

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

JOH. JOACH. *WITTONAVII*
SUMMA *A.*

JURIS DIVINI,

SIVE
ISAGOGICA INSTI-
TUTIO DOCTRINÆ
DE

JUSTITIA ET JURE

tam ex naturali, quam scripto Dei jure,
ad fontes justī & rectī in actionibus humanis,
& causæ rei proprios, ducens,

Secundum Disciplinam

THEOLOGICÆ MORALIS, ET JURISPRUDENTIÆ
UNIVERSALIS,

in usum Scholarum Argentoratensium.

ARGENTORATI,
ET ORSINA JOSEPHI STABELII.
M DC XCIX

Al: m

ILLUSTRISSIMO, AC CEL-
SISSIMO COMITI ET DOMINO,
DOMINO

FRIDERICO
ERNESTO,
COMITI A SOLMS, ET
TECKLENBURG:
DYNASTÆ IN MUNTZENBERG,
WILDENFELS ET SONNEN-
WALD:

HACTENUS CONSILIARIO IMPERIALI
AVLICO EXCELLENTISSIMO:

Jam vero

SUMMI IN S. ROMANO IMPERIO
TRIBUNALIS,

QUOD WETZLARIÆ EST,

PRAESIDI EMINENTISSIMO,

DN. SUO CLEMENTISSIMO,

*Gratiam & Pacem à DEO, qui ipsa
est Justitia, per Spiritum Sapientia & Consilij,
devota mente precatur*

Jo. Joachimus Zentgravitus, SS. Theol. D. & PP.
in Universitate Argentoratensi.

Neo tandem est,
ut exeat in vulgus, ex-
eunte anno, *Summa*
hæc Divini Juris, atque Isagogica
Institutio doctrinæ de *Jure & Justi-*
tia, ex jure divino Naturali & scri-
pto petita, postquam aliquandiu in
chartis privatis latuerat, dubia, num
erudito, & delicato seculo digna
foret, quæ in publicum prodiret,
quæque legeretur. Exeundo au-
tem tutius ad neminem se recipit,
quàm ad TE, ILLUSTRIS-
SIME, SUMMI DICASTERII
IMPERIALIS PRÆSIDEM, & JU-
STI-

STITIÆ PATRONUM MAXIMUM,
ceu pro *Jure & Justitia* scripta; tu-
ta futura contra cogitata minus æ-
qua, si quæ pro corrupti seculi mo-
re sit expertura.

Gloriatur adhuc, CELSISSIME
COMES, Universitas nostra Litera-
ria Argentoratensis, quod TE olim
civium suorum Perillustrium ordine
viderit, in tam eminenti loco in Im-
perio hodie collocatum, quem ceu
Tribunalis sui summi PRÆSIDEM
jam Germania veneratur. Nec mi-
nus ego inde aliquid gloriæ mihi
accedere credo, cui ista tempestate
honor & felicitas obtigit, prima ju-
sti & recti capita, atque regulas, sub
*Disciplina Moralis, & Jurispruden-
tia Universalis, seu Naturalis* no-
mine, Tanto hodie JUSTITIÆ PA-
TRONO explicandi. Divinus iste

ardor discendi, quem sæpius admirabar, qui tunc jam TE agebat, ad ea quæ differebantur, etiam ex differentis ore excipienda, quæ institutis postmodum Colloquiis Academicis non minus accurate, distincte, & subtiliter defendebas; vis etiam ingenij TUI felicissimi, & egregia quam sortitus eras in doles, facile efficiebant, ut in ea quæ tradebantur sine longo magisterio pervenires, ubi primum eadem audieras. Pollicebantur hæc plane extra ordinem procedente tempore à TE expectanda. Animadverterat ea CÆSAR, cujus Concilio Aulico Imperiali, cum immortalis TUI NOMINIS gloria, hæcenus affederas, Justitiæ administratæ nomine ter inclutus. Unde secum deliberans, quem Tribunali summo, Nobilissimoque, quod sub *Ca-*

mera

mera titulo Wetzlarix hodie institu-
tum est, PRÆSIDEM daret, TE præ
aliis dignum, & ad gravissimum
hoc Justitiæ administrandæ munus
capacem censuit, ceu quem virtus
TUA non latuerat. Sint alij Præsi-
des Conciliorum, in quibus de bel-
lo gerendo consilia in commune
conferuntur: PRÆSES TU audis
Cameræ,, in qua de suo unicuique
tribuendo pacate disceptatur, quo
Pax inter mortales conservetur. Pro
pace ergo, & tranquillitate seculi,
inter Imperij cives alenda, uti Justi-
tiæ administrandæ incumbes; ita
facies, ut ob hanc adnexam vere di-
vina res Pax orbi reddita sit futura:
Quod bello etiam gloriosissime ge-
sto merito præfertur. Non enim,
nisi luctuosi subsidij loco, mortali-
um morationum consensu hoc ha-
(4 betur.

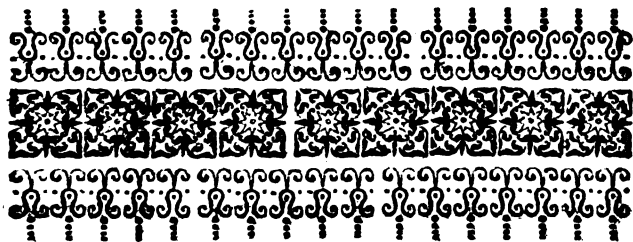
betur. Senem mavult equidem
Plato esse Judicem; sed nec *Salomoni*, cum proveciori nondum es-
set ætate, Prudentia in Judice neces-
saria defuit. Nec TIBI defunt re-
quisita ad tam grave munus, quod
in TE suscipis, necessaria; solida ni-
mirum rerum divinarum, humana-
rumque scientia, justique rectique,
tam divini, quam humani notitia,
& amor; eximia ex rerum tractatu
& usu, qui efficacissimus rerum est
magister, acquisita experientia, &
rerum gerendarum peritia: Ne de
divinis animi TUI donis, sagacitate,
intellectus perspicacia, ingenij cele-
ritate, atque vi, causarum jura & me-
rita assequendi, quid dicam. Cun-
cta hæc sincera TUA erga DEUM
Pietas, cum infucata vitæ probitate
conjuncta, exornat, memor ex *Josa-*
phati,

phati, pij & justi Regis monito, non
homini, sed Jehova judicari.

Nomine ergo hoc & TIBI gratu-
lor, ob Virtuti TUÆ par à DEO &
CÆSARE demandatum Justitiæ, sine
qua nihil consistit, administrandæ
munus, & Bono Publico. Felix
Germania, cujus, Boni publici pro-
movendi causâ, supremum Tribu-
nal occupat PRÆSES, in quo cum
Pietatis ardore amor Justitiæ certat,
& conspirat. Voto arrham addo
devotæ erga TE mentis meæ, librum
pro Justitiâ à me conscriptum, quem
ILLUSTRISSIMO TUO NOMINE
consecravi, quo inter gratulantium
voces occasionem haberem, simul
cum illis TIBI bene precandi. Fe-
ci hoc cum fiducia argumenti:
Summam enim *juris divini scripti,*
& *non scripti,* exhibet, & *origines*

justi & recti in agendo explicat:
Tum Gratia TUA fretus, CLE-
MENTISSIME DOMINE, qua
me hactenus complecti non desisti.
Non nova sunt quæ hic leguntur, sed
eadem, & consentientia cum illis,
quæ olim à me audivisti, quæque, sin-
gulari plane exemplo, olim ut nota-
res digna censuisti. Nemini ergo ma-
jori jure quam TIBI, liber hinc inscri-
bi voluit. Servet TE, ILLUSTRIS-
SIME DOMINE, DEUS, in spem
melioris seculi, in Justitiæ Patrocini-
nium, & innocentium solatium.

PRÆ-

Prefatio

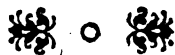
AD

LECTOREM
BENEVOLUM.

*Uam necessaria, & utilis
sit doctrina de Jure & Justitia,
ipsa justitia in vita sociali no-
cessitas ostendit. Ad vitam, in-*

*quis Salomo, est Justitia : Hæc exaltabit : Hæc
thronus Rectorum firmatur : Sed gentium op-
pro-*

probrum est peccatum. *Tantis ergo elogium cum celebratur in sacris oraculis virtus hac, merito magnus ejus splendor dicitur Ambrosio, quæ aliis potius nata quam sibi, communitatem & societatem nostram adjuvat, excelsitatem tenet, ut suo judicio omnia subiecta habeat, operam aliis ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Pleno jubare resplendueras hac olim in homine, cum in eo divina fulgeres imago. Est vero infelici primorum hominum lapsu originali hac justitia exciderimus, injusti facti; lumen tamen recti, semenque boni Moralium externi, per discrimina conscientia, à lege naturali, seu naturali lumine Practico proveniens, radiorum, imbecillium licet, instar mentis tenebras temperans, quanta ejus dignitas, quanta in casu mortalium, quos socialem vitam agere vult DEUS, necessitas sit, haud obscure, in hac, qua per natura nostra corruptionem laboramus, caligine insinuat. Sic enim in Protagora Plato: Θεὸς δέσας πρὸ τῶ γένει ἀνθρώπων, μὴ διπλοῖτο πᾶν, διωφεῖται ἀνθρώποις αἰδῶτε καὶ δίκην, ἵν' εἴη πέλειον κόσμῳ καὶ διαμοῖ Φιλίας σωμαγωγῶν, DEUS memens, ne totum genus humanum interiret, dedit hominibus pudorem & justitiam, ut essent civitatum ornamenta & vincula, & amicitia conciliatrices. Bene ergo faciunt, qui pro
justi-*

*justitia scribunt, qui quid in actionibus humanis
justum, rectumque, & unde sit exponunt, ad ge-
nuinos juris fontes mortales ducunt, & decisioni
morum questionum, & casuum, quos sic vocant,
congrua, & propria principia ostendunt. His ve-
ro invecus in nostros Didacus de Baeza, Ponfer-
radensis, in tomo IV. Commentariorum Moralium
in Histor. Evangel. vel ex hoc, ait, capite, mihi
evidentissime patet, quod vera sit Romana re-
ligio, in qua similes quæstiones crebescunt:
An liceat hoc, vel illud? Nihilque fieri ab homi-
ne potest, quod diligenti examine non exate-
tur, perque doctissimos magistros non ad amuf-
sim tractetur. Et nonnullis interjectis, pergit:
Sane in Anglia, & Hollandia, & Germania Lu-
therani sunt, Mercatores ditissimi, sed qui quæ-
rat & disputer de contractibus licitis, & restitu-
tione facienda, nec ullus invenitur, nec Magi-
ster, nec plebejus. Audivi à sapientissimo Pa-
tre nostro in Germania agente, nullum un-
quam Lutheranum hominem quæsisisse de li-
cito alicujus actionis. Nullus est apud has pe-
stes Magister, qui de moralibus curet doctri-
nam, nec qui de cavendis illicitis sit sollicitus,
Perum vel ex his patet, quam male iniquus hic
Censor de Lutheranis informatus fuerit, qui nisi
ignorasset, quid Lutherus ipse, Melanchthon, Che-
rmi-*

maitius, Chytræus, Balduinus, Brochmannus,
 & alij à Bidembachio & Dedekkeno collecti scrip-
 serint, mole licet omnium opera non superbiant,
 non tam caco impetu in innocentes inuectus,
 omnium invidia, quantum in ipso erat, nostros ex-
 positum iuisset. Qua fronte dicitur, apud Luthe-
 ranas pestes NULLUM inveniri magistrum,
 qui de Moralibus curet doctrinam? Annon in
 Academiis nostris Philosophiam Moralem publice
 profitentur Doctores, & juventutis Academica ma-
 nibus seruntur Aristotelis moralia? Nihilne
 praestiterunt apud Lutheranos hæcenus Juris Civi-
 lis & Canonici Professores? Nostra certa Acade-
 mia Statuta non ex Aristotele tantum, sed etiam
 ex Platone, & aliis in quibus veterum continetur
 Sapiencia scriptoribus, disciplinam de cavendis illi-
 citis tradere præcipiunt Moralium Professori; cum
 quibus ego, quamdiu munere hoc olim functus sum,
 divina præcepta in sacro Codice contenta conjunxi.
 Puriores moralium dogmatum fontes divino jure
 non dantur. In quo ex Scripturis sacris explican-
 do cum Theologi etiam sis occupatum esse, non in-
 anem illi locant operam, qui docent, quæ harmo-
 nia sit divini juris scripti, & non scripti; in quan-
 tum hoc connatum lumen recti, semenque boni, in
 illa in qua nati sumus corruptione, adhuc superest.
 Imperfectum hoc est equidem, carnalem relinquens
homi-

hominem, nec residuum quoad præceptum : Non concupisces. Ergo Jus divinum scriptum addendum, illa faciendorum perfecta regula, omnemque tam internam quam externam justitiam, ipsiusque cordis humani sanctitatem exigens, internamque hanc imparitatem, omnis obliqui & mali fontem accusando, culpa hoc nomine reum mortalem promittens, quo defectum omnem suppleat, pleno lumine qua ratione Justitia fulgeat, plene exponendo. Summam hujus divini juris scripti, & non scripti, publico & Tuo, Benevole Lector, jam submitte judicio. Non solum hac ostenditur, qua ratione etiam humana jura in divino jure suas justitæ rectique rationes, & origines inveniant ; sed etiam quo pacto fontes ejus, quod vere licitum est, & cur tale sit, investigari possint ; & unde genuina, & conclusioni practica, mora difficultate, congrua & propria principia peti debeant, Summæ appellationem operi inscripsi, cum quod origines juris monstrasse, ipsaque interdum jura tantum notasse, sufficere judicaverim, cæu qua ab aliis ex instituto sapius sunt explicata. Horum enim dicta repetere supervacuum videbatur. De eo præprimis eram sollicitus, ut rationem juris investigandi, justique & recti in negotiis, & vita humana casibus, inveniendi propiorem & propriam, explicarem. Sic juris est : Sic justitæ, rectique

na-

natura postulat: *Frequenter ajunt. Sed nimis generalis hac est ratio, quam ut statim satisfacere debeat homini, qui non quidvis sibi, ut caca id exosculetur obedientia, patitur obrudi. Distinctius hic agendam, quae, specifica & ratio juris proxima, & unde illa proveniat, petique debeat docendum, quo ad casum propositum applicatio ejus, quod justum & rectum audit, cum recte facta appareat. Manet eadem appellatio, quod Excepta posimus nobiliora quadam, & difficiliora, ex divino jure talis disciplina genere illustrare, quam universam Theologiam Moralem, vel integram de Jure & Justitia doctrinam, tradere cum animo meo constituerim. Plura reservavi explanationi ulteriori divini juris Mosai- ci, Forensis imprimis, quam praeter Capita, & L.L. illustratas hactenus, ulterius continuare adhuc animus est, si DEUS vitam, otium, & vires concesserit. Judicio praeterea Tuo, Benevole Lector, relinquo, annon casuum, & questionum propositarum decisio; canonam item, quos saepe damus, in hoc exercitij genere utilium explicatio, ad solvendos alios nodos, & definienda alia dubia, pari modo, plurimum inserviat. Nullus sane dubito, quin dissensus in doctrina morum, & questionibus juris, frequenter inde sit exortus, quod, ex quibus principiis responderi, & quibus mediis nebula discuti debeant, neglectum fuerit. Id quod quo pacto
pra-*

praestari debeat, in hac nostra divini juris Summa
praeprimis cura fuit, ut explicaretur. Nec nul-
lus in vita sociali ab disciplina hac, uti judico, ex-
pectabitur fructus. Utinam unicuique mortalium,
populis etiam, atque Civitatibus, in quas univer-
sum genus humanum divisum est, non obstante isto,
qui circa religionem inter illas intercedit, dissensu,
sincera mente id cura, cordiq; esset, ut secundum
juris divini, tam scripti, quam non scripti, leges
& praecepta, id quod justum est in externo sociali
commercio observare, quamplur justo privato com-
modo studere mallent; arctius certe hoc vinculo in-
ter se colligarentur, quam immaturâ aliqua inter
religiones, fundamentali dissensu dissidentes, tenta-
ta concordia; qua uti nec Respublica, nec Ecclesia
unquam profuit, ceu ex Historia Ecclesiastica docetur,
ita certum est, quod nec melior hodie triumphan-
tis etiam Syncretismi eventus sit futurus: Quem nec
vere necessarium, nec utilem, nec etiam possibilem,
sine veritatis detrimento, cordatiores semper judi-
carunt. Summis suis quid alij praestiterint, vel
quid in illis desiderari possit, jam non disquiro.
Ego nemini offendendi causa, sed memor officij,
& considerans, quod in gratiam Studiosae Juven-
tutis, invariata Augustana Confessione addita,
hac tradenda foret disciplina, ex Scriptura S. fon-
tibus limpidissimis, & in τὰς καρδίας ἡμῶν insitu-
ad.

adhuc natura legibus, in ista caligine mentis nostrae, quam in Protoplastis contraximus, lumen adhuc aliquod, ad externa administranda subministrantibus; puriore item Antiquitate Ecclesiastica, Patribus quinq; secularibus potissimum; selectiori etiam Gentium moratiorum historia, ad mentem A. C. ceterorumq; Ecclesiae Evangelicae librorum Symbolicorum, & doctissimorum nostratium Theologorum, uti par erat, hoc institutum persecutus sum. Mirum hinc non est, ab aliorum placitis, tradita nonnunquam dissentire. Facio id pro libertate, qua in re literaria datur; quaq; dissentientes ipsi etiam adversus se invicem utuntur. Quo nomine & nonnunquam ad illorum nobiscum consensum adversus alios provocare placuit. Grotij denique, Viri in secularibus literis summi, disciplinam etiam admisisimus; cujus praecleara esse merita de doctrina moralis, nemo jure iverit inficias; ita tamen, ut si qua, sic ferente occasione, notanda videbantur; multa autem sunt, Theologica imprimis; illa notare non omitteremus, pro ea libertate, qua idem doctissimos hujus operis censors etiam fecisse constat. Operam itaq; dedimus, ut Lectori huius libri simul inserviremus; sive accuratiori Theologiae Moralis cognitioni; sive Jurisprudentiali universali, atque Grotiani operis Lectioni, operam suam esset consecraturus.

ISA.

G E S

AM

STITIA,

RIMAE

INO.

ustitia, fon-
s, quod in actio-
um, quarum per
s, juxta status &
maxima datur va-
t, ad dirigendam
se jubemus jus il-
nunc cum homi-
illud, quod ratio-
proprie capax es-
mines, aliter brutà
re-

- a) *Psal.* 32. 9. reguntur. Unde *Psaltes*, a) *ne sitis*, inquit, sicut equus, sicut mulus (cui) non (est illi) intelligere; (sed) freno & capistro os ejus obscurandum est; (alias) non (est illi) accedere ad te. Nam quod *Vlpianus* b) illud naturale jus esse dixit, quod *natura omnia animalia docuit*, quem sensum habeat, ex *Stoica*, non *Peripatetica*, explicandum, intelligendumque esse *Philosophia*, sicut complura alia hujus viri praecepta, alibi docetur. Non enim putamus, diversam esse *Vlpiani* justitiam à *Philosophia Ciceronis*, c) quam potius per hanc illustrari censemus, quando *principium generi animantium omni à natura tributum esse* scribit, *ut se, vitam, corpusq; suum tueatur, declinetq; ea, quae nocitura esse videantur: omniaq; ea, quaecunq; ad vivendum sine necessaria, inquirat & parat: ut pastum & latibula, ut alia ejusdem generis: addens: Communem animantium omnium esse conjunctionis appetitum procreandi causa, & curam quandam eorum, qua procreata sunt.* Constat vero ex *Laërtio*, d) genuina hæc esse *Stoica*, & ex *Chrysippo* desumpta. De animantibus ergo quando dicitur à *Stoicis*, quod *natura illa doceat*, vis quædam intelligitur, ad certum genus actionis illa impellens, sine obligatione tamen morali, cujusque naturæ convenientia imperans, & contraria prohibens. Vim hænc jam *DEVM*, jam *naturam*, *communem* scilicet, jam *legem naturalem*, *ovvrvvuvos* appellarunt: Per *legem* non re-

Titatem quādam

Sic enim Cice-
a divinam esse ven- e) l. de Nat.
a imperantem, pro- Deorū. p. 9.

egem quomodo ef-
non possumus: DE-
volamus esse. Ex
Patriarcha Antio-
ligionis calumnia-
nquit, ἡ σοῦς, ἀ- f) l. 2. f. m.

Stoicorum quidam
m abnegant; ad-
ὅς φασι φερνίζει
asserant, eam nul-
Quam Chrysip-

Constat vero
m Ecclesiz, qui-
on incognita fu-
os, DEI Spiritum
rassē, & cuncta
τῶ (Θεῶ) διήκει δι'
undum universum

ate Athenagoras. g) Legat. pro
μωτάτης, τὸ θεῶν Christ. f.
m. 7.
ilem, & abjectam,
idem statuisse di-

o. h) Consentit h) admon.
rum de divinitate ad Gent. f.
44.
mirum εἶναι οὐν ἢ i) advers.
ess, ἕργα τῆ φύσεως. hares. l. 1.
σώματα, DEVM esse desroic. ha-
ref. 5.
men-

mentem, qua totius aspectabilis molis, cæli nimirum ac terra, cæterarumq; rerum, velus corporis, anima fit. Pro variis hinc atque diversis mundi speciebus, per quas Spiritum DEI penetrare dixerunt, non solum divinitatem unam in plures ac particulares naturas, εἰς πολλὰς μετέχουσας εἰδίας, distribuerunt; sed & quod Arius Didymus in Epitome inprimis ostendit, apud Eusebium, k) pro diversis respec-

k) *Prepar. Evang. l. 15. f. 15.*

l) *l. 7.*

v)

tibus & operationibus, cum in universo, tum in istis particularibus naturis, diversis etiam nominibus expresserunt. Unde Lærentius l) de Stoicis: Ἐν δὲ εἶραι θεῶν, καὶ φύς, καὶ εἰμαρσίμων, καὶ Διᾶ, πολλὰς δὲ ἑτέρας ὀνομασίας θεωροῦναι, DEVM & mentem, & Fatum, & Iovem, unum & idem esse, aliq; etiam nominibus præterea appellari dixerunt: Quod & ex nostris monuit Athenagoras. m) Inter nomina hæc etiam est nomen *Natura*. Sic enim

m) *l. c.*

n) *4. de benef. c. 7.*

o) *l. 2. inst. c. 9.*

Seneca, n) laudatus hoc nomine ex nostris à Lactantio: o) *Natura, inquit, hæc mihi præstat. Non intelligis te, cum hoc dicis, mutare nomen DEO. Quid enim aliud est natura, quam DEVS, & divina ratio, toti mundo & partibus ejus inserta? Hæc est illa Natura, quæ animalia docet, & ab Vlpiano intellecta fuit, iisdemque inserta ista præstat, quæ legis nomine venire adivinus. Vivere mundum, canit Manilius, p) & rationis agi motu: cum spiritus unus per cunctas habitet partes, atq; irriget orbem, omnia pervolitans, corpusq; animale figuret.*

p) *l. 1.*

§. 2. Verum *divini juris* nomine hæc venire non possunt, non solum quod vis ista interna, animantia instigans ad se conservanda, ad procreandum &c. non sit ipse DEUS; sed & quod instinctus iste naturalis, qui à cunctisque animantis principiis naturalibus, modo illis congruo, provenit, destituatur *ἐπινοουμένη ἡ διδασκαλία τῶν Θεῶν*, cognitione justitiæ, vindictivæ scilicet explicante B. D. Wellero, q) seu, ut reddit B. D. Sebastian. Schmidius, *judicium DEI*, de qua Paulus, r) quæ in bruta non cadit; qua vero non carent illi, quibus jus divinum proprie tale est præscriptum, quique *opus legis ostendunt scriptum in cordibus suis*, Rom. 2. 15. Utrumque enim, & lex, & *διδασκαλία τῶν Θεῶν*, quod qui legem transgrediuntur, *ἄξιον δαπάνης οὖν, morte digni sint*, ut rursus Apostolus s) loquitur, illis innotescit, & vi promulgationis necessariæ innotescere debet, quibus à legiflatore DEO illa est præscripta. Cum itaque qui divinæ justitiæ, *διδασκαλία τῶν Θεῶν*, cognoscendæ capax non est, etiam non sit capax legis cognoscendæ, & moralis per legem gubernationis, sed per impulsus internos physicos, & physice determinantes, convenientius agatur; instinctus istos, quibus bruta aguntur, ut sc. vitam, corpusque suum tueantur, declinentq; ea, quæ nocitura appareant, qui & pro diversitate objectorum sæpe contrarij sunt, (Lupo *jus ovem discerpenti pro se allegante, ove vero ad jus non devorari pro-*

q) Comm. h. l.
r) Rom. 1. 32.

s) Rom. 1. 32.

voante) citra turpitudinem moralem, atque
 pœnz constitutionem divinam, jus divinum
 proprie tale, nec esse, nec dici debere mani-
 festum est. Fundantur divina jura in divina
 justitia & sanctitate; suntque horum divinq-
 rum attributorum dictamina, atque speculum.
 Ad justitiam itaq; & sanctitatem, cum homi-
 nes conditi sunt, Eph. 4. 24. non bruta, illis
 etiam, non his, divina jura præscripta esse re-
 linquitur. Cum enim ad justitiam & sancti-
 tatem, quæ sunt partes divinæ imaginis, non
 sunt creata, patet, cum jure & justitia etiam
 illis non intercedere aliquod commercium.
 Novimus quidem, quod Hieronymus Rozarius,
 Pontificis olim sub Carol. V. Imp. Legatus,
 libellum scripserit, quod animalia bruta ratio-
 ne melius utantur homine; sed ingenij causa,
 non serio, id virum doctum egisse censemus.
 Ita Atbanasius Kircherus scripsit, Paræmiæ
 Ethicam Egypt. ex animalium proprietatibus
 promtam: Quemadmodum & Anthonius de Ba-
 lingham Zwaxadiar, seu maxum a brutis pei-
 ram insiruationem, edidit, Gombalda compen-
 datam, ceu plurimum usilu. & juvunda cogni-
 tionis, in spiriuaalem anima usum, continentem.
 Verum a simulacris virtutum & vitiorum,
 quæ in bruta cadere non negamus; item ab
 animalium solertia naturali, ad verum ratio-
 nis usum, & jus agendi proprie tale à DEO
 isdem præscriptum, non valet consequentia.

§. 3. Veri itaque juris, atque legis,
 quod

U. Oedip.
 Aegypt.
 40m. 2. f.
 166.

quod rationem habet, vel ad *Divinum*, vel ad *Humanum* jus revocare licebit. Utrumque enim vel à superiore, jus in personam & voluntatem eorum, quibus præscriptum est, habente, profectum est, vel ex Pacto vim actiones dirigendi accepit. Utrumque suæ sanctionis rationes habet, cum Sanctitati, Sapientiæ & Justitiæ partim, partim Prudentiæ, justique item, rectique amoris Legislatoris, & Paciscentium, seu actuum suorum certam regulam amantium, æquitati, tum actionum, secundum suas circumstantias consideratarum, & rerum naturæ, congruas. Applicari hæ ad actiones in vitæ humanæ negotiis, tam Ecclesiasticis, quam pure secularibus, & secundum illas etiam horum negotiorum actiones examinari possunt, ad inveniendum in illis, docendumque id, quod justum & rectum est. Et cum de *jure* diversa soleamus loqui acceptione, u) vel ut idem valet quod *Lex*; vel u) *Escobar, Theol. Moral. tract. 3. Exam. 1. c. 1. §. 1.* ut idem est, quod *justum & æquum*, rectique justique regulis non contrarium; tot modis manifestum est, nos de *jure divino & humano*, & quid *divini humaniq; juris* sit, posse loqui. *Gras. de l. B. l. 13. §. 1.*

§. 4. De *Divino jure* primo disquirendum est, quod ipsum *DEUM* habet legislatorem. Ejus hoc sanctitatis & justitiæ speculum est. *Sancti*, hinc inquit, x) *estote, nam* x *Lev. 11. 44. ego sanctus sum.* Evincit hujus existentiam non solum τὸ ἕρπον ἔ νόμου γερπτον ἐν τῷσ κερδοῖσ (ἀνδράπων) συμπαρηρῆσις αὐτῶν ἢ συν-

αδύστως, ἢ μεταξύ ἀλλήλων ἢ λογισμῶν κρη-
ματων, ἢ ἢ ἀπολογιζόμενων. opus legis scripturae
in cordibus hominum, dum illi testimonium per-
hibet conscientia illorum, & inter se se cogita-
tiones accusant, vel etiam excusant, monente

γ) Rom. 2. 15. Paulo: γ) Sed etiam in codice Sacro cum suf-
ficiente explicatione contentus Decalogus.
Bipartitum nimirum est divinum jus, alterum
Naturales, & quod DEUM non tantum im-
plantatorem, sed & Legislatorem agnoscit;
alterum *Positivum*, quod ab eodem legi na-
turali superadditum fuit. Illud est opus istius
legis in cordibus nostris divino digito, in
prima creatione, cum sensu obligationis in
conscientia, scriptum, de quo ex Rom. II. di-
ctum: *Hilarius* 2) vocat hinc *naturalem sensu-*
sum. Hoc sanctione aliqua, & ordinatione
externa, illi additum.

SUBSECTIO I.

DE
JURE DIVINO NA-
TURALI

§. I.

α) A. N. G. **D**ari naturale jus, quod, ut *Seldenus* 2) lo-
Præfat. quitur, *cumælorum hominum ab ipsis re-*
rum, ipsiusq; natura creata initium commune fuit,
seu universorum cordibus, ut dici solet, inscri-
ptum, non nisi Atheis, Epicureis, hoc est Stul-
tis,

a, b) qui DEUM, divinamque Providenti-
 am in dubium vocarunt, negatum fuit. Hæc enim sapienter cuncta gubernans, hominem ob vim rationis, & libertatem in agendo, obligabilem, & ad vitam socialem agendam divinitus factum, ad normam quoque socialem obligavit, sensu obligationis in conscientia se exerente, explicante contra Gentiles Paulo. c) *Natura agit*, inquit ad istum locum Pauli Hieronymus. d) *legem in corde per conscientia testimonium; sive conscientia testatur legem habere timendo dum peccat, & victu gratulando peccatu, etiam si nullum hominem vereatur ipse qui peccat.* Ex B. Augustinus, e) *nulla est anima, ait, in cujus conscientia DEVS non loquatur. Qui enim scribit in cordibus hominum naturalem legem, nisi DEVS.* Hinc in homine qui non omnem exuit humanitatem, horror à sceleribus ante factum, & pudor post factum commissum se exerit, quod lumine conscientia, λογισ νόμοις, rationalibus legibus, uti Clementi Alexandrino f) dicuntur, irradiatus, & foeditatem scelerum, & eorum pœnalitatem cognoverit; foedissime impune victurus, & ipsi DEO insultaturus, nulli pœnæ obnoxius, nullo sc. dato delicto, nisi divina lege omni lege humana superior coërceretur. Psal. g) *locum: Signa- tum est super nos lumen vulvis tui, Domine,* de lumine, & lege naturali, ejusque existentia, explicat Thomas, h) quem non Scholastici tantum, sed & Guilielm. Gro. i) sequitur. Re-

b) Psal. 14. 1.
 Psal. 53. 1.

c) Rom. 2. 19.
 d) Com. ad Rom. 2. 15.

e) 1. 2. de serm. Dom. in mont. c. 9

f) Opp. f. 67.

g) Psal. 4. 7.
 h) 1. 2. q. 91. a. 2. Resp. i) de Prino. l. N. c. 1. s. 12.

A 5

Etius

k) *Theol. Moral. S. 6.* Etius vero B. Dorchem, k) de lumine gratioso intelligit. Agit enim David de illuminatione, cujus fructus est pax, & securitas in DEO, cum bona conscientia, v. 9. & quam illis precatur, quos ad sacrificandum sacrificia justitie, & confidendum super Iehova, hortatus est v. 6.

§. 2. Origines J. N. prolixius alibi à nobis, & ex instituto explicatas, quod in præfenti attinet, bene Hugo Grotius, l) secutus Platonem, Aristotelem, Ciceronem, probante disciplina Christiana, docet, *jus natura indicare præcipiendo sc. actui alicui, ex ejus convenientia aut disconvenientia cum ipsa natura rationali, inesse moralem turpitudinem, aut necessitatem, ac consequenter ab auctore natura DEO, talem actum aut vetari, aut præcipi.* In actu nimirum, quo nomine etiam moraliter veniunt non facta, cum debitis spectata circumstantiis, jure naturali præcepto vel prohibito, cum duo sunt consideranda, *morale, & legale*, utriusque hinc distincte investigandæ origines. Illud appellamus honestum & turpe, quod actui alicui per se, & præfisa omni superioris voluntate, & constitutione inest; hoc vero nobis dicitur ratio præcepti, vel prohibiti, quam ex divina legislatione actus habet, hominesque ad obsequium legale obligat. Hoc ad voluntatem DEI legislatoris consequenter se habere asserimus, improbantes illud Grotij, m) aliquid contra *jus natura futurum, etiamsi daremus, quod sine summo*

l) l. 1. B. P. 1. 10.

13

m) *Præf.*

sc-

felere dari neqis, non esse DEVM, aut non curari ab eo negotia humana : Nam non dato legislatore, qui legale dabitur? Ne dicam, quoad vitæ honestatem, ut bene observat *Bafilii*, n) perinde esse, utrum quis neget DEVM existere, an ab eodem humana curari. Illud vero, *morale* sc. si veritatem ipsius formalem & internam spectemus, v. c. adulterium est res turpis, furtum contrariatur naturæ hominis sociali, antecedenter simul ad divinam voluntatem se habet. Nec unicuique suum tribuere, ideo justum & rectum est, quia DEUS ita voluit. cum DEUS ita præceperit, quia id in se justum rectumque est; contra quam sentit *Vasquius*, o) posset, inquiens, *DEVS mentes hominum hac imbuere opinione, hancque legem facere, ut hominem homini insidiosi, aut necem inferre, vel quavis modo nocere, nefas non esset, non magis quam pecudes, armenta, ferae, volucres, vel squameam turbam interficere*: Qui etiam nonnullorum Moralistarum Scholasticorum sterculi sunt. Honestas enim atque turpitude, quæ per se, citra omnem impositionem, æturi inesse dicitur, est equidem affectio humanarum actionum; verum quæ talis non oritur ex convenientia cum, aut disconvenientia à lege, quæ illam tantum declarat, & *inducit*, declaratamque præcipit, aut prohibet. Unde nil impedit, quo minus *conspiciamus honestatem & turpitudinem, naturalem scilicet, ante legem*. Finge blasphemiam, odium,

n) cō. 1. bo-
 mil. quod
 Deum nō sit
 aut. pec. f.
 422.

o) *Comitib.*
Illustr. l. 1.
c. 27. n. 9.

odium, & abnegationem DEI, non esse à supremo Numine prohibitam; indifferentes ne erunt hi actus, omni valore morali destituti, neque boni, neque mali? Hoc vero cum dici non possit, in actibus J. N. prohibitis utique inter legale, & morale, distinguere licebit.

§. 3. *Moralitatis* Origenes itaque quod attinet, non male *Grotius* adui, quem naturæ auctor DEUS vetat, aut præcipit, per legem naturalem, ex ejus convenientia, aut disconvenientia, cum ipsa natura rationali inesse ait *mora-*lem turpitudinem, aut necessitatem *mora-*lem. Ex antiquis Stoicis, qui inter Gentiles omnium optime de originibus, & natura moralium disputarunt, quando finem hominis esse docuerunt τὸ ἀκόλιδος τῆ φύσιν ζῆν, secundum naturam vivere; quotquot ex illis cum *Chrysippo*, à quo nihil in Stoicis prætermis-

- a) *1. de Fin. sum esse Cicero* a) scripsit, dicti hujus interpretationem à *communis natura*, de qua *Cleanthes* hoc *Porticus* effatum intellexit, ad *humanam* extenderunt, & de illa præprimis id explicarunt, statuentes, *Cicerone* b) interprete, sic esse faciendum, ut contra universam naturam nihil contendamus, & ea tamen conservata c) *Epist. 86. propriam*, h. e. *Seneca* c) monente, rationem, sequamur; hi certe quæ naturaliter bona sunt, cum humana natura convenire, quæ naturaliter mala, ab eadem disconvenire statuerunt, atque ideo moraliter & naturaliter etiam

etiam bona esse, quia cum natura humana per se convenientiam habent; turpia autem, & naturaliter mala, quia ei disconveniunt, significarunt. Nec negabit *Grotius* d) suum hic cum Stoa consensum, cujus Doctores, quo magis illorum qui ab *Aristippo*, cui *μηδὲν εἶναι ὄντως δίκαιον, ἢ αἰσχρὸν, ἀλλὰ νόμον καὶ ἔθος*, nihil esse natura iustum vel bonum, aut turpe, sed lege solum, credebatur, *Cyrenaici*, atque *Annicerij* dicti sunt, atque Epicureorum somnia detegerent, cum omne bonum in voluptate ponerent hi homines voluptuarij, ob eam rem tantū virtutem laudantes, quod efficiens esset voluptatis; cujus Stoꝝ, inquam, Doctores, eo majori studio naturale discrimen honestorum atque turpium inculcarunt, ipsam naturam à iusto secernere iniquum docentes, cum homini, agenti rationali & sociali, nec omnia, nec eadem convenire, vel non convenire possint. Principiis hisce, sine dubio Stoicis, usus *Grotius*, e) *Carneadis* deliria, naturale iustum negantia apud *Lactantium*, f) impugnavit, naturæ hominis sociali, & rationali, ea repugnare ostendens. Disciplina hac ex Christianis etiam doctissimum *Cyri Episcopum*, *Theodoretum*, g) legitimus usum, *Socratis* & *Platonis de iustitia & iniustitia doctrinam* λογικὴν, καὶ τῆ φυσικῆ τῆ ἀνθρώπινου συμφωνίαν, rationi consentaneam, & humana nature congruentem vocando. Quod etiam ex addita mox ratione constat: Τα ἢ ἡδονὰ μαθήματα

d) *Proleg. de*
I. B. P.

e) *Proleg.*
civ.
f) *5. Inst. 16.*

g) *r. IV. opp.*
serm. 12. f.
669.

παρ-

naturæ adspicitur in quibus invidiosæ, moralem si-
quidem disciplinam mortales omnes natura ip-
sa perdocuit. Quibus respondent ea, quæ

- h) *de Legg.* alibi à Ciceroneh) disputantur. Ipsa denique
scripturæ hoc doctrinæ genus insinuat, cum
i) *Ps. 32.* 9. divinus *Psalter*, i) quid hominem ob *rationa-*
litatem, & sic ex naturæ suæ conditione de-
ceat, nobis ite inculcatum.

§. 4. *Rationale* itaque, seu si malis ita
loqui, *intellectuale* agens cum sit homo, mo-
nente *Psalte*, non solum scire potest, scitque,
quid se dignum indignumque sit ex naturæ
status in quo vivit, officij, & sexus ratione;
sed & quæ, qualisque indoles objecti sit, cir-
ca quod agendo occupatur, cognoscit, an
actio se, sua ei conveniens sit, v. c. rei alienæ
contrectatio fraudulenta, *lucri faciundi causas*,

- a) *No. 11. 11.* uti *Sabinus* apud *A. Gellium* a) loquitur; vel
11. 11. *objectum* hos vel illos actus circa se admittere
possit, mater v. g. à filio consuetudinem con-
jugalem: *Finem* denique, ad quem ex delibe-
rata ratione susceptum actum dirigit, intelli-
git, & circumstantias considerare & dijudi-
care potest, sub quarum varietate etiam vel
ut sub diversa facie actiones apparent, cum

- b) *I. B. P. 11.* in *moralibus circumstantiis*
21. 11. *etiam minima variant materiam*. Naturaliter
hinc, & proinde etiam immutabiliter, diversa
datur ratio actuum humanorum, & actuum
brutorum, ob immutabilem naturæ humanæ
à brutis diversitatem. Hinc in actionibus hu-

ma.

manis aliquid datur, quod prae alio selectione dignum sit, & aestimatione, c) quo actiones brutorum carent. Hinc non habetur turpe juvenca, ut Poëta d) canit, ferre patrem tergo, & sit equo sua filia conjux, non item homini. Hinc homo sceleris reus agi potest, non item pecus. Quomodo enim, quarit B. Augustinus, e) sit reum, cum sit irrationale, nec ullo modo legu capax. Accedit in homine libertas in agendo, qua actus suos ad rationem objecto, circa quod agens occupatur, convenientem conformare, & ad finem congruum ordinare potest, prout id fieri debere cognovit ex ipsarum rerum intuitu; id quod in bruta non cadit.

§. 5. Non male in Morale, vel moralitas, comparatur sano & pulchro, vel sanitati & pulchritudini. Ut enim sanitas & pulchritudo in corpore una forma sunt, exoriantur licet ex pluribus requisitis, ita moralitas *conspicitur*, uti B. noster D. Schallerus a) loquitur, ex concursu variarum conditionum, & circumstantiis vel convenientibus, vel disconvenientibus, quibus sese variantibus, etiam totus actus moralis variatur. Conditiones istae, ista requisita atque principia, quibus conjunctim datis moralitas, seu esse morale exoritur, sunt Objectum certis, & ad valorem morale aptis, vestitum circumstantiis, res v. c. qua est aliena; ratio objectum hoc practice cognoscens, & certum agendi consilium, sub quo agens

c) Cicero. 3. de Fin.

d) 10. Met. P. 9.

e) in L. 6. tit. 19. q. 74.

a) de Circumst. Al. hum. Bisp. L. §. 10.

agens circa tale objectum occupatur. Hæc quando actui alicui physice spectato accidunt, & cum illo actu uniantur, redditur actus ille moralis, & tale agens fit, diciturque agens morale. Unde sicut antecedenter, ut loquuntur, ad divinam voluntatem verum est, quod Oxygonion, ut Euclides definit, sit *τὸ τριῶν ἰσῶν ἔχον γωνίας*, quod tres angulos acutos habet, etsi talis figura in se contingens sit, & contingenter fiat; & uti ex uno, uno, uno & uno confurgit quaternitas; ita datis in actu aliquo, vel ejus omissione, requisitis istis

b) *Conf. Disquis. de Orig. Jur. N. art. 7. §. 15. 199. §. 25. 199.*

& conditionibus, de quibus facta mentio, b) necessario, & immutabiliter is redditur moralis, & quidem absolute, antecedenter ad legem, ubi objecto cum suis circumstantiis spectato, ista aptitudo ad valorem aliquem moralem per se inest, non ex impositione, quale objectum g. g. DEUS est, res aliena. Nulla quippe data lege, illi inconueniens blasphemia, huic vero furtum est. Ista enim requisita moralitatem constituentia, non sunt conditiones ex superioris ordinatione libera assignatæ, ad constitutionem esse moralis, sed istis in actu aliquo conjunctim datis, naturaliter in eo confurgit moralibus, uti *τὸ ἔχον τρεῖς ἰσὰς ἄνθετος*, quod tria habet equalia latera, uti loquitur Euclides, c) necessario, ex veritate rei, triangulum dici debet. Quod si vero valorem hunc inesse demum objecto contingat ex superioris alicujus lege, & hac abro-

c) *Elem. l.*

gata

gata rursus evanescere; morale illud tale posse
sive tantum dici poterit.

§. 6. Quanam autem in specie his
actibus humanis objecta, per se convenientia,
vel inconvenientia sint, quibus etiã, qualibus-
ve actibus circa hæc vel illa objecta, v. c. DE-
UM, & proximum, vel hujus res & bona, con-
venienti aliqua, vel inconvenienti ratione
occupemur; à natura nostra humana, sive ab
ipso homine cum statu suo spectato, peti hu-
jus rationem posse, alibi prolixè a) explica-
tum est. Hominem nimirum quando no-
minamus, tria indicamus: Naturam 1. ratio-
nalem, 2. socialem, & 3. creaturam DEO
per essentiam obligabilem, eique ideo quia
creatura est subjectam. Sic ipse Grotius, b)

quid humanæ nostræ naturæ conveniens, &
inconveniens sit, & sic origines juris N. ex-
plicaturus, ostendit hominem esse animans
1. sociale, ad vitam socialem aptum, præditum-
que appetitu societatis excellentè, & sic non qua-
liscunque, sed tranquilla, & pro sui intellectus
modo ordinata. 2. Rationale, facultate scien-
di agendique secundum generalia præcepta
præditum. Hinc cum homo judicio discre-
tivo practico polleat, ut honesta à deteriori-
bus, utilia à noxiis, sciat aliquo modo discer-
nere: Maximum, inquit Seneca, c) hoc habe-
mus naturæ meritam. quod virtus in omnium
animos lumen suum permittit; etiam qui non
sequuntur, eam videns: prudenti etiam dis-

pen-

a) De Orig.

l. N. art. 6.

n. 14. § 9.

ib. § 9. 26.

§ 9. Art. 7.

b) Proleg.

c) 10. de bea.

nes. r. 17.

d) *Proleg.* pensatione, & ordinatione, unicuique suam tribuere norit, *qua* sc. uti rursus *Grosius* d) loquitur, cuiq; homini aut cæui propria sunt, nunc sapientiozem minus sapienti, nunc propinquum extraneo, nunc pauperem diviti, prout actus cuiusque & natura rei fert, proponendo.

3. DEO subjectum, cui nos subijci debere intellectus ipse noster irrefragabiliter dicitur.

§. 7. Conformia hæc sunt non solum ex insito intellectus lumine recti Gentilium, sed & veterum Christianorum disciplinæ. Sociale esse animal hominem, ex instituto probatum

a) 1. *Politi.* ^{c. 2.} tum ivit *Aristoteles*, a) docuitque cum aliis *Cicero*, b) & in originibus honesti explicandis hujus rei fecit mentionem. Ex nostris *La-*

b) *Offic.* ^{4.} *Antius* c) id ex professo egit, dicens inter alia: *DEVS quoniam pius est, animal nos voluit esse sociale.* Et *B. Augustinus* cum alibi, tum in præclarissimo opere de *Civitate DEI*, hanc Phi-

d) 19. *de C.* ^{D. c. 5.} losophiam probavit. Nam, inquit, d) quod illi socialem vitam volunt esse sapientium, nos id multo amplius approbamus. Alibi, e) societatem hu-

e) *ib.* ^{c. 6.} manam, que nos ad officium pertrahit, deserere

f) *Gen.* ^{2. 18.} nefas judicat. Ipsa *DEI* vox f) ita habet: Non est bonum esse homini solitarium, faciam ipsi auxilium pro ipso. De rationalitate hominis

g) *r. 2. Opp.* ^{de Es apud Daph. f.} eleganter *Plutarchus*: g) Cum *ἡ ἀνθρώπου φύσις ἀεργιμώτων ἔχει ἔν τῷ ἀνεία γένει, ἀκολούθη ἀπειρίας ἔκείσιν ἀνθρώπων μόνον παρίδωκεν ἢ φύσει,*

bruta rerum substantia habeant notitiam, considerationem & iudicium consequentis sibi homini natura

Natura dedit. Iterum: Solus homo antecedentis & consequentis, & significationis horum atque connexionis, mutuique respectus & discriminis vim percipit, ex qua demonstrationum principium plerumque precipuum. Ex nostris B. Basilius h) ita loquitur: ἔρχεται παρ' ἑαυτῶν κερταίων φυσικόν, δι' ἃ τὰ ἔλλα τῆς ποικιλίας διακρίνομεν, apud nos ipsos iudicium quoddam naturale habemus, per quod ab iniquis bona facile discernimus. Rationalitatem denique præ brutis assertam, supra ex (falseti) vidimus. Denique quod DEO subiecta creatura sit homo, Episcopus k) agnovit: Ο θεός, ὡς ἀγαθός, ἔ αὐτῶ ἡρώμην ἑαυτῶ τὰς πρὸ διοικῶν τὰ ἔλλα ἑαυτῶν οἱ ἀγαθοὶ πολλοὶ καὶ νόμος ἔ πόλεως, vit bonus suam sententiam & voluntatem subijcit omnium rerum gubernatori; quemadmodum boni cives legi civitatis. Christianorum Doctor autem Petrus l) ita monet: Ταπεινώθητε ἑαυτῶ καὶ κατωτέρω χεῖρα ἔ Θεῶ, humiliemini sub potenti manu DEI.

§. 8. Ex hoc quid humanæ naturæ per se conveniat, vel non conveniat, facile inferre licet. Nimirum cum homo per naturam sit animal sociale, convenienter suæ naturæ acturo non poterit non custodia societatis curæ esse; iudicabitque intellectus, abstinendum esse à cæde, à furto, alienum restituendum, & damnum maleficio & injuria datum reparandum: Verbo: quod tibi non vis fieri, alteri non esse faciendum. *Ad cor. 2) 2. de fra- tum geniti sumus, ait Seneca, 2) salva autem esse*

B 2 *scite*

b) *de ira Dei* c. 14. *societas, nisi amore & custodia partium, non potest: Et Laclantius, b) utique, inquit, iustissimum est amare hominem, qui sit nobiscum divini juris societate conjunctus.*

Dilectionis hujus quæ officia, & quid ei conveniens sit, secunda tabula Decalogi docet. Intellectuale vero agens cum sit homo, & sic facultate gaudet rem cognoscendi, prout in se est, sive quid, qualisve in se & sua natura sit, & sic res æstimandi, atque à se invicem discernendi secundum suam naturam; ratione denique ea quæ ad vitam socialem pertinent rite ordinare sciat, non nisi justâ eligere, nec nisi juste agere, humanæ naturæ erit conveniens. Recte quippe judicando, honesta se decere, non

c) *l. c.* item turpia, cognoscit: Cum, uti *Grosius* c) loquitur, *judicium in agendis recte conformatum sequi, neq; metu, aut voluptatu presentis illecebra corrumpi, aut temerario rapti impetu, conveniens sit humana natura.*

Ratio recta est principium actionum honestarum; perversa malatarum. Illa est rectitudo in cognoscendo, seu cognitione practica, cui respondere debet rectitudo in agendo: Hæc error & lapsus hominis; ergo naturæ ejus, quæ recta esse debet, non conveniens. Prolixe & egregie hæc explicat *Maximus Tyrinus*, d) ubi inter

d) *Diff. 37. p. m. 365.* alia hoc habet: *Τὸ δὲ πρὸ ἀνθρώπων εἶναι ἀφελὴς λόγον, οἰχίση) καὶ κρημάτων πῶν πορνείας καὶ ἀσοοῆς ὁδὸς καὶ παραχθίας, si ex humana vita rationem tollas, de semina continuo suo per aspe-*

tas incertusq; aberrabit salebras, donec in preceps feratur. Et cum noster adhuc esset Tertulianus, e) nihil non, inquit, ratione tractari, intelligiq; DEVS voluit. Et Ambrosius : f) Ita informati sumus, ut bonarum rerum subeat animam cogitatio, appetitus autem rationi obtemperet (si vere, ut illud decorum custodiamus, animum volumus intendere) ne rationem excludat rei alicujus effectus, sed ratio, quid honestati conveniat, examinet. Certe ex hoc quod homo sit agens intellectuale, illius finem esse DEO conformari, qui & ipse agens intellectuale est, tam Gentiles quam Christiani collegerunt doctores, ceu alibi g) ostendimus. Cujus conformationis nostræ cum DEO, ut sumus sancti, quemadmodum ipse sanctus est, h) necessitatem, etiam convenientia obedientiæ, quam ex creaturæ conditione Creatori debemus, à nobis exigit.

§. 9. Esti vero hæc per se talia sint ex natura rei ipsius, ita veritate rei, moralitatis scilicet, ceu prolixius alibi vindicatum, a) & immutabili humanæ naturæ conditione exigente; aliter tamē de originibus Legalitatis naturalis, seu Æ legalis, quod naturale dicitur, disputamus. Hugo Grotius, ceu constat, notatus hoc nomine à censoribus eruditi ejus de belli & pacis jure operis, statuit b) dari jus naturæ, atq; eidem aliquid repugnare, et si dāmus, quod sine summo scelere dari nequit, non esse DEVM, aut non curari ab eo negotia

B 3 bu-

c) de Panis.
e. 1. f. 477.
f) 1. Offic. 22.

13

g) In Specim. Antiquit. Moral.
h) Legis. 11.
44.
c. 20. 7. 26.
1. Petr. 1. 16.

a) Vindic. Orig. 1. M. Contr. 2.

b) Proleg.

humana; cum tamen non appareat, qui legem citra legislatorem concipere queamus; quam proin supra jam improbavimus Philosophiam.

§. 10. *Legislator, & auctor Legis naturalis*

a) Rom. 1. 19. *Paulo Doctore, DEUS est, a) à quo & cordi humano inscripta est, & vim juris accepit. Universum enim genus humanum obligare non potest, nisi qui universo mortalium genere est superior. Demonstrat Paulus*

b) *Synopf. in Ep. ad Rom. ait Athanasius, b) πάντων ἀνθρώπων ἐμφυτον εἶναι, universis hominibus insitam*

c) *1. IV. Opp. esse legem. Et Theodoretus, c) ὁ θεὸς ἀρχῆς, inquit, form. 12. f. ὁ θεὸς ἀνθρώπων τὸ νόμον ὁ ποιητὴς, ἐπέδειξε τῷ φύσει ἢ τῷ ἀμαθῶν, ἢ τῷ ἁμαρτιῶν διάγνωσις cum Creator hominum genus formaret, inferuit natura bonorum malorumq, notitiam & discretionem. Expressius Chrysostomus: d) Ἐξ ἀρχῆς*

d) *Oras. 12. ἀρχῆς πλάθων ὁ θεὸς ἢ ἀνθρώπων, εὐμεν αὐτῷ φυσικὸν ἐγκρατείας, ab initio rerum, cum formavit hominem DEVS, ipsi indidit legem naturalem. Confociamur nimirum omnes, qui homines sumus, ad universalem aliquam civitatem constituendam, cujus rector DEUS est, sub divino imperio, Ο κόσμος ὡσαυτεὶ πόλις ἐστὶ, civitatis instar mundus est, ait Antonin. Imper. e) quod prolixius Stoicis, & qui hic illos sequitur, Ciceroni passim explicatur, annuentibus Christianis doctoribus, ceu alibi docuimus, f) Tertulliano, Lactantie, Ambrosio, Augustino. Inhabitamus enim ex unius hominis sanguine*

e) *l. 6. p. 24.*

f) *de Orig. Jur. Gent. art. 1.*

exorti, quo, uti B. Augustinus g) loquitur, non g) de C. D. solum natura similitudine humanum genus sociaret, verum etiam quadam cognationis necessitudine in unitatem concordem pacis vinculo DEVS colligaret, mundum hunc consociati ad commune bonum, comunemque felicitatem, eodem vinculo sub divino imperio, sicut in particularibus cœtibus cives sub regimine civili eandem constituunt civitatem particularem.

§ II. Pro ratione I. fundamentali itaque *Universali* J. N. habemus SOCIALITATEM, sed illam quæ Generalis est, universi nimirum generis humani sub divino imperio; qua sub DEO rege *ἰουκός, σωφρονιστής, δυνάστης* nobis vivendum, ad quæ officia ex naturæ suæ indole homo ordinatur. Cum enim sit creatura, non potest non DEO obligari, ad convenientem cultum illi præstandum; & cum si per naturam rationalis, recteque sciat de rebus judicare; convenienter suæ acturus naturæ, non aget nisi honeste; & cum sit cum aliis hominibus socialis, neminem lædere, ab omni maleficio, damnoque per injuriam dato, abstinere, & unicuique suum tribuere debet. Unde Lactantius, 2) *primum*, inquit, *officium justitiæ est conjungi cum DEO, secundum cum homine.* Illud ad religionem; hoc ad socialitatem in specie talem, hoc est ad socialem cum hominibus vitam, ad quam homo conditus est, pertinet, quæ secundæ

b) De Orig.
Verat. l. N.
a. 6. § 16.
p. 170, 199.

eundem tantum tabula Decalogi officia complectitur. Qua acceptione alibi b) jam negavimus, *Socialitatem* pro universo & adaequato J. N. fundamento poni debere.

§. 12 II. Cum DEUS suae sapientiae & bonitati convenienter creaturus, hominem animal rationale & sociale creaverit, ex hoc creationis beneficio, & pleno dominio in homines, tanquam res proprias, suumque opus, quod in quantum tale sui est artificis, à quo producit, liberoque etiam, nec aliunde restricto, in eorundem personam, voluntatem, & actiones gaudet imperio, conformi tamen reliquis illius attributis, sapientiae scilicet,

a) a. l. Opp.
Orat. III.
contra Ari-
an. f. 450.

cujus $\tau\alpha\theta\epsilon\iota\sigma$. Athanasio a) monente, $\epsilon\gamma\chi\alpha\iota\tau\epsilon\iota$ τοῖς ἔργοις, ὡς περ ἔχ' εἰκόνα τοῦ κατ' εἰκόνα, simutacrum rebus conditis impressum est, ut effigiata illa, & imitativa, cum effigie & exemplo archetypo similitudinem habent; justitiae, omnibus κατ' ἀξίαν, ut dignum est tribuentis & congruentem modum, & puritatem, & compositionem ordinis & dispositionem, ut loquitur

b) De Div.
nom. c. 8.
§. 7.
c) Orat. de
Bapt. f. m.
279.
d) l. 3. ad G.
bar. c. 42.

Dionys. Areopagita; b) & sanctitati, bonitati item; $\mu\epsilon\delta\epsilon\iota\sigma\alpha\iota$ ἁμαρτιῶν δεῖ θεῶν, nil enim peccare DEI est, ait Gregor. Nazian. c) quæ, ut Irenæus monet, d) sine justitia, ut bonus sit ad dandum DEVS hu quibus debet, esse non potest. $\alpha\gamma\alpha\theta\acute{o}\varsigma$ δεῖ ὁ θεός, καλῶν δὲ πρὸς τὸ ἀγαθόν τ' ἰσχυρῶς ἀγαθὸν δὲ καὶ ἐδεδῶκεν αὐτῷ ἵσχυρῶς δεῖν τὸ εἶναι φεικτικὸς ἐξ ἡμετέρας τὰ πάντα καλοῦντα, bonus est DEVS, vel potius fons be-

mita-

nitatis: Bonus autem nullius rei invidia tangitur, unde nihil essentiam invidens, ex non entibus universa creavit, rursus ait Arbanastrum: c) & æquitati: Quarum illa, ceu perfectissimum divini intellectus lumen, præluceat; hæ vero normæ, & legis instar divinam voluntatem in suis dirigunt actionibus, ceu alibi notatum, f) Id quod nec Gentiles latuit, ex quibus Plato apud Sext. Empiricum, g) dicitur: ἰδιὸν ἔστι τὸ δευραίνων, ἢ ψυχῆ ἰδιὸν ἔστι τὸ ψυχῆν ἄνω ἡγῶσα, ἰδιὸν ἔστι τὸ ἀγαθοποιεῖν, uti calidū proprium est calefacere, & frigidū proprium est frigefacere, ita & boni proprium est benefacere. Unde ad mentem disciplinæ Gentilis, Seneca, h) natura, inquit, Divi causa est benefaciendi. Errat, si quis putat illos nocere velle, non possunt. Quæ plenius disciplina nostra Christiana exponit.

§. 13. Datur hinc III. in DEO Legislatore, & Legis naturalis autore, etiam ratio aliqua Legistatoria, quæ provenit à dictaminibus divinæ rationis practicis. Divinum intellectum in hoc opere legislatorio dirigit cum illius omniscientia, quæ omnia cognoscit, tum omniscientia, qua omnia dijudicat. Illâ cognoscit, & scit, quod homo, subditus suus, ex naturæ suæ humanæ veritate, & debita perfectione, non aliud quam rationale & sociale animal esse possit; quod vi rationis sciat intelligere, & dijudicare, ut alia, ita quoque honesta & turpia, eademque à se in-

vicem discernere, libereque vi voluntatis ista eligere; hæc vero fugere; ex amore vitæ socialis autem in coetu sui similium libenter vivere velit. Sapientia autem sua DEUS iudicat, tale animal, quale est divinus subditus homo, non posse sine lege liberum relinqui, cum per naturam legis capax sit, damnum etiam aliis inferre, & peccare possit; ne, si bestiarum instar, quæ anima iusti rectiq; capace destituuntur, exlex ageret, animal ad atrocissimam quæque committenda satis ingeniosum, ipsi etiam DEO impune insultaret. Lex,

a) r. IV. ad inquit Hieronymus, a) prohibendo quod non vult fieri, ligat eos vinculis mandatorum: qui primò absq; lege peccantes, non tenebantur criminibus.

□

b) 1. Rho. ser. 1. Quemadmodum itaque ἐν τοῖς νόμοις τοῦ θεοῦ ἡ σωτηρία τῆ πάλαιος, ut loquitur Aristoteles, b) ita cum communitatem quandam sub DEO

naturaliter constituamus omnes, lege quoque communi, seu vinculo, nos consociatos esse oportet. Placuit ergo divinæ voluntati, vitæ actionumque regulam perpetuam, atque immutabilem, homini præscribere, qua obligaretur ad faciendâ quæ per se bona, & fugienda quæ per se in vita humana mala sunt, reliquis, quæ prohibenda forent, ipsi homini, humanoque inter mortales imperio, relictis.

§. 14. Præterea IV. divinam voluntatem, ad ferendam talem legem, movet ipsa DEI bonitas, seu benignitas, cui repugnat in

ne-

chiz Cyclopicz,
mortalibus bello,
minem obijcere.

apud Stobaeum, a) *Serm. 83.*

ἐκείνων συμφέρον *f. 486.*

δοῦν ὑπολαυμίνως,

DEVS natura *Nb*

rerum utilitatem,

rerum communem.

hoc opere legisla-

am etiam legem

in sanctitas atque

latoris. Illa crea-

ndo, quo à fine

hoc contingeret,

des, b) DEUS, in- *b) in aut.*

δικαιοσύνης μου ἐστὶν ὁ θεὸς *Pythag.*

natura ipsa bonus est, *p. 20.*

ulla unquam rei

inditiem debitam à

test, & debet, exi-

ala & turpia sunt,

abeat scelerata opi-

Arnobius, c) ut DE- *c) 2. contr.*

mas genuisse in vi- *gens. p. 82.*

renera universa de-

ditionali, quod re-

ando. Procul hac

d) tam immanis & *d) l. c. p. 89.*

salus rerum DEVS

enignitatis & colu-

men;

men: atq; sapientissimus, justus, perfecta omnia faciens, & integritatis sua conservantia mentiones, aut aliquid fecerit claudum, & quod erimus esset a recto, aut ulli rei fuerit miseriarum, aut discriminum causa.

§. 15. Secundum hæc itaque suorum attributorum dictamina, quando V. DEUS decernit, quo pacto creaturæ rationales suum servare ordinem, suasque obire functiones debeant, tunc istud decretum divinæ voluntatis, cum illo DEUS jam ab æterno constituerit, quo pacto homines suas actiones obire, suum etiam servare ordinem, & intra eundem ad suum finem dirigi debeant, vim legis acquirit, estque illa Christianis non solum, sed & Gentilibus toties deprædicata *lex DEI æterna*, quam ex nostratibus præ aliis eximie *Augustinus*, ex Ethnicis *Cicero* exposuit, de qua etiam apud *Pythagoricos*, & *Platonicos*, dicta extant illustria. Norma nimirum illa est, qua DEUS secundum sapientiæ, sanctitatis, justitiæ, & bonitatis suæ dictamina, jam ab æterno voluit, quomodo, cum simus agentia intellectualia, & sic in tantum ipsi similes, vitam agere quoque intellectualem debeamus, ut simus sancti, quemadmodum ipse sanctus est. Divinum hoc statutum, divinaque hæc ordinatio, mortalium genus ad certam agendi rationem obligans, quando ejus expressio in nobis datur, id quod sic in nobis à DEO exprimitur ad illam legem æternam,

in

in quantum per illam bene, sancte, iuste, & rationali, socialique nostræ naturæ convenienti ratione nos gubernare supremus Rector decrevit, est, diciturque JUS NATURÆ. Recte proin hoc rivulus esse dicitur *ex fonte Legis æternæ*, quæ in DEO est, deductus, ac divinæ illius lucis, sapientiæ, justitiæ, sanctitatis, & bonitatis in DEO, radius quidam in nobis resplendescens, signumque divinæ voluntatis bonum præcipientis, malum vero prohibentis. Quod itaque divina sapientia & se decere, hominisque naturæ convenire judicavit; quodque divina voluntas ex omni-sapientiæ beneplacito, secundum divinæ bonitatis, sanctitatis & justitiæ dictamina, homini, actuum & motuum illius ordinandorum gratia, præscribere, atque præcipere ab æterno decrevit, hoc ex vi imperij, quod habet mortalium Rex supremus, tanquam legem, cum efficaci obligatione ad obsequium imperat per naturam. Habet itaque Jus naturæ originem suam à DEO, tam ratione existentis, quam ratione obligationis, & quoad vim legis, accurate etiam, ut reliqua solet, hoc explicante doctissimo Dn. D. Alberti, a)

§. 16. Huic divino in hominem imperio, juri que imperandi, cujus effectus est lex naturæ nostræ implantata, subordinamus rationem & conscientiam, in qua jura naturalia sedem habent, & per cujus dictamina le-

a) *Compend.
I. N. Orithod.
Theol. conf.
p. 1. p. 98.*

199.

ges

ges naturales, à supremo legislatore intellectu humano, ceu lumen recti, semenque boni, concreata, nobis innotescunt. *Ciceroni* a) quoque hæc est Philosophia, qui cum juris naturalis originem ipsi DEO sub *Natura*, communis scil. nomine assignasset, rationem dein supremo Numini subordinavit, ita ut rectæ rationi divini Numinis imperium, præceptum, atque jussum, inclusum una concipiatur, & concipi debeat, non ratio solitarie spe-

a) 1. Off.

b) 1. N. G. Stata, quod eximie explicatum est *Seldeno*. b) p. m. 91. 79. Cæterum inest huic rationi à natura, h. e. divinitus, quædam insita, boni honestique notitia, quæ semina scientiæ dicuntur *Seneca*; c)

c) *Epist.* 120.

d) *Senec.* 10.

de *Benef.* 17.

e) *Tuscul.*

79. 2. 1.

lumen virtutum, d) igniculi, & semina virtutum, *Ciceroni*, e) quæ adolescere si liceret, nec à pravæ opinionibus restringerentur, ipsa nos ad beatam vitam natura produceret; suntque aliud nihil, quam congenita notitia honestorum, radius ille legis DEI æternæ, & lumen divinæ rectitudinis in nobis resplendescens. Eleganter loquitur *Sanderfonus*: f)

f) *de Consci-*
ent. p. m.
173.

Indidit DEVS homini legem quandam naturalem, natura sua, ut rationali creatura est, proportionatam; h. e. sublimiorem multo, & nobiliorem, & (si fas est dicere) diviniorem, quam qua alii inferioribus hujus orbis creaturis data est; qua ipsum ad ea agenda impellat, quæ natura sua sunt congrua, quatenus homo est, animal nempe ratione præditum; h. e. verbo dicam, ad vivendum secundam rationem.

§. 17.

§. 17. Duplicia sunt hæc *νοήματα* præctica: Alia boni maliq; discrimen insinuant, alia transgressoribus legis Naturalis pœnas denunciant, cum Paulo a) monente, Gentiles ex lumine naturali τὸ δικαίωμα ἔθεον, *justitiam Dei cognoverint, ἅτι οἱ τὰ τοιαῦτα, scelera nimirum, de quibus v. 24. 29. sqq. θεσποντες ἀξίως ἀπαύτε εἰσίν.* Exerunt se hæc leges divinæ per dictamina rationis practica, vivendique præcepta, quæ intellectus ratiocinando, & lumen suum morale, quo divinitus illuminatus est per naturam, intuendo, suggerit: sentiturq; vis illarum in Conscientia. b) Coniunguntur enim, ceu alibi c) disputavimus, divinum Numen & homo per conscientiam, in qua DEUS cum homine per jus naturæ agit, in qua etiam divinum in hominem imperium, cum per notitiam congenitam honestorum ac turpium, tum per metus cujusdam sensum, qui de divino in hominem imperio, & gloria obligationis nobis relicte testatur, se exerit. Hic se homines autoritate quadam humana superiore obligatos sentiunt: Hic se ad normam superioris cujusdam vivendi teneri convincuntur, vi quadam tacita mentem mortalium ad obsequium urgente. Falluntur itaque, qui in originibus J. N. explicandis in ratione tantum, ejusque dictaminibus præcise, subsistunt, nec ulterius ad DEUM, ejusque sapientiam legillatoriam, & imperium in genus humanum, eo quo explicavimus modo, ascen-

a) Rom. 1. 32.

b) Rom. 2. 15.

c) de Origine Jur. Nat. p. 3. §. 18.

ascendunt, cum ad media & modum cogitio-
scendi leges naturales illa referri debeat; &

d) De I. N. bene Seldeno d) monente, qua talis solum &
G. l. 1. simplex, suadeas, & demonstret, non vero ju-
c. 7. p. 91. beat, ad aut officium, nisi superioris eo, qui ju-
betur, accedat simul auctoritas, obliget: Quod
legis data proprium est.

a) p. 59.

§. 18. Concedimus equidem Autori a)

de principis justis & decori, non omne quod pu-
dorem incutit peccatum esse, & naturalis legis
dictamine prohiberi; attamen quando sensus
turpidinis, & horror à scelere, itemque à sen-
su turpitudinis in Gentilibus etiam exortus
pudor, se in homine, etiam non renato, non-
nunquam exierit ante factum, ex conscien-
tia dictamine turpe aliquid esse dictitantis,
infamiamque, supremi etiam Numinis pœ-
nam, denunciantis, ut Byblis ardens amore
fratris flagitioso, horrore sceleris à turpi de-

b) Ovid. l. 9.
Metam.

siderio revocata, quo feror, inquit, b) obscura
procul hinc discedite flamma. Et rursus:
Heu mihi, quo labor, quem mens mea concipit

c) Ovid. 10.
Metam.

ignem. Myrrhæ etiam, c) thalami paterni an-
te commissum scelus limina tenenti,

Poplite succiduo genua intremuere, fugitq;
& color & sanguis: animusq; reliquit euntem.
Quoq; suo propior sceleri est magis horret, &
ausi

pænitet, & vellet non cognita posse reverti.
Byblis pudore suffusa ita scripsit ad fratrem,
incestuoso amore abrepta:

Hanc

Hanc tibi mittit amans, pudet, ab pudet edere nomen.

Tali casu pudorem hunc legis internæ, cui homo obnoxius, & sic quoque vocis divinæ per naturam legalis, indicem esse, non absurde nobis dici creditur, subscribente post *Grosius* a) *Baileo*. b) Unde *Tertullianus*, c) omne

malum, inquit, aut timore aut pudore natura perfudit. Hinc, uti *Iustinus Martyr* d) loquitur, ἐστὶ τὸν ἅπασαν ἀνθρώπων γενεῶν, ὅτι μοι

τοιαῦτα, ἢ πορνεία, ἢ ἀδελφονομία, ἢ ἐπιβία, τοιαῦτα, genus omne mortalium novis adulteriis esse malum, & fornicationem, & homicidium, & quæcumq; alia sunt hujusmodi peccata.

Nimirum sicut alij affectus divinitus homini sunt concessi, ad prosequendum bonum, & fugiendum malum, ita & pudore idem tangitur, affectu homini proprio, metu vel opinione ejus, quo suam existimationem minui videt, aut credit. Non male hinc *Clar. Autor*, *Lambertus à Velthuyfen*, c) pudor, inquit,

à natura homini tuenda & conservanda dignitatis, & existimationis sue, custos datus est: Quemadmodum DEVS homini alias passiones largitus est ad tutelam: metus enim infamia reprimis animum, ne proscaciter, inordinate, aut rursus quid peragat. Ita *Protoplasti* lapsi f) præ pudore se occultarunt, vocem DEI audientes. Publicanus, peccator, delictorum conscientia confusus, & pudore coram DEO, ob ejus offensam, suffusus, g) procul stetit, ut

a) 1. B. P. M. 5. 12.
b) *Comm. Gros. P. II. p. 168.*
c) *Apolog. c. 1.*
d) *Dial. c. 2. Tryphon. f. 320.*

e) *de pudore Nat. p. m. 2.*

f) *Gen. 3. 7. 179.*

g) *lev. 31. 19. Num. 12. 14. Dan. c. 9. 8.*

C
qui-

- h) *Luc. 12. 13.* *quidem oculos in cælum attolere sustinens.* h) Diversi licet generis hic pudor sit, quem lex in nobis operatur, ut nobismet ipsis etiam, Pauli) exemplo displiceamus, cum naturali pudore, qui legis naturalis sensu in nobis se exerit, non confundendus: Cum illum sincera pœnitentia, & contritione, quam Sp. S. in nobis efficit, tacti in se sentiant, ortum, ut dictum, ex concione legis. Appellatur à
- k) *c. 4. 9. Iacobo* k) *ἁγίασμα*, quæ vox, notante *Dann-*
 l) *Hods.* l) significat *demissionem vultus*, seu *ex*
p. 1284. *marore*, seu *ex pudore*, seu *utraq; re ortam.*

§. 19. Quemadmodum itaque in e-
 ruendis originibus Juris naturalis, sine oppo-
 sitione, conjunctim spectari debere censemus,
Naturam humanam, quæ rationalis sc. est &
 socialis, *quidq; hominem deceat* ex naturæ suæ
 conditione, rationalem & socialem ut vivat
 vitam; *divinam* item *sapientiam*, cognoscentem
 ex infinitudine perfectionis suæ, cum,
 quæ qualesque actiones hominis naturæ re-
 spondeant, ne agendo à se ipso difformis red-
 datur tam nobilis creatura, tum, quomodo
 DEUM, supremum creaturarum rationalium
 Rectorem, hunc suum subditum ad rationale
 & sociale vitæ genus obligare deceat: *divinam*
 præterea *voluntatem*, quæ cum secundum di-
 vine omniscientiæ & sapientiæ, tum secun-
 dum bonitatis, sanctitatis, & justitiæ divinæ
 dictamina & normam, agendi regulam, per
 naturam insitam, humano generi præscribere de-

decernit ; *divinum* denique *imperium*, obli-
 gens efficacissime homines ad exequendas le-
 ges naturæ illorum inscriptas, & per naturam
 præscriptas, quibus *rationem & conscientiam*
 subordinamus, in qua divinæ istæ leges à no-
 bis cognoscuntur : Ita in fundamento LL.
 naturalium explicando, & in ratione illarum
 danda, conjunctim quoque causas istaspe-
 ctari, nec sibi invicem opponi, certe subordi-
 nari alteram alteri debere, judicamus. Unde
 non sequitur: Socialitas est fundamentum ju-
 ris naturalis, eo nimirum sensu, qui modo à
 nobis explicatur : ergo non assimilatio ho-
 minis cum DEO ; cum per officia vere so-
 cialia homo in assimilationem cum DEO ve-
 niat, ipso Christo Doctore, a) qui vult ut si-

a) Luc. 6. 36.

mus οἰκτιροῦντες, ὡς ὁ πατήρ ἡμῶν οἰκτιρ-
 ούμενος ἐστίν, ut simus misericordes, sicut & pater
 noster misericors est. Nota est Ethnici hominis,
 Platonis, b) vox :

b) Theoret.
f. m. 128.

Ὁμοίωσις θεῷ δικαιοῦν καὶ σοφῶν
 μετὰ γεννήσεως, DEO similes efficit, cum pru-
 dentia, justitia simul & sanctitas. Theodoro c)
 is, qui secundum leges naturales vivit, ἀντὶς
 τοῦ θεοῦ ζῶσα πρὸς εἰκόνα, καὶ λογικὴ γένη, ipsius
 quoque legislatoris viva quadam imago, & ratio-
 nali efficitur. Ita recte aliquid juri naturali
 contrariari probatur, quod sit contra socia-
 litatem ; quod ejus divina approbatio repu-
 gnet divinæ sanctitati, puritati, aut justitiæ ;
 quod sit contra sanæ rationis & conscientiæ

c) t. IV. opp.
f. 662.

dictamina quodq; naturali pudore, vel horrore quodam, à facto homo revòcetur.

§. 20. *Effectus* LL. naturalium est omnium mortalium efficacissima obligatio ad obsequium, à qua nullus Cyclopum omni sua se liberabit feritate. Obligamur enim à DEO, superiore nostro, leges has nobis ad observandum proponente, ex vi imperij quod habet in nos, nostrasque actiones: *Actus*, bene

a) *L.B.P.L.L.* 10. inquit *Grotius*, a) de quibus Juris naturalis extat præceptum, vel interdictum, à DEO *natura autore necessario præcepti, aut vetiti, intelliguntur*:

b) *de Civ. guntur*: Non vero, uti *Hobbes* b) notat, *pro- e. 15. §. 7. cedit obligatio obedientia DEO præstanda ab imbecillitate humana*. Negat enim hæc vires resistendi hoministantū, non jus, quod per se imbecillitas non tollit: id vero cum vera obligatione consistere nequit. Naturam vero nostram humanam quod attinet, etsi ab illa, ut supra dictum, ratio reddi possit, quare actus alij per se sint homini convenientes, alij non convenientes, nulla tamen hinc datur obligatio legalis, cum realiter tantum natura nostra rationalis malas prohibeat actiones, ceu cum tali natura moraliter impossibiles, obligationis legalis, quæ in legibus naturalibus datur, solo legislatore, qui DEUS est, autore. Innotescit obligatio hæc divina, & legalis, nobis partim in nobis ipsis, dum intus se in conscientia exerit ejus vis, ante factum per rationis dictamina, præcipientia bonum, & pro-

& prohibentia malum, per horrorem à scelerē; post factum per pudorem, per anxietatem, per internas accusationes, *conscientia*, uti *Chryostomus* c) loquitur, *carnificis locum obtinente, ac peccatorem lancinante, ab eoz, extremas pœnas exigente, ac plumbo quovis gravius ipsi incumbente*: Partim etiam extra nos per pœnas, quæ feroces harum LL. contemtores certo manent, fera licet supremi Numinis haud raro veniat vindicta, ab ipsis violatoribus agnita. Exemplo sunt fratres Josephi, d) ob fratrem impie habitum, divinam vindictam se experiri credentes, cum in Ægypto à fratre incognito severius examinarentur. Profecto, inquit, *rei peragimur nos super fratre nostro, cuius vidimus angustiam anima, cum deprecaretur nos, nec audiremus, unde venit super nos angustia hac. Carthaginenses certe, cum post toties violata fœdera, acceptasque DEO publicam perfidiam puniente, clades, pacem à Romanis peterent, hique interrogarent, per quos Deos fœdus icturi essent, cum eos per quos ante ictum esset, fefellissent, responderunt apud Livium: e) Per eosdem, qui tam infestis fœderibus violantibus. Et apud Appianum f) Cornelius Lentulus, oratione in senatu habitâ, opinatur, τὸς θεὸς ἐς τὴν τὴν κατὰ δὴν ἀναρτήσαν, ἢ αὐτοὶ ποτὶ δὴν τὴν ἀντιείας, ipsos Deos eo redegisse Carthaginem, post tot crudelitatis & perfidiæ exempla, ut tandem pœnas impietatis luant. Docta extat disquisitionio*

c) 1. 5. opp. Epist. 7. Olym.

*

d) Gen. 42. 21.

N

e) l. 30.

f) de Bell. Punic. f. 33.

g) de LL. Ricardi Cumberlandi, g) qua ostendit, quomodo supremo legislatori legibus naturalibus pœnas, & præmia, tam arcte annectere placuerit, ut illæ naturaliter neglectas, hæc vero observatas sequerentur; referens, idque

Nb.

recte, etiam in pœnarum naturalium censum, quod legum naturalium violatio peccantis facultates præcipuas ledat, stultitiam ac errorem in intellectum ducat, ac perversam mali sub specie boni electionem. Ut proinde Leges hæc proprie & legum sibi vendicent nomen, & obsequium legibus debitum.

SVBSECTIO II.

De

JURE DEI POSITIVO.

§. I.

CUM *Positivum jus* dicatur illud, quod Legi divinæ naturali à DEO superadditur, & ut Petrus Marchant, a) totius Ordinis S. Francisci, aliquando *Diffinitor generalis*, uti vocatur, loquitur, præter legem naturalem homini ponitur, non inconvenienter *Jus Dei positivum* vocabitur, quod actu DEI externo legislatorio mortalibus fuit propositum, sive ratione materiæ præcepta ejus naturalia etiam fuerint, sive mere positiva, & in se indifferentia, quæ ex voluntate legislatoris tantum vim obligandi acceperunt. Dicitur enim

a) *Fratern. Sacram. tom. II. tit. I. f. 249.*

posi-

positivum a *Possione*, notatque actum certum promulgationis externum, illi promulgationi, qua jus DEI naturale *cordibus humanis inscriptum*, b) & sic per naturalem inscriptionem homini, qua rationalis & socialis, propositum est, contradistinctum: Ut proin jus positivum non tam ratione materiz, & ob naturam præceptorum, quam ratione actus & modi promulgandi, ita dicatur. Sicut enim præcepta naturalia quando modo civili præcipiuntur, ad civile jus pertinent, & ejusdem quandam partem constituent, ceteri de jure Romano constat, in quo multæ, quæ etiam naturales sunt, continentur LL. ita eadem positivo modo ferri, & sub hac forma positivi juris partem posse constituere, dubium non est. Monet hinc B. Chemnitius, c) in forensibus etiam Ebraeorum LL. dari naturalia, seu moralia. B. Ambrosio d) dicitur *lex scripta*. A Theodoro e) *lex scripta*, in literis præbita.

b) Rom. 2. 12. / 77.

c) Loc. r. 2. de Leg. c. 4. f. 15.

d) de fug. sec. c. 3.

e) r. l. opp. Comm. in psal. 18. f. 463.

§. 2. Dari tale DEI jus positivum certum est, docetque legislatio Mosaïca, quæ ipsum DEUM autorem, Moïsem autem non nisi ministrum, & internuncium, agnoscit. Unde Theophilus Antiochen. a) *ὁ θεὸς ἔειπεν*, inquit, *ὁ θεὸς ἔειπεν* Moïsi, divina *lex* b) *est* Moïsi. De jure hoc agit Moïses, b) ceterum, inquit, hoc est præceptum, statuta & judicia, quæ præcepit Iehovah, DEVS vester, ut faciatis in terra, in quam vos (estis)

a) ad Auto. Lyc. l. 3. f. 123.

b) Dent. 6. 1.

transfuri, ad possidendum eam. Ubi *Lyrano* per vocem $\Gamma\Lambda\Omega$, $\epsilon\tau\omicron\lambda\alpha\iota$ Græcis, præcepta moralia, per $\square\prime\pi\pi$ τὰ δικαιώματα, ceremonialia, per $\square\prime\omega\beta\omega\delta$ κείματα, forensic in-

c) *Ribl. il-lustrat. b. l. f. 362.* d) *Loc. P. 2. Ofiander. f) Principatum ducit hæc legum-de Leg. c. 4. f. 12.*

e) *de iur. N. & gent. l. 1. c. 10. p. m. 119. sq.*

f) *Annot. ad Gros. p. 172.*

g) *Prepar. Evang. l. 2.*

h) *2. contra Apion.*

i) *in Opusc. passim.*

k) *Dial. cū δωζίμωτος ἑρακας, legem non à DEO esse, sed à Tryph. f. m. 263.*

l) *heres. 21. f. 58.*

m) *de præscript. c. 51. f. m. 116.*

n) *Hist. Ec. v. 4. c. 10. Xeiçv̄.*

o) *l. c.*

Ubi *Lyrano* per vocem $\Gamma\Lambda\Omega$, $\epsilon\tau\omicron\lambda\alpha\iota$ Græcis, præcepta moralia, per $\square\prime\pi\pi$ τὰ δικαιώματα, ceremonialia, per $\square\prime\omega\beta\omega\delta$ κείματα, forensic in-
 legit, non improbante B. Calovio, c) cui tam-
 men addendi *Chemnitius*, d) *Seldenus*, e) &
 Principatum ducit hæc legum-
 latio, sive præceptorum sanctitatem, sive ri-
 tuum pietatem, sive politicam in illis conten-
 tam prudentiam spectes; laudata hoc nomi-
 ne ab *Eusebio*, g) *Iosepho*, h) *& Philone*. i) Καὶ
 ἡ ἐν τῷ Μόσῳ νόμοι τὰ φύσει καλὰ, ἡ ἐν τῷ
 νόμῳ, ἡ δὲ διὰ νομοδότην πεποιμένης
 αὐτοῖς, sunt enim in *Mosis lege* ea sancita, qua
 natura pulchra, qua pia, qua iusta sunt, ut ea
 illi morigeri faciant, ait *Iustinus Martyr*. k)
 Impie proin *Simon Magus* olim, *Epiphanio* l)
 memorante, μὴ τῷ ἢ νόμον θεοῦ, ἀλλ' ἀεισεβῆς
 sinistra quadam intelligentia profectam esse as-
 seruit. Nec multo meliores *Carpocras*, seu *Car-*
pocrates, & *Valentinus*, qui usq; adeo magnifice
 de eadem non statuerunt. Associandus his
Cerdo, qui legem & *Prophetas* repudiasse dicitur
 quod, notante ex *Irenæo Eusebio*, n) ὁ ἰσὸς ἔ νόμου ἡ θεωρητῶν κικρυνημί-
 non esset πατὴρ ἡ κρείν ἡμῶν Ἰησοῦ
 Secutus est cum aliis has impietates
 Apelles quidam, eodem *Tertulliano* o) autore:
 Quorum furorem suum etiam in sec. III. fecerunt
Manichæi, quorum secta ἐξ ἰησοῦ ἀ-
 γίστων

ἡσίων ἐκλεξαμένη τὰ χείματα, ἔδεν ἀγαθὸν ἔχει,
 ut loquitur *Leontius Scholasticus Byzantinus*. p) p) *de Scd.*
 Hi enim, *Augustino* q) scriptore, DEVM qui le- p. m. 432.
 gimus per *Mosen* dedit, & in *Hebrais Prophetis* lo- q) *de Ha-*
 cutus est, non esse verum DEVM; sed unum ex res. c. 46.
Principibus tenebrarum, delirarunt. Nimirum,
 quæ *Constantini Harmenopuli*, r) est relatio, r) *de Scd.*
 οἱ οὗτοι Μαρκίωνα καὶ Μάνοντα ἢ παλαιὰν ἢ πο- p. m. 564.
 νηρῶν Σημερῶν ἢ νομοθεσίαν, *Marcionite* &
Manichei legislationem testamenti veteris mali-
 terum opificis esse dixerunt. Quid mirum
 ergo, quod scripturam ignorantes, & virtutem
 DEI, errarint tales, Christo docente contra
Sadduczos. s) Relinquitur contra potius, s) *Marc. 121*
 quod *Paulus* t) concludit, quod ὁ μὴ νόμος ἄ- 24.
 γος, καὶ ἡ ἐπιτολὴ ἀγία, καὶ δικαιοσύνη, καὶ ἀγαθὴ, lex t) *Rom. 7. 12*
 ipsa sancta, & præceptum sanctum, & iustum
 & bonum; καὶ περὶ αὐτῶν νόμος καὶ ἰσχύς, si quis u) *1. Tim. 2.*
 ea legitime utitur, eodem explicante. u) 8.
 quirendum ergo, quis in Theologia Morali,
 & Jurisprudencia Universali, usus genuinus
 legis divinæ positivæ sit.

§. 3. Non prolixè autem contra eos
 prius disputabimus, qui origines, uti omnis
 iustæ legislationis, quod & *Gentiles Plato*,
Cicero, *Hierocles* fecerunt, ita & *Mosaicæ*, di-
 vinas esse agnoscentes, partim tamen ange-
 lorum creatorum sermone, ad populum *Isra-*
ëliticum facto, legem promulgatam & edi-
 ctam esse fingunt; ceu de *Judæis* ex *Menasse* a) *Concilia-*
Ben Israel, a) & ex *Pontificiis Doctoribus*, de in *Exod.*

b) *Theol.* *Recano* b) constat; vel *legem moralem DEVM*
&chol. P. 11. quidem *immediate per se* promulgasse, *cetera*
rom. pri. autem *mandata mediante angelo Mofi dedisse*,
tract. 111. c. opinantur apud *Suarez*; c) vel, quam *Alphon-*
4. q. 2. n. 3. si *Salmeroni* d) sententiam fuisse *B. Dorſeb.*
 c) *de LL. l. 1.* docet, *Mofen* fuisse *proprie legis veteris auto-*
9. f. 638. rem, & non tantum *promulgatorem*, quoad *præ-*
 d) *super* *cepta ceremonialia & judicialia*, contendunt,
Matth. Diff. inter illa & *Decalogum* hanc differentiam
 61. sq.
 e) *Theol.* constituentes, quod *Decalogi DEVS* autor fue-
Moral. §. 18. rit *immediatione virtutis & suppositi*, *ceterorum*
 autem *præceptorum tantum immediatione virtutis*,
Mofes vero immediatione suppositi, Prius quip-
 pe assertum contrariatur *historicæ veritati*,
 quæ *Exod. 19. 3. c. 20. 1. sqq.* ipsum *Jehovam*,
 verum & æternum *DEUM*, *αὐτογενὴς πῶς* lo-
 cutum esse testatur, ita ut *legis Moralıs* pu-
 blicatio ipsi *Jehovæ*, qui unus in *essentia*, &
 trinus in *personis*, *immediate peracta* fuerit,
 quod *prolixius à B. D. Calvio* f) explicatur.
 f) *Bibl. el-* Alia fuerunt *angelorum ministeria*, v. c. tu-
luf. 1. l. ad bis canere, *nubes cogere*, *tonitrua excita-*
Exod. 20. f. re, &c. *Appropriatio licet vocis*, *verba Legis*
 393. *edicentis*, ad *filijs personam* pertineat. *Act. 7.*
 32. *Deut. 33. 2.* Idem de *secundo*, & *tertio*, di-
 cendum. *Etsi enim leges Fœrenſes*, & *Cere-*
moniales, minus *solemniter latæ* quam *Deca-*
 g) *Deut. 5.* logus, g) nec à *DEO*, sed à *Mofe scriptæ* fue-
 30. 31. rint, h) ipsa tamen *præcepta harum legum*,
 h) *Deut. 31.* æque *immediata à DEO profecta* sunt, eun-
 9. demque *autorem* habent, atque *Decalogus*,
 ccu

equ ex *Mosis* Exodo i) cognoscitur. Eximie
 B, noster *Chemnitius* k) observavit, quomodo
 I. Decalogum ipse DEVS recitaverit. II. Mo-
 ses solus iussus fuerit accedere ad caliginem, in
 qua DEVS erat, & ibi acceperit iudicia populo
 proponenda. III. Solus etiam in montem ascen-
 derit, ut ibi acciperet Leges ceremoniales.

i) Exod. e.
 21. 1. c. 25. 1.
 k) t. 2. Locc.
 de Leg. c. 4.
 f. m. 12.

S. 4. Fallitur *Spencerus*, a) Theologus
 Cantabrigiensis, contendens primariam Legis
 Mosaicae rationem idololatriæ Israëliticæ inhibi-
 tionem fuisse. Quamquam enim à supersti-
 tione Ægyptiorum plane immunes Ebræi non
 fuerint, Dæmonibus etiam sacrificarint, ad
 omnem, scædissimam etiam, idololatriam pro-
 pensis; minime tamen censendum, legem
 præcipue in remedium idololatriæ fuisse tra-
 ditam, eaq; præcipue consilio sancitam, quod
 merito à *B. Franzio* b) improbatur, & usibus
 legis à *Christo* & *Paulo* explicatis minime re-
 spondet. Nimis incaute *Spencerus* Judæos,
 & ex his *Maimonidem* potius, quam *Ecclesiæ*
Doctores, videtur secutus esse. Hic enim
 hanc legis sue conditionem ait c) esse, idolola-
 triam tollere. Quo nomine etiam *Hottinger-
 us* d) ait, præcepta legis Mosaicae, & affirmati-
 va, & negativa cumprimis, anti-dæon sapissime
 expressam continere rituum & ceremoniarum
Zabeorum. Melius *Paulus* e) docet, ἡ
 λέξις ἡ αὐτῆς, inquit, ἡ ἐπιτιμία ἢ νόμος,
 ἔθηκεν ἕως τὸ σπέρμα, propter transgressiones
 addita fuit lex, donec veniret semen, ut nimi-
 rum,

a) de LL.
 Ebr. Ritual
 l. 1. c. 1.

b) Schol. Sa-
 crif. d. 3. 28.
 p. 48.

c) Mare No-
 tach. P. III.
 c. 29.

d) Histor.
 Orient. l. 1.
 c. 8. p. 297.

e) Gal. 3. 9.

- f) *Comm. ad l. c. p. 81.* rum, explicante B. Seb. Schmidio, f) *illu mani- festatis urgeret Christum quarere, & retinere, ab illu unice liberantem.* Pædagogia ergo ad Christum rectius habetur pro fine legis primario, quam Idololatriæ inhibitiio. Decalogus hanc exercet maledicendo ob operum imperfectionem: g) *Lex ceremonialis Christum futurum in ceremoniis adumbrando: h) Quo nomine etiam B. D. Franzium i) sacrificia, ratione usus sc. & finis, ad Evangelium pertinere ait; cum quicquid in sacrificiis principaliter, & primario occurrit, non nisi ad Evangelium referri queat, videlicet adumbratio mortis Christi, pro aliis subeunda. Ex Ecclesie Doctoribus Theodoretus k) hæc habet: Σκοπὸς τῆς νόμου καταργεῖν ἡμᾶς τὴν δουλοῦν χεῖρῶν. Μετὰ τὴν ἀνοίην τῆς σαρκὸς, μὴτὴν καταργεῖν, legis scopus est, ut nos ad Christum Dominum adducat: post illius autem adventum non amplius dominatum obtineat. Disquirens etiam B. Hieronymus, l) quot genera legis in scripturis esse memorentur, aliis enarratis, altum de Spenceri fine tenet silentium. Aliud est, si de fine accessorio, minus principali, & usu Legis secundario, quem consequenter tantum cum aliis intendisse DEUM dici possit, velimus loqui, de quo PP. à Spencerò producti intelligendi sunt: Quod & Feu-ardentius m) observavit. Distinctius vero de legis Mosaicæ usu inquirentibus disquiremus.*
- g) *Dent. 27. 26.*
- h) *Ebr. 10. 1.*
- i) *l. c. Disf. 12. §. 97.*
- k) *r. 3. Opp. ad 1. Tim. 1. 8.*
- l) *tom. IV. Opp. Ep. ad Algaf. q. 2. f. m. 75. ad. Comm. ad Gal. 3.*
- m) *Nos. ad Tren. l. 4. c. 29. f. 349.*

De
DECALOGO.

S. I.

Dividitur *Corpus Divini Juris Mosaicum* in tres partes, in legem moralem, ceremonialem, & forensem. Ita *jus divinum positivum* tripartitum faciunt ex nostris *Dorischeus*, a) *Ostander*, b) *Dannhavverus*; c) ex *Moralium* vero *Doctoribus*, qui *Thomam* d) sequuntur, *Becanus*, e) *Reginaldus*, f) *Trutlench*, g) *à Mauden*, h) & plures alij. Videtur equidem id nonnullis displicere, legem DEI moralem juris positivi loco haberi, eisdemque speciem dici, cum Præcepta moralia Decalogi sint juris naturalis, qui proinde in partibus juris divini enumerandis aliter progrediuntur. Sic enim *Eslobar*, i) *lex divina*, inquit, *subdividitur in divinam naturalem*, (quæ idem præcipitur quod naturali lege) *ut sunt decalogi præcepta; & in divinam positivam*, quæ præcipitur aliquid, quod lege naturali non est sancitum. Verum satis patet, præcepta legis moralis pro positivis non haberi, facta hac legis partitione, sed jus morale dici positivum, & dici sic posse, cum ratione promulgationis externæ, quia eo modo à DEO per Moſen populo Iſraëlitico propoſita fuit, quemadmodum lex ceremonialis, & Forenſis fuit lata, & ſolenni inſuper actu legiſlatorio,

ad

- a) *Theol. Mor. 15. 10.*
- b) *Theol. Mor. P. Gen. c. 13.*
- c) *Method. p. 464.*
- d) *l. 2. q. 99.*
- e) *Theol. Schol. P. II. Tom. pr. rr. III. c. 4. q. 4.*
- f) *Prax. For. Pænis. l. 13. c. 14. n. 134.*
- g) *Expoſit. Decal. r. l. Opp. Mor. Prælu. 2. n. 7. f. 7.*
- h) *Diſcuſſ. in Decal. l. 2.*
- i) *Sum. Theol. Mor. rr. l. Ex. 1. c. 1. 3. p. 35.*

ad modum legis positivæ promulgata ; tum etiam ratione additionis præcepti decimi, *de non concupiscendo*, quod inter rudera juris naturalis post lapsum hodie non comparet, Rom. 7. cum lex naturalis humanæ naturæ in Adamo implantata, quoad reliquias suas hodie per naturam insit, & naturaliter cum anima propagetur, lege morali digito DEI in duabus tabulis præscripta, uti alias leges positivæ scribi in charta, proponique solent. Ne de circumstantialibus quid dicam, quæ sunt juris positivi, quale quid est circumstantia diei septimi, in præcepto Decalogi tertio, doctissimis monentibus Theologis ; & quod Decalogus peculiari ratione ad Ebræos directus, ceu ex præcepto primo, & quarto constat ; & proin etiam singulari quodam modo per Mosen, vigore peculiaris istius muneris, quo in gente hac fuit functus, ad regimen populi Israëlitiçi restrictè propositus fuerit. Unde quoniam præcepta Decalogi, si substantiam illorum spectemus, juris naturalis, & hætenus perpetuæ sint observantiæ, positivo tamen modo, & cum positivis circumstantiis, à Mose Ebræorum legislatore sint proposita, quin partem juris divini positivi Mosaici sic constituent, & constituere dici queant, non est cur dubitemus.

§. 2. Continetur lex Moralis decem istis præceptis hujus Decalogi, quæ ad duo

re-

reduci possunt, diligendi sc. DEVM, & proximi, tanquā seipsum. a) *Deut. 6. 5. Levit. 19. 18. Matth. 22. 37. 39.* Cardinalis hic numerus uti certus est, quicquid sit de *sententiis secundariis, & appendicibus*, de quibus *Gerhard. 1oh. Vos.* b) ita ordinalis non eodem modo à scripturis observatur. In N. sane T. præceptum de non mœchando, ponitur ante præceptum de non occidendo, c) aliter atque in V. T. præcepta hæc legi constat. d) Eadem præcepta cum continent, quid homo DEO, sibi, & proximo debeat, summam ad justitiam reduci possunt, non abnuente *Lactantio*, e) cum primum, inquit, officium justitia est, conjungitur DEO, secundum cum homine. Annuit *Iustinus Martyr.* f) Ast dilectionem summam legis Moralis Christus fecit, g) diliges, inquit, Dominum DEVM tuum ex toto corde tuo &c. & diliges proximum tuum, perinde atq; teipsum. Unde *Paulus* h) *πῆρωμα νόμου, αὐτὸ ἡ ἀγάπη*, h) *Rom. 13. 10.* consummatio legis est dilectio, interprete *Erasmo*, rectius vertente *B. Seb. Schwidio*: Plenitudo legis est dilectio: Quanquam & ipsam ἀγάπην, dilectionem, eorum numero habet *Apollolus*, i) quæ proximo debemus: *Μὴδὲν* i) *Rom. 13. 8.* inquit, *μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους*, nemini quicquam debete, nisi ut ameti vos invicem. Quo nomine *B. Augustinus*: k) *Semper debeo charitatem, quæ sola etiam reddita detinet debitorem.* Bene alias, & ad rem, *Oecumenius*: l) *Οἱ ὃ τέλειον ἀγαπῶν ἢ πλησίον, ἔτος ἐστὶ μοχλῶσαι, ἐδὲ φονδῶσαι. ἐχθρῶ ὃ ταῦτα, ἔτος* l) *ad lat. 1h. 1. 6.*

dig-

ἡγριότητι & μισοῖν, qui enim perfecte diligit proximum, hic neq; machabitur, neq; occidet. Hac enim ejus sunt, qui animo inimico affectu est erga proximum. Eadem habet Iustinus Mai

m) Dial. cū Tryph. f. 321.
n) Vindic. Orig. 1. N. Genesio. 5. 5. 6.

Hoc nomine etiam alibi malimus n) loco *socialitatis*, pro fundamento legis Naturalis, substituere *Charitatem*, utramque Tabulam Decalogi æqualiter complectentem, quæ illa magis adæquata est; coincidat licet cum *socialitate* in sensu *generaliori*, de qua supra, quatenus hæc inter DELUM & mortales, inter se sub divino imperio consociatos, & in orbe consociandos, intercedit, quæ sine charitate recte & sincere non dabitur. Summa itaque, & ἀνακεφαλαιώσις præceptorum Decalogi uti continetur Charitatis præcepto, ita eadem, virtutesq; istis præceptis contentas, inter se connecti, dum sint in Charitate, & ex ea proveniant, recte infertur, ut recte dixerit

o) Ep. 2. 10. Iacobus: ο) ὅτις ἕλον ἢ νόμον τηρήσει, πηταῖσι ὃ ἐν ἐνὶ, γάρνη πάντων ἐνοχη, qui quis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, reus factus est omnium. Habemus ergo, cum omnes labimur, unde cognoscamus nostram imperfectionem, si, cum omnia fecerimus, vel in unico, etiam per infirmitatem, fuerit delictum, tantum abest, si περιστάσις accesserit, ut de perfectione gloriari possimus. Grandem vim obtinet vera dilectio, ait Hieronymus, p) & qui perfecte amatur, totam sibi amantis vindicat voluntatem. Nihil est imperiosius

p) t. 1. ad Colans.

vigfus charitate. Decalogi vero *divisionem* quod attinet, de ea in præfenti non fumus ultimum folliciti. Quid apud Veteres de hac hzitione difputatum fuerit, exhibet *Vof- fum: q)* Cui tamen addendus *Dannhavy. r)*

q) 1 c.
r) *Colleg. De- cal. p. 21.*

§. 3. Cæterum ex hoc, quod præcepta legis moralis, ratione materiæ, & fi fubftantiam præceptorum fpectamus, fint juris naturalis leges, id quidem facile colligitur, quod eadem etiam Gentiles obligant, qua funt leges naturales, & omnium hominum cordibus infita. Cum enim eadem ratione rei præcepta leges fint; quicquid fit de modo præcipiendi, qui rem non variat; eandem etiam vim obligandi habent, & habebunt ubique. Et cum legum moralium transgreffio etiam apud Gentiles male audiverit, a) & à DEO punita fuerit, b) leges morales, qua funt naturales, & cum iifdem coincidunt, nec mere pofitive tales, eofdem quoq; obligaffe certum eft. Obligationis enim ad obfervantiam legis non certius eft indicium, quam obligatio ad pœnam, quæ legis transgreffionem fequitur. Unde & ob leges naturales violatas, Gentiles etiam, qui de Chrifto nihil audiverunt, coram DEO funt inexcufabiles. c)

a) 1. Cor. 5. 1.
b) *Levit. 24.*
22.

c) *Rom. 2. 15.*

§. 4. Hoc vero plus difficultatis habet, an, quæ in Decalogo pure moralia funt, omnes homines etiam obligent, obligaverintque in V. T. Gentiles, in N. Teft. autem Chriftianos, vigore promulgationis factæ in

D mon-

a) *l. 4. de lumen* monte Sinai. Satis constat ex *Bellarmino*, a) *Ref. c. 6. §. addunt.* id negasse *Dominicum à Soto*, contendentem, *Christianos liberatos esse etiam à tota lege scripta in libris Moſis, non quod non teneamur ſervare legem illam Moſis, ut eſt naturalis, & quatenus in Evangelio, & Epistoſis Apòſtolorum renovatur, ſed ut eſt ab ipſo Moſe ſcripta, quod Chriſtiani ſumus, non Iudæi.* Ante *Dominicum* hunc

b) *l. 2. §. 98.* jam *Thomas Aquinas* b) ita docuerat: *Quantum art. 5. Reſp. ad illa que lex Vetus continebat de lege natura, omnes tenebantur ad obſervantiam veteris legis; non quia erant de veteri lege, ſed quia erant de lege natura.* Provocat ad *Thomam*, ſecutus e-

c) *Theol. Schol. P. II. tom. I. sr. 3. c. 4. §. 3. n. 3.* undem *Becanus*. c) Et ut complures alios mit-
tamus, *Rada*, d) *ceſſavit*, inquit, *vetus lex per legem Evangelicam, & antiquata eſt, etiam*
d) *Controv. quantum ad præcepta moralia, ſic quod nulla iſtorum præceptorum tenemur ſervare ex vi illi- & Scot. P. II. Contr. 20. p. 530.* *Reformatis Rivetus* e) ambiguus incedit, jam

e) *Explic. exiſtimans, illos qui negarunt lege nos obligari, Decal. §. 3. quatenus eſt à Moſe tradita, multum à vero non p. m. 9. §. 99.* *aberrare; jam negans, ſe videre poſſe in reipſa eſſe aliquod diſcrimen, ſed tantum in modo loquendi, & tamen aſſerens, præcepta, qua data à Moſe, non obligare gentiles, vel ſi qui in orbe terrarum erant, qui verum DEVM colerent, quod ſane Bellarminus non concedet.*

§. 5. Rectius verò à noſtratibus probari cenſemus *Bellarmini* ſententiam, etiam *Legem moralem, Decalogo comprehenſam,*

ut à

ut à Mose promulgata fuit, olim Gentiles, hodie etiam cum Gentiles, & alios infideles, tum Christianos in N. T. obligasse, & obligare, stauentis. Moses nimirum dupliciter spectari potest, vel ut Doct̃or legis, & Minister DEI simpliciter, qui voluntatem ejusdem scribendo notam facit omnibus, quorum illam cognoscere interest; vel ut minister DEI, atque internuncius, speciali aliqua, atque singulari ratione ad Ebr̃os missus, quos ex mandato DEI peculiari ratione informavit, quibusque talia proposuit, quæ ad illos solos, non ad cæteras gentes spectabant, eximie diversos hos Mosis respectus, & munera; explicante Dn. *Osiandro*. a) Speciale hoc ministerium Mosis, quo tanquam causa ministerialis V. T. circa œconomiam religionis, & Politicæ Judaicæ, consideratur, quatenus sic ea curavit quæ Israëlitis erant propria, ad Ebr̃os etiam restrictum fuit, ita ut legis Moral̃is promulgatio, qua fuit muneris Mosaic̃i, ad solos Israëlitas restricti, functio, ad omnes gentes non pertinuerit, explicatum B. *Dannhavy*. b) & D. *Osiandro*. c) Cæterum uti DEUS per Prophetas, & Oracula Prophetarum de Christo, non Ebr̃os tantum informare intendit, sed etiam Gentiles, ad quos illæ promissiones Evangelicæ spectabant, & de quorum vocatione ad regnum Messicæ viri hi *dicend.* egerant; ita quoq; per Mosén, ceu Doct̃orem communem, uniuersum genua

a) *Theol. Moral. P. I. c. 12. §. 5.*

b) *Colleg. Decal. p. 27.*
c) *l. c.*

humanum, uti de Evangelio, ita quoque de lege docere voluit. Etsi ergo, notante D.

d) *Bibl. III. Calovio, d) ministerium Moſis reſtrictum fuit ad ſ. I. ad Exod. Iſraëlitæ, leges tamen morales à DEO ἀμύτως promulgatæ, à Moſe literis conſignatæ, ad omnes pertinent*, ratione nimirum muneris huius univerſalis, quo ad omnes homines Moſes fuit functus, ita ut legis moralis uſus, quatenus à Moſe hoc reſpectu fuit propoſita, & proponitur, non tantum hodie in foro, ſed & in Eccleſia ſit. Lex ergo moralis, cum pars doctrinæ divinæ ſit, quæ in *Legem & Evangelium* diſpeditur, quam *ut ſolveret Chriſtus, non ve-*

e) *Matth. 5. 17.* uti à Chriſto fuit inculcata; ita per eandem nos docet Moſes, quid DEO legaliter, per ſe, debeamus, & ut ad agnitionem noſtrorum peccatorum ad ucamur, voluntatemque DEI ſancte vivendi agnoſcamus. Hos fines cum DEUS per legem non apud Ebræos tantum, ſed etiam apud omnes homines intendit, ſequitur promulgationem huius in monte Sina, factam licet Iſraëlitis, non tamen propter ſolos Iſraëlitæ, ſed immediate illis, ſecundario autem, & mediatè, etiam gentibus eſſe factam ex divina intentione, cum ad Gentiles etiam tota doctrina cœleſtis pertinet. Si ergo doctrina Evangelij in Moſe contenta ad nos pertinet, etiam quatenus à Moſe docetur; cur non ad nos pertinebit lex, quatenus & hæc à DEO per Moſen, ceu miniſtrum ad univerſum genus hu-

ma-

manum, est promulgata, cum omnibus os per legem debet obstrui. f) Præter obligationem Rom. 3. 9. ergo, & directionem communem gentilibus & Christianis, quæ scilicet legis natura est, etiam debemus, monente B. Calovio, g) admittere peculiararem obligationem legis Mosaicæ, ex vi divina promulgationis legi, voce viva, & litera scripta in sacris literis facta, Christianos obstringentem. Contraria sententia favet erroneæ Socinianorum, & aliorum disciplinæ, de Christo novo legulatore, & errori Antinomorum. Imo B. D. Dorscheus h) sententiam, qua Christiani liberati statuuntur à lege etiam Morali, ut est scripta in libris etiam Mosaicis, veteribus hæresibus conformem esse, & Anabaptistarum furoribus patrocinari affirmat, quam proinde recte Bellarminus refutaverit. Eximie ex Patribus Theophilus ad Autolyc. i) cum præcepta Decalogi, & alia præcepta moralia, in Mose contenta, enarrasset, τίνι, inquit, Ἔδει κόμη διάκονος Ἰησοῦ Μωσῆς, ὁ καὶ θεράπων ἦ Θεοῦ, παντὶ μὲν τῷ κόσμῳ, παντελῶς ὃ τοῖς Ἑβραίοις, τοῖς καὶ Ἰουδαίοις, hujus divinæ legis minister fuit Moses, famulus DEI, cujus ministerio & opera universus mundus, præcipue tamen Iudæi legem acceperunt.

§. 6. Esse vero præcepta Decalogi quoad substantiam suam, & sic legem Moralem ratione materiæ, juris naturalis, facile ostenditur, partim si consideremus illorum convenientiam cum natura agentis, cui præ-

cipiuntur, partim si spectemus, quomodo
 actus præcepti objecto suo, tam reali, quam
 personali, congruant. Præcipiuntur, uti
 modo vidimus, universo mundo, omni ho-
 mini, & soli, nullo gentis habito respectu,
 vel in ordine ad DEVM, cui tanquam crea-
 tori, & Domino suo hostorem, timorem, a-
 morem, omnemque cultum, tam internum,
 quam externum, necessàrio & immutabi-
 liter, tanquam creatura rationalis, vigore
 essentialis subordinationis, homo debet: vel
 in ordine ad proximum, quem tanquam nos-
 ipsos debemus diligere. Invehitur in Genti-
 les Paulus, a) quod in naturale $\gamma\omega\sigma\tau\epsilon\rho\ \&\ \Theta\epsilon\omega$
 irreligiosi, DEVM non $\acute{\alpha}\varsigma\ \Theta\epsilon\omega\delta$, ut DEVM, glori-
 ficaverint. Frustra vero excipias, hebetiores
 esse barbaros, quam ut notiones istas natura-
 les, atque subjectionem naturalem, apprehen-
 dere possint, sopitis nimia barbarie ejusmodi
 igniculis naturalibus, etiam Ethnicis b) mo-
 nente, naturam nobis parvos dedisse igniculos,
 quos celeriter malis moribus, opinionibus, depravati,
 sic resingimus, ut nusquam natura lu-
 men appareat. Cum enim in rebus vitæ civili-
 lis, & socialis, ingenio in sua barbarie tantum
 adhuc valeant, si ejus nervos intendere ve-
 lint, ut justum ab injusto discernant, uti cras-
 sissimorum Barbarorum exemplo, quibus ex
 Batavorum impositione *Horrentosiorum* no-
 men hodie est, quique *Goringhaisii* alias dicun-
 tur, exemplo patet, apud *Dapperum*; c) quâ
 non

a) Rom. 1. 21.

b) Cicero. 99.
Tusc. III.

c) Afric. de-
scr. f. 605,
619.

non lumen recti, & semen boni, quoad id, quod de DEO per naturam notum, tantum pervincere possit, ut notio divini cujusdam Numinis existentis se in ista hebetudine intellectus exerat, cui se aliquem, vage sc. cultum debere cogitarent, modo ingenij nervos intenderent. Germani certe, in applicatione licet $\text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}}$ aberraverint, cum *solem, Vulcanum, & Lunam Deorum numero ducentes*, memorante *Iul. Casare*, d) naturaliter tamen se ad colendum Numen obligatos senserunt. Deorum etiam numero eos solos ducentes, quorum *opibus aperte juvabantur*, hoc ipso confessi sunt, naturam duce, quod DEUS se non $\text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}}$ reliquerit. e)

d) *Bell. Gal. l. 6. c. 21.*

e) *Ab. 13. 17.*

§. 7. Sui amorem & custodiam naturalis Lex homini præcipit, quatenus nimirum non naturalis tantum, sed & rationalis, & recta illa philautia est. *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit.* a) Hominis quippe per dendu qui jus non habet, nec seipsum perdere potest, vel debet. Et quibus rationibus proximum honeste, & juste, tractare debemus, iisdem à fortiori evincitur rationibus, seipsum nec inhoneste habere, nec negligere, nec lædere homini licere. Ipsam societatem humani generis it, quantum in se, destructum, qui seipsum lædit. Qui enim proximum diligit sicut seipsum, qui seipsum hostili, & maligno profequitur odio? *Eximie Iustinus Martir: b)* $\text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}} \text{\textcircled{S}}$

a) *Eph. 5. 29.*

b) *Dial. cū Tryph. f. no. 321.*

D 4

αὐτῶ

αὐτῷ βούλει) ἀγαθὰ, καὶ ἴση βελήσῃ. ἴδεις ἃ
 ἑαυτῷ καὶ βελήσῃ. Ταῦτ' ἐν πᾶσι πᾶσιον καὶ
 εὐξάτ' ἀν, καὶ ἐργάσασθαι ἡμέδῃ, ἀπὸ καὶ ἑαυτῷ
 ὁ τ' πᾶσιον ἀγαπῶν πᾶσιον ἢ ἀπὸ πᾶσι ἑδὴν ἀλλο
 ὄν, ἢ πὶ ὁμοιοπαθῆς, καὶ λοχῶν ζῶν ὁ ἀνθρώπος,
*cui proximus perinde atq, ipse sibi charus est, in
 qua sibi ipse obvenire vult, eadem illi optaris
 commoda. Nemo certe quidem sibi ipse male
 vult, proinde proximo precabitur & prestabit,
 quacunq, sibi ipse expetet, proximum diligens.
 Homini autem propinquus est nihil, quam iif-
 dem perfectionibus obnoxiam, & ratione pradi-
 tum animal, homo.*

§. 8. Denique ut agens, cui Decalogi
 leges præscriptæ sunt, ex naturæ suæ con-
 ditione, agens sociale est, & ex Creatoris de-
 stinatione, atque hinc orta naturæ suæ, im-
 pellente affectu sociali, inclinatione, in cœ-
 tu sui similium vivere gestit, convenienter
 homo victurus divino huic instituto, & na-
 turæ suæ indoli, attestante conscientia, se ob-
 ligatum sentit ad nil committendum, quod
 sincero erga proximum amoris, & iusto eidem
 debito, repugnet. Ex his enim fontibus et-
 iam emanant, quæ præceptis Tabulæ secun-
 dæ continentur.

2) 1° p. 6. 11.

Præclare Lactantius: a) Con-
 servanda, inquit, est igitur humanitas, si homi-
 nes recte dici velimus. Id autem ipsum conser-
 vare humanitatem, quid aliud est, quam dili-
 gere hominem quia homo sit, & idem quod nos
 sumus &c. verumq, est illud Ciceronis, quod ait,
 homi-

hominem natura obediens, homini nocere non posse:

§. 9. Præterea actus Decalogo & lege Morali præcepti, immutabiliter, per se, & naturaliter, atque necessario, objecto singulorum præceptorum, tam personali, quam reali sunt convenientes. Ostendimus id breviter, DEUS, ut de præceptis *Tabula primæ* agamus, unus est; unde alienos coram Jehova habere Deos, eosque adorare, est actus ex natura rei incongruus huic objecto. Et qui cum Epicuro, & Epicureorum grege, *divinam negant providentiam*, aut DEUM peccati autorem faciunt, iniqui sunt in ejus *bonitatem & sanctitatem*. Pari ratione, cum DEVS sit *spiritus*, in se repugnat huic objecto, sub humana forma DEUM adorandum proponere, ut fecerunt Anthropomorphitz, notati ab Epiphanio, a) atque Gentiles, *gloriam invisibilis DEI*, ut stolidissimis mortalium Paulus b) objicit, *mutantes se in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volatilitium, & quadrupedum & reptilium*; merito à Theodoro c) castigatum, ceu *αελατεια*, & *ασησια λογικη*, extrema stultitia & stupor. *Sammus* est DEUS, & Dominus totius universi, ideo quia DEUS: Ergo tanquam supremum Numen à nobis quoque colendus incuitu humanæ eminentiæ, ita ut blasphemia ei per se, & naturaliter, sit inconveniens. Qui est in se-

D s cula

a) *hæres. 70.*

b) *Rom. 1. 23.*

c) *1. 3. Opp. Com. h. l. f. 18. 57.*

- d) *Rom. 9. cula DEVS benedictus, d) ejus nomen non est profanandum ab ullo. Qui est ipsa infinita bonitas, & suæ bonitatis communicativus per summa beneficia, is diligendus est ex se, & per se, & sic naturaliter super omnia. Iustum est, inquit Cyprianus, e) Domine, ut diligamus TE, quia & ipse nos diligit, & iniquum omnino est, ut TE in aliquo dilecti tui offendant. Ob presentiam, omniscientiam, justitiam, potentiam, & severitatem in puniendū sceleribus sacrilegorum, & adversus DEUM impiorum hominum, prosequendum quoque est supremum Numen timore. Φιλοῦν δὲ καὶ φοβέσθαι τὸ θεῖον, inquit Clemens Alexandrinus, e) ἀγαπᾶν μὲν, ὡς πατρὸς καὶ ὡμιῶν τοῖς ἰσίοις, δειδύναν δέ, ὡς ἀπαραιτήτως δεῦρον τοῖς αἰσίοις, oportet DEVM amare & timere. Amare quidem, ut sanctus benignum & propitium: timere autem, ut qui sit impius justus inexorabiliter. Hinc, f) *Rom. 1.32.* Paulo f) etiam monente, metum Numinis, scelerum conscientia exortum, & eadem accusante, senserunt feroces. Qui essentialiter est veritas, is juramento non est religiose invocandus, ut mendacio veritatis testimonium perhibeat, sed metuendus potius majestate judicis, ut Cyprianus g) rursus loquitur. Quin & cum omnipotens, omniscius, omniprensens, & justus sit DEUS solus, si quid juramentum, & finis juramenti quis sit, consideremus, per verum DEUM solum, non per creaturas, sanctos, & sanctorum lipsana juran-*

e) *Serm. de Baptis. f. 434.*

d) *S. from. f. 561.*

g) *Serm. de lapsi. f. 228.*

randum patet. Nulla enim creatura ut testis infallibilis, vindex, & iudex implorari potest. Hunc solum fallere nemo potest. *Numinis immutabilitas* tollit duplicem illam *Housayni* a) religionem, *internam* scil. seu internum cordis, & privatam de DEO sensum, & externam, seu *publicam*, & priori quidem contrariam, quam Princeps publice in civitate obtinere vult, quamque etiam *publicam* facere eundem posse, nugatur. Respondet enim cultus naturæ. Hæc, uti à seipsa difformis esse non potest, ita nec duplicem, & à seipso difformem cultum admittit. Enormiter etiam hinc peccavit Theologia Gentilis, quam omnis generis flagitia suis Diis, etiam Jovi tribuisse, notum est. Qui enim per essentiam sanctus est, ei flagitia tribuere nullo pacto licet. Ut proin merito impuræ hujus Gentilis impietatis Patronos interrogatum ierit *Arnobius* : b) *Vultu vestri juvenes sciant, audiant, discant, Iupiter ipse qualis in unam existerit, atq; alteram matrem. Vultu adultæ virgines, robustiq; adhuc patres, idem ipse in Filiam qua luserit arte cognoscant. Vultu germani jam sexviti, atq; ex iisdem seminibus fratres, eundem rursus accipiant concubitus lectulos non esse aspernatum sororis.* Deniq; cum actiones hominis non internæ tantum, sed & externæ sint, proin cultui DEI interno, etiam externus, in vita exteriori necessario respondere debet. Urget hunc non minus, ceu

a) *Polit. Contr. 5.64.*

b) *advers. Gen. l. i.*

ceu necessarium, atque illum, *creatoris eminentia*, nostra subjectio, atque divinorum beneficiorum, quibus affecti, DEOque obligati sumus, tam potentia, quam gratia, dignitas. Quam necessarium itaque est, idque immutabiliter, ut cultus exterior rite & recte instituat, idque propter summi Numinis dignitatem, atque eminentiam, tam necessarium est propter τὰξιν, & ἀσχηματισμὸν, quam DEI cultus, exterior etiam, amat, ne is vitæ exterioris variis negotiis turbetur, ut *certus dies determinetur*; qui uti *indefinite* spectatus legis Moralis est, ita positiva ejus est determinatio ad certum septimanæ diem: Recte interim monente *Dorscheo*, c) quod, *licet certus lege morali, naturali sc. non requiratur dies, sufficiens tamen postuletur*, ne cultus divinus externus, jure naturali præceptus, *protrahatur, qui frequentari potius debet.*

c) Theol.
Mor. §. 201.

§. 10. Ita quod attinet *secundam tabulam Decalogi*, *Parentes*, ideo quia parentes sunt, à liberis honorari debent. Superioribus enim, divino superioritatis caractere præditis, jubendi item, præcipiendi, imperandique potestate instructis, non potest non alius actus, à liberis circa parentes quales exerendus, esse conveniens, quam actus obsequij, & reverentia. Imperij enim, ceu facultatis agendi moralis, proprius hic est effectus in persona, erga quam se congrue & valide exerit, ut obsequium illi extorqueat,

& in

inea excitet, cunctaq; quæ cum obsequio per se sunt conjuncta, honoré nimirum, amorem, & reverentialem timorem. Unde DEUS apud Prophetam: d) *Filius honorabis patrem, & servus Dominum suum: quod si Pater ego, ubi (est) honor meus: & si Dominus ego, ubi timor mei.* Ita naturalis, & ex vi objecti immutabiliter se habentis, convenientia datur quoad officia parentum & liberorum, in præcepto quarto contenta. Egregie rationem officiorum, parentibus debitorum, à pietatis hujus objecto petit Ignatius: e) *Tὰ τέκνα, πειθαρχήτε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν, ὡς ἰσχυρῶς αὐτῶν, ὡς σωτηρὸς Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ἐσὶν ἡμῶν, ὡς οἰκτιρῶν ὁ Θεὸς, ὡς κοινῶν ἐσὶν βίᾳ, ὡς συνεργῶν πνευματικῶν* *vivi diligite uxores vestras, sicut conservas in DEO, ut proprium corpus; sicut socias vite, & cooperatrices ad filiorum procreationem.* Domini quoque jubentur *ἐυμνῶν*, benigne, placide se gerere erga servos, & domesticos suos, apud eundem, f) addita ratione ab objecto petita, *μία ἡ εἶδος ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, una enim est natura, & unum genus hominum.* A cæde proximi, & pravis, malignisque affectibus erga eundem esse abstinendum, cum naturalis libertatis, æqualitatis, & paritatis status, quo per se,

d) Malach. 1.6.

e) Epist. ad Philadelph. p. m. 177.

f) l. c. p. 178.

se, ante factum institutum humanum, se invicem mutuo respiciunt homines, præcipit; tum communis naturæ humanæ dignitas postulat, qua quilibet tenet alterum æstimare, & tractare ut hominem, atque naturaliter sibi æqualem, adversus quem, quod attinet ejus corpus, vitam, membra, pudicitiam, & bona, famam denique, id statuere non debet, quod in se nulli licere credit, injustum-

g) 1. *Epist.* 3. que esse judicat. g) *Iohannes* proximum non esse odio prosequendum persuasurus, ab immutabili ejus conditione petit rationem,

15.

quia nimirum *ἀδελφός*, frater est. Ira immodica quam parum cum hominis naturæ, ejusque statu rationali & sociali congruat, B.

h) 1. 3. *Opp.* *Basilii* h) docet: *Vbi sensuum rationem semel exturbavit furibundus ille iracundia affectus, atq; animi principatum invasit, hominem prorsus effera, atq; in belluas degenerare cogit, adeo ut eum hominem amplius esse non sinat.* Homo

f. 141.

hominem ideo, quia homo est, animal rationale, ad imaginem DEI creatus, etiam *honeste tractare*, nec *libidine* sua, si vel maxime alter dignitatis suæ immemor, ita pollui velit, polluere furore irrationabili, & impetu belluino, debet, pudori naturali, cum suo, tum alterius, vim faciendo. *Res aliena* uxor est alterius, *Ambrosio* i) monente, ususque ejus corporis ad solum istius maritum pertinet. Huic soli specialem, matrimonio proprium affectum, & amorem, illa debet: Ergo

i) 1. *de*
Abrab. c. 7.

in

in alterius viri amplexus, ceu incongruos, & cum re aliena, aliunde non sic contrectanda, impossibiles, cedere uti non potest, ita nec debet. Ab *objecto* etiam rationes it derivatum Philo. k) explicans, quam incongrua sint k) de LL. nuptiarum inter parentes & liberos *Αγοσύρ-βες. f. 600.*

γῆμα, nefandam impietatem esse affirmat, πατρὸς ἐνὶ τῷ τετραδικότῳ, ἢ ἀδελφῶν, ὡς ἰσοῦν ἐγγὺν φυλάττει, κατὰ τὴν γένεσιν ἢ τὴν μητρὸς αἰδοῦ, μὴ λαμβάνειν, ἢ αὐτὸν ἢ αὐτῆς υἱὸν ἢ ἀνδρῶς ἡμέας, ἢ πάλιν ἢ αὐτῶν υἱὸν μητρίων ἢ γυναικῶν, ἢ τῶν ἀμφοῖν παῖδας, τῶν μὲν πατρὸς ἀδελφῶν, υἱῶν ἢ τῶν μητρὸς, ἢ τῶν μὲν ὧν ἔτι μῆτις τε ἢ μᾶμμιω. Τὸν ἢ ὧν ἐγγύνησον, ὡς πατρὸς πατρὸς ἢ ἢ ἀδελφῶν ἀδελφῶν, conspurcare defuncti patrii thalamum, cui maxima debebatur religio, matri nullam exhibere reverentiam, filium eundem, & maritum fieri, matrem vicissim uxoris nomen assumere, communes liberos patris quidem fratres, matri vero nepotes censeri. Hanc prolis sua matrem simul esse ac aviam, illum filiarum patrem, & germanum uterinum. Ipse DEUS etiam prohibitionis rationem, quare nuditas matri revelari non debeat, ab *objecto* petit, quia nimirum mater est. l) Furti prohibiti rationem etiam ab *objecto* tam reali, quod est res aliena, quam personali, quod est proximus non laedendus in bonis, petimus. Desinit enim res talis esse, quando ei fit alterius contrectatio, ut ab illo licite teneatur, & possideatur, congrua, & actus

l) *Levir. 18.*
 17. ad. de
Orig. Jur. N.
 a. 8. §. 17. de
Orig. I. G.
 a. 1. §. 17.

& actus conveniens. Quamdiu enim aliena est, manetque, invito domino ab alio contrahenda non est. Ἐργὸν τὸ δουὸς, tolle quod TVVM

m) *Matth.* est, ait *Christus*, m) nec oculo nequam aspice, quæ alterius sunt, & alteri dare constitui, ad te non pertinentia. Incommoda alteri, qui pari nobiscum jure frui debet, non sunt creanda :

Ergo nec, uti fit furto, *alienis incommodis nostra lucra quærenda esse*, recte censuit *Am-*

n) 3. *Offic. 4. brosius*. n) Non minus mendacia, convicia, calumniæ, detractiones, & injustæ censuræ, naturæ & fini sermonis repugnant. Concessus enim hic est ad usus vitæ socialis, ad conciliandos hominum animos invicem, ad conceptus patefaciendos, & illa cognoscenda, quæ hominem ex homine cognoscendi jus habet.

o) *de Regn.* *Lingua* enim, ut *Synefius* o) bene loquitur, f. 9. ἀδολογὸν γλώσσῃς ἐπιλυθεὶς, fida mentis *Interpres* esse debet. Sermo ergo noster *vai vai*, ἔσῃ, *sincere*, sine fraude, esse debet. Eleganter *Ambrosius* : p)

p) l. 1. *Offic.* *Affabilitatem sermonis diximus ad conciliandam gratiam valere plurimum. Sed hanc volumus esse sinceram ac sobriam, sine ulla adulatione, nec simplicitatem ac puritatem alloqui dedecet sermonis adulatio. Cumque pravitatum harum, legi repugnantium, principium seminale sint Concupiscentia, pari modo, homini & illas incongruas esse, facile docetur.* Δεινὸν αὖτις, inquit *Clemens Alexan-*

q) *Pedag. l.* *drinus*, q) τὰς εἰζὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἀκόπτεται 2. c. 6. f. 169, τὸ, ἢ μοιχολοῖται, ἢ φθονεῖ, ἢ ἐπιθυμῆται, καὶ ἄλλοις

id est omnia in ueritate, et pietate et caritate, praedare, & mira arte, solet uiciorum radices excindere illud, non inueneris, per illud, non concupisces. Adulterium enim fructus concupiscentiae, qua quidem est mala radix.

§. II. Constat ex his, quo pacto Moralium Decalogi, cum notitiis naturalibus practicis, omnium hominum mentibus intus, convenient, & proinde ad uniuersum genus humanum pertineant. Burmannus a) equidem, a) Synops. Theol. r. 1.6. in origines praceptorum Decalogi inquirens, negat omnia DEI praecpta esse iusdem generis, cum quaedam simpliciter ex natura DEI fluant, quaedam autem ex constitutione rerum iam facta. Coincidunt haec cum disciplina Essenii, b) distinguentis inter ius diuinum naturale, quod ex natura DEI necessario fluit, estque ius ipsi DEO naturale, & ius nobis naturale; negantisque, omnia & singula praecpta Decalogi, quaeque iis comprehensa sunt, esse iuris ipsi DEO naturalis; affirmat licet, totam legem Moralem esse iuris nobis naturalis, ita nimirum, ut saltem etiam implicite, & virtualiter, tota contineatur in communibus illis notionibus practicis, qua homini initio concreata fuerunt, & cum natura pariter propaganda. Eadem repetit in dissert. de perpetua moralitate Decalogi, c) affirmans, c) Cap. II. omnia & singula Decalogi praecpta esse moralia, & iuris nobis naturalis, hoc est positivi. Verum enim uero licet inter praecpta Decalogi, qua sunt iuris naturalis, ratione obiecti,

E

& in-

a) Synops. Theol. r. 1.6. 4. c. 3.

b) Comp. Dogm. c. 39 s. 5. 59.

c) Cap. II. §. 2.

& inde ortz moralitatis, ejusdemque fundamenti, diversitas aliqua detur; ista tamen distinctio incongrue adfertur, ad duplex jus naturz constituendum, quorum alterum sit DEO, alterum nobis naturale, morale, atque positivum, quod, uti rursus *Essenius* d) loquitur, omnes homines communiter obligat, quia

d) *de Morae lit. Decal. 62. p. m. 33* DEVS universam naturam humanam ab origine in Protoplastis ea obligatam voluit. Sanctio enim omnium praeceptorum Decalogi, si circumstantialia seponimus, ex natura DEI fluit, licet non ubique objective simul, ut in praeceptis Tabulae primae. Patet hoc de praeceptis Tabulae secundae manifeste. Cum enim sanctus sit DEUS, non foedas potest praecipere libidines. Cum sit supremus, non jubebit, ut inferiores, qua tales, debito honore privent superiores. Cum sit justus, ex natura ejus necessario hoc fluit, ut non aliter praecipiat, quam ut unicuique suum tribuatur. Cum sit verax, repugnabit essentiali ejus veritati, praecipere, ut falsum dicatur contra proximum testimonium. Moralia haec sunt, eaque non positiva. Confundit etiam *Essenius* originem legalitatis, quae à DEI voluntate jubente, & imperante, nascitur, & moralitatis naturalis, quae à rei natura, & aliis petitur principiis. Torius Antiquitatis Philosophicae *Ætiologia*, quod finis hominis sit ejusdem cum Creatore assimilatio, refellit hanc distinctionem, ea mente, qua allata est, productam; cum & secundum

Etiam alteram Tabulam viventes Deo assimilamur, cujus precepta non minus in se sunt juris naturalis, & moralia naturalia, non positiva; positive licet modo sint data, atque ea, quae in Tabula prima Decalogi praecipuntur. Nec omiserunt hoc Patres notare. Ex quibus Gregor. Nysseno, e) *περισσώδως* dicitur esse f) *de Prof. Divae φωνής μίμνησις, divina natura imitatio;* *Christ. t. III. f. 271.* quae in sequentibus eleganter explicat. Subscribunt Gentiles, Plato, f) *Plutarchus.* g) *ibid. t. 2. opp. f. 350.*

§. 12. Cadunt ergo, quae de immutabilitate preceptorum Decalogi, & quatenus dispensationi divinae in illis relictus locus, superius modo nominati viri judicarunt. Nimirum quae simpliciter ex natura DEI fluunt; illa absolute indispensabilia esse censuit Burmannus; a) quia DEVS seipsum abnegare non potest, 2. Tim. 2. 13. Quae autem fluunt ex constitutione rerum jam facta: cum illa a voluntate DEI dependant; non tanta ea necessitate esse, non simpliciter immutabilia; quantum ex hypothesi; quatenus DEVS tales esse rerum naturas jussit; illumque mundi ordinem instituit, ea pariter apud homines sint immutabilia. Cui subscribens Essenius, b) negat, omnia & singula Decalogi precepta, quaeq; in comprehensa sunt; esse juris absolute immutabilis, & indispensabilis ipse DEO. Añunt Rhetorforius, c) Szydlavius, d) alibi; jam a nobis notati. e) Ex Moralium etiam Doctoribus ita statuit, post alios, Job. Casparus. f) Hae vero, uti dixi, cadunt; cum

E 2 pra-

b) l. c. p. 249.
 c) Exerc. apol. pro grat. p. 345.
 d) Ind. 99. diff. c. 8.
 e) Orig. 1. N. ars. 2. & art. 10. § 23.
 f) Theol. tunc tent. l. 2. diff. 7. §. 1183. ff.

præcepta Tabulæ secundæ Decalogi, non minus ex natura DEI necessario fluant, si quoad substantiam suam spectantur, quam præcepta Tabulæ primæ; hæc licet peculiari quadam ratione, immediate, DEUM pro objecto etiam habeant. Non minus itaque se DEUS abnegaret, si præcepta tabulæ secundæ vel abrogaret, vel quoad substantiam sub iisdem circumstantiis mutaret, aut contra ea dispenseret, quam si id faceret circa præcepta, quæ pro objecto immediate ipsum DEUM habent, quatenus ex ipsa DEI natura necessario fluunt. Institutum vero mundi ordinem quod attinet, factamque jam rerum constitutionem, dependet illa quidem quoad existentiam, atque actualem constitutionem, à libera DEI voluntate, & actus præceptus hæcenus etiam in se est mutabilis; attamen cum natura, & essentia rerum, ratione veritatis formalis sint æternæ, seipsum, ut dictum, abnegaturus DEUS foret, si illa quæ injusta, inhonesta, turpia sunt, homini esset præcepturus, eundemque suæ naturæ inconvenienter, & incongrue esset directurus, ad fines divinæ sanctitati, justitiæ & rectitudini, hominis autem naturæ contrarios. Denique quanquam, ut supremus rerum Dominus, objectum præceptorum Decalogi, aut adjacentes circumstantias, immutare possit, quod ex *Genes. 22. 2. Exod. 11. 2.* probant, g) ipsa tamen lex, manente eodem subjecto, essentialiter spectato, dispen-

g) *Dor/ch.*
Theol. Mor.
 5. 8.

penſationem non admittet, quicquid ſit de circumſtantialibus, quæ tali ſubjecto accidunt, & ſimul præcepto decalogi ſubjiciuntur, ut eſt circumſtantia diei ſeptimi in præcepto tertio. Recte hinc, poſt noſtrates, ex Romano Catholicis Trullench. h) *præcepta*, inquit, *Decalogi, ſunt omnino indiſpenſabilia, ita ut nec ab ipſo DEO diſpenſari poſſint*; provocans ad ſuos, Thomam, Covarruviam, Suarezium, & alios.

h) *Explicat. Decal. Præ- lud. V. t. l. opp. f. 14.*

§. 13. Patet hinc, multo minus humanæ poſtati conſeſſam eſſe *diſpenſationem, quoad Moralia Decalogi*. Bene Chemnitius, a) *a) P. II, Loc. de Leg. c. 7. f. 28.* cum involucria in Decalogo Moſaica, & quæ populum Ebræorum tantum reſpiciunt, horum Politiz etiam relinquenda, & ab illis, quæ in eadem lege ad omnes pertinent gentes, ſeparanda eſſe monuiſſet, ad cognoscenda, quæ in Decalogo omnes obligent homines, has ponit regulas: I. *Quæ cum notitiis naturalibus, in prima creatione mentibus hominum inſiti, conveniunt*. II. *In Novo Teſtamento, quod ad omnes gentes pertineant, repetuntur, & præcipiuntur, uti v. c. ex Lev. 18. 8. 1. Cor. 5. 1. repetitur, & in gentibus etiam in Vet. T. punita eſt blaſphemia nominis divini, Eccl. 37. 23. in N. T. Act. 19. 37.* III. *Ab ipſo Moſe, & Prophetis, oſtenduntur pertinere etiam ad gentes, uti leges de reverentia ſanguinis in conjugio, Levit. 18.* Recte, inquam, quæ talia ſunt, dicitur pertinere etiam ad nos in N. T.

ita ut ne humanæ sint obnoxia dispensationi, Nam non solum ante imperium humanum talia, qualia sint moraliter, jam definita sunt, honesta nimirum, & proin necessaria, vel turpia, & proin impossibilia, ita, ut in puncto consistere censerī debeant, in quæ proinde, ceu se superiora, sibi etiam ad custodiendum præscripta, imperium humanum nil contra dispensando, & ordinando, audere possit; sic ut, si vel maxime DEUS, ex circumstantiis, ipsius sapientiæ soli notis, nobis autem non manifestatis, dispensare noverit, judici tamen humano proinde dispensare non concessum sit, cui custodia illarum legum potius mandata, non dispensandi facultas concessa censerī debet, ceu quem istas circumstantias, quibus datis dispensatio diviño judicio dari possit, DEUS latere voluit, quas sibi soli referavit, ita ut in talibus dispensationem inter divina reservata referendam esse, judicaverim. Recte doctissimus JCtus, Nicol. Ritters-

b) *Comm. hufius, b) naturalis, inquit, prohibitio aut de grad. co- vini juris, relaxari, vel tolli, indulgentia principu non potest; cum naturalia per civilem rationem tolli aut mutari nequeant. Et nonnullis interjectis addit: Si Pontifex contra jus dispense, u cum quo dispense, in conscientia tuus non eris. Nec necesse est, nos nosse rationes divinx dispensationis, cum genere humano multiplicato, & nuptiarum majori libertate concessa, foeminarum copia non desit.*

§. 14. Disquirunt inter se *Becmannus*, a) *Exercit.*
 & *Heiddeggerus*, b) an morale sit, quod habeat ra-
 tionem moralem? negante Cl. *Heiddeggero*. c) *de sang.*
 viro doctissimo, cum & praecepta ceremonia-
 lia suas rationes morales habuerint; quod & *sqg. p. 62. sq*
 a *Spencero*, d) & *Hottingero* e) ostenditur; ex d) *de LL.*
 nostratibus à *B. Brentio*, f) idem docente *Pau.*
 lo, g) ne de Patribus quid dicam, Nos distin-
 guimus inter *rationem moralem*, cum praecep-
 to, cujus ratio moralis esse dicitur, necessa-
 rio, naturaliter, immutabiliterque, ex se, &
 per se, conjunctam, ex qua vel tale praecep-
 tum necessario fluat, vel quæ illud naturali-
 ter sequatur; & quæ cum praecepto aliquo
 libere connectitur, nec ex natura rei, sed libe-
 ra praeipientis voluntate, ad illud pertinet.
 Ibi *Becmanni* Philosophia locum obtinet, cum
 ait: *Morale est, quod moralem habet rationem,*
naturaliter scil. necessario, & immutabiliter
cum praecepto connexam, cui, ceu rationi à
priori primæ, necessariæ, & naturali, illud in-
nitatur, seu ex ea, ceu principio necessario, &
per se tali, tanquam conclusio moralis, neces-
sario sequatur: Non vero si per accidens, &
libere, illa ratio apponitur, nec ratio mora-
lis naturalis, sed positiva tantum audit, ex li-
bera praeipientis impositione, & additione
talis. Ut enim non repugnat legem Moralem
praecepti ex ratione ceremoniali, ceu ex prae-
ceptis Decalogi Mosaiici constat; ita nec legi
ceremoniali addi rationem moralem.

§. 15. Sequitur hinc rursus, quod, eum ratio legibus matrimonialibus, Levit. 18. in nuptiis sanguinis reverentiam præcipientibus, divinitus addita, moralis, eaque necessaria, immutabilis, & inseparabilis sit, ab objecto desumpta, quod istæ leges pro moralibus, ad sextum præceptum Decalogi pertinentibus, ceu ejus appendices, uti præceptum de imaginibus appendix, & explicatio est præcepti primi, haberi debeant. Bene Ludovicus

a) de l. §. 1. Molina: a) Obligatio juris naturalis oritur à natura objecti, & sese diffundit in præceptum; sicut è contrario obligatio juris positivi oritur à præcepto, & sese diffundit in objectum: quæ

b) Orig. I. N. prolixius alibi discussimus. b) Licet, quæ B. D. Calovij c) disciplina est, non opus esse censuimus, (quod sedulo notandum monet vir doctissimus) ut dicitur hoc evincatur, gradus

c) Bibl. III. omnes illos prohibitos, Levit. c. 18. lege natura, e. l. ad Lev. qua mere naturalis, omniumq; mentibus natura impressa sit, esse vetitos, dummodo obtineatur, lege divina, non specialis, & Iudaorum propria, sed communis & omnes homines adstringente, quam nemo præter unum DEVM relaxare, aut dispensare possit, interdictos. Certum est, quod indolem legum naturalium imitentur, & ratio eadem detur, quæ in Legibus naturalibus indubitato talibus. Optime conscientia hic consulitur, si eligitur TUTIUS.

§. 16. Perfectissima summa, & Epitome totius Theologiae, & Doctrinae Moralium,

In qua quid iustum, honestum, & rectum sit
 contineatur, recte Decalogus esse statuitur
 contra Taylor. a) hegantem, omnibus LL. natu-
 ra a Decalogo provisum esse: Ex cujus instanti-
 is, memorante Becmanno, b) poriores sunt,
 1. quod legi de vitando incestu à Decalogo provi-
 sum non sit. Est enim fornicatio prohibeatur,
 neutiquam tamen incestum fieri, nisi omni for-
 nicatio pro incestu habenda sit. 2. quod Decalo-
 gus quidem prohibeat, ne faciamus mala, non
 tamen iubeat, ut faciamus bona. Sed neutra
 stringit, ceu mox explicabitur. Aliter perfe-
 ctionem Decalogi impugnant Sociniani, per-
 fectiora partim multa in N. T. Christum red-
 didisse, partim etiam peculiariter addidisse, sin-
 gentes in Catechesi Racoviensi: c) Quem nos
 neque defectu unquam laborasse, neque com-
 plemento, & additione externa indignuisse sta-
 tuimus, cum in lege sufficienter contineatur,
 quid agendum, vel omittendum sit, modo
 quis illa invenire, & inde eruere sciat. Quin
 & aliis etiam displicet, quod perfectionem le-
 gis moralis Mosaicæ tantopere urgemus. Ita
 namque Reginaldus, d) et si præcepta moralia
 nova legis eadem esse concedat, addit tamen,
 quia referuntur ad ordinationem status perfectio-
 ris, facta esse auctiora; crevisseque legem divi-
 nam, ut quoad credenda, ita etiam quoad agen-
 da. Verum status ille N. T. non perfectior,
 sed melior, dicitur à Paulo; e) nec consistit in
 majori numero, & perfectione legum, quam

a) *Dub.*
Dub. l. 2. c.
2. Reg. 4.
 b) *Polis.*
Paral. e. 2.
S. 7. p. 433.

c) *de Proph.*
l. C. num.
l. 1. q. 1.

d) *Prax.*
For. Pam.
l. 13. c. 15. m.
145.

e) *Ebr. 8. 6.*

erant præcepta moralia in V. Testamento ; Sed quod, cum lex habuerit promissiones de bonis, etiam vita æterna, præmerendis, quod tamen impossibile nobis fuerat, Evangelium fidei omnia donet propter Christum gratis, ita ut N. T. promissiones habeat, quas omnis credens obtinet, cum, qui sub V. T. vixerunt,

- f) *AB. 15. 10. 11.* per ejus promissiones *salvati* non fuerint, f) de quo prolixius egit *B. D. Sebast. Schmidius. g)* Verbo : Melius est testamentum N. præ V. quia habet meliores promissiones : Quod quod contra Socinianos etiam urget *B. Schetzerus. h)* De cætero lex Mosaiça in V. T. non minus spiritualis fuit, interiorem requirens obedientiam, atq; in N. T. eadem à *Paulo i)* esse dicitur, postulans dilectionem DEI ex toto corde, tota anima, omnibusque viribus ; & k) *Deut. 6. 5. Levit. 19. 18.* proximi, sicut nos ipsos diligimus, k) atque l) *Mark. 22. 27.* in N. T. eadem nobis imperatur, l) *quo nihil perfectius esse potest, recte monente D. Calovio. m)* Nec hæc tenus dissentientes præceptum novum de agendis nominare potuerunt, de quo, quod Decalogo contineatur, illis non fuerit ostensum ; divinæ hujus Summæ legitima modo instituat evolutio, atque explicatio. Egregie *B. Chemnitius, n)* DEVS, inquit, *in decem verba, universam sapientiam legum moralium contulit, non ut civis liberum esset, quamcumq; veller interpretationem assignere, sed ipse sua voce certis terminis, in explanationibus*

Pro-

*Propheticis & Apostolicis, synecdochen Decalogi-
inclusit.*

§. 17. Ac explicandam hanc *synecdo-
chen*, & contenta in eadem eruenda, dimissa
explicatione promissionum & comminatio-
num legalium, quæ ratione ad Decalogum om-
nes virtutes & vitia reduci debeant, no-
tamus, regulas huic instituto inservientes esse
vel *generales*, vel *speciales*. *Generales*, quæ ad
omnia pertinent Decalogi præcepta, sunt vel
Biblica, vel *Ethica*, vel *Logica*. Universalis il-
la scripturas explicandi regula, quod non sit
illas *εμπίπτουσ, a)* etiam hic in explicatione
Decalogi locum habet; unde *I. Regula Biblica*,
huc pertinens, hæc est; *Decalogus non est pro-
prie explicationis, sed prout explicatio in scri-
ptis Prophetiis, & Apostolicis, continetur, &
à Christo potissimum tradita, Matth. 5. 17. sqq.*
Videndum itaque (a) quid phrasi, & usu scri-
pturæ; & profin Christi etiam doctrina, at-
que Sp. S. explicatione, & Commentario, Sy-
necdochica ista locutione, atque legis formu-
la, contineatur; Prophetæ item, atque Apo-
stoli, quo pacto Decalogum allegare, appli-
care, & ex legibus ejusdem, verba mutuari
soleant, v. c. Math. 5. 27. 1. Joh. 3. 15. Eximie,
more suo, rursus Chemnitius; b) *Quibus per-
sonis & ordinibus scriptura tribuit appellationem
parentum, & filiorum, illos scriptura quasi di-
gite monstrat pertinere ad quartum præceptum.
Item quibus peccatis tribuit appellationem idolo-
latriæ,*

a) 2. Petr. 1.
20.

b) P. II. Lec.
Com. de Leg.
f. 27.

latria, illa certum est pertinere, ad primum preceptum. Deinde (β) scripturam scrutantes ex illa colligere debent Catalogum virtutum, & vitiorum; quæ ad singula Decalogi præcepta etiam referantur, cognito ex scripturis, quam late cujuslibet præcepti ambitus se extendat. II. Regula Biblica est, quod lex sit

- c) Rom. 7. 7. *spirituali*, c) non externam tantum, sed & internam requirens obedientiam d) ipsius cordis, ne concupiscat, e) & concupiscentes nos faciat. Fundamentum regulæ habetur i. Sam. 16. 7. Matth. 5. 20. Et sic differt à Legibus civilibus lex divina moralis, quod illæ, cum actus mere interni, & humanæ naturæ inevitabiles, punibiles licet in se, puniri tamen ab hominibus non commode possunt, ad interiora ista conscientia non pertingunt, Grosio f) etiam observatum. Unde, quod cogitationis pœnam neminem mereri dicent *leges Romanae*, id coram hominibus, non in foro divino, se sic habere censendum. Annuunt præsci Ecclesiæ Doctores; Nos, inquit B. Cyprianus, g) gloriosus Martyr, in quantum nobis & videre & judicare conceditur, faciem singulorum videmus, cor scrutari, & mentem perspicere non possumus. De his judicat oculorum scrutator, & cognitor cito venturus, & de arcanis cordis, atq. abditis judicaturus, Et magnus Hipponensium Præful, B Augustinus h) in conscientia, ait, solus DEVS homines probat. Unde in enarrandis bene & male, juste & injuste factis, præceptis- que

que Decalogi explicandis, respiciendum (a) ad exteriora; (B) ad interiora, quæ etiam aliquo modo ratio, qualia sint, videre potest; (γ) ad interiora, quæ non nisi ex verbo DEI cognoscuntur. i)

i) Chemnit.
l. c. f. 24.

§. 18. Regulas Ethicas explicandi Decalogi has damus. I. *Etsi principia præctica, nobis infra, legi Decalogi, quæ spiritualis est, explicanda non sufficiant, cujus perfectionem ignorant, a) quicquid tamen per bonam consequentiam ex illis deducitur, ad Decalogi præcepta pertinet, & illis contineri, doceri potest, ad eadem explicanda. Ratio est manifesta, & patet ex supra datis: Quia Decalogus est repetitio legis naturalis, & ejus præcepta, si quoad morale perpetuum, non quoad involucra Mosaica, spectantur, sunt præcepta juris N.* II. *Cum omnia respiciant fidem & charitatem, recte hinc infert B. Lutherus, b) quæcunq; fides in DEVM, & charitati erga proximum repugnant, ea à lege quoque non præcipi, sed eidem repugnare.* III. *Non negamus, insignem usum hic esse disciplinæ juris naturalis, ad explicanda, & evolvenda præcepta Decalogi, in primis quando ad specialia descendendum, quod attinet rerum definitiones. Nam explicatio præceptorum J. N. & Decalogi, pari modo institui potest, & in scripturis insuper ea continentur, licet non sub his terminis, quorum in Philosophia juris usus est. & quæ in Jure naturali docentur, si vel maxime rerum definitiones*

a) Rom. 7. 7.

b) Pfafat.
in V. T.

tiones aliunde petantur, frustra hoc nōmine
c) Epist. Cyprian. quæst. III. 2. p. 57.
*ne Niceta Spilio c) negante; Decalogo contineri
 totum suæ naturæ.*

§. 19. Regulæ Lógica, quas Dialectica, seu habitus instrumentalis communis, sup-
 peditat, & quæ tanquam organa hermeneu-
 tica adhiberi possunt, potiores ita habent.
 I. Uti omnis bonæ interpretationis clavis est
scopi consideratio, ita antè omnia consideran-
 dum, quæ in singulis Decalogi præceptis sine il-
 le sit; eruendus ex collatione aliarum scri-
 pturarum; quæque cum illo *conjugantur*;
 ad illum seu *media*, quibus obtineatur, per-
 tineant, eidemque *repugnent*. Hæc enim

a) *Matth. 12.*

prohiberi, illa omnia præcepti, censendum. Sic
 Christus a) discipulos suos, sabbatho spicas
 avellentes, & comedentes, defendit contra
 Phariseos, ex fine, & scopo præcepti tertij,
 qui non est prohibere opera necessitatis, seu
 extremæ, seu indigentia; sabbatho, sic fe-
 rente casu, peragenda, de quo prolixè B. D.

b) *de Sabb. Seb. Schmidius; b) quos proin Sabbathi quie-
 tem violasse negat Christus, cum non contra
 Deut. 5. 5.*

intentionem, & scopum præcepti de sanctifi-
 cando Sabbatho, aliquid commiserint. Per-
 tinet huc ex Topicis Locus de *fine: de sub-
 jectis & adjunctis*, & similes. II. Regula: Uti
 in genere comprehenditur species, sic ut sublato
 genere tollantur omnes species, ita prohibi-
 to genere, seu communi, omnes etiam spe-
 cies ejusdem prohibentur. Unde cum pro-
 hi-

hibentur Dij alieni, omnis generis idololat-
 tria prohiberi credi debet. Contra, quicquid
 de genere, seu magis communi, qua tali, in
 genere morum affirmatur, quod sit v. c. ju-
 stum & injustum, bonum vel malum, id de
 specie quoque subjecta, seu minus communi,
 dicitur: v. e. Parentes sunt honorandi, E. &
 omnes illi, quibus scriptura sacra parentum
 nomen tribuit. Ita cum Præcepto V. prohi-
 betur homicidium in genere, seu per se ma-
 lum, etiam odium, quod est affectus ad nocen-
 dum, & occidendum tendens, tanquam speci-
 es homicidij, prohibetur à Johanne. c) III. e) 1. Ep. 3. 15.
Prohibita specie, totum genus, cum omnibus spe-
ciebus, prohibetur, quatenus scilicet, eadem turpi-
tudo omnibus inest. Ita prohibita præcepto
sexto insigni illa illiciti concubitus specie, ad-
ulterio scilicet, omne genus turpitudinis vene-
rez, affectu, dicto, facto, maxime omnium
monstrose etiam commissæ, censeri debet es-
se prohibitum. Quod enim verum est in u-
no similibus, id in altero etiam verum est,
quatenus nimirum similia sunt. Ita è ratio-
ne legû, & rationis paritate, Chemnit. d) regu-
las de gradibus prohibitis colligit. Perti-
nent hæc ex Topicis loci à simili & dissimili;
item à comparatis paribus, & imparibus. IV.
Prohibito effectu, etiam omnis causa, occasio,
 prohibetur. Patet ex collatione præcepti
 sexti cum Matth. 5. 28. Prohibetur ista lege
 Decalogi adulterium: Causa & occasio hujus
 mo-

mœchiæ, cum inter alias sit aspectus mulieris libidinosus, talis à Christo, ceu modus adulterij committendi, prohibitus est, & lege hac prohibitus esse, ab eodem docetur. V. *Notato relato, simul intelligitur correlatum.* Mentione facta parentum, statim, & simul, innuntur liberi; ut mentione servorum simul connotantur officia herorum, ceu Ephes. 6. t. 4. sqq. cognoscere licet. VI. Denique regula concernit modum moralitatis cognoscendæ, an aliquid lege aliqua, præceptum vel prohibitum sit? Nimirum omnium circumstantiarum etiam est habenda ratio, ita ut aliquid, cuius genus, vel species, in Decalogo continetur, lege aliqua præceptum censeferi debeat, cum omnes circumstantiæ convenienti modo se habent; prohibitum autem sit eadem lege, cum unica non recte se habet, secundum canonem: *Bonum est tale ex integra causa, malum ex quovis defectu.* Ita Sodomia cognoscitur prohiberi præcepto sexto, ut & incestus, de quo supra Taylorius dubitavit, quia tales concubitus etiam inordinati sunt ratione objecti, cui convenire alias debere, virtus præcepto sexto imperata præcipit.

§. 20. *Speciales Decalogi explicandi regulæ petuntur I. ab Ordine Præceptorum.* Ordo hic ratio est etiam ordinis, quoad observantiam eorundem, sic ut præcepta Tab. II. sedant præceptis Tabulæ primæ. Patet hoc

ex

et verbis Christi, a) qui præceptum de diligendo DEO primum, & præ omnibus magnum mandatum esse contendit. *Hoc est primum & magnum mandatum*, ait Theophylactus, b) ad pietatem nos exercens, secundum autem est simile illi, quod nos excitat ad faciendum, quæ sunt iusta homini. Simile tantum, non æquale, de quo post Hunn. c) Gerhardus. d) Exemplum habent verba Christi: e) Qui non odit præ me patrem suum, & matrem, & uxorem & filios, fratres & sorores, imo vel etiam animam suam, non potest esse meus discipulus. Hoc casu definit à Tabula secundâ præcipi, quod extra eundem ab eadem pro virtute habetur. II. à forma præceptorum externa, quæ alia affirmativa sunt, alia negativa. Fallit Pufendorfij f) disciplina de præceptis Decalogi, cum præcepta negativa naturam hominis corruptam manifeste præsupponere contendit. Sed non semper id contingit; nec semper ita, uti putat dissentiens, necessarium est. Constat enim, præceptum Protoplastis datum, de non comedendo fructu arboris scientiæ boni & mali, fuisse negativum, g) in natura integrâ datum. Sufficit, quod aliquis peccare possit, si vel maxime nunquam peccaverit; monitum etiam Dn. D. Alberti. h) A legis itaque usu forma hæc præceptorum petitur, qui est ostendere peccata vitanda, & bona opposita facienda. Unde affirmativis, & præcipientibus, semper addenda sunt negativa & prohibentia, partim

a) *Matt. 22. 36 seq.*

b) *Com. in Matth. l. c.*

c) *Comm. in Matth. 22. f. m 501.*

d) *de Leg. Dei f. 7. §. 53.*

e) *Luc. 14. 26.*

f) *de Officiis hom. & Civ. in præfate.*

g) *Gen. 3.*

h) *Comp. l. N. Orsiod. Theol. consp. P. l. p. 49.*

quod

quod contrariorum contraria sit consequentia, partim quod virtus sit posita in medio inter duo contraria extrema. Ad hunc modum inferendi pertinet ex Topicis Loc. *ab oppositis.*

i) *P. II. Loc. de Leg. f. 47.* 24. Exempla vero illationis exhibet *Chemnitius.* i) *IV. A diversitate materie, & ejus qualitate.*

Continentur nimirum in legibus Decalogi partim *Moralia.* partim *Ceremonialia.* Illa omnibus vel prohibentur hominibus, vel præcipiuntur; hæc Ebræis tantum, & hodie cessarunt. Diligenter proin separanda hæc sunt ab illis, ut purum habeamus Decalogum, qua ad N. T. pertinet, ne ceu virtutem, vel ad eam pertinens, nobis præcipi censeamus, quod ad nos non spectat. Morale derogare ceremoniali, ita ut hoc & legi charitatis, & casui necessitatis, semper cedat, ex 1. Sam. 21. 6.

k) *Matt. 12.* patet, probante Christo, k) eximie explicatum *B. D. Sebast. Schmidio.* l) *IV. A diversitate finis, & respectus,* quem virtus aliqua, vel vitium aliquod, aut actus habet, ita ut quatuor talis, & sub tali formali, ad diversa Decalogi præcepta pertineat, & ab iisdem simul prohibeatur, vel præcipiatur. (Observamus hoc contra *Taylorum,* de quo supra, negantem, Decalogo prohiberi incestum, qua talem: Cum tamen non solum Levitici cap. 18. sit explicatio, & appendix Præcepti VI. sed & ipse v. c. incestus cum matre, præter hoc, quod Præcepto VI. adversetur, etiam in Præceptum IV. impingere à DEO doceatur. m)

4.
l) *Exercit. de Sabbath. Deut. 4. ad Luc. 6. 1. 9.* 10. 99.

m) *Levit. 18. 7.*

§. 21. Caput *Leviticum* decimum octa-
 vum cum Theologis *appendicem*, & explica-
 tionem præcepti sexti Decalogi, esse dicimus,
 ita ut in hoc capite contenta prohibitarum
 nuptiarum exempla, ad omnes homines per-
 tinere censeantur, habenda pro exem-
 plis moralis prohibitionis. Ad illam itaque *ap-
 pendicem* intelligendam, notamus I. Quod in
 celebrandis matrimoniis, noluerit DEUS
 Ebræos imitari *carpes mores, & sædas leges
 Egyptianum, & Canaanitarum* a) *Legis hujus*
 illustrandæ gratia, cum ejusmodi prohibita-
 rum nuptiarum exempla exposuisset, idem,
 quod ante allata ista exempla prohibendo e-
 dixerat Jehova, repetit serio: *Ne, inquitens,
 polluite vos omnibus his, quia OMNIBVS his pol-
 luta sunt gentes: quas ego sum ejiciens coram
 vobis.* b) *Vnde polluta est, visitavitq, iniquita-
 tem ejus super eam, evomuitq, terra habitatores
 suos.* Cum ergo ista prohibitorum matrimo-
 niorum exempla, divino ad Ebræos directo
 interdicto, seu in Gentilibus improbata, &
 gravissime in iisdem punita, contineantur; &
 legantur, inter istud interdictum divinum, ad
 Ebræos directum, & subjectam illorum enar-
 rationi gravissimam divinam comminatio-
 nem, cujus severitatem etiam Gentiles, fœde-
 ra talia nuptialia contrahentes, senserunt;
 manifestum est, omnia illa esse moraliter ma-
 la, & prohibita, juxta regulam Theologorum:
Quicquid à Mose & Prophetis ad omnes gentes

a) *Lev. 18. 1.*

b) *Lev. 18. 24.*

e) *Chemist. P. III. Loc. de Conjug. c. 3. f. 223.* *pertinere ostenditur, est morale. c)* Ne dicam, rationes interdictarum istarum nuptiarum, ab objecto petitas, non positivas, sed naturales, & immutabiles, & proin perpetuz obligationis moralis esse. Quod præclare ostendit D. Franzius d) noster.

d) *Comm. in Levit. c. 18. p. 224. f. 99.* *II. Alloquitur DEVS Viros, non mulieres, quia viri habent jus quærendi uxores, foeminarum autem est, honeste à procis quæri, & de nuptiis compellari.*

Interim quod interdicatur viris, etiam interdicatur foeminis. Unde III. dicimus: *Gradus his legibus Moralibus prohiberi non personarum præcise nominatas.* Desumitur enim illarum ratio à sanguinis propinquitate, & carnis reliquiis, quæ non tantum in personis nominatis, sed in gradibus ipsis, prohibitionem naturalem evincunt, ita ut non ad enumeratas tantum, sed ad personas in eodem gradu æquidistantes extendi debeat, ob rationis paritatem: Quia omnes personæ carnis meæ mihi sunt prohibitæ, quod in gradum consanguinitatis ipsum cadit. Sequitur hinc IV. *Sexus differentiam nihil hic efficere, quasi foeminae ejusdem gradus concessæ essent nuptiæ, quæ Levit. 18. viro sunt prohibitæ.* Non enim à sexu, qua tali, sed à sanguinis propinquitate, & quia ad reliquias carnis suæ non appropinquandum, e) quæ ipsum gradum prohibitum facit, ratio prohibitionis petenda est. Ne dicam V. ipsum *DEVM ostendere, se non personas tantum à se nominatas, sed pro-*
hi.

e) *Levit. 18. 6.*

hibitione sua *ipsum gradum* intelligere, cum
ut filio matri, ita *filia Patris nuditatem reve-*
lare prohibuerit. f) Quod etiam quoad ceteras personas nominatas accipiendum, juxta
 regulam: Quod de uno parium affirmatur,
 & negatur, id de altero quoque affirmari de-
 bet. VI. Cum *maritus & uxor sint una caro*;
 uti ille suæ carnis reliquias etiam modo mo-
 rali invenit in proximis uxoris consanguineis,
 in quibus hujus carnis reliquias dantur; hæc
 vero itidem suæ carnis reliquias habet in co-
 gnatis mariti; sic in iisdem gradibus affinita-
 tis prohibita sunt nuptiæ, quibus eandem
 consanguinitas respicit. VII. Adhibito ita-
 que *reciproco*, seu mutuo *inter consanguineas*
personas respectu, & *analogica vicissitudine*,
 quæ personæ secundum leges divinas matri-
 moniales conjungi possint, vel non possint,
 perspicue cognoscetur, docente incompara-
 bili Theologorum pari, *Cbennit. g)* & *Fran-*
zjo. h)

b) l. c.
 h) l. c.

§. 22. Quamquam vero Decalogus rati-
 one materiæ, dici possit repetitio juris na-
 turæ, ab eodem tamen, qua talis est formaliter
 hodie, recte dicitur differre. Insufficiens
 enim est lex naturæ, prout hodie in nobis da-
 tur, ad perfectionem internam, quam igno-
 rat. a) Non etiam docet, an ratione prin-
 cipij operativi, & finis, virtutes Christianæ se
 recte habeant; ex Decalogo rectius, quæ
 virtutes Christianæ sint, discendum. Lex

a) Rom. 7. 7.

- naturæ per se hominem carnalem adhuc relinquit, Pauli b) exemplo: Et cedit in hominem irregentum adhuc, Unde Theodoretus c)
- b) Rom. 7. 14.
- c) Comm. Σαρμικόν καλῶν τὸ μὴ εἶναι τὸ νόμου μακρῆς ἐπιθυμίας περὶ κακότης, carnalem vocat eum Apollonius, qui nondum spiritualement gratiam est affectus. Lex Moralis autem est spiritualis, h. e. explicante B. D. Wellero, d) requirit non exteriorem saltem, sed interiorem; non membrorum, sed etiam cordis & spiritus obedientiam, seu talem perfectionem & mentis puritatem, qua omnimodo dependet à Sp. S. & non admixtam habet carnis imperfectionem. Hæc lex naturæ nescit, quæ civilem bonitatem potius, quam vere Theologicam docet. Explicavit I. B. P. Proleg. Obf. 17. p. 105. hæc etiam Ostander. c).

§. 23. Ex his itaque inferre nunc licet, quis sit usus Decalogi, tam in jurisprudentia Universalis, quam in Theologia Morali. Illam quod attinet, cum jus naturæ, prout in nobis hodie superest, ad reliquias divinæ imaginis pertinet, & magna laborat imperfectione, ex Decalogo cognoscere licet, quomodo lex hæc divina se habuerit, cum in primâ rerum creatione Adamo fuerit concreata: Et quomodo se habere debeat etiam hodie. Sanctitas enim illa, universalis illa rectitudo, atque iustitia, quæ in Protoplastis pleno jubare fulserat, & iustitiæ originalis nomine venit, exactissime respondebat, & responderat iustitiæ, quam lex Moralis exigit, ita ut non male

male dici possit, quod Decalogus contineat leges naturales, & proin sit repetitio juris naturalis, prout hoc primo homini à DEO Creatore fuit implantatum, cum illum ad imaginem suam condidisset. Patet hinc ulterius, cum quæritur de cognitione præceptorum J. N. & *ratione leges naturales cognoscendi*, unde hæc cognitio petenda sit? nimirum ex Decalogo etiam, ex scripturis explicando eo modo, quo hæctenus ostendimus. Inveniat enim licet Disciplina Juris naturalis Decalogo, ut explicetur, definitiones & divisiones suppeditando; principia tamen ipsa tam perspicue; & clare in Decalogo posita sunt, ut ea, quæ ex jure naturali, prout hodie, natura nostra corrupta, ejus status admittit, non satis cognosci possunt, perspicue inde petantur. Unde enim, cum infirmitas rationis humanæ, & impedimenta recte de difficultioribus vitæ socialis negotiis judicandi, ubique obviam sint, ipsis Gentilibus, *Seneca, Ciceroni, Tacito*, agnita; unde, inquam, melius de jure naturæ cognosci poterit, quam ex peculiari revelatione summi legislatoris, qui juris hujus autor est? Ex instituto in hoc illustrando occupatus est *Lactantius*, a) ut ostendat, quam imperfecta sit gentilium Philosophorum doctrina *de virtute*, præ disciplina Christianorum. Tituli etiam hujus juris tam distincte hic exhibentur, ut nullus actus, nullum negotium vitæ humanæ occur-

a) *Inst. l. 6. c. 3. § 99.*

rere possit, quod non in Decalogo caput, ad quod revocetur, principium secundum quod felicissime examinetur, fontem denique, ex quo fluat, inveniat. Imo ne necesse quidem est simpliciter, ut varias istas definitiones, & divisiones, interpretes Decalogi ex jure naturali petat, prout illud systematice hodie explicatur, differat licet *Nicetas Spilius*; b) cum non solum Theologus Moralis sua sana ratione, secundum scripturæ sacræ ductum, uti possit, imo melius quam Philosophus, principiorum suorum practitorum sensui, & exinde formato judicio, & ratiocinio practico, indulgens. Quæ enim in Decalogo nostro continentur, non tantum, recte observante *Hugone de Roy*, c) JC. generaliter in sacris traduntur, verum etiam singulatim, & specialiter explicantur, propositis casibus ad captum, & ratiocinium humanum accommodatis; ut proin beneficio Logicæ, ab artis hujus, ejusque usus perito artifice, istæ definitiones, & divisiones, ex scripturis felicissime possint confici. Specimen eximium dedit *B. D. Dannhavveri* Collegium Decalogicum. Denique cum præcepta Decalogi expriment, quid sit *honeste vivere, neminem ledere, & unicuique suum tribuere*, actusque his universalibus juris regulis contrarios prohibeant, illustrissimum disciplinæ juris naturalis explicandæ præsidium esse Decalogum recte inferitur; sufficienti modo, qui hoc

b) *Epistol. Curios. q. 1. m. 2. p. 37.*

c) *de eo quod just. l. 1. tit. 3 §. 7. p. m. 41.*

hoc subsidio utitur, eruditione adjuvetur, d) *Còm. in
momente B. Bœclero. d) Gros. de L.
B. P. P. L.
p. 164*

§. 24. Quod vero *Theologiam* attinet
Moralem, cum ejus *objectum personale* sit ho-
mo conversus, & regeneritus, atque justifica-
tus, a) qua fructus fidei, B. O. nimirum fer-
re, & actiones suas legibus, & voluntati di-
vinæ conformare debet; b) non solum hic
Decalogum, ceu perfectam virtutum nor-
mam, in vitæ & morum directionem, intue-
bitur, ut quæ sit voluntas Domini, cogno-
scat; c) sed & qui *Theologiam Moralem*
docet, homini regenerito non alias virtutes, &
B. O. commendabit, ceu fructus fidei, quam
quæ à DEO in Lege Morali præscribuntur.

Imo cum *Theologiæ Moralis* sit Decalogum
explicare, hujus vero usus sit, explicante
Concord. d) per spiritum DEI renatos, & ad Do-
minum conversos docere, ut in vera pietate vi-
vant & ambulent, recte hinc inferrur, Rena-
tum, & conversum hominem, objectum
Theologiæ Moralis dici debere.

§. 25. Cum vero lex spiritualis sit, &
proin internam etiam cordis puritatem, non
externam tantum præcipiat, *Objectum Theo-
logiæ Moralis reale non externa* tantum, sed
interna etiam, constituent actiones hominis
Christiani. Debemus enim DEUM diligere
ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ, & *proxi-
mum*, ut nos ipsos, a) æque nimirum sin-
cera mente.

Ipsium hinc figmentum
F s eor-

a) Rom. 12. 1.
1. 99. Matth.
7. 8. Eph. 2.
10.
b) 1. Thess. 4.
3. Eph. 5. 7.
c) Deut. 4.
1. 2. Ezech.
20. 19.
Matth. 5.
16. 99.
d) Arr. 6.
p. 717.

a) Matth. 22.
37.

- cardis humani, motus primo primi, à DEO
 b) *Gen. 6. 5.* accusantur, b) & à Christo c) impuritatis, at-
 que malitiæ moralis, convincuntur. Delecta-
 tionem morosam impurarum, & malarum
 cogitationum, turpem esse, ratio dicitur, pri-
 mos autem concupiscentiæ, nos concupiscere
 facientis, motus tales etiam, & lege divina
 prohibitos esse, Decalogus docet solus. Un-
 de cum B. Augustinus, d) *de calibus quoq; cogi-
 tationibus, cum mens tantum oblectatur illicitis,
 nisi nil faciendum esse decernat, teneas tamen
 & volvas libenter, veniam petendam esse; pe-
 ctusq; percutiendum, atq; dicendum: Dimitte no-
 bis debita nostra, merito monuerit; B. Hiero-
 nymus e) explicans, quid sit Concupiscentia, de
 qua Paulus Rom. 7. 7. Nos, inquit, per concu-
 piscentiam omnes perturbationes anima signifi-
 catas putamus, quibus inæremus & gaudemus,
 timemus & CONCUPISCIMVS. Usus proin
 Decalogi in Theologia Morali est, docere,
 quod bonitas & malitia moralis non consi-
 stant tantum in actibus externis, vel internis,
 in nostra potestate positis, & quibus aliquis,
 imperfectus licet, consensus accedit; sed et-
 iam in motibus primis, in sola suggestionem,
 mali ab intra proveniente, subsistentibus, uti
 loquitur B. D. Carpzovius. f)*

§. 26. *Subiectum Theologiæ Moralis Personale, hominem renatum & justificatum esse diximus. Justificationem enim sequitur renovatio, cujus subiectum est homo, ut est per*

per studium B. O. & virtutum Christianarum, ad imaginem DEI in hac vita reducendus; imperfecta licet ista maneat. In hoc homine renato duo contraria principia concurrunt, ut loquitur B. D. Meiserus, a) *caro & spiritus*, 2) *Anthonita* ita ut renati hoc nomine dicantur *spirituales*, 3) *pol. Dec. 1. Dis. 3. q. 1. p. 279.* & *carneles*. *Spirituales*, quoad novitatem inchoatam, ratione spiritus; *Carnales* autem, quoad vetustatem residuam, & ratione carnis, tam quoad animam, quam quoad corpus: Id quod in *Theologia Morali subiecto* explicando diligenter inculcandum est, quo & de principiis virtutum, actionum Christianarum, de earum item perfectione, vel imperfectione, recte loqui possimus. Hinc cum in *Theologia Morali*, quando de virtutibus & B. O. agitur, tum etiam, ut *Form. Concord. b)* c) *p. 72.* rursus loquitur, *in exercitiis bonorum operum*, qui est finis *Theologiae Moralis* internus, *doctrina legis est necessaria credentibus*. *Facile enim homo imaginari, & persuadere sibi potest, vitam & opera sua omnino pura & perfecta esse. At lex DEI credentibus B. O. & eum modum praescribit, ut simul tanquam in speculo nobis commiseret, ea omnia in nobis in hac vita imperfecta & impura esse; ita ut quae adharet caro, quae opera imperfecta & immunda reddit ex lege, quae spirituali est, cognosci debeat.* Rom. 7. 7. Qui usus legis contra Pelagianos, Semipelagianos, Borborianos, concupiscentiam pravam esse negantes, apud Philastr. c) *Socinia* d) *Hares. 26.*

nos

nos, Arminianos, & alios, in Theolog. Morali non negligendus, eximie etiam à Paulo hoc nomine explicatus, d) Subjecto enim Theologiae Moralis perverse explicato, per praecipuas hujus doctrinae partes errabitur. Quale autem hoc sit, ex lege etiam cognoscitur.

d) Rom. 7. 7.
199.

§. 27. Praeterea etiam sciendum est, doctrinam Moralem Theologicam nullam aliam *Summam*, & *normam* virtutum, atque B. O. & Christianarum actionum, debere agnoscere praeter Decalogum, eo modo, quo supra notavimus, exponendum ex scripturis. Summa Decalogus est omnis illius doctrinae, & Theologiae Moralis, quae in scripturis V. & N. T. continetur, ex quibus ejus petenda genuina explicatio. Haec itaque cum perfecta morum norma sint, divinitus inspiratae

ἡ παραίδωτον, αἰεὶ κραδεῖται ἢ ἐν ἀσυνεταίῳ ἰνα ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ αὐτῶν ἀποβῆται, αἰεὶ τῶν ἐργῶν ἐργαζομένη ἐξουσιουμένη, ad correctionem, ad disciplinam quae sit in justitia, ut integer sit homo DEI, ad omne bonum opus probe instructus, in Decalogo quoque omnes praecipui virtutes, & B. O. necesse est, ita ut nihil pro virtute Christiana, & opere vere bono, haberi debeat, nisi in decem istis praecipis sit praecipuum. Non ergo pro virtutibus vere Christianis, & operibus vere bonis, quae sint fructus fidei justificantis, nobis obrudi patimur illa, quae

a) l. 2. de doctr. Christ. c. 9. Augustino a) monente, illa omnia inveniuntur,

quae

que continent fidem, moresq; vivendi, juxta Christi, Prophetarum, & Apostolorum interpretationem, ejus instituenda est explicatio,

à DEO præcepta non sunt, uti Thomam secutus Hieronymus Platus, b) cum aliis, religionem b) de bono statuit significare virtutem quandam, que justitia pars sit: Et si de hac virtute in Decalogo, etiam quoad genus, altum sit silentium, ut & de aliis cultibus electitiis, præter legem, & sine verbo DEI institutis, operibus etiam supererogationis, quæ sic vocantur, consilii item, quæ præceptis contradistinguuntur.

Bene Chemnitius: c) Mandata sua DEVS ponit normam B. O. & quidem ita, ut affirmet, normam illam esse perfectissimam; quam in sequentibus DEI legem, seu Decalogum, esse docet. Unde Formul. Concord. d) Quin etiam, inquit, legi doctrina hoc nomine credensibus est necessaria, ne propria quadam sanctimonia religiosam vite genus de suo ingenio excogitent, & sub pretextu spiritus DEI electitios cultus, sine verbo & mandato DEI instituant: quod in V. e) & N. T. f) prohiberi constat, uberius explicante Gerhardo. g)

§. 28. Cum itaque illa tantum opera vera B. O. sint, quæ DEUS in Decalogo præcepit, nullas etiam alias virtutes Christianas agnoscamus, quam quæ in utraque Tabula ejusdem continentur, prout nimirum hæc norma, & summa omnis disciplinæ Moralis, à Prophetis, Christo, & Apostolis explicata;

c) t. III. Loc. de B. O. c. 2. f. 15.
 d) art. 6. de Terr. usu L. p. 722.
 e) Deut. 12. s. c. 13. 1.
 Num. 15. 39. Exach. 20. 18.
 f) Matth. 15. 9. Colof. 2. 23.
 g) t. IV. Loc. de B. O. s. 16. sq.

etā legitur. Neque *Monachorum, & Monasterii* regulas, ad perfectionem contendendi;

- a) *Luther. neq; Canones Conciliorum,* a) neque alias *leges* s. 7. *Alr. f. Ecclesiasticas,* vel etiam *traditiones,* de quibus etiam *Augustiana Confessio* b) *questā est,* quod *obscuraverint praecepta DEI,* ceu virtutum directrices, audiendas esse patet, nisi, & quatenus divinis mandatis respondent, libertatem Christianam non imminuunt, bonis item, & & honestis circumstantiis, ea quae praecipunt, cohonestantur, ratione generis denique in Lege divina continentur. Manent, quae sunt indifferentia, quia lege non praecipit, talia in se, ita ut si vel maxime unius & alterius circumstantiae, illa cohonestantis, intuitu, ceu adminicula bonorum operum, & virtutum Christianarum, bona dici possunt, B. O. tamen *absolute & simpliciter* dici nequeant. Ex quo relinquitur, nullas alias in Theologia Morali explicandas esse virtutes, aliasque actiones, ceu opera reatorum & justificatorum non urgendas, quam quae in Decalogo, illarum norma perfectissima, praecipuntur. Uti enim DEUS *per Evangelium* bonos in nobis motus efficit, ita *dirigit* eosdem, & B. O.

- c) *Mag. P. per Legem,* explicante B. Carpov. c) Minus ergo accurate *Spencerus:* d) *Lex Moralis rudimenta* quadam exhibuit, earum virtutem, quae *Evangelium* clare postulat; cum non nisi per illam virtutes Christianae dirigantur.

§. 29. Usus etiam Legis in Theologia Morali hic est, ut, quia lex divina urget non *exensive*, & *proensive* tantum, sed & *intensive*, talem perfectionem, & proin perfectionem *concreasam*, aut, uti *Dorsch. a)* loquitur, *con-*
creata analogam, doceatur, homini renato in *Theol. Moral. S. 36.*
 exercitio pietatis, & studio pietatis, eo contendendum esse, ut crebro illius exercitio habitum virtutum Christianarum acquirat, & ex habitu etiam agat. Passim id *Paulus b)*
 urget. *Chrysostrmus c)* ad verba Apostoli, *iva*
καταδιντε μαλλον, ut abundetis magis, notat: *in 1. Theff. 4. 1.*
Hoc est, ut ex majore, & abundantiore cautio-
ne preceptis nostris contenti non sitis, sed trans-
cendatis etiam. Rursus: Hoc enim illos pro-
 fecisse fuerit, si precepta & mandata apostolica superaverint. Tum enim jam non ex pre-
 ceptoria coactione, sed ex propria spontanea-
 que animi promissitudine cuncta fiunt. Virtutis hæc
 est descriptio, ceu ex definitione ejusdem apud *d) 2. Ethic. 6.*
Aristotel. d) patet.

§. 30. In civili denique vita Decalogi hic est usus, ut Legislatori, cui in Legibus ferendis honestum curæ cordique est, infer-
 viat, ut, quid justum, rectumq; sit, ex lege hac discat, legibus illud suis inferat, & ad Legem hanc Moralem, ceu, justitiæ universalis sum-
 mam, & omnium LL. fontem, ubique respi-
 ciat. Etsi non cum *Antinomis* statuendum, in
 curia tantum Legis hujus Mosaicæ usum esse, a) *s. IV. Al. f. 46.*
 quos *B. Lutherus* in ordinem redegit, a) *An-*
sine-

- animorum* in Anglia, quæ nostro tempore fuerint deliria, ex *Honorio Reggio* b) explicat *Hoornbeck*. c) Etsi vero ex *Gentilibus Tacitus*, d) secundum suum genium judicans de aliis, de *veritate* Mosaica, non usque adeo magnifice statuatur, quum, quo sibi gentem in posterum firmaret, *novos ritus, contrariosque ceteris moralibus*, *Mosen* indidisse refert, *Dominationis* scil. suæ firmandæ, & quærendæ causa; celebrantur tamen à *Strabone* e) *Judæi*, quod ex *Mosis* legibus *justitia morum, & pietati* dediti fuerint. An vero, quod *Iosepho* f) videtur, *nulla civitas aut gens fuerit, ad quam septimi diei consuetudo non pervenerit*, alibi disquiritur. Nonnulla huc pertinentia habet *Essenius*. g) Innotuisse autem *Gentilibus* *Mosis* leges, eo minus dubitandum, cum & ejus exemplo *Legislatores Græci* legibus suis auctoritatem adstructum iverint, explicante *Clémente Alexandrino*. h)
- b) *de Strat. Eccles. in Angl.*
 c) *Summ. Controv. l. 10. §. 812.*
 d) *5. Hist. 4. 1.*
 e) *Gregor. l. 16. Geogr.*
 f) *Il. contra Apion.*
 g) *de Mor. Decal. c. 14. p. 543.*
 h) *1. Strom. f. 336.*

De
 LEGE CEREMONIALI.

§. I.

Fuit hæc appendix Præceptorum primæ Tabulæ Decalogi, cultus externi rationem Ebrais præscribens; veniente autem Christo, oportuit cultum hunc cessare, cum eundem cum beneficiis adumbraret, & præfigu-

figuraret. a) *Spencerus*, a) legum harum corpus, correctionem rituum & consuetudinum, quas in *Aegypto* Ebraei imbibierant, in sacrum usum sub certa ratione à DEO concessarum, continere, & idololatricam in gente hac abolendam, & ne introduceretur impediendam, precipuum finem habuisse, existimans, fallitur, confutatus ab Epistola ad Ebraeos, quae ista V. Text. involucra aliter explicavit, ceu figuras personarum, officij, & beneficiorum Christi. Melius *Spencero* Leges Ceremoniales & rituales explicavit *B. D. Franzius* noster, cum in *Schola Sacrificiorum*, tum in *Commentario in Levit.* licet isto apparatu literarum secularium non turgat, quod etiam non est necesse. *Legem*, inquit, *Gregor. Nazianzenus*, c) tantummodo futurorum ac intelligendorum umbram esse, ante nos divinus ostendit *Apostolus*. Et nonnullis interjectis, χ *πέδουμα*, inquit, *μηδὲν ἐπέμνη*, *μηδὲ ἐλοσις*, *μηδὲ χαμερπὸς τῶτων διατεταχθῆαι*, *μηδὲ ἀναξίως τὸ Θεοῦ νομοποιεῖται*, χ *τὸ Μουσειῶν κερύριαι*, *εἰ χ χαλεπὸν ἐκάστη τῆς σκηνῶν, ἐκείων ἐφάρθῃν διεκείων εἰς λεπτὴν καταβαίνοντα*, credo sane nihil ex his (ceremonialibus & Leviticis) remere, aut citra rationem, terrestre esse institutum, neq; quod DEI legislatione, vel Moysis indignum ministerio existat: Quamvis admodum sit difficile, si quis ad tenuiora descendere velit, ex singulis umbris, singulis invenire speculationes.

a) Col. 2. 16.
Ebr. 8. 4.
b) l. c. l. 3.
Præfat.

c) In Pasch.
Orat. 4. f.
315. Græc. f.
254. 19.

G

§. 22

§. 2. Sequitur hinc, quod non satis apte, ceu justis & rectis cognoscendi regula, leges Ceremoniales abrogatz usurpari possint, præprimis si ad singularia fit descensus. B.

a) *t. II. Loc. de Leg. c. 5. f. 18.* Chemnitius a) observat, Apostolos LL. has, ex quo abrogatz sunt, sic allegare solere, ut

genus ipsum, quod in ceremonialibus naturale, & morale est, ad doctrinam proponant; ceremonias etiam Mosaicas allegorice interpretentur. Et Patribus etiam Tertullianus, b) ad disciplinam moralem sic easdem accommodavit:

b) *advers. Marcion. l. 2. f. 13. f. m. 182.*

Ad hæc innocentia, pudicitia, & justitia, & pietatis principalia consulta, (in Decalogo) accedunt etiam humanitatis præscripta, cum se primo quoque anno servitium libertate solvuntur:

quum eodem tempore agro parcutur egenis cedendo locus: bovi etiam terenti vincula oris remittuntur ad fructum presentis laboris, quo facilius in pecudibus præmeditata humanitas in hominum refrigeria erudiretur. Rursus, nonnullis interjectis, c) pergit:

c) *l. c. f. 24.*

Si lex aliquid cibi detrahit, & immunda pronunciat animalia, qua aliquando benedicta sunt, consilium exercenda continentia intellige, & frenos impositos illi gula agnosce, qua cum panem ederet angelorum, cucumeres & pepones Egyptiorum desiderabat. Agnosce simul, & comitibus gula, libidini scilicet atque luxuria, prospectum, qua fere ventri castigatione frigescunt. Complura etiam hujus generis Philo habet; item R. Levi Barcelonita, & ex illo Hottingerum in Jut. Ebræorum,

rum,

rum. Verum enimvero, si quod morale in LL. ceremonialibus datur, quod vim obligandi habeat, non tamen ex abrogatis istius legibus, sed ex Lege Morali illa fuerit derivanda. Ailegoricas etiam legum ceremonialium interpretationes, ceremoniarumque V. T. morales explicationes quod attinet, si illas, quæ ab ipsis scripturis, & sic à Spiritu sancto factæ sunt hujusmodi accommodationes excipimus, reliquæ quæ humano sunt judicio, de congruo sunt, nec apodicticæ, & illustrandi potius, quam probandi gratia, adferri possunt. Non male *Spencerus*: d) In quos fumos abitura est lex tota, si quævis allegoria, speciosa licet, pro legis ratione, vel mysterio sacratione, sub illius verbis latitante, habeatur? Quot sensus legibus Moysi assignemus, si quaslibet allegorias, modo specie aliqua blandientes, tanquam ipsissimas legum earum rationes, amplectamur. Licet sibi ipsi id dictum putet *Spencerus*, cujus rationes LL. istarum sæpe plus ingenij, & multiplicis profanz, & Ecclesiasticæ eruditionis, quam certitudinis habent, quam sufficienter *Maimonides* sane præstare non potest.

d) de LL.
Ebr. ritual.
l. 1. c. 5. f. 2.
p. 87.

De
LEGE FORENSI.

§. I.

Jus Ebræorum Forense satis constat fuisse,
G a ut

at Theologis etiam explicatur, determinatio-
nem generalium præceptorum Decalogi ad
certas actiones vitæ exterioris civilis, illarum
dirigendarum gratia, ad obtinendam etiam
civillem gentis hujus felicitatem, & discipli-
nam externam conservandam; ita ut leges hu-
jus juris pro appendicibus præceptorum utri-
usque Tabulæ Decalogi haberi possint, po-
tuerintque, quatenus illorum exterior usus
Politicus in gente hæc conservandus fuit, sal-
vo interim respectu typico, quem ut Respu-
blica Ebræorum ipsa, ita & leges istæ habue-
runt, ad regnum Christi præfigurandum, de
quo eximie B. D. Seb. Schmidius a) egit.

a) *Comm. in
1. Ind. Epist.
dedic. s.*

§. 2. Duplicem itaque in Republica
usum jus hoc forense habuit. *Theologicum*,
cum ratione typicæ adumbrationis regni
Christi, tum propter ceremoniale, quod si-
mul nonnunquam implicabant; cujus gene-
ris mixtæ leges fuerunt, de *jure primogeni-*
Politicum, qui concernebat felicitatem hujus
civitatis externam, in vita sociali & civili, at-
que modum disciplinam externam conser-
vandi. Dubium enim non est, quin & civili-
ter beatam gentem suam DEUS esse volue-
rit. In hunc finem in Legibus his Forensibus
complura, partim *moralia*, partim *civilia*, oc-
currunt, recte monente Conringio, d) esse le-
ges illas non aquas tantum, sed etiam ad feli-
cita-

a) *Deut. 21. 11;* a) de *cadavere suspensi*; b) de *asylum*; c)

b) *Deut. 21. 22.*

c) *Deut. 19. 3.*

d) *de Consil.
Prud. c. 14.
p. 313.*

ratem civilem per quam idoneas. Ita ut neque Theologo, neque civili Doctore indignus labor sit, ostendere, qualis cum Theologica Sapientia in illis, quæ mixtæ sunt leges, Cere- moniales partim, partim & Forenses; tum Moralis, & Civilis Prudentia, in omnibus contineatur. Post pauciora illa, quæ vel apud *Iosephum*, e) vel *Philonem*, in diversis opuscu- lis, *Eusebium*; f) ex recentioribus apud *Cuna-* um g) leguntur, ad hoc institutum pertinen- tia, nos etiam, quam insignis moralis & civili- lis disciplina in LL. his contineatur, docere conati sumus, explicatis LL. Ebraeorum Fo- rensis de *Idololatria*, de *Magia*, *ejusq; spe-* *cibus*, & de *Iure egenorum*: continuatur hoc institutum, si DEUS vitam, & otium conce- ferit. Ad dignitatem hujus juris faciunt, quæ Parallelismis suis, & collationibus Juris Mo- saici, *Franciscus Raguellius*, *Petrus Piibæus*, *Guili-* *elmus Wetvod*, *Molineus*, *Calvinus*, & alij, in- tenderunt.

§. 3. Satis vero constat, jus hoc Foren- se etiam abrogatum esse, ceu à DEO Legisla- tore soli Ebraeorum Reipublicæ præscriptum, ita ut quoad ceremoniale penitus desierit, quod cessare debuit, uti alia umbræ Vet. T. corpore veniente cessarunt, a) sic ut ne qui- dem ullam istarum legum, ob rationem ta- lèræ ceremoniale, & sub tali respectu, in u- sum revocare liceat, indifferentes licet in se sint alias, ni Christum, cujus figuræ ejusmodi

e) 2. contra
Apion.
f) de Rep.
Ebr. l. 1.
g) de Pra-
par. Evang.

ceremoniarum fuerunt, venisse negare velimus. Cessante vero isto respectu, prout inter Christianos etiam cessavit, nil impedit, quo minus *jus primogeniturae, jus Asyli, & similia*, exerceri possint, quemadmodum etiam passim inter Christianos exercentur, ex rationibus politicis & moralibus, non ceremonialibus. Ast quod istas juris Forensis leges attinet, quae simul morales sunt, illarum morale manet, jam quoad speciem, v. c. quando praecipitur,

b) *Levit. 19. 35. Levit. 1. c. 13.* *justitia in judicio, in mensura, in pondere, & dimensione; & prohibetur, c) ne quis proximum opprimat, aut rapiat; jam quoad genus, in LL. v. c. Forensibus poenalibus, quod scelerati sint puniendi. Ita lex de sectis peribola*

d) *Deut. 22. 2.* *loricato cingendu, & muniendu, d) etsi quoad speciem rei praecipitur, ad nos etiam ex hac ratione non pertineat, quod diversa nostra consuetudine edificandi ratio sit introducta, obligat tamen quoad genus; scilicet, ne sic edificemus, ut vel nobis, vel aliis inde periculum vitae exoriat, vel uti DEUS loquitur, sanguis ponatur in domo nostra. Nimirum, uti*

e) *Explicat. non male Zepperus e) infert: Ex quibus forensibus, ad Polissia Iudaeae rationem attemperatis, genus aliquod, vel Universale, cum lege naturali, & decaloga congruens, elici, atque extrahi potest; horum genus, vel universale, nos etiamnum hodie tenet, specie, vel particulari consuetudine cessante: Licet obligatio nos constringens non veniat ex lege Forensi, qua tali, ceu*

quae

quæ abrogata est, sed ex lege Morali, cujus obligatio est perpetua, cessante omni respectu forensi. Quod vero istas leges juris hujus concernit, quæ ex speciali, atque huic Republicæ propria ratione constitutæ fuerunt, v. c. de ducenda fratris absq; sobole defuncti vidua; f) de venditione liberorum, urgente egestate; g) de libello repudi; h) de potu zelotypia; i) à nostris Rebuspublicis usurpari illæ non possunt, non solum quia particularis, solos Judæos concernentis, juris fuerunt, sed & quia aliz circumstantiæ concurrunt, quæ istarum observantiam in nostris civitatibus hodie prohibent.

- f) *Deut. 25.*
5.
- g) *Exod. 21.*
7.
- h) *Deut. 24.*
1.
- i) *Num. 5.*
12.

§. 4. Nam quod attinet nuptias cum defuncti fratris vidua, exceptionem illæ constituerunt ceremonialem partim, partim forensiem, legis moralis: Nuditatem uxoris fratris tui non revelabis; a) Cujus rationem cessantem Tertullianus b) ex eis esse dicit, quæ evacuata sunt, sepulta lege succedendi in matrimonium fratris. Exceptionem hanc DEUS fecit, qui solus omnium optime novit, an, ubi, in quibus LL. naturalibus, quibusve in casibus, & quousque, ejusmodi exceptiones locum habeant; ubi hominibus à disparato ad disparatum argumentari non licet: Tantum abest, ut præceptum Juris naturalis, quod non dicitur, & simpliciter, sed secundum quid tale, ex numero præceptorum horum excludere, & pro simpliciter positivo, ubi libere dis-

- a) *Levit. 18.*
16.
- b) *de Monog. f. 575.*

penfes, habendum fit. Sciendum itaque, quod divino iudicio habuerit hic locum exceptio, ad conservandam eo certiore distinctionem tribuum, & familiarum, in Republica Ebraeorum, ut eo melius cognosci potuerit familia, ex qua erat egressurus Messias, moni-

c) *Comm in Deut. 25.*

d) *Bibl. illustr. t. 1. f. 607.*

e) *l. c.*

tum Brentio, c) & Calvio. d) Quæ ratio ex prima Tabula Decalogi desumpta, cum penitus exspiraverit, pleno vigore lex de non ducenda fratris uxore, ne, ut Tertullianus e) rursus loquitur, illi ex suo genere vicaria, & quasi posthuma soboles supparetur, hodie suam exerit obligationem moralem, ita ut nullo casu in nostris Rebus publicis ista exceptio reviviscere possit, quem nobis fingere non licet; tantum abest ut ex Tabula secunda Decalogi eum petere queamus, ipsis etiam Judæis legem de non ducenda fratris, sancte observantibus; unico hoc casu, quem ipsa lex Forentis excepit, excepto, ceu ex R. Levi

f) *L. 202.*

g) *Lur. Ebraic. p. 296.*

h) *L. N. G. 5. 2. 4. p. 166.*

i) *l. 1. de Matrimon. c. 27.*

Barzelonita f) constat, apud Hottingerum, g) & Maimonide, apud Seldenum. h) Nec inferre licet, constitutionem de non ducenda fratris uxore, non esse moralem, & proin nec perpetua obligationis, uti Bellarminus i) colligit: Non est igitur, inquit, contra jus natura, ut ob justum aliquem finem quis ducat uxorem fratris sui. Ergo quod in Levitico legimus c. 18. ne quis ducat uxorem fratris sui, non est naturale præceptum, si intelligatur simpliciter. Eadem Covarruyia k) est disciplina. Verum uti

k) *Opp. t. 1. f. 177. n. 3. sq.*

qui non simpliciter contra jus naturæ fuit, fratrem in matrimonium recipere sororem, quod matrimonia liberorum protoplastorum docuerunt; etsi non fuerit id *ἡ ἀρχὴ ἀδιάφορος*, *indifferens ab initio*, uti fingit *Michael Ephesus*; 1) quanquam id hodie communi consensu improbetur, ceu juri naturali contrarium, & simpliciter indispensabile, cessante nimirum illa circumstantia, ipsam multiplicationem generis humani concernente, sub qua illæ nuptiæ inter liberos primorū mundi parentum necessariæ fuerant, postulante nimirum sic socialitate, & confraternitate humani generis, ut ex hominis unius sanguine, omnes descendemus: m) eximie id explicante *Theodoro*, n) Ita nec simpliciter juri naturali contrariari asseritur, ducere fratris uxorem. Interim tamen non ob quemvis justū finem, qui videri possit ejusmodi nuptias permittere, illas permitti posse, & permissas esse, censeri debet, sed sub illis tantum circumstantiis, sub quibus lege *Exbræorum* forensi illas fieri præceptum fuit. Quæ cum non amplius hodie dari possint, nec etiam ad similes, & æquales per omnia circumstantias, aliasque, quas fingere non licet, lex extendi queat, patet, legem *Levit. 18. 16.* vim suam præcipiendi naturalem plena virtute hodie exferere. Verbo: Ubi DEUS non dispensat in naturalibus, ibi nec nobis dispensare licet; nec ulterius, quam DEUS dispensat. Ex conjectura divinæ voluntatis ubi suffi-

1) *in Aristot.*
5. Nicom.
 2) *Conf. de*
Orig. luv.
Gen. art. 1.
5. 22. 199.
 26.
 n) *T. 1. Opp.*
7. 4. in Gen.

cienti verbo DEI destituimur, satis tuto non procedimus. Quæ de jure quodam harum

o) in *Deu-
ter. l. c.* nuptiarum, ante legem existente, *Esliu* o) pronunciat, facilius conjiciuntur, quam probantur. *Venditio liberorum*, urgente necessitate

p) *Exod. 21.
7.* facta, p) itidem concessa fuit ob circumstantiam, quæ in Republica Ebræorum tantum inveniebatur. *Annus nimirum lubildus* hanc

q) *Nor. in
Exod. 20. 7.
r) de l. B. &
P. l. 2. c. 5.
S. 5.* *servitutem solvebat*; quod & *Grotius* q) notavit, licet alibi, r) patri jus vendendorum liberorum, ubi alia ratio illos alendi non suppetit, naturaliter competere, disputer. De libello repudiij quid habendum, & ejus lex quod abrogata in N. T. manere debeat, *Christus* monuit. s)

s) *Matt. 19.
7.* Quid enim turpius, & pudori naturali magis contrarium, quam si in *Formula libelli repudiij*, inter alia adhuc hodie hæc, vel similia, leguntur verba? *Ego N. filius N. volui ex animo, atq; citra ullam coercionem dimisi, & ejeci hanc. quæ hactenus fuit uxor mea, filia N. & concedo ei licentiam, ac potestatem, ut pro libitu suo vendat, quo voluerit, duciq; possit ab omni viro, nec eam quaquam prohibere presumat.* t)

t) *add. Buc-
torff. Synag.
Iud. c. 29.
u) in Sora.* Lex denique de *Potu Zelotypia*, de qua ex instituto *Wagenheilii*, u) ita comparata est, ut, cum divina promissione ejusmodi miri effectus, ab aquis amaris expectandi, hodie destituimur, superstitionis cujusdam hydromantiz, & impie tentati Numinis, reus is hodie sit futurus, qui declinantis uxoris suspectam pudicitiam tali potu explorare instituerit:

Uti

Ut nec ferro candente foeminae pudicitiam, vel accusato suam per duellum innocentiam probare licet. *Frossardo* x) enim, factum pro- x) l. 3. *Hist.*
 banti, quo monomachia, caeso stupratore vio- *mit. p. m.*
 lento, honestae uxori vim illatam ab eodem 201.
 esse, maritus evicisse creditus fuerat, quicquid sit de accusationis veritate, non subscribimus, cum sic censuit: *Nam qui sua conjugii pudicitiam vita sua cariorem habuit, Et in ea propugnanda capitis periculum non reformidavit, necato adversario, palam faciebat omnibus, esse vindicem.* *DEVM*, qui scelerum impunitatem non ferat: Cum senatus decreto, si duella accusatus vicisset, per vim stuprata, propterea quod falso credita fuisset accusasse, flammis obiecta, maritus autem casus eo, quo adversarius ignominia genere, post mortem etiam affectus fuisset. Nos hoc inquisitionis medium substitutione, cui cui suas debet origines, non carere, nec iudicem satis certum reddere posse, censemus, cum temeraria supremi Iudicis tentatione non caret, de quo non constat, an tali modo iudicem inter partes agere velit: Quidquid de huiusmodi duelli genere scripserit *Vischerus*, y) *Melior est Rachelij*, z) & *Becmanni* aa) disciplina. Autor certe est *Robertus Gaguinus*, bb) quod dubio Marte aliquandiu certaverit cum adultero maritus laetus.

y) de Duello
 probus. p.
 194. 199.
 z) de Ordal.
 aa) de Iudic.
 cius Det.
 bb) Hist.
 Franc. l. 9.
 f. m. 101. b.

§. 5. Ast quae alterius indolis sunt LL. Forenses, ad iusti rectique disciplinam adhiberi

beri possunt, vel ad usum *Moralem*, vel ad rationem aliquam, usumque *Civilem*. Ad justitiam rectique cognitionem, & sic ad usum *Moralem*, pertinent Leges, quæ talia præcipiunt vel prohibent, quæ si substantiam eorum spectamus, sunt juris communis, quicquid sit de modo præcipiendi. Hujus generis sunt LL. Ebraeorum Forenses, de *Iure egenorum*, quæ *genus quoad* sunt Morales, & juris naturalis, quod nimirum pauperum, viduarum, & orphanorum, in omni vita sociali, & civili, debemus habere curam; quicquid sit de *specie*, seu modo, miserabile hoc genus mortalium bene curandi, qui positivus quidem & forensis est, omni tamen æquitati, loci item, personæ, seu gentis, & aliis circumstantiis conformis, & respondens. Species harum legum nititur ratione morali, cum ipsum genus sit, ut dictum morale; licet aliæ LL. sint *quoad speciem* etiam morales, uti sunt LL. de *jure*

a) *Levit. 18. connubiorum*, apud Ebraeos, a) modo forensi licet propositæ, & LL. pœnalibus etiam munitæ; b) quo ipso tamen Leges morales, hodie hos obligantes, esse non desinunt; uti nec species LL. forensium positiva, quæ ratione morali nititur, statim ideo redditur moralis, ceu alibi disputavimus. Facile interim, an leges Forenses sint etiam, ratione materiæ scilicet morales, vel an ratione tantum aliqua morali nitantur, & quæ illa sit, cognoscere licebit, ut sic positiva à moralibus distincta.

linguere possimus, si observaverimus, esse; quod eximie B. Chemnitius c) monuit, *leges c) 2. 2. loc. forenses determinationes generalium præceptorum Decalogi, ad certam speciem externarum actionum, quibus civilis societas in populo Israel commodissime gubernaretur.* Nimirum ad leges Decalogi, cujus sunt istæ leges Forenses appendices, sunt reducendæ, atque adhibita docta, & legitima, istorum præceptorum explicatione; dispiciendum, quid in istis forensibus statutis, pro *morali & forensi* habendum; item an ista statuta ratione aliqua *morali* etiam, & quali, an vero mere forensi nitantur. Quo pacto vero leges Forenses ad *Tabulas Decalogi* reduci debeant, ostendit ex nostris B. Gerhardus, d) ex Reformatis, Zepperus. e)

d) de Lib. cærem. §

forens. §. 30.

e) Explic.

LL. forens.

libr. 4. c. 14.

199.

§. 6. Sicut itaque naturalis obligatio, quæ à lege divina *morali*, & lege naturali connata provenit, datur quoad id, quod in legibus Ebræorum Forensibus *morale* est, tam quoad genus, quam quod speciem; non item quoad id, quod ratione tantum aliqua, & congruentia *morali*, quæ variare potest, nititur, cum inter tale forense, ejusque rationem, quæ allegatur, non necessaria & naturalis detur connexio, sed externa potius quædam accommodatio: Ita quod cætera attinget forensia, quæ ad finem vitæ civilis, ejusque felicitatem externam ordinata, & in se indifferentia sunt, etiam ex voluntate DEI

le-

legislatoria, quæ Ebræos olim stante repub-
lica constrinxerat, ad istorum observanti-
am non teneamur; *libere ex illis judicialibus*
ista sumi possunt, qua nostris politis conveniunt,

- a) *l. c. c. 5.*
f. 18. monente B. Chemnitio, a) ita tamen ut in ci-
vitatibus nostris non obligent, nisi voluntate
humana. Sic multi populi, ceu *Arthurus*
b) *de usu Duck* b) ostendit, ex Jure civili Romano sta-
C. Ausb. l. tura suis legibus inferuerunt, ob insignem
C. R. in illorum æquitatem, quæ tamen nullam vim
Dom. Princ obligandi habent, quatenus leges sunt Juris
Christ. Romani, sed quatenus à Principe populi, qui
juris Civilis Romani legibus utitur, inter ali-
as domesticas, vim legalem acceperunt.

§. 7. *Leges ergo pœnales* quod atinet,
dupliciter de *usu* illarum inter Christianos,
vel mortales etiam cæteros, disquiri potest.
Primo an, cum extincta Ebræorum Republica,

- a) *Gen. 49.*
10. obligare desierint Leges Forenses, a) quæ cir-
cumstantias quasdam populo huic peculia-
res, & proprias, continuerant, id etiam intel-
ligi debeat, de legibus pœnalibus, quibus
certa pœnarum genera, certorum criminum
atque scelerum reis, divina sanctione desi-
gnabantur. *Iunius* b) cum, qui jure civili
b) *de Polit. Mos. observ.* communiter ex lege Mosis reus mortis est,
l. 30. reum mortis hoc tempore quoq, habendum esse
c) *Loc. Com. explan. pra-* censet; contendente *Wolfgang. Musculo,* c)
cept. VI. P. non licere alia ex causa magistratui Christia-
no. 209. no capitali supplicio afficere delinquentes,
quam ex illa, cui supplicium tale à DEO est

con-

constitutum. Constat aut eidem ex præscripta LL. in quosdam maleficos, ac sceleratos, seu primam, seu secundam Tabulam Decalogi respicias, capitali supplicio animadversum debeat. Sine verborum involucris etiam Piscator, d) quod assinet, inquit, ad ipsa poenarum genera, qua ad tuendum auctoritate Decalogi a DEO sancita sunt, videri certe, hodie Magistratum populi Christiani non minus, quam olim Magistratus populi Israelitici, legibus illis adstrictos esse. Sequuntur hos Zepperus, e) Dieftius, f) Maccovius, & alij, Ex Jctis quoque juris Mosaiici perpetuitatem, & universalem vim obligandi, in criminalibus saltem, & poenis capitalibus, asseruerunt Bachovius, g) Antonius Mattha. h) notati hoc nomine à Zieglero; i) quorum alij, etiam inter recentiores, suam faciunt sententiam, urgentes Ebræorum LL. Forenses non de criminalibus tantum causis, sed de negotiis forensibus in genere. Id quod aptum ex se sit, ad turbas in Republica excitandas, idque sub specie & prætextu pietatis, quæ humano jure abrogata, divinas leges observari debere potius, videri possit præcipere, nemo non videt. Pollicem his, premit Grotius, k) cui Scoti sententia valde probabilis videtur, fas non esse, quenquam ad mortem damnare, nisi ob delicta, qua lex per Moysen data morte punivit, addito duntaxat, aut qua hi sunt paria, recta estimatione. Quamquam hæc verba Grotiana aliam etiam pariant quaestionem, an nimirum

d) in Apher, de Leg. apb. 17.

e) Explor. l. 1. LL. Forens. c. 10. p. 69.

f) Mellif. Carech. P. III. p. 434. sq.

g) ad Treugler. Vol. 2. disp. 30. d. 3. h) de Crim. de furt. c. 2.

i) Not. in Gros. l. 2. c. 1. p. 208. sq.

k) de I. B. P. l. 1. 14.

non aliunde, quam ex lege forensi constat, quæ delicta capitali supplicio puniri debeant, & salva conscientia possint. Ita quidem censuit

l) L. r. p. 201. *Wolfgang. Muscalis*: l) qui cum explicasset, quos peccantes in primam & secundam Tabulam Decalogi occidere oporteat, juxta rescriptum divinæ sententiæ, *hæc obiter*, inquit, *perstringere volui, ut admoneam, quam nequeant excusari Magistratus, si sanguinem humanum non ex autoritate summi legislatoris, sed suo arbitrio fuderint. Servi DEI sunt, ad cuius voluntatem gladium acceptum sic administrare debent, ut quos ille jubet occidi occidant, quos servari ac defendi constituit, servant ac defendant: Inventus in sequentibus in Magistratus fures occidentes, quos DEVS non occidit: Adulteros & adulteras vivificantes, quos occidit Dominus. Nec dissentit Grotius, m) cui non videtur notitia divina voluntatis, qua sola animum tranquillat, aliunde in hoc negotio tam gravi haberi posse, quam ex illa lege, qua certè mortis penam in furem non constituit*

m) L. r.

Defendit Grotium, contra Feldenum, Graßvinkelius. n)

n) *Strick. contra Feld. p. 97.*

§. 8. Verum enimvero, uti concessimus, posse sic, ut ex aliis legibus Forensibus, quæ alia negotia civilia concernunt, nec circumstantias, & rationes, Ebræorum civitati Theocraticæ proprias implicant, ita quoque ex poenalibus libere usurpari, quæ nostris Rebuspublicis conveniunt: sic ex obligatione ali-

aliqua legali nostros id facere Magistratus, vel facere debere, pernegamus, cum Mosis ministerium, non, uti in legis Moralis, seu Decalogi promulgatione factum; cujus notitia omnibus gentibus debet innotescere, propter usum *Padagogicum* ejusdem, Paulo, a) explicatum; in harum Legum propositione non, inquam, universale, sed tantum ad Ebræos, restrictum fuerit. Non omnes, Forenses LL. ferendo, summus legislator populos legibus judicialibus munire voluit, uti leges Morales, quod ad omnes pertinent, omnibus quoque innotescere, intendit; quippe qui de ordinanda, & formanda legibus Ebræorum Republica, & sua in gente hac Theocratia, tantum cogitaverat. Manet ergo *morale*, tam quoad speciem, quam quoad genus, in legibus his contentum, verbi gr. *atrociter delinquentes esse puniendos*, quod omnes Christianos Magistratus, ut dictum, obligat, perveniente ex Lege Morali obligatione. Quod autem forense tantum est, uti particulare, definita nimirum species pœnz, id ad solos pertinet Judæos. Et pervelim, hoc observato discrimine, scire, qui *Anabaptista*, vel *Tremula* illorū proles, *Quakeri*, *Viri quinta Monarchia*, excipere possint, quod dissentientes, gratis licet, metuunt, sic fore, abrogato nimirum jure forensi qua tali, ut ne quidem ad obedientiam Magistratui exhibendam simus obligati. Ordo enim imperandi & parendi, obedientia item Magistratui

H præ-

præstanda, est juris moralis, æterni, non itera
 ista species pœnæ in jure Forensi. Manet ita-
 que obligatio subditorum erga imperantes;
 ex hoc jure proveniens, omni etiam Forensi
 obligatione sublata. Nec mutatur immuta-
 bilis divina voluntas, si cessasse hodie affir-
 mamus obligationem legis Forensis, qua tã-
 lis, quæ Judæorum olim Rempublicam, &
 Theocratiam, obligaverat: Cum illa non
 nisi Ebræos, nec diutius, quam donec venis-

b) *Gen. 49*
 10. set Schilo, b) minime alias gentes, lege hæc
 obligare intenderat. Determinationem ergo
 certæ pœnæ quod attinet, non necesse

c) *Nor. in*
Gror. l. c. p. 209. *semper cum legibus Mosaicis conveniat, cum &*
si conveniat, nulla hinc legis Mosaicæ sit obliga-

d) *r. 2. Al-* 110. *Annunt B. Lutherus, d) Philippus Me-*
senb. f. 316. Lanchison, e) negantes, judicia secundum nor-

c) *ib.* *mam juris Ebraorum Forensis instituenda esse,*
 quod Christianæ, & Evangelicæ id repugnet li-

f) *l. c. p. 108.* bertati. Ipse Zepperus f) produxit verba Lu-

g) *Tom. 1. theri, g) quibus liberum usum LL. harum*
Witteb. Lat. Mosaicarum concedit, affirmantis, liberum
 f. 435. esse etiam nobis, ex Politicis LL. Mosis aliquat
 recipere, si qua viderentur convenire. Multa
 enim esse in Mosaicis LL. optime & pulcherrime
 constituta, qua prodesset imitari etiam alias Po-
 liticas. Consentiunt nostrates, non sine ratio-
 ne questi de Reformatis nonnullis, quod LL.

b) *Hod.*
CalG. P. 1. Mosaicæ Forenses in Christianas Republicas re-
 p. 13. vocatum eant, Dannhavyero h) etiam moni-
 tum,

tum. Ex Romano Catholicis Reginaldus i) recte scribit: Si princeps aliquis preciperet judicialia in suo regno observari, nec ipse peccaret precipiendo, nec subditi obediendo: Provocans ad Thomam: Nisi forte observarentur, vel observari mandarentur, tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis institutione: quia ex tali intentione observatio esset mortifera eadem ratione, qua observatio ceremoniarum. Sequuntur hunc Becanus, k) à Maunden, l) Covarruvias, m) & alij communiter. Quid? quod & ex Reformatis dentur, qui hac in quaestione cautius præ aliis loqui amant, inter quos è recentioribus est Burmannus: n) Qui cum legem Forenssem duplici modo spectari posse dixisset, vel quatenus ad solos pertinuit Iudeos, vel quatenus ex Morali lege petita concernebat omnes homines, eidem legi subiectos; atq; priori modo dari obligationem negasset, posteriori modo nos ut obliget quid impedit? addit. Hugoni Gratio vero, si legem Ebræorum Forenssem Christianos Magistratus impedire putat, ne quinquam ad mortem damnent, nisi ob delicta, quæ lex per Moysen data morte punivit, aut quæ hu sunt paria reſta estimatione; objicimus verba, quæ alibi scripsit: o) Nulla nimirum parte legis Hebrææ, qua lex est proprie, nos obligari, quia obligatio extra jus naturæ venit ex voluntate legem ferentis, DEVM autem voluisse, ut alij, quam Israëlita, ista lege tenerentur; nullo indicio posse deprehendi. Licet vero hæc

i) Prax. For. Penit. l. 13. c. 14. §. 138.

k) Theol. Schol. P. II. i. pr. sr. 3. c. 4. §. 8. n. 2.

l) Disc. in Decal. l. f. 2. n. 3.

m) rom. 1. f. 177. m. 2.

n) Synop. Theol. l. 2. c. 24. p. 701.

o) I. B. P. l. 1. §. 16.

H 2. fal-

falsa sint, ceu docuimus supra, quoad legem Moralem, valide tamen aduersus Grotianum assertum, *κατ' ἀνθρώπων*, adferuntur. Nam si lege Forensi Christianos non teneri DEUS voluerit, non etiam necessario debent Christiani Magistratus, in supplicio capitali constituendo, respicere ad LL. Ebræorum pœnales; ceu patebit.

§. 9. Quod enim alteram attinet questionem: *An ex lege Ebræorum Forensi tantum cognoscere liceat, ob qua scelera, atq; crimina, extremo supplicio delinquentes afficere possit Magistratus, ceu Musculum a) disputare vidimus; ita ut fas non sit, quenquam ad mortem damnare, nisi ob delicta, qua lex per Moysen data morte puniuit, aut qua his sunt paria recta estimatione?* quam Grotij vidimus esse disciplinam: Certum est, esse harum LL. forensium usum in Republica etiam hunc I. ut, cum primum, & cæteris perfectius, in quovis genere, sit mensura reliquorum, hæc *Legislatio perfectissima, atque Leges hæ præstantissima, exempli, & exemplaris loco esse possint cuius Legislatori, ut illarum intuitu, & consideratione discat, qua ratione Leges, quibus bonum, & beatitudo etiam civilis, alicujus civitatis promoveatur, ferendæ sint.* Hac ratione cum ad vicinas gentes, inter quas vivendum, tum ad genium civium, tum etiam quid natura loci, qui civitati sedem præbet, admittat, aliaque respiciendum est
 pru-

prudenti legislatori; (hos enim respectus legis-
 gillatio Mosaica involvit) quo, si ex Ebrao-
 rum legislatione aliquid; ad suum scopum
 conducens, discere vult, prudenti instituta
 comparatione inter gentem hanc, & civita-
 tem illam, cui leges sunt praescribendae, quid
 pro loci, temporis, personarum, illarumque
 morum & affectuum ratione, in sua civitate
 fieri conveniens sit, cognoscat, postquam pri-
 us cognoverit, quid DEUS in sua Theocra-
 tia, quam iustissime, sanctissime, ad omnem
 etiam felicitatem temporalem formavit, pro
 harum circumstantiarum ratione, ubique
 congruum judicaverit. Victuri erant Ebraei
 inter Cananzos, Zabæos, & Aegyptios, alias-
 que gentes vicinas Idololatricas. Phœnices,
 & Aegyptios, ἡλιον ἔτι σελήνην, ἔτι ἀστέρων θεούς
 solem, Lunam, ac stellas Deos appellasse, autor
 est Eusebius. b) Nosti, de Zabæis verba faciens, b) *Præp. EG.*
 inquit Maimonides, c) quomodo omnes prope in *I. f. 6. f. 17.*
 universum homines, non nisi paucis exceptis, ido- *c) Mor. Ne-*
 lolatria addicci fuerint, ita ut stellis, & imagi- *Socb. P. 111.*
 nibus, quas illi fecerant, omnem virtutem di- *c. 63.*
 vinam, & spiritualem adscriberent. Singularem
 proin zelo in idololatriam hanc vicinorum
 investus DEUS, gentem suam, ad impieta-
 tem hanc singulari impetu proclivem, seve-
 ris legibus d) ab ea revocare instituit. Et *d) Deut. 13.*
 cum pro sua omniscientia prævidisset supre- *6. c. 17. 2.*
 mum Numen fore, ut, si Cananzas gentes,
 quarum erant occupaturi terras, vivere si-

H) vis

vissent Israëlitz, & cum illis affinitates contra-
xissent, ab illis ad omne genus idololatricæ
impietatis seducerehtur, atque illorum scela-
ra imitarentur, filiosque suos Molocho offer-
rent; non solum omnes affinitates inter vi-

e) *Exod.* 24.

15. 16.

f) *Exod.* 23.

32.

g) *Levit.* 20.

2. 399.

h) *de abf-*

sim. l. 2. §.

56. p. m. 94.

ctores & victos cessare voluit, e) & gentes
istas interneccione deleri præcepit, f) gravissi-
me interdicens, ne de semine suo Molocho
darent, g) aut interticerent liberos suos in
Deorum honorem, quod Cananzos fecisse,
ex *Sanchuniathone* docet *Porphyrius*. h) Ita
cum populus duræ cervicis, contumacis, præ-
fracti, & irreconciliabilis ingenij, malitiæ
item incorrigibilis, fuerint Ebræi, ad omnis
generis libidines proclives, non solum acro-
res. pœnas constituit istis criminibus sanctis-
simus legislator, ad quæ cum exempli vicini-
tas, tum naturæ vitiosa inclinatio, illos abri-
pere poterat; sed etiam quæ indifferentia vi-
deri poterant, v. c. *caput in rosundum tonde-
re*, quod *Arabes*, h. e. *Sabeos* etiam fecisse, *He-
rodorus* i) testatur, interdixit, quo occasionem
etiam mali commercij illis præcideret, vel ne
speciem externam gentilium morum præ se
ferrent; in nonnullis etiam facti impunita-
tem in foro externo, majoris mali vitandi
gratia, permittens. Similiter cum natura lo-
ci ita ferente, quod regionem optimam, at-
que soli felicissimi, frugumque feracissimi
inhabitarent, Israëlitz in cultura agrorum, &
pecudum passione occupati esse debebant,

hinc

hinc quò cum privatè occurreretur avaritiæ;
tum ne negligenter hic opus facerent suum,
tot *leges agrariae*, & ad *rem rusticam* pertinen-
tes, inter *leges hujus civitatis forenses* legun-
tur; explicante hoc *eximie etiam Fleurys, k) k) Mauri*

& *Cuneo. l)* Ad hoc exemplum, dictante
prudentia legislativa, *leges formabit suæ civi-*
vitati pro ratione circumstantiarum pari mo-
do congruas, Legislator civilis, de similibus
sim. se ferendo judicium; considerando item
scopum legis, quave ratione, quibusque me-
diis apud Ebræos is obtentus fuerit, & apud
nos obtineri possit, iisdemne, an diversis,
circumstantias insuper civitatis gentis Israë-
litarum cum circumstantiis suæ gentis, ra-
tionem Personæ, loci, temporis, & finis Rei-
publicæ, tam communis, quam particularis,
religionis etiam, conferendo; item quid ci-
tati congruum, ex intuitu Theocratia optime
constitutæ, colligendo, & prudenter, ubi li-
cuerit, suæ, quam it formatum, civitati ap-
plicando, Quæ enim unius populi ingenio sunt
accommodata LL. temere omnibus populis ac-
commodantur, ut bene monet Feldenus. m)

§. 10. Licet vero præter *Leges Mosai-*
cas, etiam alias novas imperantibus ferre lice-
at, addimus tamen II. leges Ebraorum Forenses,
supplicia capitalia sceleratis constituentes, quem-
libet Legislatorem docere, hujus generis pœnas
in se non solum non injustas esse; sed etiam
pro delicti indole, exempli item & Reipu-

H. 4. blicæ

k) *Mauri des Israel, c. 6.*
l) *de Rep. Ebr. 1. c. 2.*
E 3.

m) *Not. in Grov. de l. B. P. p. 107.*

blicæ necessitate, licere in omni civitate huiusmodi leges pœnales ferre. Quod enim à sanctissimo & iustissimo legislatore non inde tantum permittitur, sed per modum sententiæ latæ lege pœnali imperatur, id in se iniustum esse non potest. *Qui percusserit virum, ut moriatur, moriendo morietur: Ita ut si propositum habuerit adversus socium suum, occidendi hunc cum dolo, ab altari meo abstrahas eum,*

- a) *Exod. 21. 12. 14. 199.* *ut moriatur; iustissimus præcipit Legislator. a)*
 b) *Levit. 20. 9. 10. 199. Deut. 13. 18.* *Hujus generis pœna, etiam aliis sceleratis constituta, legitur in Lege Mosaica. b) Modum ergo excessit Lactantius, c) non, inquit, cum occidere DEVS vetat, latrocinari nos tantum prohibet, quod ne per leges quidem publicas licet: sed ea quoque, ne fiant manus, que apud homines pro licitis habentur. Rursus: Neque vero licebit accusare quemquam crimine capitali, quia nihil distat, utrum ferro, an verbo potius occidas, quoniam occisio ipsa prohibetur. Ita in hoc præcepto nullam prorsus exceptionem fieri oportet, quin occidere hominem sit semper nefas. Atqui DEUS ipse excepit; jam ante Legem*
 d) *Gen. 9. 6.* *Mosaicam, d) & in Lege Forensi, expressa sanctione mortis pœnam certo delinquentium generi constituens; gratis excipientibus Fanaticis, cum Spiritu Sociniano, legem istam Mosaicam Forensi in N. Test. esse abrogatam; cum non obligationem legalem ad supplicia hæc inferenda, sed suppliciorum iustitiam*

sticiam, & æquitatem, ex jure istò hodie peti tantum posse asserimus.

§. II. Inferimus hinc III. quod sicut *justitia pœnarum capitalium* ex legibus Mosaicis pœnalibus manifesta redditur, ita ex iisdem etiam cognoscere possit Magistratus, *quibus delictis, cæteris paribus, extremum supplicium constituere liceat*; libere scilicet, & bona conscientia, ob sanctitatem, justitiam, æquitatem, & sapientiam LL. harum autoris, non ex illarum obligatione legali. Certe quod delictum justissimum, & sapientissimum Legislator gladio voluit puniri, atque serio puniri præcepit in sua civitate, illud quilibet prudens legislator colligere potest, esse delictum, uti divino judicio, ita ex natura rei etiam, & in se morte dignum; etsi, cum libere hoc pœnæ genus sancire queat, ob alias rationes illud non constituerit. Quanquam enim non negaverim, etiam ex *causa ceremoniali* pœnam capitalem certo delicto constitui DEUM, jure Forensi Mosaico; uti mea sententia non aberraverit, si quis dixerit, voluisse simul DEUM, ob honorem & familiam Messæ, quo variis cum familiarum in tribubus ipsis, Judæ in primis, tum ipsarum tribuum commixtionibus, & confusionibus illicitis, obicem poneret, adulterio pœnam capitalem dictare; certum tamen simul est, criminis hujus reis, etiam ex causa Politica, atque Morali, multiplici scilicet, & atroci fœditate morali, quæ in illo

H § da

- a) *de Prin.* datur, *Gaiel. Grot.* a) etiam notata, hanc poe-
L. N. c. 12. nam posse inferri. DEI sane, poenam capitis
 §. 2. dictantis, iudicium; cuius Leges non sunt
 Draconis similes, & sanguinariz, de quibus
- b) *s. 1. opp.* apud *Plutarchum* b) Demades quidam dixit,
Sol. f. 87. E. ἰδοκίμησον, ὅτι δι' αἵματός, ἔσθ' ἡμίλαντος τὸς
 νόμους ἔγραψεν, quod sanguine, non atramen-
 to leges scripserit; de hoc, quod scil. deli-
 ctum, & sub quibus circumstantiis, ex qua et-
 iam qualitate, sanguine lui debeat, dubios nos
 non relinquit; gentium etiam & populorum
 consensu attestante, legi naturæ consentane-
 um esse, ut delicta graviora extremo suppli-
 cio ab imperantibus puniantur. c) Deduceremus id quoad scelera, in quæ capitali poena
 DEUS animadverti voluit, si prolixis nobis
 esse liceret. Non male *B. Zieglerus*, d) sed &
Not. in ad id, inquires, conducent LL. *Mosica* poena-
Grot. de les, ut quia determinatio poenarum ab ipso DEO
L. B. 11. 1. facta est, clarum inde fiat legislatori, quales à
S. 14. p. 209, se bona conscientia condi possint leges, & de-
 cerni poena, ut adeo LL. divina positiva veluti
 exemplar sint, secundum quod constitui possint
 à quovis legislatore in sua Republica alia. Hoc
 sensu admittimus *Grotij* e) disciplinam, cum
 §. 17. licere, ait, nunc his, qui imperium inter *Christia-*
 nos obtinent, leges ferre ejus sensus, cujus sunt
 leges per *Mosen* data, sub duabus prioribus e-
 jus limitationibus recte acceptis: Tertia e-
 nim *Socinizat*.

§. 12. Interim tamen IV. non sequitur, quod *Grosius* intulit, *fas sc. non esse, quenquam ad mortem damnare, nisi ob delicta, quae lex per Moſen data morte punivit, aut quae huius sunt paria recta estimatione.* Nulla enim est consequentia: Licet capitis poena in illos animadvertere, quibus istud poenae genus in sua civitate DEUS constituit. E. quibus delictis ista poena non est à DEO, lege per Moſen data, definita, ob illa delicta etiam non licet quenquam ad mortem damnare. Lex enim Forensis Ebrzorū Reipublicae, pro circumstantiarum, huic civitati propriarum, ratione praescripta, non est adaequata norma cognoscendi, quid in aliis civitatibus, in quibus plane diversae occurrunt circumstantiae loci, temporis, personae, religionis, studij, & finis Reipublicae &c. poenarum ordinatione fieri debeat: Tantum abest, ut LL. istae Forenses nostras civitates hoc nomine obligare possint. Affirmative potius ab exemplo LL. Forensium, quam negative cum *Grosio*, concludere liceat. *Lices, inquit Hugo de Roy, a) a) de eo iudiciale voluntati divinae, & recte rationi congruod iust. sensaneum fuerit, temporis, personarum, locorum, aliarumq. rerum, ac circumstantiarum respectu: non tamen perpetuo, immutabiliter, ac per se necessario bonum, & equum esse, ex ulla ratione, aut divina voluntate, (praesumpta expressave) colligi potest.* Non enim pro omni loco, tempore, & statu cujuscunque civitatis

leta

a) de eo
quod iust.
l. 2. tit. 7.
§. 10.

lata est lex Forensis. Unde nec doctissimo

b) *Explic. Decal. p. m.* inter suos Rivero b) subscribere possumus, cum, qui *jure*, inquit, *Mosaico communi*, civiliter reus fuit mortis, idem hodie adhuc reus mortis haberi potest: sed si quis eodem jure & modo reus mortis non fuit, neq; hoc tempore reus mortis habendus est; cum quod pro certo loco, tempore, & statu sancitum fuit à DEO,

præter ejus expressam voluntatem, ceu obligans, ad aliam civitatem, ubi ratio temporis, feritas gentis, & aliæ circumstantiæ, pœnas augeri exegerint, extendi non debet. Melior ex Theologis est disciplina B. D. Brentij c)

c) *Com. in Exod. 22. f.* nostri, *legem Moſis ad Politiam Romanam non pertinere*, contra contendentis, eximie etiam docente B. *Dannhaverro* d)

d) *Coll. Decal. p. 725. f.* diversitatem furti, in Ebraeorum Republica olim commiſſi, à furto, quod in nostris civitatibus committitur, propter quam illud etiam gravius apud nos puniri, boni publici, & quietæ rerum possessionis interesse possit.

§. 13. Denique V. quod *æſtimationem paritatis delictorum*, cum illis, quæ lege Mosaica pro capitalibus habentur, attinet, de qua etiam alibi *Grotius*, a) sic loquitur: Adde quod

b) *l. 1. l. P. B. c. 2. §. 5.* capitalia supplicia nec in homicidas tantum, sed & in alios facinorosos usurpata apparet, non modo apud populos extraneos sed apud ipsos pia doctrina alumnos. *Genes. 38. 24.* Nimirum NB. conjectura divine voluntatis, ipsa naturali ratione adjuvante, à similibus ad similia processerat,

rat,

rat, ut quod in homicidam constitutum erat, in alios quoque eximie nocentes non iniquum videatur. Sunt enim quadam quae vita equiparantur, ut existimatio, pudor virginalis, fides matrimonij, aut sine quibus vita suta esse non potest, ut imperij societatem continentis reverentia: adversum quae qui faciunt, y homicidii meliores non videntur: Quod, inquam, hanc estimationem delictorum, & circa eadem divinae voluntatis conjecturam attinet, illa in illis, quae à mera DEI voluntate, libere poenas constituentis, dependent, locum non habet, nec licet tali processu ratiocinativo uti, ut de divina mente sic conjicias. Nam in ejusmodi casu rectius dicitur, quis, quoad talia, b) mentem Domini cognovit, aut quis fuit illi à consiliis? Ejusmodi processus ratiocinativus idcirco spurgeat parit, peperitque, in rebus ad divinum cultum pertinentibus. Strictè proin in rebus, quae à voluntate legislatoris unice dependent, eidem, si de nostri obligatione quaeritur, inharendum, & ad eam unice respiciendum; uti & doctissimi operis Grotiani censores, Ostander, c) & Zieglerus, d) monuerunt. Qui etiam disparitatem illorum, quae paria esse Grotius judicavit, ostendunt. Rectius Basilius, e) cui DEI justitia omnem excedere intellectum dicitur, cum sit omni create natura incomprehensibilis, & inenarrabilis. Nec male auctoris, qui sub Dionysij Areopagita f) nomine celebratur, verba huc accommo-

b) Rom. 13. 34.

c) Annot. in Grot. l. B. 1. 2. p. 363.

d) Nor. in Grot. l. c. p. 73. 79.

e) l. 1. om. in Ps. VII. f. 143.

f) c. 7. di. 2. 2. 2.

dan-

dantur, cum non, inquit, ex rebus ipsis res discendi
 novit eas divina natura, dicitur autem, & in
 autem xpi. autem, sed ex seipſa, & in seipſa, ſe-
 cundum cauſam, omnium ſcientiam habet &c.
 non ſingulis ſecundum cuiusq; ſpeciem intendens,
 ſed ſecundum unicam cauſe complexionem cun-
 cta ſciens, & continens.

SUBSECTIO III.

DE

JURE DIVINO NOVO,

SEU

de

LEGE EVANGELICA.

§. I.

LEgi Evangelicæ cum paſſim à Grotio, tum
 etiam ab aliis, multum in doctrina de
 juſtitia & jure tribuatur, quid de hac habend-
 dum, pro inſtituti ratione paucis diſquire-

- mus. Dicitur etiam jus Evangelicum: a) *ius*
E. P. l. 2. 6. novi ſæderis, quod Legi Hebrææ, & Veteris
c. 3. 3. ceu minus perfectæ, etiam opponunt. b) *No-*
b) Gros. l. c. 1. 1. 17. vum ſædus, in quo Chriſtus, ceu novus legisla-
 tor, præcipit, c) *Gros. l. c. 1. 4. 4.* cujus optimus interpres Apoſto-
 lus Paulus, & veterum Chriſtianorum conſue-
 tudo. d) *Gros. l. c. 1. 4. 5.* Quod, ut in aliis rebus lex eſt lege Mo-
 ſis perfectior, ita quoq; plus à nobis exigere di-
 citur. Eidem Grotio audit jus divinum no-
 vum.

Vim. e) At Remonstrantibus, seu Arminianis e) l. c. II. 13. dicitur, f) *lex fidei*, ex Rom. 3. v. 17. perverse explicato, qui non de lege *stricte* tali agit, quæ ex virtute legislatoria præcepta vere legalia continet, sed sensu *generaliori*, quo doctrina divinitus patefacta notatur, & quidem h. l. doctrina Evangelij, quæ fidem in Christum docet, & per quem datur fides, de quo Gerhardus, g) & Wellerus. h) Eximie etiam Theophylactus, i) cum dixisset, *Legem fidei per gratiam, non ex operibus largiri justitiam*, addit: *Vides ut fidem legem idcirco appelles Apostolus, quia legi hoc nomen apud Iudæos generationi habetur.*

g) *de Iustific.*

S. 152.

h) *Comm.*

in Ep. ad

Rom. l. c.

i) *Enarrat.*

h. l.

§. 2. Pro specie juris divini voluntarij Universalis N. T. Legem suam Evangelicam ejus assertores habent. *Juris Mundi* tres fingebat Grotius a) *species Humano generi, ait, ter jus d. s. a) de i. B. P. l. 1. 15.* tum à DEO reperimus: *statim post hominem conditum; iterum in restauratione humani generis post diluvium; postremo in sublimiori restauratione per Christum.* Tria hæc, addit, *jura haud dubie omnes homines obligant, ex quo, quantum satis est, ad eorum notitiam pervenerunt.* Verum quod tres has species juris divini possessivi Universalis attinet, per illas divisio juris divini in Morale, Cereimoniale, & Forense non tollitur, licet in sequentibus temporibus populo Ebræo pluribus legibus per Moysen fuerit propositum. Nam quantum ad jus universale antediluvianum, verum quidem est, quod ante lapsum

lapsum DEUS legem tulerit, de non comedendo
 b) *Gen. 2. 17. de fructu ex arbore scientia boni & mali: b)*
c. 3. 3. Veram dudum jam Tertullianus c) docuit,
 c) *ad Verf. Iud. f. m.* quomodo lex hæc universum Decalogum in
 120. se continuerit. *In lege Ada data, inquit, omnia præcepta condita recognoscimus, quæ postea pul-
 lularunt data per Moysen, id est, diliges Domi-
 num DEVM tuum de toto corde tuo, & ex
 tota anima Tua: &, diliges proximum tibi
 tanquam Te. &, Non occides, non machaberis
 non fraudaveris, falsum testimonium non dices.
 Honora Patrem Tuum, & Matrem, & alienum
 non concupisces. Primordialis lex est enim data
 Adæ & Evæ in Paradiso, quasi matrix omnium
 Præceptorum DEI. Deniq; si Dominum DEVM su-
 um dilexissent, contra præceptum ejus non fecis-
 sent: si proximum diligerent, id est semetipso,
 persuasioni serpentis non credidissent, atq; ita in
 semetipso homicidium non commisissent, exci-
 dendo de immortalitate, faciendo contra DEI
 præceptum. A furto quoq; abstinuissent, & de
 fructu arboris clam non degustassent &c. Nec
 falsum asseveranti Diabolo participes efficeren-
 tur, credendo ei, quod similes DEO essent furu-
 ri, &c. Si alienum non concupiscerent, de fru-
 ctu illicito non gustassent. Manet itaque, jus
 istud DEI universale Paradisiacum partim
 fuisse naturale, complexum utramque Ta-
 bulam Decalogi; partim etiam Positivum, re-
 spectu positivi circumstantialis, fructum ar-
 boris concernentis. Universalis quidem hæc
 lex*

lex dici potest, fuitque, quia in Adamo genus humanum à DEO obligatum fuit ad abstinendum à fructu lege vetito, sed & universalis fuit, quatenus ex divina institutione arbor hæc ordinata erat, ut circa eandem Decalogicam suam obedientiam, quæ universalis est, quotidie etiam DEO homo præstaret. Cui non repugnat, quod B. D. *Sebast. Schmidius* d) censuit: *DEVM in hac arbore monumentum constituisse cognitionis perfectissima in futura æternitatis gloria, si legi homo satisfaceret: ideoq; in cibum hujus vota non dedisse.* Possit enim dici, quod hoc nomine in lege hac, fructum hujus arboris interdicente, omnia etiam legis præcepta contenta virtualiter fuerint. Licet nec ex Theologis desint, e) qui de hoc disputari posse ajunt, an lex de non comedendo fructu vetite arboris, omnes & singulos homines obliget, & quomodo? Id magis miror, quo pacto illi legem hanc positivam pro specie juris universalis, quod ex ratione omnibus hominibus communi à DEO constitutum fuerit, habere non dubitent, quibus lasciva ista, & omni con-creata sanctitate, affectuumque puritate hominem, ad imaginem DEI creatum, privans sententia placet, qua *Empedocla* quidam, sub nomine *Themidos* *Alumni* cujusdam, in tract. de peccato originali, impuro suo & libidinoso genio indulgens, Protoplastos primo omnium prohibitarum voluptatum fruitione peccasse, portentose, & impudentissime scripsit, cum

d) *Amos.*
in *Gen. 2. 16.*

e) *Ofiand.*
in *Gen. 1.*
B. P. l. 1. p.
242.

jama

f) *Gen. 1. 28.* jam ante fœdere & jure connubiali essent conjuncti. f) Post benedictionem enim matrimoniam hanc legem deum à DEO promulgatam esse, recte *Eduard. Samson.* g) *Vsserius,* h) & *Sebast. Schmid.* i) docuerunt.

§. 3. Complexum fuit præterea jus hoc *universale Paradisiacum* etiam præceptum de *sanctificando Sabbatho*, septimo quovis à

a) *Gen. 2.* mundo condito die: a) Quod omitti non debet. Nam & hoc ratione diei hujus, ejusque determinationis, positivum fuit. Falluntur enim qui cum *Gomaro*, quem hoc nomine

b) *Explicat. Decal. p. m. 118. / 99.* cum aliis solide refutavit *Rivetus*, b) in deserto Sabbathi observationem incepisse crediderunt, uti ex nostratibus etiam *B. Dorschaus* c)

c) *Theol. Moral. §. 193.* contra *Gomarum*, & alios notavit, Lex de subjectione uxoris, quæ sic habet: d) *Sub viro*

d) *Gen. 3. 16.* *Tuo erit desiderium tuum, hicq; dominabitur tibi:* constitutio pœnalis quidem est; quemadmodum & viro labores, & opera vocationis præcipiuntur, cum dictum fuit, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo.* e) Pertinent vero hæc

e) *Gen. 3. 19.* LL. ad constitutionem status Oeconomici hodierni, prout ille post lapsum se habere debet, & ad explicationem præceptorum Decalogi quarti, & septimi; non absque æquitate, & observatione ejus, quod unicuique personæ consociationis conjugalis, pro ratione sexus, & commissi delicti, gratiose licet remissi, naturaliter congruum, & conveniens est.

Quamquam vero, *ex lege generali humani generis*

neris

teris, mulier marito partitionem debeat, de qua etiam *Grotius* f) pœnam hanc explicat; attamen cum lex ista generalis etiam in statu innocentiae locum habuisset, ita ratione boni ordinis in vita sociali requirente, rectius lex hæc explicatur de onerosa quadam, & pœnali mulieris⁹ subjectione, *quæ ex divina justitia* ob prævaricationem ei fuit imposita. g) De cætero, quo pacto ad diluuium mundi usque, ab initio ejusdem, in Ecclesia Decalogus sonuerit, eximie docuit *B. Chemnitius*. h)

f) *Not. in Gen. 3. 16.*

g) *Calov. Isag. p. 49. sq. Bibl. Ilustr. in Gen. 3. 16.*

h) *t. 2. Loc. de L. g. c. 6. f. 120. sq.*

§. 4. Quod vero *ius divinum universale positivum postdiluvianum* attinet, legem nimirum de *carne cum anima ipsius*, quæ est sanguis ejus, non comedenda; a) & de sanguine ejus effundendo, qui sanguinem humanum effuderit; b) Illa *ceremonialis*, c) hæc vero forensis est. Instauranda nimirum, & propaganda erat religio in genere humano per orbem, hominibus rursus replendum. Hujus doctrinæ pars cum statim post lapsum insignis extiterit articulus de *Sacrificiis*, sicut ex *Mose* d) constat; antediluviana etiam ista sacrificia fuerint ejusdem naturæ, & usus, cum sacrificiis Leviticis, eximie explicante *B. Franzio*; e) recte creditur, interdictum hoc, de non comedendo sanguine, repetitum potius esse in Ecclesia Noachica, quam primo omnium sancitum. Præfigurarunt enim sacrificia antediluviana non minus passionem, & cruentam Messiae mortem, uti *Apocalypsis Iohannis* f)

a) *Gen. 9. 4.*

b) *Gen. 9. 6.*
c) *Sebast. Schmid. Not. in Gen. 9. 4.*

d) *Gen. 4. 6.*

e) *Schol. Sacrif. dis. 2. §. 10. sqq. p. 30.*

f) *c. 13. 7.*

- docet, quam sacrificia postdiluviana, & Mo-
saica. Ergo sicut in cultu Israëlitarum sanguis
typicam habuit rationem, melius *Apostolo* ex-
plicatam, g) quam *Maimonidi*, h) existiman-
ti, ob *Zabios*, ob communionem cum demonibus
sanguinem comedentes, sanguinis esum esse in-
terdictum; & proin etiam prohibitus istius-
modi esus fuit à DEO per Moſen, i) ut sc. in
honorem sanguinis Messiz, omnis sanguinis
esus intermitteretur, donec ille suum sanguinē
esset effusus, eundemq; nobis ad bibendum
præbiturus: In Ecclesia etiam Noachica inter-
dictus esus carnis, sanguine adhuc rubentis,
fuit, ob reverentiam sanguinis filij DEI, aliquan-
do pro peccatis mundi effundendi, ut explicat B.
k) *Noach. Lyserus*, k) annuentibus B. *Calovio*, l) & D.
Seb. *Schmidto*; m) ex Reformatis autem *Hei-*
deggero; n) Ita cum in Ecclesia antediluviana
eadem fuerit ratio sacrificiorum, omni dubio
merito carere debet, etiam jam dum esum
sanguinis fuisse interdictum ob eandem ra-
tionem, qua à DEO Noachidis, & ab eodem
per Moſen Israëlitis, sanguinem comedere
prohibitum fuit, non ignorantibus piis ante-
diluvianis, sanguinem sacrificiorum esse typi-
cum. Nam & alia jam tum ceremonialia ob-
tinuerant, discrimen v. c. *animalium munda-*
rum, & *immundorum*. o) Absque ratione
enim videtur hic dubitare *Glycas*, p) num pro-
fectum, hoc (discrimen) fuerit à naturali qua-
dam cognitione, quam habebat Noah, an à sa-
pien-

g) *Ebr.* 9. 13.

14.

h) *More Ne-*
Sach. 3. 4.

i) *Lev.* 3. 17.
c. 7. 26.

k) *Noach.*

p. 270.

l) *Comm in*
Gen. 9. 4.

p. 719.

m) *Annos.*

in Gen. l. c.

n) *de sang.*

& *suffoc.* c.

4. 5. 13. p. 55.

o) *Gen.* 7. 2.

p) *Annal.*

p. 2.

pietia divinitus ei concessa: Cum non nisi DEI sit, definire istud discrimen, quænam animalia munda esse debeant, non tam rationi cibi & victus, quam ratione sacrificij. Cl. Heideggero q) quidem videtur, *retro diluvium* q) l. c. c. 4. non fuisse hanc legem observatam, cum sanctitatis & religiosi cultus opinione. Verum probabilius asseritur, quod, cum in orbe antediluviano esus carniùm fuerit usitatus, maxime post peracta sacrificia, quorum carnem residuam offerentes manducarant, quod post B.

Franzium, r) B. D. Bebelius s) etiam cum aliis recte asserit, & probat, minime dubium sit, quin pij istorum temporum ex mandato, non ex ἀπαγορεύσει, abstinerint ab esu sanguinis. Mundo vero per diluvium purgato, renovandum id DEUS in Ecclesia censuit, vel quod antediluviani cruentis cibus, & ex sanguine confectis, delectati fuerint; vel quo apud postdiluvianos eo sanctior hujus præcepti memoria in Ecclesia vigeret. Non ergo universalis simpliciter, sed Ecclesiastica tantum hæc fuit lex. Curcellæo & Becmanno, qui pro lege universali morali eandem habent, respondit Heideggerus. t)

r) Schol. Sacrif. disp. 2. §. 72. sq.
s) Eccles. Antediluv. p. 42.

§. 5. Alteram legem, de effundendo sanguine ejus, qui sanguinem humanum effuderit, quod atinet, Forensis illa ex se est, & ad jus Forense pertinet. Sulpitius Severus a) equidem scribit, Noë præceptum accepisse, ne sanguine vesceretur, aut sanguinem hominum ef-

t) l. c. cap. 4. sq.
a) l. 1. h. §. c. 4.

*funderes, quia mundi primordia mandati istius
liber Cain maculaverat. Quæ & alicum est*

b) *l. 1. de i. B. P. c. 2. §. 5. Et in Not. ad Gen. 9. 6.* *sententia. Ex his fallitur Hugo Grotius: b) Pri-
mo asserens, quod non ante diluuium, sed in-
staurato post diluuium humano genere, ne, quæ*

*gigantum ætate promissua invaluerat cadium li-
centia, rursus invalesceret, supplicia capitalia
constituta fuerint. Deinde, quod divinam legem
hanc explicat de jure rationis naturali, vigore
cujus licuerit vicissim homicidam occidere,
quod postea ad iudices solos restrictum fuit. Sed
unde probabit Grotius, Respublicas antediluvianas,
minus bene hæcenus ordinatas, caruisse iudicii?
cum Magistratus, ex quo civitates fuerunt, etiam
fuerit DEI minister,*

c) *Rom. 13. ultor ad iram ei, qui quod malum est fecerit. c)*
d) *de Legg. l. 3. p. 85.* *Eximie Cicero d) ex dictamine luminis natu-
ralis, & melius Grotio, nihil, inquit, tam aptum
est, ad jus conditionemque naturæ, quam imperi-
um, quod cogendi jure, & puniendi, natura-
liter gaudet, sine quo, nec domus ulla, nec ci-
uitas, nec gens, nec hominum universum genus
stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus
potest. Reges sane antediluvianos fuisse, cer-
tum est ex Genesi Mosaica, e) explicatque Au-
gustinus Tornicellus. f) Rectius hinc statuitur,
aliter licet aliis videatur, repetitam etiam ex
orbe antediluviano esse hanc legem, de suppli-
cis capitalibus inferendis injuste peractæ cæ-
dis humanæ reis, adeoque jam valuisse ante
diluuium, annuente B. D. Sebast. Schmidio. g)*

e) *4. 17. 18.*
f) *Annal. l. f. m. 63.*
g) *Not. in Gen. 9. 6.*

Cum

Cum itaque gigantum ferociâ, & tyrannide, ut aliorum scelerum, φαρμακείας, μαγείας, ἀστρολογίας, μουσείας, & ἀδελφείας, uti loquitur ex majorum traditione Epiphanius, h) ita & homicidiorum licentia invaluerit, placuit DEO post diluvium, in orbe antediluviano neglectam legem, de non effundendo sanguine humano, cum pœ:æ repetitione denuo promulgare, revocato hoc jure Magistratus, quod denuo ei concessit, quo ferociæ sceleratorum esset terrori. Denique non existimaverim, divinam ordinationem, de pœna mortis inferenda homicidæ, qui ex do'lo, & deliberato, sanguinem humanum effuderit, esse mere voluntarij, & positivi divini juris; quod pœnæ genus recte censetur DEUS, vigore suæ justitiæ, atroci huic factò designare, quicquid sit de specie, & genere mortis, quod mere voluntarium est. Sane hæc divinæ justitiæ ordinatio, sic in intellectum humano, lamine juris naturalis illustrato, resplendet, ut in illa inmutabilis æquitas, & justitia animadvertatur.

Nec abs re observat Toriellus, i) *sententiam* i) l. c. f. 112. hanc divinam, tantam vim in omnium animis habuisse, ut mirum non sit, si videmus homicidas universaliter apud omnes pene nationes, non divino solum, sed etiam humano jure, ad mortem inquiri, & damnari. Certe in quod universum genus humanum consentit, in id ex aliquo juris naturalis dictamine illud consentire, atq; id probare, recte creditur. Δι' αὐτοῦ

h) t. l. Opp.
ad Scythar.
l. 1. f. 4.

k) 5. *Est. 7.* quoniam, ait *Aristot.* k) *τι πανταχῶ. ἢ αὐτῶν ἕξω*
al. 10. *du' amur, naturale jus est quod ubiq; eandem vim*
 l) 1. *B. P. 1.* *habet.* Annuit *Grosius,* l) & ex *Theologis B.*
1. 12.
 m) *de Mag. Gerhardus.* m)

Polst. S. 296. §. 6. *Cæterum ut ad jus novi fœderis,*
 301. *quod Legem Evangelicam appellant, & à Gro-*

a) *Nor. in* *tio 2.) sermo per crucem sanctus incongrue di-*
Iudor. 15. 3. *cutur, quamq; pro tertia specie juris Mundi, hu-*
mano generi præscripti habent, redeamus, il-
lud in sublimiori per Christum resurrectionis pro-

b) *l. c. l. 1.* *mulgatum Grosius b) fingit. Romano Catho-*
 15. *17.* *lici Christum legis hujus N. T. autorem, no-*
va partim præcepta instituisse, reliqua auxisse
& explicasse ajunt, ita ut legem novam, quo
à Christo instituta est, triplicia continere præ-

c) *Theol.* *cepta scripserit Becanus, c) moralia, explican-*
Schol. P. 11. *do, & perficiendo eadem; fidei, aliquo modo*
l. 1. proor. 17. 3. *illa augendo; & sacramentalia, vere & pro-*
c. 5. 7. 1. n. 4. *prie talia instituendo; de dispositione licet ad*
sacramenta conficienda, & suscipienda, lex no-
va nulla habere præcepta divina dicatur Regi-

d) *Prax.* *naldo, d) ubi determinationem talium Ecclesie à*
For. Pen. 1. *Christo relictam esse fingit; quod in gratiam*
l. 13. c. 15 n. *Communione sub una in S. C. ab illo dici, ma-*
144. f. 424. *nifestum est. Subjicit tamen, e) præcepta*
 e) *l. c. m. 145.* *moralia nova legis eadem esse, qua veteris: li-*

cer quia referuntur ad ordinationem status per-
fectioris, facta sint auctiora; creveritq; lex divi-
na, ut quoad credenda, ita etiam quoad agen-
da: quod ita major requirebat justitia, & fi-
nis majoris perfectionis. Dicitur hinc a

Theo-

Thomae f) *lex perfectionis*; quam & universalem, omnes gentes obligantem, & ad finem mundi usque duraturam affirmant: *Sayro* g) hanc etiam rationem majoris perfectionis novae legis, praeter imperfectione legis veteris, urgente, quod *lex vetus ut plurimum actus externos ordinaveris, lege nova non solum externos, sed internos etiam perfectiori modo ordinante.* Contendunt denique, h) *perfectisse Christum legem moralem, etiam adjiciendo consilia quadam ad perfectionem charitatis, quae finis est omnium praeceptorum, adipiscendam aptissima.* Perfectior ergo, excellentior, quin & severior nova lex haec dicitur veteri, majorem Spiritus S. conferens gratiam, ut per opera justii & salvi reddamur.

f) 1. 2. q. 107.
 a. 1. Resp.
 g) *Clav. sacerdot. l. 4. c. 1. n. 4.*

h) *Beharum. de iustif. l. 4. c. 3.*

§. 7. *Socinianorum* vero doctrina, licet & ipsa contendat, Christum novas tulisse leges. novisque additamentis ex praecipis legem Mosaicam perfectiorem reddidisse, in enarrandis tamē, & explicandis illis additamentis, suas sectatur hypotheses, nec per omnia cum aliis statuit. Merito de blasphemia *Sociniana* questus est B. Scherzerus, b) quod scripsit, *praecepta veteris foederis maxima ex parte ejusmodi esse, ut difficile sit creditu, illa a DEO manare, & adeo vel levia, vel vana, vel superstitiosa, vel etiam stulta ac ridicula, & in summa parum DEO digna videri queant.* Fingentes autem, Legem Christi novi foederis, praecipis ceremonialibus & judicialibus abrogatis, mo-

a) *Epist. 12. ac Dudisb.*
 b) *Colleg. Antisoc. diss. 33. p. m. 315.*

ralia Mosaicæ legis perficere, ea partim perfectiora, & completiora reddendo, dum præstantioribus præceptis illustrantur, partim alia peculiariter addendo; hæc quæ peculiariter sic ipse Christus præscripsisse dicitur,

c) de Proph.
t. C. mune-
ree. 2.

cum *Catechesi Racoviensi* c) *Masiorovij* duplicia rursus faciunt, quorum *quædam* mores; *quædam* externos actus religiosos, seu ceremonias, h. e. S. Cænam respiciunt.

Sceptici autem hic *Arminiani* sunt, more suo, quod quæstionem hanc concernit, an *Christus legem Moïsis novis*

d) *Armin.*
e. 12. s. 1. p.

adauxerit legibus? observet licet *D. Calovius*, d) quod in illam inclinent sententiam, quæ *Christum nova quædam & perfectiora præcepta legis Mosaicæ præceptis addidisse*, statuit.

311.

§. 8. Tralis error disciplinæ *Grotiana*, in egregio alias opere de jure belli & pacis contentus, est *jus hoc novi fœderis, seu Evangelij*, quo *ulterius nos obligari legibus Christi*

a) *I. B. P. l. 2.*
6.

a) *si Grotius* a) contendit, *quam ad ea, ad qua jus naturæ per se obligat*. Verum est, quod jus naturæ hodie imperfectum sit, & proin ad officia hominis Christiani explicanda insufficientis, ita ut ad plura obligemur, quam imperfecto isto jure cognoscuntur; sed hæc obligatio non est legum Christi, tanquam novi, & universalis, perfectique legislatoris, sed legis moralis, seu juris naturalis primævi, ita ut quæ à Christo prohibita sunt, in ipso Decalogo, recte explicato, etiam prohiberi, & in V. T. prohibita fuisse censi debeant. Recte

pro-

proin non dicitur à Grotio, *virtutes quæ à Christianis exiguntur, etiam Ebraei, aut commendari, aut præcipi, sed non præcipi in eo gradu, ac latitudine, quo Christianis.* l) Nulla enim ratione probari potest, quod præcepta Decalogi moralia, quoad morale suum, in se non tam late patuerint, nec eam intensiorem habuerint in V. T. quam habent in N. T. Proin genuina tantum harum legum ex scripturis explicatione, non vero nova legislatione opus fuit. *Perfectior etiam illa norma, ad quam lex Christi, varias res inter Christianos, v. c. conjugium redegit, ut Grotius c) rursus fingit, in ipso continetur Decalogo, præcepto sexto prohibente, ne quid contra pudorem naturalem, cui concubinatus, divortia temeraria, & polygamia contrariantur, explicante Velthuyffio, d) committatur. Instituaturo modo Decalogi explicatio juxta regulas supra datas, & res erit manifesta. Concedit etiam Grotius, e) hac esse talia, ut eis abstinere honestius esse dicit ipsa ratio; at non talia, ut absque lege divina nefas in illis appareat.* Ita in quaestione de Polygamia, quando ad primordia, & ad legem matrimonialem primævum, illa revocatur, ex prima illa conditione, qua uni mari feminam non nisi unam DEVS attribuit, satis, ait, apparere, quid optimum sit, Deoque gratissimum: & hinc sequi semper, id fuisse egregium, ac laudabile, non tamen ut aliter facere nefas esset: quia ubi lex non est, ibi non est

b) l. c.

c) de I. B. P.
ll. 6. 7.d) de pudor,
natural.

e) l. c. 1. 2. 6.

est legis transgressio: at lex de ea nulla illa temporibus extabat. Sed unde istud dictamen, honestius aliquid in genere morum ubique omitti dictans, quam à lege non scripta, interna, & naturali, quod consequenter legale? Nec lex matrimonij primæva abrogata esse unquam censeri debet, quæ in orbe antediluviano, lapsò genere humano diu viguit, & satis fuit ad revocandum, cum obligatione legali, mortales à connubio cum pluribus fœminis, cui *unitas carnis*, quæ inter conjuges esse debet, & in qua etiam natura matrimonij, lege naturali immutabili utique munita, consistit, plane repugnat. Rejicimus ergo illud jus novi fœderis, & *legem Evangelicam*, prout à dissentientibus illud statui videmus, cum Evangelium *strictè* acceptum, sit tantum concio gratiæ; *laxiori* autem sensu, quo celestis doctrinæ systema notat, novas quoad substantiam leges ignoret, ita ut nihil novi in N. T. sit præceptum, quod non in V. T. jam juris fuerit moralis, cujus leges rectè ex scripturis explicatæ, quod à Christo etiam factum, f) idem urserant. Non novas tulit Salvator leges, nec ejus Evangelium legem moralem supplevit, vel completiorem, aut perfectiorem reddidit, sed quod in ambitu ejus continebatur, sapientissima explicatione produxit atque eruit. Sane neque Sociniani, vel alij, hæcenus aliquid adducere potuerunt, ceu additamentum ad legem pertinens, quod no-

nostrates Calovius, g) Stegmannus, h) Scherzer g) Socin.
 ruz, i) non ostenderit, qua scripturæ conso- Profleg. de
 num est, jam pertinuisse ad legem in V. T. Off. Christ.
 & proin reapse legi non esse à Christo addi- Propb. pag.
 tum, quæ jam in V. T. perfectionis k) elogio, 289. 599.
 cui nil addi l) possit, inclaruerat. Bibl. illustr.
 ad Iud. 15.
 f. 723.

§. 9. Speciem alicujus novitatis quidem hæc præ se tulit. Quo nomine etiam ex
 priscis Patribus Irenæus a) dixit, verba Christi
 Matth. 5. continere plenitudinem & extensio- 59.
 nem legis, & verba ejus esse non solvens le- i) Colleg.
 gem, quod Marcionita factum voiseraban- Antisoc
 tur, b) sed adimplentis, & extendentis, & dila- Disp. 39 599.
 tantis, contra Scribarum & Phariseorum, de Leg. pag.
 plus iusto legem contrahentium, perversam 268. 599.
 explicationem; expresse docens, abstinere a k) Psal. 19.8.
 concupiscentiis veterum à lege, pertinere ad l) Dent. 4.2.
 legem plenitudinem. Non ergo ex mente Irenæi c. 12. 32.
 nova penitus, sed renovata sunt Christi præ- a) l. 4. ad G.
 cepta, non absolute & simpliciter, sed contra har. c. 27.
 Phariseos, legem plus iusto contrahentes, & b) Iren. l. c.
 illorum restrictionem, legem extendentis & c) l. 4. c. 25.
 dilatantis. In superioribus c) in Phariseorum
 legem, seu contrariam legi, qua data erat per
 Moysen invecus, quod quadam auferrent, qua-
 dam, ut volebant, interpretarentur, expresse
 scribit, aliud majus hoc præcepto de dilectione
 DEI, & proximi, Christum non detulisse, sed
 hoc ipsum renovavisse discipulis suis, jubentem
 eis, DEVM diligere ex toto corde, & ceteros
 quemadmodum se. Eodem modo, quando
 con-

contra hostes Legis Mosaicæ, Marcionitas,
 d) *l. 4. cõtra* disputans *Tertullianus*, d) ad quem *Grotius*, e)
Marci. f. m. ad evincendam majorem à Christianis, quam

244.
 e) *l. B. P. II.* Hebræis debitam patientiam, provocat, *novam*
 20. 10. *phæne*, inquit, *patientiam docet Christus, etiam*

vicem injuria cohibens permissam à creatore, oculum exigente pro oculo, dentem pro dente: Verba hæc explicari possunt de novitate, respectu disciplinæ Pharisaicæ; & majori perfectione, quæ Christo doctore nunc invalescere debet, quam hactenus factum fuerat, invalescente disciplina Phariseorum, qui doctrinam, de lege, *summâ* ejus, Decalogo scilicet perverse explicatâ, pessime corruperant. Hi cum à lege multa detruncarant, rectissime illa, quæ Christus recte legem explicans rursus addidit, à Patribus *supplementa*, à Christo *adjuncta*, dicta sunt. Licet itaque disciplina Christi nova visa fuerit, ceu ista tempestate non audita, & cunctis incognita; sua etiam legis explicatione, & evolutione, novitatem aliquam præ se tulerit, ut in omni fere reformatione fieri amat, absolute tamen nihil novi tunc docuit.

§. 10. Denique ut de *preceptis fidei*, & *sacramentalibus*, quæ sic appellantur, N. Test. aliquid addamus: Ostendit equidem Evangelium, *veritas* & *ordinis* acceptum, quod sola fides instrumentum sit, quo gratiam DEI, meritum Christi, & salutem apprehendimus, & operatur in nobis eandem. At qua fides
 actus

actus est obedientiæ legi præstitæ, & hoc sensu opus legis; licet inter credenda Vct. & N. T. in circumstantialibus aliqua detur diversitas, non tamen nova lege, quæ fidem præciperet, opus fuit, lege Mosis etiam præcipiente fidem in Christum, quatenus in genere præcipit, ut divinis revelationibus, & sic etiam Evangelicis assensum præbeamus. a) In genere enim præcipiens lex fidem quoad credenda, etiam quoad illa quæ de novo revelantur, citra novam credendi legem, eandem præcipit; speciali dato objecto, etiam quoad illud lege Mosaica vim obligandi exerente. Pari ratione cum Evangelium docet, quænam Sacramenta illa sint, quibus gratia DEI & beneficia offeruntur, conferuntur, & applicantur legitime usurpantibus; luce hac Evangelij collustrata lex Mosaica, quæ præcipit obedientiam illis, quæ à DEO instituantur & ordinantur, præstandam, citra novam legem à Christo latam, quæ hoc nomine necessaria non est, suam etiam vim exerit, quoad administrationem, & usurpationem Sacramentorum; lege ista veteri de obedientia, quam DEUS in primo præcepto à nobis requirit, ad certum objectum iterum à Christo, sine nova legislatione, applicata.

a) *Descr.*
Theol. Moral.
vol. 5. §. 58.
add. Gerhard. de Ev.
angel. §. 111.

ARTIC. II.

ARTIC. II.

DE

JURE HUMANO.

§. I.

JUS humanum dicitur, quod ab hominibus, inter homines, in commune omnium, qui illo jure utuntur, bonum institutum est. Non equidem videri possit id necessarium esse inter mortales, cum jus divinum naturale, mortalium pectoribus à communi legislatore implantatum, sufficienter ad mutua officia homines obligare censeatur. *Διὰ τὸν θεὸν ἡ ἀνθρώπων τὸ νόμος ἰσχυρὸς, ἐστὶν δὲ καὶ τῶν θείων ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ ἐπιπέμειν διαζου- σιν, formans enim humanum genus Creator, inserit natura bonorum & malorum notitiam &*

h)er. IV. opp. discretionem, ait Theodoretus. a) Unde B. Irenaeus. 12. f. 669. b) contr. haeret. 1. 4. c. 29.

Unde B. Irenaeus. 12. f. 669. b) contr. haeret. 1. 4. c. 29. *DEVM, ait, primo quidem per naturalia praecepta, qua ab initio infixae dedit hominibus, admonuisse eos: id est per Decalogum, & nihil plus ab eis exquisivisse. Loquitur autem gloriosus Martyr, de statu mortalium ante legem Mosaicam. Satis vero constat ex superioribus, praeter naturales Decalogi, etiam Ceremoniales, imo Forenses, praefixis illis temporibus viguisse leges, antequam solennis illa legislatio Mosaica ad Ebraeorum gentem fieret,*

ret, insigni præstantissimarum & sanctissimarum LL. multitudine illustris.

§. 2. Verum enimvero, etsi institum hoc naturale lumen recti, semenque boni, ad vitæ socialis officia invicem præstanda, homines manu quasi ducere videri queat, si pudore potius, quam metu poenæ præsentis, se regi homines paterentur; fatis tamen patet, etiam Cicerone a) monente, quod, *simulæque* a) *Τυφωτι* *υάρι* *sumis* *in* *lucem,* & *suscepi* *sumus,* *in* *οτι* *ο* *99. l. 3.* *continuo* *pravitate,* & *in* *summa* *opinionum* *vanitate* *versemur:* ita ut vitæ naturæ semina, quæ si adolescere licet, ipsa nos ad beatam vitam naturæ perduceret, varie opprimantur, & iniustitia captiva teneantur. Legibus humanis proim, & vi imperij cogentis præsentis; pactis item, quibus denuo se homines ex mutuo consensu, ad id quod justum, & rectum est obligent, opus est, ut, quæ naturæ leges, ludibrio à ferocia mortalium habitæ, obtinere in vitâ humana nequeunt, id in illarum gratiam, ut secundum illas vivatur, leges humanæ, externa vi cogente armatæ, extorqueant, secundum illud Pauli: b) *Θέλεις* *μη* *φοβηθῆς* *τὸ* *εἶναι* *3.* *τί* *ἀγαθόν* *ποιεῖν,* *vis* *non* *timere* *potestatem?* quod bonum est facito. Et Plato, c) *ἡ* *κα* *5. f. 462.* *ρὰ,* *inquit,* *τὸ* *οὐλακὶ* *καλύπτει,* *δέ* *τὸ* *τὸ* *αἰ* *δῶς,* *moris* *&* *pudor* *custodes* *sunt* *ad* *prohibendum* *sufficientes.* Falluntur tamen interim e) *οὐ* *ἐπι* *1. 1. c. 3.* *φρανδίσκος* *Connanus,* d) *&* *Fernandus* *Vasquez* *Illustr. l. 1. c. 10. n. 18.* *us,* e) *Jcti,* minus honorifice de obligatione, p. m. 120.

K qua

Τυφωτι
υάρι
sumis
in
lucem,
&
suscepi
sumus,
in
οτι
ο
99. l. 3.
continuo
pravitate,
&
in
summa
opinionum
vanitate
versemur:
ita
ut
vitæ
naturæ
semina,
quæ
si
adolescere
licet,
ipsa
nos
ad
beatam
vitam
naturæ
perduceret,
varie
opprimantur,
&
iniustitia
captiva
teneantur.
Legibus
humanis
proim,
&
vi
imperij
cogentis
præsentis;
pactis
item,
quibus
denuo
se
homines
ex
mutuo
consensu,
ad
id
quod
justum,
&
rectum
est
obligent,
opus
est,
ut,
quæ
naturæ
leges,
ludibrio
à
ferocia
mortalium
habitæ,
obtinere
in
vitâ
humana
nequeunt,
id
in
illarum
gratiam,
ut
secundum
illas
vivatur,
leges
humanæ,
externa
vi
cogente
armatæ,
extorqueant,
secundum
illud
Pauli:
b)
Θέλεις
μη
φοβηθῆς
τὸ
εἶναι
3.
τί
ἀγαθόν
ποιεῖν,
vis
non
timere
potestatem?
quod
bonum
est
facito.
Et
Plato,
c)
ἡ
κα
5. f. 462.
ρὰ,
inquit,
τὸ
οὐλακὶ
καλύπτει,
δέ
τὸ
τὸ
αἰ
δῶς,
moris
&
pudor
custodes
sunt
ad
prohibendum
sufficientes.
Falluntur
tamen
interim
e)
οὐ
ἐπι
1. 1. c. 3.
φρανδίσκος
Connanus,
d)
&
Fernandus
Vasquez
Illustr. l. 1. c. 10. n. 18.
us,
e)
Jcti,
minus
honorifice
de
obligatione,
p. m. 120.

qua ex divino per J. N. imperio oritur, statuentes, quod in invitum non satis habeat firmitudinis, cum careat civili coercitione, & unica sit obligatio compulsiva, quæ ex consensu nostro oritur. Sed uterque suum jam expertus est censorem: Ille Seldenum, f) hic Bæclgrum. g) Alibi nobis etiã visum fuit ostendere, quali confusione hæc disciplina laboret.

f) del. N. 6
G. l. 1. c. 4.
p. m. 10.
g) Com. in
Grot. p. 154.

§. 3. Præterea cum DEUS legum naturalium lator, non legibus particularibus particulares generis humani cœtus, civitates scilicet, munire, sed sub suo universali imperio genus humanum in universalem quandam societatem, legibus naturalibus imprimis, conjungere intenderit; manifestum est, cuilibet populo, & civitati, non solum relictum esse, ut pro conditione temporum, gentis indole, loci, finis item, a) tam generalis, quam specialis, aliarumque circumstantiarum ratione, quæ, qua tales, lex naturæ non attingit, leges ferat, Civiumque voluntatem & actiones formet, & speciali modo eas determinet, ad hujus generis specialia J. N. non descendente. Eadem etiam leges speciales cujuslibet populi genio non respondent; tantum abest ut ejusmodi leges, universo generi humano, etiam quatenus in particulares cœtus divisus est, adhuc communes, id præstare queant, cum præsentis temporis, rerum item, & civitatis status variare, usus item, & emergentes varij casus, non idem ubique postulare soleant. Ipsæ

a) de Orig.
Jur. Nat.
art. 3. §. 29.

certe

certe DEUS necessarium censuit, ut Rempu-
blicam Ebrzorum formaturus, juri naturali
& morali adjiceret, ceu necessarias determina-
tiones, jure naturali, & lege morali, non ex-
pressas, leges Forenses & Ceremoniales, id
quod in aliis etiam necesse est civitatibus. Imo
non necessarium hoc tantum est quoad consoci-
andos cives in civitate, sed & quoad gentium
societatem continendam, & ad humani
generis civitatem universalem conservandam.

§. 4. Introducitur ab hominibus hoc
jus vel ex conventionem, vel ex libero jussu su-
prioris. Illud fit inter æquales, & qui natu-
rali gaudent libertate, pactoque inter se con-
veniunt, vel tacito, vel expresso, quod sal-
va æqualitate & libertate sua, velint in publicis
ad invicem negotiis certam regulam suorum
actuum sequi, quæ juri instar *aquatorij*, &
directori sit, ea lege, ne paritati singulorum
quid debeat. A Græciæ hinc populis, qui
æquali inter se paritate gaudebant, & reli-
quos ceu Barbaros, contemnebant, ad *ῥῶ-
μων*, qui τῶν ἑλλήνων fuerat, ceu communem
agendi normam, & jus commune, seu publi-
cum, fuisse provocatum legimus apud *Thucy-
didem*. a) Alibi apud Græcos legitur de eo,
quod τῶν πολιτῶν ἐστὶν ἕξι: quorum scripto-
ribus etiam non incognita fuerant τὰ κοινὰ
ἢ ἀνθρώπων δίκαια, ceu alibi ostendimus. b)
Pacto etiam quando constituuntur civita-
tes, non absque mutuo placito hoc contingit,

a) l. 3. Bek.
Pelop. f. 103.
b) de Orig.
l. 6. art. 6.
S. 1. p. 242.

quod legis loco illud esse debeat, quicquid vel ille, vel illi, quibus ceteri cum obligatione obsequij se subjecerunt, hoc nomine, ut pro lege etiam habeatur, statuerint ex potestate rectoria. Tale fuit *jus regium* apud E-

- c) 1. *Sam. 8.* brazos, c) quod ad exemplum vicinorum regum, *παρασπλιών* exercentium, jus agendi regi concessit: Qui consensus etiam in imperiis vi bellica, & jure victoriæ constitutis, datur. Pepercit enim victis hac, certe tacita, conditione victor, quod jussis suis velint obsequium præstare; libera licet illa sint interea.

§. 5. Quamquam vero leges humanæ, aliaque quæ à mortalibus constituuntur jura, humana voluntate ferantur, divinis tamen & naturalibus legibus conformes esse debent, ita ut ex congruentia sua cum jure naturali, & dictamine rectæ rationis, æstimari debeant, *divine etiam legi aliquam imaginem gerant*, uti loquitur *Saruberiensis*, a) & ex ipsa lege DEI æterna etiam primas suas origines habeant. *Nulla lex*, inquit *Tertullianus*, b) *sibi soli conscientiam justitiæ suæ debet, sed etiam à quibus obsequium expectat.* Et *Cicero*, c) *lex, ait, est justorum, injustorumque distinctio, ad illam antiquissimam, & rerum omnium principem expressa Naturam, ad quam leges hominum diriguntur.*

a) l. 4. c. 6.

b) *Apolog. f. m. 815.*

c) 2. *de Legg.*

§. 6. Humana jura quid Juri naturæ addendo, vel detrahendo, possint, disquiritur.

Cr-

Certum nobis est, nil prohiberi posse, quod naturali lege mandatur; nec præcipi, quod eadem prohibetur, cum inferior in jus superioris, cui & ipse subjectus est, nullam agendi facultatem habeat, ut ei *derogare* possit. DEUS equidem, non quidem qua legislator, sed vi Dominij supereminentis, vel etiam qua iudex inter mortales supremus, objectum legis mutare, & sic quod modo præcepti objectum erat, ei subducere potest, ut ejus vi legali non amplius sit obnoxium. Sic tanquam Dominus rerum supremus, vasa Ægyptiorum adscripsit Ebræis; a) quanquam & pro actu DEI judicis supremi haberi possit, addicentis ex Ægypto exeunti populo suo mercedem laborum, quam Ægyptij persolvere noluerant, uti ex Judæis Philo, b) ex nostris Irenæus, c) & Tertullianus d) adhuc noster, aliique explicarunt. Idem in nonnullis objectis etiam Magistratus civilis potest. Ita namque v. c. iustis ex causis ad mortem condemnando hominem, subducit eum legi naturali, homicidium prohibenti, & facit ut non amplius sit objectum hujus legis, uti hætenus fuerat, immutabili manente ipsa lege. Ubi tamen probe observandum, quod, si Magistratus legislator, vel ex jure dominij eminentis, vel ex alia, quæ ipsi satis gravis & justa visa est, causa legi naturali aliquem actum, vel aliud quid, subducere velit, id fieri non possit, nisi ratio objectiva, sub qua aliquid est legis ali-

a) *Exod. 11.*

2. c. 12. 36.

b) *l. 1. de Git.*

Mosis.

c) *l. 4. contra bar. c.*

49.

d) *advers.*

Marc. l. 2.

f. 184. l. 4.

f. m. 258.

cujus naturalis objectum, ab eo fuerit separabilis. Talis cum non sit ratio in legibus Matrimonialibus divinis, e) legislatorem humanum per contrariam, sive dispensationem, seu dispositionem, illis nihil derogare posse affirmamus; cui nec exceptiones, ad DEI exemplum, maxime in re dissimili, fingere licebit. Quod si vero ratio objectiva est inseparabilis, circumstantias tamen objecto, vel actui circa illud, accidentes, sic oportet esse comparatas, si illud immutatum vi legislatoris naturali eximere velint, ut illarum dignitas, & ratio potior sit, ob intrinsecum valorem, quam ratio quæ in objecto datur, uti id legi naturali, quoad certum præceptum, subducatur, nec pro tali statu ejus objectum esse sinatur. Ita juro naturali prohibetur connubium inter fratres & sorores, & ratio prohibitionis, quæ à sanguinis propinquitate petitur, est inseparabilis: Attamen cum hæc circumstantia, quod ex unius hominis sanguine universum descendere debuerit genus humanum, potior sit, quam ut ratio propinquitatis tunc illam invalidam reddere poterit, eadem etiam evicit, ut protoplastorum liberi fœdere matrimoniali conjungerentur. Hodie vero legislator humanus, cum hæc circumstantia nunquam sit dabilis, lege id non permittet. Etsi vero casu sic dato, potestas humana juri naturali aliquid derogare videatur, præcipiendo, vel permittendo aliquid, quod

quod naturali juri contrariari censere liceat, rectius tamen dicitur, eandem declarare, quod jure N. aliquid non sit prohibitum, quod obiectum ejus sit mutatum, quam quod vis legislatoria, actu vere legislatorio, præcepto juris naturalis id subduxerit.

§. 7. Etsi vero hæc ita se habent quoad illa, quæ à jure naturali sub certis præcipiuntur vel prohibentur circumstantiis, ut harum diversitas, major item atque potior, ut & minor aliqua ratio, in objecto aliquam mutationem faciat, vel etiam fieri patiatur, ad quas legislator civilis respiciat; quæ tamen Jure naturali simpliciter & absolute sunt præcepta vel prohibita, citra circumstantiarum intuitum, illa etiam nulla circumstantia legi naturali subducet, tantum abest ut potestas humana id faciat, vel facere ei liceat. *Supplere interim licet legislatori humano, ubi lex naturalis ad omnia particularia non descendendo, generalitate sua deficit; determinare item ad certum tempus, & locum, cum hæc divina lex non determinavit. Id quod tamen cura plane singulari fieri debere, manifestum est, ne divina jura homo profanet, quando illorum interpretem & executorem agere intendit. De Alexandro Severo autor est Lampridius, a) quod nullam constitutionem a) Alex. 36. c. 16. sacraverit sine viginti jurisperitis, & doctissimis ac sapientissimis viris, inq; disertissimis, non minus quinquaginta; ut non minus in consilio essent*

sententia, quam senatus consultum confice-
rent: & id quidem ita, ut ieretur per sententi-
as singulorum, ac scriberetur, quid quique dixis-
set, dato tamen spatio ad disquirendum, cogi-
tandumque, priusquam dicerent, ne incogitati
dicere cogerentur de rebus ingentibus. Non mi-
nori cura à legistatore humano, circa leges
naturales legislatio civilis institui debet.

SUBSECTIO I

DE

JURE GENTIUM.

§. I.

Gentium jure etiam aliquid iustum dicitur,
& ex gentium jure agentibus haud ra-
ro facultatem agendi competere, stylo publi-
co, & gentium praxi evincitur. Hugoni Gro-
tius a) *lib. 2. c. 1. §. 1. iio a) jus voluntarium humanum dicitur, quod
1. 14. ex voluntate originem ducit, atq; gentium omni-
um, aut multarum voluntate vim obligandi
accipit. Id ut à jure civili multorum populo-
rum distingueret, b) pertinere illud docuit ad
mutuam Gentium inter se societatem, ita ut ab
uno populo aliis inconsultis mutari non possit.*
Colligitur hinc, ad Grostij mentem Gentium
jus proprie dictum esse, quod, ceu vincu-
lum sociale quoddam, inter populos & gen-
tes qua tales intercedit, illorumque actus pu-
blicos, non ex immediate divino præcepto,
quod

quod juris naturalis est officium, sed cum mutuo obligationis nexu humana dirigit voluntate. Græcis hinc quæ juris hujus sunt, dicuntur esse νόμος ἀπάντων ἀνθρώπων κοινός, *communium omnium legis*; sic enim Demosthenes c) loquitur. Thucydides χτὶ τὸ πᾶσι νόμον καὶ δικαστῆρα, *secundum communem omnium legem fieri dixit, hostem multare licere, à quo invadatur.* d) Gentium etiam jus, quo bello captos servos facere licet, Aristoteli e) vocatur ὁμολογία, *consensio* quædam, seu *pactum*, uti aliis redditur interpretibus. Pertinet huc proin dictum *Athanasij*: f) Ἀπειᾶται τις, ἀπερίτων αὐτοῦ ἀποδέχεται, εἰ κῆρ ἔτιρε γινόμενα βλέπει; *an quispiam stomachari debet, si quæ ipse à se facta approbat, ab aliis fieri videat?* Negat id Ebraeorum Judex Simson. g)

c) Orat. ad Scyf. Aristocras f. m. 437. a. d) 3. Bell. Peloponn. f. 102. e) 1. Polit. c. 4. al. 6. f) 1. Opp. Apol. ad Const. Imp. f. m. 742. g) Iudic. 15. 11.

§. 2. *Finis*, cujus necessitas jus hoc inter gentes, & populos, necessarium reddit, est bonum publicum, omniumque gentium felicitas, atque felix consociatio; securus item & tranquillus omnium populorum status, quorum paritati, juribus, atque felicitati, jure hoc æqualiter consulitur, ita ut ad humani generis felicitatem æque necessarium sit gentium jus, atque jus naturæ necessarium esse omnes boni contentur, cum personæ compositæ, h. e. integræ societates, æque sociales sint atque esse debeant, quam singulares. Verum quippe & hic est illud Seneca: a) *Societas nostra, etiam gentium, lapidum fornicationi simillima est.*

a) Epist. 94.

K §

est.

est, que casura nisi invicem
sustinetur. Et si ex Christi
de mutuis populorum o

b) Gal. 6. 2. illud Pauli: b) ἄλλήλων τὰ
vicem alij aliorum onera
quoque omnino pertineb

c) Matth. 7. de dicto Christi c) affirmat

12.

ἀν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν
ὅμοιως ποιῆτε τοῖς ἄλλοις, omni
ut faciant vobis homines,
Conjungi enim vult Christi
bit Autor Epistol. ad Celar

d) r. l. Opp. ronymi d) nomine circum

f. m. 50.

connetti per mutua benefico
nesq; homines vicario inter
ut id unoquoque prestante
omnibus prestari velit, tota
prum hoc DEI communis fi
Non negabunt hoc nisi illi
modum, etiam cum injuri
sibi procurare licere credu
jus habent, ex Hobbiana
gentium naturalem bellu
e) de Orig.
tur, vel desiderant. Pro
discussa sunt.

lur. Gent.
art. 8. 5.

§. 3. Ebraeos quoc

a) I. N. G. vir doctissimus, Seldenus, a
l. l. c. l. p. 11. ad eorum placita atq; discip

omnium hominum commun
ipsis, aliisque gentibus fini
atq; ex pacto interveniens,

bello; ad bella scilicet gerenda, foedera, captivos & profelytos pertinens. Illud ex imperato DEI venisse ajunt, qua ratione cum Noachidis, seu Gentibus finitimis, vicinis, aliis, sive quæ, sive quarum pars aliqua, in solo judaico sedes habebat, sive quibuscum bellum gerebant, sive quæ in eorum ditionem quovis modo transibant, seu foedere, pacto, usu etiam qualicunque, cum illis jungebantur, agere debuerint. Hoc ex pactis, constitutionibus, moribusve solum introductum est. Illius exemplum legitur in Deuteronomio, b) ubi Jehova sic præcepit: *Perdendo perdesis omnia loca, ubi serviverunt gentes, quas vos eritis expellentes, Dii eorum: Et in Exodo: c) Altaria eorum evertetis, & statuas eorum confingetis: & lucos eorum excindetis.* Explicant enim Judæi de terra ditionis promissæ. Unde Maimonides apud Seldenum: d) *Imperatum est nobis, ut persequamur cultum extraneum, usque dum eruatur è cuncta terra nostra.* Allegat pro hac explicatiooe etiam R. Mosen Mikotzi, Grotius. e) *Superinduxerunt autem jus interveniens, de omnimodis templis, ariis, lucis, sacratis rebus diruendis, abolendisque, etiam in territorio qualicunque, alio, bello sibi subactio.* f) Similiter ex superinducto à sapientibus jure interveniente, alia introducta sunt, partim ut scirent, quo pacto cum Gentibus deberent vivere; partim ut Judaïsmum, ejusque ritus sartos tectos conservarent. Hujus gene-

b) *Deut. 12.*

2.

c) *c. 34. 13.*

d) *l. c. l. 2.*

c. 2. p. 155.

e) *Not. ad*

Exod. 34. 13.

f) *Seld. l. c.*

generis est statutum, de vitando commercio, & familiari consortio cum Gentibus, ne quid contagii idololatrici contraherent, de

g) apud Sol. quo rursus Maimonides. g) Crediderim, ex hoc
den. l. N. G. jure Gentium interveniente ex constitutione,
l. 2. c. 5. p. 175. natas esse illas accusationes *Lyfimachi*, apud *Isophum*, h) fingentis, Moſen *Agypto* egress-

h) *Li. contr. Apion.* sum p̄cepisse Ebrais, μήτε ἀνθρώπων πρὶ ἐπιόντων, μήτε ἀεὶ καὶ συμβουλῶσιν, ἀλλὰ τὰ χείρονα, ne cui hominum se benevolos praberent, utq; consilium malum potius, quam bonum darent: *apionis*, i) Judæis objicientis, quod in

i) apud *Isoph.* 2. *contra Apion.* quotanni Græci cujusdam immolatione jurare soliti fuerint, quod inimicitias contra Græcos habere vellent. Quæ licet atroces calumnix fuerint, moribus suis tamen perversis eisdem dedisse occasionem, patet ex illis, quæ de gentis hujus inhumanitate notarunt doctissimi Viri, *Petrus Cunæus*, k) *Constantinus*

k) l. 3. de Rep. Ebr. c. 4.

l) *Cod. l. LL. l' Empereur*, l) & alii. *Forens. pop. lfr. c. 4. §. 3.*

§. 4. Satis vero patet, jus hoc Gentium, tam imperatum, quam interveniens, speciem potius juris civilis Ebraici esse, dirigentis commercium Ebræorum cum aliis, finitimis inprimis, gentibus, tam pacis, quam belli tempore, quam Gentium jus proprie tale, quod actus Gentium publicos, cum mutua obligatione, ex moratorum consensu, dirigit. Non enim mutuo populorum consensu introductum est; sed vel à Legislatore Ebræorum

DEO,

DEO, præscribente, qua ratione cives sui cum gentibus agere, & versari debuerint; vel à Sapientibus hujus populi, leges has vel ad alios hujus commercij casus extendentibus, vel aliis easdem constitutionibus munientibus, non accedente aliarum gentium consensu. Unde & ab Ebræorum legislatore, & quoad jus interveniens à Sapientibus, cæteris populis inconsultis, mutari rursus potuit. Constat enim de moribus populi Ebræi posterioribus imprimis temporibus, cæteras gentes questas potius esse, tantum abest ut ejusmodi gentium jus probaverint, ut ex Tacito a) & *Hifer.* constat, & fragmentis *Manethonis*, quæ hodie adhuc extant. c. 3.

§. 5. Evolventes interim Gentis hujus historiam, prout in scripturis divinis eadem exponitur, observamus, in commercio cum aliis gentibus publico, Ebræis istud Gentium jus, quod proprie tale dicitur, & ceu regula publica commercium populorum publicum dirigit, quod etiam, ut *Grotius* a) ejus characteres enarrat, ad *mutuam gentium inter se societatem pertinet, & ab uno populo alius inconsultis mutari non potest*; nec incognitum fuisse, nec ab illis neglectum. Egregie certe *Jiphthachus* ex Gentium hoc jure communi, quod in populorum socialitate fundatur, egit cum *Ammonitarum Rege*. b) *Bellum gentium jure, non nisi desperata pace, inque jurumque suorum defensionem conceditur.*

Unde

Unde pacis causa primo legatos misit Jiphthachus ad Regem Ammonitarum, tentata prius juris via. Nam ἐνὶ τῷ δίκῳ δίδωται, ἢ νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδίκητα ἵέναι, in eum qui jure agere & satisfacere paratus est, nefas bellum sumere, tanquam in injurium, secundum Gentium jura pronunciavit olim Archidamus apud Thucyd. c) inde Clarigatio jam inter veteres recepta fuit. Fuit autem ad hoc usus jure legationis, quod nobilissimum juris Gentium caput est. Barbaro vero injuste terras ab Arnone ad Iabbokum usque, & ad Iordanem usque, ab Ebræis possessas, restitui cum pace postu-

d) *Iud. 12. 13.* lante, d) ex Gentium jure objecit cum occupationem bellicam, justo cum Sichone bello fa-

c) *Iud. 12. 20. 199.* ctam, e) naturæ & gentium jure probatam;

f) *Grot. I. B. P. III. 6. 1.* f) tum recentorum annorum possessionem g) non interruptam, & silentium per tot annos, satis validum ad conjecturam juris derelicti.

g) *Iud. 12. 26.* Docet vero Grotius, h) jure gentium voluntario inductam hanc legem, ut possessio memori-

h) *I. c. §. 9.* am excedens, non interrupta, nec provocazione ad arbitrum interpellata, omnino dominium transferret. Sic David illatam suis legatis, ab

Hannone Ammonitarum Rege, atrocem injuriam i) contra Gentium jus, eodem jure permittente, severe bello ultus est. Nunquam non enim crediderunt gentes, ob legatos contumeliose habitos licere sibi arma sumere. Inter patrem hujus Ammonitæ, gentilem licet Principem, & Davidem, sæpius amicitia

citæ

citiz & officii causa; legati commeaverant. Inita etiam inter Salomonem & Hiramum, Tyriorum Regem, foedera amicitiz, & legatos hoc nomine missos, Regum Israelis historia sacra refert. k) Interim tamen non negaverim, quod, quanquam, cū ob LL. Mosaicarum indolem, *ἡ εὐδοκία φιλαρξιατικῆς*, ad universalem humanitatem compositarum, Iosepho l) recte notante, tum gentium socialitatem, à qua suam civitatem DEUS exceptam non voluit, ad commune jus gentium universale se Ebrazi accommodaverint, simul tamen ad *jus gentium domesticum*, seu privatum, tam imperatum, quam interveniens, meliorum inprimis temporum, respicere debuerint, & potuerint, ne quid contra illud comitterent: Quod salva socialitate cum cæteris gentibus, bene fieri potuit.

k) 1. Reg. 5.

26. 15.

l) 2. corr.

Aprom. 1

§. 6. Cognoscitur hinc, *fundamentum* juris gentium esse *gentium socialitatem*, atque contextum, & unionem Rerumpublicarum, in quas magna ista societas dividitur, quam universum genus humanum sub divino constituit imperio, consociatum per leges naturales. Contextum enim, & unionem populorum, quæ in lege DEI æterna fundatur, ejusque per sanæ rationis dictamina inter mortales effectus est, ista divisione humani generis in distinctos cœtus civiles non obstante, conservari debere, socialis mortalium conditio, legesque sociales hominis naturæ implan-

plantatz, monent & injungunt, & Christiana etiam disciplina, singulari quadā ratione *pacem omnium cum omnibus*, si fieri possit, urgendo,

a) *Rom. 12. 18.*

præcipit, a) cum homines in cœtus coacti sociales esse non desinant. Cum vero jus naturæ qua tale præcipiendo id determinate non præstet, qua ratione divisi isti, distinctiq; cœtus, confociati rursus uniri debeant, ad hunc finem æque insufficiens futurum, atque non sufficit confociationi civili qua tali dirigendæ; ex necessitatis hujus sensu, & ipsius legis DEI æternæ placito, à quo proinde ultimæ hujus juris origines sunt derivandæ, quæ socialiter etiam integras gentes conjungi imperat, deprehenderunt cœtus hi humani generis sociales, opus esse communi aliquo vinculo, quod nexu reciproco omnes contineret, æque atque in civitatibus civilis confociationis ratio civile jus desiderat, ad dirigendas civium actiones ad fines istos peculiare, quos civitas intendit, quique pro Rerumpublicarum diversitate etiam variare solent. Verum quippe

b) *Antiq. Rom. l. 7.*

pe illud Lucij est apud *Dionys. Halicarnass. b)* ἡ ἡς ἀν ἑξαδά πύλων δικη ἡ νόμος, ἡ τῶν τῶν αἰσῶν εἰς πορθέου φιλῆ ἡ πύλων. Ex qua civitate jura & leges expelluntur, in eam seditio bellumq; ingredi solet. Hoc jure gentium Cananæ illæ gentes, quas Ebræi deleverunt, quod divino judicio excidendæ erant abfr-

c) *Exod. 25. 53. Deut. 5. 7. h.*

clitatis, c) gaudere non poterant, cum quibus proin jure Theocratico, non Gentium com-

muni

tuni bellum gerendum fuit. Postquam vero secundum gentium jus cum Gabaonitis transegerant, d) jus adversus se quaesitum, illis d) *Ps. 9. 15.* non eripuerunt.

§. 7. Variant vero ista vincula, quibus per gentium connexionem unitas ista humane consociationis redintegratur; nec gentes satis valide ligant, quæ nexu reciproco privatas continere solent. Summum civile imperium, quod ejusdem civitatis cives in cætus civilis unitatem redigit, quoad populos & imperantes solo DEO inferioris, vinculum non est, quod mutuò nexu ad sociale vitam illos ligare possit. Quin nec jus civile plurimum populorum, vulgaris licet hæc acceptio sit, illud vinculum est, quod cum obligatione quadam actus gentium publicos, in felicem omnium populorum, atque adeo universi humani generis felicem consociationem, seu

regula aliqua dirigat; quicquid sit de *Vasquij* a) *C. 1. l. 2.* sententia, quam alibi b) examinavimus, tendentis, ea qua sunt *juru gentium, prius fuisse tantum juru civilu. sed paulatim serpsisse, aut velociter transvolasse ad reliquas gentes & regiones, & sic, postquam eo jure omnes omnino, aut pleraq, aliarum gentium uti cepissent, jam juri gentium effectum videri, inq, ju gentium conversum & transformatum.*

Confundit enim jus gentium privatum, quo illæ utuntur in suis civitatibus, citra respectum ad alium populum, cui, quod plurimum sit commune,

L & ad

a) *C. 1. l. 2.*
c. 54. p. m.
 450.
 b) *de Orig.*
I.G. proom.

& ad plures quoad usum transvolarit, per accidens tantum competit, cum jure gentium

c) 2. l. B. P.
§. 1.

publico, quod, uti Grotius c) loquitur, ad *mutuam gentium inter se societatem* pertinet, seu vinculum nexu reciproco gentes & civitates ipsas ligans; quod illarum consociatione concernit, atq; istorum actus publicos, qui necessarii commercij ergo inter civitates, qua tales, intercedunt, in comune bonum, quo gentes, imo universum mortalium genus conservatur, dirigit. Diversum hoc est à jure civili plurimum populorum, nec est, monente Grotio, d) *ius illud gentium proprie dictum, de quo agimus.*

d) l. c.

§. 8. Cum itaque peculiare consociationis genus peculiare quoque vinculum requirat, negari nequit, gentium & civitatum, in quas universum genus humanum, ex divina providentia intentione, & sic ex juris naturalis præcepto, dividitur, socialitatem & consociationem, cum sit diversa indolis & societate universali totius humani generis sub divino imperio, & singularum civitatum consociatione civili, necessario quoque convenienti naturæ rei, ipsi scilicet gentium societati, gaudere vinculo; quod est illud *gentium jus*, in cujus alibi prolixius inquirimus origines;

a) Not. in
Grot. Pro-
leg del. B. P.

ubi & Cl. respondimus *Feldens*, a) neganti, præter jus civile dari peculiare jus naturæ & gentium, quo regatur populorum gentiumque societas. Bene *Aristoteles*, b) ἐν ἀποσφ., inquit,

b) l. 8. Ethic.
c. 9.

κοινωνία δὲ καὶ πὲρ ἀλλοτρίων ἔστι, καὶ φίλια δὲ, in omni socie-

societate sua aliquod reperitur, & vero etiam aliqua amicitia; quod mox differre monuit, quemadmodum & amicitia variant, differuntque. Unde cum societas gentium æquatoria sit, & ex iocōnn consistat, civitas vero rectoria consociatione constet, jura quoque utriusque differre manifestum est. Consentit Cicero, c) qui cum varios gradus societatis hominum explicasset, non idem juris omnibus tribui posse ostendit. Eximia etiam sunt, quæ hoc nomine disputavit doctissimus noster Giffanius. d)

c) 1. Offic.

17. sq.

d) Comm. in

Aristot. 8.

Ethic. 9. p.

672. sq.

§. 9. Non etiam, meo quidem iudicio, male dicitur, gentium, & summorum Rectorum societatem similem esse societati fratrum: *Ἰσὼ δὲ, sunt enim ἴσες*, uti loquitur Aristoteles. a) Status enim liberarum gentium duo potissimum complectitur 1. *æqualitatem*, seu *paritatem*, qua solo DEO in hoc mundo sunt inferiores, sic ut quilibet populus alterum pari jure secum frui teneatur. 2. *Pacem*, qua socialem agendo vitam sine mutua læsione pacate vivere debent. Unde sicut vel ob istam paritatem, atque dignitatis æqualitatem, Reges se *Fratres* appellare possunt, solentque; Reges etiam barbari, ut Quiloæ rex apud Osoriam, b) cum Capralem classis Lusitanæ Præfectum audiret, se *Regem Emanuellem* in loco fratris semper habiturum respondit: Ita pacem quod attinet, uti fratrum concordia rara, sic *aut bellum inter populos, aut belli præ-*

a) 8. Ethic.

10.

b) de reb.

Emanuel.

l. 2. p. 53. b.

paratio: aut infida pax est. Neq; se Roma, jam terrarum orbo superato, securam speravit fore: si nomen usq; stantis maneret Carthaginis. Adeo odium certaminibus ortum, ultra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, neq; ante in- visum esse definit, quam esse desit, monente

c) *hist. l. 1. Vellejo Paterculo.* c) Recte etiam Cominus, d) *c. 12.* est sane, inquit, quaedam nobis innata pravitas, d) *Com. l. 10. p. m. 691.* adeo magna quidem, ut nulla plane ratio nos ab injuriis & violentia, coerceat. Ne de praedandi libidine, quae apud praefatos & medietatis homines pudore caruit, quid dicam: Thu-

e) *Bell. Pe- dides* e) certe, si ὁ Ἰλλυριος, inquit, πάλαισιν οἱ Ἰλλυριοὶ ἢ βαρβάρων οἶσι ἐν τῇ Ἠπειρῷ ἠδὲ Δαλαρσίοι, ἃ ὅσοι νῆσους εἶχον, ἐπειδὴ ἤρξαντο μάλλον πειραζέμεν ναυσὶν ἐπ' ἀλλήλους, ἐτρέποντο πρὸς ἡστίαν, ἡγεμόνων ἀδρόν ἢ ἀδυνατοτάτων, χιρδὸς δ' ἄσπευτε ἀντὶς ἔκειτο, ἃ τοῖς ἀδινέοι προφῆς, & Graeci olim & barbarorum quicumq; in continente maritimi erant, quicumq; insulas incolabant, ubi caeperunt crebrius alij ad alios navibus transire, ad latrocinium conversi sunt; du- cibis viris mediocri potentia, tum sui questu, tum pauperum victus gratia: additque, id factum nullo ob id pudore; quae prolixius ibi commemorantur. De Nordalbingis etiam Christianam religionem professis auctor est

f) *l. 1. Chron. Helmoldus, f)* quod Saxonum licet jura & Christianum nomen tenuerint, furtis tamen & latrocinii operam dare consueverint. Hodierni Arabum, Tartarorum, & Maurorum pruri-

tus,

tus, ad exercenda in alias gentes latrocinia, foedere pacis non obstante, noti sunt.

§. 10. Sicut itaque recta in homine ratio ubique ad ea, quæ commune bonum, necessitas, & honestas exigunt, respicit; ita quoq; gentes, sanæ rationis dictamina secutæ, senserunt, quod comune omnium bonum, ad quod omnes jus habent; humanæ societatis status, cujus conservandæ studium omnibus incumbit; & honestas, quam in negotiis, inter gentes humanas tractandis, observari jus naturæ præcipit; cunctis, si salvæ esse velint, imperet, ad consentiendum in commune aliquod vinculum, quod ligamine reciproco omnes constrikeret, & communem inter se agendi juris regulam, quam sequerentur. Huic contraire non potuerunt, nisi simul studium boni publici exuere, naturam socialem abnegare, omnemque honestatem perfundare, in animo habuissent; prævalente vel naturæ feritate, uti *Ammian. Marcellin.* a) Hunnos, quos *expeditum, indomitumq; genus hominum* appellat, *externa pradandi aviditate flagrantes immani, per rapinas & caedes finitimorum grassari*, olim memorix prodidit; vel superstitio, uti Turcæ, vel Muhamedani, lege impostoris prædas agere jubentur. b) Verum quippe est illud *Polybij*: c) Τὸ πρὸ ἀνθρώπων γένος ἐξ ἀπειροδδοποιμμένων, ἔχ' ἥπρον δὲ ἀλογισίαν, ἢ δὲ φύσιν ἀμώρταν; *humanum genus adscitu inbutum opinionibus, non pauciora*

a) l. 31. c. 4.
 b) *Alcoran.*
 34.
 71.
 c) l. 17. hist.
 c. 13.

per inconsiderantiam, & pravam ratiocinationem peccat, quam per naturam. Sicut itaque socialitatem, atque ipsum Rerumpublicarum contextum, gentiumque unionem atque confociationem, juris gentium fundamentum; præceptum socialitatis naturale causam remotam; honestatem inter gentes commercij, & communem omnium populorum necessitatem, causam impulsivam esse dicimus; ita gentium voluntatem dictaminibus rationis, in causis quæ modo allegatæ sunt fundatis, obsequentem causam juris Gentium facimus proximam.

§. II. Diversi vero sunt actus voluntatis hujus populorum, qua causa est juris gentium. Cum enim statum suum, gentium nimirum confociationem, non sine commercio, quod illæ inter se exercent; nec hoc sine certa norma agendi subsistere posse prudenter animadvertant, animadvertereque, ex dictamine, & instinctu urgente rationis socialis, quæ omnibus eadem, tacite in communia descenderunt placita socialia, altera alterius gentis facta probante, & imitante.

- a) *Epist.* 102. Quanquam enim verum sit illud *Seneca*: a) *Putas tu, posse sententiam unam omnium esse? non est unius una; bene tamen mox addit:*
- b) *1. de LL.* *Veritatis una vis, una facies est.* Et *Cicero*, b) *P. 162.* quibus, inquit, ratio natura data est, eisdem etiam recta ratio data est: ergo & lex, qua est recta ratio in jubendo & vesando: si lex, ju quoque. Cum itaque communis omnium fa-
lus

lus in unitatem quandam gentes coire cogat, tacite primo voluerunt, & ex finis necessitate voluisse censi debent, ista negotia, quæ ad communem omnium utilitatem pertinent, cum variis casibus atque revolutionibus cunctæ sint obnoxia, una aliqua forma expediendi administrari. Mysianos, qui legatos Romanorum occiderant, Agathias c) refert, c) *Hist. l. 4. f. 532.*

proprias emensos vires, quod nec bello pares Romanis fore se ducebant, nec bellum sustinere dicitur possent, Oratores misisse ad hostes precatum, ne se perdere ad internecionem vellent. Commercij inter gentes summa necessitas, & ex isto orta utilitas, Barbaros hos ad pactum cum Romanis circa Legatorum jura tacitum adegit, ut ex finis necessitate se coactos senserint, ad amplectendum agendi per legatos modum, inter gentes receptum, quem ceu unicum suæ salutis medium agnoverant, ferocia licet obstrepente ante Romanorum legatos trucidaverant. In aliis casibus cum alij idem fecerint populi, alij rursus hoc intuentes, quod talia facta probarent, ad ea provocarant, ceu publicam agendi inter gentes in publico commercio regulam; uti Romanos Volscis, per legatos agrum suum & erpra oppida repetentibus, respondisse autor est Dionys. Halicarnass. d) *Nos justissimas possessiones ducimus, quas armis victores quasi-*

d) *Antiq. Rom. l. 3.*

vim: Nec vovam legem istam nos primi consti-

ειναι, ἀπὸ τῆς τε ἑλληνας ἔ βαρβάρους εἰ-
 δότες αὐτῶ ἁμαρνας, quum omnes iam Gracos,
 quam Barbaros, hac uti sciamus.

Accedunt gentium voces, ubi suis se moribus domari, uti de Thracibus Barbarorum cruentissimis Flo-
 e) l. 3. c. 4. rui e) l. quitur, animadverterunt; quas in e-
 jusmodi angustiis constitutas, contra gentium
 jus secum agi, questas constat. Denique
 sicut qui sciens, & libere volens tacet, con-
 f) Grob. l. sentire videtur, f) ita si populus, altero ad gentium
 B. II. 4. 5. jus provocante, tali provocationi cedit,
 tacetque, in illud consentire utique videtur,
 idemque agnoscere, nisi validæ in contrarium
 aliz dentur rationes.

§. 12. Non equidem nos latet, moribus & factis gentium j ris nomen sapius præ-
 tendi, cum quod inter gentes talia licere dicantur,
 tum quod in consuetudinem iverint inter easdem.
 Formulæ apud scriptores passim extant. Verum hujus loci illa non sunt:
 Cum quod, quæ v. c. apud gentes in imperia dominioq;
 in servos, asperè, duriter, sæpe fuerit, juris gentium nomine prescribantur.

a) Comm. Bœulero a) observante, non nisi abusus hujus tituli censi
 Gros. l. 2. feri debet. Servitus enim, quia non sic ad mutuatam
 c. 5. p. 192. gentium inter se societatem pertinet, ut ab uno populo aliis
 inconsultis mutari non possit,

b) I. B. P. 2. uti de gentium jure proprie tali Grotius b) philosophatur,
 §. 1. juris gentium istam non esse, dubio caret. Quoties enim aliquod juris hu-
 jus scitum invertitur, alia Respublica leditur:

c) de Cris. quod, uti recte Hornium c) disserit, universa natura

tura

cura Iuris Gentium, in relatione & respectu ad alium populum sita sit. Ne dicam, sæpe juris mentione non tale intelligi, quod actu omni culpa liberet, sed impunitatem, explicante Grotio. d) l. B. 3.

Idem censendum de illis, quæ ex ratione belli haud raro committuntur: Quibus ut injuste hic præscribitur titulus, quod agentem rabies, furor, crudelitas, ambitio, avaritia potius, quam vera necessitas, in quam citra suam culpam incidit, haud raro agat; ita multo minus gentium jure talia sancita esse credi, vel dici debet. Quis enim atrox istud factum, quo *Arthurus Baro Grejus, Hiberniæ Prorex, in Hispanos, Italosque & Hibernos, cum munitenti Fort del Or dicti deditioem nulla adjecta conditione fecissent, sævit, prolixius Camdeno e).* explicatum, probaverit? Cum enim dediti Anglos numero aquarent, periculum à rebellibus, qui plures quam mille quingenti, immineret, Angli victu & vestitu ita destituerentur, ut tumultuaturi essent, nisi ex munitamento spoliis hostilibus sublevarentur, navesque deessent, quibus hostes aveherentur: in hanc sententiam Prorege invito & lachrymante itum est; ut servati ductoribus, reliqui in terrorem promiscue occiderentur, Hiberni autem suspenderentur, quod mox factum. *Elisabetha certe insectum maluit, sævitiam etsi necessariam, uti fingebatur, in deditios ex animo averfata, & rationes cadu commissa agre admisit.* Accurate denique *Grotius f)* distinguit in gentium

d) l. B. 3.

4. 5.

e) *Elisab. ad*

an. 1580. f.

mi. 295. 59.

f) l. B. P. 3.

3. 8.

L s com.

commercio inter illa, quæ à more & institutis sunt quorundam populorum, ab illis quæ sunt à jure gentium.

§. 13. Cæterum quæ, & qualia, in gentium jus abire populi voluerint, disquirendum. Horum numero sunt primo *juris naturalis præcepta*, quæ ad gentium consociationem formandam, & dirigendam etiam pertinent, & applicari possunt. In certos quippe cœtus congregati homines, cum socialem & rationalem non exuunt naturam, sociales uti constituunt civitates, ita etiam, qua tales cœtus atque gentes constituunt, ad leges sociales obligantur. Naturalis lex est de *fide servanda*: Verum non privatos tantum homines, sed integros quoque cœtus, atque gentes, illa ligat,

- a) l. 6. c. 41. cum *fide abrogata*, uti Appius apud Livium a) loquitur, *omni humana societas tollatur*, & sic etiam gentium societas dissolvatur. Publica hinc hæc fides dicitur, quam gentes qua tales sibi invicem præstare debent, cum *Quintilian* b) *Declam.* b) *judicio*, *supremum rerum humanarum vinculum fides* sit; quæq; læsa, etiam communi gentium voce jus gentium lædi dicitur. Unicuique suum tribuere; neminem lædere; ab alieno abstinere; pati alios juxta se suis frui juribus; non lucrari cum damno alterius, aut damnum sentire per alterius lucrum; seu, ut c) 3. *Offic.* c) loquitur, *hominis incommodo suum non augere commodum*; juris naturalis sunt præcepta, quæ non minus integras gentes in publico

blisco commercio ligant, quam singulos mortales in vita privata. Μηποτε ἴδιον ἀδικήματα ἢ κοινῶν ἀλλὰ πλείους ἴδιον, ἢ μεγάλοι ἢ συμβουλότων, nihil enim admodum privatorum injuria à publicis differunt, nisi multitudine, & magnitudine delictorum.

recte monet Polybius. d) Quod itaque ratione principij, & fontis, juris est naturalis, ratione usus, atque peculiaris accedentis obligationis, fit juris gentium, uti juris civilis fit præceptum, lege licet naturali-fanciatur, quod à potestate civili cum obligatione efficaci proponitur. Pari quippe ratione, quod à gentium voluntate vim obligandi accepit, qua sic ligat, gentium etiam juris dici potest, fit licet ratione rei præceptæ juris naturalis. e) l. 4. c. 29.

Locum proin hic habere etiam possunt, quæ alibi doctissimus Jctus nostras Tabor f) scripsit : Materialiter nonnulla juris publici (juris G.) capita ex his etiam fontibus hausta sunt, non item formaliter & efficienter, quomodo multa juris N. & gentium capita integra per nudam approbationem in civitatem Romanam sunt recepta.

e) *conf. disquis. de Or. l. G. art. 5. §. 12. f) Select. quæst. ad W. sembr. disp. l. m. c.*

§. 14. Deinde in gentium jus etiam abierunt consuetudines, ex quo cum mutua inter populos obligatione sunt receptæ, ita ut sine scripto jus venerit, quod usus comprobavit, uti loquitur Justinianus. a) Non vero de gentium jure quod concessivum, sed quod præ-

a) *inst. de l. N. G. G. c.*

ceptum vocare solent, sermo nobis est, quod nexu reciproco gentes ligat; in hoc consuetudi.

tudines rationabiles transire potuisse, & transisse dicimus. Oportet autem has consuetudines esse de re honesta, quas degenerasse alias in privilegium peccandi rectius dicitur, quam in verum jus; publice item utiles, omniumque populorum salutem respicientes: h. e. ut in commune profint, si vel maxime uni atque alteri non placent genti v. c. barbaræ, feroci, quæ jus in armis habet; ut proinde & hic locum habere possit illud Catonis,

b) 34. 3.

apud Livium: b) *Nulla lex satis commoda omnibus est; id modo queritur, si majori parti, & in summa prodest.* Accedere præterea debet usus exigens confociationis gentium quæ talium, atque necessitas, cujus impulsu populi in ejusmodi consuetudines consenserunt, quod juxta datum à se exemplum, in se quoque animadverti nollent, quod futurum videbant. Lacedæmonij certe, apud Thucydem,

c) l. 1. hist. f. 30.

c) nil gravius in Themistoclem Legatura Atheniensium statuerunt, ne sui ad eosdem Legati paria subire cogèrentur. Facile ait

d) Strateg. Frontinus, d) id præstiterunt Lacedæmonij, ut u. l. c. 1. n. 10. e) *lud. 15. 11.*

d) id præstiterunt Lacedæmonij, ut u. l. c. 1. n. 10. e) rationem reddita vindictæ Philisthæis, quorum fruges combusserat, daturus, dixit: *Sicut fecerunt mihi, ita feci illis:* probatum & illustratum eximio commentario à B. Brentio. f) Vetustate

f) Comm. h. l.

g) de in-vent. p. 70.

g) quoque comprobata illas consuetudines esse necesse est. *Consuetudinis jus,* inquit Cicero, g) esse

esse putatur id, quod voluntate omnium sine lege recusat comprobatur. Cum enim illarum necessitas statim in vario gentium commercio apparuerit, tam belli quam pacis tempore, inferre licet, ex illius quoque sensu in istas consuetudines gentes quoque consensisse.

Hinc etiam admodum pauca de milite voluntario gentium jure constituta sunt. Cum hoc militiæ genus, secundum hodiernam consuetudinem, longe recentius sit, uti jure militari Germanico h) dicitur, quam ut dicto jure de illo multa sanciri potuerint. Quantum vero temporis spatium requiratur, ad consuetudinem aliquam introducendam, ut vim legis & juris acquirat, ex Scholasticis disputat doctissimus legerus. i) Cæterum consuetudines non quaslibet, sed directrices actuum inter gentes publicorum, qui in publico, & sociali civiliq; commercio inter eandem intercedunt, intelligimus, cum de gentium jure sermo est.

Cum enim ad mutuam gentium inter se societatem jus hoc pertineat, uti sapius cum Grotio k) notatum, necesse quoque est, consuetudines, quas in gentium jus transire, & transiisse dicimus, pari indole esse præditas. Hujus generis sunt singularis illa, ac solennis Legatorum securitas, uti Rachelio l) celebratur, etiam ab hostibus venientium, & forte perpetua injuria etiam hostilia denunciantium, quam non juri nature, sed arbitrio gentium acceptam ferendam esse scribit: Solennis item belli

h) Reuter
Bestall.
art. 25.

i) trakt. de
LL. p. 305.
add. nostr.
disquis. de
I. G. art. 6.
§. 20.

k) I. B. P. 2.
§. 1.

l) de iure G.
§. 104.

belli denuntiatio; & complura alia, quæ ad gentium jus, concessivum imprimis, pertinent, qualia sunt v. c. *jus repressaliarum*; item quod quæ bello solenni hosti eripiuntur, statim captivorum fiant, &c.

§. 15. De *Universalitate* disquiritur, an ejusmodi consuetudines in G. J. transeuntes, universales quoque debeant fieri, ita ut actu ab omnibus simul agnoscantur gentibus? quod nobis non ita videtur. Possenim jus aliquod universale dici, etsi ab omnibus non observetur populis, legis naturalis, furtum prohibentis, exemplo patet; cum apud Lacedæmonios furta olim licita fuisse

a) *Lycurg.* ex *Plutarcho* a) constet, tradatque idem de Ægyptiis *Diodorus Siculus*: b) quicquid sit de u-

b) *l. 1. f. 36.* niversalitate præcepti. Nam & in gentium

jure ratio illorum, quæ hujus juris sunt, universalis est, gentium nimirum socialitas, qua ad officia socialia aliis populis exhibenda, etiam barbaræ gentes obligantur, ita ut in consuetudines quoque, cæteris probatas cœtibus, consentire debeant, si humaniter secum agi, parique temperamento tractari velint, quo alij tractantur populi, communique cum illis frui jure. Hottentotii certe, ut hodie appellantur illi populi Æthiopiæ inferioris, qui ad Africa promontorium, quod *Caput Bonæ Spei* dicitur, habitant, etsi moribus suis plane sensum societatis moratoris excusserint, contra vim tamē à Batavis passam, jura sua

non

non inepte vindicare sciverunt, *Dappero* c) *Afric. dea*
 rem, prolixius commemorante. Sylvestres *scr. f. 605.*
 autem, & feras gentes, bestiarum & ferarum
 619.
 instar viventes, quod attinet, uti Lusitani olim
Saraboni d) latrocinii belloq; continenter, cum
 sese invicem, tum Tago transmissis finitimos infe-
 rasse dicuntur; atq; in insulis Americanis Pe-
 rrus Martyr e) Caribes vagos circumvicina om-
 nia, homocapty causa, pertrivisse hominesq; in-
 tractabiles, qui hospites non patiebantur, fuisse re-
 fert; tantū abest, ut horum populorum fero-
 citas universalitati juris gentium objici possit,
 ut si quis eandē hac de causa negatum ire velit,
 similis sit futurus illis, qui juris naturalis uni-
 versalitatē negatum sustinent, quod integræ
 gentes dentur, quibus ea judicantur honesta,
 quæ jure naturali turpia sunt, ceu prolixius
 docet Sextus Empiricus: f) ex nostris Eusebi-
 us, g) alii. Certe ubi, uti apud Phadrum h)
 habetur, quæ sua exempla debuit æquo animo
 pati gens, ad jus, & apud gentes reliquas re-
 ceptas consuetudines, à se aliquando irrisas,
 provocavit, hoc ipso censeri debet in istas
 consensisse. Animæ talium barbarorum, licet,
 ut Tertulliani i) huc accommodemus verba,
 sarcere corporis pressa, licet institutionibus pra-
 vii circumscripta, licet libidinibus, & concu-
 piscentiæ evigorata, licet falsis Diis ex ancilla; e,
 cum tamen resipiscunt, ut ex crapula, ut ex so-
 mno, ut ex aliqua valetudine, & sanitatem su-

d) 3. Geo-
graph.

e) Ocean.
decad. 3. l.
9. p. 397.

f) Pyrrhus
Hypotyph. 13.
c. 24.

g) Prepar.
Evang. 1. 1.
c. 3. l. 6. c. 2.

h) R. 26. 12.

i) Apolog.
f. m. 244.

am. patiuntur, & jura nominant, & ad jura provocare solent. Actu itaque licet universale gentium jus non sit, nisi respectu populorum moratorum, fundamentum tamen & ratio ejusdem universalis est, omnes omnino gentes concernens.

§. 16. *Pacta & conventiones gentium*, non ut actum paciscendi notant, sed ut dicuntur id, de quo gentes inter se convenerunt, ad gentium jus pertinere, illudque constituere, illi non negabunt, qui cum Zoucheo, a) prae-

a) de Jure
inter Gentes.
P. 1. p. 3.

ter mores communes, pro jure etiam inter gentes habendum esse censent, in quod gentes singula cum singulis inter se consentiunt, utpote per pacta, conventiones, & foedera: quibus tamen simpliciter non subscribimus. Quod enim nexu reciproco duas tantum, vel tres, ligat gentes, reliquis regulæ instar esse non potest, & specialis potius alicujus vinculi, quam juris publici imperiorum universi rationem habet. Quo etiam cæteræ gentes non magis se obligari patientur, atque Carolus Gustavus Sueciæ Rex ann. 1659. alligari voluit *Conventio* & decreto, inter Galliam, Angliam & Belgii Confederati Ordines inito, ad foedus inter Septentrionis Reges promovendum, & perpetuo sanc-

b) conf. Di-
ar. Europ.
Continuat.
l. p. 229.
c) AB Publ.
f. 8. l. 615.

ciendum, b) publice hoc nomine, coram Legatis mediatoribus, istis pacis legibus, ceteri libertati gentium contrariis, contradicens apud Londorpium. c) Ne dicam, cum ejusmodi gentium pacta varient, varium quoque, & mul-

multiplex, inter moratiores etiam populos, gentium jus, quin & sibi invicem haud raro contrarium, hoc modo dari posse. Malum proin cum Mevio, d) illa que juru Gentium sunt, & qua pactis populorum ejusmodi constituuntur, distinguere; cum hæc, monente Zieglero, e) non nisi abusive gentium jus dici mercantur.

d) Prodrum. Jurisprud. Gent. in sp. s. n. 16. e) Nor. in Grov. 3 6. 3. p. 546.

§. 17. Quanquam vero hæc ita sint, non tamen negamus, ea quæ juris gentium hodie sunt, & inter plures recepta populos, ejusmodi particulari pacto inter unam & alteram gentem, primo fuisse constituta: Quæ cæteræ dein imitatæ sunt, impulsu rationis socialis, usû ita exigente, & quod ejusmodi decentem, suæ item summitati, atque paritati, convenientem publica negotia tractandi modum, communis omnium utilitas postulare, & urgere videretur. Πᾶσα οἱ ἀνθρώπων τὰτε ἀφελόντα καὶ βλάπτοντα καταμαρτυροῦσιν; ὅταν ἐπὶ ἀγαθὰ ἔργα τῶν τε ποδῶν ὁρῶσι, ea que profunt, & qua obsunt facillime cognoscunt homines, quando ea ex multorum exemplis vident, recte scribit Dionysius Halicarnas. a) abrogati Romæ Decemviratus causas explicaturus. De barbaris insularum, à Colono detectarum, autor est Martyr, b) quod delatos ad se novos hospites sic fuerint imitati, ut Hispanis, sole ad occasum vergente, dato salutacionis Angelica signo, genua flectentibus, iidem illi sacerens: crucem quocunq; modo Christia-

a) Romar. Antiquit. l. 11. b) Rer. Oce-an. dec. l. 1. p. 5.

M vos

nos colere conspicerent, adorarent. Certe quod alias in Rerumpublicarum administratione accidit, ut civitas civitatis alterius imitetur

c) de Bell. exemplum, uti Appianus c) tradit, Romæ ali-
Punic. f. 68. quando exemplum sumtum à Lacedæmoniis,
leges necessitati, τῆ ἡμετέρας, posthabendi; id inter gentes quoque circa publicum commercium, atque publica negotia tractandi modum, accidisse, dubium non est. Nec alias origines, quam imitationem, tribuimus mutis signis, ex consuetudine aliquid significantibus apud gentes moratioris, à barbaris receptis, uti Mauros, ab Hispanis in expeditione Tripolitana pacem petentes, in illorum conspectum velo albo in terram defixo, hoc nomine

d) l. 26. f. venisse Ithuanus d) refert. Ita recentiores
798.

Turcarum historiarum plura exhibent exempla observati ab iisdem, usurpati alias à moratiori orbis parte moris, quam superiores; cum temporum successu, & cum moratioribus populis commercio, etiam moratiorum gentium consuetudines & pacta, quod senescenti suo imperio Ottomannico etiam consulere illas cernerent, imitari inceperint hi Barbari. Bene quippe Macrobius, e) plebeja, inquit, adde & barbara, ingenia, magis exemplis, quam ratione capiuntur. Accedente itaque longitemporis usu continuo, oritur inter gentes opinio, quod talis mos, ceu utrinque tacite receptus, longaque praxi confirmatus, in publico commercio observari debeat. Unde cum

e) 7. Satur-
nal. c. 4.

mu-

mutua ejus observantia, ceu conditionata, mutuatam quoque obligationem, & sic effectum pacti, pariat, quin tacitum pactum hoc ipso una intervenire, vel intervenisse dici possit, non dubitamus. Nam, ut bene loquitur *Julianus*, f) quid interest, suffragio populus voluntatem declaret, an rebus ipsis & factis? Et hoc sensu etiam gentium jus *supra* *Sic* (g) *χρόνυ* repertum temporis & usus dicitur, uti ex *Dione Chrysostramo* notavit *Grotius*. g)

f) l. 22. ff. de leg.
g) l. B. P. l. 1. 14.

§. 18. Efficacius tamen exempla valent in pejus. Non enim uti graviter philosophatur *Vellejus Paterculus*, a) ibi consistunt exempla, unde ceperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissime vagandi sibi viam faciunt: & ubi semel recto deerratam esse in praeceptum pervenitur: nec quisquam sibi putat turpe, quod alij fuisse fructuosum. Verum jure naturali ejusmodi imitatio non probatur; quae ut honesta sit, non nisi in honesto locum habet. *Ζηλὸν δὲ τίς ἀνὴρ βέλυσεν τὰς ἀγαθὰς ἀειπτείας*; nam imitari, quae contra rationem eveniunt, quis optet? jure quae sit *Polybius*. b) Vindicando tamen per crimen commissum, jure gentium, intra ulciscendi quantum & puniendi modum, uti *Cicero* c) monet, licere creditur suis moribus cruentos perdomare hostes, quorum saevitia aliter emendari non potest, uti *Scordiscos*, saevissimos *Thracum*, non aliter quam suis moribus a Romanis domitos tradit *Florus*; d) quos alias *Barbarorum*

a) Hist. l. 2. v. 3.
b) Hist. l. 13. 34.
c) l. Offic.
d) l. 9. c. 4.

M a rum

rum perfidiam & immanitatem imitari, *Appia-*
e) Bell. Hi- nus e) non probavit, negans Galbam, perfidi-
span. f. 288. am perfidia ulciscendo, fecisse *Ælius Papi-*
f) Flor. Po- ov, ut Romanum decuit. Pomeraniæ à Sar-
lon. l. 7. p. matis factam vastationem scribit *Ioachimus Pa-*
606. storius, f) ut ostenderetur hostibus, (Suecis) quid
g) l. B. P. l. in Poloniâ peccassent. Prolixius, quæ huc perti-
3. c. 11. §99. nent, disputat *Grotius. g)*

§. 19. Cæterum quod modum paci-
 scendi expressum attinet, quanquam aperta
 pactio universalis, vel quæ inter gentes mo-
 ratiore, & Europæas, communi consilio in-
 tercesserit, non extet; passim licet ad gentium
 jus ab illis provocari, & hoc modo jus hoc,
 quod multis alias ridetur, agnosci constet;
 complura tamen extant ejusmodi pactorum
 exempla, quibus de certis juris gentium capi-
 tibus, expressâ conventionione convenerunt
 cum Barbaris populi moratiore. Imò & in-
 ter hos nonnunquam talia dantur pacta, v. c.
 de Legatorum securitate. Docent certe *Alia*

a) *Diar. Eu-* publica, a) quantis difficultatibus diplomata
rop. ontin. Salvorum Conductuum, quibus securitati Le-
 gatorum Suecicorum, in negotio Pacis Oli-
 ventis, cavebatur, fuerint obnoxia, antequam
 debita prodirent forma. Ejusmodi vero inter
 gentes moratiore pactis jus gentium rectius
 muniri, quam constitui, dicitur; quibus et-
 iam haud raro deciduntur ea, quæ sunt juris
 gentium dubii, & controversi. Constat enim,
 exorta inter gentes contradictione, juris sui
 tuen-

tuendi causa, utrinque ad gentium jus provocari. Ita *Camdenus* b) refert, Paulum Dzialium, Sigismundi Poloniae Regis Legatum, coram Elisabetha Angliae Regina, alta voce questum, *jure gentium violato*, res Polonorum ad Hispanos transeuntes ab Anglis esse interceptas; regina sic excipiente: *Quod Tu jus gentium pretendis, scire debes, exorto inter Reges bello, licet uni parti auxilia, vel subsidia ad alteram partem missa, intercipere, & providere, ne damni quicquam inde sibi occidat.* Simile quid haud raro contingit, cum transitus per alterius terras innoxius, ceu gentium jure debitus, fuit postulatus. Confirmantur praeterea pacto eadem, quae jure gentium alias debentur: Rigor etiam ejusdem mitigatur nonnunquam. Et uti, quae jure hoc alias concessa creduntur, pacto tali prohibentur, ita contra communiorem praxin, receptamque inter gentes consuetudinem, alia conceduntur. c)

c) *conf. Disquis. de Orig. I. G. art. 7. §. 9.*

§. 20. \ *Materia circa quam* J. G. sunt *actus gentium publici*, sive publicum illud commercium, quod inter gentes, qua tales, intercedit; quod uti certorum actuum exercitio constat, ita gentium jure decens agendi ordo sancitur, quo socialiter in commune omne gentium bonum cuncta fiant, atque gerantur. Nimirum, uti socialis vita, qua singuli jungimur, citra commercium mortalium subsistere nescit, & ob multiplicem indigentiam, variolque, quibus per universam vitam

jactamur, casus, mutua hominum à se invi-
 cem dependentia datur, quæ varia quoque
 urget officia socialia, ut *lapidum fornicationi*
societatem nostram hinc similem dixerit Sene-
a) Epist. 93. (1; 2) ita & consociatio personarum compo-
 sitarum, hoc est integrarum gentium, quæ in-
 ter se æque sociales esse, & consociari debent,
 atque sunt personæ privatae, omni carere ne-
 scit commercio, quod proin ut indoli ejus re-
 spondere, ita quoque jure singulari dirigi de-
 bet. Potentes enim populorum Rectores,
 rem sæpe malè considerando, *nihil aliud,*
quam aut vanos errores, aut presentes cupidi-
zates ob oculos habentes, fortuna crebras muta-
tiones non recordantur, potestatemque sibi ad-
communem salutem concessam in aliorum per-
niciem convertunt; ut huc accommodemus

b) l. 1. hist. verba Francisci Guicciardini. b) Qualia vero
 involvat negotia, quibusque exercentur acti-
 bus, commercium hoc inter gentes publicum,
 tam pacis quam belli tempore, post *Grogium,*
e) Disquis. de Orig. I.G. Vasquium, Alberic. Gentilem, Zouchaum, alios-
art. 9. §. 3. que, delineare alibi) placuit.

§. 21. Sequitur hinc, in *hoc naturam,*
& formam juris gentium consistere, quod sit re-
 gula actuum publicorum, qui in mutuo po-
 pulorum commercio sunt necessarij, quos ef-
 ficaciter in communem omnium dirigit uti-
 litatem; & vinculum, quo nexu reciproca
 necessitudine quadam populi ligantur, ad u-
 nitatem humani generis, maguæque, quam
 omnes

omnes constituimus, societatis conservandam, non obstante ejus divisione in complures diversos, distinctosque cœtus civiles, ne se mutuo lædentes nexum humanæ consociationis laxent. Unde *maximum* hoc esse vinculum, & quasi *sanctioris* cujusdam necessitudinis, ut verbis Ciceronis a) sic uti liceat, omnes confiteri tenentur, qui intelligunt, quantum momenti in re situm sit, quæ de felicitate humani generis præclare meretur. Sicut enim *cujusque civitatis jura utilitatem suæ civitatis respiciunt, ita inter civitates omnes, aut plerasque, ex consensu jura nata apparent, que utilitatem respiciunt non cœtum singulorum, sed magnam illius universitatis, uti loquitur Hugo Grotius. b)* Hoc enim est quod gentium jus dicitur. a) l. 13. Epist. 17.
b) de l. B. P. Proleg.

§. 22. Disquiritur adhuc, unde juris hujus obligatio nascatur? Proxime nimirum, & adæquate, non ex jure naturali. Uti enim gentium jus à jure naturali distinctum, diversumque est, ita quoque diversa utriusque est obligatio. Illius formaliter humana, hujus divina. Nam illud jus humanum, hoc divinum est: quicquid sit de hoc, quod, uti Hobbius a) contendit, eadem utriusque, natura & a) de cœt. gentium juris, præcepta haud raro existant, c. 13. §. 4. cum & juris civilis à jure naturali diversa sit obligatio, licet illius leges, hujus quoque sint nonnunquam præcepta, uti legibus civilibus, & naturalibus, adulterium prohiberi constat.

Sed uti summa ejus necessitas inter origines hujus juris unâ censeri debet, ceu causa gentes impellens ad expressum partim, partim tacitum ejus consensum; ita consensus hic, citra fidem interpositam, sancteque servandam, intelligi non debet, cum communis omnium sic urgeat necessitas. Non enim in aulis tantum, sed & in gentium commercio, locum habet, auditurque illud *Duri de Pascolo*: b)

b) *Aulico Palit. reg.*
141.

Quem tibi vis fidum esse, si ut sis fidus stude, nam falso queritur se deceptum, qui prius alium decepit. Consensus hic in obligationem eorum quæ sunt juris gentium, non actus voluntatis populorum mere præsumtus est, sed factio sufficienter indicatus, cum usu continuo, c) tum facta ad illud, ceu asyllum, & jurium suorum anchoram, provocatione, contra vim isto jure prohibitam. Hæc vana fuisset, nisi jus hoc vim mutui vinculi inter gentes habere populus provocans credidisset. Sicut itaque consuetudines, in partem juris civilis venientes, obligarunt cives ex voluntate, & præcepto summi civilis imperii; ita quæ sunt juris gentium, obligationem consecuta sunt ex populorum voluntate, sub fide mutua, tacite partim, partim expresse data.

c) *Grot. l. B. l. 1. 14. Rachel. de Jure Genti.*
S. 37.

Consensus enim, ut loquitur *Grotius*, d) *qualitercumque indicatus, & acceptatus, vim habet juris transferendi.* Non sane se subjecisset juris hujus legibus populus, vel se illis obligari passus fuisset, nisi alter tacite fuisset pollicitus, & se tene-

d) *I.B.P. III.*
24. l.

neri

neri illo jure velle, seque illi subiectum, agnovisset. Ex quo sequitur, qui contra gentium jus peccant, illudque violant, peccare quoque contra fidem publicam, illamque violare; cum in ea juris gentium obligatio sit fundata. Intuens hæc Scipio apud Appianum, c) ad Carthaginensium, toties violati gentium juris reorum, Legatos, ἐστὶ μὲν, inquit, ἡδαιμῶς συγγνώμης ἄξιοι, ποθέαυτε ἐς σπονδὰς ἡμεῶν ὑβείσωντες, καὶ τὰ τελευτήα ἴδον καὶ ἐς πρεσβείας ἀμειψόμενοις ὑποφανερῶς καὶ ἀδηρῶς, ὡς μήτε ἐξαργυροῦσθε, μήτε ἀνπλέγειν, ὅτι μὴ ἴ ἐχάτης ἐστὶ τιμωρίας ἄξιοι, vos quidem nulla venia digni estis totius violati fœderibus, & postremo legati quoque: quod nefarium facinus tam manifestum est, ut extrema quæque pati sitis meriti, vestra etiam confessione.

c) de Bell. Pun. f. 29.

SUBSECTIO II.

DE

JURE CIVILI.

§. I.

Jure civili quid justum injustumve passim sit, nostræ equidem disquisitionis non est, cum id ex civilium legum interpretatione rectius cognoscatur, quam quoad ea quæ sunt mere positiva, cujuslibet civitatis jurisperitis relinquere malimus; id tamen non impedit, quo minus occasione Grotianæ a) disciplinæ

a) de Jur. B. P. Proleg.

M 5

de

de Origine Juris Civilis quædam differamus, de qua laudatus vir ita scribit: *Civilis juris mater est ipsa ex consensu obligatio, qua cum ex naturali jure vim suam habeat, potest natura hujus quoque juris quasi proavia dici.* Et nonnullis interjectis, *juri civili, inquit Idem, occasionem dedis utilitas: nam illa quam diximus consociatio, aut subjectio, utilis alicujus causa cœpit insitua.* Quid Grotiani operis censors hic moneant, in præsentem non disquirimus.

§. 2. Placet nobis, quod naturam humanam civilis juris *Proaviam* dici posse Grotius contendit. Nam perfectioris vitæ socialis appetitus, humanæ naturæ proprius, ad civilem tendens consociationem, ea quoque vult, quæ ad finem hunc sunt necessaria; vinculum juris scilicet quo ordo civilis conservetur. Ferri hominem natura ad vitam socialem, animalque ex naturæ suæ residua adhuc rectitudine pacificum esse, contra *Hobbium, & Gassendum*, aibi disputavimus. An vero appetitu naturali ad civilem feratur societatem? etsi nonnullis negare placuit, ex recentioribus etiam; graviter tamen contra jam olim disputavit *Aristoteles*, a) & ex illo *Cicero*. b)

a) 1. Pol. 1.2.

b) 1. Offic. 16.

c) lib. 31.

4.

Anniano Marcellino c) scriptore; *Hunni omnes sine sedibus fixis, absque lege vel lege, aut eorum stabili disciplina viverent, semper fugien-*

ium similes, cum carpentia in quibus habitant. Ubi enim appetitus ordinatior, ex dictamine & directione sanæ rationis, & intelligentia felicitatis humanæ, quæ in civili societate obtinetur, proveniens mortales agit, e jus impulsu extimulantur ad appetendam societatem, in qua suum munus optime & perfectissime perficere possunt, qualis est civitas; eximie hoc etiam explicante *Conringio*, d) Tendit enim natura ad id, quod est optimum, sibi que convenientissimum. Appetitui huic vitæ civilis non sunt opponenda varia impellentia externa, & quæ occasione tali contigerunt. Nam si vel maxime verum foret illud *Monarchomachorum*, & *Milioni*, e) nullum e) natura regem esse contendentis; & *Alexandri Irvini*, f) si omnium, inquietis, regnorum origines aliam reperamus, vix aliam reperiemus, quam à jure belli profectam; minime tamen negari deberet, hominem etiam omni malorum metu ablato, nihilominus naturali instinctu civilem appetere societatem. Coniungi debens natura appetens, necessitas impellens, indigentia invitans, & recta ratio ordinans. Falsa hæc sit tam *Milioni* disciplina, quam *Irvinii* historia, ceu alibi monetur.

§ 3. Ita natura commenta est civitatem, quæ secundum legem DEI æternam, non nisi ex ratione ordinata societas esse potest. Ordo vero alius est personarum, alius actionum. Ordo personarum in hoc consistit,

d) de Pub.
German.
S. 2. 199. de
Cib. S. 47.
199.

e) Defens.
pro Pop. Aug.
lic. p. 94.
i) Dræscop.
de. Lur.
Regn. c. 2.

- a) *Antiq.
Rom. l. 4.*
b) *Hist.
Rom. l. 6.*

sistit, quod aliis jus imperii, aliis gloria obsequij competat. Laudatur à scriptoribus Romanis, *Dionysio Halicarnass.* a) *Floro*, b) *Servius Tullius*, quod *populum Romanum, cujus multitudo hactenus indigesta moles fuerat, relatum in censum, digestum in classes, curius atq; collegiis distribuerit; summa solertia ordinata Republica, ut omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium, officiorumq; discrimen in tabulas referrentur; ac si maxima civitas minima domus diligentia contineretur.* Actionum ordinem ipsa decori ratio, ex personis & circumstantiis æstimanda, vitandæque confusionis Cyclopice necessitas urget. *Faciendi enim, vel non faciendi aliquid vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam, ac temporum conditione intitur, judicio Plinij junioris.* c)

- c) *6. Epist.
27.*

§. 4. Quemadmodum itaque perfectioris vitæ socialis appetitus rationalis, tendens ad conformandam civitatem ad J. N. rectæque rationis, & sic ipsius DEI leges æternas, Juris civilis causa externa remota dici posse videtur; ita fundamentum, & ratio ejus externa, est ipsa *Societas civilis*, ejusque finis, tam communis, qui est Bonum publicum, quam particularis, quem quælibet civitas intendit, atque constitutio & ordinatio. Feruntur enim leges, ferrique debent, quatenus vel ad communem honestatem, sine qua felicitas civilis obtineri non potest, pertinent; vel quatenus seorsum ad utilitatem civitatis,

pro-

o atque interna structura,
re sibi proprium intendit,
nt. Patet hoc exemplo

icæ, & Romæ: Illa cum

o, ad priorum finium sui- d) L. 6. c. 48.

conservationem, insinuat fve-

bi in vicinos dominatum, &

a Græcia consequendum,

, καὶ ἐν τοῖς ὅλοις, profus

, in partibus Reipublicæ, neq;

ituenda, Lycurgus ordina-

a Romæ erant, quæ uti ha-

εν οὐσαν, ita eorum insti-

perium armis augendum

nt. Eximie Bæclerus e) no- c) Diff. Pa-

vili æquabilitate constat & lit. 19. p.

ic spiritus & anima est, 1. 447.

harmonice Reipublicas ordi-

e socialis appetitum ad confor-

divina legi, voluntatiq;

omni civili. Hinc quan-

um à duratione & stabili-

ur.

ero naturâ honesta & tur-

amen observavit Aristot. 2) a) 1. Eth. 3.

, καὶ ὅν ἡ πολιτικὴ σκοποῖται,

ρεῖν καὶ πᾶντα, ὥστε δεκτικὸν

καὶ μὴ, in iis rebus, que ho-

quas civilis scientia confi-

rietatem, tantamq; in eis

ut lege modo, non autem

ΜΑΙΥΤΑ

natura constare videantur. Discrepantiam hanc de rebus faciendis & non faciendis, quæ in populorum leges, & consuetudines etiam transit, & in Sapientum quoque placitis da-

b) *Pyrrhon. Hypoty. 1. 3. c. 24. c) ad Gerf. Mathematic. f. m. 169.* tur, exhibuit *Sexus Empiricus*. b) Nimirum, uti alibi) idem loquitur scriptor, quemadmodum consentientes esse corpoream aliquam formam pulchritudinem, de formosa ac pulchra muliere dissident, preferente quidem Æthiops nasi similitudinem & nigrorum: Persa autem commendante nasi aduncitatem & altorem; eodem modo bonum existimantes homines id quod eos rapit, de specie inter se pugnant. Finium hinc quoque particularium, quos sibi cœtus civiles constituunt & præfigunt, magna datur varietas. Alibi enim libertatis & divitiarum potior, quam virtutis, habetur ratio; alibi, ut apud Romanos, studium armorum ad acquirendum, & augendum imperium, pro fine habetur; alibi voluptas queritur; prout nimirum ipsa locorum natura, rerum ad tentandum aliquid utilium & necessariarum copia, vel inopia, & suus cuique populo proprius sensus, sive genius, diversi propositi causa fuerunt. Ita πὲρ τοῦ τῶν γενναίων ἰσθμῶν, ἡ ὑπερμαχία, quod ad rem familiarem augendam attinet, melioribus Romanos quam Carthaginienses moribus, atque institutis, usos tradit

d) *L. C. r. 34. Polybius*: d) πᾶρ ὅς μὴ δ' ἔστιν αἰσθητὸν ἄνθρωπον τῶν κείνων. Πᾶρ ὅς δ' ἔστιν αἰσθητὸν ἄνθρωπον τῶν κείνων, ἡ δ' ἀνισότης τῶν ἀπὸ τοῦ μὴ ἰσθμῶν.

κίβ.

virtutem, nam apud hos nil turpe, quod cum lu-
cro sit conjunctum: apud illos nil turpius, quam
largitionibus corrumpi, & malis artibus rem fa-
cere. Cum itaque ratio legum fundamenta-
lis ex ipsa consociationis civilis indole, scopo
& sine petita, verè honestati repugnare pos-
sit, repugnetque haud raro, pro vero funda-
mento legum ferendarum non habemus nisi
illam societatem, quæ ad virtutem formanda
est. Sic enim quæ de utilitate Grotius affir-
mat, quam *juri civili occasionem dedisse* notat, e) 3. *Offic.*
accipimus, ut cum Cicerone, c) *quod non est*
honestum, ne utile quidem esse censeamus.

§. 6. Recte autem à Grotio inter
fontes jûris civilis refertur *Vilitas*. Inter-
media enim conservandæ consociationis civilis
præcipuum locum obtinent Leges. Hæ quip-
pe necessariæ sunt ad continendos in officio
feroces, ne prævæ cupiditates in pejus, & o-
mnis generis libidines, eos detorqueant, quo
pessimis vivant moribus. Pauciores enim
suoapte ingenio honesta petunt, nil contra
morem cupientes, ita ut exuta æqualitate pro
modestia, ac pudore, ambitio & vi incedere ma-
lis, si cum Tacito a) loqui licet. Ex necessi- a) *3. Annal.*
tatis itaque hujus sensu legibus, à quibus non
discederetur, civitatem contineri placuit, qui-
bus omnes obligarentur ad conformandas
suas actiones, prout bonum publicum, & fi-
nis iste particularis, quem civitas intendit, il-
las fini suæ obtinendo convenienter producti
ur-

urgens. Accidit præterea, ut ex alia ratione multum variet hæc utilitas, prout diversimode formatæ & constitutæ sunt civitates. Jam enim nationes, & urbes, aut populus, aut primores, aut singuli regunt; jam qui imperant præcipue suum, secundario parentium quarunt commodum. Hujus *αἰτίας* est *διωρισμένης*, quam constitutio alterius; uti supra *Polybium* b) audivimus Romanam Laconicæ præferre hoc nomine Reipublicæ. Ita alia civitatis maritimæ, alia autem à mari remotæ consilia esse, Reip. Romanæ & Carthaginienfis exemplo constat. Nata est hac occasione magna illa legum diversitas, quibus in suis civitatibus administrandis gentes utuntur.

§. 7. Custodiæ vitæ civilis subijcimus *πάρτη*, quibus civitas in unam cœtum civilem coaluit. Cum enim non solum varia sint hominum studia, diversique quos intendunt fines, sed etiam ex amore libertatis, ex suo potius arbitrio, quam aliena voluntate, agere malint, nisi vis præfens cogens adfit, pacta necessaria sunt, quibus malis hisce obex ponatur, sive expresse incantur, sive ceutacite facta legitime præsumantur. Primum pactum est, quo, quibus in unum cœtum coalescere animus est, inter se conveniunt, quod communi consilio, sic ut omnium una voluntas esse debeat, peragere velint ea, quæ ad finem societatis, & commune omnium bonum facere videbuntur. Non dum verò talis societas, & in hoc

hoc placitum conventio, perfectam constituit civitatem, cum desit adhuc summum imperium, *spiritus ille*, ut rursus *Seneca* a) loquitur, *vitalis, quem tot millia trahunt*. Aliud itaque pactum priori addatur necesse est, quo certus imperandi & parendi ordo constituatur, definiaturque non solum certa regiminis forma, numerusque illorum, quibus, vel cui summum imperium competere debeat; sed etiam ratio obsequij, an simpliciter illud præstari debeat, & in omnibus, an vero in certis tantum, modoque definito. Et sic qui plures erant personæ physicæ, fiunt una persona moralis. b) *Seneca* c) corpora distinguens, hoc genus corporis illorum numero habet, *quæ sunt ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt: cum illi per quos ista corpora efficiuntur, jure aut officio coherent, natura diducti & singuli sunt*. Juramento ejusmodi pacta jana olim passim etiam confirmari solebant. Sic apud *Paul. Diacom.* d) *populus*, postquam cum proceribus Leonis II. Imp. filium Imperatorem poposcisset, juravit, sicut & proceres, *Imperatorem non admittendi, excepto Leone seu Conflansino, ac semine ipsorum*.

§. 8. Imperantes ergo cum ex vi imperij, & ratione officij, communi utilitati, cujus gratia cœtus civilis coaluit, reluctantes, qui antea pacto in ejusmodi curam communis utilitatis & securitatis habendam consenserant, ad obsequium, ad quod se obligaverunt,

N

runt,

a) *1. de Clem.*

4.

b) *Orat. I. B.*

P 2. 9. 4.

c) *Epist. 102.*d) *Hist.**Misc. I. 23.*

c. 2.

runt, cogere possint ;
jus habent, ejusmodi le
di voluntatem, quibus
pime perveniri posse
potestas ferendi in civ
ex pacto, quo de regim
ter se convenerunt in
cum imperium, inter
pertinet. sanctiores ha
tanten consequendi no
tur, sed & legitimum
tium à pacto depende
suam voluntatem, ejus
pressa, conventionem,
summarum imperantiu
rio, cui se subjecerunt,
vel exceptum fuit ; it
ferendi leges habent.
perium, aliud modus h
ud ferendi leges potes

a) *1. de Clem.*
19

bendi, qui variat ; ita
præcepto , non alio an
tueantur, quam si Dij im
fendi sui faciant, venera

§. 9. Datur etiam
subditorum seu popul
dendas leges, quibus ob
ter imperantes & paren
mine, ubi uni, vel pluri
lute subjicitur, ut reger
lum, vel illos, transcrip

parte retenta, *Grotio*, a), quibus ex causis id fieri possit, eximie explicante. Sive enim sponte se absoluto, & herili alterius imperio subjiciant homines, sive bello victi absolutum victoris arbitrium subire potius, quam occidi malint, hac tacita recepti sunt conditione, quod velint ratum habere, quicquid is cujus potestati se absolute permiserunt, statuerit, *Sandersono* b) etiam observatum. Ariovistus hinc apud *Iul. Caesarem* c) ait, se à Gallis à se victis stipendium capere jure belli, quod victores victis imponere consueverint, & si pace uti malint, iniquum esse de stipendio recusare, quod sua voluntate ad id tempus pependerit. Apud Turcas etiam idem sensus est, ut, ceu homines ad servitutem nati, cæca obedientia omnia perferant, sibiq; imponi patiantur, quæcunque Sultanus fieri præcipit: Id quod inter principia status Turcici referri, *Ricaut* d) docet; ita ut Kara Mustapha, Veziriorum supremus, dixerit, que pour la consommation de tous honneurs, & pour la juste récompense de sa fidélité, il luy manquoit encore le saint martyre, & le bonheur de mourir par le commandement du Grand Seigneur.

§. 10. In quaestione vero, *quænam res civili imperio submitti*, legibusque dirigi, & imperari possint? illud parum difficultatis habet, quod leges ferri posse dicantur, cum de toto civitatis statu, tum de civium personis, rebus & actionibus; vel quod lege civili cir-

a) *L. B. P. I.*
 §. 3.
 b) *de Oblig. Consc. Pral.*
 7. §. 23.
 c) *l. de Bell.*
Gall. 44.

d) *Histoire de l'Empire Ottoman.*
livr. L. c. 3.

ca illa statuatur, quæ lex naturæ non attingit, prout salus atque usus Reipublicæ exigit: Quæ vis sit imperij civilis circa religionem, & an à cive illa imperantis voluntati submitti potuerit, debueritque, paucis disquirendum. Theocratiz Ebræorum exemplum, quæ ipse Rector gentis DEUS religionem certam ex vi imperij in conscientiam illorum præscripsit, plane singulare est, ceu alibi explicatum. *Peculiaribus quippe legibus statum populi israelitici simulq; religionem DEVS formaverat, ita ut status religioni, & religio statui innexa esset,* bene observante Pufendorfio; a) verum in Rebuspublicis humanis res se aliter habet. Quanquam enim apud alias gentes mos hic purificis invaluerit temporibus, ut eosdem reges & sacerdotes haberent, ceu de antiquissimo Phrygiæ rege Mida ex *Iustino* b) constat, qui ab Orpheo sacrorum solemnibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: Item de Anio, Apollinis filio, de quo sic *Virgilius*: c) Rex Anius, rex idem hominum Phæbiq; sacerdos: Ne de Melchisedeco quid dicam, Salemi rege, qui & ipse sacerdos DEI fuisse dicitur *Mosi*; d) vel de Numa, quem *plurima sacra obisse Livius* e) scripsit: Imperio tamen civili, & voluntati imperantium, ita crude & nude suam religionem cives neque submittere debent, neque possunt, cum pertineat ad jura superioris, DEI scil. in quæ potestati inferiori nihil facultatis est. Licet vero leges imperantes

ferre

a) *de habit. relig. Christ. ad 5tam es 5tl. 5. 9.*

b) *l. 11. 7. 4.*

c) *3. Aeneid. 6. 80.*

d) *Gen. 14. 18.*

e) *lib. 1.*

ferre non possint, quibus ad religionem vel à se
 confictam, vel à majoribus traictam, subditos
 cogant, illorumque conscientiz vim inse-
 rant, quod non solum injuste, utpote contra
 jus superioris, sed & sine felici successu faci-
 ent, quod verus de DEO sensus intellectus
 non voluntatis sit objectum, qui argumentis
 persuaderi mavult; attamen cum vere *Lactan-
 tianus* f) existimet, religionem custod. re homi- f) de iral.
 num inter se societatem, lege prohibere pos- l. 12.
 sunt, ne quis talia moliat, quæ ad religio-
 nem turbendam & subvertendam faciunt;
 hæc enim libertati voluntatis subjacent.

§. II. Ex hoc consensu, prout se tenet
 ex parte subditorum, atque imperanti legis fe-
 rendæ potestatem concedit, oritur illorum
 obligatio ad non impediendum eum, in cuius
 imperium in personam suam, & jus sibi leges
 præscribendi consenserunt, quo minus cum
 efficaci obligatione ad obsequium leges suas
 proponat; cum quod ab initio erat voluntatis,
 postea effectum habet necessitatis, eximie ex *So-
 zomeno*, a) hoc illustrante *Grotio*, b) verbis
Valentiniani Imperatoris ad milites parum
 modestos: *Vt me ad imperandum vobis elige-
 retis, in vestra sicut erat potestate, ô milites:
 at postquam me elegistis, quod potestis in meo est
 arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis
 competit parere, mihi qua facienda sunt cogita-
 re.* Recte etiam *Emericus Hungariz Rex*
 apud *Bonsinium* c) ad subditos, civesque re-

a) *Hist. Ec.*
def. l. 16.
 b) *I. B. P. l.*
3. 8.

c) *Rev. Vng.*
Dec. 11. l. 7.
f. m. 275.

belles habito sermone, non tam, inquit, vestra suffragia, & hereditaria iura, quam Divi, ac sacra huiusmodi corona Numen, me Vngaria regem prestiteri. Prior illa obligatio, quæ naturalis, ad origines juris civilis, posterior ad effectum potestatis legislatoris referri, nec cum hac illa confundi debet.

§. 12. Quanquam verò quæ de consensu subditorum in curam, & officium imperantis providendi ne civitas detrimenti quid accipiat, diximus, ita se habeant; ferendo tamen leges, Magistratus concessam sibi divinitus potestatem exercet, si rite hoc facit, & operatur in virtute ipsius DEI, & ex eius ordinatione. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, divina ait Sapien-

a) Proverb. 8. 15. 19. b) peccatum, inquit, inordinatam & indecentem rerum confusione introduxit. O ἡ ἡμετέρα πύτυρις τῆ ἀταξία ἢ τὰξιν ἐπίδικα ἐν τῇ ἀμαρτίας ἢ ῥύμιω, εἶόν τι χαλινῶ τοῖς νόμοις ἀνέσειλε· τότε ἡ χαλινῶ τὰς ἡγίας, καὶ ὡς ἀνιόχοις, τοῖς ἀρχοῖσιν ἀναχέεισιν, huic vero sumimus ille rerum omnium gubernator ordinem prescripsit, & peccati impetum legibus quasi freno quodam cohibuit, atq; freni huius habenas Magistratibus, tanquam aurigis, commisit. Nec aliter saniores ex Gentilibus, Ex quibus Plinius c) ad Trajanum suum, mundi parens, inquit, te dedit, qui erga omne hominum genus vico sua

fungereris. Legibus ergo talibus ut etiam obtemperemus, divini juris est.

§. 13. *Proxime itaque originem legum civilium derivamus ex imperio imperantis in personam, & caput civis, & ex facultate in ejusdem voluntatem, & actiones.* Hinc enim jussum superiorum vim obligantem habet, quod imperium, quando suam vim in caput & actiones subditorum exerit, naturaliter, modo licet morali, voluntatem liget, ad certo modo se in suis actionibus conformandum, Hinc suis constitutionibus civile imperium caput civis sibi devincire potest. Unde rursus *Theodoretus*; a) Οἱ νόμοι τῆς πτίνων ἐξουσίας ἔδουτο· ἢ μόνον τῆς πτίνων, ἀλλὰ καὶ τῆς κολλάζειν τὰς πτίνων διαμαρτυρίας, *leges legislatorum potestate operi habent, imo non legislatorum modo, sed illorum quoque, qui transgressores punire possunt.* Non vero tantum à vi legislatoris cogente, sed & à prudentia ejusdem dirigente proficiscuntur leges. Nam lex, ut est in legislatore, non voluntatem tantum & imperium, sed & iudicium includit. In ferendis enim legibus id attendere decet legislatorem, ut leges accommodate ferantur ad genium & indolem illorum, quibus præscribuntur. Dirigit hoc iudicium necessario civilis prudentia, iusti item rectique amor. Ex his principiis nascuntur dictamina practica, id quod in legibus honestum, æquum, & utile esse debet, legislatori dictantia.

b) 9. de LL. Οὗτοι δὲ νόμοι μάλα inquit Plato, b) πρὸς τὸ μάλα
 f. 654. εἶν ἡρώεις γίνεσθαι ταῖς πόλεσιν, ἐν ταῖς τε ἡ
 μέσας πόλεις, φιλέντων τε ἡ τῶν ἐχόντων φα-
 νεῶς τε γυγχαμμένα. Perficas etiam leges hoc

c) de Cyr. l. 1. nomine potissimum laudavit Xenophon, c)
 l. f. 3. quod primum id procurarint, μὴ τοιαῦτοι ἴσονται
 οἱ παλιῶν, ὥστε πωρὴν πνεῦμα ἢ αἰχρῆν ἐφίεσθαι
 me prorsus ejusmodi cives sint, qui pravi alicu-
 jus fœdivi facinoræ libidine ducantur. Socra-

d) Memo- tes etiam apud eundem, d) νόμων δικαίων ὄντων
 tab. Socr. l. quod legibus consentaneum, justum esse dixit.
 4. f. 805.

§. 14. Dispiciendum restat, quid circa
 originem Juris Civilis νομοθεσία Mosaica præ-
 stet. Constabat Corpus Juris Ebræorum tri-
 plice lege, à DEO, qui civilis Principis mun-
 nus in gente hac exercebat, per Mosen Pro-
 regem data, Morali, Ceremoniali & Forensi.
 Lex Moralis itaque cum sit solennis repetitio
 juris naturalis, civili licet modo etiam Ebræis
 fuerit proposita, præcepta illius, si substanti-
 am eorum spectes, inter fontes juris civilis
 eadem referre licebit ratione, qua supra leges
 naturales hoc loco habuimus. Mere Judicialia
 autem præcepta, (nam de Ceremonialibus
 res videtur manifesta, quod hujus loci nō sint)
 cum non habent vim obligandi ex ipso dicta-
 mine rationis, sed sunt determinationes præce-
 ptorum moralium ad ordinationem hominum
 a) l. 2 §. 104. ad invicem, uti loquitur Thomas, a) quæ ex di-
 vina institutione obligarunt gentem Ebræo-
 rum tantum, ad alios populos non pertinent.

Quan-

Quamquam enim reduci possint ad præcepta Decalogi, quæ tam late patent, quam ipsa natura humana, & proinde omnes obligant mortales; non tamen propterea magis reliquas constringunt gentes, quam non aliarum civitatum leges reliquos ligant populos, quorum jura æque in lege morali fundantur, ut de jure Romano constat *ex collatione ista Mosaicarum & Romanarum legum*, quam cum notis edidit P. Pithæus. Grotio b) equidem valde de probabili videtur Scoti sententia, fas non esse quenquam ad mortem damnare, nisi ob delicta que lex per Moſen data morte punivit, ad dicto duntaxat, aut que hæc sunt paria rella estimatione. Dato hæc, sequitur partem juris civilis, quæ de pœnis scelerum agit, ex jure Mosaico Forensi rectius peti, quam ex placito summi civilis imperii. Verum enimvero cum leges Mosaicæ Forenses Theocratia Ebræorum propriæ, nec aliis populis præscriptæ fuerint, non apparet, qui in ratione supplicij capitalis, ob causam civilem inferendi, in nostris Rebuspublicis vim legis habere possint, ut proin fas non sit, quenquam mortis supplicio afficere, nisi ob delicta jure Forensi Mosaico capitalia; cum Theocratia Ebræorum multa singularia habuerit, sive Reipublicæ hujus constitutionem, sive fines ejusdem peculiare, sive structuram internam, sive alias denique loci, temporis, & gentis hujus circumstantias spectas, quæ hodie apud nos aliter se-

b) I. B. P. II. 1. 14. add. Bacho. ad Treusler. Sol. 2. diff. 30. §. 3. lit. g. Anton. Matthæus de Crimin. tit. de jur. n. 6.

c) *l. c.*

habent. Instat equidem *Grotius*, c) non videri notitiam divinæ voluntatis, quæ sola animum tranquillat, aliunde in hoc negotio tam gravi haberi posse, quam ex illa lege, quæ certa mortis pœnam in furem non constituit. Verum cum de divina voluntate, supplicia capitalia probante, non solum ex divinis scripturis, sed & ex jure naturali evidenter constet, secundum divinam voluntatem etiam tuto aget iudex, si secundum vitæ socialis necessitates, quæ modum puniendi præscribunt, mortis pœnam irrogandam esse censuerit. Quod enim fit convenienter sociali necessitudini humanæ societatis, fit convenienter divinæ quoque voluntati; vitam quippe socialem custodiri DEUS vult. Unde cum Fœrenses leges non sint universales, nec omnibus ad observandum propositæ, sed Ebræis tantum; hi soli, non reliqui populi, voluntatem DEI obligantem ex lege, quæ mortis pœnam in furem non constituit, & rationem supplicij capitalis inferendi, cognoscere tenentur, olimque tenebantur.

a) *Levit. 20.*

10. *Deut. 22.*

22.

§. 15. Illustrabimus dicta exemplo pœnæ, adulterio apud Ebræos constitutæ. Satis constat, divina per Moysen sanctione, a) adulterio supplicij capitalis pœnam fuisse constitutam, quæ ex naturalis æquitatis sensu, ob multiplicem sceleris hujus turpitudinem, etiam aliis gentibus placuit, & adhuc hodie placet; aliis licet alio pœnæ genere in delinquentes animadvertere visum fuerit, videatur.

turque. b) Uti vero qui secundum divinæ legis justam severitatem noxium hoc Reipublicæ crimen ultimo supplicio vindicandum esse censent, merito bene audiunt; ita nec in divinam legem peccare illi dici debent, qui mitiori pœna utuntur. Singulares enim in Republica Ebrzorum circumstantiæ gravius hoc reddebant crimen, quæ in Christianorum, & aliorum populorum, civitatibus delicto huic non accidunt. R. Levi quidem apud Hottingerum, c) rationem hujus sanctionis pœnalis hanc tradit, ut incolatur scil. mundus ad voluntatem DEI. Voluisse autem DEVM benedictum, ut omnes creatura mundi sui proferrant fructus secundum speciem suam, neq, species cum specie commisceantur. Idem etiam obtinere voluisse in semine humano, ut constet cujus quodvis sit, neq, hoc cum illo confundatur. Insuper plures reperiri corruptiones in adulterio, quæ causa existunt plurimorum mandatorum. Precepisse nobis DEVM, honorare parentes: at illos filii non innolescere. Esse etiam offendiculum plurimis illorum, quæ iusti sumus. Sic prohiberi congressi cum sororibus, & aliis uxoribus multis: at omnia adulterium tollere, quod non norint homines propinquas suas. Verum communia hæc sunt omni adulterio, etiam apud alias gentes commisso, nec Ebraicum adulterium gravius olim reddiderunt, quam hodie est inter Christianos commissum. Quod itaque apud Ebræos adulterium singulari qua-

b) Selden.
Vxor. E-
braic. l. 3. c.
11. sq.

c) Jur. Ebra-
ic. L. 35. p.
48.

tam

dam ratione morali afficiebat, morasē partim, partim ceremoniale erat. Morale fuit, quod viro uxorem ob fœditatem aliquam averfanti, ob *σκληρογερδία*, ut Christus loquitur, d) ne alienas fœminas incontinenens pol-

1) *Matt. 19.*
8.

lueret, permiffum erat, eandem dato libello divortij repudiare, ne adulterio vinculum matrimonij perrumperent irconciliabiles conjuges. Minor itaque peccandi neceffitas, ab adulteris prætendi uti poterat, præprimis fi vera sunt, quæ ex placitis Sannæanorum & Hillelianorum circa divortij caufas doctiffimus disputat *Seldenus*, e) ita delinquentes ma-

e) *Vxor. Ebraic. l. 3. c. 20. f. 3. Ethic.*

jori peccabant *πρωτότυπον*. *Πρωτοτυπον* enim fecundum *Aristotelem* f) dicitur ita, *ὡς ὃν θεός*

f) 3. *Ethic.*
2.

ἑτέρον αἰετῶν, tanquam quod fit præ cæteris sumendum. Ratio vero hujus legis Ceremonia-

g) *t. 1. Opp. in Num.*
51.

lis reddi potest ex *Theodoro*, g) *ἵνα* fcilicet *ἐκείνου σφραγισθῆναι τὸ ἰσραὴλ τὸ πνεῦμα*, δι' ἃ *τὸ οὐλοζῆν ὁ θεὸς τοῖς ἔθνεσιν ἀπηγγέλατο*, ut sincerum conserveatur semen Iuda, per quod DEVS benedictionem gentibus pollicitus fuerat.

Certe si ob hanc rationem DEVS tribus Ebraeorum distinctas esse statuit, contendente *Theodoro*, h) nec abnuente *Brentio*; i) sique lex

h) *t. c.*
i) *Comm. in Num. c. 36. f. 1004.*

de ducenda fratria, k) notante *Iohanne Musæo*, l) populo Israëlítico præscripta fuerit, ad conservandam distinctionem tribuum ac familiarum,

k) *Deut. 25.*
5.

cumprimis propter genealogiam Messia, ex tribu Iuda, & posteritate Davidis oriundi, ut de ea

l) *de Conj. s. 123.*

certius constare posset; multo magis hoc nomen

mine pœnæ gravitate adulteria in gente hac
coercenda fuerunt.

§. 16. Cæterum quanquam Leges Mo-
saicæ Forenses vim legis in nostris civitati-
bus hodie non obtineant, hunc tamen reti-
nent adhuc usum, ut de eo quod æquum est,
atque justum, in legibus ferendis legislatorem
informare possint, ita ut cæteris paribus leges
eiusdem sensus ferre liceat, pœnales inprimis,
cujus sunt leges Mosis Forenses; ita ut quan-
quam hodie, postquam Ebræorum Respu-
blica tum sortita est finem, ad nullam gen-
tem sub ratione legis obligantis pertineant,
omnes tamen imperantes, velut exemplum
aliquod, & speculum optimæ cujusdam *νομο-
νομίας*, docere possint, quales se condere le-
ges deceat; explicatum etiam secundum The-
ologorum disciplinam *Hugoni du Roy*, a) Ut
proinde & hoc quoque nomine à *Gregorio*
Nazianzeno b) Moses vocatus *νομοδότης ἐπι-
στάτης*, ex legislatoribus illustrissimus.

§. 17. Quemadmodum itaque jus ci-
vile Romanum ob singularem æquitatem, qua
inter alias gentium leges eminet, atque cum
jure naturali convenientiam, tantam inter
populos obtinuit auctoritatem, ut complu-
res ex jure Romano juri suo civili statuta in-
fererent, ostendente id *Arthuro Duck*, a) atque
Lindenbrogio b) observante, etiam nunc in
Gallia Hispaniaq; Scholu, ob solam æquitatis ra-
tionem, præstantiam studiosa juventuti prælega-
tur;

a) *de eo quod just. l. 2. tit. 3. n. 2. § 9 p. m. 174.*

b) *Orat. de Ba in præf. Greg. Niss. f. m. 35.*

a) *de usu & Auth. I. C. R. in Dom. princ.*

b) *Proleg. in Cod. L. L. Antiq.*

ur; ita leges Mosaicae Forenses sanctitate, æquitate & iustitia, civiliq; prudentia incomparabiles, passim etiam Phœnicibus in usu fuerunt, à quibus ad Græcos, & ab his ad Romanos transferunt. Multa etiam ex Ebræorum fontibus Pythagoras hausit, quem per Charondam Catanæum, & Zaleucum Locrum, multis Italiæ civitatibus leges scripsisse, Porphy-

c) *Vit. Pyrius* refert; c) *cujus etiam discipulis civitates Italiciæ respublicas gerendas commisisse, idem scribit.*

d) *Epist. 90. pfit. Zaleuci leges, inquit Seneca, d) Charondaq; laudantur. Hi non in foro, nec in consultorum atrio, sed in Pythagora tacito illo sanctoq; secessu didicerunt jura, quæ florenti sunt Sicilia, & per Italiam Græcia ponerent.*

§. 18. Denique ex his, quæ de jure civili Ebræorum Forensi hætenus disputavimus, concludimus, quod etsi ratione doctrinæ, & exempli, omni alij juri civili præferri debeat,

a) *l. c. l. 3. quod, uti Hugo du Roy a) rursus loquitur, accuratissime determinatum, ac principii rectæ rationis accommodatum sit, juxta populi istius singularem conditionem & statum, cum naturalis ratio inter homines DEI respectu imperfecte admodum judices, & in determinando eo quod justum est, non raro hallucinetur: in genere tamen legis civilis non majorem apud nos habeat auctoritatem, atque vim obligandi, quam jus civile, quod alibi hodie à summis præscribitur potestatibus: De quo supra prolixius egimus.*

§. 19.

§. 19. *Ceterum cum & sine scripto jus veniat, quod usu approbavit, atque diuturni mores consensu utentium comprobati legem imitantur:* a) quomodo consuetudines in leges civiles tandem transeant, paucis videndum erit. Accidit id consuetudini si rationalis est, & generali, & speciali ratione. Illud contingit, si facit ad finem omnibus civitatibus communem, qui est civilis felicitas, quæ vitæ honestate, & vivendi commoditate absolvitur; hoc, si fini civitatis speciali & proprio congrua est, atque privatorum etiam rebus, & commodo, favere creditur. Conjungens hinc Hippodamus, apud Stobæum, b) τὸ εἶδος ἔστι τὸ νόμον, ἡ δὲ ἔθος, ἡ δὲ ἔθος, ἡ δὲ ἔθος, honestam, justam & utilem eandem esse vult. Cum enim consuetudo transit in vim legis, Reipublicæ salutarem eandem esse decet, uti publicæ utilitatis causa leges ferri debent. Sicut enim lex ex ratione æstimatur, ita quoque consuetudo, quæ vim legis obtinet. Talis quippe potissimum hic intelligenda est consuetudo, quæ ubi invaluit, uti Montefinus c) loquitur, *habet vim legis obligantem communitatem, non quæ possit obtinere vim legi, quantum ad hoc, quod est facere personam aliquam habilem ad obtinendum aliquid, h. e. vim privilegij alicujus personalis; aut quæ illa concernit, quæ ex mera liberalitate, urbanitate, ex solâ etiam libertate fieri consueverunt. Illa solâ consuetudo, ait*

a) *luffit. de jure nat. Genr. & Civit.*

b) *Serm. 41. f. 249.*

c) *in R. Thom. rom. 2. disp. 23. q. 13. n. 224.*

Baf-

d) *Flor. The-Bassus*, d) obligat, qua inducta fuit per modum
*ol. Præf. Soc. Con-
 suet. n. 7.* præceptis: Vnde non est obligatio ex iustitia ser-
 vandi consuetudinem in iis, quæ ex mera libera-
 litate &c. fieri consu- verunt. Nam si, quo si-

e) *de obli-
 gat. iustis.
 Part. 1. l. 1.
 §. 2. f. 43.* mili *Rebellus* e) utitur, milites peregrinum ali-
 quem ad domum tuam receperis, non acquireret
 quasi ius possessionis, ut debeat recipi. Irratio-
 nabilis autem consuetudo dicitur, quæ publi-
 cæ honestati, veræ etiam utilitati repugnat,
 iniqua, turpis & injusta. Exempla collegit B.

f) *Quæst.
 in Tacit. 9.
 107.* noster *Berneggerus*, f) quando scil. naufrago-
 rum bona loci Magistratus sibi rapit, atq; ita
 afflictis afflictionem addit: quando maritus mor-
 tuus cum uxore viâ *Vulcano* consociatur:
 quando sponsarum castitatis florem sponso debi-
 tum Dominus decerpit: quando nobilibus homi-
 nem occidentibus, certa pecunia cadaveri impo-
 sita pœnam redimere licet, &c.

§. 20. Ab honestate itaque, atque uti-
 litate, initium sortita consuetudines rationabi-
 les, in usum per successionem corroborantur, uti
 loquitur *Tertullianus*, a) & in vim legis invale-
 scunt opera illorum, qui leges condere pos-
 sunt. Consuetudo enim, ut bene monet *Col-
 lega* noster honoratissimus, *Dn. D. Schra-*

a) *de Virgin.
 Coland. f.
 m. 490.*

b) *Intra-
 duct. in Pâ-
 ded. de LL.
 §. 2. p. 64.
 c) de Rep. l.
 l. c. 10. n.*

154.

gius, b) & lex non differunt quoad causam ef-
 ficientem, & potestatem, sed quoad modum. Lex
 enim constituitur ab eo, & iussu ejus, qui
 summam in civitate habet potestatem, & sic
 secundum *Bodini* c) disciplinam, momento sese
 exercit; cum consuetudo, populi multitudine
 cam

eam primo inducente, sensim, & summa omnium voluntate in hominum animos illabitur, ac temporu diuturnitate vim acquirit, superveniēti patientia & silentio summi imperantis, quod conjecturam voluntatis & consensus ejus in consuetudinem, in vim legis obligantis invalescentem, naturalem suppeditat. d)

Cum enim ab illo toleratur, ad quem pertinet multitudini leges imponere, hoc ipso censetur id probare, quod usu multitudo introduxit.

Thom. 2.
2. q. 97. art.
3. Gros. de L.
B. P. 2. 4. 5.

§. 21. In consuetudine itaque inducenda, quæ vim legis habeat, suum primo agit populi multitudo, utilitate consuetudinis, ad antiquum vel præsentem civitatis statum comparatæ, invitata, & ratione impulsæ; dein summus in Republica imperans, vel illi, penes quos est in civitate summa potestas. Populus subditus ad agendum vel præter, a) vel contra, a) vel secundum LL. ratione inotus, per actus id facit (1.) voluntarios, & liberos tam ab errore intellectu, quam à vi metuque justo: Cum, uti apud Senecam b) lege definitur, per vim metumq, gesta, rata esse non debeant. Nec à populo consuetudo induci dici potest, si in uccendi non habet voluntatem, aut errore deceptus ignorat quid agat. (2.) Sunt actus plures. Consensus enim totius populi, vel majoris partis, ex uno aliquo actu non ita colligi potest, ut per illum consuetudo, in vim legis obligantis transiens, introducta dici possit. Quod si plures sint, & (3.) continui, nec in-

Molin. 2.
l. de l. &
l. ubi. disp.
77. n. 1. §.
Rebell. de
obligat. P. l.
l. 1. §. 5. n. 4.
b) contras.
IV. 26.

terrupti, sapiuntq; reuerati, omnes in posterum

c) *Instit. de hoc jure uti velle intelliguntur* Franzkio: c) quod
L. N. G. & etiam à Montefino d) disputatur contra sylv. &
C. S. 9 pag.

Angelum: Ipse etiam Thomas, c) per actus exte-
d) in 11 Thō. riores multiplicatos interiore voluntatis mo-
rom. 2. disp. tum, & rationis conceptum, efficacissime decla-
23 9 13 n. rari ait, quod ex d. liberato rationis judicio pro-

v. nire videatur, cum aliquoties fit. (4.) De-
c) l. c. resp. bent quoque esse actus diurni. Ut enim
consequatur consuetudo vim novum jus in-
ducendi, & in legem obligantem transire

f) de Obl. queat, opus est, secundum Rebllum, f) ut fit
gat. l. c. m. 2. prescripta per sufficientem temporis longitudi-
nem. Anni hujus, in quibus numerandis va-

g) Dian. riant, g) jure naturali non determinantur;
Resol. Mo. sed tempus, quo illa consuetudo effectum juris ac-
ral. P. VI. tra B. V. Re- cipit, est, Grotio h) monente, arbitrium,
fol. 2 199. f. quantum satis est, ut concurrat ad significan-
m. 124 199. dum consensum. Variare enim hoc, uti ipsa
h) de i. B. P.

2. 4. 5. consuetudo in vim legis invalescens variat, ne-
gari nequit. Quæ enim contra legem induci-
tur, uti vim legem positivam abrogandi ha-
bet, ita quin ad prescriptionem majus tem-
poris spatium requirat, quam consuetudo se-
cundum, vel præter leges invalescens, dubium

non est. Bene B. noster Bælerus: i) *Prout*
i) Com. in *Gror. l. 2. de plus minusve probabilitatis est in consuetudine,*
L. B. P. c. 4. *eo majori minorive tempore ut convalescat, na-*
p. 115. *tur. licet opus h. here videtur; quod etiam de*
consuetudine affirmat, prout dignior & indi-
gnior est, quæ in communionem juris venit.

Ean-

Eandem longi temporis præscriptionem urget Hierocles apud Stobæum, k) *ἔστιν, inquit, k) Serm. 22.*
ὁ ἴσον ἡμῶν νόμων καὶ τὰ ἐν φυλακτικῶν τάχα ὄν- f. 229.
τως πάτρια, καὶ τὰ χαρὰ πρεσβύτερα καὶ ἡμῶν
αὐτῶν, consuetudines vetera patrias, & fortassis
ipsis legibus vetustiores, nihil minus quam leges
observandas esse.

§. 22. Cæterum ut hanc vim plene
 consequantur consuetudines, ut fiant *lex non*
scripta, optimi legislatoris nomen inscriptum ha-
bens, uti loquitur Hierocles, a) consensus sum. a) l.c.
 mi in civitate imperantis accedat necesse est,
 sive expressus, sive tacitus, qui colligitur ex
 scientia, & diuturna patientia ejusdem in dis-
 simulandis legum transgressionibus, vel aliis
 actionibus; quibus consuetudo etiam præter,
 vel secundum legem introducit. Ut autem
 patientia, & silentium imperantium, valeat ad
 præsumendum consensum & conjecturam
 voluntatis, qua creduntur non voluisse ulte-
 rius legem valere, cujus contrarium per lon-
 gum temporis spatium fieri permiserunt, vel
 voluisse consuetudinem invalescere in vim le-
 gis, requiritur, ut sit scientium & libere vo-
 lentium. Habet enim hæc conjectura, quam
 silentium & patientia suppeditat, *naturalem*
hanc, ut B. Bæclerus b) cum aliis observat, ex-
ceptionem; nisi appareat temporis causa, & pe-
culiari ratione, atq; adeo non simpliciter, sed
cum adjunctione, necessitatu, seu temporaria
 uti-

b) l. c. p. 119.
 add. Rebusl.
 l. c. f. 40. n.
 14

utilitatis, viam increbescenti contra legem consuetudini non praclusam esse.

§. 23. Originem Iuris publici quod atinet, cum diversum apud diversas gentes datur, cujuslibet populi sapientibus atque peritis, hujus sui juris Origines atque principia explicare relinquimus. In genere, quid cujusque civitatis jus sit publicum, loquendo, recte Dn.

a) *de Princ. Mauris.* a) illud nihil diversum esse videtur a legibus, qua directo & principaliter, h. e. intentione & executione, ad constitutionem & conservationem alicujus Reipublicæ spectant. Hujus origines, & principia, non dubitamus ex communi omnium bonarum legum fonte, lege DEI æterna, derivare. Etsi enim de constitutione, & conservatione Reipublicæ, de juribus item imperantium & parentium determinate, quoad speciem, nihil præcipiat, nec definitam regiminis civilis formulam præscribat, leges tamen & statuta hominum ad istam legem æternam dirigi debere, æque Gentiles atque Christiani agnoverunt. Sic enim Cicero, b) ergo est, inquit, *lex justorum, injustorumq; distinctio ad illam antiquissimam, & rerum omnium principem expressa naturam, ad quam leges hominum diriguntur, que supplicio improbos afficiunt, defendunt, & ruentur bonos.* Unde cum, quemlibet suo jure frui, legis hujus æternæ placitum sit, publicum quoque jus in nullius civis injuriam tendere debet. Cum itaque vis legis æternæ per jus naturæ, ejusdem-

b) *de Legg.*

demque dictamina, in mortalibus se exerat, eodemque ut in omni, ita in publico quoque jure formando dirigat, ex fonte legis DEI æternæ, atque ejus rivulo jure naturali, jus publicum emanare manifestum est; ita ut quicquid æqui & justi in illo continetur, & ad felicem cœtus civilis consociationem pertinet, in legibus istis æternis radicetur.

§. 24. *Fundamentum & ratio propior, minusq; universalis, est ipsa civitatis, constitutio, prout illi, qui in ejus ordinationem prævio pacto, ut supra explicatum, consenserunt, statum illius formari, ex ratione boni publici privatique, finis item particularis, quem vel ex genio civium, velle natura locorum, Respublica aliqua intendit, esse iudicaverunt. Ita variavit olim Spartz, & Athenis, juris publici ratio, eximie id explicante Xenophonte.*

a) Cum enim Athenienses ad potentiam suam augendam sua convertèrent studia, rei nãvali eam dederunt operam, ut, Thucydide b) scriptore, præ aliis istius periti fuerint. Forma popularis: iudice Xenophonte, c) ad finem hunc consequendum quam maxime erat accommodata, *ὅτι πῶς, ὅτι ὁ δὴνός ἐστι ὁ ἐλαίρων τὰς ναυὸς, καὶ ὁ δὴ δυνάμει ἀσπιδεύς τῆ πῶλι, quod plebs & rem navalem expediat, & potentiam civitati conciliet. Addit idem de gubernatoribus, & incitatoribus nautarum, & armigibus quinquaginta præfectis, & proreth, & navium fabricatoribus, quod multo magis Rei-*

a) *de Rep. Lacedam. f. 683. de Rep. Athen. ib. f. 691. 199.*
b) *l. 7. bell. Pelopon. f. 171.*
c) *l. c.*

publica potentiam amplificavint, ἢ οἱ πολῖται, ἔχουσι
φυλάκων, ἔχουσι οἱ ἄριστοι, quam cives, quam nobiles,
quam homines frugi. Finis vero hic cum ex
Lycurgi instituto Reip. Spartanorum non ef-
set, sed sui tantum conservatio; (hunc enim

d) *l. e. hist.* potius cum Polybio d) Lycurgum civitatis,
c. 46.

l. 2. Polit. quam formabat legibus, habuisse scopum cre-
c. 7.

l. 1. f. 7. demque dominandi, uti ab Aristotele e) accu-
satur:) statum optimatum introduxit prudens
legislator. Colligitur hoc ex verbis etiam
Thucydidu, f) quando de Spartanis negat, quod
habuerint imperij sui socios tributarios, cum
καὶ ἀναρχίαν, Rempublicam administraverint
accommodate, σφισιν αὐτοῖς μόνον ὀμιλλείας, ad
suum morem. Necessariam insuper atque sa-
lutarem fuisse hanc juris apud Lacedæmoni-
os constitutionem, Plutarichus g) docet: Λι-
αρχίαν γὰρ ἢ πολιτείαν, ἣ ἀναρχίαν, οὐ μὲν ὡς
τὰς βασιλείας ἐπὶ τυραννίδι, οὐδ' ὡς τὸ ἀνῆλθε
ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷον ἔρυμα, ἢ ἄλλ' ἡρότων ἀρ-
χίῳ ἐν μισθ' εὐμῆν, ἣ ἰσθροπίσσεια, ἢ ἀσφα-
λείῳ τάξιν ἔχει, ἣ κατὰ τὸν, suspensa enim
Respublica & nunc ad reges in tyrannidem ver-
gens, nunc ad plebem in multitudinis arbitrium,
senatus potentia instar obicis interjecta, equili-
brium retinens, iustissimum ordinem & statum,
servavit. Facta hæc sunt non sine pacto præ-
vio, & consequente, seu ex Plutarcho, h) & lu-
i) *l. 3. c. 3. n.* sino i) constat; quo & hodie jure Publico
apud gentes multa constituta sunt.

l. 1. Opp. g) docet: Λι-
l. 5. f. 42.

l. 1. c. h) & lu-
i) *l. 3. c. 3. n.* sino i) constat; quo & hodie jure Publico
apud gentes multa constituta sunt.

§. 25. In originibus juris publici explicandis etiam ad *Consuetudines*, in vim juris invalescentes, recurrere nonnunquam licet. Illustre hujus rei exemplum suppeditat jus Publicum Germanicum, in quaestione de Origine Electorum. Satis enim ab *Onuphrio Panvino* a) communis illa est discussa sententia, a) *de Comit.* quæ lege Ottonis III. Electores constitutos c. 6. fingit, cum ex scriptoribus rerum Germanicarum satis constet, Fridericum II. Ottone IV. à Pontifice excommunicato, conventu Principum, cui Rex Bohemiarum, Dux Austriarum, Dux Bavarum, Landgravius Thuringiarum, & complures alij interfuerunt, fuisse electum, notante *Vrspergensis*, b) qui *σὺν ἄλλοις* fuit scriptor; b) (*Chron. ad an. 1210. f. m. 927. c) l. c. f. 318. b.*) cum, eodem in memorante, c) *ad huc in cunctis va-* *gientem Principes Allemannia pene omnes in* c) *regem assumssissent.* Et si vero, uti aliarum consuetudinum origo ignoratur, nec in considerationem venit, secundum *Wesensbecium*; d) ita hujus d) *Parasit. Dig. de Leg. Aurea Bulla* loquitur, e) qua soli Electores Cesaris eligendi jus habent, certa origo, sive tempus spectes, sive modum quo inducta fuit, explicari non possit: Et si non dubitemus illam deberi magno isti interregno Imperij Germanici, quo post excessum Conradi IV. usque ad Rudolphum I. Germaniarum instauratorum, Republica Germanica varie concussa fuit; quo minus tamen consuetudine introductus hic mos dici queat, antequam so-

f) *Exercit. de Rep. imp. Germ. F. 5.* f) *Dimissa* quippe ulteriori disquisitione historica, quæ ad liquidum forte vix perducetur, ulterius ex scriptoribus istorum temporum nil probabitur, quam actus singula. es, electiones scilicet à solis Septemviris institutæ, quæ in notitiam & usum in Imperio Germanico transierunt, nemine contradicente, id quod in probanda consuetudine sufficit. Actus enim illi, ceu ex supra dictis constat, introducere consuetudinem solent, qui sunt 1. voluntarij & publici, 2. rationabiles, 3. plures, 4. diuturni, 5. non contrario facto interrupti; g) cum, uti Moralium Doctores

g) *Dr. D. Schrag. In- trod. in In- str. de iure N. G. C. 9.* 94.

h) *Suarez. de LL. l. 7. c. 8. n. 14.*

disputant, *unicus actus contrarius probet non ob- stare consuetudinem, non obstantibus mille aliis qui stent pro consuetudine.* h) Tales vero actus tantum ex Scriptoribus rerum Germanicarum, de more eligendi Regis Romanorum per Septemviros, observare licet; unde, nisi conjecturas certioribus monumentis præferre velimus, munus Electorum in eligendo Romano Principe sola consuetudine invahisse, donec superveniente lege solenni confirmaretur, simplicissime, & forte certissime omnium dicitur. Posset equidem credi, non fuisse actus ad inducendam consuetudinem satis

i) *Lampad. de Republ. Rom. Germ. P. III. c. 4.* n. 2.

multos & diuturnos, i) cum jam Rudolphi L. ætate jus hoc Electorum certum fuerit. Verum cum hoc ex scriptore istorum temporum potius probari malim, quam ex Alberto Argentin-

tinen-

tinenſi, qui ſtylo ſuorum potius temporum fuit uſus, quam ſuperiorum, vel ex *Fragmento* aliquo *Hiſtorico* ſcriptoris cujuſdam incerti, certiora & liquidiora minus certis atque liquidis præferenda cenſeo. Puto itaque Rudolphi I. temporibus juſ Electorum Cæſaris dicendi, nondum ita certum fuiſſe: ut cæteri Principes nõ amplius potuerint contradicere, atque ſe ſuis juribus privari queri, quam erat tempore Adolphi Naſſovij, vel Alberti Auſtriaci; conſenſerint licet, partim propter exemplum Wilhelmi Hõllandi, quem ex Chronico Ultrajectino *Johannu Beker, à ſolu Septemviris, Papa inſtinctu*, electum eſſe *Conringius* k) docet; partim propter autoritatem Pontificis, cujuſ fulmina iſta tempeſtate omnes metueant, quem eoſdem Septemviroſ pari modo ruruſ juſſiſſe conventuſ agere, ad eligendum Imperatoreſ, cognoverant. Credi hinc cœpit in ſequentibus temporibus à multis, Septemviroſ iſtoſ Electoreſ, quod officialeſ eſſent Imperij, à Pontifice fuiſſe inſtitutoſ, quem erroreſ etiam, ut complureſ alioſ taceam, erravit cordatuſ aliaſ reruſ Germanicarum ſcriptor *Aventinuſ*. l)

k) *Annor. ad Lampad. l. c. p. 149.*

l) *Annal. Boj. l. 7. ſ. 576.*

§. 26. Pari ratione ſuperiuſ de Origine juſ civilis dicta, ad *Origineſ juſ municipalis* explicandaſ, applicari poſſunt. Non minus enim & hoc ex fonte legiſ DEI æternæ per rivuloſ juſ naturalis deſcendit, ita ut quæ in civitate à legiſlatore feruntur leges, præcipiendo

endo, prohibendoque actiones, quas ut tales lex naturæ non attingit, ad istam legem æternam dirigi debeant. Graviter B. Augusti-

a) s. l. Opp. nus a) ait: *Conditor legum temporalium, si vir doctus relig. bonus est, & sapiens, illam ipsam consulit æternam, de qua nulli animo judicare datum est, ut secundum ejus incommutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum, verandumve, discernat.* e. 31.

Hoc vero non impedit, quo minus pro utilitate, & necessitate multiplici privatorum, leges ferantur, cum mutua ope & indiscreta utilitate, ad felicitatem civilem obtinendam, honestum & utile convalescere debeant, licet civilis obligatio proxime sit à voluntate illius, penes quem easdem ferendi est potestas. Interim non repugnat, quo minus etiam ex institutis civilibus aliarum civitatum petantur, quæ corpori legum nostræ civitatis inferantur; prudenter modo id fiat, cum temporum mutatio, locorum varietas, diversi hominum mores, studia, affectus, atque animorum motus, leges quoque variare jubeant, quæ neque omnium temporum, neque omnium locorum sunt. Rationis ergo opus etiam LL. civiles sunt, ex generalibus rationis dictaminibus, determinatis & applicatis ad certas species facti, prudenter ratiocinando collectæ conclusiones: quæ determinatio atque accommodatio præceptorum J. Nat. vel etiam J. Gent. aut aliarum civitatum, ad actiones

no-

nostrorum civium, cum peculiari obligatione
novam juris constituit speciem.

SUBSECTIO III.

DE

JURE ECCLESIASTICO.

§. I.

INnotuit hæc juris species variis nominibus,
& appellationibus, tam olim, quam ho-
die. Recentior est vocis *Juris* usurpatio, quæ
tum potissimum invaluit, cum justo DEO ju-
dicio permittente, Romani Pontifices Im-
peratorum, & Regum, jurâ atq; eminentiam,
pedibus suis subjicere molirentur, subji-
centque; annuente *Paulo Lanceloto*, a) *libros a) insit. 2.*
juris Pontificij, quod sic appellat, ad quandam *Can. Pro-*
imitationem illorum, qui in *jure civili* extant, *am*
fuisse conscriptos atq; digestos. Recte vero no-
tauit *B. Zieglerus*, b) *potius ad amulationem i)* b) *Nor. ad*
factum dici posse, eo *scil. tempore, quo avulsa Lancel. pro-*
est à Pontificibus *Ecclēsia ex Regimine Imperato-*
rum & Principum, & quo primum stabilita est am.
Monarchia Ecclesiastica. Antiquior sane Ec-
clesia *καρόν*, *canonū*, h. e. *regula*, vocabulo
usâ est; quæquam & *νόμος*, *leges*, istos *καρό-*
νας, *regulas* appellarint. Sic enim *Theodore-*
mus: c) *Συνελθόντες εἰς τὸ σῶσιδος, ἀπὸ τῆς c) t. 3. Opp.*
ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας νόμος ἐγενήθη εἰκοστῆ, H. E. l. 1. c. 7.
in concilium rursus Episcopi convenientes, leges
viginti

- d) *H. E. l. i. c. 22.* viginti conscripsere. Et Sozomenus d) similiter Concilium Nicanum, ait, ad mores eorum, qui in Ecclesia aetatem degunt, rite instruendos omni cura & cogitatione incumbens, leges sancivisse, quibus etiam Ecclesia gubernaretur. Leges autem dicti sunt isti Canones, non ob Episcoporum potestatem leges ferendi, qua illi penitus caruerant; sed quod vel *taute*, vel Edicto & autoritate Constantini M. Canones istos probantis, vim legum accepturi erant, acceperantque, ipso Imperatore parte Concilij Nicæni una existente, qui se hoc nomine *συνεργητορα*, *comministrum* Episcoporum in eodem Concilio appellavit. e) Quanquam vero Ecclesia Occidentalis ante Concilium Nicanum nullos novisse Canones Perro de Marca f) dicatur, quam moribus tantum, & jure non scripto, fuisse rectam, affirmat; recte tamen observat idem, Ecclesiam Orientalem plures Synodorum Canones fuisse amplexam, & quidem sub *νόμων*, *regularum* potius, quam *βίβλων* *legum* nomine. Celebrat hoc nomine *Matthew Blastar* g) Canones *Dionysij*, *Alexandrini* Patriarchæ, *Perri* item *Alexandrini*, *Martyris*; Canones item *Synodicos*, *Conciliorum Antiocheni primi*, *Ancyran*, & *Neocasariensis*; dubium et si non sit, quod plures fuerint, perierint licet. Sæpius enim tam secundo, quam tertio seculo conventus egisse Episcopos Orientis, cum doctrinæ, tum disciplinæ Ecclesiasticæ causa, ex *Ensebio* h) constat. Enarravit illos *B. D.*

Bebelium i) noſter. Horum numero an **Canones** **Apoſtolorum** etiam fuerint, dubitatur. **Certum** nobis eſt, Apoſtolos horum **Canonum** autores non eſſe, cum diſciplina illis **contenta** ſeculo Apoſtolorum ſit recentior, in ſe **antiquiſſima** licet. **Matthæo Monacho**, ſeu **Blasphæti**, k) videtur οὐκ, τὸς αἴρεσις ἢ ἀποſτολικὴν k) l. c. **Præ-**
τις πολλὰ ἢ δὴ χρόνον τῆς σωτηρίας αὐτῶν ὑπολι- **fat. de Ca-**
λευκότι, τύτῃς ἰσαγορεύουσι, καὶ γενοῦν δύναι **nom. apoſt.**
καλεῖται, verifiſimile, **ſummus Apoſtolorum** eſt, **qui tamdiu** illorum præſentia fruſtus eſt, illos **dictaſſe**, & juſſiſſe, ut ſcriptū mandaret. **Aſt**
Vir doctiſſimus, **Petrus de Marca**, l) **Canones** hos ſeculo tertio vindicat, illorumque **corpus complexum** fuiſſe affirmat **traditiones**, **qua ab Apoſtoliſ** per Orientem manaverunt, ad **diſciplinam Eccleſiaſtica** conſtituendam. **Sed**
Beveregio m) vetuſtiores adhuc videntur, qui **vel labente Speculo ſecundo**, vel **ineunte tertio**, illos conſtitutos opinatur: **Statuente** contra **B. Doſſebæo**, n) cum **Wittackero**, o) poſt **Antio-**
chenum Concilium, & tempora **Conſtantini**, **Canones** hos collectos, & **majoris autoritatu** gra- **diatur. de**
tia Apoſtolicis appellatos. **Nobis** **Canones** hi, **quorum** nimium rigorem ipſe **Balſamon** p) **notavit**, ſtatum **Eccleſiæ ſeculi tertij** potius **labentis**, & ſeculi quartj, quam ſecundi, **notare** videntur; prout etiam **eximie obſervavit**
Gabriel Albaſpinæus. q) **Nulli** proin dubitamus, **quin** **præciſis** iſtis temporibus **magnam partem** **juris Eccleſiaſtici**, **apud Græcos** obſervati,

Antiq. Eccleſ. t. 1. p. 324. § 951.

l). de Cone. Imp. & Sac. 3. 2. 2. f. 143.

m) Annos. 10 Can. A. poſt. f. 4.

n) Everé ad Concil. Nic. diatur. de S. C. p. 100. o) de Scripſ. S. cont. l. 9. 6. c. 12. p. m. 644. 199.

p) Scbol. ad Can. Apoſt. l. X. q) Obſerſ. l. 1. c. 13. p. m. 55.

con-

continuerint Canones iidem. Quæ prolixius exequi, hujus instituti non est. Veteres autem Doctores Ecclesiæ, Concilia item œcumenica, ad *Canones antiquos* provocando, semper ad *Canones Apostolicos* respexisse, plane incertum est: Cum nil obstet, quo minus dicatur, intellexisse eos interdum etiam *Canones Conciliorum secundi & tertij seculi*.

§. 2. Απὸ τῆς κενῆς & dicitur *Canonicum*. Id cum secundum *Franciscum Bernardinum Ferrarium* a) non eodem modo accipitur;

a) de antiquo Epistol. Eccles. gen. l. 3. c. 20

Jus Ecclesiasticum non repugnabit etiam *Canonicum* appellari; seu *Canonicum* idem sit, quod *Conciliorum Canonibus introductum & confirmatum est*; sive *Canonicum* sumatur pro eo, quod ad *Ecclesiam, & Christianæ religionis negotium, quoque modo pertinet*; licet hæc posterior appellatio magis adæquata sit.

b) Synagm. Alphabet. Prefat.

Ἐν τῷ τῶν μεγάλων, inquit alias *Blastar*, b) Βασιλείῳ τῷ πᾶν ἡ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου δευτέρου, ἡ κενὴ κενῶν Ἑλλησπαστικῶν ἐκείνων λέγειν τὰ ἡ νομίζοντες, ἢ ἢ κενῶν ἐαυτῶν πρὸς, ἀλλὰ πᾶν ἀμὲν πατέρες εἰς ταῦτα συνιδόντες κοινῇ γνώμῃ ἡ μαμαειμνημένη βασιάνη δευτέρου, bene enim *magni, Basilio præstantissimo, & Gregorio Theologo placitum est, eos Ecclesiasticos dicendos & censendos esse Canones, non quos suo quispiam arbitrio, sed quos plures sancti Patres, eodem in loco congregati, communi sententia, & sollicita rerum disquisitione constituerunt.*

§. 3. *Ius Ecclesiasticum* hinc non male etiam dicitur, quod sc. feni Ecclesia de illis, quæ ad bonum & decentem ordinem constituentium, adirectum item cultum conservandum, collapsum autem restaurandum, disciplinam denique Ecclesiasticam pertinent: Vocabulo *iuris* accepto p. o. lege. Cui Legi Ecclesiasticæ si quid conforme, *justum* au ict, quod scil. Ecclesiastice tale, seu à Canonibus Conciliorum constitutum sit, seu non sit. *Consuetudinibus* autem *Ecclesiasticis* nomine etiam venisse Canonum placita, ex Actis Conciliorum constat. Cum hac acceptione non debet illa altera *iuris* significatio confundi, qua notat facultatem agendi, & habendi aliquid, seu divino, seu humano jure, & concessione, competat Ecclesiæ. Hujus generis sunt potestas verbi & sacramentorum; libertas à jugo legis Mosaicæ, Ceremoniarum, & traditionum humanarum, a) jus Clavium, & similia. b) Variæ item immunitates, prævilegia, consuetudines, atq; LIBERTATES, quas sic vocant. Ita Ecclesia Gallicana suas habet Libertates, quas in *usu antiqui juris communis*, novo tamen non penitus excluso, consiltere ait *Petrus de Marca*; c) qui illas etiam erudito opere explicatum ivit, in multis licet dissentiens ab aliis *Libertatum Galluanarum Consuetudinibus*, quos sic appellavit, d) Viris licet Clarissimis, & Romanæ etiam communionis, *Carulo Molinæ, Fauchetio, Pasquierio, Pithæo, &c.*

a) *Aug. Cōf. nro. 26.*
 b) *Dannhag. H. doct. pag. 155. 199.*
 c) *de Cone. Spc. C. Imp. l. 3. c. 5. n. 70. f. 139.*
 d) *Prolegom. oper. cit. f. 70.*

Ha-

Habet & suas Ecclesia Germanica Libertates, egregio Comentario illustratas à Dn. D. *106. Schiltero*, e) oppressas olim licet, & in arctum redactas à Pontificibus Romanis, Gregorio VII. præprimis, qui sub libertatis Ecclesiz, in fraudem Imperij & potestatis secularis, facta extensione, veram Ecclesiarum, Germanicarum præprimis, libertatem pessumdare aggressus est, acerrime contranitente Henrico IV. Imp. Principe fortissimo, sed infelici, ceu rerum Germanicarum istius tempestatu scriptoribus prolixius explicatum est.

e) *de libere Eccles. Germanicæ Lib. 7.*

§. 4. Leges itaque Ecclesiasticas quod attinet, sive *canonum & regularum* nomine primo tantum venerint; quod factum, cum Christiani nondum jus summi civilis imperij, & potestatis legislatoriz obtinerent; sive sub verarum *Legum* titulo propositæ fuerint; quod peculiare lege, imperante *Iustiniano*, & solícite inter *sacras & divinas regulas*, atque suas, quæ illas sequi non dedignentur, leges distinguente, a) factum constat; *sanciente*, b) eodem, vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas regulas debere, quæ à sanctis quatuor conciliis exposita sunt, aut firmata, Nicæna sc. Constantinopolitana, Ephesina I. Chalcedonensi; considerari illæ possunt, vel in thesi, vel in hypothesi. Posterior hæc disquisitio historica potius est, quam moralis, futura, instituenda de iure Ecclesiastico tam Orientali, quam Occidentali, hujusque facie tam antiqua, quam

a) *Novell. 23. c. 1. b) Novell. 131. c. 1.*

recentiori : de iure item Ecclesiastico Franco-
rum, in Capitularibus Regum Francorum con-
tento, imo & de particularium adhuc magis
Ecclesiarum Agendis. Verum instituti nostri
hoc non est, præprimis cum ab aliis id eximie
sit præstitum, Beveregio eximie origines & pro-
gressus iurû Canonicis Orientalis explicante; c) *Blasare* autem hieromonacho, *Synagma* $\chi\tau$
σοχειον, *alphanumeric rerum omnium, qua in*
sacris, divinisq; Canonibus comprehenduntur,
exhibente. De occidentali vero iure Canoni-
co, tam antiquo; cujus cognitioni plurimum
inservit Reginonis Prumiensis opus de disciplina
Ecclesiastica veterum, à Ioachimo Hildebrando
editum; quam recentiori, ejusque initiis, at-
que incrementis, egit Zieglerus; d) in expli-
canda historia juris Ecclesiastici, in Franco-
rum Regum Capitularibus contenti, præcla-
ram operam locante Stephano Baluzio. Qua-
re prolixior historia in præsentî curæ nobis
non erit.

c) *Pandect.*
Can. Eccles.
Græc. s. h.
proleg.

d) *Dissert.*
de Orig. Eccl.
in cr. l. G.

§. 5. Ipsam vero juris hujus discipli-
nam quod attinet, pro specie juris humani id
habemus, quod ab hominibus, qui potestatem
condendi jura Ecclesiastica habent, constitu-
tum sit, a) Dari talia jura, ipsa praxis, omni-
um seculorum N. Test. historia, & Sapientum
consensus evincit. Nulla enim celebrata sunt
Concilia, quin ad exemplum Concilij Hie-
rosolymitani, cujus Acta Lucas exhibet, b) de-
cretum Synodicum promulgaretur; quod licet

a) *De D.*
Schrag. No-
trouducl. 110
l. 1. c. 6. p. 37.
b) *Act. 15.*

P non

non omnem Ecclesiam, certas tamen Dioceses, quarum nimirum Episcopi, & Ecclesiarum congregati fuerant, canonicè, & ex consensu, obligaret. A Concilio Chalcedonenſi Occumenico demum, quod Marciano imperante, in causa Eutychiana habitum fuit à sexcentis tri-

c) *Schol. ad Can. Concil. Chalced. Praef.* ad ginta Patribus, Balsamone & Zonara c) autoribus, Canones cujuscunque Synodi, S. Patrum observari, statutum fuit. Sic enim Canon l. laudati habet Concilij: Τὸς ἁγίοις ἀρίστοις πατέροις καὶ ἐπίσκοποις σωδοῦν ἄρχαις ἔνω ἐκτιθέντες κανόνες καὶ τῶν ἐδικαιώσασθαι, qui à S. Patribus, in una quaque synodo, hucusque expressi sunt, observari Canones aequum censuimus.

Fuisse Canones notat Zonaras, d) τὸς μὲν εἰς dogμάτων σωτηλῆντας ἀκρίβειαν, τὸς δ' εἰς ἐκκλησιαστικῶν ἀφορῶντας κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν, fidei dogmatibus stabiliendis, & Ecclesiastica disciplina, moribusq; sancendis inseruiantes. Collectio hæc Canonum in unum volumen audivit Codex Canonum Univerſe Ecclesie. In hæc etiam tempora, non in priora, cadit illud, quod Christophorus Justellus, Vir cætera doctissimus, affirmavit: c) In Concilij

e) *Praef. in Cod. Canon. Univerſ. Ecclesie.* duos illos Codices, divinum & Canonicum, in medio confessus poni solitos, ut ex eorum jure Episcopi inter se dogmata pietatis explorarent, obortas hereses refutarent, & controversias ad disciplinam Ecclesiasticam, sacramq; politiam pertinentes, dirimerent. In Concilio Nicæno certe hoc nondum fuit observatum. Tantum

Scri-

Scripturæ S. Codicem Episcopis Constanti-
num M. commendasse ait *Theodoretus*. f)

f) *Hist. Ec-
cles. l. 1. c. 6.*

§. 6. Cum vero de Jure Ecclesiastico,
qua est humanæ ordinationis, in præsentî tan-
tum nos agere diximus, manifestum est, nos
illud distinguere à *Jure Ecclesiastico Apostolico*;
non quidem quatenus id *Canonibus Apostolo-
rum*, quos sic vocant, continetur, sed quod
in Synodo Hierosolymitana prima sancitum
fuit.

Hujus enim decretum Synodicum,
quod, ut Canones aliarum synodorum, qua-
rum normafuit, circa doctrinam fidei & mo-
rum, disciplinæque Ecclesiasticæ constitutio-
nem occupatum erat, non homines, sed im-
mediate ipsum Sp. S. habet autorem, & proin
non immerito *Jus Ecclesiasticum divinum Ec-
clesiæ* istorum temporum continere dicitur.
Obligaverat etiam iste Canon Synodicus ad

certam tantum tempus, a) quod *ἀδιόρογ* attine-
bat, & constitutionem *de non vescendis idolo-*

a) *Aug. Conf.
art. ult. p.*

thytiis, sanguine & suffocato, à quibus concor-
diæ causa, in gratiam infirmorum ex Ebræis
fratrum, abstinere Gentiles convertios vole-
bat Ecclesia, donec *libertas Christiana* illis pau-
lacim magis ac magis innotuisset, explicante B.
Arculario.

44.

b) Non enim subscribendum esse
censemus B. *Schickardo*, c) censenti, quod in
*primitiva Ecclesia Christianorum gentibus con-
versis*, loco *Mosaica legi rigidissima*, ex decreto
*Apostolorum, & Synodi Hierosolymitanae, præce-
pta Noachica* imposta fuerint: Quem errasse

b) *Comm.
in Act. c. 15.
p 567.*

c) *de Jur.
Reg. Ehr. c.
5. theor. 17.*

P 2

osten-

d) *Annot. ad Alb. A. post. p. 202.* ostendit ex nostris *Job. Tob. Major*; d) ex Reformatis *Seldenus*, e) *Heideggerus*, f) & *Spencerus*. g) §. 7. Exemplum hoc, ceu normam agendi, secuta Ecclesia, paria in pari necessitate urgente, sibi licere censuit. Etsi enim Reipublicæ, qua Christiana est, & Ecclesiæ, arctissima sit unio & conjunctio, hæcque in illa habitare, illaque huic tutas præstare sedes recte dicatur: Attamen, quemadmodum homo, qui ex anima & corpore constat, aliter quoad animam curatur, nec eidem eadem quoad animam & corpus, à Theologo & Medico præscribuntur; ita nec Reipublicæ Christianæ eadem jura esse possunt, qua est cœtus

a) *de Eccles. p. 145.* civilis, & qua, ut cum *apologia A. C. 2)* loquar, est congregatio sanctorum, qui habent inter se societatem ejusdem Evangelij, seu doctrinæ, & ejusdem Spiritus sancti; societatem item externarum rerum & rituum: variare ritus hos licet interdum contingat. Interim sicut diversa sunt anima & corpus hominis, licet à se invicem non sint divisa; ita diversa sunt, constituere cœtum civilem, & constituere cœtum Ecclesiasticum, licet idem cœtus civilis simul, & Ecclesiasticus esse possit, nec à seipso necessario sit materialiter divisus, vel distinctus. Sequitur hinc, quod quemadmodum, cum omnis societas vinculo juris continetur, societas humani generis qua civilis est, sacræ societati qua tali contradistincta, legibus dirigitur civilibus, ita eadem, qua est Ec-

Ec-

Ecclesiastica, dirigatur, & contineatur jure Ecclesiastico.

§. 8. SOCIETAS ECCLESIASTICA externa, quæ in præfenti nobis imprimis curæ est, qua religionis & salutis æternæ causa homines confociantur; ejusque finis tam *internus*, qui est animarum salus, & religionis puritas, quam *externus*, qui est, *Apostolo a)* 1. Tim. 2. explicante, ut sub Magistratu civili, etiam gentili, 2. *ἡμεῶν καὶ ἡσυχίαν βίην διδάσκοντες, καὶ πᾶσαν εὐσεβείαν, καὶ σωφροσύνην, placidam ac honestam vitam degamus, cum omni pietate & honestate, recte pro fundamento & ratione Canonum, & LL. Ecclesiasticarum, proxima habetur.*

Unde cum *Martio Antonio de Dominis*, b) viro in Antiquitate Ecclesiastica versatissimo, observante, *homo non minus in rebus spiritualibus, quam temporalibus, socialis sit; non incongrue SOCIALITATEM SPIRITUALEM & ECCLESIASTICAM, qua est secundum Evangelium Christi, ejusque analogiam, pro ratione juris Ecclesiastici, qua humanum est, ejusque utilitate, & necessitate, allegari dicimus.* Negari enim nequit, quod, licet ad fidem ipsam simpliciter necessarium non sit, credentes in unum cœtum visibilem congregari, ad melius tamen fidei exercitium faciat, unitatemque ejus magis promoveat, atque conservet, si id fiat; & quod hoc nomine fideles congregari malint in cœtibus, in quibus dogmata ad salutem necessaria docentur,

- & sacramenta administrantur. Unde cum huic congregationi *in hac visa multi hypocritæ, & mali admixti sunt*, ut loquitur *Augustina Confess. c)* & cum illa *apologia, d)* & horum intuitu *leges Ecclesiasticæ constitutæ sunt, & feruntur*, quo illorum impietas & ferocia coërceatur, bonus & decens in Ecclesia ordo non turbetur, disciplina autem Ecclesiastica conservetur. Appellatur hinc *jus hoc Ecclesiasticum ab Epiphania c)* *ἡ ἐκκλησιαστικὴ δίκαιος*. Imo *n. 10. f. m. 322.* ipsis pijs & fidelibus adhuc *adjacet malum, ut non faciant bonum, quod volunt, sed malum patius, quod nolunt, f)* *carne concupiscente adversus spiritum, & spiritu adversus carnem. g)*
- g) Gal. 5. 17.* Hujus concupiscentiæ ne in actus externos erumpant, obicem *Canones veterum patrum h) H. E. 1. 6. c. 21.* fuerunt hujusmodi pruritus, *Eusebio h)* observante. Vincula *societatis hujus externæ sunt, eximie explicante post Hülffeman. i) B. 1oh. 17. Museo, k) doctrinæ fidei profusio, & conversatio, k) de Eccles. vitæq; per mutua fraternæ charitatis officia communi. 11. & munio. 134.* Illa sincera, scripturis conformis, & orthodoxa esse debet; Solvit enim dissonantia fidei unitatem Ecclesiæ, ejusque consociationem Ecclesiasticam, graviter præcipiente *U. 2. Ep. 10. Iohanne, l) ne, qui doctrinam Christi non afferat, in domum recipiatur, vel ave ei dicatur. Ob hanc causam, uti scribit Apollinarium Hierapolitanum, m) ap. Euseb. H. E. 1. sepe numero, & multis Asia locis, conveniebant, ac super varias doctrinas examinabant, & profanas pro-*

pronunciabant. heresimq; istam probantes Ecclesia
 ejicebant & excommunicabant. Hæc, conver-
 satio scilicet, sancta esse debet juxta Petri n) n) 1. Petr. 2.
 præceptum, & honesta, ne dissidia inter mem- 11. 17.
 bra Ecclesiæ, & hinc natæ offensæ, atq; scanda-
 la data, cœtum fidelium dissociant, monente
 Paulo: o) 'Εἰ ἀλλήλους δάκετε καὶ καταδίδετε, o) Gal. 5. 15.
 βλέπετε μὴ γὰρ ἀλλήλων, ἀναλωθῆτε, quod si
 alius alium vicissim mordeat, & devoratus, vide-
 te ne vicissim alius ab alio consumamini. Ca-
 nonum ergo vinculo opus fuit, ad publicam
 in Ecclesia, conservandam disciplinam, perti-
 nentem ad morum emendationem, & præ-
 cipiendum, quid cujuslibet conditionis homi-
 nem, qui societatis Ecclesiasticæ membrum
 est, deceat, cum civitatum Rectores, Ethnicis
 superstitionibus addicti, eundem negligerent;
 ne morum corruptione inter Christianos in-
 valescente, adversus eos illi irritarentur, & de
 nostra male sentirent religione. Unde malo
 huic obviam iturus Iustinus Martyr, p) quod p) ad Try-
 si quos, inquit, etiam inter nos tales esse scitis, pbon. f. m.
 qui scil. pecuniæ, gloriæ, voluptatum amore, 309.
 impia, blasphema, & injusta docent & faci-
 unt, ἀλλ' ἔγραψα τὰς γράφας, ἵνα ἴητε ὅτι οὐκ ἐστὶν
 τούτους μὴ βλασφημῆτε, ἢ παρεξηγεῖσθε σπουδά-
 ζετε, non continuo ea de causa scripturas, &
 Christum, maledictis proscindite, aut inter-
 pretatione sinistra depravare studete. Fluit hæc
 externa societas Ecclesiæ ex societate ejus inter-
 na fidelium cum DEO, & inter se, quæ fit

per *fidem*, qua cum Christo, eum capite, uni-
 mur tanquam membra unius corporis; q) &
 r) *Gal. 5. 6. 1.* per vinculum *Charitatis*, r) quo ad mutua ejus
Joh. 3. 23. praestantia officia connectimur, explicante
 s) *1. Cor. 12. Paulo. s)* Tectatur enim de hac interna fidei
 18 *sq.* societate per *charitatem*, externa confocia-
 tio, qua signis exterioribus societatis istius
 t) *Epist. ad interioris absolvitur. Eximie etiam haec do-*
Magnes. p. cuit gloriosus Martyr $\tau\eta\mu\alpha\tau\omega\upsilon$. t)
en. 30. sq.

§. 9. Ecclesia collectivum nomen est,
 dicitque quandam multitudinem, & multo-
 rum congregationem. Sic enim rursus *Iusti-*
nus Martyr: a) Καὶ ὁμιλοῦ, ἢ Ἐκκλησία, πολλοὶ
τὴν ἀειδαίον ὄντες ἀνδραποῖ, ὡς ἐν ὄντες περὶ
μα, τῆ μίση κλησὶ καλῶνται, ἢ ποσων ὀρίονται,
& populus, & Ecclesia, permulti numero morta-
les, perinde atq. una res forent una voce vocan-
tur, atq. appellantur. Ordinatam hanc oportet
 esse multitudinem aequae, atque Cyclopica
 esse nescit, ubi *ἑστὶ ἑδνὸς ἀνέι*, quia est ci-
 vilis. Ordine enim carere non potest Res-
 publica, sive quoad civilem confociationem
 & communionem civium spectetur; sive eo-
 rundem, ut fidelium, communionem & socie-
 tatem intueamur. Unam quippe Remp. eam-
 que regularem, constituit civilis, & Eccle-
 siastica eorundem civium, & subditorum, so-
 cietas externa. Haec de jure cum Republica,
 tanquam pars cum toto, semper conjuncta,
 & unita esse debet, minime constituens pecu-
 liarem Respublicam, *scil. Civili con-*
 tra-

a) *contra*
Tryphon. f.
264

tradistinctam, cum omnem animam potestatis
 supereminensibus subditam, b) & civilem im- b) Rom. 13. 1.
 perantem custodem utriusque Tabulæ Deca- c) Deut. 17.
 logi esse debeat: c) De quo post alios, et- 18. 19.
 iam erudita egit disquisitione Dn. D. Joh. Schil- d) Libert.
 terus d) noster. Ne de eo quid dicam, quod Eccl. Germ.
 religioni Christianæ cum vera Politica optima l. 1. c. 1. §. 5.
 intercedat concordia, explicante Pufendorf. c) Dissert.
 §. 10. Cæterum ordo hic in Republi- select p. 428.

ca, quoad hanc societatem civium Ecclesia-
 sticam externam, requirit certam aliquam po-
 liticam, quæ ab Aristotele a) dicitur esse πόλις a) 3. Polit.
 τάξις, ordo civitatis; καὶ τὸν Θεόν, scil. καὶ τὸ 4. al. 6.
 Ευαγγέλιον, uti loquitur Basilius. b) Externa b) in ascer.
 hæc est, nec illam consociationem credentium
 sub Christo Rege, & Capite Ecclesiæ unico,
 tollit; & consistit in certo personarum or-
 dine, complectiturque certum modum admi-
 nistrandi statum Ecclesiæ externum, & quæ
 ad illum pertinent; dirigendi item, ordinan-
 dique personas, res, actiones, negotia Eccle-
 siastica, disciplinam item, quæque ad Eccle-
 siasticam disciplinam referuntur, ad Ecclesiæ
 tranquillitatem, unum etiam, atque decen-
 tem in ea ordinem conservandum. Deinde
 cum hic ordo personarum & actionum in
 Ecclesia citra regulas, quæ certum agendi
 modum præscribant, servari non possit, præ-
 ter constitutionem hujus ordinis, etiam neces-
 sario dabitur potestas jurisdictionis alicujus Ec-
 clesiasticæ coercitivæ, vigore libertatis à Christo

- e) *Matth. 18.* Ecclesiaz concessa, c) & à Paulo d) asserta.
 17. Nec vero obtinebit hos fines Ecclesia, nisi
 d) *1. Cor. 14.* suas habeat regulas, & leges, quibus obligen-
 40. tur illi, qui in Ecclesiasticam societatem sunt
 recepti. Et si enim in scripturis sacris suffi-
 cienter continentur ea, quae scitu, creditu,
 factu & speratu sunt necessaria; non male
 e) *Pandect.* tamen Beveregius e) monet, quantum ad Eccle-
Can. Eccles. siasticam spectat disciplinam, divina illa oracu-
Grac. Prol. la non eo sine scriptis mandata esse, ut istam in
 f. 2. singulis determinent.

§. II. Licet itaque quae ad fidem & charitatem pertinent, in scripturis contineantur; *adiapoea* tamen Ecclesiastica, à Majestate Divina non determinata, & ceu *adiapoea* ab ea relicta, *objectum* sunt LL. Ecclesiasticarum, & Canonum, seu juris Ecclesiastici. *Personale* hoc est, & *reale*. Illud sunt tam Laici, quam Clerici; (liceat enim ita jam loqui) tam infantes, quam adulti; & quidem tam hi, quam illi, secundum diversos status, atque qualitates spectati. De quibus non solum Canones Conciliorum varia constituerunt, ceu ex *Bellarini* Syntagmate Alphabetico, *Reginonis Prumiensis* libris de disciplina Ecclesiastica, *Caranza* Canonibus Conciliorum, & aliis constat; sed de quibus etiam secundum analogiam sacrarum literarum, & secundum illarum praescriptum Ecclesiarum extant ordinationes. *Reale* objectum illa dicuntur, quae *causam fidei* a) con-
 cer-

a) *Concil.*
Voler. 17.
Can. 3.

ultum DEI externum per
 i cultus externa adminicu-
 e enim cum quidam statue-
 diem infantem non esse bap-
 tum à Cypriano coactum sta-
 ns natos non debere a bap-
 Mores corrupti & scanda-
 tam Clericorum, quam Lai-
 landi, & ad disciplinam Ec-
 ormandi, & quæ aliz fue-
 negotia Ecclesiastica, Patet
 (si) Cyziceni, c) cum ἐγὼ δὲ,
 τῆ ἀγίᾳ συνόδῳ καὶ τῷ τῆς
 ὁξὺ πῆσως, τῆς ἱ σβασιμῆ
 α, πάντε τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 τυπῶσιων, πάντε καὶ τῆς ἐκ
 νων, κελδίντα κὶ ὀελδίντα ἐκ
 ὄν λόγῳ. ego autem, cum, qua
 Catholica & orthodoxa fide,
 i Paschatis festivitate, de di-
 cis constitutionibus, & de ip-
 onibus judicata & definita
 erim, huic sermone finem im-
 antioribus Petrus de Marca d)
 tionum in Conciliis Cano-
 a earum, notat, cum Ludo-
 Lothario filio præcepisse
 es regni in quatuor locis con-
 antie videlicet, Parisiis, Lug-
 actaturi de rebus ad religio-
 morumq; emendationem por-
 timent;

b) Cyprian.
 l. 3. Ep. 8.

c) Ath. Conc.
 Nic. P. 11. p.
 199.

d) de Conc.
 Sac. & Imp.
 P. 11. l. 6. c.
 27. n. 1. f.
 170.

inentibus, ac præterea significaturi, quæ virtutum opera incumbant Principibus, Episcopis, & cujuslibet conditionis hominibus.

§. 12. In circa talia constituendi, & leges Ecclesiasticas ferendi, ad ipsam pertinet Ecclesiam, & totius est Ecclesiæ. Huic sua jura debentur primo, immediate & habitualiter, a) secundum illud Pauli: b) Πάντα ὑμῶν ἔσται, omnia vestra sunt. Actuale vero illorum exercitium, quo καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς ἐκτελεσθήσονται, c) cuncta, in Ecclesia, & ab Ecclesia fiant & gerantur, ad certas hierarchias, quarum quælibet suum agit, certo & harmonico ordine & communicatione, pertinet. In specie enim quod attinet potestatem Ecclesiasticam νομοθετησάμεναι, d) quæ est potestas Ecclesiæ in rebus externis, ad faciendum utiles & salutares Canones & constitutiones, verbo DEI non repugnantes, & ad τὰ εἰς ἡμᾶς ἐκτελεσθήσονται externam in Ecclesia respicientes, circa ritus & ceremonias, disciplinam item, & rectam vivendi rationem, custodiam etiam dogmatum fidei, & veræ religionis: Non unius ordinis illa est, nec ad solum Ministerium & Episcopos, sed etiam ad Magistratum Politicum, seu custodem utriusque Tabulæ Decalogi pertinet, & cum consensu Ecclesiæ exerceri debet; e) quicquid sit de consequente pacto, & conventionione, qua circa hujus juris, & potestatis Ecclesiasticæ exercitium, ordinis gratia

a) *Bannh. Hodof. p. 154. 133.*

b) *1. Cor. 3. 22.*

c) *2. Cor. 14. 40.*

d) *Gerh. de Ministr. Eccles. §. 193.*

e) *Hülsem. Brog. c. 19. §. 18. c. 20. §. 7. 199.*

status inter se convenerunt, salvo uniuscujusque jure.

§. 13. Cum vero primis N. T. seculis gentiles Magistratus Ecclesiam negligenter, nec vellent, uti decebat, atque fieri debebat, cooperari ad exercitium potestatis Ecclesiasticæ, Apostoli primum, dein illorum successores, curam Ecclesiæ tam internam, quam externam, in se susceperunt, convocato, urgente sic Ecclesiæ necessitate, Hierosolymitano Concilio, a) cum non esset Princeps, vel Magister Christianus, qui id faceret, Sic ex Apostolorum instituto, annuente, si modum agendi Apostolicum consideramus, b) tota Ecclesia, loco Sabbathi legalis, nulla obligatione divina in N. T. certum, cultus publici diem determinante, dies Domini, sive, ut *Iustinus Martyr* loquitur, *dies solis* fuit definitus, de quo eximie *Chemnitius* c) egit. Egregie huc c) *Locc. P. II.* pertinet locus *Iustini Martyri* d) ejusdem: c) *de Leg. Dei*
 Ἡ ἡμέρα λεγομένη ἡμέρα πάντων χριστιανῶν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κυριακῆς. f. 54. f. 9.
solis qui dicitur die, omnium qui vel in oppidis d) *ap. II.*
vel ruri degunt, in eundem locum conventus sit. f. 98.
 In sequentibus explicatur à glorioso & doctissimo Martyre, qua ratione publicus externusque cultus in Ecclesia fuit peractus. Paulus etiam, in Corinthiorum Ecclesia, non solum varia ad bonum & decentem ordinem in Ecclesia facientia constituit; f) sed & ipsi f) i. *Cor. 14.* Ecclesiæ hujusmodi ordinationum facultat. in con-

g) 1. Cor. 14. concessit. g) Paschalis quoque controversia, provocante Polycrate cum Episcopis per Asiam ad Philippi & Johannis Apostolorum, Polycarpi item, & aliorum Martyrum, exemplum

h) H. E. 2. & traditionem, apud Eusebium; h) Victore autem ad suorum prædecessorum statuta; ostendit diversas Apostolorum & Episcoporum in Ecclesia, etiam circa eandem rem, constitutiones. Horum dissensus non fidei dissonantiæ, vel discordiæ nota fuit, sed quod constitutiones ejusmodi, & regulæ, statum Ecclesiæ externum, & Christianorum mores concernentes, pro temporis, personæ, loci, & aliarum circumstantiarum ratione fiant, atque variant, & proin libertas hic locum habere debeat. Et sic etiam intelligenda sunt B.

i) Euseb. H. E. 1. 5. 23. Irenæi verba in Epistola ad Victorem, i) cum ait: *Neg, Anicetus, Episcopus Romanus, Polycarpo suadere poterat, ne servaret, quæ cum Iohanne, discipulo Domini nostri, ac reliquis Apostolis, quibuscum fuerat conversatus, semper servaverat: Nec Polycarpus Aniceto suasis, ut servaret: qui sibi presbyterorum, quibus successerat, consuetudinem servandam esse dicebat.*

§. 14. Constituti ab Apostolis passim in Ecclesia Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi;

a) Tit. 2. 5. ni; ut Pauli jussu in Creta Titus fecerat, a) Phil. 1. 1. atque Clemens Romanus alios etiam Apostolos fecisse scripsit; b) uti de regimine Ecclesiastico æque participarant, & in eo constituti fuerant, ita & de potestate ordinandi ea, quæ

ad

ad formam Ecclesie externam, Mores Christianorum, disciplinamq; Ecclesiasticam pertinebant, quod etiam *Blondellus* c) ostendit. Et c) *Apol. pro iam Canones Apostolorum primas suas origi-* sent. Hiero. p. 199.
 nes Apostolorum debere successoribus, pu- d) Obser. 4.
 taz quidem doctissimus *Albaspinau*, d) sed l. 1. Obs. 13.
 non probat. Paulus e) in forenses Christiano- n. 3. p. m. 56.
 rum contentiones inuectus, reprehendit, c) 1. Cor. 6.
 quod *non detur inter eos sapiens, qui possit ju-* 1. 5.
dicare inter fratrem, sed quod sub infidelibus,
levi scil. ex causa, nec sine scandalo, litigent.
 Hinc mandato huic Apostolico obsecutur
 primitivæ Ecclesie Christiani, Presbyteris &
 Episcopis litium suarum cognitionem, & de-
 cisionem, ex compromisso permittebant. B.
Zieglerus f) observavit: *primis temporibus, us-* f) Diss. de
que ad etatem Constantini M. morem hoc nomi- Orig. &
ne ad Episcopos eundi, fuisse usurpatum. Ex- incr. l. G. p.
tant apud Blondellum, g) virum in Antiqui- 15.
tate Ecclesiastica egregie versatum, verba E- g) l. c.
 pistolæ *Clementis*, quæ sic dicitur, ad Jaco-
 bum F. D. *si qui ex fratribus negotia habent*
inter se, apud cognitores seculi non judicentur,
sed apud Presbyteros Ecclesie, quicquid illud est.
dirimatur, & omni modo obediant statutis co-
ram. Duplices erant hi Presbyteri; Clerici,
 quorum erat verbum prædicare, & sacra-
 menta administrare; & Laici, qui mores
 Christianorum observabant externos, utque
 bonus ordo, & doctrina conservaretur, curam
 agebant: Judicabant etiam post modum de
 his

his rebus cum Presbyteris Clericis. In nullis
 seculis quidem *Wilhelmus, Cantuariensis Archi-*
h) Orat. ad episcopos, h) in Ecclesia de Laicis Presbyteris ali-
Reg. ann. 1636. quid audiri esse opinatur, usq; ad *Calvini no-*
vum Genevensis commentum: Sed Apostolorum
 tempore jam tales fuisse Presbyteros, qui in
 verbo & doctrina non laboraverant, & tamen
 Christianorum cœtui præfuerant, manifeste

- i) *1. Tim. 5. Paulus i)* docet, explicaturq; *Hülsemanno. k)*
17. Presbyterio huic & Episcopo, cum potestas
k) Breth. c. *δδγματικὰ* circa doctrinam, & fidei dogmata,
19. 18. Δια- δδγματικὰ, circa mores fidelium, tam
lyf. Apolog. tum *δδτακτικὰ,* circa mores fidelium, tam
p. 412. add. Laicorum, quam Clericorum, seu Ecclesie
Gerb. Com. Ministrorum, competebat, licet reliqua non
in 1. Petr. p. exclusa Ecclesia: Quemadmodum nec huic
 721. citra ministerium aliquid ad Ecclesiam perti-
 nens instituere, & ordinare, licuit. Sic enim

- l) *Epist. ad Ignatius l)* ad Smyrnenfes: *Μηδεὶς χωρὶς Ἐ-*
Smyrn. p. ἐπικόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ ἀνγκύρων οἰς τῶν ὀκ-
m. 6. *κλησιῶν Ἐκ τῆν βεβαια ὀρχαεῖσια ἀγείδω, ἢ ἰσὸ*
τῶν ὀπίστων ἔσα, ἢ ὅ ἂν αὐτὸς ἐπιτίθη, nul-
 lus sine Episcopo aliquid operetur eorum qua con-
 veniunt in Ecclesiam: Totius ergo Ecclesie
 jus est aliquid constituendi, & ordinan-
 di in Ecclesia: Illa firma gratiarum actio re-
 putetur, qua sub ipso est, vel quam utiq; ipse
 concesserit. Rursus: *Ὅου ἐξόν ἔειν χωρὶς Ἐ*
ἐπίκοπου, ἢτε βαπτίζειν, ἢτε ἀγάπην ποιῆν, non
 licitum est sine Episcopo, neq; baptizare, neq; a-
 gapen facere. Boni ordinis gratia, ut in Ec-
 clesia is servaretur, non quod vel jure divino

Episcopus Presbytero esset superior, vel potestate *καυδωνη* proprie tali gauderet, à glorioso Martyre hæc ita monebantur: quod sane non est *ineptia & frivola rationibus, quantum in se est, Apostolicam Ecclesia gubernationem evertere*, uti de his Epistolis Ignatianis, inter quas adulterinas dari, lubentes agnoscimus, judicat *Salmasius*. m) Caterum hæc ratio juris constituendi, antequam Ecclesia fideles haberet Magistratus politicos, non quoad causas Ecclesiasticas, & disciplinam singularum Ecclesiarum tantum obtinebat, sed etiam exemplo Apostolorum n) in Conciliis, in quibus majoris momenti res, fidem & mores, cultumque externum, Ministerij item actiones & ordinem &c. concernentes, discipabantur, fuit usurpata. Patet hoc ex Cypriano, o) cum de Concilio Carthaginensi scribens ad Quirin. *Episcopos*, ait, plurimos, cum Presbyteris & Diaconis in unum convenisse, presente etiam maxima parte plebis; & lectas esse literas Iubajani ad Cyprianum factas. Quid plebem huc confluere opus fuisset, nisi quoad constitutionem juris Ecclesiastici ejus aliqua pars esset, *καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς* licet. Patet ex dictis, jus Ecclesiasticum ante tempora Constantini M. ab Ecclesia fuisse constitutum, tam extra Concilia, quam in Conciliis.

m) Appar. p. 55.

n) Act. 15.

o) Oper. f. m. 332.

§. 15. Non vero lex proprie talis erat, quod sic decernebatur in Conciliis, vel ab Ecclesia constituebatur, sed appellatum fuit

Q

δδγμα

δῶμα ἀκκλησιαστικῶν, *deivetur Ecclesiasticum*, ab

a) *Hist. Eccl. Eusebio*. a) *Canonum* etiam, seu regularum nomine, *Ecclesiz & Christianis commendabatur*, de quo supra ex *Blastare. Statuta Patrum* etiam audiebat. Sic enim *Concilium Agathinense* etiam audiebat. Sic enim *Concilium Agathinense* etiam audiebat. Sic enim *Concilium Agathinense* etiam audiebat.

b) *Canon. 1. thense*: b) *In primis id placuit ut Canonibus, & statuta Patrum, per ordinem legerentur*. Hæc d

c) *Concord. Casario Arclatensi*, apud *Petr. de Marca*, c) *dicuntur Episcoporum præcepta*, item *Canonum statuta*. Audiverunt etiam *Capitula*, docente *Baluzio*. d) *Neque enim vel Apostoli, vel sequentium temporum Ecclesiz & Episcopi, ad Constantinum M. usque, usi sunt imperio proprie tali, & coactivo, ne ipse quidem Romanus Episcopus. Noluit Petrus e) Presbyteros esse uti utpote dicitur quod κληρῶν ἀλλὰ τύπος γινόμενος ἢ ποιμνία, seu Dominium exercentes adversus clericos, sed sic, ut sine exemplaria gregis; ut scil. exempli gravitate, & autoritate, moveant: Nec, ut Gerhardus f) explicat, eo modo præsent auditoribus suis, quo Magistratus politicus dominando, & imperium coactivum exercendo subditis præest. Ἐπιτοκῶν, g) curam agere, & de necessariis prospicere debent, ne falsa doctrina invalescat, aut publica scandala, ad vitæ & morum improbitatem fideles seducant, explicante Isidoro. h) Περὶ τοῦ ἀττεινὸς τῆς ἐκκλησίας, & universo gregi debent, & præscire Ecclesiam DEI, ex Pauli i) præcepto. Συμβραβεύουσαν hinc se Apostolus vocat ἡ κληρῶν, exhortantem, non imperantem. Simili.*

4. m. 1. *Cap. Regg Franc. t. 2. 1. Proleg. n. 4.*

c) 1. *Ep. 5. 3.*

f) *Comm. h. l. 777-751. ad. Hülsem. Brev. c. 20.*

g) *Petr. 1. Ep. 5. 2.*

h) *Etymol. 7. 12.*

i) *Act. 18. 28.*

Militer Paulus k) ἐρωτῶμεν, inquit, ὑμᾶς καὶ k) (1. Theff. 4.
 ἵνα ἐπαγγαλίμην, ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ; rogatus vos & ad- 1. ad. 2. Cor.
 hortamur per Dominum Iesum. Mox appel- 1. 24. 11. Cor.
 lat ἐπαγγαλίαι, praecepta, non νόμους κατα- 3. 5. 9:
 ειδόντων, leges dominantium, quae Theffalo-
 nicensibus per Dominum Iesum dederat. Qui-
 bus nihilominus obsequium debebatur; l) 1) Ebr. 13. 17.
 gravissimis urgente Apostolo illud rationibus; 1. Theff 4. 8:
 & pro ipsius DEI contemptu praeceptorum
 suorum contemptum interpretante, ahnue-
 te ipso filio DEI; m) nec minus & obedi- m) Lut. 10.
 entiam pastoralis munere pascendi oves Chri- 16.
 sti, Apostolis à Christo demando, ex finis
 hujus necessitate, postulante: Diversa quā-
 quam alias fuerit illorum ratio, quae quoad res
 Ecclesiae tam internas, quā externas, ex iure
 divino, & autoritate, licet humana, Aposto-
 lica tamen, pro statu Ecclesiae praesenti externo,
 τῆς αἰῶνος ἡ ἐκκλησιαστικῆς gratia; iidem institue-
 rant, Majestate Caesarea, aut regia jurebus pro-
 fus inviolatis, ut loquitur Conringius; n) nec in
 directione externa, & quoad ἀδιάρτητα, majo- n) de Maj.
 rem Monarchiam & majus imperium, quam Cae. auctori-
 circa f. 5.
 in interna affectantes. Ita precibus ad obe- 137.
 dientiam obtinendam egit Ignatius: o) Τῷ o) Epist. ad
 ἐπισκόπῳ προσέχρησι, ἵνα ὁ θεὸς ὑμῶν, Episcopo Polycarp. p.
 attendite, ut & DEVS vobis; mox mentionem m. 14. ad
 faciens, καὶ ἱεροκλαστικῶν πρὸς ἐπίσκοπον, πρεσ- Philadelph.
 βυτέρῳ, ἡγούμενῳ subditorῶν Episcopo, Presby- p. 42.
 terū, Diacanis; cum quibus optat sibi partem
 fieri capere in DEO. Concilia autem quod

Q a at-

attinet, & Conciliorum Canones, nulla illa, p) *Diff. de ut recte monet B. Zieglerus, p) ex se habent Orig. l. C. potestatem vovendit, & patres in illis congregati, iudicium tantum directivum, & declarativum rerum credendarum, aut agendarum, proam. l. r. non vero simul potestatem prescribendi per modum legis habent.*

Nisi igitur Principis accesserit auctoritas & mandatum, non aliter valebit, quod ita conclusum est, quam pactum aliquod ex conventionione resultans: Quoad effectum sc. in vita exteriori, ut patuit exemplo Pauli Samosatani, à Concilio Antiocheno excommunicati, cui ille se opposuerat. In foro interno interim obligabant jure divino, quoad illa, quæ ex verbo DEI præcipiebant; & quoad adiphora in genere, quatenus hæc pertinebant ad τὰς ἐν ἐκκλησίᾳ, à Paulo q) præceptam, atque Ecclesiasticæ socialitatis causa quodlibet membrum ad totum cœtum se conformare debet, uti jure naturali etiam præcipitur. Imo potestate seculari coactiva usque eo abstinerunt Episcopi & Concilia, ut, cum Paulus Samosatenus, ob hæresim excommunicatus, & Episcopatu privatus, parere nollet, Aurelianum Imp. hoc nomine interpellarent, à quo, Eusebio r) memorante, summa cum ignominia Ecclesia fuit expulsus.

q) *1. Cor. 14. 40.*
 r) *H. E. l. 7. c. 29.*

§. 16. Cæterum postquam Ecclesia Christianos experta est Rectores, constitutionum Ecclesiasticarum, Canonumque, major & constrictior vis obligandi esse cœpit. Quæ enim

enim per modum regularum, ex reverentia, & obedientia Episcopis debita, observabantur, & observari debebant, per Christianos Imperatores, Reges, cæterosque Magistratus, vim legum consequebantur. Sic enim *Iustinianus* Imp. a) non solum *sanctas Ecclesiasticas* a) *Novell. regulas, que à sanctis quatuor Conciliis expositæ* ^{331. c. 1.} sunt & firmatæ, vicem LL. obtinere sanxit; sed & *M. Antonius de Dominis*, b) ex Actis Concilij *Valentini*, c) sub *Lothario Imper.* habitis, in quo Patres congregati multa pro Ecclesiasticæ disciplinæ reparatione statuerant, refert, quomodo, *statuta sua, alioqui vim legis non habitura, à Principe confirmari debere, cenfuerint, suppliciter postulando, omnino p̄ Principi autoritate illa muniri.* Idem apud Reges Francorum aliõs obtinuisse, & moris fuisse, probat, refertque ex *Francisco Florente*, d) doctissimus *Stephanus Baluzius*, e) quod per tempora Carolingiorum in consilium regum adhibiti fuerint Episcopi, una cum regni Processibus, in conventibus publicis, qui à regibus nostris indicebantur, in quibus Conciliorum sanctiones examinabantur, res ad Ecclesiasticam Politiam spectantes ordinabantur, & ad omnium utilitatem Capitula, seu leges, promulgabantur omnium ordinum consensu. Additque, Capitula tali modo constituta à Principe, lecta fuisse coram populo, & postquam omnes consenserant, novis illis Capitulis, seu constitutionibus Ecclesiasticis, omnes subscribebant. Et hoc est quod

f) *Epist. 48.* B. Augustinus monuit: f) *Serviant Reges terra Christo, etiam leges ferendo pro Christo.*

§. 17. Hæc etiam est disciplina, quæ in nostris Evangelicis Ecclesiis invariatae August. Confessioni addictis, adhuc hodie, de constitutione *juris Ecclesiastici*, seu legum Ecclesiasticarum, docetur. Sic enim Theologus

de Ministr. nostras, plane eximius, B. Gerhardus: a) *Con-*
Eccles. 5. *stitutionum cum verbo DEI congruentiam, de-*
 193. *corum & ordinem spectantium 1. Cor. 14. v. 40.*

quarum, quædam respiciunt ritus & ceremonias, quædam disciplinam, rectamq; vivendi normam, sanctio, non ad solum Ministerium, sed etiam ad Christianum Magistratum, utriusq; Tabule Decalogi custodem pertinet, ac cum consensu Ecclesie fieri debet: ceu supra jam monuimus. In

juris hujus possessione, & usurpatione, cum magna pars libertatis Ecclesiarum consistat, recte Dn. D. Schilterus b) disputavit de redu-
ctione regiminis Ecclesiastici ad statum Caroli-
num. Ex quo etiam patet, appellationem ad

b) *Erb. Ec-*
cles. Germ.
 l. 3. 5.

Curiam Romanam, de jure fieri non debere. Sub Rectoribus ergo Christianis, quod haud raro Episcopi adhuc pergerent Laicorum cau-

c) *1. Cor. 6.*
 1. 597.

sas decidere, ut prioribus seculis facere con-
sueverant, Laicis & Apostolicum consilium, c) prioribus temporibus probatum, respicientibus, & ab illorum integritate optima quæque sibi promittentibus, ex mera Principum concessione, privilegio, & gratia, factum est. Quod exinde satis patet, quod, Petra de Mar-

(a d)

ea d) etiam observante, ordo, quem sequi oportet in iudicio Canonico, à Principe fuerit ^{l. 1. l. 4. c. 20. s. 6.} *præscriptus*. De LL. Justiniani Imp. testatur idem *l. 1. Carnatensis*, e) epistola ad Lesiardum Suesionem Episcopum, de institutis Legum novellarum, quod Ecclesia Romana illas commendet & servet. Secundum quarum præscriptum etiam, vim legis licet non exeruerint in Gallia, idem *l. 1. ad casum* sibi propositum respondit. Prolixius etiam in hoc est *Marcus Anton, de Dominis*, f) ut ostendat, quomodo Principes leges scripserint servandas in & ab Ecclesia, moderantibus etiam res ipsæ Ecclesiasticas. ^{l. 6. c. 6. f. 105. 199.} Eadem insequentibus temporibus Capitularium, à Regibus & Imperatoribus Francorum promulgatorum, fuit autoritas, graviter & serio injungente *Carolo Calvo* g) Capitularium horum observantiam; neve *Episcopi sub occasione, quasi auctoritatem habeant Canonum, suis constitutis resistent, aut neglegant, sed potius Canones ut intellegendi sunt intellegere, & in cunctis observare procurent*: Hoc est, ut utrumque faciant; & suas constitutiones nimirum ut servent, quas concordie gratia inter Episcopos & Presbyteros provisionaliter fecerat; & Canones non contrarios suis LL. recte intelligant. Prolixius est in hoc docendo *Baluzius*, h) qui simul ostendit, ipsum Pontificem obedientiam LL. his Ecclesiasticis promississe. ^{h) Capp. Regg. Franc. l. 1. Præfat. n. 18. 199.}

§. 18. Si historicum foret nostrum institutum, doceremus, quomodo in sequenti-

bus temporibus hæc ratio juris Ecclesiasticæ constituendi multum fuerit immutata. Contra jura quippe tam divina, quam naturalia, id quod ad totam Ecclesiam, & omnes ejus hierarchias, seu status Ecclesiæ, pertinere ostendimus, Gregorius VII. ad se pertrahere tentavit. Satis hoc testantur illi **DICTATUS**, atque Capitula, quæ leguntur apud *Baronium*:

a) *Annal. rom. XI. ad ann. Christ. 1076. f. m. 479.*

um: a) Ex quibus, quod septimo loco legitur, ita habet: *Quod Papa soli liceat pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Canonica Abbatiam facere: & e contra; divitem Episcopatum dividere, & inopes unire.* Inter causas hinc aucti novi juris

b) *de Conc. Sac. C. Imp. l. 3. c. 6. § 4. f. 161.*

refert *Petrus de Marca*, b) quod *suprema potestas, quam in plerumque causis judicandi synodi provinciales obtinebant, penitus extincta sit, & ad solum summum Pontificem revocata.* Hoc scilicet est libertatem Ecclesiæ, quam ista tempestate hostes potestatis secularis præ se ferebant, asserere! Utique, si Ecclesiæ nomine ipse Pontifex intelligitur, secundum receptam apud Curiales interpretationem. Sed res clara est. Novo nimirum jure opus erat, quo dominatui Pontificio suum non deesset robur. Impudens etiam est assertum, quo Reges, qui LL. Ecclesiasticas condiderunt, ad restaurandam disciplinam Ecclesiasticam, id ex permisso & nutu Episcoporum, imo Romanorum Pontificum autoritate fecisse, Curiales Theologi fingunt, castigante hoc nomine pro
me-

merito *Græferum* doctissimo *Baluzio*. c) *Pa-* e) *Cap. Regg. Fran. 1. l. proleg. n. 10.*
 tet denique ex dictis, à vero aberrare *Bellar-*
minum, d) cum in Ecclesia Romana *semper*
creditam esse fingit, Episcopus in suis diocesis, d) *de Rom. Pontif. l. 4. c. 15.*
& Romanum Pontificem in tota Ecclesia; esse ve-
ros Principes Ecclesiasticos, qui possint sua auto-
ritate, etiam sine plebis consensu, vel Presbyte-
rorum consilio; leges ferre, qua in conscientia
obligent, judicare in causis Ecclesiasticis, more
aliorum judicum, ac demum punire. Olim e-
 nim non erat sic, ut ostendimus : Et opponi-
 mus his assertis ea, quæ hac de re *M. Antonius*
de Dominis scripsit contra hos Curiales. Re-
 cuperarunt etiam Protestantium Ecclesiæ hæc
 jura constituendi LL. Ecclesiasticas, per se-
 cessionem à Romana Ecclesia. Sententia au-
 tem nostrarum Ecclesiarum continetur in *Au-* e) *art. 28.*
gust. Confess. c) & vindicatur à *Dannhaverro*. f) *H. P. P. I. p. 657. 59.*

§. 19. Magistratui civili suum jus circa
 legum Ecclesiasticarum constitutionem sic
 asserimus, ut ne *infidelem* illo privandum esse
 censeamus. Gaudet enim Magistratus civi-
 les hoc jure, & qua Magistratus, & qua Ma-
 gistratus Christianus est, & orthodoxus. Hoc
 modo dupliciter, illud sibi vindicat. *Primo*, qua
 auditor Christianus est, qui cum cæteris Ec-
 clesiæ membris, ut de aliis Ecclesiæ juribus,
 ita quoque de jure & cura conservandi verum
 DEI cultum, collapsum restaurandi, cætera-
 que quæ ad vitam Christiano homine dignam
 utique agendam, atque ad disciplinam Ec-
 clesiæ

ecclesiasticam ordinandam spectant, habitualiter, ideo quia membrum Ecclesie est, participat.

a) Phil. 4. 8.

Αδελφοί, fratres, inquit Apostolus. a) Ergo quousque, & ad quos, nomen fratris, in Ecclesia se extendit, tam late patet jus cogitandi de illis, quæ ad disciplinam inter Christianos conservandam pertinent.

Ὅσα ἔσιν ἀληθεῖ, ὅσα σιμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγαθὰ, ὅσα πιστά, ὅσα εὐφημα, ἢ πε ἀρετῆ, ἢ ἰπταίνθη, πάντα λογίζεσθε, quæcumq; sunt vera, quæcumq; honesta, quæcumq; iusta, quæcumq; pura, quæcumq; accommodata, quæcumq; boni nominis, si qua virtus, si qua laus, hac cogitate.

Quod citra rationem ad vitam Christianorum privatam tantum restringitur. Dein qua Christiani cœtus Rector Christianus est. Hoc nomine tenetur, tanquam custos utriusque

b) Deut. 17. 18.

Tabulæ Decalogi, b) præcipere ea, quæ ad recti cultus conservacionem, corrupti restitutionem, disciplinam Ecclesiasticam, & externam Ecclesiarum gubernacionis, & ad hos obtinendos fines, pertinent. Imo ad hoc obligatur etiam qua Princeps, seu qua Magistratus. Etsi enim qua talis est, non statim habet idoneitatem judicandi de illis, quæ veram religionem, ejusdemque conservacionem, disciplinam item Ecclesiasticam, & alia objecta regiminis Ecclesiastici concernunt; id quod contingit, si Magistratus veræ Ecclesie non est membrum: Ex vi tamen potestatis circa facta, quæ abstracte considerata, de essentia

sum-

summi civilis est imperij, & sic qua Princeps, jus habet disponendi de cultu publico, decenti item sacrorum ordine, & disciplina externa, vitæ sanctimoniam respiciente. Licet itaque in usu sui hujus juris Princeps externus, & qui non est Christianus, corruptum vel idolatricum cultum pro vero habendo, gravissime peccare possit, genuinum DEI cultum impediendo; quod si tamen idoneitas in Magistratu accesserit, ita ut de qualitate cultus, aliisque objectis ad Ecclesiæ constitutionem, & externam gubernationem pertinentibus, recte judicare noverit, usus ad hoc, si ipse per se non est idoneus, illo genere hominum, quos DEUS pro rerum harum interpretibus habet, h. e. orthodoxis Theologis, & sic legitime proferat, jure quoque hoc legitime utetur. Jure sane Mahometes II. Constantinopoli expugnata, hyperepiscopiam Ecclesiæ Christianæ exercuit, cum, memorante *Martino Crusio, c) Turc-*
cognita ex Gemadiaz Scholario Patriarcha Con-
stantinopol. fidei Christianæ doctrina, illi
non solum Episcopale pedum manu sua tra-
diderit, sed & edicta proposito gravia minatus
fit illa, quicumque molestant, aut calumnia-
rentur, aliquem Christianorum, in eosq; gravi-
ter animadverti jusserit. Ex Eusebio etiam su-
pra audivimus, quomodo Christiani in disci-
plina Ecclesiastica, adversus Paulum Samosa-
tenum exercenda, auxilium Aureliani Imper,
implonaverint, quod etiam, qua Princeps præ-
stitit,

stitit. Non sane id fecissent nostri, nisi *ἐκ τῆς* externam etiam in Gentili Principe, & sic in Principe qua tali, legitime licet, ceu dictum, exercendam, locum habere credidissent; vigore nimirum summi, & divini in his terris Vicarij Imperij, quod in subiecto infideli, æque divinas agnoscit origines, atque in Christiano. Pro Regibus hinc, & omnibus in eminentia constitutis, Paulus d) præcipit fieri *δεισέας, σεβαστάς, ἐπιδέξαις, εὐλαβείας*, quo sic erga Ecclesiam & religionem Christianam se gerant; ceu hoc sine etiam à DEO constituti, ut placidam & quietam degamus vitam, cum omni pietate & honestate. Ergo si de debito, ob potestatem divinitus concessam, & munus DEI his in terris Vicarium, loquimur, Princeps qua Princeps tenetur, secundum Apostoli disciplinam, subditos suos & pios, & honestos reddere: quicquid sit de aptitudine, quam qua Princeps est Gentilis non habet. Finis à DEO potestati Magistratus constitutum, non absolvitur,

d) 1. Tim. 2
1. §

inquit B. Hülfemannus, e) sola tranquillitate & honestate vite civilis, sed introductione & conservatione omnis pietatis, 1. Tim. 2. 2. qua voce non omnem qualemcumque DEI cultum, sed unicum, eumque Christianum, purum & salvificum designari, ex scripturis constat. Omnes etiam tenentur ad aperiendas Christo portas, f) modo omnes hanc sui officij partem recte agnoscere vellent, nec ob infidelitatem, vel per-

e) Breß. c.
20. supp. n.
3 §. 7.

f) Psal. 24.
7.

f) Psal. 24.
7.

per-

perverſum de rebus divinis ſenſum, debita aptitudine in tantum deſtituerentur: De quo alia occasione plura. Diſtinctio inter *poſteſtatē internam, & externam*, quæ hic locum habet, ſolidior eſt, quam ut tam facile everti poſſit.

§. 20. Variante itaque ſtatu Eccleſiæ externo quoad Hierarchias, quæ pars ſunt ordinis, à *Paulo* a) imperati, & in genere licet notati, atque poſitiam externam, ita ut aliter ea ſe habuerit tempore Apoſtolorum; aliter ſub Episcopis ante Conſtantini M. tempora; aliter ſub Chriſtianiſ Imperatoribus, & Regibus, ante Gregorium VII. aliter poſt ejus tempora ante Reformationem, ſub Monarchia Curia Romanæ; aliter denique poſt Reformationem, apud Proteſtantes in primis, ubi Eccleſiæ reſtituta fuit libertas, quam habuit olim ſub Imperatoribus, & Regibus Francorum: Variante, inquam, toties ſic ſtatu Eccleſiæ externo, variavit etiam ſimul jus Eccleſiaſticum: Sicut etiam illud variaviſſe oſtenderunt doctiſſimi *Petrus de Marca, Beveregius, Baluzius, Zieglerus*, & alij. Unde cum, in genere de illo loquendo, illud primo conſtaret, & compoſitum eſſet ex legibus & præceptis divinis, ex S. literis deſumptis, quibus ea, quæ conſtituebantur, aſſerebantur; Canonibus Apoſtolorum, atque Conciliorum, ſcitis etiam Patrum; poſtea acceſſerunt Epistolæ veterum Pontificum; quas genuinas non eſſe, ſatis conſtat, quod & doctiſſimi quique ex Pontificiſ
ipſis

a) 1. Cor. 14
40.

ipsis agnoscunt; & aliz in sequentium Pontificum constitutiones, & decreta &c. Obtinuerunt etiam traditiones, & Consuetudines, ad quas in quæstionibus Juris Ecclesiastici fuit provocatum, quas etiam infringendas esse negavit *170 Carnotensis*. b) Hodie Ecclesiz Protestantium postquam jure divino competentem recuperarunt libertatem, ita quid juris Ecclesiastici apud illos sit, ex singularum Ecclesiarum agenda, quæ particularum Ecclesiarum Sanctionibus respondent, cognoscitur, & *1us Ecclesiasticum particulare* appellari possunt.

§. 21. Obligationem Juris hujus Ecclesiastici quod attinet, obligat illud per modum Legis positivæ humanæ, quatenus auctoritate & jussu Civilis Imperij promulgatur. Quæ ex divino jure assumuntur, jam ante uti vim obligandi habuerant, ita demum per propositionem, & promulgationem humanam, talem non acceperunt. Si quæ autem circa *adiaphora* ab Episcoporum conventibus constituta sunt, ad bonum & decentem ordinem in externa societate Ecclesiastica faciendum, & conservandum, licet talia ex ministeriali potestate isti præceperint, a) Ecclesiz ta-

- a) 1. Cor. 4. 5.
- 2. Cor. 4. 5.
- Coloss. 1. 25.
- 2. Cor. 8. 2.
- b) 1. Cor. 14. *synagoga* turbetur, vigore præcepti *Sti. 40. 1. Pet. 2. 13. b)*

3. 3.

§. 22.

§. 22. Species Juris humani denique
 tum sit Jus Ecclesiasticum, patet, pro circum-
 stantiarum varietate, illud quibque varie mu-
 tari, limitari, & abrogari posse. Prisci sane
 Canones, mutata facie Ecclesiz hodie, magna
 ex parte usum amplius non habent. Jus au-
 tem Canonicum quod attinet, etsi Petrus Mat-
 theus, a) jus Pontificium prima laude tot seculis
 observatum, miro Ecclesiastica disciplina fructus
 attulisse existimet, licet etiam ex illo præsidia
 veritatis adversus Pontificios peti possint, ceu
 Saccus b) ostendit; non defuerunt tamen,
 nec defunt, qui sub initium, & tempore Re-
 formationis, Jus Canonicum à Protestanti-
 bus penitus antiquari, & è Scholis nostris
 eliminari debuisse, opinantur, quod in Juris-
 prudentia Ecclesiastica explicanda illud mul-
 ti incaute secuti fuerint, & sequantur. Per-
 tinaciter illis non contradixerim. Constat
 enim quod rerum Theologicarum & Mora-
 lium, Antiquitatis etiam Ecclesiasticæ cog-
 nitione, vel aliis etiam præsiidiis non satis in-
 structi, non solum interdum parum caute
 illud sequantur; sed quod etiam quoad ea,
 quæ in nostris Rebus publicis, & regimine Ec-
 clesiastico externo, usum habere, & habitura
 esse credita fuerunt, à quolibet statu Prote-
 stantium similia constitui potuerint. Cum ve-
 ro id nunc vix fieri possit, bene fit, quando
 ostenditur, quid in Pontificij juris disciplina
 Ecclesiam & Rempublicam turbet, quod B.

a) Præfat.
 ad 7. decre-
 tal.

b) de latid.
 in l. c. do-
 cum. Conf.
 Orbed. p.
 12. 199.

Zioga

Zieglerus in Lanceloti explicatione præstitit, quod & Dn. D. Schilterus, & Dn. D. Schragius, Jcti nostrates, monuerunt in Jure hoc docendo occupati.

ARTIC. III.

De

JURE PRÆCEPTIVO,
ET PERMISSIVO.

§. I.

Jure jam aliquid præcipi, jam aliquid tantum permitti dicitur. Jus hinc aliud præceptivum, aliud permissivum vocatur; etsi cum solum præceptivum vim obligandi habeat, hoc etiam solum proprie legis nomine venire possit, permissione non nisi, ut Grotius

- a) l. B. P. l. us a) loquitur, alium ab eo [cui permittitur obligante, ne impedimentum ponat: hoc est Zieglerus b) explicante, non respectu agentis, sed ejus, qui resistere, aut impedire agentem alias potuisset. Considerari hinc vult Cicero, c) utra lex jubeat aliquid, utra permittat. Nam id quod imperatur, necessarium: illud quod permittitur, voluntarium est.

§. 2. Præceptivum dicitur jus jam laxiori, jam strictiori sensu. Hoc jussionem tantum significat, positive, & affirmativis verbis præcipientem, prohibitioni negative conceptæ contradistinctam: laxiori autem acceptione

ceptione tam negativum, quam affirmativum
 præceptum complectitur, cum & interdictum
 suo modo sit præceptum, ne aliquid fiat, &
 æque ex imperio in personam, & actiones ci-
 vis, exoritur, atq; jussio, qua præcipitur actus
 aliquis honestus, ut fiat. Ne dicam, quod &
Pufendorf a) observatum, quodvis præceptum
 affirmativum virtualiter continere interdictum
 omnis oppositi, cum quando jubetur diligere pro-
 ximum, eo ipso vetatur inferre illi omnia, qua
 dilectioni repugnant. Legem hanc *Cicero*, b))
 quam *permissentis* contradistinguit, aliam ju-
 bentem, aliam vetantem esse dicit. *Seneca* c))
 dicitur lex, qua quid oporteat querit.

a) *de Offic. homin. & civis, Præceptum.*
 b) *l. c.*
 c) *17. Contr. 25.*

§. 3. Jus præceptivum effectum esse
 imperij in caput & actiones subditi, satis con-
 stat. Non enim cum efficaci obligatione in-
 feriori superior præcipere, suisque constitu-
 tionibus, & jussionibus, eum ligare & cogere
 posset, nisi hic ejus jubendi, imperandique po-
 testati foret obnoxius, quæ virtute sua in ca-
 pite & actionibus subditi hunc producit effe-
 ctum, ut ejus voluntas regatur ad arbitrium
 imperantis. Agnoscens hoc *M. Terentius*, ob
Sejani amicitiam accusatus, ad *Tiberium*, Ti-
 bi, inquit apud *Tacitum*, a) *summum rerum ju-*
dicium Dei dederit, nobis obsequij gloria relicta
est. Et cum vis juris præceptivi in hoc consi-
 stat, ut compellat sibi obnoxium ad omnia;
 quæ finis civitatis, sive confociationis, qui &
 omnium bonarum legum finis, requirit, ma-

a) *6. Annal. 2. 5.*

R. - ni

nifestum est, si ubi jubeantur, quarere singulis liceat, percunite obsequio, imperium intercidere,

b) 1. *Hist.* uti de disciplina militari differens Otho loquitur apud *Tacitum*. b)

§. 4. Cæterum quemadmodum imperium superioris jus parit præceptivum, ita diversum legislatoris propositum præcepta jam affirmativa, jam negativa sancit. *Et non solum præcipere, sed & prohibere ipsum, jubentis*

a) *Hieron.* est, scribit Autor *Epistola ad Demetriad.* 2) vulgo *Hieronymo* adscriptæ. Cum enim hic boni legislatoris finis sit, ut non solum id quod justum & honestum est præcipiat, sed & ad peccandum proclives à malo revocet, illud per *præcepta affirmativa*, hoc per *negativa* obtinere intendit; non semper tantum, sed & ad semper his obligantibus, ad malum vitandum, cum illa semper quidem, sed non ad semper obligent. b)

b) *Marchât.* Illius ratio est, quia malum, quod præcepto negativo prohibetur, nullo unquam tempore perpetrare licet: Hujus, quod à bono aliquo faciendo, quod præcepto affirmativo præcipitur, nonnunquam, circumstantiis ita ferentibus, cessare liceat, imo necesse sit. *Accendas vitia, irritesq; vetando, temporibus si non aggrediare suis,* canit *Poc-*

c) *Ovid.* 1. ta. c) Certum vero est præterea, quod præcepta negativa non solum propter commissa peccata, ne in posterum rursus delinquatur, proponi queant, sed & ne unquam committantur, uti ipse *DEUS* præcepto, *de ligno ne come-*

comedas, d) in statu integritatis Protoplastos à d) *Gen. 2.*
 peccato revocatum ivit; cum uti doctè mo- 17.
 net Dn. D. *Alborsi*, e) ad illa sancienda suffici- e) *Comp. 1.*
 as libertas contrarietatis, agendi bona perinde *N. P. f. c. 1.*
 ac mala, etsi ad hac nulla detur inclinatio. *S. 46.*

§. 5. Cum vero, secundum *Modesti-*
num a), virtus legis sit, non tantum imperare, a) *l. 7. Dig.*
 vetare, sed & permittere, *Ciceroni* quoque a- *de LL.*
 gnita, bene jam *B. Bæclerus* b) monuit, non illo *b) Commēt.*
 laxo sensu sumi permittendi vocem, quomodo *Grot. P. 1.*
 permitti dicuntur, qua intra terminos abnuti- *l. 1. p. 145. § 7.*
 vos non vetantur, id est silentio prætereuntur,
 non attinguntur verbu legis: sed ut lex ipsa,
 permitti aliquid indicat: Quod etiam fieri
 censendum est, si in sensu legis continetur, vel
 per necessariam consequentiam eidem inesse
 cognoscitur. Non enim loquimur de eo quod
 quocunque modo permissum est, sed de eo,
 quod jure aliquo, hoc est legis actione, non
 omnis plane actionis negatione permittitur,
 quando scil. lex in vetando occupata aliquid
 non prohibet. Sic enim non agendo lex agit,
 hoc est permittit, & censetur permittere, quod
 in prohibendo occupata neque *χρῆ πῆν*, ne-
 que *χρῆ διάφορα* vetuit, cum uti jam diximus,
 verba legis cavillanda non sint, sed mens in-
 spici debeat. *Multa* quippe, *Pufendorf. c)* mo- *c) de l. N. O.*
 nente, continentur in sensu legum, & ex neces- *l. 6. 15.*
 saria consequentia, aut propter similitudinem
 altero inesse intelliguntur. Et hoc sensu etiam
 intelligi debet illud *Tertulliani*: d) *Quod non*
d) de Coron.
Melis. c. 2.

prohibetur, ulro permissum est. Ab hoc jure permissivo multum differt illud genus permissionis, quod ex propria cujusque libertate exoritur; vel quod nulla plane legis alicujus existentis, quoad objectum aliquod data actione nascitur. Quarum permissionum origines distinctius sunt evolendæ.

§. 6. *Origines itaque juris permissivi* quod attinet, quod non sine omni legis actione, cujuscunque indoli tamen conveniente, concipi debet, eisdem æque in imperio legislatorio quaerendas esse constat, atque ex illo jus præceptivum derivari debet. Idem enim imperium, quod ex potestate, quam in caput hominis habet, vim suam exerit actiones ejusdem ad certam agendi normam adstringendo, ex vi ejusdem potestatis declarare quoq; potest, quid in cujusvis arbitrio agendi relictum esse debeat, ut à nemine cogi possit ad illud vel

a) *Walden. I. suscipiendum, vel omittendum.* 2) Uti vero *N. G. I. 4. p.* hæc agendi libertas est effectus à lege factæ

52.

permissionis; ita diversi generis est illa permissio, quæ ex propria cujusque libertate provenit, vigore cujus à nemine mihi aliquid præcipitur, vel vetatur, quo minus legitime, & cum effectu morali, actionem aliquam edere possim. Est enim *libertas*, uti *Vasquio* b) definitur, *naturalis facultas ejus, quod cuiq; facere libet, nisi quid vi aut jure prohibeatur.* Sicut itaque impedimentum, quo minus lege aliquid permissum dici possit, ipsa legis est pro-

hi-

b) *Contröf. Illust. I. 1. c. 17. n. 5.*

hibitio ; ita quo minus ex propria cujusque facultate aliquid licere, & permissum esse diceat, impedimento sunt agenti, vel vis externa, vincula, vel alterius jura potiora, & quæ alia extrinsecus accedere possunt obstacula. Libertas, cujus effectus est hæc secundi generis permissio, Platoni c) dicitur *ἀτοκράτεια ἐν τῇ ἑαυτοῦ πράξει*, *summa in seipso cujuslibet rei potestas*; f. m. 748. & pertinet plene ad statum hominis naturalium, Nam quilibet homo naturaliter sui juris & potestatis est, quæ non nisi factio humano, & jure adversus tam liberum animal quæsito, minuitur, limitatur, tollitur. Prioris generis permissio non dicit omnimodam actionis legis negationem, ceu explicatum; in hac lege plane nihil agente: Etsi quod ex naturali libertate, nulla lege per verba permittentia agente, concessum est, lege etiam permitti, nec absurdum, nec semper superfluum sit. Ita licet viatori necessariæ defensionis ergo arma gestare liceat; visum tamen fuit Friderico Imp. d) expressa id *permittere* constitutione. Defensio sui, & suarum rerum, homini ex naturali quidem competit facultate, & proinde *naves non bellicas ob fines non bellicos è potestate proficiscentes armare, naturaliter*, ut Bæclerus e) loquitur, *illis licet, quibus isomeris maritimi potestas facta est*; interim tamen, Meterano f) notante, placuit Ordinibus Belgij Confœderati, expressa etiam lege, ad Orientis Indos na-

d) *Constit. Sicul. l. 1. tit. 14.*

e) *Cicis. Maris. c. 3.*

f) *Rev. Belg. l. 23. f. 159.*

vigantibus defensionem sui contra aggressores injustos *permittere*.

§. 7. Diversa denique ab explicatis hisce permissionis speciebus illa adhuc est permissio, qua aliquid permitti dicitur, non quod lege per verba permittentia concessum, vel ab eadem inter vetita neque expresse, neque tacite, numeratum fuerit, aut quod ejus exercitium sit naturalis facultatis; sed quod nulla plane legis actione attingatur, ceu extra rationem illius objectivam positum. Quod enim legis alicujus objectum non est, id a lege ista neque præcipi, neque prohiberi, neque sic permitti potest, ut ille cui aliquid ita permissum est, tale jus agendi consequatur, ut à nemine in illius exercitio turbari debeat. Cum itaque tertij hujus generis permissio, quam *negative* talem, *nudi* item *factis* possumus appellare, nec in lege aliqua, quam in hoc casu non dari ponimus, ullave ejus actione, nec in propria agentis facultate, suas inveniat origines, sed tantum in negatione alicujus impedimenti, ne quid fiat prohibentis, patet, permissum ita dici, quod nil obstat. Nullum sc. impedimentum, neq; pœna, quo minus fiat; & quod qui sic agere vult, ab impedimentis & pœnis sit liber. Ad hoc genus permissionis referimus Proditiones, quæ inter gentes belli tempore exercentur, ceu permissæ; ad eas licet Gentium jus actione permittente se non extendat.

Com-

Complura etiã hujus numeri sunt, quæ non nisi temporis, aut necessitatis causa tolerantur.

§. 3. Cæterum quæ primi generis est permissio, exercetur legitime circa res indifferens, prout illas prohiberi, vel permitti, societatis, quæ legibus ejusmodi dirigitur, interesse prudens judicat legislator; vel etiam in malis, quibus Respublica non est par, de quibus celeberrimi Dn. *Reichenbergij* doctissima extat dissertatio, a) ubi consultius videri putat, vitia adulta, vel minus malum majoris avertendi causa tolerare, & connivere, quam *intempestivis remediis delicta accendere*, uti in sedandis Judææ motibus Felicem Præfectum fecisse, Tacitus b) tradit; cum, quod de morbis corporis Seneca c) monuit, id de vitiis quoque interdum verum sit, *nihil nimirum magis esse periculosum, & perniciosum, quam immaturam medicinam: cum haud raro remedia non sustineant, nec se tangi ac tractari patientur*. Ipse certe DEUS sanctissimus in gente Ebræorum divortium sic permisit, d) ut Christus istius permissionis atque tolerantia aliam nullam allegaret causam, præter *αλλογενεσθαι* populi. e) Illa vero permissio quæ sic dicitur, quod in cujusvis arbitrio atque propria facultate sit posita, nec in ulla legis actione permittente suas agnoscat origines, potissimum cognoscitur in illis, quæ ex ratione incolumitatis & commoditatis ab his, qui ex

a) de vitiis quibus con-
stit. impar.

b) *Annal.*
13. 54. 3.

c) *Consolat.*
ad Helv.
matr. c. 1.

d) *Deut.* 22.
1.

e) *Matth.*
19. 8.

proprio arbitrio facultatem agendi habent, fiunt & geruntur ratione extraordinaria & subsidiaria. Talia sunt quæ ex ratione status atque belli fiunt ab illis, qui ex proprio arbitrio Rempublicam & bellum administrant, Quamquam & privatorum negotia, & necessitates, in ejusmodi statum haud raro deducuntur, ut ex proprio judicio, arbitrio, atque facultate agere etiam modo quodam extraordinario liceat, nulla lege, quæ talem rerum statum & habitum concernat, existente. *Sape*

f) 3. *Offic. 4.* tempore sit, ait Cicerō, f) ut quod plerumq; turpe haberi soleat, inveniatur non esse turpe. Non enim nisi de in se licitis hæc permissio intelligi debet; ad quam accommodes illud *Seneca*:

g) 2. *de ira c. 27.* g) *Quam angusta innocentia est, ad legem bonum esse. Quanto latius officiorum pater, quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt, quæ omnia extra publicas tabulas sunt.* Quæ enim non nisi de nulla lege prohibente, & sublato impedimento, exemptione item à pœna, gloriatur permissio, quicquid libet impudenter licere contendens, cum agat impune, & nemine impediente, & sic licentiose tantum; eandem in inhonestis, non tanquam illicitis tantum, sed & vere pudendis, versari dicimus; cui objicias illud *Augustini*: h) *Si correctio pigra est, saltem asit pudor.*

h) *e. 7. Opp. contra li. 2. c. 18. f. 22. add. Gros. J. E. P. III.*

4. 2. §. 9. De effectu permissionis notandum, quod qualiscunque illa sit, & cujuscunque

que etiam legis, nunquam tamen sit efficacē
 contra jus superioris. Non enim, bene mo-
 nente Pufendorfio, a) *potest permissio legis civi-* a) *I. N. G. 1.*
lis efficere, ut actus aliquis non sit contra jus di- 6. 15.
vinum, aut extra pena divinitus imminenti-
vetum. Variat alias effectus permissionis,
 prout variat ipsa permissio, ejusque modus.
 Et quidem, quantum primi generis permissio-
 nem concernit, quæ lege fit, & *permissio juris*
sive jus permissivum etiam appellatur, fit illa à
 legislatore, qui autor hujus juris est, per legem
 vel plene & perfecte, vel imperfecte. Illud
 contingit vel *positive*, per verba permittentia,
 quibus permissio decernitur, v. c. in LL. XII.
 Tab. b) prout eas Lipsius collegit, ita con- b) *Leg. 42.*
 stituitur: *De furto pacisci licet* Vel *negative*,
 per præteritionem scil. *non quidem*, uti B. Bar-
 tlerus c) monet, *simpliciter*, sed si id constet c) *Comm.*
 ex formula & consilio legis ita concepta, ut le- *Grot. P. 1.*
 gislator ostenderit, se voluisse plena enumeratio- *p. 149.*
 ne partium defungi: Tum enim permisisse cen-
 setur, quod neque præcepit, neque vetuit.
 Effectus hujus permissionis hic est, ut ceteri
 obligentur ad non impediendum eum, quo
 minus jure suo fruatur, cui ista facta est per-
 missio. Qui, si contra fecerint, non solum
 permittens illos jure punire poterit, sed & de-
 fendere lætos tenebitur, nisi suis legibus, pri-
 vilegiis, atq; rescriptis, impune illudi pati ve-
 lit. Promittimus nos, inquit Sigismundus II.
 Poloniarum Rex d) apud Chytraum, tam Principi

ipsi (Curlandix), quam civitatibus aliis, vel subditis suis, cujuscunq; ordinis vel status fuerint, liberum usum religionis, cultusq; divini, & receptorum rituum, secundum Augustanam Confessionem, in sua Ecclesia, totiusq; rei Ecclesiasticae integram administrationem, sicut eam hactenus habuerunt, libere permittimus, nec in ea ullam mutationem facturos, neq; ut ab aliis fiat permitturos. Ægre proin tulit Elector Brandenburg. ann. 1663. in Palatino Neoburgico,

e) ap. Londorp. Act. Publ. s. 3. f. 913. e) quod Protestantes in Juliacensi & Bergensi Ducatibus contra violentiam Romanorum Catholicorum non defenderit.

§. 10. Imperfecta autem permissio, quæ & minor plena dicitur, est, quæ poenam remittendo tantum, non ab omni culpa absolvendo, nullum actui ponit impedimentum. Referunt huc ex jure Ebræorum divortium; ex jure civili Romano autem lupanaria, concubinatum, &c. Bene vero hic distinguit D.

a) Nor. in Zieglerus, a) inter objectum voluntatis legislatoris, & inter objectum permissionis ejusdem. Dum, inquit, permittit legislator, permittit immediate malum; dum vero vult permittere, non vult immediate malum, sed vult permissionem mali, qua in hoc negotio proximum & immediatum est objectum voluntatis.

Fit vero hæc imperfecta permissio vel actione legis, vel tacite. Actio legis primo ipsum actum in medio relinquit; secundo agentem, non à culpa, sed à poena tantum exteriori absol-

solvit; denique malum limitat, & certis circum-
 scribit terminis, ne ulterius exorbitet, si
 impune velit committi. Illustrant hoc exem-
 plo divorij in Republica Ebræorum; b) cu-
 jus limitationem legem divinam, hoc nomine
 latam, fuisse tradunt. Tacite autem permis-
 sa, voluntate licet factum consequente, ista
 censeari possunt, quæ, cum contra legem com-
 mittuntur, temporis aut necessitatis causa to-
 lerando, connivendo, transmittuntur, quia
 tutius pœna condonatur. Referrî huc potest
 locus Taciti. c) *Nec illis honorare eam eadem jus*
hominum; aut ulcisci, ratio belli permittebat.
 Effectus hujus permissionis non est jus licite,
 interne scil. & in foro conscientiæ, agendi;
 Et pertinet huc illud Tertulliani: d) *Prohibetur*
quod non ultero est permissum. Nec de alia,
 quam externa in foro civili licentia, & impu-
 nitate loquitur Cyprianus, e) quando de cor-
 rupti seculi moribus corruptis differens, *con-*
sensere, inquit, jura peccati, & cœpit esse lici-
tum, quod publicum est: Cum in fraudem le-
 gis naturalis inferior humana potestas facere
 nil possit. Hic vero est permissionis hujus ef-
 fectus, ut is non puniri soleat, cui sic agere
 placuit, factum licet minime sit probandum,
 legeque non laudetur. Ἐπειδ' ὁ νόμος
 ἕτεροις ὁμιλεῖν ἀπαγορεύει τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ
 περὶ ἡμῶν τῶν ἕτερων τὸ μέγιστον ἐπινοήσισον
 ἡγεῖται μετρίως ἀνδεύειν, ἢ αἰχρῶν πλὴν πρὸς
 πάντας ὁμιλῶν, *eminvero lex vulgus non prohibet,*

b) *Calov.*
Bibl. illustr.
in Deut. 24.
f. 603.

c) *Hist. 3.*
51. 2.

d) *de Corant.*
Mat. c. 2.

e) *l. 2. Ep. 2.*

ne meretricibus consuescat : sed à meretricibus ipsa mercedem exigens, hominibus tamen media tantum bonitatis probrosam, & turpem, cum meretricibus censet consuetudinem, ait Porphyrius. f)

f) de abstinent. l. 4. c. 18. p. m. 178.

Huic impunitatis effectui addimus effectum consuetudinis, in quam frequens actuum exercitium tandè invalescit, cujus tandem etiam hic effectus est, ut legem priorem contrariam abroget, veris, quod per malos mores Romæ accidisse apud Sallustium g) Cato questus est, rerum vocabulis amissis, ipsaque jura peccatis consentire videantur. Idem est effectus permissionis, quæ nudi tantum facti dicitur, quæ nascitur ex non lata lege, de tali similive facto aliquid constituyente, vel illud attingente, vel non dato alio impediante factum. Nam nulla plane permissione fieri potest, ut actus is non sit contra jus naturæ, qui eidem contrariatur. De effectibus autem permissionis, quæ ex naturali exoritur libertate, & agendi potestate, in sequentibus dicetur, suo loco.

g) Bell. Catil. e.

§. II. Quæ de interpretatione juris permissivi à B. Bæclero a) nostro disputantur, eruditissima sunt, & sic comparata, ut non tantum in disquisitione de juris civilis permissivi interpretatione locum habeant, sed & ad omne jus permissivum interpretandum adhiberi possint. Bene vero de eo quod jure permissum est judicaturos, oportet ante omnia jus præceptivum bene cognovisse. Si enim quid præcipiatur lege satis innotuit, ad judi-

a) Comm. Grof. P. I. p. 151.

can-

Candum de permissis, h. e. quæ neque vetantur, neque præcipiuntur, conferet id non parum. Nam, quæ Seldeni b) est Philosophia, b) *de l. N. G. præscriptum jus obligativum ex ipsius constituti-* l. 1. c. 4. p. 52.
entis auctoritate tam actus residuos, seu ad quos nolit ille obligationem attingere, permisos designat, seu licitos esse indicat, quam alteros istos pro jure superinducti formularum discrimine illicitos. Ita ferme, quemadmodum perpetuus limitis in finibus regundis determinanti rigor indicat tam extracclusam, quam assignatam agræ partem, seu ut diameter seu linea, sive segmentorum, sive sectorum circuli utramq; pariter, quæ circumjacet aream arcusq; divisos. Ita pro permissis habere licet, hoc est, quod lege nec præceptum nec vetitum, cui ratio præcepti vel interdicti non respondet, si quidem id manifestum sit, illam rationem causam præcepti vel interdicti unicam esse. Quomodo vero à ratione legis strictæ, seu limitatæ, ad restrictionem ipsius legis; & à ratione legis amplæ, seu generalis, ad extensionem ipsius legis valeat consequentia, docet Everhard. c) Id autem præcipue hic difficultatis est, quo pacto in singulis juris speciebus ratio ista certo investigetur, de quo infra.

§. 12. Similiter, quando lege aliquid permittitur, diligenter quæ sit illius permissionis ratio considerandum est, an moralis & juris, an vero consilij, & ab utili desumpta illa sit. Hoc enim uti variat, ita quod jam permis-

c) *Loc. arg. legal. p. 467. § 99. 481. § 99*

missum tale esse desinit, cessante permissionis ratione; certe à prudenti legis interprete pro non amplius permisso declarari debet. Ita

a) *l. c.* *Bætlero* a) monente, *que tolerantur temporis, & necessitatis, aut temporarii consilij causa, jura veris & justitia nomine æstimari non possunt.*

b) *l. II. Opp. Apoph. f. 191.* *Agésilæus* certe cum, *Plutarcho* b) autore, post cladem *Leuetricam* Spartanorum in medium

progressus, *ἐκέλευσε τὸς νόμους*, jussit leges, jubentes *πάντας τὸς τρέψοντας ἀπίμους ἦν*, ignominia omnes affici, qui trepidassent, *ἀπὸ τῆς ἀνείρον κυρίας ἦν*, à crastina die ratas esse; non jus permissivum proponere, sed æquam legis in ignavos lata interpretationem facere intendit.

c) *Contra* *Seneca*: c) *In lege, inquit, nihil excipitur, sed multa, quamvis non excipiantur, intelliguntur: Et scriptum legis angustum est, interpretatio diffusa. Quedam vero tam manifesta sunt, ut nullam cautionem desiderent. Unde quanquam jure permissivo turpia expresse non excipiantur, intelliguntur tamen excepta, & sola honesta, vel honestati non repugnantia, concessa. Legibus etiam ad mentem legislatoris illa sunt permissa, quæ si juxta nudam legis literam forent omittenda, non nisi absurde omitterentur.*

§. 13. *Consuetudinibus denique, atque moribus receptis, magnam juris permissivi partem contineri, inde constat, quod ab illis sæpius ratio pro eo, quod licite & recte fit, peti solet. Mos majorant tum ut lex valebat, ait*

Cicero.

Cicero, a) verba faciens de vetere Romano- a) *2. de Legg.*
rum Republica, quam *omnium veterum opti-* p. 174
mam fuisse dicit. *Supplementum* hinc juris

permissivi mores *Bœclerius* b) vocavit. Loqui- b) *l. c. p. 136.*

mur autem de consuetudinibus quæ sunt, ma-
nentque rationabiles; non de moribus cor-
ruptis, qui in licentiosam invaluerunt con-
suetudinem; in quos invectus *Plautus*, c) *usi-* c) *in Tri-*

nam, inquit, *veteres mores veteresq; parsimonia* num. *Ab. 4.*
potius majori honori hic essent, quam mores ma- *scen. 3.*

li. Nam nunc mores nihil faciunt quod licet,
nisi quod lubet. Mores leges perduxerunt jam
in potestatem suam. Leges mori serviunt, mo-
res autem rapere properant, qua sacrum, qua
publicum. Fraudulentæ autem juris hujus
permissivi interpretationes quo pacto à calli-
dis excogitari, excogitatæque in ruborem da-
ri queant, patere potest ex illis, quæ alibi *de eo*
quod fit in fraudem legis disputavimus.

§. 14. Applicabimus paucis dicta ad
unam & alteram juris speciem. Cumque in
superioribus origines *Juris Naturæ*, *Gentium*
& *Civilis*, *Ecclesiastici* etiam explicavimus, fa-
cile cognoscitur, ex quibus fontibus jurium
horum præcepta & permissiones derivari de-
beant. *Fundamentum*, & ratio remota *juris*
naturalis præceptivæ est ipsa indoles & natura
actuorum, qui jure hoc præcipiuntur, atque pro-
hibentur. Cum enim, uti *Grotius*, a) loqui- a) *Jur. B. P.*
tur, illis ex eorundem *convenientia aut discan-* *l. 1. 10.*
venientia cum ipsa natura rationali, insit mora-
li

in turpitudine, aut necessitas moralis, cum alibi probatur; ne homo in agendo sibi ipsi difformis relinqueretur, lege, naturæ ipsius ut rationalis creatura est proportionata, ad ea agenda cum DEUS, sapienter & sancte res omnes per consentanea media in suos fines dirigens, se-

b) 1. de lib. Arb. c. 5. & c. 6. s. l. opp. f. 672. b) impulit, & talia quæ naturæ ipsius sunt immutabiliter congruæ, eidem legis hujus lator præcepit. Unde enim legis alicujus origines petuntur, inde quoque vis ejusdem, cum obligatione præcepti derivanda est. Et cum DEUS cum homine per naturam agit in conscientia, c) omnes hæc;

e) Rom. 2. 15. quotquot divino imperio sumus subiecti, vim divini præcepti per leges naturales in foro hoc sentimus. Hic tacita quædam vis interna mentem mortalium urget, & delinquentibus superioris offensam denunciat. Vim hanc cre-

d) 2. de Legg. P. 171. dunt, judice Cicerone, d) ad recte facta vocare, & à peccatis avocare, & non modo senioresem esse, quam ætas est populorum & civitatum, sed æqualem illis, cælum atq; terras tuentis, & regentis DEI. Plura Gentilium dicta allegare opus non est. Ex nostris Chrysostomus e) hæc

e) Orat. 12. ad Pop. Antiochen. dixit: ὁ ἀρχὴς πάντων ὁ Θεὸς τὴν ἀνθρώπων νόμον αὐτῷ φυσικὸν ἐγκατέθηκε· καὶ ἡ περὶ θεοῦ φύσις; τί σιωπῆς ἡμῶν διδρασκῶν καὶ ἀποδείκτων ἐποίησε τῶν ζωῶν ἡμῶν καὶ τῶν αἰτιῶν, ab initio rerum, cum formavit hominem DEUS, ipsi indidit legem naturalem. Et quid est lex natura? Conscientia nobis explicavit;

tavit, & ex se notam fecit notitiam rerum tam
bonestarum, tum earum quæ hujusmodi non sunt.

§. 15. Effectus hujus juris præceptivi non
est hic, ut præcipiendo reddat actus in se mo-
raliter bonos vel malos, ceu quales jam sunt ex
conditione objecti, & subjecti agentis, ante
omnem divinæ voluntatis actum legislatorem,
qui humanam naturam ad illos, ceu im-
mutabiliter ei convenientes, & hoc nomine
etiam necessarios, tantum obligat. Nec ulla
hic, quoad præceptum ipsius, legum natura-
lium mutatio, vel etiam dispensatio, potest ha-
bere locum, cum contra rerum immutabilem
veritatem agendo, summum & perfectissimum
agens deficeret. In hoc enim consistit rigor
hujus legis præ jure positivo, etiam divino,
quod cum hoc dispensationem admittit, illa
omnem penitus respuat. Multa etiam in re-
liquis juris speciebus dissimulantur, quæ jus
naturæ rigide urget: ceu erudite hoc & ex in-
stituto ostendit B. Dn. D. Alberti. 2)

a) Eror.
Lips. diff. 12.

§. 16. Termini juris præceptivi, ultra
quos ejus obligatio se non extendit, cogno-
scuntur partim ex indole actionum, partim
etiam ex fine societatis humanæ. Qui enim
actus naturæ hominis rationali & sociali per
se sunt convenientes, atque necessario ordina-
ti deprehenduntur ad finem societatis ratione
utentium, recte creduntur jure naturali esse
præcepti. Τοῦ θεοῦ νόμος κανὼν ἢ δικαίων ὄντων,
' οὐ τῶν ἀδίκων, ἀλλὰ τῶν ὁρίστων ἐναρμότων, λέξ
ἀγία

divina, qualis etiam est lex natura, regulans
iusti, non fortuna, sed natura congruentiam

- a) de LL. ficit, ait Philo. a) Quicumque itaque actus
suz decentiz rationem in ipsa natura huma-
na, qua rationalis & socialis est, & in fine so-
cietatis humanæ, proxime & immediate ha-
bet, vel ex ea deducitur, recte creditur à jure
naturali præceptus. Hinc enim repetenda
est ratio iusti universalis, quo universum ge-
nus humanum obligatur ex divino immediato
imperio, ad servandam istam humanæ conso-
ciationis unitatem, quam lex DEI æterna in-
tendit, atque præcipit per suum rivulum le-
gem naturalem. Explicans autem seipsum
b) de Mi-Philo, b) alibi sic loquitur: *γινεται ὅταν ὁ νῦν
grat. Abr. eis τῶν ἀγαθῶν τῶν ἀποτῶν ἐλθῶν, καὶ ἴχνη
f. ὁρῶν λόγου βαίνῃ, καὶ ἐπιτεθῆσθαι, sic vero (ut na-
turæ scil. consentienter vivatur) cum animus
semitam virtutis ingrediens, per vestigia du-
ctumq; recta rationis ambulat, & sequitur DE-
VM. Concernit itaque hoc iustum univer-
sale, quicquid DEO, sibi ipsi, & proximo qui-
libet debet. Primum officium iustitia est, ait
c) l. 6. inf. Lactantius, c) conjungi cum DEO, secundum
c. 10. cum homine. Solicite vero in hoc iusto uni-
versali distinguendum censemus inter iustum
ipsum, & modum agendi: Ipsum iustum, &
quod ex vi hujus intrinseca proficitur, est
juris naturalis præceptivi; modum vero a-
gendi quod attinet, variantibus circumstan-
tiis, humano is est permixtus arbitrio, modo
ad-*

adversus jus universale ipsum non peccetur. Multa quippe dantur, ubi parum interest ad rationem justı universalis, hoc vel illo modo fiant, quæ proinde, an hoc vel illo modo fieri debeant, ex circumstantiis, diversimode objectum aliquod vestientibus, definienda sunt; quorum definitionem J. N. prudentiæ humanæ, modo non in suam sanctionem peccetur, permisit. Justı universalis regula est, *ne bono publico repugnet, quicquid statuitur.* Cum vero variz dentur actiones, quæ nunc obesse, nunc prodesse possunt, illas qua tales lex naturæ nec exigit, nec prohibet, id saltem præcipiens, ne illas legislator præcipiendo, prohibendoque, in regulam juris universalis, de cura publicı boni habenda, peccet. Concludimus itaque cum B. Bœclero: a) *Quicquid d) Comm. jure naturali ac divino obligativo, sive præcepti. Gros. P. 1. vo, non continetur, illud permissum eodem jure P. 147. censeri debet, sive juris permissivi naturalis esse.*

§. 17. Non tamen ejusdem generis, sive naturæ, illa sunt, quæ *juris naturalis permissivi* esse dicuntur. Consilia enim rectæ rationis, etsi non obligent, suadent tamen, aut dissuadent, ita ut licet à jure naturali talia non exigantur, ab eodem tamen commendentur. *Considera, inquit Autor Epistola ad Demetriad. quem B. Hieronymum a) crediderunt, quantum a) r. 2. Opp. à consilio distet imperium. Ibi invisat ut facias, hic nisi feceris comminatur. f. 7.* Unde non simpliciter permittere, sed suadere vel dissuadere,

dere aliquid, J. N. dicitur. Hujus ordinis illa audiunt, quæ, cum in se factu non sint necessaria, melius tamen aliis præferuntur atque fiunt, ob certas ex re ipsa desumptas rationes. Consilio hinc respondet obsequium, propter rem ipsam, legi autem propter voluntatem præcipientis, observante *Hobbio*. b)

b) de Civ. c. 14. §. 1.

§. 18. Quod vero attinet *origines juris Gentium præceptivi*; fundamentum & ratio remota est cum gentium societas, tum ipsa indoles, & natura actuum, qui jure hoc præcipiuntur. Ex hoc enim quod actus isti Gentium societati sint quam maxime congrui, & hoc nomine etiam necessarij, factum est, ut gentes, & non ex affectu sociali, certe ex necessitatis & mutue indigentie sensu socialiter judicantes, in receptionem istorum actuum, ad publicum populorum commercium pertinentium, cum mutua obligatione ipso facto, ut supra explicatum, consenserint. *Omnes*, inquit *Salvianus*, a) *ad affectum atque appetitum utilitatis sue, nature ipsius magisterio, atque impulsione ducuntur.* Pactum hoc publicum, atque publica qua illud nititur fides, cujus intuitu illa quæ sunt juris gentium præstiterunt præcis temporibus, & adhuc præstant gentes, jubet & vetat agere, nexuque reciproco obligat ad invicem easdem ad certa officia, sic ut delinquens vel satisfacere, vel justam vindictam expectare teneatur. Quæ vero ratione ea quæ sic *Juris gentium præceptivi*

a) l. 2. de Leg.

privi esse dicuntur, talia sint vel *absolute*, in quovis gentium statu præcipientia; vel *secundum quid*, pro certa rerum conditione, quæ, prout res humanæ sunt inconstantes, variat, atque *ex hypothesi*, ex suppositione scil. certarum circumstantiarum, aut actuum ab humano, gentium scil. arbitrio dependentium; alibi b) prolixius explicatur.

b) *de Orig. Jur. Gent. art. 9. §. 15. 599.*

§. 19. Oritur vero modi hujus præcipiendi *diversitas* exinde, quod objectum Juris gentium, gentium nimirum consociatio, atque publicum illud commercium, quod inter gentes consociatas qua tales intercedit, varios admittit status atque respectus. Alia quippe rerum facies est tempore pacis, alia tempore belli; *alia hinc etiam belli, alia pacis jura* sunt, Livio a) monente; alia hinc jure gentium præcipiuntur ex suppositione pacis & amicitiae inter gentes, v. c. non lædere, ab omni invasione hostili abstinere; alia ex suppositione belli. ἄν τις ἀδικιώνος ὑπὲρ ἑαυτοῦ πολεμῆν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ συμμάχων, ἢ ἀδικιώνος ἕνεκα, oportet, inquit Aristoteles, b) *ut injuria provocati pro seipsis bellum suscipiant, aut pro cognatis, aut pro iis qui benefici erga nos fuerint, aut ut socii belli injuria affecti sine auxilio.* Contingit etiam, ut aliquid ex speciali & singulari ratione, & sic certo tantum casu, fieri debeat. Nec minus dantur jure gentium præcepta, sed quæ exceptionem habent necessitatis, & mutationis temporum.

a) *5. Hist. 27.*
b) *Rheror. ad Alex. c. 3.*

c) l. 120. f. Ita cum Angli apud *Thuanum*, c) *haud obscure minus constantem in fœdere voluntatē Gallorum, cum Hispanis paciscentium, arguerent, uno verbo satisfactum*, scribit laudatus Autor: Reges non aliter pacem & fœdera inter se facere, quam cum hac *tacita conditione, ut quod rebus suis utile est, semper amplectantur, quod perniciosum est, caute devitent.* Dantur denique præcepta, quæ uti in ipsa gentium, & universi humani generis, confociatione fundantur, ita absolute quoque in quovis statu populos obligant, qualia præcepta sunt de servanda fide, de non violandis legatis. Nunquam enim ipsa societas in se soluta censeri debet, acri licet bello inter se digladientur gentes, suspendantur licet ad tempus illi socialitatis actus, qui cum bello ipso componi non possunt.

§. 20. *Permissiois* I. G. seu, si mavis, *concessionis*, hic est effectus, ac genti à gente impedimentum ponatur, quo minus facta concessione fruatur. Unde *Elisabetha Angliæ regina, Hispanis contradicentibus Indicum Oceanum ab Anglis navigari, id ægre tulit, quæstæ de Hispanorum in Anglos iniquitate, quos commercia contra jus gentium, concessi-*

a) *Elisabæ ad vum scil. prohiberent, scriptore Camdeno. 2) an. 1580. f.*

309.

Permitti autem censentur illa, quæ finis societatis gentium ita præcise non urget, & sub iisdem circumstantiis hoc vel illo modo fieri, non improbat: Quo sive fiant, sive omitantur, reliquarum gentium de jure non in-

ter-

terest. Quæ denique sic comparata sunt, ut ad populorum privatam conducant utilitatem, sine aliorum læsione, qui lædi non debebant, & sic ut bono gentium communi, quæ id saluum esse decet, nihil decedat. Hujus generis sunt res innoxie utilitatis, quarum usum, quamdiu tales sunt, Gentium jus cuiuslibet, qui non est hostis, concedit. Nam & in magna illa gentium societate, *omnium rerum, quas ad communem usum hominum natura genuit, est servanda communitas*: sic ut quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur vel ignoto; uti habet notus Ciceronis b) locus. b) 1. Offic. 16.

Conceditur quoque jure hoc victori, bello captos facere servos. Elisabetha, Angliæ Regina, contra Hispanos assertura, apud Camdenum, c) nil obstat, quo minus ceteri principes c) l.c. commercia in Indorum regionibus exercent, & colonias ubi Hispani non incolunt deducant, jure gentium non violato; inde probat, quod maris & aeris usus omnibus sit communis: Nec jus in Oceanum populo, aut privato cuiquam possit competere, cum nec natura, nec usus publici ratio, occupationem permittat. Liberæ enim gentes paucioribus malunt alligari, nec in jus, quod sit norma actuum publicorum, consensisse præsumi possunt, quo illarum summa libertas, atq; paritas, justo arctius constringitur. Fieret hoc, si liberi populi ad alia adstringerentur, quam finis consociationis gentium, ejusque necessitas, requirit. Cum itaque

que per confociationem gentes jura libertatis, quæ secundum *Platonem* d) est *αὐτονομία ἐν μὲν*, non amittant, patet ex hoc fonte illud profluere, quod gentium jus quoque necessario illa concedat, quæ populi, & civitates liberae, ad sui defensionem, conservationem & incrementa, honeste facere, atq; pertinere, crediderint, modo alius non lædatur, cum omnium juri bus id velit consultum. Juris ergo gentium concessivi fuit, quod, ut supra jam fuit relatum, an. 1659. flagrante inter Septentrionis reges bello, Gallia, Anglia, & Belgij Confœderatæ Provinciz inter se convenerint, de firma

e) *Diar Europ. Contin. l. 2. p. 229. 177.* fidaque pace inter belligerantes reducenda, e) sed & ejusdem concessionis fuit, quod Carolus Guilt. Sueciz Rex, ad ista *pacis Haguenfis leges alligari noluerit, sed pacem ex more gentium, & libere, tractari voluerit*, ita commemorante

f) *Hist. Suec. Loccenia: f)* publice hoc nomine coram mediatoribus Legatis protestatus apud *Londerpi-*

g) *Act. Publ. t. 2. f. 625.* um, g) prolixius hæc exponentem, Variare alias concessionem hanc, & nonnulla absolute,

h) *de Orig. l. G. art. 10. s. 20. 177. art. 11. s. 19. 177.* nonnulla vero secundum quid; alia item perfecte, alia imperfecte concedi; denique concessionem hanc non nisi ordinatam esse, alibi h) jam monuimus.

§. 21. Cum hac Juris gentium concessione non debet confundi *l. G. conventia*, de cujus originibus aliter philosophandum est, Nimirum quod juri civili accidit, ut quædam non laudabilia transmittat, quæ impune com-

mit

mittuntur; ita quoque gentium jus ad multa
 connivet per meram tolerantiam, eaque trans-
 mittit, etsi pudor homines à talibus revocare
 debeat. Hujus generis sunt proditioes
 in bello, & illa *scelera qua, uti Seneca* a) *Trag.* b) *Hipp. act.*
 loquitur, *successus honesta facit.* ^{2. 9. 241.} Causa qua-
 re gentes ita connivere soleant, vel etiam im-
 pune complura permittant, quæ à justis recti-
 que regula deflectunt, partim est rerum hu-
 manarum conditio, quæ ob multiplicem im-
 perfectionem, & mortalium ferociam, non
 omnia in ordinem redigi patitur, ita ut pro-
 pter illorum *αληθευσις* melius sit connive-
 re, quam *insempestivum remedium delicta accen-*
dere, ut Taciti b) *huc accommodemus verba.* b) *12. Annal.*
 Summa præterea solumque DEO inferior gen-
 tium libertas, cum maxima potentia haud ra-
 ro conjuncta, jubet quibusdam actibus effe-
 ctum juris tribui, & ad illos connivere potius,
 majoris mali vitandi gratia, quam rigide om-
 nia censendo, majoribus & diuturnioribus
 difficultatibus rem involvere. Mediatores
 hinc partes etiã belligerantes monere solent,
 verborum asperitate erga se invicem velint
 abstinere, nec omnium, quæ bello facta sunt,
 rationes postulare. Placuisse hac de causa,
 scribit B. *Bæclerius*, c) Legato Gallico Thuille-
 rio, inter Suecos Danosque sequestri, atque
 partibus, *scripturam & sequestrium operam*, in
 modo tractanda pacis, colloquiis præferri; in
 quibus ad asperiora verba posse deveniri. *Sua-*
serunt

d) *l. c. p. 871. ferunt postmodum, eodem scriptore, d) iidem*
lequestris, magnopere, omitti de causis belli a-
 e) *Conf. Act. lra declaratis disputationem; qua tempus in-*
notiss. Le-
gat. Suoc. *tiliter teneretur, & animi exacerbarentur. Idem*
Benedict. *alibi in Gentium moratorum praxi fuit ob-*
Oxonfvern servatum, e)

12 Anl. Ca-
far. Replc.
exhibt. d.
23. Novemb.
1674.

§. 22. In jure civili præceptivo, jubendi præcipiendique vis origines suas debet voluntati, & potestati legislatoris, qui uti imperium habet in caput & personam civis, ita voluntatem ejus efficaciter jussu suo determinat, ad actiones suas certo modo, & ad certam normam conformandas, producendo *effective* obligationem conscientie, ratione præcepti scil. quoad obsequium, et si non semper ratione rei præceptæ, ex se spectatæ. Hic enim effectus imperij, quod DEI vicēs gerit inter mortales, divinasque agnoscit origines, naturalis est, *gloria* scil. *obsequij*, agnoscente apud

a) *6. Annal.*
8. 5.

Tacitum) Terentio; Origines has ita intuens, egregie inde discrimen inter jus positivum & naturale ostendit *Molina*; b) quod ni-

b) *de l. & l. 1.*
rom. l. 17. l.
disp. 4. n. 2.

mirum obligatio juris naturalis oritur a natura objecti, indeq; se diffundit in præceptum: è contrario vero obligatio juris positivi oritur à præcepto, & voluntate præipientis, indeq; derivatur in objectum. Unde *Aristoteles*, c) *δίκον*

c) *5. Ethic.*
6. 7.

νομον, jus legitimum, sive positivum, illud esse dicit, & ὅτι ἀρχὴ μὴ ἐστὶν ἀρχὴ ἴσως ἢ ἀρχὴ ὅταν ὁ δίκον, ἀρχὴ, quod ab initio hoc an illo modo fiat, nihil refert: cum vero

con-

constitutum fuerit, tunc demum refert. Accidit tamen nonnunquam, ut ex parte *objecti* aliqua detur ratio, quod aliquid præcipi, vel prohiberi congruum sit, licet citra iustum civilis imperij non obliget: Cujus generis, illa sunt, quæ de veterum parsimonia, & antiquis legibus d) Nov. Ar- sumuariv, tradidit A. Gellius. d) 116. l. 2. c. 24.

§. 23. Cæterum contra Juris Nat. & Gentium jura præceptiva jus civile aliquid præcipiendi *Æquitas* nullam habet, quicquid sit de facto. Quam vero legislator aliquis in Jus naturæ potestatem sibi sumit, eam recte non exercebit, nisi vel superaddendo aliquid eidem, *determinando* nimirum, uti B. *Bælerus* a) loquitur, *specialem actionis conditionem (seu modum; vel ex illa generali juris regula (quæ bono publico conducere jubet, quicquid statuitur,) actiones exigendo, prohibendoque, quas ut tales lex natura non attingit: vel derogando atque detrahendo, non quidem quoad ea quæ per se sunt honesta & turpia, qua talia sunt, quorum intrinseca qualitas nullis mutari scit legibus; sed ubi summo civili imperio, vel vi regiminis universalis, aut imperij in personam subditi, aut dominij eminentis, statum & conditionem rei, circa quam jus naturæ aliquid statuit, ob certum Reipublicæ statum, atque habitum, ita mutare licet, ut quod sub priori facie commissum juri & honestati contrarium fuisset, nunc ea mutata, isti quoque contrariari desierit, sine juris atque*

a) Inst. Po-
lit. l. 2. c. 3.
p. 124.

b) *Gror. II. B.* atque honestatis immutatione. b) Hujuslo-
P. I. 1. 10. ci etiam illa sunt, quæ per rationem status at-
 que belli fieri solent, & sub æstimatione justi
 rectique excusantur, atque fiunt: de quibus
 infra: Vel majorem jubendi præcipiendique
 potestatem legislator civilis habet quoad ea,
 quæ sive fiant, sive omittantur, J. N. non re-
 pugnat.

§. 24. Quod vero Gentium jus atti-
 net, quicquid sit de legibus domitantum inter
 cives valituris, quod publicum cura aliis gen-
 tibus commercium concernit, in præjudicium
 atq; fraudem ejus, quod jure gentium præci-
 pitur, vel conceditur, nulla gens domesticam
 legem contra reliquas gentes valide allegabit,
 quo minus illis ea præstet, quæ ex gentium ju-
 re iisdem alias debentur. Frivola itaque est

a) *Histor.*
Musulm. I. 1.
f. 30.

Turcarum, apud Leonclavium, a) exceptio, per-
 fidiam excusantium, cum lege sua sibi permitti
 contenderunt, ut in rebus ad incrementa regni
 spectantibus, ex commodo suo metiantur, an hosti
 data fides servari debeat; & ut promissorum
 Gauris factorum nullam, pro sua libidine, ratio-
 nem habere possint: Potuit hoc equidem Gun-
 debaldus Burgundionum rex inter suos im-

b) *Lep. Bur-*
gund. tit. 19.
n. 3. apud
Lindébrog.
Cod. LL. An-
tiq. f. 276.

probare, b) si quis pro eo eo, cum quo causam
 habere se putat, alium pignora verit, cum quo
 causam nullam habet, & caballos aut boves su-
 lerit, aut mancipium rapuerit; vel etiam, ne
 adversus aliarum civitatum cives id commit-
 terent, sancire: Verum quo minus ex Gen-
 tium

tium jure populo adversus populum id liceat, ejusmodi civile præceptum inter gentes non pervincet. Ipsas gentes oportet ne hoc fiat, pignorationis jus, alias concessum, expressio coercere pacto, uti etiam superiori seculo ant

96. foedere inter Gallos & Belgas foederatos isto, factum constat, atque cautum, de quo Thuanus c) atque Meteranus, d) ne repræsentationem litera in posterum concedantur, sed jus æquabile inter partes dicatur, viaq; juris ordinaria quæq; suum repetat.

c) L. 116. f. 680.
d) Rev. Belg. L. 18. § 990.

§. 25. Jus Civile permissivum vel plene permittit, ejusque effectus est, ut pro justo & recto, quod salva pietate & honestate liceat, aliquid habeatur; vel minus plene, idque ad triplicem effectum: Nimirum, aut quia impune id licet, per tolerantiam & conniventiam legis; aut quia lex, ut aliquid liceret facere, definiendo, agendi licentiam ab impedimento liberam concessit; aut ut utrumque accidat. a)

Uti vero hæc in civili jure permissio non eodem fit modo, sed vel actione legis expressa, vel tacite; ita non ex eodem fonte has derivare licet permissiones. Expressam enim quod concernit permissionem, per verba permittentia factam à Legislatore, fundatur illa in permissione juris naturalis, cui, ut & naturali honestati contrariari non debet, quod permitti posse censetur; & sine civitatis, tam generali, qui est communis omnium utilitas, quam speciali, quem quælibet civilis societas

a) Bictor. Comm. in Grat. P. 1. p. 143. § 9.

societas, eeu proprium, sibi que congruum, in-
 tendit. Et uti ordo civilis imperandi atque pa-
 rendi à jure naturali præcipitur, ita omni juri
 civili, etiam permissivo, hanc normam præ-
 scribit lex naturæ, ne plene quid permittatur,
 quod naturali honestati & fini civitatis re-
 pugnat. Aliter de originibus permissionum
 imperfectarum J. C. philosophandum. Sive
 enim illæ actione legis per verba permitten-
 tia fiant, uti *Plutarcho* b) scriptore, ex *Lycur-
 gi* instituto apud Spartanos *ταύτων ἡ τρυφῆ
 οὐκ ἔστιν ἰσότητος ἀξίως, liberorum eorumque
 procreationis communicatio inter honestos per-
 missa fuit*: Uti *Plutarchus* voce *ἔλω*: Et
 apud *Senecam* c) lex allegatur: *Adulterum cum
 adultera qui deprehenderit, dum utrumq; cor-
 pus interficiat, sine fraude sit*; uti etiam, si
 propiora intuemur, *Reynesius* quidam, oc-
 cisor uxoris adulteræ & adulteri, regio in *Gal-
 lia Ludovic. XIII. diplomate liberatus* traditur
 d) *Hist. Gramondo*: d) sive tacite, prout juris civilis
 permissivi naturam induunt, ad quæ con-
 niveri à civili potestate solet, quæque per diu-
 turnam tolerantiam atque dissimulationem
 in vim consuetudinis receptæ transierunt; illa-
 rum effectus non nisi externus est. Non e-
 nim efficiunt tales permissiones, ut actus ali-
 quis non sit contra jus naturæ, qui juri huic a-
 lias contrariatur, vel divinitus illum nulla ma-
 neat pœna, recte monentibus *B. Baclero*, c) &
def. 13. S. 7. Pufendorfu. f) Quod vero potestatis civilis
 inter-

b) *l. 2. Opp. Lyc. f. 49.*

c) *Controv. l. 4.*

d) *Hist. Gramondo Gal. l. 2. p. 140. sp.*

e) *Comm. Grat. P. 1. p. 150. f) Jurisprud. Pufendorf l. 1. def. 13. S. 7.*

interdicto non prohibeatur, si quis talem a-
 ctum committere velit, vel poena non afficia-
 tur, si commiserit, atque in foro humano isti
 iidem concedantur effectus, qui alias conse-
 quuntur actus, etiam de jure naturæ licitos
 atque legitimos, g) id ex diversis oritur causis, ^{g) Pufend.}
 Prudenter monet *Bæclerius*, h) quod si in alle ^{l. c.}
 juris genere, certe in hoc permissivo regnent ^{h) l. c.}
 consilia, proposita, stratagemata politica, ut su-
 prema legi salutis publicæ servire videantur. Et
 ad genuini juris simulacrum propius spectosiusve
 admoveantur, quæ ad hunc modum permittuntur.
 Urget præterea, aliquid permitti Reip,
 necessitas interdum. Præstat enim postha-
 bitis legibus necessitati cedere salva civitate,
 quam ut salvis legibus intereat Respublica;
 ita ut in hoc casu dici possit, quod in alio de
 Mitylenæis, cum ab Atheniensibus & Sparta-
 nos defecissent, apud *Thucyd.* i) *Diodorus* i) l. 3. f. 98.
 dixit: Ὅν περὶ τῶν ἐκείνων ἀδικίας ἡμῖν ὁ ἀγωνία
 κ' σφοδρῶνται, ἀλλὰ περὶ τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας.
 "Ἦν τε γὰρ Σπαρθῆνα πάνυ ἀδικούντας αὐτοῖς, εἰ δὲ τῶ-
 νος καὶ ἀποκτείναι καλῶσιν, εἰ μὴ ξυμβέσιν." Ἦν
 δ' ἔτι ἔχοντες π' ξυμγωνίῃς εἶναι, εἰ τῆ πόλει καὶ
 ἀγαθὸν φαίνετο, non de illorum facinore nobis
 est certamen, si superius, sed de bene nobis con-
 sulendo. Neq; eu, si nocentes plane afferere vo-
 lo, idcirco vitam adimi jubebo: neq; si qua ve-
 nia dignos idcirco veniam dari, nisi constiterit
 idem civitati conducere: addita ratione: Νο-
 μίζω δ' περὶ τῶν μίλλοντων ἡμῶς μᾶλλον βουλόμεθα
 ἢ τῶν

¶ *maior*, quippe cum existemus de futuro nos magis quam de presenti consultare. Ex stratagemate Politico magis, quam ex vero,

k) 3. *Annal.*
33.

olim Tiberius apud Tacitum, k) cum de luxu coercendo ageretur, medicinam dissualisse videtur; cum eam tam feliciter, & facile, malo adhibuerit Vespasianus. Talia in omni in-

l) *Not. in.*
Tacit. 3. An-
nal. p. m.
306.

terim *vise genere*, ut cum Forstnerol) loquar, sum, ubi coercitio fortassis plus damni in Republicam latente sit, prevalens ita & adules vitium, ut qui ulcus hoc tangat, non aliud effecturus sit, quam ut palam fiat, quibus vitium impares sumus. Prudenter hinc Carolus V. Imp. apud Golda-

m) r. 3. *Con-*
sum, m) ut parentum, inquit, deliria ferentia sit. Imper. sunt, ita in civitatibus, & religionibus vitia quaedam esse dissimulanda. Nec peccatur ejusmodi permissione vere necessaria contra jus naturae. Cum enim ejusmodi vitia isto necessitatis casu non habent culpam moralem respectu imperantium, sed mali physici rationem potius induant, jure etiam naturali, quod non ad impossibilia obligat, vel ad majorem calamitatem subeundam adstringit, ut minus malum videtur, illa in tantum posse non tangi, sicut alia tolerantur mala naturalia sine peccato, manifestum est. Saepè etiam tempora ita sunt maligna, ut improbarum mentium contumacia remedio non cedat, uti Elisabethae, cum vestitium luxum coercere in animo haberet, acci-

n) *ad Ann.*
174. f. 250.

dit, apud Camdenum, n) edicto & legibus superbo huic luxui paulatim cedentibus, qui semper

per

per insolentior renascebatur; una conviviorum
 luxuria irrepente, & adificiorum splendore. Cor-
 ruptus Reipublicæ status quales secum ferat
 permissiones, non excusandas, sed illis impu-
 tandas, qui ejusmodi malis causam dederunt,
 Tacitus o) notavit: Continua per viginti an- o) 3. Annal.
 nos (Romæ) discordia, non mos, non jus, deter- 28.
 mina quæque impune: ac multa honesta exitio
 fuerunt. Dantur etiam permissiones ex arcano
 tyrannico, & flagitio dominationis. Exemplo
 sunt Julianus, apud Ammian. Marcellin; p) & p) L. 22. c. 7.
 Cromwellus, apud Baconum. q) Quo proposi. q) Elench.
 to denique Lycurgus apud Spartanos uxoris mor. in
 copiam à marito aliis fieri, & furta, εὐ μάλα angl. P. II.
 πειρώτος καὶ πικραγμίνως, perastute & caute p. 221.
 licet commissa, cum effectu juris concesserit,
 ex Plutarcho r) liquet. Tales vero J. N. con- r) l. e.
 trariæ sunt permissiones. In omnibus per-
 missionibus, quo iustæ sint, observanda est re-
 gula Pauli: s) Non sunt facienda mala, iya il- s) Rom. 3. 8.
 λήματα, ut inde eveniant bona.

§. 26. Præsumta ex voluntate legisla-
 toris permissio datur in illis juris civilis casibus,
 ubi æquitas locum habet. Cum enim de le-
 gislatoris prudentia manifeste absurda præsu-
 mere non liceat, recte is creditur, casu ejusmo-
 do speciali permittere, ut, non habita ratione
 literæ legis, fiat id quod actionis circumstantiæ
 urgent, & quod absque legis absurditate non
 potest fieri ut omittatur: Id quod tamen non
 locum habet in casu, quo id quod lege est præ-
 ceptum,

T

ceptam, per utilius, vel æque utile, neglecta lege potest expleri. Sanctior enim lex haberi debet, quæ à subdito non consilium, sed obsequium postulat, nec illi tam liberam mandati interpretationem permittit: de quo prolixius *Bæckerus, a) & Pufendorfius, b)*

§. 27. *Ius Ecclesiasticum*, cum juris humani species quædam sit, etsi contentientibus de jure omnibus ordinibus condi debeat, vis tamen ejus legalis *præceptiva* à potestate jubendi, & coactive præcipiendi, atque imperandi, humana derivanda erit, prout etiam eandem in superioribus, ex hoc fonte derivatum ivimus. Hæc vero potestas, ex jurisdivini ordinatione non datur, nisi in imperio Politico, quicquid sit de potestate, quam habent Episcopi, ipse etiam summus Pontifex,

a) *Art. 28. p. 39.* vel de facto, vel, uti *Aug. Conf. a)* loquitur, *jure humano, donatam à regibus, & Imperatoribus, ad administrationem civilem suorum bonorum. Secundum Evangelium enim, seu, ut loquuntur, jure divino, nulla jurisdictio competit Episcopis, ut Episcopi, hoc est, his quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata. Item cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Evangelio dissentientem rejicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesie, sine vi humana, sed verbo. Hic, notanter subjicitur à nostris Confessoribus gloriosis, necessario, & de jure divino, debens eis Ecclesie præstare obedientiam,*

juxta

juxta illud: Qui vos audis, me audit. Nonnullis vero interjectis, additur: Si quam habent aliam vel potestatem, vel jurisdictionem in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonij, aut decimarum, & hanc habent humano jure. Unde quam habet apud Evangelicos Ius Canonicum auctoritatem, non Pontifici, cujus, ut talem sibi arrogat, legum ferendarum, & juris Ecclesiastici constituendi potestas non agnoscitur, sed civili receptioni, & summorum imperantium permissioni debet. De quo post Reinking, b) ex Theologis D. Dannhaverus. c) b) de R. S. Egregium alias exemplum juris Ecclesiastici & E. l. 2. p. 7. p. 949. d) Capp. Regg. Franc. r. 2. f. 269.

apud Steph. Baluzium, d) cujus hæc sunt verba: *Capitula qua avus & Pater noster constituerunt & qua nos cum fratribus nostris Regibus, & nostris, & eorum fidelibus communiter constituimus; sed & qua nos consilio & consensu Episcoporum, ac cæterorum DEI, & nostrorum fidelium pro superscriptis causis, in diversis placitis nostris conservanda statuimus, & manere inconvulsa conservari volumus, & mandamus.* Plena etiam sunt Acta Conciliorum, tam Orientalis, quam occidentalis Ecclesiæ.

§. 28. Cæterum quemadmodum, quæ sic ab Ecclesia præcipiuntur, juris dicuntur Ecclesiastici, & necessaria, ex necessitate præcepti: Ita dicuntur quoque, & sunt necessaria necessitate finis, quæ fundamentum & ratio est necessitatis præcipiendi: *Talibus sc. ij evayuoouun. a) 1. Cor. 14. 40.*

T 2

Lau.

b) *De pra-*
script. ad-
vers. haer.
f. III.

Laudat hinc *Tertullianus* b) Christianorum
cœtus, quod in illis decenter, & bono ordine
tam personarum, quam actionum, cuncta ad-
ministrantur, quæ in hæreticorum synagogis
non absque confusione peraguntur. *Non o-*
mittam, inquit, ipsius etiam conversationu ha-
retica descriptionem, quam futili, quam terre-
na, quam humana sit, sine gravitate, sine au-
thoritate, sine disciplina, ut fidei suæ congruens.
In primis quæ catechumenus, quæ fidelis incertum
est: pariter adveniunt, pariter audiunt, pariter
orant. Et nonnullis interjectis, ipsa mulieres
hæretica, inquit, quam procaces, quæ audeant
docere, contendere, exorcismos agere &c. Or-
ditiones eorum temeraria, leves, inconstantes,
nunc neophytos collocant, nunc seculo obstri-
ctos &c. Cyclopica sane anarchia potius cum
laborare talis colluvies dici debeat, quam ut
mereatur elogium ordinatæ alicujus societa-
tis, præceptive obligare illas patet Constitu-
tiones Ecclesiasticas, quæ ad tollendam ejus-
modi confusionem placito Ecclesiæ ordinan-
tur, cum ad finem illarum jure divino omnes
obligantur. Similiter cum quæ ab Ecclesia,
non à Clero tantum, ordinantur, ut sint me-
dia ad salutem Ecclesiæ externam procuran-
dam, bonum item ordinem, & disciplinam Ec-
clesiasticam constituendam, uti Karolus Cal-

c) *Capit. cir.*

c) Rex Francorum, avum atq; patrem su-
um pro statu & munime sanctæ Ecclesiæ, & mi-
nistrorum ejus, & pro pace & justitia populi ac
quie-

quiete, Capitula sua constituisse ait, professus eundem & suorum Capitulorum esse finem: Talia uti necessaria sunt *necessitate mediij*, ita promulgata, pari ratione ad *jus Ecclesiasticum præceptivum* pertinere, recte censetur, cum ob præcipientis imperium, cogendi vi munitum, tum ob rei præceptæ indolem; quia qui finem præcipit, etiam mediorum à se præscriptorum usum præcipere jure censetur,

§. 29. Necessitas ergo externa est, non interna, illorum quæ jure Ecclesiastico legitime, nec contra divinos canones, & libertatem Christianam, præcipiuntur; observantia etiam necessaria, non quidem quasi pars forent ipsius cultus divini, & religionis, sed quod, cum ab Ecclesia libere & legitime constituta sunt, atque recepta, singulis Ecclesiæ membris fas non sit, nec liceat, circa talia aliquid mutare. Licet enim *adiaphora* ista, & *media*, de quibus certas constitutiones faciendi jus habet Ecclesia, in se talia maneant, quoad actum primum, atque essentia; at tamen cum libertas Christiana decori etiam, ordinis, & ædificationis rationem habeat, nec ab ea absoluta sit, usum ejusdem, quoad singula membra, ordinare & contrahere licet Ecclesiæ, ita ut singula Ecclesiæ membra obligentur aliquo modo, in quantum scil. Ecclesiæ consensu aliquid recipitur vel prohibetur, quod sine peccato servari potest, nec abusum aliquem infert, prodestque ad tranquillitatem, ædifica-

tionem & bonum in Ecclesia ordinem. De

- a) *art. 15.* ^{28.} quo post A. C. a) prolixius nostrates Theologi, *Hutterus*, b) *Meisnerus*, c) *Chemnitzius*, d) *in F.C.P.* ^{1009. 199.} *Dannhavverus*, e) *Calovius*, f) *Carpovius*, g) *Coll. Ad. Hülsemannus*. h) Cum itaque hæc indifference primo omnium sit intelligenda respectu. ^{43.} *u. 24. 199.* & totius Ecclesiæ, patet, mutatis circumstantiis, si nimirum illa, quæ ab Ecclesia constituta sunt, plus damni, quam utilitatis, incipiunt in Ecclesiam invehere; vel si finis ritus alicujus publica doctrina corrumpitur, si verb. gratia, sub ratione divini cultus, & necessitatis ad *Exec. A.* salutem, meriti etiam, urgetur; i) talia rursus ab eadem posse abrogari, de quo ex instituto ^{56.} *1/2. p.* ^{436.} *B. Hülsemannus*, k)
- h) *Manual.* §. 30. Dari vero præter illa, quæ sunt *A.C. p. 545.* juris Ecclesiastici *preceptivi*, etiam alia, quæ eodem jure *permissa* censentur, patet ex ^{199.} *Canonibus Conciliorum*. Dantur enim *Canones*, quibus akis præcipitur, ne alios impediant, quo minus pro arbitrio suo aliquid faciant, vel omittant. Sic in *Concilio Gangrensi* a) prohibetur, *ne quis nuptiæ vituperando dormientem cum viro suo fidelem despectetur*. Item, b) *ne quis carnem edentem, præter sanguinem & idoli immolatum, damnet*. Quibus Canonibus manifestum est permitti, permissione juris, nuptias, & carnis manducationem. Ita permittentes formulæ sunt, non præcipientes, quando idem *Concilium* sic loquitur: *Nes autem & virginitatem cum humilitate admiramur*,

mur, & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur approbamus, & renunciationem secularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum castum vinculum honoramus, & divitias cum justitia, & operibus bonis non spernimus &c. Nimirum quæ, ut semper maneant, & ab omnibus observentur, commode multitudini non possunt præscribi, multum quotidie variantibus circumstantiis, rectius illa cujuscunq; arbitrio, & naturali agendi libertati, secundû scripturarum sacram, & rectæ rationis dictamina, permittuntur. Laudare hinc potius, quam imperare virginitatem sacerdotibus maluit *Synodus Gangrensis*. Similiter quando *Concilium Arelatense* (l. c) de illis, quorum uxores adulterarunt, statuit, ut in quantum potest, consilium eis detur, ne vivensibus uxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant; manifestum est, præceptum hic non contineri: *Legis enim & juris nomine consilia non veniunt*, monente *Grotio*: d) sed potius permissionem quandam, camque non per facti, sed potius juris, invitam licet: Nimirum, uti existimo, ob spem futuræ inter ejusmodi conjuges reconciliationis, quæ semper tentanda. Non parum lucis interim, quid in Canonibus veteris Ecclesie prohiberetur, præceptumve, vel etiam certa ratione permissum fuerit, suppeditant Scholia *Balsamonis*, *Zonara*, *Alexij Aristeni* in *Canones Conciliorum*. Denique *Rectores* civiles posse vi potestatis le-

c) *Cap. 10.*

d) *l. P. P. l. 1. 9.*

gillatoriz, & juris circa sacra, ex justis cau-
 sis, *adiá:ez*, Canonibus Conciliorum prae-
 cepta, vel prohibita, per modum Politicæ or-
 dinationis externæ, tantum *permissivè* propo-
 nere, & libero agentium arbitrio relinquere,
 & iuste factum ex Historia Ecclesiastica con-
 stat, & dubio caret. Sic *permissione* summo-
 rum apud Protestantes Imperantium, usum
Iuris Canonici Pontificij introductum esse, at-
 que tolerari, supra diximus.

SECTIO II.

ARTICULUS I.

De

POTESTATE AGENDI, ET HABENDI ALIQUID, MORALI,

qua

In Natura hominis fun-
 datur.

§. I.

DE *jure* hætenus egimus, ea significatio-
 ne, qua *jus* idem valet quod *lex*, acce-
 ptione vocis hujus *largiori*, qua notat *regu-*
lari actuum moralium, obligantem ad id quod
rectum est. a) Considerandæ jam sunt species
 nobiliores *juris*, quatenus, ut *Grotius* b) lo-
 qui-

a) *Grot. l. B.*
P. l. 1. 9.

b) *l. c. 5. 4.*

quitur, significat *qualitatem moralem persona competentem, ad aliquid juxta habendum, vel agendum.* Hujus, scilicet agendi & habendi juris, quod *potestas* aliis dicitur, origines paucis nunc evolvemus, declaraturi, quomodo istarum concessionum, ad agendum & habendum aliquid, juris ultimum principium, & ex ipsa natura humana, generisque humani consociatione, ejusdemque fine, eruendae sint.

§. 2. Homo itaque, qui animal est rationale & sociale, cum spectari possit *absolute* & secundum se, dein *relate*, seu prout refertur ad alios, duplicis generis actiones ab eodem proficisci patet, quibus etiam duplex jus agendi respondet, petendum vel ab ipsa natura hominis secundum se considerati, vel ab ipsa consociationis indole, hominumque inter se necessario, licitoque commercio. Praeterea cum homo non anima tantum sit, uti Plato a) statuit, *ἄνευ σώματος*, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

a) *Alcib. 2.*

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

ἄνευ σώματος, inquit, *ὁ ἀνθρώπος* & *ἄνευ σώματος*, homo à suo corpore aliud est, & Pythagorici, quos Stoici secuti sunt, & ex Remonstrantibus Episcopi, qui sceptice hac de re disputat, merito notatus hoc nomine à B. Calovio; b) sed ex anima & corpore constat c) vindicante hanc sententiam, contra vicium quendam doctissimum, Heidelbergae nostrae aetate agentem, B. Dannhaverro; d) zque ineptientibus illis, qui tres hominis partes fingunt, *spiritum, animam & corpus*; utriusque partis ratione etiam jus agendi, & habendi ali-

b) *Arminius-*

an. c. 4. § 5.

9. 11. p. m.

162.

c) *Gen. 2. 7.*

d) *Hodof. p.*

422.

- e) Cicero, 1. 1. 159. *Tusc. P.* aut aliquod animi receptaculum tantum dicere-
tur, e) sapientem sumere aliquando mortem
- f) Seneca, *E- pist.* 26. posse, decere, debere docuerunt, cum id non
esset hominem interficere, sed è carcere & cu-
stodia molesta liberare, mortem *ostium, janu-*
as, Sepus exeundi appellantes. f) Eadem hy-
pothesi deceptos perverse de fine hominis ul-
timo disputasse, Cicero g) monuit,

§. 3. Inter principia juris agendi refe-
rimus etiam *fines hominum*, atque consociatio-
nis humanæ ; unde non solum jus agendi &
habendi nascitur illis, qui se istis finibus con-
venienter gerere debent, sed &, cum actiones
finibus etiam distinguantur, ubi jus agendi
datur, vel non datur, ex ratione finis propter
quem actio suscipitur, licebit cognoscere.
Ea enim quæ ad finem ducunt in materia mo-
rali, cæteris paribus, æstimationem intrinse-
cam accipiunt ab ipso fine. Inest hinc Gro-

- a) *I. B. P. III.* 1. 2. *titus*, a) *qua ad finem juris consequendi sunt ne-*
cessaria moraliter, ad ea jus habere nos intelli-
gi; ita ut si vitam aliter servare non possim,
liceat mihi vi qualicunq; arcere eum, qui eam
impetit, etiam si forte in peccato vacet, v. c. fu-
riolos: quia jus hoc non proprie ex peccato al-
terius oritur, sed ex jure quod mihi pro me na-
tura concedit: temperamento licet suo hæc
assertio non careat. Dixi hinc, cæteris pari-
bus. Cum enim duplex finis sit, alius operis,
alius operantis, deformitas pravi operis, ut re-
cte

Sto *Rebellus* b) monet, non tollitur, quam ex se, b) de Oblig.
 vel ex suo fine pravo habet, per hoc quod opo-
 rans alium finem, sive bonum, sive malum in-
 tendat. *Inst. P. II. l. 3. §. 19. Sect. 3. f. 165.*

§. 4. Ex hoc itaque quod homo sit ani-
 mans, primam ex natura, quæ nosinet ipsos
 nobis commendat, hanc habet appetitionem,
 ut seipsum conservet. Ex quo, ut finem hunc
 obtineat, jus habet declinandi ea quæ nocitura
 videntur, inquirendi item & parandi, & sic ha-
 bendi quoq, quæcunq, ad vivendum sine necessa-
 ria: quæ prolixius ad mentem Stoicorum à
Cicerone a) disputantur, & petita sunt ex *Chry-* a) *i. Offic.*
sippi libro primo de finibus, seu ex Laertio b) b) *Zenon. f.*
 constat. Ex his fontibus illa fluunt, quæ pro
 defensione sui, & rerum suarum, licita cen-
 sentur, atque sunt, *Grotio, c)* & moralium c) *2. de I. B.*
Doctoribus prolixius disputata. Expenden- P. *1. l. 3. c. 1.*
199.
 dum hinc, quid, quantumque, quibusve mo-
 dis aliquid pro vita, pro fama, honore, pudici-
 tia, pro rebus nostris, item pro aliis liceat;
 directe & indirecte, tam ex proposito, quam
 quoad ea, quæ extra propositum agentis con-
 sequuntur.

§. 5. Cum vero homo sit animal ra-
 tionale, non solum res ad se pertinentes co-
 gnoscendi, sed & de illis judicandi jus habet,
 ita ut si hæc judicandi libertas vel mendacio,
 vel callida aliqua reservatione mentali, vel fal-
 laci quadam æquivocatione, vel ad fallendum
 directa intentione loquentis impediatur, &
 læda-

lædatur, læsus de illata sibi injuria queri possit.
 Jure proin Albertus Babenbergensis comes
 a) 2. 6. c. 15. apud *Osronem Frising.* a) Hattonem Archiepiscopum Moguntinum *de data fide monuit*, cum ab eo se verbis deceptum vidisset, cui *simplices aures more antiquorum primorum habuerat.* Quid vero in homine ratio præstet, docet *Epicharmus* comicus, cujus fragmenta exhibet ex

b) *l. 5. Pro-
mas.* *Clemente Alexandrino* b) *Hertelium*: c) Ο λό-
 γος ἀνθρώπου κωκυρῶν, καὶ πρόπων σωζῆ. *ratio*
 regit homines, & rite conservat. *Rurfus*: Ο
 θεὸς γὰρ τὰς τέχνας ἀπασί σωθέντων θεῶν λόγος,
 ἀποδιδοῦσθαι αἰεὶ αὐτοῖς αὐτοῖς, ὅτι πᾶσιν θεῶν συμ-
 φέρει· ἢ γὰρ ἀνθρώπων τέχνας εὐρεῖν ὁ θεὸς
 πᾶσιν φέρει ὁ δὲ γὰρ ἀνθρώπων λόγος πῶσιν
 ἀπὸ τοῦ θεοῦ δοῖται λόγος, *artium omnium est inven-*
trix atq. erit ratio à Deo semper. *Hæc docet*
quid usus omnibus factis fiet. *Non enim mortali*
artem invenit ullus, at DEVS : namq. ratio
nostra nata est ex Deorum scilicet.

§. 6. Penes hominem non est aliter
 res apprehendere, quam illarum species intel-
 lectui objiciuntur, à quibus satis clare propo-
 sitis ad assensum vel dissensum ita determina-
 tur, ut *iniquissimum sit, censente Puffendorffio*, a)
 a) *Elem. lu-
viff. Pni-
Gers. l. 2.
ax. 2. obf. 1.* *pena proposita aliquem velle adigere, ut rem a-*
liquam secus credat, quam eam se habere vo-
vit; quippe cum assensu, seu fides, non possit non
respondere speciei ab intellectu adprehensa. *Re-*
ligionem hinc physice cogi non posse, manife-
stum est.

§. 7. Actus interiores, non qui subito in nobis invitis haud raro exoriuntur motus, de quibus etiam Gregor. M. a) aliud esse ait, a) *l. 21. Moral. c. 3.* quod animus patitur de tentatione carnis, aliud cum per consensum delectationibus obligatur; sed quibus certum sibi negotium homo proponit, secumque deliberat, dicuntur cogitationes. Quarum exercitium licet in hominis sit potestate; leges etiam civiles, secundum Wesembecium, b) tantum externam obedientiam locomotiva, non mentis, aut voluntatis, aut cordis evaξίαν requirant, directe nimirum, non indirecte, & per consequentiam, propter connexionem cum actu prohibito exteriori; certum tamen est, dirigi illas etiam jure naturali, quod, ceu divina lex, interiorē hominis primo omnium respicit rectitudinem, à qua dependet rectitudo exterior, actusque externi moralitas. Monentur hæc alibi prolixius, c) disputanturque à Thoma, d) qui docet, quod actus exterior, si consideretur secundum quod est in executione operis, sequatur bonitatem voluntatis, quæ est principium ejus. Satis præterea perspicue in sacris literis docetur de moralitate, & peccato cogitationis, etiam mere, non quidem qua præcise simplicis est apprehensio; in qua per se non est peccatum; e) sed qua illi vel labes originalis affluit, vel qua ei motus inclinationis ad consensum in malum adjungitur, f) vel qua plena pravi appetitio, & consensus isti accidit. Accusat ipse

b) Paraste. Dig. de l. 1. §. 4.

c) Vind. O. rig. l. Nat. Controv. 8. pag. 100. ad Du. D. Albert. Comp. l. N. P. l. p. 47.

d) l. secundæ. q. 20. n. 1.

e) Matth. 4. v. 5. 8.

f) Luc. 1. 14.

g) Gen. 6. 5. ipse DEUS g) *figmentum cogitationum cordis*, etiam infantibus, diluio extincti: Christo in h) (Math. 15. N.T. h) etiam *λογισμοῦ πονηροῦ*, *malas cogitationes*, ratiocinationes, & discursus, *exire ex corde* monente, & illas reatus convincente, i)

i) Matth. 5. 28. Recte ergo etiam esse debent cogitationes nostrae secundum legem moralem, ut *diligamus DEVM ex toto corde, & in tota anima, & in tota mente nostra*; proximum autem ut nos

k) Math. 22. ipso. k) Variant alias cogitationes non solum ratione objecti, cum aliae sint de re turpi; aliae de re honesta; aliae de re possibili; aliae de re impossibili: sed etiā ratione modi, cum aliae sint merae complacentiae, & solius delectationis gratia; aliae cum agendi consilio, serioque animi proposito, & conatu agendi, nisi quid impediatur, conjunctae: Omnes tamen conformes esse debent obligationibus justitiae, charitatis, & religionis, ita ut cogitandi jus non detur, quoties in regulas justae & rectae peccatur, dictaeque repugnant obligationes. Eximie

l) l. 1. de Lib. B. Augustinus: l) *Si cui etiam non contingat facultas concubandi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit, id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.* Nam,

m) 2. Eudē. c. 11. ut Aristotel. m) loquitur, *ὅτι τῆς ἀγαθότητος κείνου πῶτος πρὸ τούτου ἢ ὅτι τὸ πρῶτον ἐστὶν ἀγαθόν, ἀλλ' ἔτι τὸ ἀγαθόν, ex electione iudicamus, qualis quis sit: cuius rei gratia fecerit, sed non quid fecerit.* Paulo ante dixerat:

τῆς

τῆς νοήσεως ἀρχὴ τὸ πρῶτον, τῆς δὲ ἐκτέλεσεως ἡ ἐπιπέρας πρῶτον, cogitationis principium finis est, actionis vero cogitationis terminus.

SUBSECTIO I.

De

JURE INTELLECTUS.

§. I.

Cæterum quod attinet jura intellectus, & voluntatis, & jus agendi quod homini competit, qua intellectu & voluntate est præditus, intelligi hoc debet eatenus, quatenus rationis usus ad agendum necessarius, & sufficiens datur. Contingit enim vel ob defectum ætatis tenerioris, vel ob infirmitatem proventioris, ut judicium imperfectius sit, quam ut qui tali imbecillitate laborant, de statu & rebus suis judicandi, statuendi, facultatem item moralem agendi jus habeant. Præclare hinc Grotius, a) jura parentum & liberorum per diversa tempora, & ætatis intervalla, declaratum ivit, repetente & illustrante Grotianam hanc Philosophiam doctissimo Eichelio. b) Sic ob defectum usus rationis, furiosi, amentis, & infantis, nulla est promissio; c) quemadmodum nec testari potest furiosus, cum omnis actus voluntarius præsupponit notitiam rei agendæ. d) In LL. Wisigothorum e) ita hac de re statuitur: Ab infancia, vel in qualibet ætate,

- a) I. B. P. 2. §. 2. 199.
- b) de iure Par. & lib. part. post. §. 8. & 9.
- c) Grot. I. B. P. 2. 11. 5.
- d) Schaller. de Testam. Christ. P. 45.
- e) l. 2. tit. 8. de-

dementes effecti, &
ne temporis perma
dant; nec si quam
nullam poterit firm

§. 2. Cxt

contingit, ut intel
latur per demer

a) qq. Me-
dico Leg. l.
2. tit. l. q. 1.

chias a) loquitur, p
nes imminuuntur,

actionum celebrati
tur ita, ut non deb

perduntur ita, ut n
fit per fatuitatem,

Stoliditas, ignoran

b) l. e. l. 2.
tit. l. q. 1.
n. 15. q. 16. 21.

rium, cujus species
que, phrenisidem

per insaniam, eju
lancholiam, furor

rem, Melancholia
plicatas ad usum t

c) l. c. q. 9.
q. 7. 16.

Cum vero & hi affi
tantes, varie se hab

eiusque actiones in
que jura hinc va

simplices, qui hebe
etsi ab officij publi

tellectus integrita
possint, nil tamen

endum testimon
matrimonio talib

Ejusmodi vero ju

ac furiosi, vere & plene tales, qui ob iudicij defectum, ut decet, consentire non possunt, nec debitos conjugij fines intelligunt, Gerhar- do d) etiam, & Dannhaverro, e) monitum. d) de Con- iug. 5. 118. e) Theol. Consc. P. 1. p. 802.

Ita qui amore insaniant, præter operationes intellectus læsas, etiam corruptos sensus experiuntur. Ου δύναται μὴ τυφλόθεν ἕρσασα ψυχή ἀήλιουτο ἢ ἢ ἐξάτων ἀεπάθεια, non potest non cacuire animus amore captus: quoniam invicta est amantium affectio, ait Simocates. f) Furiosis hinc annumerari solent, f) Epist. 36. quorum dicta & facta pro nullis habentur. Mentis malam est in amore furere, ait Forestus, g) quod plerumq; tragico ludu in maniam, aut melancholiam, desinit. Phædra Hippolyti amore ardens apud Senecam, h) furor, inquit ad nutricem, cogit sequi pejora, vadit animus in præceps sciens, remeaturque, frustra sana consilia appetens. i) Facultas itaque agendi moralis, v. c. donandi, ejusmodi insanis concedenda non est, sui ore rationem vincente.

§. 3. Turbat præterea rationem ejusque usum, impeditque in suis functionibus intellectum, ebrietas, sive ex fumo, sive ex vino, sive ex cerevisia oriatur. Vinis enim oculi, animique, quando natant, in ratiocinationum connexionem turbatur intellectus, ita ut ebrius ejusmodi ab homine non sanæ mentis parum distet. Non magis itaq; jus agendi in tali statu constituto competit, quam amantibus. Talia ergo agendi jus non habet, quæ

V

a sunt

à singulas rerum circumstantias scienti tantum fieri possunt. *Plato* a) cum ebrietatem
 f. 573. τὰς αἰσθητικὰς, καὶ μνήμην, καὶ δόξαν, καὶ φρονήσιν,
 sensus, memoriam, opinionem, intelligentiam extingueret dixisset, ad eum habitum temulentium redire addit, quem puer a primis annis habebat.

§. 4. Defectum etiam ratio patitur per somnum: caret enim ejus usu dormiens; uti & mens astuans procellis, curisq; sauciata, totis bibitis medullis obliviale poculum, ceu eleganter canit

- a) *Hym. 6. Prudentius.* a) Ἀγρία γὰρ ὄρνις ὁ ὑπνῶν τὴν ψυχὴν
 Carben. somnus enim animi est cessatio, secundum *Aristotel.*
 b) *1. Ethic. florel.* b) & animi in medium sese recessum, ex
 c. 13. *Plinij* c) mente. Sequitur hæc animi quies
 c) *Hist. nat. l. 10. c. 75.* sensuum externorum quietem, cum nihil illorum quæ extra nos fiunt, & geruntur, sit in intellectu, quod non prius fuerit in sensibus.

His ergo quiescentibus, vel turbatis, uti, quando animal expurgitur, contingit, necessarium & sufficientem rationis usum locum tunc habere non posse, manifestum est. Nullam ergo actionem moralem in foro validam per se edere, neque contrahere, vel promittendo se obligare possunt dormientes. Unde nec attendi debet, si propria consentit delicta, vel ad interrogata respondent, vel alia etiam dicunt, faciuntve, prolixè id explicante *Zacharia*, d) *l. c. 9. 12.* *chia*, d) atque casum noxante, in quo quis dormiens aliquem occidens, vel aliud simile delictum committens, puniendus sit; si nimirum inter-

interpretative fuerit voluntarium. Idem de illis sentiendum, qui alio rationis defectu, ex alia causa orto, laborant.

§. 5. *Volendi facultas* hinc non datur, nec censetur quis moraliter voluisse, seu consensisse in rem aliquam nisi iste voluntatis actus liber ab errore, ignorantia, alioque defectu rationis fuerit, nec metu justo injuste extortus. Non enim scripta tantum, sed & nata lex est, cujus *Seneca* a) facit mentionem, ^{a) 4. *Contr.*}
per vim metumq; gesta ne sint rata. Vitioli ^{*vers.* 26.}
 ergo sunt contractus, promissa, aliique actus, qui ex plena voluntatis libertate procedere debent. Quanquam quod attinet obligationem, diversitas aliqua hic detur, cum quæ per vim & metum fiunt, nisi sit vis pura, ceu actiones mixtæ, secundum *Aristot.* b) etiam obli- ^{b) 3. *Ethic.*}
 gent; illud quod negandum censemus de eo, quod ex iudicij & rationis defectu est profectum. De juramento per vim exorto alibi egimus. Contra jus voluntatis interim accidit, si quocunque modo ejus libertas, atque spontaneitas læditur.

SUBSECT. II.

De

JURE SENSUUM.

§. I.

Quantquam sensus ex illarum rerum genere sunt, quas cum brutis communes habent.

V 2

be.

bemus; diversa tamen in ea, pro subjecto-
 rum horum diversitate, illorum apparet ra-
 tio, quod cum in animantibus sensitivis exte-
 teris ad facultates naturales pertineant, & cen-
 suram moralem per se in brutis non subeant,
 in hominibus, quibus directionem volun-
 tatis admittunt, iusti & iniusti, boni & mali,
 honesti & turpis, & sic moralitatis capaces
 sunt; sic ut in sacris etiam literis sensuum u-
 sus bene & male audiat.

Ὁφθαλμοῦ γὰρ ὄρα-
 τον, τὸ ὄραϊν, καὶ ὄτων, τὸ ἀκούειν, καὶ σώματος,
 γάλακτος, καὶ ῥιζῆς, ὀδῶν ἀνπλαμβάνου, καὶ
 χειρῶν, τὸ ἀπτεῖν. ἀλλὰ (ὡν) δὴ ὄραϊν καὶ ἀ-
 κούειν, καὶ ὡν ἀπτεῖναι δεῖ, καὶ γάλακτος, καὶ ὀδῶν
 ἕκαστ' ἑστὶ ἀιδήσεων ὄραϊν, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς καὶ
 πάσης οὐ διακρίναι, Oculorum enim solum est
 videre: Et aurium, audire: oris, gustare, na-
 rium olfacere, manuum tangere: Sed quæ spe-
 ctari, audiri, tangi, odorari debeant, sensuum
 non est, sed animi, ac tale iudicium à mente

a) *Contra
 gent. t. l.
 Opp. f. 34.*

peragitur, exiinie explicante B. Athanasio, a)
 Et cum ad facultates à natura concessas, qui-
 bus carere non possumus, referenda sit senti-
 endi facultas, quin & sensuum ratione unicui-
 que suum tribui debeat, atque homini, anima-
 li sensitivo, illorum intuitu injuria fieri possit,
 dubium non est: Unde origines juris sensu-
 um facili negotio derivare licuerit. Nobili-
 or vero & prolixior est disciplina hæc de *jure
 sensuum*, quam quæ intra terminos harum pa-
 gellarum absolvi & contineri possit, cum ce-
 leber-

Herberrimus Jctus, Dn. Strzyckius, singularem tractatum eidem tribuerit. Paucas tamen duxisse lineas, & fontes hujus doctrinæ monstrasse, sufficiat in præfenti.

§. 2. Naturalium Doctorum de sensibus diversas opiniones suo loco relinquimus, quibus etiam cum Scaligero, a) an venerea voluptas sextus sensus sit, a tactu diversus, discutere permittimus : Nobis enim quinque sufficiunt externi : Quibus addimus internos : Sensum communem, & Phantasiam ; & memoriam : illorum licet non improbanda aliis videatur sententia, qui unum tantum sensum internum statuunt, qui pro diversitate munerum diversa sortiatur nomina. Vocabulum autem *Iuru* nobis notat cum id, quod justum, rectum & honestum est, tum facultatem agendi, vel habendi aliquid ab altero, vel adversus alterum, ideo, quod sensibus præditi sumus, illisque utimur. Sanos hos, atque valentes, merito illorum bonorum numero habemus, quæ inter bona corporis cum præstantissimis referenda sunt. *Sensuum*, inquit Cicero, b) ita clara judicia & certa sunt, ut, si b) *Academ. optio natura nostra detur, & ab ea DEVS aliquis requiratur, contentane sit suis integris, incorruptis, sensibus, an postulet melius aliquid : non videam, quid querat amplius ; addit autem se loqui de sensibus, si & sani sunt, & omnia remouentur, quæ obstant, & non impediunt.*

a) *Exercit. de subtil.*
86. f. 3. p.
256.

- §. 3. Sensibus, ut sunt hominum, legem præscribi posse, Cicero a) etiam subinnuit, contra Epicurum disputans. Nam, inquit, quod Epicurus ait, sensibus ipsis judicari, voluptatem bonum esse, dolorem malum: plus tribuit sensibus, quam nobis leges permittunt. In perfruendis quippe voluptatibus, quibus sensus dulciter afficiuntur ut Aristippum de voluptatibus locutum constat; & querenda in corpore indolentia, detracto illo dolore, qui molestiam creat, in qua secundum Epicuri disciplinam, in Epistola ad Mæneceum, & in Sententiarum ratio, b) voluptas posita est; legem rationis voluntati modum sensus coercendi præscribentem potius, quam sensuum iudicium, quod in moralibus nullum est, sequi deest. Sensuum est cognoscere, rationis autem diiudicare, verene aliquid sit bonum, quod sensus ita percipiunt. Nec est, quod Epicurus c) excipiat, quodque Torquatus Ciceronianus d) etiam explanat, & ceu ad Ethicam etiam spectans, Gassendus e) quoque non improbat: *Ei μάχης πάσης ἢ ἀδιστασιν, ἢ ἕξεν ἐδ' ἀν' αὐτῶν οὐς διαλέσθαι, πρὸς τὴν ποιήσαντα ἢ ἀναγνώζοντα, κείνους* si, ut reddidit Gassendus, omnibus sensibus fidem adimas, ne habebis quidem, quoscumque, ipsorum falli dixeris, ad quod revocans examen, id diiudices. Etsi enim in naturalibus sensus non fallantur, id tamen, quale in genere morum aliquid sit, rationis est iudicium. Disputat hoc etiam Aristoteles Peripateticus, apud Eustebium,

a) de Fin. bon. & mal. l. 2. p. 72.

b) Laert. l. 10.

c) Sentent. Rat.

d) de Fin. l. p. 62.

e) Comm. in Epic. Sent. rat. l. V. opp. f. 149.

hiam, f) contra Epicureos: *Tantum, inquit, f) Prap.*
 ens, abest, ut bonorum malorumve principium *Ev. Aug. l. 14. r*
 ac regulam, affectionem, voluptatem sc. & do- *f. 21. f. 769.*
 lorem, esse dicam, ut istam ipsam altera qua-
 dam judicij regula indigere existimem: Nam
 quod ea sit, ostendit ipsa per sese: cujusmodi sit,
 qui judicet, alium requirit. *Ei: μὲν γὰρ οἰκτιρῶν*
 (τό πάθῃ) ἢ ἀλλότριον, ἢ ἀδικοῦς λέγει· πῆτερον
 δ' αἰρετῶν, ἢ φθικτῶν, ὁ λόγος; enimvero dome-
 sticane illa sit, an aliena, sensus pronunciat;
 utrum expetenda an fugienda sit, ratio statuit.

§. 4. D. Iohannes, Apostolus, a) *1. Epist. 2.*
 nens, ut fugiant homines pravos & corruptos *16.*
 hujus seculi mores, vitentque τῶν ἐπιθυμῶν τῆ
 σαρκός, καὶ τῆ ἐπιθυμῶν τῆς ὀφθαλμοῦς, concupiscen-
 tiam carnis, & concupiscentiam oculorum, abu-
 sus sensuum ad fœdas voluptates percipiendas
 reprehendit. Unde Oecumenius, b) *Explic. b.*
 ἐν τῷ κόσμῳ, quamam autem sunt illa, que in *l. p. m. 251.*
 mundo sunt? quærens, respondet: Τὰ καὶ τῆ
 ἐπιθυμῶν τῆ σαρκός ἐκτελέμμενα· ἃ δὲ τῆς αἰδη-
 τείων τῆ ἐπιθυμῶν ἀνακινῶ· δὲ τῆς γὰρ τῆς ὀφθαλ-
 μῶς, ἢ κλειοτάτη τῆς αἰδητῶν, καὶ τὰ λυπὰ
 διετέλαθε, que carnis concupiscentia perficiuntur,
 que concupiscentiam per sensum agitant,
 per oculos namque, qui potissimum tenent locum
 in sensibus, cetera complexus est.

§. 5. Satis constat, non per gustus &
 tactus abusum tantum peccari, sed & oculis
 abuti homines, ad percipiendas delectationes
 vanas, atque turpes; auditum quoque atque
 olfa-

olfactum adhiberi, variisque modi affici, atq;
ad corporis voluptates ordinari. Hoc inprimis de homine verum, qui voluptates non tantum sensibus percipit, sed & intelligit: in quo locum habet illud *Epicurmi*: *Nēs ὀφθαλμοῖς, ἔν τῷ αὐτίκῳ τὰ ἀλλὰ κροῖα, ἔν τῷ ὄτι, mens videt, mens audit; cetera surda ac caeca sunt.* Docet

a) 3. *Erbe.*
10.

id *Aristoteles* a) etiam. Cum enim temperantiam potissimum circa voluptates, quae gustu & tactu percipiuntur, versari docuisset; non penitus voluptates, quae auditu, visu & odoratu percipiuntur, & ad quas percipiendas sensibus his mortales etiam abutuntur, excludendas esse monet, quatenus scilicet ad intemperantiam, & aliarum voluptatum appetitum cingendum faciunt, & ordinantur, & sic ἡτὶ συμπεσόντων

b) 173. *Moral. Arist.*
cap. 10.

κός, per accidens. *Eustratius* textum b) *Aristotelis*, interprete *Feliciano*, ita ἑρμηνεύει: Eos, inquit, *Aristoteles*, non esse appellandos, neque temperantes, neque intemperantes, qui malorum, vel rosarum, similibusque rerum odore oblectantur, sed illos tantum, qui unguentorum vel obsoniorum olfactu gaudent: Atque eos quidem propterea, quia ex ea re libidinum suarum recordatione afficiuntur: ex unguentis meretricum luxuriam, ex obsoniis comedendi suavitatem memoria repescentes. Hi enim non ob olfactus precunditatem his odoribus oblectantur: sed quia ex his & venereorum, & epularum voluptas eis offertur, cui praecipue dediti sunt. Nam circa alios etiam sensus per accidens oblectari

in-

intemperans posset: Dum enim vel videt meretricem, aut dapes, vel audit vocem meretricis, aut de epulis colloquentes aliquos, in libidinum suarum cogitationem inducitur, ac gaudet.

Complura huc pertinentia legere licet apud *Athenaum*; c) & qui in has sensuum impuritates graviter inveci sunt, Patres Ecclesiz, *Iustinum Martyrem, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, & alios:* a) *Despnos.*

Res enim prolixioris argumenti est.

§. 6. Quod in specie vero sensum internum attinet, cum ejus officium, qua sensus communis audit, hoc sit, ut inter objecta ejusdem sensus, atque diversorum discernat, atque sensibilia propria cum à se invicem, tum à communibus distinguat; quàm Phantasia vero dicitur, istas species dijudicatas ulterius examinet, ex sensatis non sensata eliciat, diversas species componat, ut in somno plerumque fit; sensatas etiam species perceptas cum intentionibus elicitis jungat; intentiones denique cum intentionibus connectat, uti canis v. c. novit, quod hero subblandiri, non item alij debeat, uti in Naturali docetur disciplina; ne in his error contingat, quando omnis cognitio rerum externarum sensibilem à sensibus incipiat, patet eo connitendum esse, ut illa etiam qua fieri possit diligentia peragatur, cum, si sensus externi erraverint, interni non possint non errare, nec absque errantis culpa, si illi error cognitionis externæ per sensus exterior-

res justè fuerit imputatus. Turpia hinc etiam somnia non carent culpa. In quantum enim actus & effectus phantasiae, quo somnia etiam pertinent, à directione voluntatis dependent,

illique subjiciuntur; in tantum sunt moralitatis capaces. Quo nomine *Plutarchus* a) etiam ex insomniis quoque aliquem suos sentire posse in virtute profectus monet, secutus Zenonis sententiam. Nimirum ἢ μήτε ἠδόμενον αἰχρῶ πίνε ἑαυτὸν, μήτε π πνευσιόμενον ἢ πνεύσαντα ἄδαιων καὶ ἀδίκων, ἐρεῖ χεῖ τὸς ὕπνου, ἀλλ' ὄσον ἐν βυθῶ γαλιῶνε ἀλλύσει καταφανῆ, διαλάμπει τ' ἕως τὸ φανταστικὸν καὶ παιδικὸν ὑπὸ τ' λόγῳ διακαχυμένον. si neq; turpi aliqua se re perquirerem sibi videatur delectari, neq; inonestum aut injustum vel agere quicquam, vel approbare: sed velut in serenitate profundissima omnes fluctus experiri, vñ anima imaginans affectibusq; obnoxia pelluceat, à recta ratione illustrata.

b) *L. 9. de Rep. f. 102. sub inst.* Disputat eadem *Plato*. b) In ipsa etiam voluntatis officina, ut loquitur *Seneca*, c) audita fuit hæc vox *Epicuri*: Καὶ ἐστ' ὕπνου ὁμοιοῦ ἐπιδῶ. in somniis non alio affectu, quam per vigiliam existiturum sapientem, ob mentem scilicet bene compositam, explicante doctissimo *Gas-*

d) *r. V. opp. f. 41.* Nec est, quod cum *Paulo Zacchia* e) quis excipiat: Imaginationem in somno maxime liberam esse, & tum natura sua indulgere, tum fortiozem in operando, tum rectius operari, etiamsi species sensibilem rerum in ea asservatas, irrationabilis modo conjungat, etiamsi non

etiam

entia cum entibus adiungat. & nullum propterea in his esse errorem, quia ex sui natura eo pacto nata est operari. Negari quippe nequit, cum ex corruptione naturæ, & sic vitio lãbis originalis, qua & Phantasia infecta est; tum ex visu, auditu, atque cogitatione rerum turpium, in memoria retentatum, non vero ex puris naturalibus, in homine talia provenire.

§. 7. De pollutione nocturna, quæ ex diversis causis contingere potest, & proin non idem morale iudicium admittit, egit B. D.

Franskius. a) Nimirum quo plus minusve in hanc ἀταξίαν physicam consensus vel forma-^{a) Commente} liæ, vel interpretativi datur, & proin etiam ^{in Levit. 15. p. 172. / 99.} voluntarij tam in se, quam in sua causa talis, eo plus etiam, minusve ἀταξίας moralis concurrat, ob desideratum, & probatum voluptatis sensum, tali modo illicitum.

Voluit hanc ἀταξίαν moralem, infirmitati huic accidentem, etiam talem fluxum passis in memoriam revocare DEUS, ob naturalem etiam fluxum seministuos levitice immundos pronuncians; ut sciamus, cordi munditiei eos nos studiosiores esse debere, secundum præceptum Christi Matth. 5. 8. & vas nostrum cum sanctificatione & honore possideamus, 1. Theff.

4. 4. Bene nimirum B. Theodoretus b) dicit, ^{b) Q9. in Lev. 9. 20. t. 1. opp. f. 128.} ὅτι δὲ τῶν φυσικῶν παροῦσιν τὰ γυναικῶν, καὶ διδόνει δὲ τέτων, ὅπως ἰκέεινα πανχάλεπα. Ei ἴδ ἢ κτ' οὖσιν γνομῶν ἴνσις ἀλάδερτῶ. πολλῶν μῶνον ἢ λαγῶν ἀδρόμῶ, per naturalia

nos

nos instruit (DEUS) de vitio animi, & ex illis docet quam sint atrocitas. Nam si fluxus naturalis impurus est, multo magis contraria legis lascivia.

§. 8. Somnio, & sic imaginatione, fatiatæ libidinis exemplum adfert pietate & eruditione clarissimus Ecclesie Doctor, Clemens

a) Strom. l. Alexandrinus, a) de scorto quodam adolescentem, quum quid ipsi in somniis accidisset ab ipso postea cognovisset, quod illi satisfacere detrectaret, accusante coram iudice. Non dicemus, contractum talem in eiusmodi causa turpi, inquit etiam inter vigilantes, de quo tamen inter moralium Doctores disputari novimus, nullum esse, & sine obligatione: Non impudica tantum hinc, sed & hoc magis injusta fuit hæc accusatio, quod pretium perceptæ voluptatis à juvene incontinente postulaverit meretrix, ad quam ipsa, turpiter licet, merendo nil contulerat. Unde, eodem Cle-

mente autore, iudex τὸ βαλάντιον τῆς μετώμα-
τος τῆς νεανίσκου περιτίθειν κελύσας, ὡς ἡλίφ β,
τὴν ἐπίγειον λαβὴν παρτίταξεν τῆς σαῖς χαλ-
κῆς ἐν τῷ εἶδωλον μετώματος ἀποδίδου κελύσας,
εἶδωλε συμπλοκῆς, iussit adolescentem crumenam
in sole extendere, iussit meretricem umbram
apprehendere: lepidè imperans, ut simulachrum
mercedis redderes, pro simulachro complexus:
Non injustè quidem, sed non decenti gravitate.
Actionibus vero noctambulorum cum
impedimentum poni possit, quatenus hoc negli-

gligitur, eatenus rationem voluntarij, & consequenter etiam criminis vel pœnz reatum contrahere tales possunt.

§. 9. Dupliciter *imaginatio* læditur, vel salva ratione & memoria, aut ratione tantum, vel ut simul tationis deliquium accidat. Potiora adhuc læsi jura sunt illo casu, quam hæc: præprimis quando læsio à causa aliqua externa potius, quam interna accidit. Facilius enim impedimenta sensuum externorum remouentur, quam interna, spiritus phantasmata recipientes turbantia. Vigilat etiã hic ratio, ne quid imprudenter & inconsideratè fiat; ne in promittendo, contrahendo, negotium aliquod tractando, testimonium dicendo, simus præcipites, nec nisi re probe explorata, quid agamus. Quod si vero dolo quis circumventus egit, ignorantia ceu casualis excusat, & illata injuria jus largitur ad postulandam satisfactionem, pro ratione læsionis, & ejus quod interest.

§. 10. Ex sensibus externis *visus*, nulla affectus imbecillitate, nec impeditus, viris bonis hoc jus largitur, ut sibi, se aliquid vidisse asseverantibus, fidem haberi postulare possint: De rebus etiam à se visis *testimonium* perhibere queant. Ut vero quis ad jura visus rite provocet, præter cætera requisita, de quibus Physici, etiam organum visus recte dispositum esse oportet. Unde si fascino oculos lædi contingit, ad visum provocare non lice-

licebit. Id cum Magis & Sagis accidere posse, imo etiam accidisse, Diabolo variis immis-
sis phantasmatibus, & objectis speciebus, sen-

sibus illudente, negari vix possit, a) patet cir-
cumspectè in admittendis hujus generis ho-
minum confessionibus, & relationibus, esse
agendum, agnoscente *Herm. Gæbausen*, Jcto b)
Ebrios valde, & dormientes etiam, delirantes
item, & maniâ correptos, agitatoſque, visus
juribus destitui per se patet. Et cum aman-

tes etiam visus sensu expoliensur, monente *Zac-*
c) *99. Medichia*: c) scilicet *insano nemo in amore videt*,
secundum *Propert.* d) non pari visus jure cum
illis gaudebunt, quibus oculi sunt saniores,
Diurno præterea potius tempore, & in luce,
quam in nocturnis tenebris, jura visus locum
habent. Unde Comes *Taurellus*, cum à Prin-

cipis filio *Alexandro Farnesio Parmensi* in te-
nebris nocturnis ad certamen provocaretur,
nec oblatum ignarus à quo detrectasset, mox
dum pugnatur, ad faciem alterius prætereun-
tis agnito *Alexandro*, quem inter tenebras ignora-
verat, humi ferrum abjecit, & reverenter veniam
oravit, si suum in Principem, nescius licet ac la-
cessitus, arma temerasset; explicante *Famiano*
Strada. a)

e) de Bell.
Belg. dec 1.
l. 9. p. 463,

§. II. Qua vero ratione visu possessio
acquiratur, disputari constat. Vidisse quidem
tantum, aut scire, ubi quid sit, nondum ad pos-

sessionem sufficere, recte judicatur *Pufendor-*
b) *l. 4. c. 6. §. 8. sio*; a) refertur tamen ex *Trogo Pompejo* à *lu-*
stino,

sino, a) quod Tyrionum fervis, post domino b) l. 18. 3. 9.
 rum cædem de statu reipublica, quam invaserant, deliberantibus, regem ex suo corpore creari placuerit, eumq; potissimum, quasi acceptissimum Divi, qui solem orientem primus vidisset. Et pacto ita definiri posse, ut res detecta, insula sc. vel terra, ejus sit, qui eam primus viderit, dubio caret; certe talis ad rem visam occupandam tempore ut prior, ita jure ad rem potior cæteris censeri debet.

§. 12. Quid vero juris agendi oriatur, dato plurium jure ex visu rei, cogitari potest occasione controversiæ, quæ inter Chalcidenses & Andrios agitata fuit propter Acanthum, à Barbaris desertam, memorante Plutarcho. a) *a) tom. II. opp. 99. Græc. f. 298.*
 Missi enim ab his exploratores ad factum cognoscendum, τῆ πόλει προσεόντες παντάπασιν προδρότας ἠδάνοντο τὸς Πάριους, ubi ad urbem accesserunt, hostesq; plane aufugisse deprehenderunt; Chalcidensis prior excurrit, tanquam civibus suis urbem occupaturus: At Andrius cum eum cursu non assequeretur, hastam coniectam valido ictu urbi porta infixit, ac se hasta Andrii urbem eam præcepisse pronunciauit. Ortâ hinc discordia, σωλέθησαν Ἐρυθραίοις, καὶ Σαμίοις, καὶ Πάριους χηρῶσθε ἀπὲ πάντων διαστάσε, convenit inter partes, ut Erythræi, Samii & Parii arbitrium controversiæ deferretur, quo Erythræi & Samii τὴν ἕξουσιον Ἀνδρίου ἔλαβον, οἱ δὲ Πάριοι χαλκιδεῶσιν, secundum Andrios litem dederunt, Parii autem Chal-

Chalcidensium causam probarunt. Rectius vero videtur à Parisiudicatum, cum extra casum pacti, ad dominium acquirendum magis apta sit corporalis rei apprehensio & possessio, quam si ejusmodi tantum attingatur instrumento, quod in varios patet usus, nec per se ad hoc ordinatum est, ut sit medium occupandæ possessionis, sed ad hoc ex solius usurpantis beneplacito liberè adhibetur, id quod alterum non obligat. Pertinet huc etiam disputatio de jure, quod Hispani ad Occidentis Indorum insulas & regiones, ceu à se primo omnium visu usurpatas, detectasque, se præ reliquis habere contendunt, de quo alibi contra *Franciscum à Victoria* actum.

§. 13. Pertinet, ut complura alia taceamus, ad jura visus etiam *jus Luminum*, quod sic vocatur, cujus hic quærendæ sunt origines. Tenebras enim cum visus horret, liberumque amat prospectum, instinctus hic quamdiu manet innoxius, neminique gravis redditur, jus luminum parit, eum ut in luce, nec in tenebris degamus, oculisque utamur, nati simus.

Hinc præ cæteris sensus qui per oculos fit, *Ari-*

a) 1. *Metaph* *stotele* a) notante, maximè amatur. Ου γὰρ
c. 1. *ab inst.* μόνον ἴνα θεωρήσωμεν, ἀλλὰ καὶ μηδὲν μάλλοντες

θεωρήσων, τὸ ὄραν εἰρήμιστα ἀπὸ πάντων, ὡς εἰπεῖν
ἤν' ἄλλων, non enim ut agamus solum, verum
etiam nihil acturi, ipsum videre præ omnibus al-
liis eligimus. Subjicitur ratio: ὅτι μάλιστα ποιεῖ
ἡμεῖς ἐν τῇ ἡμᾶς αὐτῇ ἤν' αἰσθησῶν, καὶ πολλὰς

δηλοῖ

duoī dīgnoēs, quia sensuam hic vel maxime nos cognoscere quiquam facit, multasq; differentias manifestat.

§. 14. Iuri visus etiam repugnat illa mulierum fallacia, tam juvenularum, quam vetularum, quæ cum oculi sint in amore duces, quo præ aliis, à viris expectantur in matrimonium, fucō illos fallere intendunt. Placere oculis sponsi debet sponsa, ut Simson in oculis suis rectam esse dixit a) virginem Thimnathæam; oculisq; mariti uxor; quæ hinc à DEO desiderium oculorum ejus vocatur: b) Cujus proin etiam per oculos cognoscendæ, & videndæ, jus habet, antequam se illi despondeat. Repugnat huic juri, si oculis fucus fit, si quo placeant vetule, edentule, vitia corporis fucō acculant, ut Plautus c) loquitur; si juvenulæ petulantes, ut Horatij d) Glycera, quo grata protervitate, & nitore, pario marmore purius splendentes, incautos fallant, se pulchriores, quam sunt, reddere moliantur. Ut enim in eligenda sponsa consensus ratione voluntatis liber à vi, minis, & coactione, ita ratione intellectus, & judicij, liber ab errore & dolo esse debet. Parit vero ista fucata pulchritudo errorem, nec caret dolo. Egregie Tertullianus, e) quantum, inquit, à vestri disciplinis & professionibus aliena sunt, quam indigna nomine Christiano, faciem fictam gestare, quibus simplicitas omnis indicitur, effigiem mentiri, quibus lingua non licet, &c. speciem exercere, quibus studium

a) Jud. 14. 3.

b) Ezech. 24. 16.

c) Mofell. A. 1. sc. 3.

d) l. Carm. od. 19.

e) de Cultu fam. c. 5. §. 14.

X

pudi-

- puđicitia est?* Ipse etiam DEUS fucos hos par-
 f) *Ierem.* 4. tem cultus meretricij constituit, f) quo impu-
 30.
Ezech. 23. dicæ uti solent ad placendum. Graviter hinc
 40.
 g) *tract. sec.* gloriosus Martyr Cyprianus, g) pro timore,
de habit. quem nobis fides suggerit, pro dilectione, quam
Virg. f. m. fraternitas exigit, non virgines tantum aut vi-
 158.
 duas, sed & nuptias, & omnes omnino feminas
 admonet, quod opus DEI, & factura ejus, & pla-
 stica, adulterari nullo modo debeat, adhibito fla-
 vo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut quo-
 libet deniq; lineamenta nativa corrumpente me-
 dicamine. Similia leguntur apud alios Ec-
 clesix Doctores; citaturque locus Cypriani
 h) *4. de mor.* etiam ab *Augustino.* h)

§. 15. Oculis etiam peccari posse, eo

- a) *Iob.* 24. 15. minus dubium est, cum in scripturis a) oculus
 adulteri male audiat; & libidinosi mulieris ali-
 b) *Matth.* 5. cujus aspectus à Christo corripiantur. b) Non
 29.
 c) *Prov.* 6. minus Salomo c) invehitur in virum iniquita-
 13. 17.
 d) *Orat. cõ.* Nimirum cum, ut B. *Athanasius* d) loquitur,
arag. s. l. τὸ σῶμα ὀφθαλμὸς ἔχει οἷς τὸ ἦ κτῆσιν ἕραν,
opp. f. 5. ἡ ψὴ δὲ τῆ παραρμονίῃ τῶν σωματικῶν ἡνά-
 σκων ἦ δὴ μωρῶν, corpus oculos habet rerum
 natura contemplationi destinatos, ut ex ejus con-
 cinnna modulataq; compositione opificem agno-
 e) *Psal.* 119. sceret, anima male morata eos ad concupi-
 37.
 f) *s. 2. opp.* videant vanitatem, ut David orat. e) Oculi &
Ep. ad Ge- aures, inquit Hieronymus, f) sunt porta anima
vumr. Fil. f. nostra, per quas ad illam seculi blandimenta
 15. a. descen-

descendunt : & per quas sensus carnis introe-
unt : per quas nisi late strage facta, viam vir-
tutibus quadam impietate fecerimus, nunquam
ad regem vere pietatis pervenire poterimus.

§. 16. Cum vero non oculo tantum
lædi, sed utriusque oculi usum interdum peni-
tus amittere mortales contingat, ne afflictis
addatur afflictio, jura visus, quæ per se exer-
cere nesciunt, per alios exercent. Nimirum ut
mente capti, rationisque usu destituti, furiosi,
amantes, infantes, ebrij, actiones quæ à judi-
cij integritate, & libero voluntatis consensu
proficisci debent, per alios exercere possunt,
ita cæci alienis agunt, & agere tenentur ocu-
lis, juraque visus per alios, aliorumque ope-
ram, qui rem oculis subjiciunt, exercent; ni-
sitalis actus sint, ad quorum exercitium pro-
priorum oculorum usus est necessarius, qui-
bus subjecta omnia longè certius explorantur,
quam si alienis rem cognoscimus luminibus.

Vere Quintilianus: a) *Ambulantis cæci nec ma-
nus cessant, præmittuntur, explorant, & adesse
se nunciant.* Excæcati hinc sæpe leguntur in
historiis, quos æmuli ad regnum ineptos red-
dere voluerunt. *De jure cacorum eximie dis-
putavit Dn. Stryckius.* b)

b) de jure
sens. diff. 2.

§. 17. Visum excipit auditus, qui faci-
lius fallitur, quam oculus. Eleganter Philo: a) *de Iudico*
ὦτα, ὡς ἔφη περὶ ἀπὸ σκοπιῶν, ἢ δὲ περὶ τῶν
ἰσχυρῶν ἀπίστευτα, πειράματα μὲν ἔκ ἐπιγυ-
χῶντα ἐπιμύσει δὲ πειράματων λόγοις, ἔκ ἀεί
X 2 πρην.

πρόκοπον ἰαληθῶν ἀελλόμενα. *aurēs, sicut recte quidam dixit ē veteribus, minus fidei habent quam oculi, ut quibus non cum rebus ipsis sit commercium, sed cum sermonibus rerum interpretibus, non semper veritatem sectantibus.* Memorabile est, quomodo proceres Persarum Darium Regem salutarint, decepti hinc equi ejusdem, quem singulari arte equiso Oebares provocaverat, principibus ceteris eundem pro δῆμα quodam habentibus, prolixius rem *Herodoto* b) explicante. Testimonij tamen dicendi jus habet, qui de auditu proprio, & re sufficienter percepta, deponere potest. Idem enim jus homini, ceteris partibus, ratione auditus competit, quod habet ratione visus: ita ut pari ratione homini probatae fidei, de re audita deponenti testimonium, fides habeatur, uti, qui de re à se visa testatur, talem meretur. Notanter dico, de re sufficienter percepta. Contingit enim haud raro, ut eadem res, v. c. caedes hominis in vicino conclavi, & visu & auditu, hoc licet sensu obscurius tantum, percipi possit, cum praeter sonum ad aures nihil perveniat, ex quo de homicidio nihil certi colligi potest: Quo in casu audientis testimonium non nisi conjecturam parere aptum est. Accidit etiam nonnunquam, ut utriusque sensus, auditus & visus, auxilium ad testimonium de facto aliquo reddendum requiratur, ut dici possit, non solum quid, sed & cur aliquid factum fuerit.

Con-

b) L. 3. c. 85.
199.

Conjungi etiam debent in addiscendis disciplinis: Unde Polybio, c) *auditus & visus duo* e) l. 12. Hist. c. 15. *quasi instrumenta nobis à natura data* dicuntur, *οἷς πάντα πωδανόμεθα, καὶ πολυπραγμονίμην, quibus omnium rerum cognitionem & capimus, & serio inquirimus.* Alienum verò quod attinet auditum, ex illo jus agendi nobis non statim nascitur, cum qualis sit ille alienus auditus, aut quomodo res ab alieno sensu percepta, incertum sit. Quæ prolixius à Dn. d) l. c. diff. 3. c. 3. *D. Stryckio* d) disputantur.

§. 18. Jus hoc auditus ex regulis honestatis æstimari debet, eximie hoc docente *Plutarcho*; a) apud quem præclare Socrates, *καὶ* inquit, *ἡμᾶς ἢ ἀκρομάτων ὀλίγον, ὅσα κρατῆ καὶ πρῶτα* d) *τὸς μὲν δὲν δεομένων, fugienda nobis sunt ista auditiones, quæ nullo usu exigente nos ad se trahunt, quæque & in reipublicæ, & proximi perniciem vergunt.* Ita *Clapmarius* b) inter extrema dominationis flagitia refert *ὠτακυστῆς, Auricularios,* l. 5. c. 15. tyrannorum instrumenta. Horum nequitiam & fraudem expertus Romæ Sabinus, jussu Tiberij, ceu *homo insensus Reipublica,* punitus c) 4. *Annal.* 69. 19. fuit, scriptore *Tacito.* c)

§. 19. Diversimode nimirum *aurium* abusu peccamus. Turpia, lasciva, obscœna & stultiloquia, a) avide haud raro mortales audiunt. Aures iisdem continent, ne salutaria audiantur. b) *AE.* 7. 5. c) *2. Tim.* 4. 4. 19. *avertæ à veritate, ad fabulas autem con-*

verſa; Ἀκούετε μὲν, καὶ μὴ τὰ ἄτα ἐπιβουάτε, μὴδὲ τὰς ἀκοὰς ἀποφραζάτε, ἀλλ' οἷς ὦν βάλ-
λαδὲ τὰ λεγόμενα, *audite*, monet contra Cle-

d) *Admon. mens Alexandrinus, d). nec aures obstruite, nec ad genr. f. auditum obſepite, ſed menti ea qua dicuntur imprimite.* B. vtro Hieronymus, e) *cave, in-*

e) *Epist. ad Nepor. r. i. quit, ne aut linguam, aut aures habeas pru-*
opp. f. m. 9. rientes: id est: ne aut ipse alius detrahas, aut

*alios audias detrahentes. Rurſus. Nemo in-
vito auditori libenter refert. Sagitta in lapidem
nunquam figitur: interdum reſiliens percusit
dirigentem. Diſcat detractor, dum te videt non
libenter audire, non facile detrahere.*

§. 20. Adverſatur juri auditus ſilenti-
um intempſtivum, quo illa celantur, quæ
manifeſtanda, atque alteri explicanda ſunt.
In Gallia Thuano, ceu proditionis reo, id le-
gitur in *Diario Armandi Richelija*) crimini da-
tum, quod conjurationem in regem Ludovi-
cum XIII. cujus conſcius fuerat, non patefe-
cerit. Injuſtus eſt magiſter, tyroni non om-
nia fideliter explicans. Recte præterea ex

a) p. 309.
949.

b) *I. B. P. II.*
45.

c) *I. 4. Con-*
zag. p. 418.

ſilentio, quod, uti *Grotius* b) loquitur, *eſt ſci-*
entis & libere volentis, ne id juri alterius noxi-
um eſſe poſſit, petitur conjectura voluntatis ad
iſtantiam alterius non aſſuentis. Aliter ſen-
tiendum, ſi ſilentium eſt ex neceſſitate diſſimu-
lantis, & rem differentis, id quod ex *Antonio*
Poſſevino, c) exemplo controverſiæ inter *Gon-*
zagas & Eſtenſem, qui Regium tenebat, & ad
Carol. IV. Imp. ſilentium provocabat, ele-
gan-

ganter illustrat B. Baclerus. d) Contra jus alterius audiendi etiam mendacio, aliisque in sermone dolis, & fraudibus agitur, quibus audiens non sine injuria fallitur. Sic non licet alterius vocem imitari. Judicij enim integritatem, atq; voluntatis libertatem, talia in audiente turbant, qui deceptus in errorem inducitur. Unde cum tam nobilis & necessarius sensus sit auditus, αὐδῆσις ἀξίως ἐπι τῆ ψυχῆ τὰ γινώσκοντα ἀνατίμωσεν, καὶ προσωπαρχέουσα συμφορῆς καὶ σωφροσύνης αὐτοῖς παρέσθην, qui celerrime quia percepit anima communicat, suamq; eam convenire ac consentire cogit affectionibus, uti loquitur Maximus Tyrius, e) non solum pro ejus custodia concessa est jure naturæ defensio, quam etiam pro reliquorum membrorum, & sensuum incolumitate, instituere licet; sed & populorum legibus, Longobardorum, f) Saxonum, g) aliorumque, aurium, & oculorum securitati cavetur.

d) Comm. Grov. P. II. l. 2. c. 4. p. III. § 9.

e) diff. 21. p. 218. f) l. 1. tit. 7. l. 7. r. 8. l. 6. l. 7. l. 18. ad. Baj. tit. 3. cap. 17. §. 18. 19. Rep. tit. 5. §. 1. tit. 26. g) tit. 1. §. 11.

§. 21. Surditates jus agendi non tollit, aut suspendit, nisi quoad ea, ad quæ auditus vel cum aliis sensibus per se, & ex natura negotij est necessarius, & quando iste defectus, in quantum negotium aliquod impedire videtur, aliter commode suppleri potest. Verius hinc, Sanchezium a) secutus, Diana b) existimat, posse mutum simul ac surdum, si intellectum perspicacem habeat, ita, ut signis edoceri possit, quid sit matrimonium, & signis indicare consensum, valide contrahere sponsalia & matri-

a) de Matrim. t. 1. l. 1. disp. 8. n. 12. b) Resol. Moral. P. V. tra 8. 6 Resol. 9. f. m. 164. ad. Cypra. de spon. sal. c. 4. §. 22. n. 3. Et de Matrim. c. mo- 6. §. 5.

monium. Omnes etiam contractus celebra-
bit, ubi signis, & aliis motibus corporis, ejus
ineundi voluntas & consensus satis intelligi
potest. Idem censendum de *iure testandi*, &
similibus, ubi signa animi sufficienter declara-
re noverit. Negligenda licet non sit distin-

c) *Axor.* c) inter furdum, qui naturâ talis, & qui
sam. 3. l. 11. malo superveniente in calamitatem hanc in-
ti. 3. 7. ult. cidit. Difficilius illum hujus vitæ negotia in-
telligere, & cognoscere posse, quam hunc, du-
bium non est, unde & plura & potiora hujus,
quam illius jura sunt. *Questionem, an faber*
enf. diff. 3. a Doctore, quia sono illi molestus est, expelli pos-
v. 10 199. sit? tractat Dn. *Stryckius.* d)

§. 22. Jus *Olfactus* quod attinet, me-
morabile est, quod de Japoniis *Arnoldus Mon-*
tanus a) memoriz prodidit: *illa sc. que Euro-*

a) *Ab. Le-* *gas. Socia-* *Indic. ad barbaris fragrantissimum spirare odorem; & qua*
Imper. Jap. *nostris bene fragrare judicantur. Japoniis rerum*
J. 5. *foetidarum numero haberi: Quos etiam suo*

sensu abundare, suisque gaudere, & frui delicia-
is permittimus. Cæterum ex eo, quod hic
sensus æquali cum reliquis sensibus jure gau-
det, sequitur, quod, licet inter hostes, ubi jus
lædendi & in persona, & in rebus, locum ha-
bet, vim olfactui inferre, & per noxios vene-
natosque odores & fumos nocere, & vim im-
minentem depellere, permissum sit: De *Bo-*

b) *Re. En-* *ger. Dec. III.* *regis copias obsidentibus, autor est Consinius.* b)

quod,

quod vasorum circiter duo millia tabidis cada-
veribus, humanisq; excrementis completa in ho-
stium emisserint, ut eum pernicioso fœtore cons-
cerent, & ex eo factum esse addit, ut præ terri-
rimo odore omnibus fere dentes caderent, nuta-
rentve: Idemque hodierno belli jure inter-
gentes moratiores, bello solenni licere credi-
tur usu ignium, ejusmodi noxium fœtorem, &
pestilentes fumos emittentium: Non tamen
socialis tranquillitas id fieri concedat. Proin-
de non licet vicino fœtore, vel alio malo odo-
re, molestiam creare, vel in publicum res fœ-
tidas projicere. Excedere etiam hunc sen-
sum circa suum objectum posse, & sapius ex-
cessisse, satis constat, docetque Salomo, c) il-
lustrante exemplis *Pugeto de la Serre*. d)

§. 23. Gustui jus esse ex cibo potuque
voluptatem percipiendi, ex legibus temperan-
tiæ patet, quæ non omnes voluptates, quæ gu-
stu percipiuntur, prohibent, *ordo modo in
cibo sumendo servetur*, ut boni moris, & vale-
tudinis habeatur ratio: qua de re extat docta
tractatio *Marsilij Cognati*. a) Libertatem et-
iam amat hic sensus, unde ad æquales haustus,
vel ad vorandum, nemo est compellendus, vel
cogendus, *ne graventur corda crapula, & e-
brietate*, contra interdictum Christi. b) Inve-
hitur in eos etiam, qui alios ad vorandum co-
gunt, *Clemens Alexandrinus*. c) Gustus juri
non minus repugnat, si ab hominibus parum
moratis, cum cibi capiendi, ea fiunt atque di-

c) *Prov. 7.*
17.

d) *sombeau
des delices
du monde.*
c. 4.

a) *Varian.*
*observ. ap-
pend.*

b) *Luc. 21.*
9. 34.

c) *f. 148.*

X 5

cum

cuntur, quæ nauscam creare possunt : vel si potus, cibique veneno inficiuntur : Aut si vinum venditum aqua miscetur. Hostes vero

d) *Diss. de armis in bello prohib.* quod attinet, alibi d) jam inclinavimus in illa sententiam, quæ cibos & fontes, flumina etiam hostium veneno infici posse negat, contra

e) *l. 8. Intra Cardinalem Toletum;* e) hanc nostram sententiam probante, viro illustri à *Kulpin.* f) *Ab-* usum juris hujus taxat, uti decet, *Seneca:* g) *1262.*

f) *Colleg. Nunc conviviorum viget furor, & foedissimum pa-* *Grot. v. 143. trimoniorum exitium, culina.* Rursus: *Habebi-* g) *de Benef.* tur aliquando ebrietati honor, & plurimum meri *c. 10.* cepisse erit virtus. Unde ne cum detrimento Reipublicæ ejusmodi mali mores iavalescant, licet rectoribus ejusdem legibus imminenti corruptioni obicem ponere, *injectionem et-*

h) *Consider. Polic. Sic.* iam, monente *Besoldo,* h) vini delicatioris pro- *Et mort. c.* bibere; uti de Germanis autor est *Julius Cæ-* *2. p. 14. §. 9.* sar, i) quod olim vinum ad se omnino importa-

i) *de bello Gall. l. 4. c. 2.* ri non siverint, quæ ea re ad laborem ferendum *remollescere homines, atq; effaminari arbitra-* *rentur.* Idem de jejunio censendum, quod boni ordinis, & disciplinæ externæ gratia non-

k) *de lejun.* nunquam imperatur, *Vtile enim est,* ut lo- *Quadr.* quitur *Dallau,* k) *carnis lasciviam jejunio coër-* *l. 1. c. 1. p. 4.* cere, ac frangere, quo liber animus sibi totus va-

l) *Exam. P. IV. f. m. 91.* care, officiiq; tum in proximos expeditius fungi possit. Docuit idem *B. Chemnitius* l) noster.

§. 24. Quid juris denique ex tactus sensu habeamus, paucis attingendum. Jus appetendi illud voluptatis genus, quod sensu hoc percipitur, temperantiæ præceptis non contra-

trariatur. ἄφρονες, inquit *Maximus Tyrus*, a) *dissert. 35.*
 ἢ πρὸς ἡδονῶν φιλίᾳ καὶ ἡλικιότητι τῆς σωμάτων. P. 35. 19.
 Ἐπεὶ κρητὶς τῆ σωτηρίας ἔστι (ὡς ἐπορεύθη). ἡ
 ἢ πρὸς ἀφροσύνην, τὸ ἡδόμενον ἐκ τῶν οἰχέων δὲ, in-
 effabilis quidam voluptatis amor una cum cor-
 poribus nostris innatus est, qui quasi fundamen-
 tum aliquod animalium subicitur saluti, quod
 si quis tollat, statim id quod natum est, evane-
 scere sit necesse est. Appetitum hunc non tol-
 lit, sed ad mediocritatem redigit temperan-
 tia. b) Per tactum etiam rerum possessio &
 Dominium acquiritur. Per apprehensionem
 enim rei, & factum, & animus ejusdem posses-
 sionem acquirendi, exprimitur. Acquitur
 etiam res per apprehensionem signi traditi,
 uti *Otha Frisingensis*, c) *consuetudinem curie* c) l. 2. de
 esse scripsit, ut regna per gladium, provincia gest. *Fride-*
per vexillum, à Principe tradantur, vel recipi- rit. l. c. 5.
antur. Exercetur quoque jus tactus per ἀ-
 φρασίαν, & ἐπιχειρησάν, prehensionem
 hominum atque rerum, prolixius *Grosio* d) *l. B. P. l. 3.*
 explicatam. Tactu præterea cum res explo-
 rari queant, non solum testimonium de tactu
 in re tactu perceptibili locum habere potest,
 eximie hoc explicante *Dn. Stryckio*; e) sed &
 testimonium deponenti fides haberi debet.
 Non minus denique & pro suis juribus affe-
 rendis, ad tactum provocari potest.

§. 25. Juri tactus non adversatur, si ob
 malum actionis instigitur malum passionis,
 cum atrocibus etiam doloribus conjunctum.

Qui

Qui enim agit quæ non debet, patiatur quæ non vult. Unde Seneca, a) *corrigendus est*, inquit, *qui peccat, & admonitione & vi; & molliter & asperè; meliorq; tam sibi, quam alius faciendus, non sine castigatione, sed sine ira.* Sic enim salus & tranquillitas consociationis humanæ, ejusque finis, postulat. Idem habendum de tortura reorum, & quæstionibus, quæ per tormenta instituuntur, si sufficienti indicio data, desperatis cæteris factum investigandi mediis, per modum subsidij adhibentur. b) Sibi imputent id rei, quorum contumacia & malitia tam aspere frangenda est. Utitur enim judex jure suo, & potestate, quam habet in corpus rei ex causa delicti. Monitum licet Ciceronis c) non improbemus: *Sæpe etiam quæstionibus resistendum esse, quod & dolorem fugientes multi in tormentis ementiri persæpe sint, moriq; maluerint falsum faciendo, quam inscisciando dolere: multi etiam suam vitam neglexerint, ut eos, qui his cariores, quam ipsi sibi essent, liberarent: alij autem aut natura corporis, aut consuetudine tollendi, aut metu supplicij, aut mortis vim tormentorum pertulerint: alij ementiri sint in eos, quos oderant.* Magna hinc passim in LL. gentium sollicitudine constitutum apparet, *Wifigastorum* d) in primis, quomodo quæstionibus rei subijci debeant. Invehitur etiam in nimiam, quæ nonnunquam in quæstionibus adhibetur, severitatem Hieronymus. e) *Impius torturæ abusus fuit,*

a) *1. de ira. c. 14.*

b) *Zanger. de tortur. r. 2. §. 1. § 99.*

c) *Orator. Paris. p. 234.*

d) *LL. Wifigastorum. l. 6. tit. 1. c. 2. § 99. in Landobrog. Cod. LL. antiquar.*

e) *1. Epist. ad Innoc. de muliere sepe. ibi f. m. 196.*

fuit, quo ad ejurandam religionem suam homines olim coactos legimus: uti Tertulliano f) *Apolog. scriptore, gentiles, cum caeteris negantibus adhiberent tormenta ad confitendum, solum Christianis ad negandum ea adhibuerunt. Atrocissimi, & plane singulares sunt cruciatus, quibus Japonij, Arnaldo Montano g) memorante, in Christianos saevierunt, non minori horum constantia illorum respondente furori.*

§. 26. Ex jure tactus non defendi potest ille mos, quo tactu ferri candentis innocentia imputati criminis probatur. Flavius Gloriosus Egiga, rex Wisigothorum, lege quidem sancivit, a) *per examen aqua ferventis causam judicem perquirere debere.* Passim etiam scriptores recepti hujus moris superstitioni mentionem faciunt. Verum cum neque naturali, neque alia divina ordinatione, ferrum candens, vomeres igniti, vel aqua fervens, ad hunc usum, examen sc. delinquentium, ordinentur, & adhiberi possint; Fridericus secundus Imperator, b) *legibus his abrogatis, eorum sensum non tam corrigendum duxit, quam ridendum, qui naturalem candentis ferri calorem tepescere, imo (quod stultius) frigescere, nulla causa superveniente, confidunt.*

§. 27. Ex memoria etiam jus agendi nascitur, testandi scilicet de illis, quae vel visu, vel auditu, vel aliter percepta, adhuc in memoria habemus, vel de quibus memoriam extare novimus. Interim tamen, cum memoria res

f) *Apolog. f. m. 806.*

g) *Lib. Legat. Soc. Indic. ad Imp. lap. f. 222. 199.*

a) *LL. Wisig. l. 6. t. 1. c. 3.*

b) *Constit. Sicul. l. 2. §. 31.*

ex omnibus partibus animi, maxime delicata &

c) *Controfr. fragilis. Sit, Seneca* c) monente, eo majoris erit
 l. 3. *proem.* testimonium, quo firmioribus simul memo-
 ria subsidiis nititur: v. c. si quis factum ali-
 quod, vel alicujus verba, memoriae conservan-
 dae causa in certo aliquo libello memoriali
 consignet. Hinc, quo memoria rerum ge-
 starum majorem mereatur fidem, factum ex-

d) *de Orat.* *p. 113.* istimo, ut apud Romanos, teste Cicerone, d)

*memoria publica retinenda gratia, ab initio re-
 rum Romanarum, usq; ad P. Mucium, Pontifi-
 cem maximum, res omnes singulorum annorum
 Pontifex maximus literis mandaverit.* Res
 praeterea suas administrandi, testamentum
 condendi, contrahendi etiam, seque data fide
 obligandi, caeteris paribus, jus habent, qui-
 bus non deficit memoria, quique hac ratione
 ob speciei impressae conservationem, praesentia
 cum praeteritis continuare sciunt. Monet
 enim memoria homines ad fidem datam fer-

e) *Nub. ad.* vandam, ne faciant, quod apud *Aristophanem* e)

l. sc. 6. p. m. 339. *Strepfiades* Socrati interroganti, an *memoria*

valeret, respondit: *ὄνο ἔσομαι, ἐν τῷ Δία. Εἰ
 μὲν γ' ὀφείλεται μοι, μνήμων πάνυ. ἐὰν δ' ὀφεί-
 λω χέλιος, ἐπιλήσιμων πάνυ, ita per Iovem,
 & gemino sane modo. Nam si mihi quis de-
 bet: memor sum scilicet: sin ego cui debeo: ob-
 liviosus sum nimis. Caeterum ob firmam, vel
 minus talem memoriam, nemo per se bene vel
 male audire debet, nisi quatenus in adhibitio-
 ne mediorum, quibus habitus memoriae ac-*
 qui

quiritur, de quibus B. *Dannhavy. f*) & Dn. *f*) *Tract. de Stryck. g*) voluntas locum habere potest. *memor.*

§. 28. Memoria opponitur *oblivio*, quæ vel *art. 3.*
 moralis, vel naturalis. Illa est, quando ex *g*) *de Jur. sens. diff. 8.*
 pacto voluntaria oblivione gravissimæ injuriæ *e. 2.*
 abolentur, ita ut, quanquam memoriæ adhuc
 firmiter inhærent, sic tamen æstimentur, ac
 si nunquam factæ fuissent, vel plane oblivio-
 ni traditæ essent. *Ciceroni a*) dicitur *sempiter-*

na oblivio, qua omnis memoria discordiarum *a*) *Philipp. 1. P. 153.*
deletur. *Cornelio Nepoti b*) audit *Lex oblivionis;* *b*) *Thrasyl- bul. e. 3.*
 cuius locum peculiari dissertatione illustravit

B. noster *Bæclerus. c*) Jus hujus oblivionis *c*) *in diff. Academ. p. 185. 199.*
 est, ne cui partium discordantium licet alteri
 commissa objicere, eandemque accusare, vin-
 dictamque eidem hoc nomine infligere: nisi

lædens pridem nova injuria male acta renovet.
 Maximus apud *Herodianum d*) ita loquitur ad *d*) *l. 8. c. 7.*

milites: *Μηδέ τις ὑμῶν οἰεῖται ἢ πρῶτα γυμνῶν*
ἢ πᾶν μνήμῳ, neq, vero suspicemini rerum
superiorum memoriam ullam superfore aut in
Rom. populo, nationibusq, aliis, quæcumq, ob ac-
ceptas injurias desciverunt. ἀλλὰ ἵδ' ἔστω πάντων
ἀμνησία, καὶ πῶνδ' αὖ φιλίας βέλαι, εὐνοίας τε
καὶ εὐκορίας πᾶσι αἰώνι. *fit omnium oblivio,*
fit fœdus constantis amicitia, fidesq, benevolentia
ac moderatio sempiterna. Bona hoc à par-
 tibus fide intelligi, & servari debet, ne ima-
 go potius sit amnestiæ, quam vera amne-
 stia.

a) *Plin. hist. Natural.*
l. 7. r. 24.

§. 29. Naturalis oblivio ex variis oritur causis, a) suosque habet gradus, ex quibus diversa jura agendi nascuntur. Quamquam enim nonnunquam

quosdam cœpere oblivia rerum

Cunctarum, neq. se possent cognoscere ut ipsi,

b) *S. de Nat.* uti *Lucretius* b) canit; & *Plinius* c) *Massalam*
Corvinum Oratorem sui nominis; alium agrorum
c) l. c.

servorum, alium praeterea lecto lapsam matris & affinium, propinquorumq. etiam, oblivionem cepisse refert; prodigiosus tamen hic oblivionis gradus non in omnibus datur. Horum proinde jura ab illorum juribus diversa sunt. Cum enim in illis ob memoriz defectum, & quod praesentia cum praeteritis connectere non sciant, rationis usus sufficiens non detur, qui in his, qui difficulter tantum memoriam rerum conservant, major est, ad complura agenda, v. c. ad contrahendum, ad res alienandas, ad praestandum juramentum, & similes actiones, jus quoq. hi habebunt, quod illis concedi nequit. Tum etiam ad testimonium dicendum illos admittendos esse censeo, si circumstantias, quae ad morale judicium de facto aliquo recte formandum sunt necessariae, quicquid sit de aliis, sive ex memoria, sive ex charta exponere norunt.

a) *Philob.*
F. m. 81.

§. 30. Subsidia cum effectu juris contra oblivionem, mortalibus tam familiare malum, atque ut *Socrates* apud *Platonem* a) loqui-

loquitur, contra *ἔξοδος μνήμης, exitum memoriae*, sunt Diaria, Protocolla inprimis; quae si à bonis sunt confecta viris, fidem omnino merentur, & ad memoriam actorum renovandam, & ab oblivione, in qua sepulta fuit, liberandam, ad veritatem item probandam, & sua jura asserenda, valide allegari possunt, pariuntque certitudinem moralem. Et hoc traditionis genus, quod sic scripto fit, omnino est tutissimum, & certissimum. Tam lubrica enim, quae ore tantum fit, rerum gestarum est relatio, praesertim quando relata referuntur, ut illi satis tuto fidem habere non possis, nisi referentis ea sit conditio, ut omne dubium satis eximat. *Ad id enim, ut Livius b) loquitur, quod quisq; audit, infra hominibus libidine atendi de industria rumores, solet aliquid adjectum.* Ne dicam, ex animo etiam non malo contingere posse, & contigisse, ut memoriae conservatio rerum à traditione non scripta, quae credulitate hominum abutatur, profectarum sit fueritque incerta, imo nulla. Papiæ sane id exemplo patet; quo *aurora*, nimia credulitate decepto, *Baronius c)* ait *irre-*
psisse in nonnullos fideles errorem millenariorum.
 Testatur enim fragmento, quod exhibet *Eusebius, d)* se ea posuisse, quae per traditionem oralem à senioribus, qui cum Apostolis vixerant, didicisset. Tam lubrica fuit unius seculi voce tantum facta traditio. Nec plus tribuendum est picturis, variis inscriptionibus,

b) 2. 28. c. 24.

c) *Annal.*
 t. 2. ad an.
 116. f. m. 58.

d) *Hist. Eccles.* l. 3. c. 16.

Y mo-

monumentis etiam lapideis, nisi prius illa rei
gestæ vere respondere, cœva etiam esse, vel si
sunt insequentium temporum, cum falli hæc
potuerint, recte se habere satis constiterit.
Antiquissimæ sane picturæ Senenses, exhiben-
tes Alexandrum III. Pontif. collum Frideric. I.
Imper. Venetiis calcantem, de quibus *Iusti-*

e) *Hist. v. niannus* e) loquitur, multis rei hujus veritatem
non videntur conficere. Fabulosum esse li-
cet traditione creditus fuerit, docere non du-
bitavit *Schoockius*. f) Unde *B. Augustinus*, g)

f) *fabul.*
Hamel.
g) *1. de Cō-*
sens. E. v. ang.
c. 12.

omnino, inquit, errare meruerunt, qui Christum
& Apostolos ejus non in sanctis codicibus, sed in
pictis parietibus quaesierunt. Imo nec usus
continuus, nisi alia contra oblivionis noctem
adsint præsidia, primævam rei veritatem, &
inde orta jura, ita semper conservat, ut nihil
plane contingat mutationis. Quid linguis,
quarum usus est continuus, accidat, exemplo

h) *l. 3. c. 22.*

linguæ Romanæ docuit *Polybius*: h) *παλιγγενε-*
ῆς, αἰτ, ἢ ἀναφορὰ ἕρποντος ἀγαθῆς, καὶ ὡς
Ρωμαῖοις ἢ νῦν ὡς ἢ ἀρχαῖοις, ὡς τὸς σω-
πώτας ἐντα μάλιστα ἔξ ὀπισθίστης διὰ κρινῶν,
veteri lingua, etiam Latina, tanta est diversitas
ab illa qua hodie utuntur, ut vel peritissimi non-
nulla agere, ubi animum attenderint, explanare
queant. Quanquam vero hæc ita sint, atta-
men cum tranquillitas vitæ humanæ jura &
rerum possessiones firmari malit, vero posses-
sore propter tempus memoriam excedens ob-

livio.

livione oblitterato, possessores bonæ fidei, jure scripto deficiente, merito præscriptionis & usucapionis jure nituntur. Etiam ob præsumptam derelictionem bonæ fidei possessor, ut tempore prior, ita jure potior cæteris, istorum à priori possessore vacuorum bonorum occupationi inhiantibus, censeri debet.

§. 31. Denique cum memoria non ita fixa sub voluntatis nostræ imperio, ut quæ volumus, in memoria retinere, & oblivioni tradere possimus, si vel maxime velimus; oblivionem rei alicujus imperaturi commode ejusdem imperabunt silentium, secundum illud Scipionis apud Livium: a) *Auferat omnia irrita oblivio si posest; si non, utcumq; silentium regat.*

SUBSECTIO III.

DE

JURE AFFECTUUM.

§. I.

Sensuum cognitionem sequuntur motus facultatis appetentis, hoc est *affectus*. Cum vero & hi homini ceu stimuli ad agendum sint concessi, qui, uti Plato a) loquitur, ἐν ἡμῶν ὁ δὲν νοσεῖ ἢ μὴ εἰνδοῖ πῦρε ἐξ ἑσού, παῖσι τε ἡμᾶς, καὶ ἀλλήλοις ἀνδράκεσιν ἐναντίας ἑσού, ἐπ' ἐναντίας περὶ ξείας, ἢ δὲ διωρισμένῃ ἀπὸ τῆς καὶ ἡλικίας καὶ τῆς, in nobis quasi nervi aut funes ingeniti

Y 2

1740

trahunt nos invicem, retrahuntq; ad contrarias actiones, ubi virtus & vitium discreta versantur; quid juris agendi hoc nomine nobis competat, & quæ affectuum jura sint, justeque secundum affectus fieri, & haberi possint, paucis disquiremus: Ubi illud præmiserimus, nos hic de affectibus loqui, in quantum sub rationis, legum etiam divinarum sunt imperio, & directione, & sic cum mente & voluntate in homine conjunguntur, cum facultas agendi moralis in bruta non cadat.

§. 2. Attingemus primo jura amoris. Finis hujus est, rem adamatam cupere sibi unire, eademque frui. Etsi vero sua quemq; voluptas trahas, modo sit circa rem licitam, & ex re honesta, non exinde tamen statim, sed ex jure ad rem ipsam cuilibet potius competit jus agendi ea, quæ ad eandem acquirendam, augendam, tuendam, & conservandam faciunt. Vita homini sua res est longe acceptissima: *Magno astimamus mori tardius*, ait Seneca: 2) Cui etiam ejusdem custodia per instinctum, & legem naturalem commendatur. Hinc cum omnium animantium hæc sit indoles, ut se diligant, & simul ac orta sunt id agant, ut se conservent, eximie secundum Stoicorum disciplinam hæc explicante Cicero: b) 3) jus etiam habemus ea, quæ naturæ apta sentimus, appetendi, & propulsandi contra, sub directione licet rationis. Subordinatur tamen amor vitæ, ceditque amor Numi-

a) l. 2. Nat. neca: 2) Cui etiam ejusdem custodia per instinctum, & legem naturalem commendatur.

b) 3) de Fin. ne; b) jus etiam habemus ea, quæ naturæ apta sentimus, appetendi, & propulsandi contra, sub directione licet rationis. Subordinatur tamen amor vitæ, ceditque amor Numi-

minis supremi, quod super omnia amandum, ex toto corde, c) non tantum amore effectus, ad implendo omnia ejus mandata, qui minime sufficit; sed etiam simul affectu amoris interiore, sine quo amor DEI genuinus esse nequit, recte notante *Wendrock* d) contra *Sirmondum*, cujus hæc fuerunt verba: *Iussi summo DEVM amare, id est, voluntati ipsius ita parere, quasi reipsa eum diligeremus, quasi quodam charitatis motu ad id impelleremur. Hoc si contingat, multo melius & optatius: sin minus, tamen præcepto de amando DEO parebitur, quantum sat est, si ceteris præceptis non desistimus.* Sed hoc monet DEUM amare ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ, in toto corde, & in tota anima. Juri ergo divini amoris, amor vitæ, & hinc exortum jus servandi vitam, tuendique, cedit, & ob jus superioris, DEI scil. cedere tenetur, sic ut vitam potius profunderere debeamus, Christo etiam probante, e) quam aliquid, quod amori DEI & Christi contrarietur committendo, vitam redimere, quæ feliciter morte Martyrij custoditur, præclare explicante *Cypriano*, f) gloriosissimo Martyre: Quicquid sædi hæretici, apud *Clementem Alexandrinum*, g) & *Epiphanium*, h) olim contra eructaverint. Interim tamen, ubi amor propriam servandi vitam suam exerit jura, non negatur, quod, cum rebus etiam externis ad nostri conservationem indigeamus, in illas etiam amore nostri ferri liceat.

c) *Matth. 22.*
37.
Deut. 6. 5.

d) *in not. ad*
Epist. Mon-
tal. 10. p.
276. 599.

e) *Matth. 10.*
32. 59. c. 16.
24. 59.

Phil. 3. 8.
Ebr. 12. 4.
f) *de Laude*
Martyrj.
g) *Stromat.*

l. 4. f. 481.
h) *l. 1. tom.*
2. her. 24.
f. 71.

Servi proinde amantur tanquam possessio nostra: Kai à δ'ελαϑ κτημά π' ἐμψυχον, ait Aristoteles: h) Liberos, τέκνα, autem amore com-

h) 1. Pet. 3. plectuntur parentes, ὡς ἑαυτῶν ἃ τὰ, quasi ex i) Aristot. se quiddam sint. i) 2. Eth. 12.

§. 3. Plane vero singularis vis amoris se exerit erga sexum ejusdem speciei diversum, ad ipsam corporum conjunctionem, prolis suscipiendæ causa terminata, & proli-

d) serm. 65. xjus laudata Antipatro apud Stob. a) cum alio, f. 417. tum hoc inprimis nomine, quod καὶ τῶν ὁμομάτων ἔσσι μόνου κοινωμένα, etiam corpora solum conjuges habent communia. Contrariatur hinc amoris juri prohibitio nuptiarum perpetua; vel pactum, quo quis obligatur ad renunciandum matrimonio in perpetuum; de

b) Exam. C. quo Chemitius. b) Melius enim est secundum T. P. III. f. 43. divinos canones, vim præcipiendi habentes,

c) 1. Cor. 7. 9. nubere, quam uri. c) Etiam virgines sacras

d) 1. Epist. incontinentes nubere Cyrilianus, d) & nonnulli Coëpiscopi voluerunt; Si perseverare n-

lunt, vel non possunt, melius est ut nubant, quam in ignem delicti sui cadant. Εὐπειρία quippe natura, quæ corrupta etiam est, ut liceat

e) Stob. l. c. hic uti verbis Musonii, e) ἐπιδομίαν ἔχουσιν ἐκείτην διατίρη τ' ὁμοίας, καὶ τ' κοινωρίας, ἔ-

πόδον ἔχουσιν ἀμοιβῆ ἀλλήλων τῶ μὲν γὰρ ἄρρητοι, τ' ἄλλοι, τῶ δ' ἄλλοι, τῶ ἄρρητοι, cupiditatem vehementem utrius, injecit conversationis & conjunctionis cum altero, & ingens desiderium mutuum utrius, alterius concupiscentiæ, ut maxime fami-

feminam appeteret, fœmina marem. Concludit hinc idem, vitam conjugalem, καὶ ἡσίων παίδων, naturam voluisse. Sane eo potius hoc jus amoris est, quo major per labem, & concupiscentiam originalem, affectui huic accidit incontinentia & imbecillitas, ne nefandum in modum exorbitet, & ἀνομάτως pruriat, cum legitime jure suo potiri illi non conceditur. Repugnat etiam eidem divorcium, extra casum adulterij: item adulterium ipsum, cum hoc facto pars læsa privetur amore, jure sibi soli à conjugate debito. Turpis amoris, & ejus juris, abusus sunt incestuosæ, cæteræque conjunctiones, quibus amor quæritur, nec videtur.

§. 4. Cum vero amor affectus voluntarius sit, & nemo invitus amet, patet omnem vim, atque violentam coactionem, metum item justum, sed injuste incussum, metus etiam reverentialis ab usum, ab illis factum, quibus fuit præstitus ex reverentia eorum, quos iidem in sua habent potestate, minas denique, juribus amandi, & amantium, repugnare. Libertas quam hic affectus amat, directionem quidem, sed non coactionem admittit. Unde requisitio consensus parentum in matrimonio contrahendo, non adversatur juri amoris; repugnat autem dolus, judicium quo amor dirigitur intervertens, error item casualis, & ebrietas. Juri hinc amoris, quo Jacobus ferebatur in Rahelem, atrociter adversatur.

a) *Genes.* 29. datur, quod Laban pro vera sponsa substitue-
rit Leam, a)
23.

§. 5. Habet & amor inter parentes & liberos sua jura. Ex jure sane amoris, qui inter personas generantes & generatas est tenerimus, quemque sibi invicem, tam ex naturali instinctu, quam ex legis naturalis præcepto debent, filius recens natus à parentibus nutritionem, educationem, cæteraque ad victum & amictum pertinentia, defensionem etiam expectat, ceu fructum hujusmodi *copys*. Hujus rei imago in brutis etiam apparet. Autor

a) *Hist. Mart. Bat. Dec. II. l. 3. p. 130.* enim est *Opmerus*, a) quod Delphi, exorto aliquando incendio, ciconia quædam, cum pullos in nido periclitantes flammis eximere non posset, commoritura quasi, se in ignem præcipitaverit. *De moriente matre catulorum,*

b) *de re Anatom. l. 14. p. m. 475.* quos *Anatomicus* ab ejus utero abstraxerat, *Reald. Columbus* b) notavit, quod illorum majorem curam gerat, quam sinitet: cum si coram ipsa filium ladu, latrare & vociferari soleat; filere autem atq; magna pietate lambero, si illum ori ipsius admoveat: *Rabie* etiam percita mordeat, si aliud non catellus ori ejus quam fecas matris accedat. Ex hoc parentum erga se affectu, quem ratio ad id, quod æquissimum & honestissimum est, ducit, etiam ut *Plutarchus*

c) *J. B. P. 2. 7. 4.* apud *Grosium*, c) qui prolixius hæc explicat, loquitur, liberi hereditatem, ut sibi ob benevolentissimam parentum propensionem debitam, expectant. Repugnat juribus amoris,

pass-

passive spectati, liberorum Expositio, testa-
 mentum inofficiosum, & similia. e) Ex amo-
 re vicissim, dictato rationis rite ordinato, li-
 beri parentibus debent, ut eos si opus vicissim
 alant, omnem pietatem, obsequiumque iis-
 dem exhibeant. Τὸ δὲ εὐχαρίστας ταῦτα ποι-
 ῆναι, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀγαθότητος ἐκείνης ἰσχυροῦς,
 καὶ τὸ ἰσχυροῦς ἀναδιδόντων ἕργων, qui enim ista facit laeto

& grato animo, non solum virtutis legem ob-
 servat, sed natura etiam rependit gratiam, mo-
 nente Hierocle. e) Jus denique parentum in
 liberos, amoris potius effectum; certe non si-
 ne directione amoris, sub regimine licet ra-
 tionis, & proinde in benevolentia potius,
 quam atrocitate positum; quam juris belli, si-

ve victoriæ, esse, ut *Hobbius* f) fingit, alibi
 explicatur. Subjicimus hic tantum verba *Le-
 gis Wisigothorum*: g) Parentibus filios suos vende-
 re non liceat, aut donare, vel oppignorare.

§. 6. Vehementes vero licet hi sint ignicu-
 culi amoris inter parentes, & liberos, sequi
 tamen debent regulas pietatis & justitiæ, nec
 largiuntur jus agendi contra id quod pium &
 justum est. Unde nec ex nimio in parentes &
 liberos affectu, veram religionem abnegare
 licet, improbante id ipso *Christo*. a) Lau-

datur etiam *Afa*, b) ob insignem cultus divini
 institutam reformationem, etiam contra ma-
 trem, & invita ea, quam removet, ne esset
 Domina in sacris *Miplezeth*, seu, ut volunt,
Priapi. Recte etiam juri imperij cedere jus-

d) *Iesai. 49.*

15.
Psal. 103. 13.

e) *l. 1. aur. Pythag. 6. 4.*
 p. 57.

f) *de Civ. c. 9. art. 2.*

g) *London- brog. Cod. LL. leg. Wis. l. 5. §. 4. c. 12.*

a) *Matth. 19.*
 29.

b) *1. Reg. 15.*
 13.

- fit Salomon jura amoris, & reverentia erga matrem: c) rectius contra Coriolano, apud *Plutarchum*, d) jura pietatis & amoris erga Volumniam matrem, preferente juribus iræ & indignationis erga Patriam, à qua offensus fuerat. Juribus etiam amoris obsecuta meretrix, maluit filium suum alteri meretrici, quæ falso sibi illum vindicabat, vivum relinquere, cum gladio istum in duas partes scindi jussisset Salomo. e) Vicariam autem mortem neque filio pro patre, neque patri pro filio, obire licet, cum quod quilibet suam portate iniquitatem debet; tum quod, uti in foro humano non habet locum translatio delicti in alium, ita nec poenæ. Unde *Lactantius* f) *Judeus*, inquit, *peccati veniam dare non potest, quia voluntati servitur aliene,*
- §. 7. Præterea cum ex unius hominis a) *Ahor. 17. sanguine*, a) omnes prognati sumus, ad constituendam latissime patentem hominibus inter ipsos, omnibus inter omnes societatem, ut *Cicero* b) *Offic. p. 10* b) loquitur; & humanum genus, secundum *Augustini* c) *Philosophiam*, non solum naturæ similitudine facere, verum etiam quadam cognationis necessitudine in unitatem concordem pacis vinculo colligare supremus Rector voluerit, quilibet proximum, ceu fratrem, tanquam seipsum diligere debet, eidemque socialia præstare officia, quæ ab illo expectat, ita tamen, ut in agendo ordinata charitas incipiat à se ipsa. Hinc nec alterum lædere, nec fidem da-

datam violare, nec cum alterius damno suum commodum promovere licet, prolixius mo- d) 3. *Offic. p.*
nitum rursus *Ciceroni. d)* 56.

§. 8. Per *pocula amatoria* incensus amor, rectius morbus dicitur, quam affectus, prout nunc nimirum de affectibus loquimur, Exvenenis enim ista confecta philtrea, tam internos sensus, & operationes intellectus, quam externos corrumpunt. Notat hoc, investus in amatoria, & veneficas artes mulierum Romanarum, *Juvenali: a)* *Hic ma-* a) *Satyr. 6.*
gicos adfert cantus, hic Thessala vendit philtrea; 6. 609.
quibus valeas mentem vexare mariti, & solea
pulsare nates: quod desipia inde est, inde animi
caligo, & magna oblivio rerum, quas modo ges-
sisti. Ita à *Cælonia* uxore *Caligula*, autore *Suetonio, b)* *creditus fuit potianatus amatorio* b) *Calig. c.*
quidem medicamento, sed quod in furorem ver- 50.
terit. Egrotorum itaque statum potius talis subit, expectatque egrotantium potius, quam amantium jura: Æque atque moriones matrimonio non sunt jungendi, *Gerhardo c)* c) *de Con-*
monitum; cum amor matrimonij sanæ & li- jug. 5. 228.
beræ mentis esse debeat. De *Areopagitis* d) *1. Magn.*
Autor est *Aristoteles, d)* quod mulierem quan- moral. c. 17.
dam, quæ ejusmodi philtrem cuidam præbue-
rat, quo etiam periit, absolverint, quod non
providet. *ix ev avoia, id fecisset; amoris enim*
causa dedisse, verum à proposito aberrasse. *ἔδωκε*
μὴν τὸ φίλια, διήμψτε ὃ τέτυ, ait Philosophus.
Verum per se hoc pœnæ subjacet, & simpli-
citer

eiter committi non debet. Unde non meretur excusationem, si commissum ultra intentionem, vel etiam præter, nocuit.

§. 9. Non minus ex odio jus agendi nascitur. Justum dari odium *Plurarchus* a)

a) *l. 2. opp. de
dign. C.
od. f. 537.*

Μισῶν, inquit, πολλοὶ διαφῶς, ὃ δ' ἢ μωροπονεία ἢ ἰσχυρομένων ἐστὶ, multi merito odio habentur; odium enim malorum laudabile habetur. Id quod tamen de vitis primo & per se, non de homine, intelligi debet, non ex Christianæ disciplinæ præcepto tantum, sed & Thraseæ dicto apud *Plinium*, b)

b) *l. 3. Epist.
22.*

qui crebro dicere solebat, qui vitia odit, homines non odit. Ex DEI tamen amore, in DEI hostes justo ferri nos odio, ob impietatem licet, ex Theologis B. docet *Baldwinus*, c) addito

c) *Comm.
in Rom. 12.
9. 4. f. 226.*

charactere, unde agnoscendum fit, odium ferri non erga nostros, sed DEI inimicos. Ex justo etiam odio in parricidium, atque læsæ majestatis Crimen, adversus reos non tam ex formula juris, quam ex politica ratione status proceditur, ita ut in crimine manifesto, & flagrante, cognitio interdum omittatur, observante *Bæclero*; d) certe ejus omissio exinde excusetur, sic urgente discrimine, ut loquitur de cæde Cæcinæ *Suetonius*; e) ordinarie licet imperio utendum non sit, cum lege agi possit; momento, & explicante ex *Tacito Scipione Ami-*

d) *Differt.
Polit. XIII.
C. insit.
Pol. l. 2. c. 5.
e) *Tr. c. 6.**

rato. f) Sic ex odio delicti potius, quam ex justitia facti, creditur *Reynæsius*, qui adulteram uxorem cum adultero, crudeli & atroci faci-

f) *Disc. in
Tac. l. 12. d.
2. d. 17. d. 2.*

facinore interfecerat, Gramondo g) scriptore, g) 2. bis.
 regio diplomate liberatus. De Græcorum le- Gal. p. 140.
 gibus, quæ jubebant mœchum in flagranti seq.
 crimine deprehensum occidi, ex Libanio agit
 Bacleriu. h) Legibus Wisigothorum i) pro h) Comm.
 homicida non tenebatur, si adulteram cum adul- Gros. 2. pag.
 tero maritus vel sponsus occidisset: Lex Burgun- 10.
 dionum k) autem adulterantes, si inveni fuerint, & virum & fœminam occidi imperat. Per- i) lib. 3. tit.
 tinet huc favor defensæ pudicitiz cum cæde 4. c. 4.
 petulantis invaloris. Suo tempore & loco k) c. 68.
 disquiretur, an interna liceat justitia ejusmodi
 impudicum aggressorem violentum cum cæde
 repellere; favor certe causæ eos, qui ejusmodi
 usi sunt defensione, in foro externo ab omni
 crimine absolvit. Non minus ex odio scele-
 rum magnus est favor, post vi ereptum pudor-
 is decus, institutz ultionis. De favore hu-
 jus vindictæ loquitur Plaro l) etiam, differens l) l. 9. de LL.
 quos liceat impune occidere: 'Εάν, inquit, f. m. 660.
 ἐλάδηται γυναῖκα βιάζουσι ἢ παῖδα ἀπὸ τῆ
 ἀρσενεία, ἢ πατρὸς ἢ ἀδελφῶν ἢ υἱῶν, qui mu-
 lierem liberam, aut puerum, ad rem veneram
 vi subigit, impune non ab ea solum, cui vis est il-
 lata, verum etiam à patre, fratribus filiique
 vita privetur. Favorem hunc sequitur laus
 illa, qua nonnulli, Florus, m) aliique, Orgia. m) l. 2. c. 11.
 gontis regis Gallogræcorum uxorem prose-
 quuntur, factum licet ab Aurel. Victore n) ali- n) de Vir. Il-
 ter enarretur, quod à censurione suprum passa, lustris. Cui.
 Muni. Pulf.
 me-

memorabili exemplo custodiam evaserit, avulsumque militis caput, ad maritum retulerit. Plus interim odij, quam favoris, habet factum Lucretiae, quae post stuprum per vim passum, defixo in cor cultro vivere ulterius noluit, ne ulla, uti loquitur apud Livium, o) deinde impudica Lucretia viveret exemplo; quasi sic oppresso per vim corpore, mentis castitas amitteretur. Idem Plato, p) φύκτος, inquit, φῶς οἰς αἰκίας εἰσιόντα ἐπὶ κλοπῇ χρημάτων ἐὰν ἐλαφύκταιν ᾖ, καὶ δὲρ ἔσω· καὶ ἐὰν λαποδύτω ἀμύνομος ἐπικταίνῃ, καὶ δὲρ ἔσω, qui noctu furem domum suam ingressum increpavit, mundus fit: & qui spoliatorem in defensionem suam, similiter. Tractat etiam, explicatque hæc defen-

q) l. B. P. 2.
1. 11. § 9.

sionis genera Hugo Grotius, q) notatque, quod quæ in defensione rerum inter rem & vitam est inæqualitas, ea favore innocentis, & ruptoris odio compensetur. Quod uti in foro externo concedimus, ita in foro conscientie non semper habet locum. Sic justum est odium, si mendaces ad testimonium dicendum non admittuntur; si ignavis præferuntur digni; si sceleratorum vitemus congressus, nihilque nobis commercij cum illis esse velimus.

§. 10. Ex religionis dissensu nascitur haud raro, cum religionis odio, capitale quoque inter dissentientes odium.

a) Rom. 16.
17.
2. Cor. 6. 14.
199.
2. 1oh. 6. 10.

Quamquam vero rectus DEI cultus, verusque de DEO sensus, cum falso nihil commercij & societatis habere debeat, ex Apostoli a) præcepto;

atta-

atramen cum iste in religione dissensus politica, & humanum convictum ex se non tollat, nec vitæ socialis tranquillitatem abrumpere debeat, ex odio religionis, h. e. ob non probatam alterius religionem, non licet dissentientem tali odio prosequi, ut communia humanitatis jura ei denegare, nullam cum illo pacem colere, nulla denique amicitiz, societatis & commerciorum fœdera cum eodem inire velimus, vel inita servare nolumus. Quamquam enim genus humanum religione carere non possit, & ad veram etiam obligetur, Christiana tamen religio ad adventitium potius, quam ad naturalem hominis statum pertinet; jus etiam in religionem inter reservata divini imperij referri debet. Unde nec *Passagia* adversus infideles, eo præcise nomine instituta, probamus, quod religionis Christianæ propagandæ, & Muhammedanæ extirpandæ gratia suscipiuntur; commendentur licet hoc nomine ab *Anea Sylvio*, oratione super hoc argumento Romæ habita, quam doctissima commentatione illustravit B. noster *Bæstlerus*. a)

b) *app. ad
dissert.
Academa.*

§. II. *Odia gentium* quod attinet, ex variis illa oriuntur causis. Incendit enim illa vel æmulatio, dum non absque invidia potentiam, famam, & gloriam gentis gens intuetur, sibi que talem acquirere studet. Agit de his etiam *Cominaus*, a) qui *ejusmodi dissensiones, velut stimulum quandam in rebus humanis*

a) *Comme.
l. 10.*

ne-

necessarias esse iudicat. Prolixior est locus, quam qui adduci queat. Sic internecivo odio ferebantur Ægyptij prisci erga Ebræos, quos tyrannicis artibus delere Phæro moliebatur.

b) *Exod. 1. 10.* Ne de furore aliarum gentium, de quibus historia sacra, quid dicam. Talis olim æmulatio etiam inter Romam, & Carthaginem

fuit, quæ hinc Appiano c) *amula urbs* Romæ dicitur; notatque Polybius, d) Carthaginenses à Romanis victos, ἢ μὴ ὀρμαῖς ἔχοντες φιλοπρωμαῖς ἀκμῶ ἐτοιμῶς πολεμῆν, animi & emulatione gloria promptos ad bellum gerendum fuisse, æque ac prius erant.

Causa magni inter gentes publicique odij etiam sunt bella, & mala illata, sæpiusque fœdera perfide rupta.

Prolixius hoc tractatur à P. Cornel. Lentulo apud Appianum, e) in oratione in senatu habita, qua cum Pœnis, ob tot crudelitatis & perfidie edita exempla, fœdus ineundum esse dissuasit. Accedit studiorum diversitas, quæ, dum unicuique sua optime placent, facile contemptum excitare solet, qui causa simultatis, indeque nati odij fit.

f) *III. 9. p. 189.* *καρπο*, inquit *Quintil.* f) *ὕβρι* vere quibusdam honestum, alii cura legum, Unde cum Teuta, Illyriorum Regina, prædandi licentiam suorum coerceret monita,

g) *hisp. l. 2. c. 8.* scriptore Polybio g) respondisset: ἰδίᾳ γὰρ μὲν, ἢ νόμιμον ἔστι τοῖς βασιλεῦσι, καλοῦσιν Ἰλλυρίᾳς ἢ ἔξ ὀφθαλμοῦ ἀφελείας, ut impediatis, quo minus privatim quam potest quisq; utilitatem è mari sapiatis, hoc vero Regibus in more nequaquam esse;

esse; subjecit alter Legatorum Romanoſutti
 Ποσειδωνος μιν, ὁ Τόλτα, ἡ ἀλλοτρίων ἡδὲ ἰσθμῶν τῶν
 ἡδὲ ἰσθμῶν ἀδικήματα καὶ μὴ μεταποδῆσαι, καὶ
 ἰσθμῶν τοῖς ἀδικήμασι, et Romani, ὁ Τέντα,
 mos hic est pulcherrimus, ut privatim factas
 injurias publice prosequantur, & injuriam pas-
 sis operam feramus. Operam igitur, DEO vo-
 lente, dabimus, ut cupide ac cito regia instituta
 emendare te cogamus. De religionis diversita-
 tate, quomodo illa inter gentes odia pariat,
 jam vidimus; illustriq; Christianorum & Mu-
 hammedanorum, qui ex Alcorani sui præce-
 pto illos persequi tenentur, exemplo patet.
 Status, quam vocant, ratio qui possit in ser-
 dis inter gentes odiis, erupturis in atrocissima
 dissidia, Gramondus h) docet exemplo Hispa-
 niæ & Galliæ: Extinctu, inquires, veteribus
 dissidiis novæ irarum cause successerant ex factione
 Catholicorum unita, cui se Hispanus favorem
 ostenderat: Hæc quanquam vetera, nondum pe-
 nitus exciderant animo. Interest vero huma-
 ni generis, ejusmodi tolli odia, ne in mutuant
 armentur gentes perniciem, quas pacifice vi-
 vere socialitas naturæ nostræ jubet, & religio
 Christiana.

h) Hist.
 Gall. l. 6. p.
 315.

§. 12. De jure metus, & quale jus a-
 gendi ex metu oriatur, aliquid notaturi, obser-
 vamus duplicem esse metum, levem atque gra-
 vem, qui & justus dicitur. Illum non facile
 in virum constantem cadere ajunt; cum hic
 virum constantem terrere possit. Iste proin-
 ctiam contemnendus est, ceu vanus & iranis;

Z ne

nec ad promittendum, jurandum, paciscendum, vel aliud quid agendum, quis se tali metu impelli pati debet. Quod si vero quis pro animi angustia incautior, laqueo se implicari passus fuerit, ligavit ligamen super animam suam, & tenetur id quod promissis implere, bene

a) de iuram. obligat. Pral. IV. Sect. 14. n. 14.

monente Roberto Sanderfono. a) Gravem vero quod attinet metum, vel incutitur ille à legitimo imperio vim cogendi habente; vel à tertio quodam, eodemq; pari; vel ab eo cum quo agitur. Quae ex isto metu peraguntur, valida sunt, ob vim imperij in personam, cui civis obsequium respondet, nisi ea quae jubentur, sint contra jus superioris, & adversus DEUM, bonosque mores. Tum enim, ut Horatius b) etiam canit, *justum & tenacem propositi virum, non civium ardor prava jubentium, non vultu instanti Tyranni mentis quatere solida debet.* Si à tertio quodam, eodemq; pari, atrociter quis ita terretur, ut alteri quid promittat, aut cum eo paciscatur; rata ista sunt quoad hunc, cui terror iste incutitur, quod actiones, quae ex isto profectae sunt metu, pro mixtis haberi debeant, quae pro *ἐκούσιαις*, pro spontaneis, sub talibus circumstantiis ab Aristotele c)

b) 3. od. 3.

sententur. *Καὶ τὸ ἐκούσιον δὲ τὸ ἐκούσιον, ὅτε ἀεὶ τὴν, λεκτίον, sponte aliquid agi aut invite dicendum est tum, cum agitur.* Manet tamen tali terrore jus restitutionem dati damni, & ejus quod interest, postulandi ab eo, qui istum metum injuste incussit. Unde si quis ejus,

c) 3. Ethic. 11.

cum

cum quo agit, injusta vi, & sic metu injuste compellitur ad paciscendum, promittendum, aliasque actiones; talia omnino obligant, validaque, atque rata sunt. Ego, inquit Hugo Grotius, d) omnino accedo illorum sententia, qui existimant, seposita lege civili, qua obligationem potest tollere aut minuere, eum qui metu promissit aliquid, obligari: quia consensus hic adfuit, nec conditionalis, sed absolutus. Cui Puffendorfus e) contradicens, enimvero, inquit, invalida judicamus illa pacta & promissa, ad qua ab illo ipso cui promittit, aut qui cum paciscitur, injusta eiusdem vi quis compellitur. Cum enim jure naturali, qui per injustum metum alteri quid extorsit, id restituere teneatur, adeoq; tantum debeat pensare, quantum isti per tale pactum decedit, per compensationem velut tolli obligatio intelligetur, si non solvitur id, quod statim restituti debebat. Sed firmior Grotij videtur ratio. Et iste promittentis paciscentisque metu elicited consensus, cum non obstante ejus cui fit promissio injuriâ, damnoque ab eodem dato, in eundem jus adversus consentientem transtulerit, atque etiam id bona fide is transtulisse videri voluerit; f) eadem quoque latione non obstante, ad promissum servandum sic valide se obligavit promissor, ut per prætensam aliquam compensationem, quæ vere illusoria est, factam promissionem eludere non possit. Ne dicam, illam promissionis non esse faciendam interpreta-

d) l. B. P. II.
11. 7.

e) l. N. G.
l. 3. r. 6. §. III.

f) conf. Rachel. de Princ. lib. hinc. l. 27.

tionem, qua actus in vanum recidit. Hinc se

g) *de Prim- capere negat Rachelius, g) ecquid illud sit, quod
cip. 48. Latroni, metu gravi injuste incusso pecuniam
hum. diff. 1. extorquenti, jus pepererit, ut absolute opus sit
§. 27. restitutione, nisi sit promissum, ex cujus natu-
ra obligatio oritur, non ex modo, quo illud pro-
missum fuit elicatum, aut extortum; con-
cedens interim, quod legis civilis administratio ex
tali actione nata obligatio possit tolli: Quod
pluribus disquirat. Juramentum etiam per
vim metumque extortum obligare, alibi do-
cuimus, laudato M. Pomponio, tribuno ple-
bis Romæ, qui juramentum, quod terrore co-
actus juraverat, sancte servavit, quod præli-
xius Ciceroni, h) atque Livio i) explicatur.*

h) 3. *Offic.*

i) *Lib. 7.*

§. 13. Ex eo itaque quod vi metuque

aliquid gestum, promissumque sit, non nasci-
tur jus restituendi se in integrum, & à contra-
cta obligatione se absolvendi. Et omnino

a) 3. *Offic.* *fraus est, neget licet Cicero, a) si prædonibus pa-
ctum pro capite pretium non artuleris; verum*

b) *I.B.P. 1.2. licet sit, quod Grotius b) monuit, eum qui con-
tractui aut promissioni causam dedit dolo, vi*

*aut metu injusto, teneri eum qui cum actum
est in integrum restituere, quia ille jus habuit,
tum ne deciperetur, tum ne cogeretur: illud ex
natura contractus, hoc ex naturali etiam liber-
tate. Concedimus etiam, ob illatam vi, me-
tuque injuste incusso, injuriam, licere à Magi-
stratu communi, qui ex jure quod superior ha-
bet in inferiorum & subditorum personam*

& a-

& actus, id omnino facere potest, irrationem promissi, & liberationem ab obligatione contracta petere, modo juramentum non accesserit. Tale enim promissum strictioris est interpretationis, nec ex vi promissionis privat promittentem jure reconventionis adversus ludentem. Idem quod superiori, licere etiam victori, quoad promissa ab oppressis hosti facta, adeo non dubitavit *Caesar*, c) ut etiam si *Ædui*, praeliis calamitatibusq; fracti, jure jurando civitatem suam obstrinxerint, se se neq; obsides repetituros ab *Ariovisto*, neq; recusaturos, quo minus perpetuo sub *Germanorum* ditione atq; imperio essent; hoc tamen non obstante, cum *Ariovistum* nondum vicisset, ab illo postulare, obsides, quos haberet ab *Æduis*, redderes: neve *Æduos* injuria lacefferet: neve his focisve eorum bellum inferret. Pari ratione quæ victus victori ex metu promisit, servanda sunt *Armenio* hoc inculcans *Cyrus* apud *Xenophontem*, d) εἰ δὲν, inquit, μάχεσθαι, ὅπως d) *L. de Im-*
μή πρὸς τὸ δῦλον μάλιστ' ἠρήσῃς, praclarum *Str. Cyr. f.*
 est, ita pugnare, ne quis unquam servus fiat; penitus improbens, si quis vel bello victus, vel quodam alio modo reductus in servitutem, id moliri deprehendatur, ut dominorum se potestate eximat.

§. 14. Notandum tamen, quod actiones mixtae, cujus generis sunt ea, quæ ex vi metuque fiunt, non ejusdem indolis sunt, ceu praeclare ab *Aristotele* a) explicatur. Aliæ enim a) *3. Ethic. 1.*

Z 3 lau.

laudem; alia vituperium; alia veniam & excusationem; alia denique poenam merentur. Primi generis actiones sunt, cum magnarum rerum, & honestatis causa, molesta perferuntur. Secundi quae sunt ordinis actiones, turpe quid committunt, exigui boni alicujus consequendi, vel minoris mali vitandi causa. Tertiae classis actiones illorum sunt, qui ea, quae minime sunt decora, *ἐμὴν εἶναι, ἢ ἔγωγε τὴν ἀρε-*

b) l. e.

ἄπορτου quae *ἄπορτου*, uti Aristoteles b) loquitur, agunt, subacti gravissimis cruciatibus, qui imminet, metuque maximorum malorum, quae longe majora sunt eo, quod ipsis faciendum est, si ista velint evitare. Quarto denique quae ponuntur loco actiones mixtae, aliqui quod natura turpe & flagitiosum admittunt, quod nulla vi aut necessitate coacti admittere debemus, ut potius mors nobis appetenda, gravissimique cruciatus perferendi sint. Cognoscitur hinc, quando metus causa agere liceat, & quando qui ex metu agunt, laudem, vituperium, veniam, & poenam denique mereantur; quae prolixius egregie noster Oberius Giphanius c) illustravit.

e) *Comm. in 3. Eth. l. p. 156. / 9.*

§. 15. Datur adhuc aliud genus metus, quod ex suspitione oritur, quando ex opinione probabili metuimus, fore, ne ab altero mali quid nobis infligatur, quod ex certis indiciis de ejus malitia nobis constet. Omnia tamen intra rationem prudentis sint conjecturae, quae vitio careat; cum quae ex levibus indiciis procedit suspi-

suspicio vitiosa sit, prolixius *Thoma* a) expli- a) 2.2. 9.60.
 cante. De illa sic olim *Euripides*: b) *σώφες* a) 3. Resp.
ἢ δ' ἀμείων ἢ δ' ἕτερον ἄλλο χρησιμώτερον βε- b) *Helov. 9.*
πίης, sapiente diffidentia non alia res utilior est 1633.
mortalibus. Cum itaque quando fidendum,
 commercij humani id nonnunquam urgente
 necessitate, etiam cui videndum, quod dentur
 homines sine fide & religione, callidi, & ad frau-
 dem acuti, uti de *Callicrate* loquitur *Cornel.*
Nepos; c) si quis hoc neglecto, ejusmodi per- e) *Dion. c.*
 fido fidem imprudenter habet, tali metu non 8. 1.
 obstante, pactum vel promissum non erit ir-
 ritum; cum paciscendo cum tali, à quo sibi
 juste metuit, metui, & juri exinde orto, renun-
 ciare videtur, ipso facto hominem fraudulen-
 tum pro tali declarando, cui fides haberi, &
 cum quo valide transigi possit. Si vero quis
 ex eo, quod, uti *Cicero* d) ad fratrem scribit, d) *L. 1. Epist.*
māltis simulationum involuctis tegitur, & quasi ad Quam.
velis quibusdam obtenditur uniuersusq; natura: *Ep. 1. P. 292.*
frons, oculi, vultus persape mentiuntur: oratio
vero sapissime; decipi timet, & hoc nomine à
necessitate præstandi vel se absolvit, vel absolvi
cupit, audiendus talis non erit, cum metus hic
sit insufficiens, & justo levioribus nitatur hæc
*suspicio indiciis, nec, recte notante *Thoma*:* e) *l. c.*
 omni careat injustitia: quam etiam descri-
 bere possis verbis *Arnobij*: f) *Quid est suspicio,* f) *ad Gens.*
nisi opinatio rerum incerta, & in nil expositum *Gen. l. 2. p.*
jaculatio mentis illata. Quæ hic ab *Hobbio* g) *m. 93.*
 disputantur, erudite examinat doctissimus g) *de Civ.*
 c. 2.

h) de l. N. O. Pufendorsius; h) qui & hoc monet, i) quod, si post pactum initum certissima emergant indi-
 3. 6. 9.
 i) de Offic. iis, alterum id agere, ut mihi, quando meum
 1. 9. 14.
 priore loco praestitero, illudat, non prius ad pra-
 standum adigi posero, quam contra eam dece-
 ptianem mihi cautum sit.

§. 16. Quando, & qua ratione inter
 iura metus, fugiendi facultas, seu fuga, referri
 possit, etiam disquiritur. Ex se fugam metu,
 & tempore persecutionis, non esse illicitam,

a) Marth. 10: ex verbis Christi. a) ὅταν ᾖ διώκων ὑμᾶς ἐν
 23.
 τῇ πόλει ταύτῃ, φέγετε εἰς ἄλλην, quando vos
 persequentur in urbe hac, fugite in aliam, recte
 infertur: Et patet ex re ipsa. Nam qui sic fugit,
 non fidem Christi abnegat, sed se Christianum
 esse potius confitetur, & significat se velle fi-
 dem Christi retinere, fugere autem periculum
 negandi. Non itaque metui, qui fugit, suc-

b) Matth. 9. cumbit, quod fieri non debet, b) sed metu im-
 pulsus, etiam non ex metu, malum & periculum
 imminens fuga, ceu medio licito, declinare
 quaerit. Ὁυ ᾖ δεῖλίας, inquit D. Atha-

e) 1. 1. opp. nassius, c) ἔφυγον Elias & alij; μη ᾖοιτο μάλλον
 Apol. f. 712. ᾖ ἢ φυγῶν ἔχον ἀγῶνα καὶ μελέτην καὶ ἔδα-
 νάτε, non enim praetimore operam fuga praebue-
 runt; absit! Quin potius fugam habebant pro pa-
 laestra & meditatione adversus mortem: quae in
 sequentibus prolixius Martyr incrementus ex-
 plicat. Non minus adversus famem fuga si-

d) Genes. 12. bi consuluit Abraham. d) Ita cum famis &
 10.
 pestis simul Cappadociam, Paphlagoniam,

At-

Armenjam, & Honoriadem valde affligerent, incolas patriæ relicti alias, sibi sedes quaesivisse, autor est Cedrenus. e) Sane, B. etiam Lutheri f) *Annal. f. 603.* i) *r. 3. Al- reub. f. 763.* judicio, fuga pestis per se non est illicita. Naturali quippe instinctu omne animans ea, quæ nocitura videntur, quærit declinare; quod sana non improbat ratio, nec per se Christiana pietas.

Ουδεις γδ ποτε τω εαυτη σαρκι ημισηεν, αλλ' εν αγιας, και διαλπει αυτω, nemo enim unquam suam ipsius carnem odio habuit: imo enutrit, & fovet eam, ut Paulus g) *Ephes. 3. 29.* loquitur. Addimus tamen fieri posse, ut propter

cerras circumstantias, personæ, muneris & officij, publicæ item necessitatis, fugere non liceat, pietate, charitate, & æquitate prohibente. *Qua ergo fuga cavenda est?* quærit Augustinus, h) & respondet: *De qua dicit Dominus in Evangelio, quia pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis; Mercenarius autem, & qui non est pastor, cum viderit lupum venientem fugit. Cum viderit prædonem, quare fugit? quia non est ei cura de ovibus.* De astorgia, qua grassante lue pestifera, sæpe inter mortales cuncta rigent, egit Chemnitzius: i) *r. 2. opp. in Psal. 136. f. 1637.* *i) Harmonia c. 105.*

§. 17. Audacia promptitudo ad agendum, & contemptus periculorum tum vitio verti debet, si sit irrationalis, careatque ratione probabili: ab eventu enim præcise conatus, consilium & jus agendi repetere non decet, cum ille sit in manu DEL. Audacia & magna facinora οσα ηεν δειν, αλλα μη βυλδιδου, faci-

- facienda non deliberanda esse, dicebat olim Czar apud Plutarch. a)* Habet id in primis locum, si res non fert moram, si ratio bonæ spei est probabilis, vitæque discrimen non nisi probabile, si boni publici & universalis ratio, quod particulari præferendum, ita urget. Decet ergo postis tempore, etiamsi contagij periculum immincat, laborantibus subsidio & solatio esse, ut diximus. Laudandi sane Christiani, qui memorante *Dionysio Alexandr. apud Euseb. b)* Ethnicis statim initio morbi pestilentis fugientibus, manserunt, omnique beneficii genere luc hac infectos recrearunt. Quo tamen non excluduntur regulæ prudentiæ. Nescio enim, an adeo magnifice sentiendum sit de facto *Francisci Xaverij*, qui atrocissime peste sæviente in Japonia, divini Numinis cura confusus, nullis contra mali contagium antidotis usus fuisse traditur. *Consulto enim & temere se periculum offerre, judicio magni Athanasij, c)* est *ἑαυτὸν ἐπιπείλαι, ἢ δὲ θύειν τὴν θανάτου ψυχῆς, seipsum necare, suæq; mortis reum fieri.* Prudenter proin in *Rescripto Electorali Saxonico d)* ordinatur, ne Pastores Ecclesiarum, si quando s. Synaxeos causa peste laborantes adire necesse habent, *conclavia, in quibus agri decumbunt, ingrediantur, sed inde vel in hortum, vel in atrium elatos, solatio ex verbo DEI petito, porrectoque corpore & sanguine Christi sub dio reficiant.* Placuit idem *Dnno. Martinurgenfib; e)* Quibus & hoc visum fuit, ut

a) s. 2. opp. Lacon. apoph. f. 206

b) H. E. 7. 81.

c) s. 1. opp. Apol. f. 712.

d) An. 1680. d. 6. Sept.

e) Unterthänigst Bedencken Ann. 1680. d. 22. Octob.

ut Pastores, quos *Pestilentiales* vocant, ad vitandum contagium eminus, & oblique, averfo vultu, cum ægrotis agant.

§. 18. Ex fine præterea belli tam universali, qui est pax & quies gentium, quam particulari, qui est hosti nocere, licet militibus stationes periculosas, & alia quæ discrimine non carent, sibi deposcere, exemplo Calpurnij Flamini apud *Florum*. a) Ira sociale commercium generis humani, per insulas & terras transmarinas diffusi, navium & navigationis usum postulat, citra temeritatis notam, rem in se indifferentem sine societatis humanæ necessariam reddente, cecinerit licet ita *Juvenalis* ; b) *Hist. Rom. 1. 2.*
 I nunc & ventis animam committe, dolato confusus ligno, digis à morte remotus quatuor aut septem si sit latissima rada. Idem jus agendi illi habent, qui tempore incendij, vel quando turres, ædes, insignioris altitudinis extruendæ, ex officij peculiaris ratione, & vocatione, periculosa adeunt, vel conscendunt loca: Speciale enim munus, speciales quoque exigit actiones. Et si verò *Livius* c) jam neget, c) *l. 7. 12.*
 quando nulla cogit res, fortuna se committendum esse; alibi d) tamen, in rebus asperis & terribilibus, d) *l. 25. 33.*
 nui spe, fortissima queq, consilia tutissima esse docet. Potissimum in bello hoc apparet. Unde necessitate sic urgente, ad certamen sæpe properatum, uti ab Antonio apud *Appianum* e) factum, à quo alias utraque pars abstinisset. Illam vero improbamus audaciam, *e) Bell. Civil. l. 4. f. 660. 199.*

ceu

ceu speciem *αυτοχειρίας* indirectæ, qua classarij, ne in potestatem hostium deveniant, injecto in pulverem tormentarium igne, una cum victoribus gloriose, ut opinantur, occumbere

f) l. 136. f. malunt. Recte tales Thuanus, f) *audax ex necessitate capere consilium*, ait. *Scelerate id fieri*, dixit Gustavus Adolphus, Sueciæ rex, apud Loc-

g) *lur. Mac-* ceninum. g) Et recte. Non enim furor audacia esse debet. Unde Gyllus apud Plutar-
 vii. 3. 9. 3. *chum* h) ait, quod fervor iste, quo audacia incenditur, & quo *ἀρετῶ τὰ θνεία χεῖν*) *αἰς τὴς ἀγῶνας*, bruta puro utuntur in certaminibus, in hominibus *αἰσχυρῶν αἰς τὸ λογισμῶν, ὡς οἱ αἰς ὕδωρ*, cum ratione commixtus sit, quemadmodum vinum aqua dilatum.

§. 19. Habet & gaudium sua jura. Gaudere, inquit Prosper Aquitan. a) quidem bonum est; sed qui gaudet, si non inde gaudet, unde debet, non potest bonum esse, quod gaudet. Ex aliena calamitate gaudium querere, inhumanum est. Verum nimirum est illud Seneca:

a) l. 2. de Gaudere, inquit Prosper Aquitan. a) quidem bonum est; sed qui gaudet, si non inde gaudet, unde debet, non potest bonum esse, quod gaudet. Ex aliena calamitate gaudium querere, inhumanum est. Verum nimirum est illud Seneca:

b) *Epist. 60.* ca: b) Omnes tendunt ad gaudium, sed unde stabile & magnum consequantur, ignorant. Interim cum gaudium non absque calore quodam moderato, spirituumque ex corde ad partes exteriores effusione, contingit, hilaritas in vultu non solum apparet, non sine risu nunquam, qui à natura ad lætitiâ animo conceptam forinsecus repræsentandam ordinatur; sed & in exultationem, unde saltationes & choreæ; atque juba, unde cantiones & mu-

& musica, erumpere solet. Habent præterea & *lata tempora sua jura*; quæ prætendentes, finito bello Punico secundo, Romanæ matronæ apud *Livium*, c) orabant, *ut florentes* c) f. 24. a. 1. *Republica, crescente in dies privata omnium fortuna, sibi quoq; pristinum ornatum reddi præterentur patres*; Cato licet ex aliis Reip. rationibus luxuriam muliebrem coercendam esse censuerit. Solent & tum permitti, quæ publicam fovere videntur lætitiæ, spectacula, atque ludi scenici, congiaria, convivia, feriar, & similia. Novo sane marito vacationem à bello per annum DEUS concedi voluit, d) ne lætitiæ, quæ primo anno inter con- d) *Deut. 24.* juges novos esse solet, turbaretur.

§. 20. *Nec tristitiæ sua sunt deneganda jura.* Licet enim lugere ob calamitatem atque mortem parentum, conjugum, liberorum: χαλεπὸν ἔστι, ait *Xenophor*, a) τὴν οἰκίαν ἀπεροπᾶν ἀπολλυμένον, *grave est propinquorum interitu nihil moveri*: luctumque signo externo, vestibus, habituque pullo testari: Omnia tamen cum modo. *Tristitiæ*, nimia scil. animarum crudele commentum est, dolor quidam inexplicabilis, & judicium omni judicio vindictaq; deterius. Nam & vermi similis est venenato, non solum carnem, sed & animam ipsam perimens, & tinea non solum ad ossa, sed ad corda pertingens, & perpetuus quidam carnifex, non animam dilacerans, sed vires animæ consumens, & jugis nox, & tenebra profunda, & tem-

*tempestas & turbo : febris, & non apparens
omni igne validius incendens, & pugna requies*

b) *Epist. 2. non habens, memorante Chrysofomo, b) Unde nescio, an usque adeo magnifice sentien-*
ad Olymp.

dum sit de facto Petri de la Valle, Patricij Ro-
mani, qui uxorem Sisi Maani dictam, defun-
ctam in Persia, quam terræ mandare debuerat,
exenteratam, cistæq; inclusam, per Orientem
cum reliquis impedimentis circumtulit, ut
patrio Romæ illam inferret monumento. Non
etiam decet lugentes statim lata obire officia.

c) *l. 9. Epist. Turpe, inquit Symmachus, c) atq; impetibile est,*
113. attonito animo, & fronte mæsta, latus adire
conventus. Suum enim tempus luctui conce-

d) *l. 6. 13.*

dendum, quo dolor in animo resideat; nec
probandus mos Lyciorum apud Valer. Max. d)
qui, cum in luctus incidit, muliebrem vestem in-
duerant, ut deformitate cultus commoti, matu-
rium stultum projicerent mœrorem. Vehemen-
tior etiam tristitia etsi animo caliginem offus-
dat, in promissis tamen, pactis & contractibus
pœnitentiæ non conceditur locus, nisi læsio
rationis tanta sit, ut mente motus, qui tali pas-
sione laborat, videatur. Quod si tamen res
adhuc est integra, æquitatis est, talem promit-
tentem, paciscentem, non obligari, nisi ad id
quod interest, ne afflicto ad iatur afflictio:
Vera modo, non subdole assumpta sit tristitia,
Cæterum uti tristitia absque sufficienti causa
continuata melancholiæ nota est, ita hoc dato
casu, mœrore affecti eadem sunt jura, quæ melan-
lan-

lancholici. Bene quidem Antoninus Pius Imp. apud Capitolinum, e) cum filius Marcus e) *Amor. Pi. c. 10.* mortuum educatorem fletet, permittisse illi, inquit ad aulicos, ut homo sit, neq; enim vel Philosophia, vel imperium tollit affectus: Id tamen furoris est, si quis mœrori sic indulget, ut violentas sibi manus inferat, uti ex Trogo Pompejo Iustinus f) refert, Imilconem Carthaginiensium in bello Imperatorem, cum repente vi sideris pestilentis exercitum amisisset, tanto fuisse affectum dolore, ut domum flens reversus, obseratis foribus, ac nemine ad se, ne filius quidem admisso, mortem sibi consciverit; cum fortium virorum sit, magis mortem contemnere, quam odisse vitam, meliori Curtij g) iudicio; g) l. 3. fortiter ille facit, qui miser est potest.

§. 21. Reus, qui ad delictum capitale sustinendum ducuntur, ne tristitia penitus confecti succumbant, vinum porrigi solet, quo spiritus excitentur contra pondus prementis calamitatis. Quod si modice fiat, nec ad ebrietatem usque, & veræ pœnitentiæ sinceræque contritionis, fide in Christum temperatæ, impedimentum, uti non improbamus; ita negamus præcise hoc præcipi à Salomone, a) a) *Prov. 31. 6.* cum ait: *Date siceram pereunti, & vinum a-* *maris anima:* Non defuerint licet eruditi, observante B. Geiero, b) existimantes, reus capitali supplicio afficiendis, propinatum fuisse apud Ebraeos vinum. usq; adeo ut omnem usum rationis expectoraverint morituris, quo nomine re-

b) *Com. in Prov. l. c. p. 1624.*

rait-

- e) *H. Sam.* mittunt ad *Maimon.* c) *Galat.* d) *Fagium;* e) *hed. c. 15.* *Coccejum,* f) & alios. Quem etiam morem
d) *L. 2. A. V.* apud Athenienses obtinuisse, *Casaubon.* g) ob-
19.
e) *ad Exod.* servavit; qui de eo plura etiam habet. **¶** *periens enim non est præcise, & necessario is,*
21. 16.
f) *Sanbed.* qui extremum supplicium subire tenetur; sed,
c. 6.
g) *Exerc.* uti vir sapiens seipsum explicat, intelliguntur
anti Barom. quivis *¶* *ari animi,* qui scilicet amaribus tribulatio-
16. n. 95. p. nibus variis ad mortem usque exeruciantur;
548. 99. uti de amaritudine animæ passim scriptura lo-
quitur. *I. Sam. 1. 10. Exod. 1. 14. Job. 9. 18.* Hos
refici vult Salomo, cum aliis beneficiis, tuta
etiam vino propinato, si ex angustia domesti-
ca tali destituuntur, quod, ut eximie *B. D. Geie-*
rus h) explicat, *ad hilariorum quodammodo per-*
ducantur mentem, & fugatis solitudinibus im-
modicis liberius mens ascendat ad DEVM, qui
per naturalia etiam sua dona mederi vult quan-
doq; animi passionibus.

h) *l. c.*

§. 22. Quanquam verò hæc ita sint, non tamen, ceu dicere incepimus, penitus improbamus istum morem, ceu ex humanitate profectum, quo miseris, qui ob perpetrata delicta ad locum supplicij ducendi sunt, & ducuntur, vel ducti sunt, contra nimiam tristitiam & mœrorem, potu vini succurritur, ad mitigandum horrorem supplicij, & metum sensus ejusdem: Non vero ut morituræ rationis usus tollatur. Hoc enim, exercitium poenitentiae, & seriam ad beate moriendum præparationem turbat, imo impedit. Unde non pro-

probandum, quod Ebræi olim, ceu id factum fuisse, (inclinata procul dubio Republica) ex Maimonde, & Mose Kozensi, Goodvvinus a) refert, hora executionis dari soliti fuerint regnum iburis in calice vini, ut turbarent c. rebrum rei, mentemq; abalienarent, quo minus cruciatum sentiret. Facinorosis enim non omnis horror & sensus cruciatuum eximendus est, cum finis pœnatum, alios scil. detertere, ne simile committant, alias non obtineatur.

§. 23. Dimissis aliis affectibus, spes quoque ad agendum mortales impellit, & age te jubet. Quid in humanis rebus spes possit, Maximus Tyrius a) explicat. Πάλαι γὰρ ἀνθρώποις ἐλπίδι, καὶ ὁ χερματιστὴς ἐπώσαστο χερματίζομενοι, καὶ ὁ μισθόφορος ἐπραττόμενος, καὶ ὁ ἔμπορος πλέων, καὶ ὁ ληστὴς ληϊζόμενος, καὶ ὁ ἀκόλατος μοιχεύων, si spes, inquit, ex humanis rebus exulasset, jam diu commercia sua negotiator, & stipendia miles, & navigationem mercator, & rapinas suas prado, & nocturna intermisisset furta scortator. Quid plura? ait Massiliensis Ecclesiæ Presbyter Salvianus, b) (cum paulo ante dixisset, omnia in rebus humanis spes futurorum agere.) Pax quoque inter feras ac barbaras gentes spe innititur, & fide adstipulante firmatur. Latrones quoque ipsi & sanguinatæ, fidem sibi invicem non negant, & quæ promiserint mutuo, servatores esse confidunt. Ita patet, qua ratione spes referri possit

At

fit

fit tam ad bona, quam ad mala, sub'ratione boni nimirum apprehensa. Et si vero Poly-

c) *l. 3. hys. bio c)* videatur, πῶς οὐκ ἔ μίλλοντες ἐλπίδα, μὴδὲνα τῶν νῦν ἰχόντων πολ' ἀν' ἐυλόγως βεβαιώ-

c. 31.

σαδης, de futuro sana mentis neminem certam spem sibi esse sponsurum: Prout tamen major vel minor rei speratae probabilitas apparet, ita in contrahendo, & in damno dato aestimando,

d) *l. N. G. 5. 5. 6.* ejus solet haberi ratio. Sic apud *Pufendorf. d)* peculiare genus emtionis explicatur, qua non certa res, sed probabilis tantum spes emitur, cui ex conventionione contrahentium pretium constituitur; hac lege, ut neque emtor à venditore id postulare possit, si spes multum fefellerit, neque venditor queri debeat, si ea multum ab-

e) *Paratist. Dign. de contrah. emt. §. 7. p. m. 441.* undaverit: Exempli gratia à *Wesembecio e)* referuntur fructus futuri, captura piscationis.

Similiter in locationis conductionis contractu contingit haud raro, ut rei locatae, vineae v. c. vel horti proventus sit incertus. Conveniunt itaque paciscentes, prout probabiliter iste exuberans sperari, & malignus metui potest, hac lege, ut quemadmodum exuberans iste proventus conductoris lucro, ita malignus ejusdem damno accidat: Nisi casus, qui proventus istos impediunt, ita comparati sint, ut contrahentes, vel prudenter contracturi, tales

f) *l. B. P. 2. 17. 4. ad Pufendorf. l. Nat. G. 3. 1. 3.* non credantur ante oculos habuisse. Præterea cum, *Grotio f)* ex *Soro & Lesio* monente, damni dati nomine etiam fructus sperati veniant, modo probabiliter quis illos fuerat perceptu-

ceptu-

cepturus, & proinde etiam æstimationem damni dati ingrediantur, uti *spes lucri æstimatur secundum propinquitatem ad actum*, uti *Grog* (g) *l. c. §. 1.* loquitur, ita pari ratione lucrum cessans, damnūque datum æstimantur; illorumque æstimatio, explicante *Pufendorfio*, h) *l. c.* intenditur & remittitur, prout fructus sperari longius aut propius à fine incerti proventus remoti fuerint. Minor æstimatur messis in herba perditā, quam si ariste jam flavescunt. Ita quanquam homo occisus, membra etiam hominis, nullam admittant æstimationem, quando tamen damna, ex cæde v. c. mariti, servi, & læsione membrorum data, sunt æstimanda, de quo *Dicastillo* i) videndus, fieri id solet, potestque cæteris paribus, prout major vel minor spes fuit percipiendæ majoris minorisve utilitatis ex cæsi vita, vel ex usu membrorum, nisi ille sublatus impeditusque fuisset. Quod si vero falsa spe quis alterum lætaverit, fraudeque ad agendum, contrahendum, paciscendum, promittendum induxerit; ceterum *Cicero* k) *l. 3. Offic.* *Pythium* quendam, *Syraculis* *Cajo Canio* equiti Romano imposuisse refert; uti dolo malo, qui pacto promissive causam dedit, res fuit peracta, ita non solum ex isto facto suo paciscens promittensque non obligatur, sed & ad restitutionem damni emergentis, lucrique cessantis, ejusmodi *perfidus, improbus, malitiosus*, qualis *Pythius*, uti *Cicero* appellatur; tenetur.

i) de l. c. §. 1.
l. 3. crast. 2.
disp. 7. d. 10.
4. §.

k) 3. Offic.
14.

- a) *Comm. in* §. 24. *Iohannes de Salas*, a) *Salmanticensis Doctor*, et si usuram, hoc est *lucrum supra sortem exactum tantum propter mutationis officium*, uti ex *Hervoaldo* loquitur, b) *tanquam premium mutationis, reddendum pro mutuo ex obligatione iustitia*, c) accipere, juri naturali contrariari pronunciet, de quo suo tempore: *Licitum tamen esse concedit, mutare non solum cum spe recipiendi aliquid ultra sortem, si alias etiam eram mutuaturus, (quam spem aliqui concomitantem appellant) sed etiam mutare cum spe recipiendi aliquid ultra sortem, etiam si sine tali spe non essem mutuaturus: Dicitur hæc spes aliis antecedens. Verum enim vero licet id quod ex liberalitate, gratitudine, & benevolentia mutuatarij accipitur, usuræ nomine non veniat, cum hæc ex certo genere pacti sit; d) non tamen apparet, qui spes, & intentio comparandi aliquid ultra sortem, quod ex benevolentia, gratitudine, aut liberalitate mutuatarij proveniat, antecedenter ad dationem mutui se habens, excusari possit, si ex ratione pacti, & sic ex obligatione iustitia, uti *Salas* loquitur, à mutuatario aliquid accipere non liceat. Cum enim spes ista antecedens sit appetitio quædam ejus quod ultra sortem expectatur, ita se habens, ut quis non esset mutuo aliquid daturus, nisi ab alterius benevolentia tale lucrum speraret, quod tanquam finem suæ mutationis intendit; sane si honeste tale commodum appetere &*
- tan-

tanquam finem etiam, imo, quod vult ista spes antecedens, tanquam causam sine qua non hujus suæ dationis, alias non futuræ, intendere licet, qui pacti objectum ista intentio esse non possit, non apparet; cum intentio mutuo dantis eadem sit in utroque casu, sive ab alterius gratitudine, sive ab ejusdem justitia, istud lucrum postulare possit, postuletque, jure licet ibi imperfecto, hic vero perfecto, id faciat: quæ diversitas ad mutuo accipientem potius pertinet, & in eo suam vim exerit, quam ad mutuo dantem; cujus intentio in utroque casu eadem.

§. 25. *Desperatio Ciceroni a) dicitur a) l. 4. 99. ægrotudo, sine ulla rerum expectatione meliorum, Tusce. P. 213.*

Oritur hæc ægrotudo ex opinione & apprehensione rei tam vera, quam erronea. Illa fit prudenter per non appetitionem ejus, de quo certo constat, quod obtineri non possit, vel non debeat. Hinc nec de eo consequendo, vel retinendo, ulterius consultatio instituitur. *οὐδὲν βουλᾷ οὐδὲ ἔρᾳ ἀνελπίζων, nemo consultat de rebus desperatis, ait Aristoteles.* b)

Unde Hannibal prælio à Scipione victus, cum Pœnorum res perditas & desperatas vidisset, ubi Carthaginem rediit, *fassus est, scriptore Livio,* c)

non prælio modo se, sed bello victum; c) l. 30. *nec spem salutis alibi, quam in pace impetranda esse.* Similiter in deliberatione: *Libertas an* d) 4. *Hist.*

pax placeat, cujus mentio fit apud Tacitum, d) e) 1. B. P. *rebus perditis & desperatis, ubi, uti Grotius c) l. 2. c. 24, 6.*

loquitur, *recta estimatio futuri, nihil ferme aliud, quam totius populi exitium videtur portendere, recte fit, si ommissa ulteriori deliberatione, pax & vita pluris libertate aestimantur, annuente Grotio; f) cum non minus prudenter, quam fortiter, nostrae saluti debemus consulere. Omnibus fere gentibus, B. inquit Au-*

f) l. c.

g) l. 18. de gustinus
civ. i. Dec. c.
2. t. V. opp.

g) *quodammodo vox natura ista personat, ut subjugari victoribus mallent, quibus contigit vinci, quam bellica omnifaria vastatione deleri; miraturque illos, qui perire, quam servire maluerunt. Meretur etiam talis desperatione excusationem. Cleon apud Thucyd. h)*

h) l. 3. f. 95.

αἰνεῖς, ἅπασαν τὴν πόλιν ἀναγκάζοντες ἀμισθού, ἔχουσιν ἄνευ, si qui, quod ab hostibus compelluntur desiscunt, veniam do. Habent enim humana semper exceptionem necessitat insuperabilis.

§. 26. Contingit vero nonnunquam, ut jacturam boni, quod desperamus, concomitetur, vel consequatur malum aliquod, quod homines vehementer exhorrent, ad quod declinandum omni hinc nisu moventur. Turpe illud jam, jam triste est. Singulari hinc nonnunquam incenduntur audacia ad illud depellendum, ita ut voluntaria etiam morte, ceu minori malo, & quod boni rationem habere videtur, illud evitare, aut certe finem illius quaerere non dubitent, turpi timiditate. Accidit etiam interdum, ut tali audacia incensum, dum malum quod metuunt ita declinare, vel

vel finire sonantur, singulari casu ex improvi-
fo emergente, novam spem boni desperati
consequendi concipiant. Hosti fugienti vi-

am hinc, qua fugiat, muniendam censuit Scipio,

apud Vegetium, a) quod clausis ex desperatione a) l. 3. de re
usitas audacia, & cum spei nihil est, sumat milit. c. 21.

arma fortitudo. Imo uti loquitur Polyenus, b) b) lib. 1.
πολλὰ κεν ἀπόνοια δίδωσιν, ὅσα μὴ ἔδωκαν ἀνδρεία, Strateg.

sape numero desperatio dat hominibus, quod non
dat fortitudo.

§. 27. Czterum ad desperata consilia
non facile descendere licet, vel à rebus despe-
ratis petere consilij factique alicujus excusa-
tionem; cum non solum necessitas incolumi-
tatis necessitati honestatis debeat cedere,
quod tamen ut plurimum in tali rerum statu
non contingere solet: Desperatis rebus, ait

Livius, a) honesta cedunt utilibus; sed & anceps a) l. 23.

Reip. status majoribus objiciatur periculis:
Ne dicam, desperationem, statu rerum dubio,
ex erronea opinione reique apprehensione
sape nasci, mente nostra præcipiti consterna-
tione atque metu turbata. Laudatur hinc à

Floro b) Varro consul, quod post cladem Can- b) l. 2. c. 6

nensem non desperaverit; cui etiam Romæ à
Senatu & populo gratiæ actæ sunt, quod Rem-
publicam non desperasset, boni civis officio
functus: qui etiam Paulo Diacono c) dicitur
reliquo ætatis suæ tempore approbavisse, quod
non vita cupiditate, sed amore reipublicæ sper-
fuisset.

c) Histor.
Misc. l. 3.
c. 10.

§. 28. Datur tamen desperate agendi facultas, hoc est talia faciendi, quæ quis, nisi boni, vel rei speratæ consequendæ spe prudenti iudicio penitus excidisset, non ageret; si ingruens necessitas, & quod minatur malum, salva honestate tolerari non possit, ut illi quocunque modo repugnare, quam aliquid, quod pietatem & bonos mores lædat, committere malimus. Ita cum sit sancta desperatio, quæ desperat vitam æternam, abnegata vera religione, mortem intrepide pati præstat potius, quam violentiæ externæ impie cedendo succumbere: Martyrum exemplo, qui

a) *1. 22. c. 22. miana Marcellin. a) notante, deviare a religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas, ad usque gloriosam mortem intemerata fide progressi.*

Desperatum ergo Catonis consilium, in quo deprædicando tantopere Seneca, b) post alios, occupatur, qui rebus Pompeji desperatis, in-

c) *1. 3. c. 3. gladium incumbendo, uti Valerius Maximus c) loquitur, mori potius, quam sub Cæsare vivere maluit, probare non possumus; cum Cæsaris victoris dominationem perferre, quam*

nemo mutare poterat, bonos mores non læserit: Verum licet interim sit illud *Antiphon. d) ὁ δὲ πικρότερον ἢ ἀνέχουσιν ἰδοῦναι τὸ, nihil necessitate amarius videtur.*

§. 29. Præterea rebus prudenti iudicio desperatis, audaciæ extraordinariæ contra emergentia mala datur excusatio, si rationabiliter apparet, conatu succedente novam spem posse

posse concipi, irrito vero facto, rem non majoribus involvi difficultatibus. Tale fuit consilium factumque Leonidæ, qui cum ex oraculo, de quo Herodotus, a) cognovisset, ἢ Λα- a) L. 7. c. 220.
 κριταίμονα ἀνάστατον ἡλιάδης ἔπειθ' ἔβη βαρβάρων, ἢ
 τὴ βασιλεία σφίων ἀπολείδης, fore ut aut Sparta
 everteretur à barbaris, aut Rex ejus occumberet; ubi suos ita firmavit, ut ire se gratos ad
 morendum animo scirent, uti ex Trogo Pompejo
 refert Iustinus, b) in prælium cum paucis ruit, b) L. 2. c. 11.
 ut vinceret, aut majore gloria cum paucis, aut
 minore damno republica caderet. Nihil denique
 ejusmodi factis, quæ rebus perditis & desperatis suscipiuntur, contra honestatem fieri
 debet; id quod illi fecerunt, qui metu stupri,
 quod aliter evitari non posse videbatur, se interfecerunt. c) Quamquam vero hæc ita sint, c) Euseb. H.
 nullam tamen esse minus probandam, quam E. l. 8. c. 12.
 quæ de republica sit desperatio, censemus.
 Quæ si sit de Ecclesia, plane homine Christiano indigna est; & in promissionem Christi d) d) Math. 16.
 impia. 13.

§. 30. Ex furore vero irrationali, & impatienti animi inquietudine, profecta fuit desperatio, quæ proin, ceu jure talia agendi destituta, excusationem non admittit, qua Xanthij, apud Appianum, a) ἰλαδίαιας ἔνευα, l'her- a) Bell. Ci-
 ταιῶν ἀπορε, omnes suis, suorumque manibus vil. l. 4. f.
 potius cadere, quam victoris gratiam experiri 635.
 maluerunt. Αλέσις, inquit Appianus, τὴ πύ-
 λωσ οἱ κἀνδρῶν ἐς τὰς οἰκίας αὐμῆταρον, ἔπειτὰ

φιλήματα ὀφῶν κατέλαρον, ἰκόντα πλὴν οὐραγῶν
 καίχοντα, capta urbe Xanthij se intra privatas
 ades suas recipiebant, & charissimum quemq;
 necabant ulro prabentem jugulum. Crude-
 litatis hujus, quam furibunda peperit despe-
 ratio, rabies eo sceleratioer fuit, quod cum
 Brutus miseratus virorum ad libertatem nato-
 rum generosam indolem, ad pacem eos invita-
 verit per nuntios, illos interfecerint, & contru-
 cidatis prius suis omnibus, atq; in rogos compo-
 sitis, subjecta flamma postrema seipsi jugula-
 verint.

§. 31. Quid ex sceleris conscientia
 profecta desperatio possit, ut ceu ultimus co-
 natus aliquid adhibeatur ad evitandum ma-
 lum, cujus fugam nulla ulterius alia ratione
 sperare licet, Astapensis in Hispania urbis in-
 teritus exemplo patet, quod Livij a) verbis ex-
 plicare placet: Oppidani conscientia scelerum,
 quia nec dedisio tuta ad tam infestos (Roma-
 nos) videbatur, nec spes mœnibus aut armis tu-
 enda salutis erat, facinus in se ac suos fœdum
 & ferum consciscunt. Locum in foro destinant,
 quo pretiosissima rerum suarum congererent:
 super eum cumulum conjuges ac liberos confide-
 re cum iussissent, ligna circa extruunt, fascesq;
 virgultorum conjiciunt: quinquaginta deinde
 armatis juvenibus precipiunt, ut donec incertus
 eventus pugna esset, presidium eo loco fortuna-
 rum suarum, corporumq; qua cariora fortunis
 essent, servarent, si rem inclinatum viderent.

atq;

§) l. 28.

atq; in eo jam esse, ut urbs caperetur: scirent omnes, quos euntes in praelium cernerent, mortem in ipsa pugna obituros, illos se per Deos superos inferosq; orare, ut memores libertatis, qua illo die aut morte honesta, aut servitute infami finienda esset, nil relinquerent, in quod favere iratus hostis posses. Ferrum ignemq; in manibus esse. Amica ac fideles potius ea, qua peritura forent, absumerent manus, quam insultarent superbo ludibrio hostes: Dira adjecta execratione, si quem à proposito spes molli- tate animi flexisset. Explicat dein autor, quomodo rebus desperatis cives urbem femin- arum, puerorum, imbellem inormem ceciderint, & in succensum rogam semianima pleraq; inje- cerint corpora, riviq; sanguinis flammam orien- tem restinxerint, postremo ipsi cade miseranda suorum fatigati, cum armis medio incendio se iniecerint. Ita suo scelere perierunt, quos et- iam dubiam victoris gratiam experiri docue- rat.

§. 32. Ex prudenti denique, quæque sanæ rationis dictamine regitur, desperatione, oritur jus agendi ex *ratione belli & status*. Di- versimode vero cum civilis prudentiæ Docto- res vocibus his utantur, placet nobis, quod B.

Bœclero a) per *rationem status proprie dictam* a) *Animad-*
illa fieri censeantur, qua modo & ratione extra- *vers. in Hip-*
ordinaria, & subsidiaria, ad summum finem *pol. a Lapi-*
fortiter aut solerter accommodantur. Quan- *de de Rat.*
do enim in eo statu res sunt, ut ordinariis me- *Stat. prol.*
diis *p. 9.*

diis ad finem intentum nos perventuros esse desperemus, verâ non imaginaria data necessitate, ex illo rerum statu singulari principium petitur, & petere licet, ex quo formentur conclusiones pro præsentis rerum habitu, eoque tantum existente usurpandæ. Norma harum sunt leges divinæ morales, regulæ juris universaliores, peculiaris negotiorum honeste susceptorum status, atque finis licite intenti necessitas vera, licet regulis, quas statu rerum ordinario dato observare solemus, non respondere videantur, ceu quæ habitu rerum plane extraordinario orto, cum usus illarum cesset, quiescere censentur, loco interim relicto mediis extraordinariis, & subsidiariis. Non uti præclare monet *Vir Illustris, Dn. Obrecht-*

b) *De Ration. Bell.*
c. 2. §. 3.

b) *quod rerum aut negotiorum conditio ipsans juri atq; honesti naturam dirigat, atq; formet: sed quia deductis in certum statum, habitumq; negotii, ea actiones juri ac honestati desinunt contraria esse, qua secundum hunc negotiorum habitum, statumque, ad finem necessarium, tanquam media propria & adequata, coordinantur: Quæ non honestatis, sed rerum*

c) *1. Reg. 12.*
36.

est mutatio. Peccavit ergo Jeroboamus, c) ex imaginaria necessitate, ne tribus gentis Ebræorum, à se deficiendo rursus redirent ad Domum David, à qua defecerant, si in sacrorum & templi communionem cum cæteris fratribus, qui Rehabeamo fideles permanserant, persistenter, & contra legem DEI cultum vi-

tulo-

tulorum idololatricum instituens. Bene Gro-
 tius, d) non debuerat, inquit, Ieroboamus decur- d) Not. in
 rere ad eiusmodi vastramenta: sed DEO, qui re- Ill. Reg. c.
 gnandi ipsi auctor erat, confidere, & facere quod
 sui erat officij. Ulterius: Desperata pæe in-
 ter gentes oritur bellum, quod non ad ordina-
 rium, sed extraordinarium generis humani
 statum, atque quæ in illo locum habent, substi-
 dia, referendum, ut obtineatur illud Thucydi-
 dis: Ἐκ πολέμου μὴν εἰρήνην μάλλον βεβαιότερον, c) l. 1. f. m.
 magis confirmatur ex bello pax; quando scil. 40.
 sub hac, quod haud raro contingit, non Mars
 gravior latet, ut imago potius pacis dici de-
 beat, quam vera pax.

§. 33. Sequuntur Jura Pudoris. Ele-
 ganter de hoc philosophatur L. v. Vellehuy-
 sen: a) Pudor, inquit, à natura homini tuenda a) de pudor.
 & conservanda dignitatis & existimationis sua Nat. p. m. 2.
 custos datus est: Quemadmodum DEVS homini
 alia passiones largitus est ad tutelam: metus
 enim infamiae reprimit animum, ne procaeter,
 inordinate, aut turpiter quid peragat. Hinc
 Tertulliano b) monente, omne malum, aut ii- b) Apol. c. 14
 more, aut pudore natura perfudit: tam ex me-
 tu pœnæ, quam ex opinione & sensu inconve-
 nientiæ, qua nos, nostrumque statum lædi il-
 lius turpitudine existimamus. Obscquen-
 dum ergo huic pudori est, quatenus, cum sit
 naturæ nostræ rationalis & socialis affectus, ex
 hujus dictaminibus istius sensus oritur. A qui-
 bus hinc matrimonii contrahendis natura ratio-
 nalis

c) *Comm. Grot. P. II. -p. 170.* *nalis non depravata abhorret, illa B. Bæclero c) omnino necessario natura dictato interdicta videtur. Addit: Qui naturalem pudorem audit, vocem natura jubentem audit. Imo non solum in naturæ nostræ rationalis & socialis sano dictamine jura pudoris naturalis fundantur, sed & istorum congruentiam à corporis nostri fabrica derivare licet. Sic enim*

d) *1. Offic. 35*

Cicero: d) Natura corporis nostri magham videtur habuisse rationem, quæ formam nostram reliquamq; figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promptu; quæ autem partes corporis, ad natura necessitatem data, aspectum essent deformem habitura atq; turpem, eas contextit atq; abdidit. Fœditas itaque humanæ naturæ tam mere naturalis, quam quæ & moralis, nuditas v. c. membrorum rebellium, uti regi debet, ita detecta non caret pudore: cum talem ab aliis aspici & videri, indecorum esse censemus, vel metuitus, ne id nostram dignitatem minuat, & reprehensionem mereatur ex sanæ rationis dictamine, atque lumine præ-

e) *Rom. 1. 32.*

Etico, ad quod etiam Paulus e) provocat. Sed de hoc infra forte rursus. Causa hæc etiam est,

f) *Magig. ad serr. ignot. c. 4.*

quare, uti Aloysius Cadamustus f) autor est, Azenagas, Africæ populum, equæ oris pudeat, quod totum cooperiunt, atque pudendorum, nec illud detegant, nisi sumendi tibi causa; ideo quod velut sentina quedam, balium retrum semper emittat. Dignitatis quippe suæ cum ex amore suimet ipsius sit amantissimus homo, deli-

delicataq; quadam æstimatione seipsum complectatur; inde quando censet, aut suspicatur, vel in se, vel in suis, vel demique in facto suo, & suorum, aliquid hæere vitij, culpæ, imperfectionis, propter quod ab alis minoris æstimari, viliorque haberi, contemni denique possit, perturbatur naturaliter, commotusque erubescit, atque sialiter mutare defectum nescit, tegere eundem, & occultare conatur.

§. 34. Pudor hic, cui ratio modum ponere, illiusque arbiter esse debet, uti reliquorum affectuum, oritur vel ex eo, quod aliquid commissum est contra jus naturæ, quod naturâ turpe, sic, ut aliorum se indignorum, ita & scelerum puduit Neronem, ut dixerit

Sætonio a) autore, vivo deformiter & turpiter: a) Neri. a

Vel quod peccatur contra decorum naturale, & contra id, quod hominum ex naturæ suæ conditione, dignitate & excellentia, naturaliter decet: Vel quando dictum factumque aliquid peccat contra id, quod est conveniens personæ, vel rei, citrà tamen necessitatem inoralem, quanquam ad bene esse morale pertineat, ornatumque quendam convenientem rei superaddat. Unde cum nihil agere debemus, propter quod pudore suffundamur, *primi generis pudor* prohibet omnia, quæcunque rationalitati & socialitati naturæ nostræ repugnant; qualia sunt conjugia etiam inter parentes & liberos, quibus distinctissimæ societates, nuptialis & paterna, confunduntur, sub.

sublatis officiis perpetuis, quibus parentes & liberi, quamdiu tales manent, sibi invicem obligantur. Graviter sceditatem hanc, & scdam confusionem, ordinem matrimonialem, & jura societatum harum, legibus naturæ con-

b) de LL.
Spec. f. 600.

γῆμα vocans, πατρὸς ἐυνυῖω τετραδικοτόϋ, ἢ ἄψαυτον ὡς ἱερεῖν ἐχελῶ φυλάττειας, κατωχώνων, γῆρας ὃ καὶ μητρὸς αἰδῶ, μὴ λαμβάνων, ἢ αὐτῶ ἢ αὐτῆς ὕον καὶ ἀνδρα γυῖας, καὶ πάλιν πτωῖ ἀνω πτωῖ νυῖ μητέρα ἢ γυναικα, ἢ τὺς ἀμοφοῖν παῖδας, τὺς μὲν πατρὸς ἀδελφεῖς, ὕονὺς ὃ ἢ μητρὸς, καὶ πτωῖ μὲν ὧν ἔτακε μητέρα τε καὶ μᾶμμιλω τῶν ὃ ὧν ἐγύονων, ὅσ πατωῖ πατέρα τε καὶ ὀμομήτειον ἀδελφόν, conspurcate defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri nullam exhibere reverentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem vicissim uxoris nomen assumere, communes liberos patris quidem fratres, matris vero nepotes censeri: Hanc proli sua matrem simul esse ac aviam, illum filiarum patrem & germanum uterinum.

§. 35. *Secundi ordinis pudor non solum has inter parentes & liberos nuptias iniuri non vult, sed & conjugia fratrum & sororum præprimis improbat, cæteraquæ ista matrimonia, quæ à DEO sunt in Gentilibus etiam punita: a) cui pudori naturali potissimum illa contrariantur. De quo non solum communi consensu præcipui nostrates Theologi, integra Collegia Theologia, & Consistoria Ecclesiastica; sed*

a) Levit. 18.
§ 20.

sed & doctissimi quique etiam ex Reformatis,
 & ex his nuper Heideggerus, b) in disp. super b) *Diff. fo-*
 c. 18. & 20. Levit. contra singularizantes Be- *lect. t. 1.*
 zam, & Zanchium. Licet enim jure naturali *disp. 18.*
 nuptiæ hæ non simpliciter prohibeantur, non
 tamen cum *Michaële Ephesio* c) statuendum, *c) in Ari-*
 τὸ ἀδελφὸν μὴ συνᾶς τῇ ἀδελφῇ ὅτι ἀρχὴς ἀδελφ- *stet. 5. Ni-*
 φροῦ, *fratrem cum sorore concumbere à principio* *com. c. 7.*
indifferens fuisse: Quandoquidē, quod attinet
 horum connubium, ob originis cōmunionem,
 qua ambo parentum suorum caro & sanguis
 sunt, sicut cum sanguine parentum, in illorum
 propria persona, suum miscere sanguinem, fœ-
 ditate non caret morali fœdissima, naturali &
 necessario se exerente pudore; sic nec abs-
 que tali pudore, à turpitudine hac revocante,
 miscbitur idem cum sanguine parentum in
 sorore. Ita quemadmodum natura partes
 corporis, quarum partim usus fœdus, partim
 concupiscentia turpis, deformem habent at-
 que turpem aspectum, contexi atque occul-
 tavit; sic non solum illarum nuditas regi, sed
 & earundem usus ad opera & actiones, ad
 quas ordinantur, in occulto institui debet,
 quod tam nobile animal, quale homo, & quod
 tam delicata æstimatione seipsum metitur, e-
 jusmodi fœditates ita dedecere sentiantur, ut
 non absque rubore ejusdem ab aliis observari
 possint; nisi Cynicorum d) caninæ impu- *d) Luert. l. 6.*
 dentix subscribere quis malit. *Hipparchu*

§. 36. Etsi vero, inter Barbaros inpri-
 mis,

B b

mis, prava educatione, & peiverſa quæ penitus invaluit conſuetudine, hic ſecundi ordinis pudor perire poſſit, ut Braſilianorum, atque incolarum inſulæ Socotoræ, itemque fœminarum in Mozambiceniſi Æthiopiæ exterioris

a) *Afric. deſc. p. 660.*

regno, *Dappero* a) referente, exemplo patet, apud quos æque viri ac fœminæ prorsus nudi incedunt; mira tamen interim viſ pudoris naturalis, quod nuditatem hanc, & alias pudoris naturaliter oborientis cauſas attinet, apparet. Uti enim in ſexu fœmineo, ceu imbecilliori, facilior, ut aliorum affectuum, ita quoque pudoris datur ſenſus, ſic pudore naturali in viris penitus extincto, illius igniculos in fœminis adhuc obſervare interdum licet.

b) *Exercit. de terra austral. p. 18.*

Certe de hominibus terræ Magellanicæ autor eſt, ex *Adolphi Deckeri* Diario Claiſſis Naſſovicæ, Vir celeberrimus, *Dn. Iulius Reichelſow*, b) Collega noſter honoratiſſimus, quod viri prorsus nudi incedant, fœminis majori pudore ambulantiſſimis. Manet etiam ſæpe pudor primi ordinis, & quoad alia turpia, malis licet moribus pudor ille ſingularis perierit, quod de ſua nuditate erubescendum. Sic enim

c) *de geſt. Emanuel. t. 2. p. 50.*

Oſorius c) de Braſilianis refert, quod etſi nuditatis membrorum pudore non tangantur, illic tamen nec filias parentibus, nec ſorores ſtribus collocare cœuerit; in adulterio autem deprehenſas vel occiderint, vel tanquam ſervum vendiderint.

§. 37. Tertiÿ generis pudor illa obſervari

vari vult, quæ, modo in se non sint turpia, moribus receptis pro honestis habentur, & decora sunt: De quibus *Cornelius Nepos*, a) *non omnibus*, inquit, *eadem sunt honesta atq; turpia, sed omnia majorum institutis judicantur.* Id cum Græcorum & Romanorum diversis moribus illustrasset, subjicit, ea quæ apud illos facta sunt, apud hos *partim infamia, partim humilia, atq; ab honestate remota poni; & horum etiam moribus pleraq; esse decora, quæ apud illos turpia parantur.* Præcipit idem pudor, ut quis suo muneri, ætati, sexui; convenienter se gerat, nec contra τὸ πρῖνον peccet. Unde videmus erubescerent homines etiam de illis, quæ in se sunt ἀδιάρητα, personæ tamen, tempori & loco, minus congrue dicta atque facta, ubi aliis observantur, vel illis innotescunt. Hujus generis est, quod *Cicero*, b) *Plutarchus*, b) 1. *Offic.* c) & alij rerum Romanarum scriptores tradiderunt, quod apud Romanos *puberes filij* c) 1. 2. *app. cum parentibus, cum soceris generi lavare non soliti fuerint. cujus generis verecundiam etiam retinendam censuit Cicero.* d) 1. 6.

5. 30. Pudori itaque nostro uti parcere debemus, sic & alieno. Nam non solum gravi cum injuria conjunctum est, si pudori vis injusta infertur, quæ in teneriorum animos tam alte haud raro descendit, ut dolorem hinc

exortum sustinere nequiverint, ceu illorum exemplo patet, qui ne vim talem pati cogerentur, se ipsos interficere maluerunt; ut *Eusebi-*

a) *H. E. l. 8. ca. 12.* a) autor est, matronam quandam Antiochenam, ut suæ & filiarum pudicitiae consuleret, se cum illis in flumen coniecisse; sed etiam tanto simul periculo exponitur, ut semel amissus vix redeat. Candaulis certe uxor

b) *l. 1.* apud *Herodot.* b) ubi mariti artibus se à Gyge nudam esse visam intellexit, quod non apud *Lydos tantum, sed & fere apud ceteros quosque barbaros magno probro erat,* inito cum Gyge de occidendo marito consilio, *ejus mox sanguine dotata, regnum viri & se pariter adul-*

c) *l. 1. c. 8. ca. 11. 19.* *tero tradidit,* notante *Iustino.* c) Unde *redire,* ait *Seneca,* d) *cum perit, nescit pudor.* Fa-

d) *Agamemnon. ca. 119.* vor hinc defensionis pudicitiae, etiam cum caede petulantis inuasoris, oritur, ita ut iuste non in foro tantum externo, sed etiam interno, talis occidi multis credatur. Delicate itaque haberi vult pudor alienus, quo ne suffundantur homines, etiam crudeles esse malunt, ceu meretricum infanticidarum exemplo patet, quas, ne magistratus poenam subire cogantur, infamiae metus crudeli pudore in partum sevirare impellit. Factum adolescentuli cuiusdam, quod à Socrate factam reprehensionem ferre non poterat, seipsum suspendentis, ita tra-

e) *l. 2. Opp. de puer. educ. f. 10.* didit *Plutarchus:* e) *Σωκράτης λακτίσωντος αὐτὸν νεανίσκου δεξιῶς μάλα καὶ ἠδελυρῶ, τὸς ἀμφ' αὐτὸν ἔρων ἀγανακτῶντας καὶ σφραδάζοντας,*

ὡς καὶ δάκνει αὐτὸν ἐδίλην, ἄρα, ἔφησι, καὶ εἰ με
 ὄνθ' ἑλάκποιν, ἀνπλακτίου τῶτον ἠξιώσατε ἄν εἰ
 ἔμω ἐκείνός γε παντελῶς καταπέξατο πάν-
 των ἢ αὐτὸν ἐκδιζόντων, καὶ λακτικῶν ἀποχαλίν-
 των ἀπήγατο, *Sociates calce impetitus ab
 adolescentulo admodum feroce & impuro, quum
 suos videret indigne id ferre, ac fremere, adeo
 ut illum in jus quoq̄, trahere cogitaret: Quid
 ergo, inquit, An si me asinus calce percussisset,
 jussuri eratis, ut contra calcem ei impingerem?
 Neq̄, tamen inultum plane id adolescens tulit,
 sed omnibus ei facinus hoc exprobransibus, atq̄
 Calcitronem appellansibus, suspendio vite sese
 exivit.* Remoram tamen punitivæ justitiæ,
 quo minus graviter delinquentes cum sui con-
 fusione publica puniantur, id non injicere de-
 bet; cum metu infamiz tales meritò coër-
 ceantur, & vis pudori delinquentis illata, pars
 pœnæ justæ sit, quod illius, ante commissum
 delictum sensu, se non passus sit à scelere re-
 vocari. Ubi vero exempli necessitas talem
 non exigit rigorem, nil impedit, quo minus
 locum habeat illud *Seneca: f) Meliorem illum f) l. 7. de
 facies ferendo; utiq̄, pejorem exprobrando. benef. c. 28.
 Non est, quod frontem ejus indures: sine, si quid
 pudori residui, servet. Sape dubiam verecun-
 diam vox convicianti clarior rupit. Nemo id
 esse quod etiam videtur, timet. Deprehensus
 pudor amittitur. Ex nostris B. Hieronymus, g) g) l. 1. 97.
 ingenia, inquit, liberaliter educata, facilius ve- Epist. ad
 recandiam quam metus superat. Et quos tor- Pamph. f. m. 75.*

menta non vincunt, interdum vincit pudor. Unde in Japonia, cum furor hostium Christiani nominis frustra omnis generis tormenta adhibuisset, quo feminas ad ejurandam religionem Christianam adigeret, pudorem

b) *de Relig. in Japon.* femineum, in gente hac plane singularem, tandem, referente, *Bernhard. Varonio*, h) aggressus est, frustra licet. *Alio sensu pudor* i) *l. 3. l. B. vetare dicitur, quod lex permittit, de quo Gra-* P. c. 10, s. 1. *tit. 1)*

§. 39. Aliter pudorem virginalem expuniendi jure aggressi sunt Milesij, apud *A. Gel-*

b) *Noct. At-* *tic. l. 15. c.* *10.* *lium* a) obtinueruntque quod intenderunt. Cum enim virgines fere omnes in illorum civitate, repente sine ulla evidenti causa, voluntas cepisset obeunda mortis, ac pluxima vitam suspendio amississent, idq; in dies accideret crebris, neq; animi earum mori perseverantiam medicina adhiberi quiret, decreverunt, ut virgines, qua corporibus suspensis demortua forent, ut ea omnes nuda cum eodem laqueo, qua essent praeincta, efferrentur. Post id enim decretum virgines voluntariam mortem non amplius perierunt, pudare solo, deterrita tam inhonesti fuerit. Mortuis quippe etsi sensus non insit, viventes tamen honeste adhuc haberi volumus post fata nostra, tangitque vivos confusio quaedam, ex amore honesti & sui ipsius orta, cogitantes inhoneste secum post mortem actum iri : qua magistratus etiam legitime, ad

con-

continendum in officio vivos, qui morte se pœnam evitare posse sperant, uti potest.

§. 40. Tyrannicum fuit quod de Tiberio Suetonius a) memoriz prodidit, quod a) *Tiber. c. 61.*
immaturas puellas, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatas prius à carnifice, dein strangulari voluerit. Ita Sejani filiam à carnifice laqueum juxta compressam, exim obliquis faucibus, tradit Tacitus; b) scilicet, b) S. Annal. 9. 3.
 ut recte de hoc facto judicavit B. Bœclerus, c) *in Suet. differt. de Tib. §. 21.*
ut crudelitas horrenda etiam ludibrio cumulatetur. Hoc nimirum est novum illud jus, cuius
 ius machinator non alius potuit esse, quam tyrannus, cui inter primas regnandi leges fuit omnis juris everfio; eodem iudice.

§. 41. Tale quoque est illud jus belli, quod scemineo pudori vim impune inferri permittit, imo & jubet. Sæpius supra quidem in sceminas in bellis permiffa leguntur, sed moratoribus improbata. Unde Thuanus a) in Corbolij expugnatione, in sceminas a) *hist. 99. f. 88.*
etiam ac virgines, impotenti libidine sevitum ab Hispanis tradidit, magno gentis ad disciplinam militarem præ aliis, ut sibi videtur, nata dedecore. Nimirum qui actus per se est turpis, qualis est stuprum sceminæ, etiam hostili, per vim illatum, ille jure belli exerceri non potest, cum non minus honeste, quam fortiter bella sint gerenda: Finis etiam ejusdem alius vix esse possit, quam efferatæ libidinis expletio. Unde nec minis, ad terrorem hosti fa-

b) *1. B. 111.* ciendam, honeste illum addi posse censemus.
 4. 19. Consentiant *Grotius*, b) *Zouchaus*, c) alij.

c) *Iur. Fec.*

P. 11. sect. X.

q. 17. p. m.

379.

§. 42. De Juribus *Ire* aliquid adhuc addendum. Vehementissimus hic est affe-

ctus: *In iaculum, quodcumq; feris, dementia mutat: Omnibus armatur tabies pro cuspidе ferri. Cuncta volant dum dextra ferox in vulnere saevit, pro telo geritur, quicquid suggereris ira, canit Claudianus:* a) & talis ira vere furor audit. Facilius tamen cadere iracundiam in

b) *Epigram.*

28.

b) *r. 2. Opp. fœminas, quam in mares; Plutarchus* b) *mo-*
Dial. de ira net, quas *ἀνδρῶν ὑπελατῆρας* esse scribit, ex-
Job. f. 457. plicatque *Tiraquellus*. c) Eodem *Plutarcho* d)

c) *de Leg. b.*
canonib.

Glos. 1. par.
9. n. 184. sqq.

d) *l. c.*

notante, iracundiores sunt *νοσούντες ὑμῶν* *ἄνθρωπων, καὶ γέροντες ἀκμαζόντων, καὶ νεωτέρων* *ἄνθρωπων* *ἄγροισι* quam sani, & senes ju-

venibus, *rebus adversis* utentes prosperam habentibus fortunam. Unde non eodem plane modo de juribus iræ censendum. Justa illa est, quæ ex justa oritur causa. *Ὁ μὲν ἐπ' οἷς θεῶν, καὶ οἷς θεῶν ἀρχόμενος, ἐπὶ δὲ καὶ ὡς θεῶν, καὶ ὅτι, καὶ ὅσον χρόνον, ἐπαίνῳται, qui enim quas ob res, quibuscumq; hominibus oportet, irascitur: preserea vero & quemadmodum, quo tempore, & quam-*

e) *4. Eth.*
c. 3.

diu oportet, laudatur, monente Aristotele. c) Juste autem irascimur factis, & dictis, quæ pietatem lædunt, quæ sunt contra bonos mores atque honestatem, tranquillamque humani generis consociationem turbant. Unde quanquam non laudatur ira ex impatientia nata; permissa tamen, atque exemplis san-

ctis.

etorum f) probata est, quam format justitiæ f) *Exod. 11.*
 zelus. *Irasci enim peccanti, ut corripiatur, 2. a. 16. 20.*
nullus sana mentis reprehendet, gravi B. Augu- 2. Sam. 13.
stini g) judicio. Nescit sane humani gene- 21. Nehem.
 ris societas consistere, ubi malo resistere, in- 5. 6. *Act. 17.*
 justumque vindicare non est concessum. Et 16.
 cum omne animans illa declinare quærat, quæ 8) *1. V. Opp.*
 nocitura videntur, ad finē hunc obtinendum, *l. 14. de C.*
 non audaciam tantum, sed & iram natura *D. c.*
 concessit, quæ hinc cos fortitudinis dicitur.

§. 43. Cum itaque ira sit vindictæ ap-
 petitio, juste hanc quoque appeti constat, ubi
 justitiæ interest tam universalis, quam par-
 ticularis, improbe dicta & facta, cunctaque
 quæ justiciam tam universalem quam particu-
 larem lædunt, non relinqui inulta, & citra cor-
 reptionem. Justæ proin iræ effectus sunt
 bella, tam quæ injuriæ propulsandæ, quam
 quæ illatæ vindicandæ, aut pœnæ inferendæ
 gratia geruntur; duella item publica, bello-
 rum compendia, si illa justa sunt, legitima;
 pœnæ item & supplicia, quibus justo dolore
 animadvertitur in delinquentes. Πάντως μὴ
 πρὸ θεῖ δίκου τὸν ἀνὴρ καταργῆναι δίδουαι omni-
 no opus est, ut unoquoq; tempore in maleficos
 homines animadvertatur, ait Agrippa apud
 Dionem. a) Ast quæ privati doloris explendi a) *l. 52.*
 gratia tantum instituitur, in aliena involando
 jura, ultio injusta est, tollitque vitæ socialis or-
 dinem, qui non nisi effectum imperij in per-
 sonam in civitate illam esse vult. Unde cum,

Bb 5 ut

b) 4. Var. Epist. 4. ut Theodoricus loquitur apud Cassiodorum, b) hinc legum reperta sit reverentia, ut nihil manu, nihil propria ageretur impulsu, duella privato consilio honoris partim conservandi, reparandique gratia suscepta, eadem adulteri, furori potius, quam justo dolori tribuimus; ad cuius excessum talia rectius pertinere, nec omni culpa carere, judicantur, vehementior licet iræ impetus talia committentes abripuerit, & indignationis causa justa fuerit.

§. 44. Nimirum quæ ex ira fiunt, justa licet ex causa, ratione modi etiam quo peraguntur justa esse debent, ne quid injuste, crudeliter, superbe, & ex privati tantum doloris sensu committatur. Sunt, inquit Cicero, a) quedam officia adversus eos servanda, à quibus injuriam acceperis. Est enim ulciscendi & puniendi modus. Quando itaque Grotius b) illum, qui injuriam me parat afficere, hoc ipso mihi dare jus contendit, hoc est facultatem quandam moralem, adversus se in infinitum, quatenus aliter malum illud à me arceri nequeo: nisi æquitas, humanitas, justitia atque charitas principio huic fines posuerint, omnis generis furor atque crudelitas, mali alicujus arceri gratia exercita, inprimis ea, quæ ex ratione status atque belli fieri dicuntur, quocunque fiant modo, ceu juste, certe non injuste facta prædicari, aut excusari poterunt. Sapior illorum est disciplina, & fini consociationis humanæ convenientior, quæ necessitatem

in-

incolumitatis, necessitati honestatis, & legibus naturalibus cedere jubet. Unde effatura hoc, quod ex Scholasticis c) *Grotius* imbibit, c) *Banner* ex ipso *Grotio* d) etiam limitate accipi debet, d) l. 3. l. 8. quando, quod in bello justo actus quidam in terra justitia careant, tunc admittendum esse negat, quod dicitur: omnia dat, qui justa negat. Camillus certe, etsi bellum inter Romanos & Faliscos, neutro inclinata spe, non sine animorum exacerbatione sic gerebatur, ut diuturnus videretur labor futurus, Faliscorum pueros, quorum parentes capita ibi rerum fuerant, à magistro proditos accipere voluit; nobis, inquit apud *Livium*, e) cum Falisii, e) l. 5. qua pacto sit humano, societas non est: quam ingeneravit natura, utriusq; est, eritque. sunt & belli sicut pacis jura: justeq; ea non minus, quam fortiter didicimus gerere. Et mox: Ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, sicut *Vesios*, vincam. Propiora contra si consideramus, *Carolus Gustavus Sueciz Rex*, *Pastorio* f) *Polono* scriptori, novo & atroci ultionis genere suam in *Gedanenses* iram effudisse dicitur, per fossa pacis aggeris illius, quo depressius solum contra *Istula* vim defenditur, aquas fluminis in subjectam urbi insulam immittebant, obruta non satim tantum & pascuis; sed & incalio subito aquis circumdatis, agre se, & sua periculo subducentibus, & in vicina dilapsis. Idem scriptor mox, inhumanum, irata potentia opus hoc appellavit. Negarique nequit, diversis

gen-

gentium iudiciis id fuisse exceptum ; *Loccenio* g) licet, quibus idem defensum iret, suæ neque rationes, neque exceptiones defuerint.

g) *Hist. Suec. l. 9. p. 779.*

§. 45. Cæterum licet, quando de iure iræ disquiritur, illud negari non possit, ea quæ ex ira modum excedente, iusta licet de causa, gravi scil. & ingenti injuria, fiunt, non omni carere culpa, *Aristotelia*) agnita, & distinctius *Platonib*) explicata; si tamen subsequentem habent pœnitentiam, aliquam tum admittunt excusationem, scil. quando inter injuriam, mentem delinquentis loco moventem, & ultionem, nullum tempus intercessit, ita ut delictum in ipso calore iræ fuerit commissum.

a) *3. Esbie. 10.*

b) *de LL. l. 9. f. m. 657.*

Cum enim, ut *Zacchias* c) loquitur, *homo tunc extra mentem est, & rationi non obediens, vehementiori iræ impetu mentis impos redditur, dolus, vel certe tantus, ut alias, non videtur habere locum, nec talem iram eatenus, & speculative loquendo, ordinariam luere debere pœnam censendum.* Prolixius hæc disputat *Rachelius*, d) & ex *Moralium Doctoribus* idem monet *Castro Palau*, e) qui *ira voluntarium liberum minuat*, explicans.

c) *99. Medico Leg. l. 2. tit. 1. §. 6. p. 52. n. 23.*

d) *de Princip. act. moral. disp. 2. §. 5. f. 99.*

e) *Op. Moral. p. 1. Tr. 2. disp. 1. punct. 5.*

§. 46. Hac de causa in civitate nonnunquam *ira sua indulgisse fraudi non fuit*: doceturque *Valer. Maximo* a) aliquot exemplis privatorum, quos in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usos, tradit. Solent nimirum, solitique sunt *Legislatores*, nonnunquam extra ordinem, & in pœnam

c) *l. 6. c. 1. n. 13.*

ma-

malitiz invalescentis, ex odio scelerum, & favore innocentis atrociter læsi, cessante inprimis iudicio, laxare frena iusto dolori, & privato ausu exercitam vindictam pro publica declarare, vel loco ejus, quæ publice infligi non potuit, quod iudicis nulla copia fuerit, habere, certe nulli subicere pœnæ. Nec erraverit, meo quidem iudicio, si quis dixerit, hac etiam ratione nisi legem non Ebræorum solum, sed & aliorum populorum, de *fure nocturno impune occiso*, quæ ob ancipitem rerum statum, plus oppresso, & scelere nocturno petito, quin & sive iræ, sive consternationi ejusdem tantum favet, ut ejusmodi nocturnus aggressor impune quocunque modo occidi possit; interim minime illorum improbata disciplina, quæ naturali etiam æquitati legem hanc respondere contendit. Hinc non solum populus Romanus absolvit M. Horatium Tergeminum, parricidij reum, quod *Dionysio Halicarnass.* b) scriptore, *iratus per latus sororis enses adegerat*, quum lugeret Curiatium sponsum, à fratre pro Rep. ex condicto pugnantem interfectum, *oblita*, ut credebat juvenis, *fratrum mortuorum viviq;*, *oblita patria*, ut loquitur *Livius*; c) quia ex iudicio *Valerij Maximi*, d) *immaturum virginis amorem severe magis, quam impie punitum existimaverat*: Verum Jure etiam Romano legis *Cornelie de Siciariis* pœnæ non fuit obnoxius maritus, si, uti *Papinianus* e) loquitur, *uxorem in adulterio*

b) *Antiquis Rom. l. 3. 5.*

c) *l. 1. d) 3. 4. 1.*

e) *D. l. 38. ad l. inl. de adult. 5. 8.*

vio

rio deprehensam, impetu tractus doloris interfe-
cerit: quod & Divus Pius in hac verba rescri-
pserit Apollonio: Ei, qui uxorem suam in adul-
terio deprehensam occidisse se non negat, ulti-
mum supplicium remitti potest, cum sit difficil-
limum justum dolorem temperare: Bene licet
addat Imperator, talem se vindicare non debu-
isse, & plus fecisse, quam fieri scil. debebat,

f) l. 20. cod. Plus eodem jure f) indulgetur iræ patris, cui
jus datur occidendi adulterum cum filia, quam
in potestate habet. Ideo autem, uti habet J Cui

g) l. 22. cod. ratio, g) patri, non marito mulierem, & omnem
adulterum permissum est occidere, quod plerun-
que pietas paterni nominis consilium capit pro
liberis, cum mariti calor & impetu facile de-
cernens, fuerit refranandus. Parere autem

h) rom. l. 1.
P. ll. cap. 7. non justitiam facti internam, alibi monetur,
5. 7. n. 15. explicaturque Covarruviah) etiam.

¶ 21.

§. 47. Patet hinc quoque, quid de
calore juvenili, & de illis, quæ ex calore juve-
nili fiunt, habendum. Sæpius enim accidit,
ut ira facile subeunte ejus impetu abripiantur
ad ultionem, ad cædem etiam committendam,

a) l. II. opp. juvenes: Nhoi par, inquit Plutarchus, a) ἡγή
de Pirr. Mo. ὁμοῖς ἡγή ἰραμοῖ δέει τὴν τὰς ἀπέξαις δῖα πρὸς ἡγή
val. f. 450. ἰσπῶδαις αἰματὸν ἡγῆται ἡγή ἰραμῖν, adole-

scantum cupiditates ob copiam & calorem san-
guinis celeres, feroces, atq; rabide sunt. Unde

b) s. Ravid. de Gya Virgilius: b) Tum vero exarsit juveni
dolor osibus ingens, nec lacrymis carnere gena,
sagnemq; Menatem, navis rectorem, invito Gya

pro-

proram ad pelagi undas detorquentem, obli-
 tum decorisq; sui, socitimaq; salutis, in mare præ-
 cipitem puppi deturbat ab alta. Duella ex ca-
 lore hoc orta constat, mutuis se vulneribus
 conficientibus partibus. De aliis, qui lusi-
 bus indulgent, verum est illud Ovidij: c) *Ira* ^{c) 3. de arto}
subis, deforme malum, lucriq; cupido, jurgiaq; ^{amandi.}
& rixæ, sollicitusq; dolor. Crimina dicuntur,
personas clamoribus æther, invocat iratos & sibi
quisq; Deos. Culpa nimirum talia minime ca-
rent, licet ea major minorque sit, prout ma-
ior vel minor fuit in agendo libertas, ex mi-
noris majorive affectus perturbationis vehe-
mentia relicta; ita ut, quæ ex ejusmodi calo-
re juvenili furente atque præcipiti fiunt, jam
ἀδικήματα sint, seu injuriæ, jam ad μοχθηρίας,
improbritatem, proxime accedant, certe plu-
rimum de ea participant. Pertinet huc Pla-
tonis d) disciplina, supra jam laudata, ea quæ d) de leg.
ex ira impetu fiunt distinguentis: δομῶν γὰρ δι τ. 9. f. 657.
πίστευοντες καὶ τοῖς ὄσοι ἀν ἑαίρωνς μὲν καὶ ἀ-
ποκτείναντες ἢ ἀποκτείναναι, πληγαῖς ἢ πνι τοῖστω
ἀφθνήσκει πνὰ, ἀφαιρέματα ἢ ὀρμητ ἡμιόμινος,
μεταμέλναι τε ἐυδὺς ἢ πτωγμῖνον ἡννη) δομῶ
ν, καὶ ὄσοι πτωπλακιδέντες, λόγοις ἢ καὶ ἀπ-
μωτ ἔργοις, καταδιώκοντες πὰ τιμωρίας, ὕστερ
ἀποκτείνωσι πνὰ, βεληδέντες κτείναι, καὶ τὸ
πτωγμῖνον αὐτοῖς ἀμταμέλητον γίγνηται, per
iram enim facit & qui subito absque volun-
tate insperimendi verberibus, vel quovis modo
interfecit, ita ut confestim post imperium
pænitentia sequatur: & qui contumelia vel
in-

injuria laceſſiti, ideoque in vindicta cupiditate perſeverantes, poſtea volentes interſecerunt, nec

e) *D. l. 37. poenitet ea feciſſe. Jure hinc Romano e) in de minor. delictu minor 25. annu non meretur in inte-*

grum reſtitutionem, utiq, atrocioribus: niſi qua-

f) *Ad hoc. poenam judicem produxerit. Monet idem, ex Hiſp. l. 1. c. 14. p. m. 62. applicavitque eximie Alberic. Gentiliu. f)*

§. 48. Affectuum injuſtitiam etiam majorem minoremve debere conſiderari, quando poenarum taxatio ex merito inſtituitur, *Grotius* 2) recte monuit. Hæc ne ultra meritum fiat, prudens ejus fieri debet exâmen, & uti aliarum circumſtantiarum, ita quoque affectuum ejus, qui deliquit, cum affectuum impetu complures ad delinquendum abripiantur. Cum vero affectus naturaliter exoriantur ex perſecutione boni & fuga mali: *DEVS* enim, *quum hominem primum ſingeret, mirabili providentia ingeneravit ei, ut Lactantius*

a) *I. B. P. II. 29. 29.*

b) loquitur, *iſtas animi commotiones: & pro-*

b) *l. 6. c. 15. c) 1. Offic. c. 5.*

in alij ſint motus appetitus noſtri, tam rationalis quam irrationalis, appetentes ſive concupiſcentes bonum, alij declinantes & fugientes malum; omnes equidem æque naturales cenſeri debent: *Omni enim animantium generi, Cicerone c) monente, à natura hoc tributum eſt, ut ſc. vitam, corpusq, tueatur, declinetq, ea que nocturna videantur; omniaq, quacunq, ad vivendum ſint neceſſaria, inquireat, & paret: plus ſpontanei tamen & libertatis habent*

hæc illi appetitus, quos major elicit voluptas ob bonum sive verum, sive apparens, quam motus & impetus, qui mali & noxij declinandi gratia exoriuntur. Hic enim necessitas, rationem voluntarij minuens, favorem parit, loco excusationi relicto, cum ibi, in voluptatis scilicet desiderio, tanta vis, voluntatem licet inclinans, minime tamen cogens, sive necessarius, non detur, quod, uti Grocius d) recte observat, & minus efficaciter moveat, & differri & aliam sibi materiam sine injuria facilius quaerere possit. Eximie hæc tractavit Aristoteles, e) qui cum docuisset, ea quæ cupientibus & volentibus nobis fiunt, cum voluptate quadam fieri, quæ invitis & nolentibus, non absque dolore & molestia, f) sic etiam loquitur: g)

Ἐκείνη δὲ μᾶλλον ἔειπεν ἢ ἀκολασίᾳ τῆς δεξιᾶς, ἢ μὲν δὲ δὴ ἠδονῶν, ἢ δὲ δὴ λύπῃ ὄν, τὸ μὲν αἰρετικόν, τὸ δὲ φεικτικόν. Καὶ ἢ μὲν λύπῃ ὀξείῃσιν, καὶ φείδῃ πῶς ἔχοντες φύσιν ἢ δὴ ἠδονῆν, ἢ δὲ τοῦτον ποιεῖν, μᾶλλον τε ἔκυστον δὲ καὶ ἐπονείδιστον ἐν, videtur intemperantia magis quam timiditas sponte ac voluntate suscipi: Illa enim propter voluntatem, hac propter dolorem, quorum alteram optabile est, alterum fugiendum. Ac dolor quidem naturam ejus, qui angitur, de statu suo turbat & interimit: voluptas autem nihil tale facit: & proinde est aliquid magis voluntarium: eamq; ob rem probrosior ac flagitiosior est. Alibi etiam Philosophus probaturus, ἀδικωτέρων, injustiorem & turpiorem esse

d) 2. n. 5. 12

e) 3. Ethic. c. 1. § 12.

f) Gifford Com. in 3. Ethic. c. 1. p. 245.

g) 3. Ethic. c. 1.

h) 7. *Esbis.* quæ est in ira, inde probat; h) quod ἡδὴς
 1. 6. ἕβειζι λυπόμεν, ἰ β' ἕβειζον μεδ' ἰδονῆς, quod nemo dolens stuprum inferi alteri, ut ille qui ira incitatus aliquid facit, dolens facit: Qui enim stuprum inferi, cum voluptate inferi.

SUBSECTIO IV.

De

JURE CORPORIS.

§. I.

DE jure Corporis jam agendum, & quomodo agendi potestatem habeamus ex eo, quod corpus nobis sit, altera pars naturæ nostræ essentialis, disquirendum. Uti enim suum jus corpori competit ad complura habenda, quæ ipsi proin etiam debentur, atque non citra injuriam denegantur, ita varia nascitur hoc nomine agendi potestas, acquisitioni, usurpationi, & defensionis jurium corporis respondens. Fontes horum jurium, atque inde manantis agendi potestatis, sunt corporis et u-

2) Rom. 13. *stodia*, quam Paulus Apostolus, a) & gentium Doctor, etiam commendat, qualem τῆς σαρκὸς ἐσθλοίας, *carnis curam agere* debeamus, præcipiens; ad singula ejus membra, illorumque curam, variasque necessitates, cum quibus illi membrisque laborandum, se extendens: Et

natura humana dignitas, quæ nec ad quosvis
 usus membra corporis adhiberi, nec ipsum
 corpus quovis modo tractari patitur. Sunt
 enim animalis rationalis & socialis partes,
 quod non solum ad imaginem DEI primitus
 fuit creatum, sed & ex sensu honesti, & decori,
 delicata quadam æstimatione seipsum com-
 plectitur, quod proinde suum servare vult, si-
 bique præitari honorem. *Honabilem te*, B.
 inquit *Augustinus*, b) *libenter appello, quia novi* b) *r. 2. opp.*
te esse hominem, & novi hominem ad imaginem Ep. 203.
DEI & similitudinem factum, & in honore po-
situm ipso ordine & jure natura, si tamen in-
tellegendo qua intelligenda sunt servet honorem
suum.

§. 2. *Ex corporis custodia*, quod ad e-
 am iure naturali obligamur, nascitur jus decli-
 nandi cuncta quæ nocitura ei videntur, & ad
 illud, ejusdemque membra, & vires conser-
 vandas facere creduntur; unde cibi, potus,
 & medicamentorum usus necessarius fit: Lau-
 datque *Theodoretus* a) hoc nomine disciplinam b) *r. IV. opp.*
Platonis, τὴν ἀναγκαῖαν ἐπιμέλειαν ποιῆσαι τῆς *serm. 12. f.*
σώματός, ad necessariam corporis curam ha- 672.
bendam, monentis. Quod, etsi corpus lace-
rire, flagellare, membra etiam abscindere, at- b) *de 1. &*
que castrare seipsum non concedat, etiam ad *Iust. l. 2. c. 9.*
carnis tentationes superandas, cum, Lætio b) *ex-*
plicante, ad hunc finem remedium hoc neque *dub. 14. n.*
necessarium, neq; conveniens, neq; utile fit; c) 98.
in certa tamen corporis perniciæ putridum c) *Tertull. 10*
contr. Marc.
f. m. 166.

Cc a mem. circa fin.

membrum ense recidere permittit, ne pars sin-
 cera trahatur. Nam quod toti corpori noxi-
 um est, si potest, removeri debet, cum minori
 malo majus malum declinatur, & minoris bo-
 ni jactura majus bonum licite redimitur.
 Non tamen licet gravidæ, ut à compluribus,
 & gravioribus molestiis, vel etiam probabili
 vitæ periculo se liberet, abortu procurato fœ-
 tum abigere, cum sit æque homo atque mater,
 licet in visceribus ejus adhuc lateat. *Excita-*

d) de Offic. tar quidem, inquit Pufendorfius, d) ex substan-
bon. § 69. tia parentum soboles, ut tamen in æqualem con-
l. 2. c. 3. §. 4. ditionem humanam cum illis loceur, & inju-
ria etiam ab ipsis parentibus capax sit. Tantum
abest, ut sit permissum à une fille d'honneur
prise par force, & devenüe grosse, de se procurer
un avortemens, aucte que l'enfant soit animé,
de peur qu'elle ne perde son honneur; quæ P.
Herau, Theologiæ Moralis Professoris in Col-
legio Claromontano Parisiensi, disciplina fu-
it, damnata ab Universitate Parisiensi, & pu-
blice proscripta an. 1644. à Consilio Flavus.

§. 3. Jure etiam in corpus, curâ mini-
 me necessaria, illi abutuntur mortales, qui fu-
 ⬤ adhibent, ut ficta pulchritudine impo-
 nant, *cadaverosam faciem sic immutantes, uti*

loquitur B. Schallerus, a) noster, ut floridam
omnes credant.

Naturæq, decus mercato perdere vultu,
nec sinere in propriis membra nitere ba-
nis,

hoc

hoc genus hominum dicitur *Propertio*. b) *Supra* jam notavimus, qua ratione hæc ars fallendi contra jus visus etiam sit. Quamquam vero *Thomas* c) fucum, qui fit propter lasciviam, vel in contemptum DEI, vel pulchritudinis non habita fingenda, non item turpitudinis ex alia causa provenientis, v. c. aegritudinis, occultanda causa, peccati loco habeat; aliter tamen Patribus visum fuit, *Tertulliano*, *Cypriano*, qui integris Commentariis, *Augustino*, *Hieronymo*, qui passim in moris hujus vitium invecti sunt, cum pertineat ad artes, ad fallendum, & mentiendum inventas. Turpitudinem quidem in vultu, vel alios corporis nævos occultare atque tegere, non item tota facie immutata pulchritudinem, ut aliis imponas, fucis mentiri licet. Alienam item & adulterinam faciem, priori quasi extincta forma, substituere non decet. Nec occultandi tantum faciei nævi cujusdam, sed alienæ plane formæ, ac si revera talis foret, supponendæ finem habent, qui tale quid faciunt, & intentionē fallendi; ita ut etiam in casu, quo *Thomas* fucos permittit, locum habeant verba *Augustini*: d) *Fucare pigmentis, quo vel morbis etiã fœda aspectu, rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est.* Et si *Thomæ* non satis est *Augustini* autoritas, addimus *B. Hieronymum*: e) *Quanto fœdior, inquit, tanto pulchrior. Quid faciat in facie Christiana purpurissus & cerussa? quorum aliterum ruborem genarum labiorumq; mentitur,*

b) l. 1. El. 2. 6. 5.

c) II. Secunda. da. 9. 160. a. 2. resp. ad 2.

d) c. 2. opp. Ep. 73.

e) c. 2. opp. Epist. ad Fur. f. m. 37. C.

alterum candorem oris & colli. & post: Frustra obtenditur adolescentia, & aetas puellaris asferitur. Cura interim munditiei exterioris, & naturalis pulchritudinis, quæ bonum corporis, nequaquam negligenda est, & ad decentem corporis cultum referri potest. Graviter hujus excessum in utroque sexu notavit

f) *de Cult. Tertullian. f)* Cum enim feminas capillum *femin. c. 4. croco vertere, & atrum ex albo facere conari*
 & s. f. m. improbasset, in nimium formæ studium, *514. 59.* cujus viri nonnunquam studiosi sunt, invecus,

proprias, inquit, prestigias forma & hic sexus sibi agnoscit, *circumdare capillum, disponere, etiam colorare caniciem, primam quamq; subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoq; muliebris distinguere, cetera pulveris cujusdam asperitudine levigare, tum speculum omni occasione consulere, inspicere.* Ex Græcis pudendum hunc morem, uti par est, taxavit *Clemens Alexandrinus. g)*
τὸς καὶ ἀνομιμαίνας ἡδ' ἀνδρῶν, qui formam colunt viros, ob κακοαυδίας hanc vehementer
 h) *l. c. c. 3.* inprimis reprehendens. h)

§. 4. Præterea nec humana natura dignitas, uti nec, ceu supra diximus, pudor naturalis, corporis, & partium quidem ejusdem secretiorum, nuditatem probant. Id quod *Cicero, a)* sic expressit: *Corporis nostri magnam naturam ipsa videtur habuisse rationem; que formam nostram, reliquamq; figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promtu, que*

a) *1. Offic.*

autem partes corporis, ad natura necessitatem
 aspectum essent deformem habitura, atq; turpem,
 eas contextit atq; abdidit. Hanc natura tam
 diligentem fabricam imitata est hominum ve-
 recundia. Quae enim natura occultavit, eadem
 omnes, qui sana mente sunt, remouent ab oculis,
 ipsiq; necessitati dant operam, ut quam occult-
 isime pareant. Verum cum in statu ante
 lapsum humani generis talis jam corporis no-
 stri fabrica fuerit, & Lactantio b) observante, b) de Orif.
 in omnibus fere quae spirant, eadem series & or- Des. c. 7.
 do membrorum sit, ita ut in quadrupedibus idem
 opifex contextum spinae, à summo capite dedu-
 ctam, longius extra corpus eduxerit, & acumi-
 nauerit in caudam, ut obscena corporis partes
 vel propter foeditatem tegerentur, vel propter
 reuerentiam munirentur: membraque hæc
 etiam, ne, si qua illis accidit foeditas, aspectum
 præbeant deformem, natura partim jam con-
 texerit atque abdiderit, partim etiam per mun-
 ditiei studium contra consuli possit; partium
 harum corporis velamento quodam tegenda-
 rum causa non fuisset opus, nisi simul ex inde-
 centia quadam morali, libidine per istas partes
 turpissime, invito etiam homine, erumpente,
 aspectum quoque moraliter turpem inprimis
 habuissent, atque haberent. Hæc est causa,
 cur pudenda vocentur membra, quæ idem La-
 ctantius, c) diuinum & admirabile DEI opus ad c) l. e. c. 13.
 propagandam successionem, inexcogitabili ratio-
 ne provisum, & effectum, non dubitavit appel-
 lare;

lare; quibus per se nihil, quod hominem pudeat, inest, cum sint res à DEO creata; licet nunc ab illis nuditas probrosa sit inseparabilis, quæ ad hominis pulchritudinem mire olim valuerat, ita ut, censente rursus *Lactantio*, d) neq; nudo quadrupede, neq; homini tecto excogitari quicquam turpius possit. Libido itaque per genitalia se exerens, cum homini dedecori, pudori, & aliis etiam scandalo fit, non solum ex præcepto Juris naturalis illa tegenda jam sunt, sed & ipse homo delicata quadam æstimatione seipsum complexus, dedecoris hujus sensu, atque fuga, turpem istam nuditatem occultare compellitur. Visum enim fuit divinæ justitiæ singulari infamia notate membra, quibus peccatum Originale, quod inobedientia sua homo contraxit, ad sobolem una propagatur. Maxima ergo inordinatio, atque turpitudine, cum his in membris se prodat, tegenda illa sunt. Apud Turcas, & alios Orientales gentes, pudicitia testanda & servanda gratia, honestæ feminae vultum operiunt, more antiquissimo; e) de quo etiam ex *Alcorano* f) constat. Notus etiam est veterum ritus, quo sponsæ velo se ob pudorem obnubilare solebant, de quo *Alexander ab Alexand.* g)

§. 5. Vestium ergo usus fuit necessarius, quo tectus incederet homo, qui pudore nuditatis suæ probrosæ non erat confundendus. Quanvis enim in barbaris, qui profus nudi incedunt, viris æque atque feminis, uti

e) *Gen.* 20.

16. c. 24. 64.

f) *Az. Bar.*

24.

g) *l. 2. Ge.**vial. c. 5.*

de Brasilianis refert Oforius, a) ille pudor singu-
 laris perierit, quo de sua nuditate erubescere de-
 bebant, iudice Lamb. Velthuyffio; b) America-
 narum etiam inculta nuditate minus ad libidi-
 nem viros pellici, quam nimio nostrarum foe-
 minarum cultu, Larius contendat; attamen,
 cum iste status natura humana corrupta in-
 dignus sit, uti à barbarie, qua ad brutorum in-
 dolem degenerarunt, homines revocandi
 sunt ad vitam moratiorem, ita sensus pudoris
 in illis, usu vestium imperato, resuscitandus est.
 Vestis est necessaria in auxilium cum corpori,
 tum pudori, Seneca c) Doctore. Iniqui hinc
 in corpus suum sunt, vimq; faciunt pudori, qui
 vestibus utuntur, in quibus nihil est, quo de-
 fendi aut corpus, aut pudor possit.

a) de gest. Eman.
 b) de Pudor. Natur. p. 23.
 c) Epist. 90.

§. 5. Sit etiam cuique sexui suus vesti-
 tus proprius. Veste muliebri virum uti, im-
 probat Augustin. a) & merito. Sexus enim a) l. I. opp.
 est mendacium, in sexus virilis vituperium f. 539.
 cedens, & confusionem contra decentem in
 vita sociali ordinem inducens. Unde Sene-
 ca, b) non, inquit, videntur tibi contra natu- b) Epist. 122.
 ram vivere, qui commutant cum feminis ve-
 stem? Et Clemens Alexandrinus, c) ἕστων, ait, c) Pedag.
 αὶ ἐδῶτες ἀρμόζουσι ἡλικία, μεθώπων, τύποις, l. 3. c. 11. f.
 φουσι, ἐπιτηδύμασιν, congruante vestes atati, 245.
 persona, figuris, natura, studiis. Peculiari et-
 iam lege levitatem hanc, alterius sexus ve-
 stitu utendi, DEUS prohibuit. d) Id quod, d) Deus. 22.
 an ex ratione idololatriam prohibendi fuerit s

e) *Mor. Ne-factum*, de qua ex *Maimonide* e) egit *Hottin-ger*, merito dubitamus, f)

c. 4.
f) *Hiflor.* §. 6. In eadem naturæ humanæ dignitate fundatur *jus exequiarum*, atque *sepultura*. 12. p. 305. f. r. a.

• Non solum enim ex præsumta, vel ante obitum à defuncto declarata voluntate, hoc quicquid est præstatur officij, cum etiam post mortem honeste tractari velimus, ita ut Milesiorum virgines, cum furioso impetu vitam suspendio finiendi agerentur, ab insania hac revocata fuerint, cum post mortem nudæ per forum efferrèntur: Tanta vis fuit *αἰσῶν παρταισία, καὶ αἰσῶν μετὰ θάνατον ἰσομῶνς, εὐπρεπίου* imaginatio, & dedecoris post mortem

a) *Plutarch.* illis eventuri, ut *Plutarcho* a) scriptore, *illam* s. 2. *Opp. de* perferre non posuerint: Sed etiam dignitas nostræ naturæ, qua cæteris præstamus animantibus, prohibet, ne *sepultura aut avium, aut canum* laniatus sit, uti de *Parthis Iustinus* b) refert, ad quos à *Persis* hanc inhumanitatem descendisse, ex *Herodoto* c) constat. Æque alienum est, abjici corpus humanum exanime, proteri tanquam rem vilem & abjectam, & in conspectu omnium disfluere, omniumque oculis, soli; ea patere, quæ vivi tam solícite occultaverant, honestam sui corporis curam habentes. Naturæ nostræ imbecillitas satis ex morte cognoscitur, fœditas post mortem

b) 1. 41. c. 3.

c) 1. c. 140.

d) 1. *Cor.* 15. 43. communis tegenda est, ut procul à conspectu humano *ἐν ἀμπύα*, uti *Apostolus* loquitur, d)

cor-

corpora humana contabescant. Pertinet huc
Sopatri locus apud Grosium. e)

e) L. B. P. II.

19. 2.

§. 7. Cum itaq; humanæ sortis cōmune
 commercium decentem cadaverum huma-
 norum curam haberi imperet, aliis placuit
 corpora condita prius humo tegere, aliis com-
 burere, aliis sepelire. Ferinum Essedonum
 morem, quo corpora defunctorum suorum
*laniata, & cæcis pecorum visceribus immissa, e-
 palando consumere soliti fuerant, jure dictu au-
 diduque sædum appellavit Pomponius Mela. a)*

a) de sit. Orb.

Humandi autem ritus, qui priscis Ægyptiis at-
 que Ebræis probatus fuit, hodieque non Chri-
 stianis tantum, sed & Turcis, aliisque Mahum-
 medanis, Barbaris etiam Gentilibus, ceu ex
Dappersi Africæ populorum historia constat,
 receptus est, præ more corpora cremandi,
 propius ad humanitatem accedit, sique cada-
 vera defunctorum, è conspectu honeste remo-
 ta, putrefactioni qua sponte sua resolvuntur
 relinquimus, id quod ipsa natura intendit,
 quam si ipsi eadem conficimus.

2. 1.

Si paterna,
 inquit B. *Augustinus, b) vestis & annulus, ac si*
*quid hujusmodi tanto carius est posteris, quan-
 to erga parentes major affectus, nullo modo ipsa
 spernenda sunt corpora, que utiq; multo fami-
 liaris atq; conjunctius, quam quaelibet indumen-
 ta gestamus, hæc enim non ad ornamentum vel
 adjutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad
 ipsam naturam hominis pertinent. Et cum
 naturaliter aliquid resolvi malit in ea principia*

b) 1. de Civ.

Dei 13.

ex

ex quibus coaluit, & per ἀνακίλλωσιν quamdam, quam natura amat, ad id principium redire, unde originem traxit; naturali etiam huic ordini, & corporis nostri primæ origini, corpora ita uti sunt humo tegi, conveniens erit, ut cum *corpus terra fit, qua dederat, ipsa capiat*, uti Ennius loquitur apud Varronem. c) Et Cicero d) *redditur*, inquit, *terra corpus, & ita locatum ac situm, quasi operimento matris obducitur*. Ex divino Oraculo: e) *Terra es, & in terram revertetur*, ulterius hoc confirmat disciplina nostra Christiana.

§. 8. Cæterum hæc naturæ nostræ dignitas non impedit, quo minus *sectiones Anatomica corporis humani*, ejus inprimis, quod extremum ex causa delicti sustinuit supplicium, institui possint, quas variz infirmitates atque necessitates, quibus fragilis ejus structura est obnoxia, potius in communem omnium salutem exigunt; ita ut referri possint inter ea, quæ ad corpus nostrum sanum conservandum necessaria sunt, necessitate mediæ, & proin ad bene vivendum, finemque societatis humanæ pertinent.

Υγαινεσώματα καὶ ἰμύλα ἰώνυδα πρῶτον καὶ φύσιν ἀγαθὸν ἔστιν ἀνδράποισι, *sanum esse corpore & firma valetudine præditum, natura primum est homini bonum*, bene dicitur apud Dionem. a) Quo etiam nomine Hippocrati b) *ipsa necessitas dicitur homines coëgisse Medicinam inquirere, ac invenire*. Kornmanno c) *quidem sententia negativa*

- c) l. 4.
d) z. de Legg. P. 181.
e) Genes. 3. 19.

- a) l. 38.
b) de Veteri Med. c. 6.
c) de Mirac. mort. P. 9. e. 35.

tiva

tiva' magis probatur, utpote non tam fava, & iniqua in mortuos, nec tam fœda, nausæq, plena. Verum fœvum esse dici nequit, quod non ex ira, odio, alioque maligno affectu proficiscitur; cum qui sectiones istas instituunt, neque sanguine, neque vulneribus, neque dolore hominum gaudeant, sed generis humani salutem, & veri ad artem medicam, qua vita hominum socialis carere nescit, necessarij investigationem spectent. Nec iniquum censendum, quod summum civile imperium concedit, ex jure quod habet in caput civis ex delicto, ob quod de ejus vita & corpore disponere potest; & quod unice, in ipsius naturæ humanæ commodum, necessario instituendum fuit.

§. 9. Injustæ vero quæ sunt læsiones, juri corporis ita quidem repugnant, ut quovis modo illas declinare liceat. At quæ juste infliguntur, ex causa delicti, cum hoc casu delinquentes competentem sustinent pœnam, humanæ naturæ dignitas non impedit, quo minus ob malum actionis corpore commissum, contra humanæ naturæ dignitatem, inflictio malo passionis talia patiantur, cum ut humanæ naturæ sua dignitas rursus asseratur, quam male læsam esse delicto, pœnæ asperitas docet, tum ut eidem, ne similem dignitatis suæ læsionem rursus patiarur, caveatur. Nec hujus generis mala, pœnas scilicet, pro alio quam medicinali malo natura humana habet, cum
usus

a) *Decla-
mat. II.*

usus illarum generi humano salutaris sit, invi-
to licet infligantur. Bene *Quintilianus*, a) *no*
cui nocenti, inquit, pœna præsteretur arbitrium.
Infinitam, iudices, sceleribus aperitis audaciam,
si pœnam licet eligere condemnato : nec jam
ullam mortalium innocentiam trepidatione con-
tineas, si patitur deprehensus quisq, quod ipse
maluit, Levat omnes cruciatum, omnem dolo-
rem, preparata mentem composuisse patientia.
Fallitur quiquis humana tormenta sola nomi-
num atrocitate metitur : nulla pœna est nisi
invito.

§. 10. At quæ facta per se sunt turpia,
ipsi naturæ humanæ dedecus inferunt, & jura
naturalia, horumque ordinem tollunt, neque
pœnæ, quæ corpori infligatur, nomine venire,
neque ad belli jura referri possunt. Efferatæ
itaque crudelitatis rabiem arguit, quando *Ar-*

a) *AB. La-
gat. Sec. In-
dic. Orient.
Belg. ad
Imp. Japon.
f. 234.*

noldo Montano a) scriptore, Japonenses virgines,
quæ Christianam religionem amplexæ e-
rant, in publico vitiari iusserunt; filios ad in-
cestuosum cum matre vidua concubitum coe-
gerunt; liberos parentum, & hos illorum
carnifices fecerunt in inferendo ultimo sup-
plicio, quod persecutores statuerant. Chri-
stianas in lupanaria olim detrusa, ex *Historia*
Ecclesiastica constat. Unde & *Tertullianus* b)
sub fin. f. m. Gentilibus objicit, quod *ad leonem potius,*
quam ad Leonem, Christianas damnaverint. Sic
Agnetem, scriptore quodam Pseudonymo, insa-
nus iudex iussit exspoliari, & nudam ad lupanar
duci,

duci, sub voce praconu dicentiu, Agneum sacrilegani virginem, Diu blasphemiam inferentem, scortum Lupanaribus datam. Hoc omnem furorē superat, quod honestas matronas, quo Christianum nomen ejurarent, equorum libidini vi applicari non dubitaverint Japonenses. De facto Tyrānico, quo Tiberius, Suetonio c) c) *Tib. c. 16.* autore, immaturas puellas, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatas prius à carnifice, dein strangulari imperavit; De stupris etiam in foeminas in bellis, ex Grotio d) d) *l. B. P. 3. 4. 19.* supra egimus.

§. II. Pudendus denique corporis humani abusus est, quando ex furore plus quam hippomanico, defuncti cadaver atroci scelere ad turpem adhibetur libidinem; quale flagitium de priscis Ægyptiis memoriz prodidit Herodotus, a) refertque de milite quodam Rogerus; b) & de Periandro, Græciæ aliquando sapiente, postea tyranno & uxoricida, Suidas, c) quem ab Herodoto id habuisse, Menagius d) notat. Quod licet Pellizarius e) malitiam bestialitatu includere gratis existimet, confutatus à Diana f) hoc nomine, non tamen scelus hoc pari passu ambulare cum concubitu cum statua, uti Diana cum aliis opinatur, existimamus, qui illud ex circumstantia objecti extremum malitiz gradum, quæ in mollitie dari potest, includere judicamus: Etsi, sapius in praxi tale delictum accidisse, se ex Confessariis cognovisse, idem testetur Diana. g)

a) *l. 2. c. 89.*

b) *in Chron. Angl.*

c) *l. 2. Periand.*

d) *in Laert. l. 1. Periand. f. 34.*

e) *tom. 2. Man. Regal. tract 4. c. 30. sect. 4. § 70.*

f) *Resoluz. Moral. Pars IX. tract. 9.*

Ref. l.

g) *l. c.*

AR-

ARTICULUS II.

De

JURE SOCIETATIS HU-
MANÆ, ET CHRISTIANÆ.

§. I.

Vidimus hæcenus, exemplisq; docuimus, quæ & qualia jura agendi competant homini secundum se & absolute; disquirendum nunc de originibus juris agendi, quæ idem habet relate, seu prout refertur ad alios. Sub hac itaque ratione spectatus cum sit animal sociale, quod naturali inclinatione fertur ad vivendum in cœtu sui similium, ceu alibi prolixius explicatum: sicut vita humana perpetuo, & multiplici mortalium inter se constat commercio, ita varium quoque & multiplex datur jus agendi, ex ipsa vitæ socialis atque consociationis humanæ indole natum, quod per universam vitam humanam, ejusdem status tam belli quam pacis, variosque mortalium ordines, latissime se diffundit.

§. 2. Ex naturæ suæ conditione itaque cum homo sit animal sociale, & ad vitam socialem à DEO factus, pronunciante Naturæ nostræ autore: a) *Non est bonum homini esse solum*; ita ut *Augustino* b) explicante, quodammodo naturæ suæ legibus ad ineundam societa-

a) *Genes.* 2.
18.
b) *r. V. opp.*
l. 19. de C. D.
c. 12.

cietatem feratur; uti jus hoc ipso habet ad finem vitæ socialis, ita quoque jus habet agendi propter finem vitæ socialis, ut illo potiatur atque fruatur. Videndum itaque quid finis societatis humanæ, hujusque custodia requirat. Eximie vero Hugo Grotius c) *finem universalem publicam facit tranquillitatem, in qua & singulorum comprehenditur*, quod & Ricardus Cumberlandus d) monet, *in bonis inquis, totius hujusce aggregati querendo, singulorum partium bonum contineri, querendumque esse. Partium etiam singularum bonum divisum postulare usum rerum & operarum rationalium, quibus grata eis fiant. DEO sc. honor exhibeatur, & singulis hominibus vita, valetudo, & vires conserventur. Nihil ergo agere licet, quo vel proprium commodum sic intendimus, ut bonum publicum, & finem societatis humanæ universalem plane negligamus, vel privati finis potiorem quam decet rationem habeamus. Non caret hoc injustitia. Cordate Cicero e) si, inquit, sic erimus affecti, ne propter suum quisque emolumentum spoliet, autem violet alterum, dirumpi necesse est eam, que maxime est secundum naturam humani generis societatem. Ut si unumquodq; membrum sensam hunc haberet, ut posse putaret se valere, si proximi membri valetudinem ad se traduxisset: debilitari & interire rotum corpus necesse est. Sic, si unusquisq; nostrum rapiat ad se commoda aliorum, detrahaturque, quod cuiq; possit,*

c) L. B. P. 4. 4.

d) de LL. Natural. c. 2. §. 3. p. 75.

e) 3. Offic. 5.

D d

emo-

emolumenti sui gratia, societas hominum communitasq; evertatur necesse est. * Studium hoc privati commodi, quoad ea quæ illicite fiunt, eo usque se extendit, ut *Thoma* discipuli, f) *Trinitate* ultimum finem hominis peccantis bonum proprium ipsius peccatoris esse, doceant. Hunc finem humanæ consociationis universalem, quo minus interesse universale humani generis appellemus, nihil impedit.

§. 3. *Privati commodi* ergo, ut bonum commune negligatur, vel detrimenti quid accipiat, agere nil licet. Nemo enim cum alterius damno locupletari debet, aut ex aliena malignitate damnum accipere, ex ratione juris æquatorij, quo æqualiter ad hoc omnes homines obligantur, ne alteri per alterum iniquior inferatur conditio. Ex inæqualitate vero minus habenti jus oritur, ad repetenda

- a) *Matth. 18. 24. 28.* & vindicanda ea quæ debentur; secundum illud: *Redde quod debes.* a) Interesse itaque singularum gentium privatum non aliud jus agendi gentibus concedit, quam sub hac restrictione, ne quid fiat sui emolumenti causa, cum injuria & damno alterius, contra interesse universale. *Hac utique, scribit Ambrosius,*
- b) *3. Offic. 3. us,* b) *lex natura est, quando nos ad omnem stringit humanitatem, ut alter alteri, tanquam unius partes corporis, invicem deferamus.* Gen-
- c) *Cic. 3. Off.* utilis vero officiorum Magistri c) quæ disciplina sit, Christiani Doctoris verbis respondens, modo vidimus. Ubique nimirum inter mortales

tales valet regula socialis, & præceptum justitiae universalis, d) à Christo inculcatum: *Omnia quaecumq; volueritis, ut faciant vobis homines, sic & vos facite illis: Quod in Christiana etiam societate, à piis suis, & fidelibus, observari vult Salvator.* d) *Matth. 7. 12.*

§. 4. Inclinat quidem corruptæ naturæ impetus, prævalens præ affectu socialitatis, & rationis dictamine, ad privatum modum, nulla boni communis habita ratione, vincitque haud raro, sed sine jure agendi. Coerceri enim ille debet, ceu naturali hominis rectitudini, a) in qua primo creatus erat, valde bonus, b) contrarius, nec ad figmentum purorum naturalium referri. Recte Arnobius, c) procul, inquit, hac abeat scelerata opinio immunitas, ut DEVS credatur omnipotens, magnarum & invisibilium rerum factor, & conditor, procreator, tam mobiles animas genuisse gravitatis ac ponderis constantiaq; nullis: in vitia labiles, in peccatorum genera universa declives. Quemadmodum enim qui in alteram partem claudicat, physice rectus non est, ita in quo inclinatio ad malum moralis, non est rectus, explicante Dannhaverro, d) Vita itaque uti omni agendi jure in vita sociali destituuntur, ita & naturalis ad illa inclinatio, ceu vitæ socialis tranquillitatem turbans. Unde Bellum rectius status naturalis, ratione corruptionis, quam naturalis hominis status ita simpliciter dicitur.

a) *Ecclesi. 7. 30.*

b) *Gen. 1. 31.*

c) *advers. gent. 1. 2. p. m. 82.*

d) *Hedof. phen. 5. p. 433.*

§. 5. Interesse universale humani ge-

- a) *Tit. 2. 12.* neris vitæ honestatem, pietate non exclusâ, a) & commoditatem complectitur. Utriusque boni consequendi gratia, uti jus naturæ, per sanæ rationis dictamina, ordinem imperandi atque parendi in societate observari præcipit; sine quo hominum multitudo ferina prorsus & infociabilis foret, bellum *Hobbianum*; b)
- b) *Hobb. de Civ. c. 2.* ita modum constituendi ejusdem, facultatemque liberam, concessit: modo boni publici, & securitatis singulorum, ratio habeatur. Hinc, prout conducere visum fuit, *cunctas*, ut
- c) *4. Histor.* *Tacitus* c) loquitur, *nationes & urbes aut populus, aut primores, aut singuli regunt*; idque vel omnium, majoris certe partis, consensu, vel victoris voluntate. Δύο ἔστις κτήσεις esse dicit *Tullius* apud *Dionys. Halicarnass.* d)
- d) *l. 9.* καὶ ἕς ἀνθρώποι γίνοντ' ἢ ἀλλοτείων κρείων, τὸν δ' ἀναγκῶν καὶ τὸν ἐκείνων, *duos modos acquirendi, quibus homines earum rerum, quæ alterius fuerint, dominium assequuntur, necessarium & voluntarium.* Quod si ad civitatis constitutionem applicare velimus, illud *necessarium* non erit intelligendum sine omni plane consensu, atque pacto tacito illorum, qui à vi prævalente coguntur; atque illorum habendum numero, quæ ut *Aristot. c)* loquitur, δὲ φόβον μεζόνων κακῶν παρὰ πλείους, ἢ δὲ καλόν τι, *majorum malorum metus, vel boni alicujus parandi gratia sunt.*
- e) *l. 3. Ethic.*
e. 1.

§. 6. Interesse hujus custodiam, non prohibente religione Christiana, omnibus hominibus jus naturæ præcipit quidem, peculiari tamen ratione id imperantibus, ceu divinis Vicariis, injungit. a) Cum enim à corrupta hominis natura in vita hominum socialis id expectari non possit, ut propter finem communem à singulis semper agatur, singulique naturæ leges ad colendam vitam socialem observent; imperantes jus cogendi, atque potestatem coercendi inordinate viventes habent, quo ad commune bonum, & ut quisque suo jure frui queat, actiones suas conforment, ut cæteri honestam, securam, & necessariis bonis affluentem vitam ducant. Nihil vero, Augustini b) iudicio, homines tam insociabiles reddit vita perversitate. Custodiunt imperantes, in magna humani generis societate, publicam & communem justitiam, quod attinet alias gentes, atque pares, aliorum scil. populorum rectores, pactis & foederibus; quod vero attinet subditos, custodiam hanc præstant legibus, tam religionis, Christianæ imprimis recte traditæ, curam, quam vitæ honestatem, & vivendi commoditatem concernentibus. Nascuntur autem ex hoc custodiæ officio, ad quod etiam Princeps Christianus, cæteris licet paribus, & salvo convenienti ordine in agendo, obligatur, varia agendi jura in societate Christiana, circa sacra & circa profana. Ibi operam dandi, ut

a) Rom. 13.
2. 2. 4.

b) 1. 2. Opp.
Epist. 202.

rectus DEI cultus conservetur, corruptus autem collapsusque restitatur: Hic Legatos ad alios populos mittendi, cum iisdem de his, quæ ad communem salutem pertinent, agendi, fœdera pangendi; inter suos autem leges ferendi, tam honestatis quam utilitatis gratia, quibus formentur actiones civium, ut fini societatis humanæ & Christianæ congruant; idque ex arbitrio, prout communem honestatem, omniumque salutem, societatis rector id requirere judicaverit; magistratus constituendi; comitia habendi consilij capiendi gratia, & de illis statuendi, quæ ad finem consociationis, ex prudentiæ Christianæ distamine, pertinere videntur.

§. 7. Societas nimirum humani generis quæ Christiana est, non solum non desinit vera societas esse, sed & qua Christiana, præceptis suis, atque quæ urget officiis, quæ ex altiori, quam rationis principio deducit, eandem magis confirmat, roborat, atque perficit. Jura enim naturalia, & doctrina Christi, & Apostolorum, si removeas additamenta erronea, sibi invicem non repugnant. Ad eundem enim autorem tandem cuncta revocantur. Nec ad *solvendam*, & abrogandam, *sed ad implendam legem*, a) humani generis Salvator venit. Decalogus denique, quo summa officii Christiani, operum nomine præstandi, continetur, perfecte jus sociale & naturale complectitur. Descenderemus ad expli-

plendum, qui Christianismus, tam ad pacem
externam, & internam civitatum firmitatem,
egregie faciat, nisi Pufendorfius jam Concor-

di-
on vera Politica cum religione Christiana ex- b) *Dissert.*
plicatum ivisset. b) Summa officij Chri *select. p.*
stiani continetur verbis Pauli, c) cum vult, *429. 599.*
c) *Tit. 2. 12.*

καὶ σωφρονώς, καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν,
in sobrie, juste & pio vivamus. Pie quomodo
erga DEUM vivendum sit, imperfecte ratio

naturalis docet, & ex ea jus naturæ præci- d) *1. Cor. 2.*
pit: d) sufficienter id præstat doctrina Chri- *14.*
stiana. e) *2. Tim. 3.*
Iuste ut vivatur, cum quod attinet *16. 59.*
officia justitiæ subditorum & imperantium

erga se invicem, in jure rectorio fundata;
subditorum etiam, quæ sibi invicem, secun-
dum immutabilem rationem juris æquatorij
debent; tum eorum, & totius civitatis erga
exteros; hæc, inquam, eximie quidem Juris
naturalis disciplina explicat, exactius vero ex
scripturis sacris Theologia Moralis deducit,
suavissimo cum jure naturali concentu, So-

bricie, h. e. ut, explicante B. Hunnio, f) *Comm.*
nostri omnia moderate geramus, & prudenter, *in Epist. ad*
necque in consultando molles, in agendo in- *Tit. 2.*
ertes, & ignavi simus, tam belli, quam pacis

tempore, dictis & exemplis sacre urgent lite-
rz. Merentur hic legi Gregorij Nysseni libel-
lus, ὁποῖον καὶ εἶναι τὸν χριστιανὸν, qualem doceat

esse Christianum; g) item disquisitio ejusdem, g) *1. III opp.*
τὸ εἶναι τὸν χριστιανὸν τὸ ἐπάγγελμα, quid sit Christia- *f. 275.*
ni homini professio; h) quæ sane moralibus Ari- *h) 1. 3. opp.*
f. 268.

stotelicis præceptis longa præstantiora sunt; sanctius & perfectius, secundum Christianam disciplinam, tradita omnia invenies. Ad mundiciem & sanctitatem cordis, wie das Herz rein wird/ ut alicubi B. *Lutherus* loquitur, tendit illa. Egregium specimen dedit in *Epistolis Paulus*: Cujus vestigia secutus *Ambrosius* i) ita loquitur: *Mortui sumus cum Christo, quid adhuc vita hujus actus requirimus? mortem enim Christi adhuc in corpore nostro circumferimus, ut & vita Christi in nobis manifestetur. Non ergo jam illam vitam, sed Christi vitam vivimus, vitam innocentia; vitam castimoniam; vitam simplicitatis, omniumq; virtutum. Cum Christo resurreximus, in ipso vivamus; in ipso ascendamus, ut serpens calcaneum nostrum, quod vulneret, in terrenis reperire non possit. Denique quod Evangelium non aboleat Politiam, & cum vitæ socialis status ordinatus sit, ordine legitimo inter imperantes & parentes constituto; alius item ordinarius, primo intentus, pacis sc. alius subsidiarius, belli nimirum, ex nostris ostendit B. *Gerhardus*, k) ex *Reformat. Danais*, l) qui Christianæ religioni ista non adversentur: Nonnulli licet ex his, inter quos est *Althusius*, m) *Iunius Brutus*, & alij, principia sæpe non usque eo socialia, ipsis sacris S. improbata, & proin Christianismo genuino non imputanda, foverint.*

i) *de fuga*
sec. c. 7.

E) *Zoc. de*
Magistr.
Pol.

l) *Polit.*
Christ.

m) *Polit.*

§. 8. Et hoc sensu probamus illud Benjamini Orlistij, a) notantis, religionem Christi- a) de stat. stianam, ratione eorum qua ipsi superaddita C. 1. v. 1. C. 1. v. 1. sunt, non facere ad societatis civilis beatitudinem. gubern. civ. Omnino: Male superaddita sanctissimæ & innocentissimæ religioni rempublica turbant, & variorum motuum in eadem causa sunt. Ejusmodi male superaddita audiunt v. c. quæ Santarellus scripsit tractat. de hæresi, schismate, apostasia, sollicitatione summi Pontificis; & de potestate ejus in delictis huius puniendis, quorum articulorum summam exhibet Gramondus; b) quos b) Hist. Gal. jure tam Sorbona condemnavit, quam Par. l. 15. p. m. lamentum Lutetianum non sine severitate 673. 19. notavit. Hæc, & complura alia, perversa additamenta, dicta atq; facta, Christianam religionem reddunt minus socialem, quæ ex se sanctissima, justissima, maximeque socialis est. Ita nimirum fieri amat, si prætereuntes scripturam sacram, vel à potentiorum legibus, vel à studio boni publici, quod præ se ferunt ejusmodi Christiani, vel ab auctoritate Ecclesiæ, quam coram imperitis jactant, vel à suo etiam arbitrio, quod sufficere autumant, jus & normam agendi petunt mortales. Quanquam etiam negari non possit, per calumniam sæpius Ecclesiam male audire, prout primitivæ Ecclesiæ Christianos, pro nequissimis hominibus à Diocletiano fuisse habitos, ex quodam ejus Edicto notum est; qui & Galerio Maximo, Proconsuli, in Actis

Dastion. Cypriani, dicti sunt nefaria conspirationis homines.

§. 9. Scelerata vox illorum est, qui pietatem & Christianam religionem Christianos effeminatos, hominesq; simpliciores reddere, cum *Cardano, a)* & *Lucilio Vauino, b)* garrunt. Quamquam enim religio Christiana mentes hominum feroces, quæ præter rapinas, cædes, libidinem, & incendia, nil utile, nil gloriosum reputant, ad pietatem, justitiam, concordiam, sine quibus generis humani consociatio tranquilla & beata esse non potest, mirum quantum inclinet; immanemque barbarorum feritatem mitiget, seu exemplo patet ferocissimarum gentium, quæ Christi nomen admiserunt; Satis tamen certum est, urgendo eandem *serpentinam prudentiam, cum columbina simplicitate, c)* præcipere hoc ipso veram prudentiam, quæ vitam socialem & civilem dirigit; & *Æsaias imperiosus, h. e. civili imperio, præcipiendo d)* usu subditorum defensionem, hoc ipso commendare fortitudinem belliam. Constat sane, prudentissimos quosque Politicos, fortissimosque bellatores, Christianissimos fuisse Principes. *Macchiavelli e)* commenta discussit doctissimus *Pufendorfius. f)* Absit tamen *superstitio, quam merito Lipsius g)* ab omnibus, *maxime à Principe, arcendam esse monet, cum & Christiana societas erectiores amet animos, nec velit cœtum Christianorum esse societa-*

a) in *Pepl. de Arol. jud. l. 2.*

b) de *adm. vand. Nat. arcan. Dial. p. 355.*

c) *Math. 10. 16.*

d) *Rom. 13. 1. 4.*

e) *Discurs. ad Liv. 22.*

f) *Diff. sc. lect. p. 444.*

g) *Pol. 1. 3. 13.*

tem hominum, anilibus persuasunculis dedit-
 torum, fanaticorum, & neglecta Christiana
 libertate supersticiosorum, quales ineptias
 simplicitas Christiana, & sincera pietas non
 amat. *Non facit hac animos humiles formi-
 dine divum, depressosq; premit ad terram, ut
 cum Poeta h) loquar.* Scriptores rerum Ger- h) *Lucres.*
 manicarum prolixè, magno enarrant con- l. 6. v. 51.
 sentu, quantum, quæ superioribus tempori-
 bus invaluerat superstitio, tempore Henrico-
 rum, Ottonum, Fridericorum, Republicæ
 nocuerit, cum prætensa Romani Pontificis
 in Reges potestas superior, mentes hominum
 illaqueasset. Talia agendi jura societatis
 Christianæ indoles non admittit.

• §. 10. Cum itaque in societatibus
 Christianis principes veri nominis principes
 sint, & maneant, id quod etiam in parentes,
 quibus obsequij gloria relinquitur, cadit, ut
 tales sc. sint, & maneant; illis, & his, in istis
 societatibus eadem competunt primo jura, &
 officia agendi, quæ secundum legem natura-
 lem habent. Attamen cum simul Christia-
 ni imperantes & parentes sunt, hic status, ad-
 ventitius licet sit, non aliud iisdem jurium
 suorum, tam agendi quam habendi aliquid,
 permittet exercitium, quam quod cum regu-
 lis Christianæ religionis, atque pietatis, stare
 possit, nec illis adversetur. Etsi enim Chri-
 stianum esse accidens sit imperantium & pa-
 rentium, ut sunt tales, qua tamen sunt impe-
 rantium.

rantes & parentes Christiani, non erunt à se-
 ipsis difformes, sed se gerent isti, ceu decet

- a) *Deut.* 17. ^{19.} *custodes* a) *utriusq;* *Tabulae Decalogi, & nutriti-*
 b) *Esai.* 49. ^{23.} *os Ecclesiae, b) sub quibus & tranquilli & pie vi-*
 c) *1. Tim.* 2. ^{2.} *vere debemus; c) hi vero, ut sciant, DEO magis*
 d) *Act.* 5. 29. *obediendum, quam hominibus injusta praeipienti-*
bus: d) Et hi & isti, ne sub praetextu Christiani-
nismi, & religionis, jura naturalia, quae etiam
Christiano regimini substernuntur, tollant.

§. II. *Vivendi commoditas* quae ad finem
 societatis humanae, etiam Christianae pertinet,

æstimatur ex sufficientia rerum, qua data o-
 ritur *αὐτάρκεια*, quam *Aristot.* a) inter propria
 felicitatis humanae refert. Constat hæc *suf-*
ficientiâ, h. e. necessaria illarum rerum copiâ,

quas multiplex humanae vitæ indigentia, va-
 riarumque necessitates, cum quibus in vita socia-

li conflictandum, desiderant. Multiplicem
 istam civitatis indigentiam, variasque conso-

ciationis humanae necessitates, explicat pro-

lixè *Plato*, b) tollendas per agriculturam, varij
 generis opificia, mercaturam, varia denique

ministeria eorum, qui sua opera, quam præ-

stant, rei privatae & familiari, agriculturæ, sta-

tui politico, Ecclesiastico, rei item militari in-

serviunt. Quam late hæc pateant eximie no-
 tarunt *Plato* c) & *Aristoteles*, d) secutus magi-
 gistri disciplinam; ex recentioribus autem
Gryphander; e) *Bornitius* f) inprimis, solite
 minima persecutus, hoc præstitit, nihil fere
 omittens illorum, quæ ad rerum sufficien-

tiam

a) *1. Ethic.* 5.

b) *1. 2. de*
Rep. f. 426.
199.

c) *l. c.*

d) *4. Polit.*
c. 4.

e) *Oecon. Le-*
gal. l. 1 § 2.

f) *de rerum*
suffic.

tiam procurandam in vita sociali, & civitate, posse facere videri queant. Sequitur hinc, ex necessitate cum finis confociationis humanæ, tum medijs, jus mortales habere varias discendi exercendique artes, tanquam media, ad procurandam in societate humani generis necessariam rerum sufficientiam. Tales sunt artes rusticæ, artes opificum mechanicæ; cultura fossilium, tam metallorum, quam lapidum, studium mercaturæ, tam terrestris, quam nauticæ; artes item, & disciplinæ liberales, literæ tam sacræ, quam profanæ. Omnes hæc suum *ὀμολογῶν μίση* ad finem humanæ societatis, & communem utilitatem, conferunt, & ut commode vivamus. Addiscendæ proin illæ unicuique sunt, prout vel nascendi locus, vel occasio, vel uniuscujusque ingenium id admittit, ut *apertum se omnibus, atq; utilem prestare proximo possit*, uti præcipit Irenæus. g) *Nam turpis omnis pars est, suo universo non congruens, secundum Augustinum. h)*

g) l. 4. ad-
vers. her.
c. 27.
h) r. l. Opp.
Conf. l. 3. 8.

§. 12. Vindicat societatis humanæ, à qua Christiana societas specie non differt, tranquillitatem, publicam item communemque justitiam, atque singulorum jura, is penes quem est jus, atque potestas cogendi, adversus pares bello, adversus subditos autem pœnis, a) non repugnante disciplina Christiana, sed potius jubente. Ideo enim cœtui sociali se aggregarunt, eique qui in illo imperium tenet, se homines submiserunt, ut se-

a) Rom. 13.
3/97

curius scil. & affluentius viverent, fruerentur-
que cum communi utilitate, tum suo etiam
quisque jure atque bono, ceu alibi docetur.
Ex muneris ergo ratione jus habent rectores
gentium, etiam Christianarum, ab omni in-
juria, & vi injusta externorum, armis cives
tutos præstare; inter suos vero justitiam ad-
ministrare, judicia & judices constituere, ex-
ortas lites decidere, injurias arcere, delin-
quentibus pœnas irrogare, etiam si publica
lic exigit salus, capitales, *ἵνα ἡρεμῶν καὶ ἡσυχ-*
ῶν βίον διαζώμεν ἐν πάσῃ ἐνοσίχθια καὶ σιμυ-
ρον, ut placidam & quietam vitam agamus, cum

b) 1. *Tim. 2. omni pietate & honestate, uti Paulus* b) loquitur. *Quamquam enim prudenter constitueris*
2. *majestas, quæ reipublica visa est exegisse utilitas;*

c) *de Rep. inanis tamen, uti monet Lampadius, c) est o-*
Rom. Germ. mnium legum tenor, nisi de genere facti posita
P. 1. p. 44. *singularibus applicentur, & quod cuiq; potentia*
competit, id actu seu effectu tribuatur, unde red-
dendi juris nata potestas, quæ factis singulis in
specie statuta accommodet.

§. 13. *Consurgit equidem commune*
bonum ex conjunctione boni partium singu-
larum, quod in se continet, ita ut cum socie-
tas notat aggregatam hominum multitudi-
nem, significet etiam aggregatum omnium
bonorum, prout ea ad singulos in societate
viventes, etiam secundum ordinem, quem ha-
bent in ea, pertinent, & à quovis ordinate
appetuntur. Studium hoc boni communis in-
pri-

primis Christianorum societates intendunt, cum tenemur proximum diligere, sicut nosmet ipsos. Quod si tamen cum bono totius communitatis non omnium simul partium utilitas, uti intenditur, & intendi debet, obtineri potest, commodum majoris partis, commo- modo minoris, totiusque corporis bonum, bono partium singularum, in quaerenda & ob- servanda publica utilitate, ceteris paribus praeferrari licet potest. Est enim, ut eximie Gro- tius d) disputat, manifeste iniquum, ut pars d) l. B. P. 2. c. 5. §. 17. major sequatur minorem. *Ut omnes consocia- tiones habent hoc commune, quod in iis rebus ob- quas consociatio quaeq; instituta est, universitas, & ejus pars major obligant singulos, qui sunt in societate: cum hzc sit ratio expediendi nego- tia plane naturalis. Pro concione olim A- thenis hzc ita differuit Pericles, apud Thucydi- dem: e) Ego existimo melius agi cum civibus e) l. 2. f. m. privatim, si tota civitas fortunata sit, quam si per singulos cives felix sit, publica vero labefa- 66. scetur. Καλῶς μὲν ὃ φερόμεν ἄνῃς τὴ καὶ ἑαυτῶν, ἡφ' ἧσιν ἡμεῖς τῆς πατρίδος, ἢ δὲν ἡσων ξυμφορῶν κακοτυχῶν ἢ ἐν εὐτυχίᾳ, πολλῶ μάλλον ἡφ' ἧσιν. Ὅποτε ἐν πόλει μὲν τὰς ἰδίαις ξυμφορῶς οἷα τε φέρειν, εἰς ἣ ἕκαστος τὰς ἐκείνου ἀδύνατος, nam cum evertitur patria, is cui privatim bene est, nihil tamen minus & ipse e- vertitur: cui autem male, is in illa prospere agente multo magis incolumis est. Cum igitur civitas quidem singulorum res adversas sustinere possit.*

possit, singuli autem illius res adversas ferre nequeant, quo pacto non conveniat universos illi opitulari, neq; domesticis facturis attonitos rei-publica salutem pro derelicta habere. Ex hoc jure civitatis, & majoris ejusdem partis, totius scilicet societatis, oritur dominium eminens. Competit id communitati in partes, & res partium, boni communis causa, Grotio monente, f)

f) I. B. L. 1. 5.
g) ibid. 11. 14.
7.

& ulterius explicante. g) Quam late autem hæc facultas pateat, & quid per eam liceat, qualia item agendi jura ex illa fluant, B. Bæclero, h) & Friderico Hornio i) prolixè docetur, & ex jure Regio, à Samuele k) Ebræorum, in status sui mutationem prurientium, motui opposito, doceri potest.

h) Comm. Groc. P. 1. p. 85.
i) de Civit.
k) 1. Sam. 8.

§. 14. Differt hoc jus majoris partis, quod habet ipse summus imperans, vel ipsa societas in singulos, boni publici causa, à jure partis majoris inter pares, in Comitibus v. c. vel in consilio aliquo publico, in judiciis; ubi, quauquam impar sit prudentia, par omnium jus est, censente Plinio, a) ita ut B. Bæclero b) monente, etiam major pars sit, que una tantum sententia vincit: Nisi vel lex superioris, vel inter pares pactum, aliam negotiis tractandis formam præscribat. Hoc nisi fiat, censendum est, pares in consilio aliquo, vel judicio, hac forma negotia velle tractare, illique se subjecisse etiam, ut pro majori parte illa habeatur, quæ suffragiorum numero, etiam unius, reliquos vincit; nisi suis deliberationibus

a) 2. Ep. 12.
b) In Dissert. Academ. de Calc. Ms. 1796, p. 307.

bus & iudiciis nihil actum velint. Sibi vero tum impotent, si major pars in damnum minoris aliquid decernat. Ista enim incommoda, & pericula, initio constituendæ societatis atque Collegij, quo per plurimum vota res atque negotium aliquod tractari debuit, avertenda fuissent à rectoribus, qui ejusmodi Collegia & tribunalia instituerunt, vel istis pluribus, quorum sententiis, quid utile & justum in iudicio, erat definiendum. Habet tamen & res sic explicata, suas adhuc limitationes. Pars nimirum major jus habet integri, & plurimum sententiæ vincunt naturaliter, cæteris paribus, h. e. si sunt pares jure, & potestate agendi; item qua & quousque pares sunt, etiam respectu quo pares existunt. Unde cum in Comitibus Ratisbonensibus ann. 1653. de pluralitate votorum in materia collectarum disceptaretur, civitates Imperiales, apud Londenpium, c) distinxerunt inter actum & negotia universitatis status Romani Imperij in universitatibus, ut universos concernentia, & actus universitatis, in quibus tractatur de rebus concernentibus ipsam universitatem, & singulos; concedentes, quod ibi valere debeat, quod pluribus visum; negantes vero, quod hic sufficiat majoris partis consensus, sed omnes expresse consentire debeant; quod omnium scilicet non eadem sit ratio. Nimirum cum, ut singuli spectati status Imperij, opibus & viribus impares sint, onus vero collectarum non ejus vires, cui imponitur,

Ec

ex-

c) *Act. Publ.*
com. 7. c.
266. f. 226

excedere debeat, recte hic negatur, majorem partem vincere; cum id non verum sit, nisi de æqualibus, quatenus & quousque æqualia habent jura, & æquales vires. Unde & in rebus publicis Systematicis, quando plures civitates perfectæ scedere perpetuo in unum corpus coalescunt, suffragiorum ratio constitui nonnunquam solet, pro ratione & diversitate potentiae singularum civitatum, quæ sic confœderatæ sunt: quemadmodum in scedere Belgico Hollandiæ trium; Geldriæ, Scelandiæ, Frisiæ duorum; Trajectinæ, Transsalanæ, Groeningiæ, singulis unius suffragiorum in ferendis sententiis jus est.

§. 15. Etsi vero in rebus consilij, atque adiaphoris, qua talibus, externis item, & quoad justitiam facti externam, jus majoris partis obtinet; uti tamen illud, quid in se justum & injustum, contra jura naturalia, seu superiora, non determinabit, ita nec ratio veri & falsi, & consequenter nec res religionis, veritas & falsitas doctrinæ Christianæ, definitioni & juri majoris partis obnoxia erit. Dudum multitudini Patrum Judaicorum Christus opposuit suum Έγώ Ego. a) Idem cum in scripturis sacris hodie resonet, pari jure majori contradicentium parti opponetur; cum nec hodie multitudo errantium pariat errori patrocinium. Jus majoris partis in rebus fidei, & religionis, est penes Scripturam S. cujus cognoscendæ, quilibet jus habet,

a) *Matth. 5.*
21. 99.

exemplo Berroënsium. b) Alias juste à Syne- b) *Act. 17.*
 drio Christi confessio condemnata fuisset. c) *11.*
 Recte proin Paphnutius apud Sozomenum, d) *c) Act. 26.*
 cum in Concilio Nicæno placuisset legem in- *64.*
 troduci, *qua juberet, ut quicumq, ad sacerdotis* *d) H. E. 1. 1.*
dignitatem evecti essent, cum uxoribus, quas an- *22.*
tequam sacris initiati erant, duxerant, non dor-
mirerent, contradixit, nuptias honorabiles, & con-
suetudinem virorum cum suis uxoribus continen-
tiam vocans, hortatus etiam Concilium, ut
talem legem minime promulgaret. Nec alia fuit
*mens B. Augustini, ceu disputat B. Dorsch. e) *Scrup.**

§. 16. *Etsi vero interesse humani gene-* *Rel. p. 7.*
ris universale vitæ honestatem, & agendi com-
moditatem, complecti supra diximus, in jure
tamen agendi, quod ex ejus necessitate ori-
tur, id non licet, ut, si necessitas honestatis
cum necessitate commoditatis una locum ha-
bere non possit, hujus præ illa habeatur ra-
tio, & utile præ honesto vincat; cum potius,
revera aliquid non esse utile, censeri debeat,
nisi simul sit honestum; & nisi id fiat, quod à
sint humani generis, & vitæ socialis, aberreretur.
Inde nihil agendum, quod cum damno, &
læsione jurium alterius conjunctum. Nega-
mus hinc, licere invito territorij domino
transire per illud, cum talis transitus sit in-
justa usurpatio rei alienæ, lædatque jura do-
minij ejus, cujus ditiones transeuntur. Fa-
cti ergo potius, quam juris fuit, quando A-
gesilaus, Macedonum rege, à quo transitum

a) s. 2. *Opp. Apophth. Lacon. f. 210.* cum exercitu postulaverat, se deliberaturum dicente, apud *Plutarchum*, a) subjecit: Βυλδίδω τοίνυν, ἡμῶν ὃ περιδοίμεθα, deliberet ergo, nos pergemus. Idem censendum de occupatione loci, qui situs est in solo pacato, tempore belli, si fiat invito loci Domino. Tua enim utilitas non jubet inter pacatos quiescere honestatis & socialitatis præceptum, de abstinendo à re aliena; quasi tuæ utilitati aliorum jura cedere tenerentur. De simili casu simile ferendum iudicium.

§. 17. Ex eodem etiam principio petimus rationem decidendi quæstionem, an civis innocens, qui ad exitium ab hoste crudeli deponitur, tradi, an vero deserere possit. *Vasquius*

a) *Controv. lib. 1. c. 13. n. 3.* us, a) contra quem *Grotius* b) disputat, utrumque negat. Illud ob hanc rationem, quod

b) *I. B. P. II. 25. 3.* inter cives solummodo fit quadam bona fidei societas, ad hunc finem contracta, quo magis quisque in tuto, & cum omni commoditate vitam agere possit. Ergo cum istius contractus summam fidem bonam violare nefas sit, aut aliqua ex parte ledere, superesse, concludit, ut omnibus una civibus & sociis unum & commune periculum esse debeat, quamdiu quisque eorum reliquis concivibus innoxius minime nocuit. Deseri autem à concivibus civem non posse, contra

c) *l. 5. de iust. & l. 7. l. 4. 7.* *Dominicum Sotum* inde probat *Vasquius*, c) quia à perfidia parum remotum est; cum una salus esse debeat, unum & commune periculum inter concives, & hac de causa potissimum hujusmodi

Jusmodi societatem politicam, vitamq, socialem cives delegerint. Certe Ragusini apud Bonfium, d) hospitem etiam, Georgium Despotem, Mysia e) à Turcis exactum, cum Ragusiviventem Amurathes Turca, sibi tradi missis literis postularet, unico omnes consilio Barbari facinus abominantes, de fide hospitij securum esse jusserunt. Ipse vero, ne cujus cum profana gente belli autor esset, propediem se abiturum esse sua sponte recepit. Multo minus ergo ex ratione honesti civitati licebit civem innocentem tyranno, ejus deditioem injuste, ad satisfaciendum suæ crudelitati, postulanti, ad eandem tradere, cum id repugnet primo pacto, quo cives in unum coiverunt cœtum, quod unum nimirum, & commune, omnium sociorum periculum esse debeat, conjunctis viribus propulsandum. Nec dici potest, id civitati licere, quod primo pacto tacite id sit civitati contra civem exceptum; cum, uti id fini, propter quem quis se cœsui certò associat, repugnat, ita ordinarie nesciat illarum rerum numero esse, quæ tacite excipiuntur. Quibus enim ordinarie reclamare videmur, illa pacto tacito contra reclamantes non licet excipere. Hoc potius pacto primo exceptum credere licet, quod liceat tali casu civitati ad deditioem postulatæ deserere; vel uti *Toletus* f) loquitur, non defendere. Cum enim tota societas non præsumi possit, tale iniisse pactum cum singulis,

d) l. c. n. 19.
 e) *Rev. Magyar, doc. 112*
l. 5. f. m. 43e.
 19,

f) *Instr. B.*
fac. l. 5. c. 6.
n. 20.

ut, si unus à tyranno potentissimo, cui resisti non posset, ad eandem injustam postuletur, is cum presenti omnium internectione defenderetur, prudenter tacite quilibet in societatem civilem sub hac conditione receptus creditur; quod tali casu, is qui sic ad deditionem & eandem postuletur, abire, fugaque sibi consulere debeat, civitati que illum deserere, & ex suo coetu expellere, ni velit abire, liceat. Nec tum utile honesto praefertur, cum tale pactum turpe non sit, & incolumitas unius saluti totius societatis, certo & frustra perituræ, postponi non debeat. Quicquid aliis videatur: Nos difficultatem hanc, & jus civitatis agendi in hoc, & similibus casibus, commodius ex prima civitatis institutione, & praesumpta societatis & sociorum voluntate, naturalem ordinem sequente, jure item majoris partis, quam aliunde explicari, existimamus.

- a) Theol. Mor. t. 2. f. 667. n. 1.
- b) Theol. Mor. tr. 1. ex. 7 c. 3. n. 31.
- c) Prax. For. Pan. P. 1. l. 21. c. 3. n. 29.
- d) in Thom. t. 4. q. 64. art. 6 concl.
- e) Theol. Moral. tr. 8. c. 18. p. 517.
- f) Sum. P. 1. Def. n. 13. p. 186. ad. P. 11: 111. Homie. n. 4.
- g) l. c.

§. 18. Cæterum sicut ex his patet, quid pro *Vasquio*, & quid pro *Grosio* dici possit, ita dubium nullum est, modum excedere Moralium doctores, *Bonacinam*, a) *Escobar*. b) qui pro se allegat *Tannerum*: *Reginaldum*, c) quos sequuntur *Bonnetz*, d) *Petrus de Ledesma*, e) *Samuel de Lublino*, f) alii que, doctores, licere Reip. (*Reginaldum* g) dicit absolute) in illo casu ad se liberandam, & ad evitandum adeo grande periculum, tyranno innocentem tradere: Non quidem ut interi-

ma.

matur, sed ut respublica liberetur; cum quod, ut *Ledesmah*) loquitur, *respublica jure habet ad exponendum cives suos, quantumvis innocentes, certo mortis periculo, pro bono communi, ut videre est in bello justo;* tum quod Respublica civem cogere ad id possit, ad quod ex justitia legali & charitate tenetur, quale est, ut exposcenti tyranno, ne tota Universitas pereat, seipsum tradat. Ad hoc ergo si jure cogi potest, obsequi nolentem tradi posse, ceu hominem civitati noxium, inferunt. Verum his, aliisque rationibus non obstantibus, dissentiunt alij, à *Sayro*) allegati, quibus addendus *Francisc. Toletus*, k) negans *licere nostro casu innocentem morti tradere, inimicorum manibus; quamvis possit non defendi ob commune bonum.* Unde excusandum potius censemus, quam probandum, factum *Arcadii Imp.* qui *Gainz*, hominis *Gothi* & tyranni, exercitu valido instructi, minis territus, *Saturminum & Aurelianum*, viros consulares, quos sibi refragari arbitrabatur rebellis, atque hoc nomine postulaverat, *Sozomeno* l) scriptore, barbaro tradidit. Nimirum cum, ut notus *Seneca* m) locus habet, *ille in nos dominetur affectus, qui animum primus intravit;* turbetque consternatio malorumque undique urgentium; tali impetu mente perculsa, consulere rebus nostris haud raro solemus modo, quem sereniori rerum facie improbamus: *Οὕτω πρώτων τῶ ἀνδρῶν ἡ φύσις μάλιστα καταπίπτει πρὸς ψυχὰς,*

i) *Clav. l. 7. c. 12. n. 12.*
 k) *l. c.*

l) *Hist. Eccl. l. 8. c. 4.*
 m) *Contr. l. 8.*

n) de Inst. usq; adeo, inquit Xenophon, n) metus inter a-
Cyr. l. 3. f. omnes res terribiles maximo impetu animos per-
cellit. 67.

Jus vero civitatis ad exponendum ci-
vem periculo in bello, non applicari potest
ad statum rerum, de quo quaestio est conce-

o) Comm. in pta. Nam, uti etiam B. Boetius o) observat,
Grot. P. l. ibi non eligitur vita, uti hic fit, sed opera ci-

p. 22.

vium ad servandum totum corpus: & cum exi-
tus fortuna moderante, undiq; incertus sit, non
minus ad spem, quam ad metum via patet:

Quod in nostro casu locum vix habet, peper-
erit licet Gainas ab Arcadio traditis. Non

etiam videtur vigore primi pacti inter civita-
tem, & cui hoc in nostro casu favet, civem,

hunc, quamdiu spem fuga sibi consulendi ha-
bet, ad tradendum se tyranno teneri ex justi-

tia legali, nisi expressa civitatis lege, cui se,
cum in civium numerum reciperetur, subje-

cit, ita sit statutum; & charitate, quae à se-
ipsa incipiens, vim injustam, si fuga illam e-

vadere non possit, mavult expectare, quam
eidem se offerre. Denique nec vis domini;

p) 48. s. 29.

eminentis, contra divina jura, p) in Christia-
na imprimis civitate, hunc invertere potest

ordinem, ut necessitas honestatis post se non
relinquat necessitatem incolumitatis. Ca-

q) sam. l. de-
clam. 27.

solum illustrem huc pertinentem à Libanio, q)
Sophista, formatum producit, consideratque

r) Comm.
Grot. P. l.

B. Boetius r) noster.

p. 25/19

§. 19. Praeter hoc, quod primae socie-
tatum humanarum origines, primaque qui-

bus

bus illæ institutz sunt pacta, tam tacita quam expressa, & rationabiliter præsumta in tales societates coëuntium voluntas, origenes etiam sunt jurium, & ordinis agendi in civitate, & societatibus humanis; jus agendi in vita sociali etiam oritur ex necessitate, & natura commercij, sine quo nec major humani generis societas, nec civilis etiam consociatio, tam inter infideles, quam inter Christianos, consistere potest. Mortalium hoc inter se commercium varium est, & multiplex, pro varia consociationis ratione, quæ in genere humano datur, exercendum. Jam enim pacata est, floretque, cum inter gentes, tam inter ceteros mortales, pax & concordia, quam majoris securitatis gratia pacto etiam munire licet, atque promisso; eaque omnia agere, quæ ad illam conservandam, secundam regulas honesti, facere videntur. Nascentur hinc *jura congressuum*, secure, & cum congregantium dignitate, instituendorum; uti ipsos summos imperantes, vel summarum potestatum legatos congressos, & eongredi constat. Grotius a) refert inter modos quibus vitari potest, ne controversia in bellum erumpant; prolixius Bæcker b) explicatum. Jus Legationum; jus federis faciendi, vel commerciorum, vel auxiliorum gratia, prout mutua gentium, etiam Christianarum, indigentia requirit; jus contrahendi, paciscendique; jus postulandi juramentum ab illis, cum quibus vi-

a) l. B. P. II
23.7.

b) differe.
de Congress.
Princip.

Et § vco-

vendum. Debent enim sibi homines jura-
 menta, ex jure convivendi: Quæ & sanctos
 e) *Genes. 14.* præstitisse constat, c) Christo non improba-
 23. c. 31. 54. ta. De Christianis priorum seculorum, le-
Deut. 6. 13. gendus est *Tertullianus*, d) & *Eucherius Lugdu-*
 d) *Apolog.* *nensis* de Martyribus Thebæis, apud *Baroni-*
 e) *Ann. 297.* *um*, e) & similia. Jam sublata inter mor-
 f. m. 695. tales concordia, bello omnia ardent; quod
 uti pacis, & societatis humanæ tranquillan-
 dæ, ultimum est remedium, ita non, nisi re-
 liquis frustra adhibitis, ad illud descendendi
 jus est, necessario etiam adhibendum, si per
 alterius injurias incolumes, & quieti esse non
 f) *r. Offic.* possimus. Cum enim duo, ut *Cicero* f) loqui-
 tur, sint genera disceptandi, unum per discepta-
 tionem, alterum per vim; cumq; illud propri-
 um sit hominibus, hoc belluarum, confugiendum
 est ad posterius, si uti non licet priore. Dedu-
 cuntur hinc belli jura, exercenda quidem pro-
 ut ratio belli, vel ratio status civitatis, quæ
 bellum gerit, legitima, id suadere videtur;
 non vero quasi hoc generis humani statu o-
 mnia humana jura soluta forent, quæ tan-
 tum ad tempus suspenduntur; vel omnis hu-
 manitatis communio sublata esset; cum illa
 saltem vitæ socialis, & pacatæ, officia inter-
 mittere liceat, quorum exercitium cum fine
 belli componi nequit, salvo interim primæ-
 væ, & universalis humanæ consociationis vin-
 culo,

§. 20. Effectus hujus rei est *fides publica*, quæ etiam hostes obligat, ut mutuo præstetur. Inter Christianos etiam, ut hi tam sibi invicem eandem præstent, quam hæreticis & infidelibus, Christiana simplicitate perfidiam nullo in casu, & sub nullis circumstantiis, probante. Cum Hæreticis enim & infidelibus quia socialiter vivendum a) est, vinculo societatis, quod est fides, cum illis etiam Christianos conjungi decet, à quibus fidei officia, ceu jure sibi debita, illi jure etiam postulabunt. Unde B. Theodoretus, b) κοινόν τι, inquit, χεῖμα πάντων ἢ πίστε, communis quædam res est cunctis fides. Nam non solum hæc illam consociationem, in quantum non quoad omnia vincula bello rumpitur, custodit; sed etiam atrocissimo bello, animis vehementissime exacerbatis, ad finem belli plurimum facit. Habet enim in bello, ob fidem societatis humani generis, cujus obligatio à statu humanitatis, dum animalia rationalia & socialia semper manemus, est inseparabilis, locum jus congressuum instituendorum, jus legatorum mittendorum, pactorum ineundorum, obsidum dandorum & postulandorum, & similia; quæ sine fide publica exerceri non possunt. Eximie Cicero; c) In bello & suscipiendo, & gerendo, & deponendo, jus plurimum valet, & fides. Ex quo sequitur, justas hostium adversus hostes querelas esse posse: ita ut hominis injusti, & ferocis, sit

a) 1. Tim. 2.

2. 1. Petr. 2.

12, 15. § 7.

b) 1. IV. opp.

serm. 1. f.

482.

c) 2. de LL.

P. 176.

respondere: *Quicquid feci in hostibus, fur beb-*
 d) *Li. l. 26. li defendit.* d) Et cum Christiana societas
 vera sit mortalium consociatio, in eadem omnia hæc exerceri posse, nil est quod prohibeat. Socialiter enim vivere qui tenentur, societatis juribus gaudeant necesse est, sive publica, seu privata illa sint.

§. 21. Præter commercium denique quod in societate humani generis inter pares intercedit, & societatis paræ est cum societate pari, gentis cum gente, vel hominis cum homine, qua pares sunt, datur etiam tale inter mortales, qui sunt ejusdem societatis, hoc est inter imperantes & parentes in civitate; inter maritum & uxorem, herum & servum, patrem & liberos. Consistit autem hoc commercium in exercitio imperij & obsequij, ad finem, seu scopum societatis cujuslibet genuinum ordinati. Finis hic cum in civitate sit tam τὸ ζῆν, vivere, cujus gratia eam quoque νομίστω, natam dixit Aristote-

a) 1. *Polit.*

b) 3. *Polit.*

l. 4. al. 6.

les: a) Nam σωβρῆθη καὶ τὸ ζῆν ἵκεται αὐτῷ, conveniunt vivendi ipsius causa, rursus eodem b) explicante; qui mox sic pergit: Καὶ σωβρῆσαι πρὸς πολιτικὴν κοινωνίαν, καὶ τὸ ζῆν αὐτῶν μόνον, ὡς εὐίας πρὸς ἐνημερίαν ἐν αὐτῷ, καὶ γλυκύτητος φυσικῆς, & εὐμενίαν ἐν κοινωνίᾳ ut vivant ipsum solum; tanquam insit in ipsa vita prosperitas quadam, & dulcedo naturalis, ita ut propter eandem etiam graves tolerare molestias non dubitent.

Quam

Quam n̄ in Civitate, bene vivere: quod vitæ primo honestatem, dein ejusdem utilitates, & commoditates complectitur: Patet ex finis hujus necessitate, & hinc orta obligatione propter eundem agendi, imperantem etiam Christianum, & Rectorem civitatis Christianæ, jus habere civem sibi obligandi universaliter, ut ubique suas sic conformet actiones, ne à fine societatis aberrent, ita, ut Paulus c) loquitur, ἡσυχίαν καὶ νόστον βίον διαζόμενοι ἐν πάντων εὐσεβείᾳ καὶ σωφροσύνῃ, ut placidam ac quietam vitam degamus in omni pietate & honestate. Ad hunc finem obtinendum necessariz sunt omnes illæ potestates, & facultates agendi morales, quæ jurium majestaticorum nomine alias celebrantur, quæque naturaliter ita sunt connexæ, ut si una vel altera abfuerit, mancum sit, ut Pufendorf. d) monet, futurum imperium, nec ad finem civitatis procurandum idoneum: Cum circa omnes actiones, res atque personas, ad hunc scopum ordinandas, vim suam hoc jus imperantium exerat. Ipsam autem partium harum cõhærentiam inseparabilem explicant Grotius, e) Lampadius, f) Pufendorsius, g) alij.

c) 1. Tim. 2. 20

d) de Offic. l. 2. c. 7. 17.

e) I. B. P. l. 3. 6.

f) de Rep. Rom.

Germ. P. l. 5. 15.

g) de Offic. l. 2. c. 7.

a) Genes. 22. 28.

b) Pad. l. 25. c. 109

§. 22. *Commercium maris & fœminæ conjugale*, uti ordinatur in omni societate nuptiali ad sobolis propagationem: a) Τοῖς γαμνύκοις ἄλλοις ἢ κἀνδραπόδισι, illis qui matrimonio juncti sunt, scopus est & institutum, procreate liberos, ait Clem. Alex. b) Ita utrique con-

- conjugum potestatem & jus in alterius corpus largitur, c) finis hujus obtinendi gratia, & in remedium incontinentiæ, d) quod est finis consociationis hujus accessorius. Habiles ergo ad matrimonium esse debent, qui se ejus contrahendi jus habere contendunt, de quo prolixè *Clemens Alexandrinus*. e) Cumque matrimonium ad propriam tantum, utriusque conjugum, non aliis sobolem querendam institutum sit; neuter conjugum, quorum hic paria jura sunt, jus habet corporis sui usum alijs concedendi, sive primarij, sive secundarij finis gratia id fiat; cum finis matrimonij extra matrimonium non detur. Summam in vita sociali confusionem hæc mulierum usurpatio, & permutatio infert. Unde
- f) *Apol. sm. Tertullianus*: f) *Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores*: Reprehendens illos, qui non solum amicorum usurpant matrimonia, sed & sua amicis patientissime subministrant. Qualitas quoque commercij matrimonialis inter parentes & liberos jus connubiale nunquam largitur; g) inter fratrem & sororem non nisi in casu propagationis humani generis, ex unius hominis sanguine. h) Et cum inter maritum & uxorem societas jus agnoscat rectorium, i) regere quidem, & corrigere uxoris mores licebit, non tamen extremo in eandem animadvertere supplicio: Quod tamen cum jure naturalis, & necessariæ defensionis

tionis sub moderamine inculpatæ tutelæ, non erit confundendum,

§. 23. *Commercium* quod in societate inter parentes & liberos datur, uti fundatur in fine hujus societatis, qui est liberorum educatio, a) ita ratio est jurium hujus consociationis. Parentes enim, quia liberos educare tenentur, inde jura quoque sua liberorum vitam, actiones, & mores regendi, petulantiam eorum coercendi, contumaces puniendi, refractarios cogendi, habent, pro indole hujus consociationis, quæ paterna est, & ratione ætatis liberorum, quæ variat. Et cum convictus hic non careat mutuo amoris naturalis affectu, qui isto commercio magis incenditur, & sua liberis hinc derivare licebit jura, qualia sunt: Jus familiæ; successio in bona parentum, &c. alibi explicanda.

§. 24. Ratio denique *commercij*, quod in societate herili inter herum & servum datur, a) origines ostendit, & qualitates jurium cum heri, tum servi. Vel enim istud commercium ex pacto tantum, & locationis conditionis contractu datur; vel oritur ex proprietate, & dominio personæ. Ibi locum habent jura utriusque partis, ex pacti & contractus modo quæsitæ; hic jus re, seu sua, libere utendi, solis humanitatis, & æquitatis naturalis legibus temperatum. ἢ μὴ δὲ λέγει, inquit Aristoteles, b) ἐν ἐστὶ φιλία τοῦ εἰς αὐτὸν, ἢ δ' ἀνθρώπου, qua servus est id quod est, nulla cum

a) Eph. 6. 4.

a) Eph. 6. 5,
Colos. 3. 22,
Tit. 2. 9.
2. Per. 2. 18.

b) Ethic. Nicom. l. 8. c. 11.

cum eo amicitia intercedit domino: sed qua homo est, aliqua.

a) *Tit. 2.*

§. 25. Officia hæc inter Conjuges, parentes item atque liberos, heros atque ser- vos, & jus à se invicem ista postulandi, reli- gio, & disciplina Christiana non tollit; ceu in Decalogo contenta, & ab Apostolo, a) cum *deus vivendum esse urget, intimata, & passim, ceu ex supra dictis patet, notata; sine quibus etiam minores istæ societates subsiste- re nesciunt.* Similiter Cyprianus, b) in *bre- viario preceptorum cælestium de religiosa secta nostra, ut loquitur gloriosus Martyr, discipli- na, Quirinum suum infor- mans, liberis, paren- tibus, servis, heris, eadem Pauli monita com- mendat.*

b) *l. 3. ad Quirin. c. 70. f. 312.*

§. 26. Communia hæc sunt omnibus Christianis, & non Christianis, officia, atque jura agendi, vel postulandi, habendique ali- quid in vita sociali, quæ etiam naturali lumi- ne pratico innotescunt; Christianis licet ex Spiritus sancti illuminatione, per scripturas facta, etiam nota sint. Quatenus itaque ex viribus naturæ talia peraguntur humana sunt; qua vero ex fide fiunt, à conversis & rege- nitis, ex gratia Spiritus sancti renovatrice, & ad ea quæ sunt Spiritus DEI referuntur, bo- norumque operum nomen merentur, Chri- stiana sunt. Ibi agitur sub intuitu boni, ra- tionis lumine cogniti, quod in Gentiles etiam cadit: a) Hic vero sub intuitu boni fide agni- ti, b)

a) *Rom. 1. 29. f. 2. 29. f. 2.*

b) & sunt fructus spiritus. c) Illi actus b) Rom. 14.
 naturales, seu ut cum scriptura loquamur, d) 24.
 animales sunt, & ratione objectorum, & ratio- c) Gal. 5. 22.
 ne causa efficiens: Hi ratione objecti mate- d) 1. Cor. 2.
 rialis naturales quidem dici queunt; ratione
 vero causa efficiens, & qua motu regenitis
 proprio, virtuteque gratiæ in regeneratione
 acceptæ, peraguntur, sub ratione quadam spi-
 rituali, spirituales sunt. De quo prolixius B.
 D. Iohannes Musæus. e) Nimirum sicut sci- e) de Con-
 entia & fides circa idem objectum naturale, vers. diff. 4.
 diversa licet ratione sub qua, interdum ver- c. 1. s. 37.
 fantur, quod ex lumine naturæ, & verbo DEI p. 264. / 99.
 innotescit; f) ita circa idem objectum *νε- f) Ebr. 11.*
κτιν materiale, naturalis & spiritualis homo,
 diversimode licet, ut explicatum, interdum oc-
 cupantur. Longe hinc aliter, quam olim Stoici,
 quid Christianum in vita sociali Christiana of-
 ficiū sit, describit Clemens Alexandrinus: g) g) *Padag.*
 Nimirum *διόλουδον ἐν τῷ βίῳ θεῷ καὶ χριστῷ* l. 1. c. 13. f.
βύλημα, ἐναποθέμενον αἰδίῳ ζῶν, quæ in vita m. 136.
DEVM & Christum sequitur voluntas una, qua
se propter vitam æternam recte, & ex virtute ge-
rit. Stoicis vero *θεσπικον καὶ καθεκον*, officii-
 um audivit τὸ *καποθέμενον καὶ τὸ λόγῳ ἰσα-*
κολῶν, quod ex rationis obedientia recte geritur.
 Consentit disciplina B. Ambrosij: Et videtur,
 ex recentioribus, ad hanc differentiam offi-
 ciorum etiam respexisse Poloniz Marechal-
 lus, Lucas Opalenius, sub Pauli Naocelij nomi-
 ne, in libr. de Officiis: Nec omnino male: li-

cet quæ ex domestica disciplina immiscuit, nobis non probentur.

§. 27. Cæterorum denique, quæ commoditas vitæ socialis, ratio vivendi, usus etiam vitæ humanæ desiderat, faciendorum & usurpandorum Christianos jus habere, Tertullianus rursus inquit: a) *Non Brachmanæ, inquam, sumus, aut Indorum Gymnosophistæ, sylvicola, & exules vitæ. Meminimus gratiam nos debere Domino DEO creatori, nullum fructum operum ejus repudiamus. Itaque, non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis, cohabitamus in hoc seculo, navigamus & nos vobiscum & militamus, & rusticamur, & mercamur, proinde miscemus artes, opera nostra publicamus usui gentilium.*

a) *Apolog. f. 883.*

ARTICULUS III.

De

JURE SACRORUM.

§. I.

SACRORUM uti in omni societate humana summa est necessitas, ita divinis, humanisque legibus illorum præcipitur custodia.

a) *Rom. 1. 9. Τὸ γνωστὸν ἔστι* a) per naturam manifestum est in nobis, ut DEUM, cui omnia debemus, cognoscentes, eundem etiam, ceu creatorem,

ut

ut creaturas decet, veneremur. *Hac, hinc ex-
 imie inquit Lactantius, b) conditione gignimur, b) l. 4. c. 22.
 ut generanti nos DEO justa & debita obsequia
 præbeamus, hunc solum noverimus, hunc sequa-
 mur: Quo nomine etiam, eodem Doctore, c) de ira Dei
 justitie DEI cultus adscribitur: quem qui non
 suscipit, hic à natura hominis alienus vitam pe-
 cudum sub humana specie vivit. DEI equidem
 colendi ergo, ab ipso Numine Optimo, Ma-
 ximo, adhuc per naturam, idque quoad pri-
 mas tantum, easque obscuriores lineas, suffi-
 cienter autem in Scripturis sacris religio no-
 bis præscripta est: Sed prævalens perversa
 educatio, & naturæ imbecillitas, atque de-
 pravatio, quæque hinc orta est, in scripturis
 etiam interpretandis, φιλαυτία, qua cuilibet
 id placet, quod in oculis ipsius rectum vide-
 tur, cum naturalis homo non percipit ea, que
 sunt Spiritus DEI, que illi sunt μωεία, stulti-
 tia, d) in diversas de religione mentes homi- d) 1. Cor. 2.
 num distrahunt sententias, in simultatem, dis- 14.
 sidia, & hostiles inimicitias erupturas, verum
 licet non nisi unum sit. An ergo, & quid
 cuilibet homini hic juris, quidque circa cu-
 stodiam rei in vita sociali summe necessariæ
 justum sit, diversimode cum mortales disqui-
 rant; quid ex rei natura, sana ratione, & Scri-
 ptura sacra, secundum Augustanæ Confessio-
 nis Doctorum disciplinam, maxime socialem,
 nobis videatur, paucis explicabimus, arduam*

e) *de Constit.* licet hanc materiam, & disputationibus ob-
imp. R. P. I. noxiam esse fateatur cum aliis *Lampadius, c)*
§. 16.

SUBSECTIO I.

De

JURE CIRCA RELI-
GIONEM.

§. 1.

ET si quid ex *jure religionis* liceat prolixius, & distinctius, quam in presenti fit, explicandum videatur, ostendere tamen nunc, & illustrare aliquot exemplis licebit, ut in superioribus factum, quomodo inter origines facultatis agendi, certumque genus actionum edendi, *religio* referatur. Docebit hoc ipsa natura, indoles, & finis religionis, hujusque consideratio. A natura enim & fine rei pendendum, quid juris agendi illa largiatur, quem-

a) *c. de LL.* admodum, ut *Cicero* a) loquitur, *omnia honesta ac turpia à natura dijudicantur.*
P. 165.

§. 2. Significatur *religionis* vocabulo modus colendi DEUM, non quidem qualem ratio sibi relicta præcise præscribit, sed potius qualem à DEO facta revelatio præprimis docet. Ille enim Numinis colendi modus, etsi vera sit religio, & ἀληθινή ἡ θεία, *veritas*

a) *Rom. 1. 25.* *DEI Paulo* a) dicatur, quamdiu ejus principia debito modo accipiuntur; longe tamen imperfectior est, quam ut sufficiat saluti æternæ

nz

nã obtinendã, cujus homo vage, ex sensu ali-
 quo immortalitatis animã suã, avidus est; de-
 bilior licet ille fuerit in Gentilibus, ita ut ex
 imperfectionis hujus sensu, ultra prudentiam
 banc universalem, uti appellatur Edoardo Her-
 berto de Cherbury, divinam aliquam revelatio-
 nem desideraverint saniores etiam ex Gentili-
 bus, Pythagoras, Plato. Contendat enim licet
 ratio cum Cherburio, b) etsi vix sine formidi-
 ne oppositi, ex naturali aliqua fiducia, quam
 in divina bonitate, atque Ente per naturam
 optimo & perfectissimo locet, DEUM cum-
 ctis hominibus ita consuluisse, ut, quã Her-
 bertus c) est sententia, & verba, una cum appe-
 titione status aterni beatoris, quam illorum ani-
 mis indidit, media porro quadam communia, ef-
 ficaciaq, ad statum illum consequendum submi-
 nistraverit; attamen uti summi boni non nisi
 vage homo, cœlo exul, est cupidus, ita ad o-
 mnia cœcutit, lucis, viã, ducis ex se ignarus.
 Est, inquit B. Dannhaverus, d) hominis unius-
 cujusq, votum; quid me oportet facere, ut sal-
 vus sim? Quid boni faciam, ut habeam vitam
 aternam? Quærit DEVM, palpat divinitatis
 vestigia ubivis obvia, implorat ἱεργῶν ὄντων, qui
 manu ducant; palans, & ad omnia, cœcuti-
 ens; prolixius hoc contra religionis natura-
 lis doctorem Anglum explicante Iohanne Mu-
 seo, e) Theologo Jenensi. Unde Clemens
 Alexandrinus, f) ἔχ' inquit, ἰχέγγυοι διδάσκα-
 λοι τοῦ Θεοῦ λέγοντες ἀνθρώποι καὶ δὸ ἀνθρώπων,

b) de Veri-
 tat. & in
 l. de caus.
 error. pas-
 sim.

c) append.
 ad l. de
 caus. error.
 post fin.

d) Hodesoph.
 p. 21.

e) de Lu-
 min. Nati
 ad salut.
 insuffic. con-
 tra Edoard.
 Herbers.

f) 6. Strom.
 f. 697.

Ff 3 non

non sunt fide digni cum de DEO loquantur homines. Nam ο μὴ θεὸς ἀπὸ τ' αληθῆ λέγειν δυνάμενος, ἀπ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ θεὸς θεῶν πισυ-
τις, qui non potest de seipso vera dicere, an-
non multo magis ne de DEO quidem ei creden-

g) *Contra*
Gens. l. 2. p.
m. 113.

b) *l. 2. c. 3.*

dum est. Et Arnobius: g) Quibus modis ordina-
vit res suas DEVS, homo animal cecum, & ip-
sum se nesciens, ullis rationibus consequi non pot-
est. Concise etiam Lactantius, h) homines
revelatione destitutos, summum hominis officii-
um non reipsa, proposito tamen tenere, affirmat.
Ne dicam, magnum argumentum vanitatis
religionis Naturalis, seu sufficientis ad conse-
quendum statum hac vita beatiorem, esse,
quod nusquam gentium per universum ter-
rarum orbem illam invenire liceat, nec aliter
detur, quam Aristoteles, de sua materia pri-
ma, & privatione disputavit, quæ actu nun-
quam extiterunt. Licet interim non nege-
mus, DEUM avocando per naturam, univer-
sali hac sua providentia, Gentiles ab idolola-
tria ad veri DEI, verique cultus & Ecclesiæ
inquisitionem, ad poenitentiam etiam vocan-
do, ultimo intendisse æternam hominum, sic
per naturam vocatorum, salutem, notante
B. D. Iohanne Schmidio. i)

i) *de Leg.*
Nat. 5. 2.

§. 3. Cum itaque naturalis religio im-
perfecta sit, tam quoad cognitionem, quam
quoad cultum divinum, μόνη τῶν αἰώνων, uti con-
cludit Clemens Alexandrin. a) ἡ πρὸς ἡμῖν θεο-
διδασκεία ἐστὶ σοφία, ἀφ' ἧς αἱ πάντες παρατῆς σο-
φίας

a) *l. c.*

φίσι ἡρώτων, ἴσως γὰρ τῆς ἀληθείας σοχάζονται,
 sola ergo est à DEO tradita, qua est apud nos
 doctrina, à qua dependens omnes fontes sapi-
 entia, quicumq; ad veritatem, tanquam ad sco-
 rum, feruntur. Tradita autem hæc est per
 revelationem externam, viva voce olim, &
 sine scripto, propagatam, in sequentibus ve-
 ro temporibus verbo scripto comprehensam.
 Hujus auctoritati, & certitudini, ut insultent
 Herbertus, b) Hobbins, c) Spinosæ, d) nobilis ista
 impostorum nostri temporis triga, ex digno B.
 Dn. Korholtii e) elogio; quibus merito ad-
 dendus Beckerus, f) nuperus Empecta, nimis
 sunt hesterni, postquam contra tot Atheos,
 illusores, Lucianos, Hæreticos, atque Genti-
 lium sapientes gloriose hæcenus triumphava-
 vit. Sunt tamen non minus religioni natu-
 rali, imperfectæ licet & insufficienti, sua jura,
 quam illa, quæ verum de DEO sensum, &
 rectum DEI cultum, sufficienter ex revela-
 tione scripta continet, sua jura habet; quæ
 ne falsæ quidem per omnia deneganda sunt;
 non quidem ideo quod matæologia sit, sed
 ob opinionem illorum, à quibus pro vera re-
 ligione habetur, & quibuscum socialiter ne-
 cessario nobis est vivendum.

§. 4. *Naturalis religio*, quæ pure talis
 sit, nullibi inter mortales datur, sed vel assu-
 mento gentili idololatræ corrumpitur, vel
 Muhamedana, vel hæretica impietate, alio-
 que modo deformatur, vel Christiana disci-

b) l. c.
 c) de Cris.
 c. 15. 18. c. 17.
 27. *Leviatib.*
 c. 32. sq.
 d) *Tractat.*
Theolog. Po-
lit. Præfat.
& passim.
 e) *de tribus*
Impostor.
Magn.
Præf.
 f) *Mund.*
fascinat.

plina, sacris Prophetarum & Apostolorum literis tradita, perficitur. De iure ergo religionem constituendi inter mortales, quæque publica sit, publiceque exerceri debeat, ordinandi, notandum, quod, licet ob rerum humanarum imperfectionem, & sensus de religione inter homines diversitatem, res non careat, in praxi imprimis, sumis difficultatibus; jus illud omnino etiam sit penes Rectores civitatum, & populorum, postquam nimirum, quæ vera sit religio legitime, & sufficienter prius cognoverint; suadendo tamen potius, consente sic ex Græcis Ecclesiæ Doctoribus

- a) *Padag. Clem. Alexandr.* a) ex Lat. *Tertull.* b) quam, quod contra *Sciopium, & Bellarminum* asserimus, per vim imperando & cogendo. Rectorum vero jus esse constituere, civiliter scilicet, contra turbatores, & novatores, cujus religionis exercitium publice vigere debeat, cum civium licet, qui qua homines naturaliter, & æqualiter, hic sua jura habent, consensu; nam ex *sua fide quilibet vivet*; c) ex fine, cujus gratia imperandi potestatem à DEO acceperunt, cognoscitur, qui est ut vivamus *ὁ πᾶσι ἐκκλησίᾳ καὶ οὐνόματι, in omni pietate & honestate.* d) Prurienti itaque petulanter in religione novandi libidini, quam omnis generis impietas consequi solet, à qua vera religio abhorret, cum legem Domini *custodire* tenentur imperantes, e) ex potestate legislatoria jus habent obicem ponendi, ne pro lubitu
- b) *ad Scapul. f. m. 152.*
- c) *Habac. 2. 4.*
- d) *1. Tim. 2. 1.*
- e) *Deut. 17. 18. Jos. 1. 7.*

lubitu quilibet sibi sacra fingat, privatumque DEI cultum superstitiose pro lubitu excogitet; uti non existente apud Ebrzos rege, cum quilibet, *quod rectum in oculis ejus erat, faceret*, f) Micha quidam idololatricum instituit cultum. *In hoc reges, inquit B. Augustinus, g) sicut eis divinitus precipitur, DEO serviunt, in quantum Reges sunt, si in suo regno bona jubent, mala prohibeant, non solum qua pertinent ad humanam societatem, verum etiam, qua ad divinam religionem.* Quod salvo tamen ordine intelligendum, *Independentissimus etiam, ad cujus asylum in Anglia se statim receperunt, qui sibi conscj fuerunt singularitatis, quam non toleratum iri viderunt, ut libere sua monstra opinionum foverent; quantum, imperio civili non coërcitus, turbarum in Ecclesia Britannica, Republicæ etiam nōxiarum, dederit, quantum hæresum pepererit, ex Honorio Reggio, h) & Hournbeckio i) patet. Sectariorum colluvie, inquit Creyghonus, k) miserabilis insula (Britannia) non minus oppleta fuit, quam tellus olim Memphisica locustis ac ranis.*

f) *Judic. 17.*

g) *4. 99.*

h) *Lib. 3. contr. Cresc.*

i) *6. 51.*

h) *de Stat. Eccles. Brit.*

i) *Sum. Controvers.*

l. 10.

k) *Histor. Consil. Florent. Praef. ad Lector.*

l. 10.

k) *Histor. Consil. Florent. Praef. ad Lector.*

l. 10.

k) *Histor. Consil. Florent. Praef. ad Lector.*

l. 10.

§. 5. Non minus tamen, ceu dicere incepimus, & illis, quibus obsequij gloria relicta est, sua circa religionem, qua publice vigere debet, & à cunctis recipi, competunt jura, quæ non ex concessione imperantis demum accipiunt, vel acceperunt, sed jam habuerunt, antequam se imperio humano sub-

mississe concipiuntur. Nam & solitarius homo, & in libertate naturali, extra cœtus humanos, degens, in quo *τὸ φυσικὸν ἔστι Θεῷ* naturaliter datur, a) ad religionem obligatur, quia,

a) *Rom. 1.*

19.

b) *l. 4. c. 21.*

c) *I. Lactant.*

l. 3. c. 10.

ut *Lactantius* b) loquitur, *servire nos DEO, ut domino, & obsequi ut patri, necesse est: Quia, ut cuncta viventia subiecta homini, sic ipsam hominem sibi.* c) In societatem itaque quando

plures congregari instituunt, extra cœtum socialem qui hætenus vixerunt, inter alia jura libertatis quibus gaudent, etiam *jura religionis*, ejusque quoad cæteros homines libertatem, secum adferunt, quod invitis ab eo, à quo non acceperunt, extorqueri non potest, ceu res à DEO immediate concessa, propter quam soli DEO obligantur. Nec etiam debet, ob allegatam rationem, cum per religionem non mortalibus, sed ipsi DEO immediate teneamur; nisi talis sit, ut vitæ socialis officia impediatur, quod vera Christiana religio nunquam facit; & in ipsam humani generis societatem crudelis sit, qualis illa est religio, quæ seditiosa est, vel Diabolum colit, sacrificiisque humanis Numen, quod sibi fingit, placare solet.

Quis non exhorrescat audiens, vel legens, quod *Iohannes de Summaraga*, d) de incolis urbis Mexicanæ refert, quod *Die suis annuatim ultra viginti millia puerorum puellarumque, eorumque, corda sacrificarint.* Minime sane contra jura religionis, & naturalem ejus libertatem, egisse censendus est *Gelo*, qui, scriptore

d) *Epist. ad suos ordin. congreg. an. 1532. Vid. Nov. Orb. region. inf. f. 666.*

Plin.

Plutarcho, e) Carthaginensibus, Molochi eul. e) s. 2. Opp. toribus, ad Himeram debellatis, pacem componens cum victis, coëgit eos inter conditiones pacis hanc quoq; adscribere: ὅτι καὶ τὰ τέκνα ταύτων) τὰς Κεῖνον καταδύοιεν, ipsos in posterum liberos Saturno nunquam immolaturus. Vera religio cum republ. optime concordat: *Paule* explicante. f) Et in hoc triumphat religio f) Rom. 13. Evangelica invariatae Aug. Conf. quod ceu vera, maxime prae omnibus socialis etiam sit, & doctrinam de majestate imperantium in primis incorruptam & sanctam conservet.

§. 6. Ceterum quanquam qui se societati alicui aggregant, vel cum aliis in societatem quandam congregantur, jura & libertatem religionis naturalem retineant; nil tamen impedit, quo minus ordinate id fiat, sequendo vel religionem, quae communi consensu pactoque civitatis est recepta; vel, si diversum isti aggregati sentiunt, dissentientes, quibus associantur, ceu in possessione constitutos & ut tempore priores, sic jure suae religionis potiores, non turbando, nec impediendo; vel privatam suam sententiam aliis non obtrudendo, sed secum fovendo, nec disseminando. Quod si vero coetui quis se associans, suam circa religionem libertatem & sententiam subjicit voluntati summorum imperantium, totiusque coetus sequitur judicium, non ratione religionis cujuscunque id facere censeri debet, sed intuitu tunc receptae

ceptæ id fieri statuendum; ita ut si mutata ista religione aliam introduci contingat, civis talis ut similiter suam mutet religionem, non cogi possit ob hanc rationem, quod voluntatem suam circa religionem submiserit imperantibus, & iudicio cœtus cui se associavit. Cum enim id non fecerit, nisi ratione religionis tunc vigentis, quam cum civitate & imperantibus pro vera habuit, circa alias sibi suum jus, suamque reservavit libertatem, impie, & contra jura DEO debita facturus, si ratione cujuscuque religionis, suam voluntatem ita nude subjecisset voluntati totius cœtus, vel summorum in eo imperantium.

a) *ad Scapul. c. 2. f. sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, ut m. 552. 59.*

Colimus, inquit Tertullianus, a) imperatorem hominem à DEO secundum &c. Itaq; & sacrificamus pro salute Imperatoris, sed DEO nostro & ipsius, sed quomodo precepit DEVS, pura prece. Naturalis etiam quod sit potestatis, unicuique colere quod putaverit, recte licet omnes putare, nec suo religionis jure, & naturali hac potestate, ut à multis fit, abuti debeant, censuit Olaus Sueciæ rex apud Loccenium.

b) *Histor. Suec. l. 2. p. 52.*

b) Cum enim, quid ad religionem Christianam conversus moliretur, Sueci Gentiles animadverterent, ne vi ad deserendum Deorum cultum ab eo cogerentur, ita cum Rege pacti sunt, ut in quacunq; Suecia provincia, qua ipsi placeret, Christiana religionis Ecclesiam constitueret, neminem autem ex populo à cultu Deo-

Deorum recedere per vim cogeret, sed quibuscumque liberum foret, & qui sponte ad Christum converti vellent: Hac conditio cum regi placeret, in occidentali & australi Gothia per Sigfridum, DEO faciente, fundari curavit Ecclesiam, & se cum sui sacro fonte ablui. Violentiora contra fuerunt media ista, quam indoles religionis, vel propagandæ, vel reformandæ admittit, quorum autorem se fuisse gloriatus est Caraffa. c)

§. 7. Jus nimirum & libertas religionis spectatur, vel qua est *jus imperantis & publicum*, vel qua *privatum & privatorum*. Illo modo significat jus ad constituendum cultum publicum, & si modum habendi spectes, limitari id potest, atque restringi certo pacto atque conventionione, quæ pactis fundamentalibus, quibus societas ab initio sui coalluit, continetur, quaque pacificantes ab imperantium imperio sibi nonnulla exceperunt. Qua vero *privatum seu privatorum, libertas religionis*, B. Dorscheo a) explicante, est aliquid *debitum conscientis, quibus naturaliter hoc debitum est, ut propter caliginem ad divina nulla adigantur ad credendum vi.* Fluit hoc religionis jus ex naturali hominum æqualitate, qua ad colendum Numen jam omnes obligati sumus, & fuimus, antequam ordo imperandi & parendi, ex præcepto J. N. fuit introductus, quo facto illi quibus parendi gloria est relicta, jure religionis non exciderunt, cum

c) Germanæ
sacr. restau-
rat. p. 98.
103. 114. 129.
199. 134. 185.
199.

a) Proörom.
Anticrif.
p. 18.

cum sit res conscientia, quæ hominum imperio coactivo non subicitur. Bene etiam censuit *Tamburinus*, b) violentioribus esse abstinentendum, ne infideles simile quid erga nostros perpetrent.

b) s. 2. *Opp. Moral. f. 17.*

§. 8. Quamquam vero hæc ita sint, jus tamen habent summæ potestates ex jure religionis, quod attinet potestatem in sacris *directoriam*, suos invitandi subditos ad veram religionem amplectendam, recte illud, & iuste exercituri, ubi nullam aliam, sed hanc tantum iisdem proposuerint; secus licet hæd raro contingat, ob dissensum in religione, qui maximis difficultatibus negotium hoc objicit, quolibet dissentientium pro suæ religionis veritate contendente. Fecerunt ita principes Christiani, *Constantinus M.* qui Emeritæ in Hispania, veteri inscriptione, hoc nomine *religionis & fidei auctor* dicitur; *Theodosius M.* & alij, ita ut, cum tanquam victores nullis pactis, quo minus quavis arte licita religionem Christianam promoverent, eidemque libertatem procurarent, impedirentur, gentili superstitioni, magis magisque obicem ponerent, templa denique destruerent idololatrarum, cum quiescere nescirent, vehementer post *Zosimum*, a) hoc nomine indignante *Eunapio*. b) Ethnicam licet suam religionem pertinaces non ejurarent.

a) *Hist. l. 4.*
b) *Vit. Soph. p. m. 63.*

§. 9. *Hellistzum*, Æthiopum Regem Christianum, victis *Homeritis*, rege illorum

ca-

caelo, alium cumque Christianum præposuisse, *Procopius* a) refert. Non dubitamus, quin a) *de bell. Persic. l. 1.*
 victor Æthiops id facere potuerit, cum Christianum infidelibus imperare imperio civili nil impediatur, nec religionis diversitas jura imperandi & obligationem parendi tollat, modo imperio non abutatur ad vim conscientie inferendam.

§. 10. Citra idololatriæ crimen jura religionis Gentilium externa, assumpto Pontificis Maximi titulo, Christiani Imperatores primorum temporum ad se trahebant, uti Constantinum M. ex *Zosimo*, b) in inscriptionibus, atque nummis, fecisse constat. Arcanum dominationis id erat, plane remoto omni respectu ad Gentilem superstitionem. b) *l. c.*
 Concernebant enim ista tantum civilem quandam potestatem, illa in Republ. præcipiendi, quæ Gentiles Imperatores, qua Pontifices Maximi, exercere solebant, & qua in rebus ad religionem suam, seu superstitionem potius pertinentibus, atque sic sacrorum paganorum Præfides erant.

Amplissima enim, supra Consules etiam, notante ex *Cicerone*, & aliis *Baronio*,

a) *hujus Magistratus fuit auctoritas; quippe qui poterat comitia, ne fierent religionis intuitu, prohibere, factaq; reddere irrita, decretis a senatu intercedere, eademq; intercidere: Fierentne bella, ex ejus arbitrio pendebat; jussu quoq; ejus se Consules abdicabant. Leges etiam de sacris pro arbitrio iidem condebant.* a) *Annal. l. 3. ad ann. C. 312. n. 98. f. 90.*
 Jurium

rium horum exercendorum gratia, utque ex jure circa sacra, non solum religionem Gentilem coërcere, sed & Christianam promovere possent, titulum & amictum Pontificis maximi, à Pontificibus Ethnicis oblatum, sumebant Christiani Imperatores; citra tamen solennitatem aliquam superstitiosam, atque communicationem cum sacris Gentilium, quæ abrogatum ibant, retentis imperij civilis juribus, quæ ex potestate circa sacra Pontifices isti maximi sibi arrogabant, quæque iste titulus etiam significaverat. Ita Pontificis appellationem in titulum mere politicum, & vestis Pontificiæ assumptionem in ceremoniam quandam pure civilem, mutaverant Imperatores, citra ullam speciem collusionis alicujus cum superstitione, & impietate Gentilium. Abhorruerant Principes isti Christiani à munere Pontificis superstitioso, sed non à juribus ejusdem in Republ. politicis. Non dubitavit sane *Gennadius Scholarius*, Patriarcha Constantinopolitanus, à Mahomete II. Constantinopolis expugnatore, Turca, in Patriarchali munere confirmari, explicante

b) *Turca Martino Crusio*, b) quod citra fraudem religionis Christianæ id fieret.

§. II. Similiter non simpliciter pro collusione quadam illicita cum diversa censendum est religione, si in regia inauguratione, à diversæ religionis Episcopo unctio peragitur; modo ritus sacri in inauguratione adhibendi neutrius

trius religioni & sacris repugnent, & satis urgens sic jubeat necessitas. Unctionis enim ritus hodie non solum per se, & sua natura, res est indifferens, humana voluntate introducta, & plane externa; libere etiam adhibetur, ceu signum legitimæ, ordinariæ, cunctisque probatæ vocationis ad regnum: Sed & religionem per se plane non concernit, fierique potest sine ceremoniis, quæ alterius sacris repugnent, ceu ritus mere externus, planeque libere assumtus. Unde, quod regni leges ita juberent, Sigismundus, Sueciæ Rex, Romano-Catholicus licet, ab Upsalienfi Præsule, Augustanæ Confessioni addicto, religionis diversitate non obstante, in Suecorum regem ungi non dubitavit, nec id facere idem Præsul detrectavit, licet *Franciscus de mala Spina, Pontificis Orator, ritus sacros in Regis inauguratione administrare studuerit, re-latum Loccenio.* a) Simile est, quando mini- a) *Histor. Suec. l. 7. p. 418.*
ster Lutheranus à Magistratu Pontificio ad munus Ecclesiasticum, in Ecclesia invariata August. Confessioni addicta, vocatur. Ita nec ab Hæreticis legitime baptizatos rebaptizamus. Rata ergo talis manet Unctio.

§. 12. An vero Princeps subdito, vel herus diversæ religionis servo, vel alias in parendi conditione constituto, præcipere possit, ut vel officij politici, vel servitij causa, ad sua se comitetur sacra, usque intersit, quæsitum fuit, cum in Comitibus Germanicis, Augustæ celebra-

bratis, Carolus V. Cæs. Missam aditurus, *Saxonem*, inter Protestantes Principem, *adesse juberet, ac sibi præferre gladium, quod ejus id esset officium in ejusmodi pompis*, ceu refert *Sleidanus*. a)

a) *Comm.*
h. 7.

Sane uti nuda præsentia non infert collusionem cum cultu alieno, vel cum eodem aliquam communicationem, ita simpliciter illicitum non est adesse alienis sacris, modo non simules eundem cultum, vel alio modo illicito cum illo communices. Licuit certe ex *Elisæ* concessione *Naamani* Syro, post sui conversionem, interesse sacris idololatricis regis sui, in domo Idoli *Rimmonis*, officij politici causa. b)

b) *2. Reg. 5.*
18.

c) *Præleç.*
6. qq. illust.
q. 6.

b) Censemus enim cum *Georg. Abbatio*, c) continuisse petitionem *Naamani* desideratam dispensationem super futuris officiis, *Regi in aditu ad idololatricum cultum præstandis*; nimirum ut incurvando se præstaret regi servitium externum, quod munus illius politici requirebat, & citra communicationem cum idololatria Gentili præstari poterat. Unde sicut *Naaman* ab *Elisa* impetravit, ut sibi liceret comitari Regem ad templum *Rimmon*, ita *Saxo* re deliberata, cum *Theologi* dicerent, licere adesse, quod ad suum officium esset vocatus, non ad *Missam*, velus ad cultum divinum, accessit, memorante rursus *Sleidano*. d)

d) *l. c.*
e) *de idolol.*
f. m. 738.

d) Idem censuit *Tertullianus*: e) Si propter sacrificium (Ethnicum) vocatus admissam, ero particeps idololatria; si me alia causa

conjungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificij.

§. 13. Quod parvuli Judæorum parentibus eripiendi sint, & illis invitis baptizandi, recte negatur; a) quod etiam de aliorum infidelium infantibus habendum: De quo post Thomam b) Antoninus, c) ArchiEp. Florentin. Sylv. d) ex Tabiena Samuel de Lublino, e) & alij. Tamburinus, Jesuita Siculus, f) cum aliis, quos adducit, restricte loquitur: Infantes, inquit, parentum infidelium, qui parentes sui juris sunt, nec ullo modo subjecti Principibus Christianis, non possunt parentibus utriusque invitis baptizari. Verum recte monet Prieras, g) quod princeps (Christianus) non plus, sed minus dominetur super filio Iudæi, quam super patre, & tamen patrem non potest cogere ad suscipiendum baptismum in se. Nec potest Judæus, vel infidelis alius, civiliter subjectus, ob religionis diversitatem privari jure patriæ potestatis, cum non sit delictum civile, cum imperante nolle quoad religionem consentire. Jura religionis Christianæ non tollunt jura naturalia, & sic nec potestatis patriæ, quam proin Judæi & infideles non minus, quam Christiani habent. Facere injuriam, inquit Antonin. h) alteri est malum; quod non faciendum ut eveniat bonum. Fit autem injuria parentibus, ut eis invitis eorum pueri, qui sunt sub cura eorum baptizentur: Ex ideo non debet hoc fieri etiam propter bonum sequendum, ut

a) *Gloss. in cap. Iudæorum 28. q. 1. Thom. 11. 2. q. 10. ars. 12.*
 Resp.
 b) *l. c. Resp.*
 c) *Sum. P. II. tit. 12. c. 2. §. 4.*
 d) *Sum. P. I. Baptisum. III. §. 4.*
 e) *Sum. P. I. V. Iudæus. §. 15. p. 406.*
 f) *l. 2. Opp. l. 2. de Bapt. c. 3. §. 2.*
 g) *l. c.*

liberentur à periculo mortis aeternae: Rumpitur enim ordo juri naturalis.

§. 14. Melitenses Equites infantem barbarum, Imperatoris Turcarum, Jbrahimi, filiolum creditum, autore Bra. helio; a) licet Au-

a) *Hist. no- liolum creditum, autore Bra. helio; a) licet Au-
stri semp. tor historia de tribus hujus seculi famosis impo-
l. 6. p. 101. storibus, b) eundem incerto parente natum, ex
b) in P. adre serva quadam emittia, contendat; baptizatum
Ottoman. suæ religionis sacris imbuerunt, captum ann.
p. m. 3. f. 99. 1644. intercepto navigio, quo una veheba-
tur cum matre, quæ ex numero uxorum
Ibrahimi fuisse credita fuit. Recte vero cen-
set Tamburinus, c) postulantibus parentibus
infidelibus, captivum infantem, filiolum, so-
luto pretio reddi potuisse non-baptizatum,
cum ad religionem violentioribus mediis pro-
pagandam nulla detur obligatio.*

c) 1. 2. Opp.
l. 2. de Bapt.
c. 3. §. 2. n.
16.

§. 15. Habent & liberi naturaliter jus religionis. Naturali, & divino jure scripto, a)

a) Eph. 6. 4.
Genes. 18. 19.
b) Comm.
b. l. 1. 3.
Opp.

hoc est sub directione parentum, explicante Theodoro; b) licet, quæ rerum humanarum est vicissitudo, difficultas, & imperfectio, haud raro hi istam suam directionem male exerceant. Incipit autem in liberis juris hujus usus, quando ratione uti sciunt, judicioque ad discretionem veri à falso sufficienti gaudent, ad quod ex scripturis sacris mature, & bene informandi sunt, ita ut de rebus ad religionem pertinentibus judicare, suæque religionis rationem reddere queant. An autem, quando implevis annum aetatis septimum puer,

pra-

presumi possit sufficientem rationis habere usum, ad exercendum jus religionis, ut *Trulench*, c) *Bardus*, d) *de Scildere*, e) & alij existimant, ut *parentibus infidelibus inritu* baptismum petens, *baptizari* possit, & à *parentibus* id impedire volentibus, etiam separari, merito dubitatur, imo negatur. Est enim quando puer ratione satis uti incipiat, certo definiri non possit, sed *Grosio* f) monente, ex quotidianis actibus, aut etiam ex eo, quod communiter in quaq; regione accidit, desumendum sit; attamen cum, eodem observante, apud *Hebraeos* demum *valuerit promissio*, quam fecisset *adolescens*, qui annum impleverat *decimum tertium*, *puella* autem *qua duodecimum*, quod sufficiens rationis usus, & necessaria deliberatio, in minorem ætatem istam ordinarie vix cadat, explicent *Bardus*, *Bonacina*, & qui ab his allegantur, qui in ætatem septem annorum sufficiens facultas de religione, ejus veritate, & variarum religionum differentia, judicandi cadere possit. *Minorum consilium fragile est, & infirmum, & multis captionibus suppositum, multorumq; insidiis expositum.* g) Annuunt *Litera gratia*, h) à *Sabaudia Duce Waldensibus* ann. 1655. concessæ, quas exhibet *Autor Relationis fidelis rerum in Vall. Pedem. gestarum* i) ann. 1655.

c) *Opp. Moral. s. 3. l. 2. c. 1. dnb. 6. n. 9.*
 d) *de Consciens. disc. G. c. 11. part. 1. s. 4. n. 4. p. 711.*
 e) *de princip. Consc. form. tract. s. c. 2. n. 11. p. 697.*
 f) *l. B. P. 11. 11. 5.*

g) *l. 1. Dig. de Minor.*
 h) *Art. 15.*

i) c. 9.

§. 16. *Inter conjuges* etiam *jus religionis* liberum manet. *Habent illud ante celebratas nuptias:* Et cum per mutuum consensum

fenfum confociantur, *maritus quidem uxoris caput evadit, sed in rebus conjugij, & in rebus familia.* a) Harum vero numero cum religio non continetur, nec viri voluntati suam circa religionem libertatem & jura, vi confo- tiationis submittit uxor, aut submittere tene- tur. Faceret enim id contra jus superius, cum quæ DEO debet, ex ipsius voluntate & præcepto, humanæ voluntati submittere non possit. Unde quando maritus religionem mu- tat, vel in melius, vel in deterius, matrimoni- um non solvitur, nec divortio datur hinc lo-

b) 1. Cor. 7. 12. 13. *b) ἢ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἀπίστον, καὶ αὐτὴ συνωδονῶν οἰκεῖν μετ' αὐτὸν, μὴ ἀφίενται αὐτὸν· καὶ γυναῖς ἢ τις ἔχει ἀνδρα ἀπίστον, καὶ αὐτὸς συνωδονῶν οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφίενται αὐτὴν, si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc assentitur ut habitet cum illo, ne dimittat eam. Et mulier que habet maritum infidelem, & is assentitur, ut habitet cum ea, ne dimittat eum.*

c) Theodor. *Com. b. l. s. 3. Opp.* Satis autem patet, c) non lo- qui Apostolum de nuptiis contrahendis per- sonarum diversarum religionum, quarum al- tera salutem animæ mortalium perdit: *Osten-*

d) *ad Vxor. l. 2. c. 1. f.* *dit enim, observante etiam Tertulliano, d) jam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia DEI conversum perseverare cum uxore de- bere: scilicet propterea, ne qui fidem consecutus, putaret sibi devertendum esse ab aliena, jam & extranea quodammodo fœmina. Cogendi ta- men uxorem, ut & ipsa religionem mutet,*

jus

jus non habet, alienum jus invasurus, ubi id fecerit. Argumentis intellectum convincentibus, non vi & minis, & hic agendum. Nec caruit conatus successu, non quoad veram religionem tantum, exemplo Crotildis (alii dicitur Clotildis) apud Clodovæum, Francorum Regem Ethnicum; explicatum Gaguino; e) sed & quoad falsam, uti Theodoretus f) tutor est, quod conjugis verbis illectus Valens Imper. καὶ ἀπατηλῶν γυναικῶν ῥημάτων ἰσθῆκω, & dolosis muliebribus verbis obsequens factus, in Arianam hæresin inciderit: Viris alibi iisdem artibus uxores, ad suam religionem amplectendam, permoventibus.

e) de gest. Franc. l. 1. f. 5.
f) Hist. Eccles. l. 4. c. 11.

§. 17. Falsa religioni in foro externo, de facto, & jure humano, divino tamen concedente, eadem quidem haud raro competunt jura, quoad ejus inter mortales receptionem, libertatem, atque exercitium, quæ veræ, cum qua hinc in vita sociali exteriori pari passu ambulat, sed præter meritum & dignitatem; & ob libertatem tantum religionis simpliciter consideratæ, cujus hoc jus naturale est. Consociationis enim humanæ tranquillitas aliter obtineri, & retineri non potest, habentibus male persuasis suos errores, perversumque DEI cultum, pertinaciter eodem loco, qui non nisi veræ religioni competit, ita ut sint a) haud raro objectum pacti, æque atque vera religio. Zizania sane à Christo æque, in certo casu, tolerari jubentur, ad messum usq;

a) Math. 13. 29.

tempora, & consummationem seculi, atque
 triticum; & hactenus pari jure gaudent, ve-
 rum non ex eadem ratione, nec eodem plane
 jure, & si de facto, valide tamen. Hinc quod
 jure non licet in veram, etiam non licet in fal-
 sam religionem. Falsam enim quod attinet,
 illorum malorum numero haud raro illa con-
 tinetur, quæ vel genti in gente, ob defectum
 jurisdictionis, non coercere licet, vel quibus
 Respublica non est par, quam proin pari ju-
 re cum vera tolerare oportet. Non quidem
 quia, ut dictum, est religio falsa, vel quasi pro-
 baretur; verum quia habet rationem mali
 insuperabilis, & prævalentis, cui ex necessitate
 tali modo cedendum. Accedit etiã mortalium
 æqualitas, quoad jus religionis, quo primo &
 immediate DEO obligamur, quod antece-
 denter se habet ad introductionem in genus
 humanum ordinis, ut alij sint imperantes, alij
 parentes. Tolerat etiam vera religio falsam,
 tanquam malum aliquod physicum, ne gravius
 quid ab illa pati cogatur, multa, sic urgente ea-
 dem necessitate, eidem concedendo, intra ter-
 minos licet tolerantia tantum, etiã perpetua;
 abstinendo denique à plurium jurium adver-
 sum falsam religionem usu, ne si non domi, a-
 libi tamen eandem adversus se provocet. Con-
 sentiunt doctissimi Theologi *Dorscheus*, b) *Hül-*
semannus, c) *Dannhaverus*, d)
 §. 18. Mubammedano, & Gentili
 Principi, Christianos persequendi jus præbet,
 & perversa proia est illorum distinctio, qui
 reli-

b) *Prodrom.*

Anticrisi.

p. 18.

c) *Brev. Ex.*

sent. c. 20.

§. 10. *suppl.*

§. 2.

d) *Theol.*

Consc. 1. l.

P. 11. p. 630.

57

religionem aliam internam, aliam externam fingentes, ad hanc, illi licet contrariam, & sensui, quem quis de DEO & rebus ad fidem pertinentibus in conscientia tenet, repugnantem, imperantes cives suos cogere posse contendunt. Nec etiam nobis *Hobby Leviathan* a) placet, qui contendit, in rebus omnibus legi morali seu naturali non contrarium, cives omnes obligari, ut pro lege divina habeant, quicquid à lege civili pro lege divina declaratur. Nam non solum impium est, cultu seipsum destruyente, sibi que ipsi contrario, DEUM colere, duplici corde, imo & ore bilingui, uti fit duplici ista religione; sed & cum presenti animæ periculo conjunctum. Καρδίᾳ ὁ πιστεύει εἰς διαγασμίῳ, σόματι ὁ ὁμολοῦται εἰς σωτηρίῳ, corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem, ex sanctiori disciplina Pauli. b) Falsum etiam est, quod Leviathanicæ Theologiæ assertor *Housuynus* c) urget, Principem sc. religionem publicam facere quamlibet; castigatus ob levitatem hanc à *Pufendorfio*. d) Non enim arbitrij humani res est religio; & juste, justitia certe externa, in pios Christianos Gentiles Imperatores, tribus prioribus post Christum natum seculis, gladium strinxissent, quod non in iis omnibus, quæ jusserant, Martyres obediverint, si cives suos sic obligare potuissent, ut in omnibus ad sua edicta, etiam circa religionem, se componerent. Licuisse vero hoc sibi, ipso facto ne-

a) c. 26. p. 137.
 b) Rom. 10. 10.
 c) Polit. contract. 6. 64.
 d) de habit. vel. Christ. append. p. 201. 199.

- e) *Actor.* 5. negarunt olim Apostoli, e) contra Synedrj
 40. 599. Hierosolymitani interdictum, ne loquerentur
 in nomine Iesu, quotidie in templo, & in singulis
 domibus, annunciantes Iesum Christum. Et le-
 gionis Thebez milites, cum Maximianus Cæ-
 sar Diis falsis sacra facere illos compelleret,
 milites quidem, responderunt, narrante Euche-
 rio, Episcopo Lugdunensi, qui Acta hujus Mar-
 f) *l. B. P. l.* tyrij conservavit, apud Grotium, f) tui, Cæsar
 1. c. 4. §. 7. sumus, & ad defensionem Reip. Romana arma
 ad. Baron. suscepimus: nec unquam aut desertores bello-
 s. 2. *Annal.* rum, aut proditores militiæ fuimus, aut ignava
 fol. 694. 599. formidinis meruimus subire flagitium. Tuis et-
 iam obtemperaremus præceptis, nisi instituti legi-
 bus Christianis, demonum cultus & aras semper
 pollutas sanguine vitaremus. Putat equidem
 g) *c. 42. p.* Hobby Leviathan, g) si jubeamur à Principe no-
 234. stro legitimo dicere, quod non credamus in Chri-
 stum, obediendum esse: Christianum enim ho-
 minem in rebus hujusmodi, si corde in Christum
 credat, eandem habere libertatem, quam concessit
 Naamano Syro Propheta Elisba, qui adoravit in
 templo Rimmon. Verum ne religio pure na-
 turalis talem impietatem admittit, quæ dupli-
 ci religione à se difformi, quarum una, *inser-
 na* scilicet, alteram, *externam* nimirum, da-
 mnat, factoque ipso rursus abnegat, uti ex-
 ternà professio est abnegatio contrariæ inte-
 rioris religionis, supremum Numen coli de-
 bere, vel posse, non concedet. Non gravius
 certe, Herbertus h) ait, in religione aliqua pec-
 cari,

h) *de Causis
 error. Corb-
 vid. p. m. 31.*

cari, quam si inepta impiaq; plurima admiscen-
zur: Tantum abest ut in religione Christia-
na talis hypocrisis, & cultus divini ludibrium
possit habere locum. Quisquis me abnegaverit,
inquit Salvator noster, i) coram hominibus, eum i) Matth. 10.
ego quoq; abnegabo coram patre meo, qui in caelis 33.
est. Cordate Tertullianus, k) nemo, inquit, k) Apolog. f. m. 853.
aliud existimet, quia nec fas est ulli de sua reli-
gione mentiri. Ex eo enim quod aliud à se co-
li dicit quam colit, negat quod colit, & cultu-
ram & honorem in alterum transfert, & trans-
ferendo jam non colit, quod negavit. Excipit
quidem Leviathan: l) Illius qui subditus est, ut l) l. c.
erat Naamanus, & à rege suo ad aliquid, quod-
cunq; id sit, facere coactus est, ita ut non sponte
sua, sed in ordine ad obedientiam legibus patriis
faciat, factum id non esse, nec illi imputandum,
sed regis, i. e. civitatis factum, & legibus im-
putandum: neq; illum esse, sed regem, qui ne-
gavit Christum. Verum hic clypeus Christi
fulmen: "Ὅστις δ' ἂν ἀρνέσῃ με, quisquis me
negaverit &c. non sustinet. Cæcus, & qui cæ-
cum ducit, simul incidunt in foveam. Sub-
ditus homo est, non brutum. Unde si quid
facit summa potestatis imperio, aut suscipit, quod
facere sine facinore non poterat, à summa pote-
state in ipsum culpa transit, explicante Gro-
zio: m) Est instrumentum idem, sed ratione m) 1. 7. P.
præditum, & sic lege naturali etiam in actu l. 2. c. 21. §. 7.
obsequij, quod imperanti suo præstat, liga-
tum. Obligatur quidem suo rectori civili, sed
simul

simul DEO, Reſtori ſuperiori, contra quem, & contra cujus jura, in gratiam inferioris peccare non licet. In ſubdito etiam locum habet, quod filio commendavit *Muſonius*, apud

n) *Serm. 77. Stobaeum*: n) Μὴ τοίνυν σύ γε δέσῃς ἢ πατρίσῃ, ὡς ἀπειθήσεις τῷ πατρὶ, ἢ ἢ ἢ μὴ προσέκωμῳ φῶν κελδόντῳ ἢ πατρὸς ἀπίχῃς τῷ ταῦτα φῶν, ἢ ἢ προσέκωμῳ ἀπαρροδόντῳ, ταῦτα μὴ φῶν, *ne time adoleſcens, ne patri ſias immoriger, ſi vel indecorum quid praecipiente ipſo non facias, vel prohibente honeſta, facere pergas*: Addit mox: Οὐδεμία γὰρ ἀνάγκη σοι τὰ μὴ εὖ οὐρετα πόμωνα ἐκέρχῃν, non enim cogeri male imperata exequi. Naamani exemplum non congruit. Non enim duplicis religionis veniam à Propheta petiit, qui non religionis, ſed miniſterij tantum gratia, Domino ſuo praſtandi, intrandi in templum idoli facultatem ſibi

o) *c. 26. p. 134.* concedi deſideravit. Alibi o) *Hobbianus Leviathan*, imperare fingit civitatem poſſe, ut obediamus, quoad religionem externam ſc. quam Princeps palam exerceri, & cui obedientiam externam praſtari vult; *quanquam ut non credamus*. Verum ſic *purpura ſua cultores efficit, non DEI*, uti loquitur *Ithemiftius* apud *Socratem*. p)

p) *Hift. Eccl. l. 3. c. 21.* q) *conf. Conſ. in Machab. 4. l. 1. p. 39.* §. 15. Impia etiam fuit *Machiavelli* excuſatio. Cum enim argueretur, quod male de DEO ſenſiſſet ſcripto de Principe libello, à *Iacobo Gaddo*, a) *Florentino*, reſponſiſſe dicitur: *Ideo impiis praeceptis à ſe imbutos Principes*

cipes, ut qui tum Italiam tyrannice vexabant, sua institutione deteriores, eo celerius scelerum suorum poenas penderent. Fore enim, ut, cum se penitus vitio immerfissent, statim meritam Numinis iram experirentur. Verum caco scandalum non est ponendam, ipso DEO prohibente.

b) Facit id Augustino c) iudice is, qui falsa pro veris ostendit. Nec male Grotius, d) comprehendit, inquit, hac lex omnes, qui mala dant consilia, praesertim simplicioribus. Respondet autem Machiavelli consilium nequitiae Bileami, Midianitis subministratae contra

Israëlitas, de qua prolixè Iosephus, c) suadetis Ebræos vincere cupientibus, ut filiarum formosissimas, omni cultu ornatas, ad eorum castra mitterent, ut circum ea obversarentur, & juvenibus complexus experientibus faciles se praebent: ubi vero captos viderent subito se pro-

riperent, rogatae vero ut manerent, non annue-vent, nisi persuasis, ut relicto patrii legibus, & cultu DEI, à quo illas acceperant, Madianitarum & Moabitaram Deos venerentur: Sic enim hostes DEVM sibi iratum reddituros esse. Verum quam luctuosum hoc consilium ipsi consulti, iisque quibus datum, nec illis tantum contra quos datum erat, fuerit, & ipse pro-

lixè explicat Iosephus, f) sacraque docet Historia Mosis. g) Peccati ansam qui dat hosti in hunc finem, ut peccet, de illius peccato participat; etsi peccatis hostium in Reip. usum uti, h. e. illorum occasione suam & civitatis

b) *Levitic. 19.*

14.

c) *Serm. 38.*

ad frat. in

sermo.

d) *Nor. ad*

Lev. l. c.

e) *Antiq.*

Jud. l. 4. c. 6.

f) *l. c.*

g) *Num. 25.*

3. 199. v. 16.

199. c. 31. 10.

199. v. 2.

15. 199.

bonum promovere liceat; modo à culpa eorundem sis immunis.

§. 20. Voti equidem non vero spei est, ut semper in una civitate una inter cives detur religio, tantum abest, ut omnium mortalium eundem de DEO sensum, eundemque Numinis colendi modum, sperare liceat. Præter unam veram ergo religionem cum cæteræ falsæ sint, has quidem pro veris, vel indifferentibus habere non decet; veræ tamen in falsas hoc non datur jus, ut omne humanum commercium propterea illicitum, & sublatum censi debeat cum illis, qui easdem amplectuntur, aut ut liceat illos, qui hoc faciunt, hoc nomine persequi. Dissensus enim in religione, qua talis, non impedit, quo minus socialem & tranquillam homines possint vivere vitam, unde nec pro delicto, in vitam socialem impingenti, per se haberi debet; nec pro minus honestis censi sunt, qui falsam sectantur religionem, nisi ipsa ex peculiari suorum dogmatum indole turpitudinem quandam moralem involvat, & committere præcipiat. In gente & Republica Ebræorum id singulare fuit, ut statui religio, & religioni status esset innexus, ex divina ordinatione. Verum universali humani generis consociationi, nulla sic est definite religio innexa, ut sine ea salva quoad hanc vitam esse non possit, vera licet universo humano generi, sub dispendio æternæ post hanc vitam felicitatis, à Re-
dore

ORE DEO sit præcepta. Et cum alterius voluntati religionem suam simpliciter submittere nemo teneatur, nec alteri in alterius religionem jus detur, diversus etiam quoad eam sensus per se illibata relinquat jura socialia, quæ homines vinculi instar continent, mutuaque mortalium ad invicem officia urgent, atque dirigunt, nisi malos simul mores doceat, & ex peculiari vitio aliena jura turbet, exemplo Anabaptismi olim; patet, humanum commercium manere integrum, cum dato tali circa divina, & cultum DEO debitum, dissensu, id manet illæsum, quo vita hominum socialis continetur.

§. 21. Diversas hinc etiam pacto inito, quod validum semper maneat, tolerare licet in civitate religiones, earundemque exercitium, si nimirum socialis, quæ incolumitatis est, ita urgeat necessitas. Ἄφστει, inquit Christus, a) συναυξάνεσθε τὰ ζιζάνια μέχρις α) *Matth. 13.*
 & θειοῦ, *finite crescere zizania usq; ad messem,* addita ratione, à necessitate incolumitatis desumpta: Μὴ ποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκείλωντε ἅμα αὐτοῖς τὸν σίτον, *ne dum colligitis zizania, eradicetis simul cum illis & triticum.* Quod hic licet ex necessitate Ecclesiz, id licet etiam multo magis ex necessitate reipublicæ, cum religionum dissensus plus nocere possit Ecclesiz, quam reipublicæ, cujus vinculum non ita ferit atque illius. Urget vero ita Ecclesiz etiam nonnunquam necessitas,

ut

ut zizania finamus crescere, h. e. ut falsæ religioni suam nonnunquam permittatur exercitium, hoc enim illa crescit. Unde cum falsæ religio in civitate induit rationem mali physici, illam hoc casu Imperanti permittere licet, sicut alia mala naturalia tolerantur sine peccato. Publica quippe salus, & tranquillitas, sæpe numero non alio, quam hoc medio restitui, & conservari potest. Inde *Germania Palladium Constitutio Pacis religionis* dicitur

b) de Pace
relig. c. 1.

apud *Springerum*; b) notatque ipsa Formula Pacis hujus, ann. 1555. constitutæ, hunc consilij in *Germania* finem, *averruncanda* nimirum *internecionis* intentionem. c)

p. 3.
c) *Recess.*
Imper. ann.
1555.

§. 22. Cæterum uti necessitas, quæ commoditatis dicitur, gravitate sua necessitati, quæ incolumitatis est, multum cedit, ita non satis urgens illa videtur, ad quamlibet in civitatem recipiendam religionem, civilem licet tranquillitatem non turbet. Nec satisfacit *Hieronymus Conestaggius*, a) quando de receptione Judæorum in Lusitaniam ita disserit:

a) de Con-
junct. Regn.
Portugall.
& Castil.
l. 1.

Quamvis in recipiendis novis hisce velus coloniis in præcepta Politica peccatum fuisse videri queat, eo quod hæc gens, tum origine, tum religione vehementer ab incolis reliquis discrepares, & cum ante numerosa esset, temporis progressu crescere & ingens dissidium facile excitare posset, tamen hæc res fiscum regium non mediocriter auxit. Quanquam enim Aristoteles vitæ civilis virtutes in opere morali ad filium explicans

cans

Sans Pietatem omiserit, major tamen magi-
 stri, Platonis nimirum, de religione sollicitu-
 do fuit, ceu ex Dialogo, qui *Eutyphro* inscribi-
 tur, b) patet, manucente *Marsilio Ficino*. c) Privari alias cives religionis suæ exercitio, qui
 pacto illud sunt consecuti, si convitiis nostram
 non prosciadunt, nec reipublicæ noxia, turpia,
 & seditiosa docent; atque ob dissensum cir-
 ca sacra, cultumq; divinum, turbari commer-
 cia, cordatiores non suadebunt, uti Hispanos
 constat Inquisitione turbasse Belgij nego-
 tiationes, frustra intercedentibus apud Phi-
 lippum Regem Antwerpiensibus, aliisque ci-
 vitatibus, *que inquisitione commercium ac li-
 bertatem impediri providerant*, autore *Ihuana*. d)
 Duriter etiam isto tempore in Belgio habitos
 Anglos, sub Inquisitionis Hispanicæ prætextu,
 Emdæ Emporium constituisse, *Camdenus* e) refert;
 cum civilis consociatio cum dissensu religionis
 tranquillo & pacato conjuncta, & fini religionis
 veræ suum relinquat locum, & fini societatis
 humanæ non repagnet. Verum quippe in tali
 casu est illud Hospitalij apud *Ithuanum*, f) ad
 delegatos Provinciarum: *Multis cives esse possunt,
 qui minime sunt Christiani, & qui ab Ecclesia
 gremio remotus est, non desinit esse civis; & peccare
 vivere possumus cum iis, qui nobiscum eadem
 sacra non colunt; in iisque exemplum hoc usurpare
 debemus, in quo dicitur, uxorum vitia aut
 tollenda aut toleranda esse.*

b) *Plat. f. m. 48 199.*
 c) *Comm. in Eutyph. Plat.*

d) *l. 40. hist. f. 402.*

e) *Elisab. f. 89. 19.*

f) *l. 29. f. 74.*

Hh

§. 23.

a) Histoire
du Pontifi-
cat de S. Gre-
goire. l. 3. p.
143.

§. 23. Ludovico Maimburgio) *urgenti distinctionem inter hæreticos au commence-
ment, uti loquitur, des hérésies, & qui étant
néz dans l'hérésie, qu'ils ont reçûe de leurs An-
cêtres, n' ont jamais été élevez dans l'Eglise
non plus que tous infidelles, monentique, quod
illi doivent être traitez comme des Rebelles, des
perfides, & des parjures, qui ont fausse la foy
qu'ils avoient donnée a Dieu & a l'Eglise Ca-
tholique, de laquelle ils sont sortis, en se révol-
tant contre elle, & s' efforçant autant qu'ils
peuvent de l' anéantir, & qu'on peut les con-
traindre de rentrer dans l' obéissance qu'ils lui
doivent, & dans leur devoir, & s' ils ne le font
les punir; hi vero non debeant cogi directe,
& a vive force de se convertir; sur tout quand
on les a tolerez quelque temps, sed indirecte,
selon l'Evangile, qui dit, compelle intrare;
en traitant un peu a la rigueur ceux qui demeu-
rent obstinez dans leurs erreurs, sans toute fois
leur faire aucune injustice; mais aussi sans leur
faire aucune faveur: & en faisant du bien &
des graces a ceux qui se convertissent, a fin que
les uns & les autres soient astirez par la crain-
te, ou par l'esperance, à la recherche de la ve-
rite: Hæc, inquam, ita disputanti non per
omnia subscribitur. Quanquam enim im-
perantes suæ religioni addictis, præ illis, qui
aliam in civitate sectantur, liberumque etiam
religionis suæ habent exercitium, ni conven-
tio quædam obstat, favere possint; commu-
nio-*

nōnem etiam jurium, & beneficiorum civilium, inæqualem pacto tali casu constitui, simpliciter, & de externa loquendo justitia, non repugnet; minime tamen sequitur, novorum & hæreticorum dogmatum autores per externam vim, & corporales pœnas, cogendos esse ad dogmata sua, quæ excogitarunt, revocanda, sic ut extremo sint afficiendi supplicio, ni id fecerint, quod ut sic fiat etiam *Bellarmino* b) placet. Errores enim intellectus, atque fidei, ut tales, civili jurisdictioni coactivæ non sunt subjecti, qui rationibus potius intellectum convincentibus, quam violentia excutiuntur. Coërceri tamen contumaciter errantes, delicta etiam voluntatis, si nimirum contra interdictum dogmata sua disseminant, seditiosi etiam atque blasphemi quando existunt novatores, ordinarie puniri posse concedimus. *Multum enim mali audeat eorum impunitas, & multum eis in melius mutantis conferre potest, Augustino* c) *judice, diligentia disciplina.* Nec placuit ista *Maimburgij* severitas priscis Ecclesiæ Doctoribus, ex quibus *Cyprianus*, d) literis ad Maximum, Urbanum, Sidonium & Macarium exaratis, quibus ab hæretico errore, in quem inciderant reversis gratulatur, *fictilia vasa, inquit, in domo confringere Domino soli concessum est, cui & virga ferrea data est. Esse non potest major Domino suo servus. Neque quisquam sibi, quod soli Filio pater tribuit, vindicare se putet, ut*

b) l. 3. de Lasc. c. 21.

c) 2. Retract. c. 5.

d) l. 3. Epist. 30.

ad aream ventilandam, & purgandam paleam
jam ferre se posse, aut à frumento universa Zi-
zania humano iudicio segregare. Superba est
ista obstinatio, & sacrilega presumptio, quam si-
bi furor pravus assumit. Et dum dominum sibi
semper quidam plus quam mitu iustitia depositis
assumunt, de Ecclesia pereunt. Non sic Con-

e) *Hist. Ec-
cles. l. 1. c. 5.*

stantinus M. cum Ario egit, quem, cum Con-
cilio Nicæno subscribere refragaretur, *Ruffi-
no* e) autore, cum sex complicibus in exilium
expulsi, scriptis ejus sub capitis pœna pro-
hibitis, & igni adjudicatis. Edictum exhibet

f) *Hist. Ec-
cles. l. 1. c. 6.*

Socrates. f) Abdicatus ab officio in Ecclesia,
non extremo supplicio affectus, impij do-
gmatis autor Macedonius traditur à *Sozome-*

g) *H. E. l. 4.
c. 25.*

no. g) Nec vi coactum Nestorium ad Eccle-
siam redire coëgit Concilium Ephesinum,
quem munere Episcopi privatim, ab omni con-
ventu sacerdotum excludendum esse centuit ;
nec supplicio capitali, ob motam hæresin, &
disseminata nefaria dogmata, affecit *Theodo-*

h) *H. E. l. 1.
c. 4. & 7.*

sus junior, quem, cum in malitia persevera-
ret, exilio multavit, scriptore *Evagri.* h) Er-
vigius etiam, Wisigothorum rex, in hæresin
lapsos non vi, qualem *Maimburgius* commen-
dat, tales ad Ecclesiam reducendos, vel con-
tranitentes extremo supplicio puniendos, sed

i) *LL. Wisigoth.
l. 12.
tit. 3. 1.*

aliter tractandos lege statuit, i) Ariani le-
guntur persecutorum Gentilium exemplum
secuti, primi sub Christiani nominis, quod
præ se ferebant, larva minas cædesque spirasse.

Τὶ δεινόν, inquit Gregor. Nazianzenus, κ) ἔπι κ) Orat. ad
 πόνδαμεν; ἔχ ὕβρεις; ἔχ ἀπειλὰς; ἔφυγὰς; CL. Episcopi
 ἔχρημάτων ἀρπαγὰς; ἔδημόσιον; ἔπρεσβυτέ- f. m. 185.
 ρων ἔμπροσθὺς θαλαττίους; ἔναὺς βεβηλυμένους
 ἀγίων αἵμασι, καὶ ἡγομάνους ἀντὶ γαῶν πολυάν-
 δρια; ἔπρεσβυτέρων, ἐπισκόπων, οἰκιστέων ἔ
 πατειαρχῶν οἰπεῖν σφαγὰς δημοσίας; quid mole-
 sti non sumus perpesti? nonne injurias? nonne
 minas? nonne fugas? nonne pecuniarum raptus?
 nonne bonorum publicationes? nonne presbyte-
 rorum incendia marina? nonne naves inquina-
 tas sanctorum sanguine? & pro navibus facta
 sepulchra? nonne presbyterorum, Episcoporum,
 seu ut exactius dicam, patriarcharum jugulatio-
 nes publicas; Cum in sacra antiquitatis vetu-
 stis omnibus monumentis, nullum, ut Thuanus l)
 loquitur, supplicij de sectariis summi ac probati ex-
 emptum extare fateamur necesse est; Ecclesiam-
 que priscam à cruore fundendo semper abhorrui-
 sse: id si quando accidit, pius vere Episcopus de-
 testantibus, ut in Prisciliano paruit.

l) Praef. opa-
 ris historis.
 ad R. CHR.

§. 24. Exercent præterea etiam Re-
 ctiores, quia DEI his in terris sunt Vicarij, cu-
 ram religionis, adversus corruptelas conser-
 vandæ, directivam externam, ut DEI, cujus
 vices gerunt, cultus maneat sanctus & incon-
 taminatus. Finis enim hujus potestatis di-
 vino jure a) constitutus, non civilis tantum
 vitæ honestate, sed & πάσης εὐσιβείας, ad quam
 etiam religio pertinet, conservatione absol-
 vitur. Custodiæ præterea Decalogi, quæ sum-

a) 1. Tim. 2.
 2.

mis imperantibus incumbit, & ad eorundem vicariatū pertinet, pars nobilior est religionis veræ, & cultus divini conservatio; quam proin ex divino præcepto etiam Rectores civitatum præstant Ecclesiæ, non impediendo solum, ne lædatur, vel opprimatur; sed & formulam doctrinæ proponendo, promulgando, & ad eandem cives, sacerdotes imprimis suos, & religionis doctores obligando, ne quid innovando immutent. Hinc in Ebræo-

b) *Deus. 17.* *19.* rum Republ. divino mandato b) Rex legem describere, & in ea omnibus diebus vite sue legere debuit, non solum, monente B. Hülfsmanno, c) pro sua privati informatione, sicut tenetur quilibet subditus hierarchia Ecclesiastica; sed etiam ut influxu generico, & directive externa influat in propagationem, imo & conservationem apud cives, illius virtutis de DEO, rebusq; divinis, apud subditos procurandam. Legat, inquit Moses, ut discat timere Dominum DEVM. & custodiat statuta ista. Ne dicam ipsos Gentiles cognovisse, civilis tranquillitatis interesse, & ad Principis proin curam & jura pertinere, ne in religione aliquid innovetur. Τὴν ἐπιζώντις τι, inquit Mæcenas apud

c) *Brev. c.*
20. suppl.
eb. 3. §. 8.

d) *Histor. l.* *52. f. 331.* *Diognem Cassium,* d) καὶ τὸ θεῖον καὶ μίση καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῆς θεῶν ἐνάχου, ὡν καταθρονησαι ἐδ' ἀλλὰ ἂν πινθ' αὐτομάτην, ἀλλ' ὅτι κινά πνα δαιμόνια οἱ ταῦτοι ἀρτησφίεργιτε πολλὸς ἀνακίδουσι ἀλλοτειομοίην καὶ τῆτε, καὶ σιωμοσίαι, καὶ αὐτάσις, ἱπείσαι τε χίνοται, ἀφ

d) *Histor. l.* *52. f. 331.* *Diognem Cassium,* d) καὶ τὸ θεῖον καὶ μίση καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῆς θεῶν ἐνάχου, ὡν καταθρονησαι ἐδ' ἀλλὰ ἂν πινθ' αὐτομάτην, ἀλλ' ὅτι κινά πνα δαιμόνια οἱ ταῦτοι ἀρτησφίεργιτε πολλὸς ἀνακίδουσι ἀλλοτειομοίην καὶ τῆτε, καὶ σιωμοσίαι, καὶ αὐτάσις, ἱπείσαι τε χίνοται, ἀφ

ἅπαντα μοναρχία συμπίπτει, peregrina & nova circa religionem & divina qui institunt, odio & pœnis persequere, non modo DEVM gratia, quos qui contemnit, haud dubio nihil quoq; aliud magni faciet, sed propterea etiam, quod qui nova numina introducunt, multos ad peregrinis legibus utendum pelliciunt: Inde conjurationes, cœtiones, & conciliabula existunt, minime uni-
 uo principatui commoda res. Improbant in rebus ad religionem pertinentibus novandi prurixum alij etiam Gentilium Sophi, Aristoteles, Cicero &c. Ex nostris vero Lactantius. e) l. 5. c. 8.

§. 25. Huic fini, religioni scil. à corruptelis conservandæ, & ad posteros propagandæ, eximie, ut aliâ taceam, inserviunt libri symbolici, qui sic vocantur, quos sua auctoritate scriptos, ceu normam, ob convenientiam cum Scripturis S. canonicis, proponunt civiles Rectores, ut secundum illos doceatur. Continetur in illis ἑσπεύωντες ἢ ὑμεινόντων λόγων, forma sanorum verborum, cujus curam tantopere commendat Paulus, a) Hæc Ma-

a) 2. Tim. 1. 13.

tionibus, atque symbolis Ecclesiarum, in hunc finem scriptis, ut *sint nota agnoscendi orthodoxos, & tessera dignoscendi heterodoxos*, explicante B. Calovio, b) quibus subscribant non sacerdotes tantum, & Ecclesiarum doctores, cum obligatione secundum sensum doctrinae, libris istis contentae, docendi; sed & ut iisdem adstringantur, qui ad civilia in Rep. munera admovendi sunt, quod in fraudem religionis nil moliri velint. Opus est hoc nomine imperio aliquo, & potestate talia dirigente, atque politice etiam cogente, non quidem ad religionem ipsam, & doctrinam libris symbolicis contentam, specificice, sed ne in eisdem praerudicium quid fiat scribendo, aut omittere, quod in eiusmodi libris praerudicitur, & docetur. Proponendi etiam, promulgandi, & obligandi subditos suos ad haec Symbola, doctrinamq; & cultum in eis contentum generice, civitatis Rector jus habet, notante rursus B. Hülsemanno; c) jubendi denique, ut talia Symbola scribantur, prohibendique, ne contra eadem doceatur, & Edictis ista confirmandi. Specificice autem, & quoad religionem orthodoxam, idem potest, quando est orthodoxus, relicta capitum doctrinae explicatione, ex scripturis confirmatione, & adversariorum confutatione, ministris Ecclesiae. Ita Constantinus M. cum Patres Concilij Niceni πρὸ τῆς ζήτημαίων λύσει ἐκ τῆς θεοπειθείων λόγων, *questionem explicationem ex divinitus in-*

b) *Exegem.*
A. C. Pro-
mo. §. 15. §. 9.

e) *Brev. c.*
20. *suppl.*
6. 3. §. 5.

spi-

piratis testimonio depromere jussisset, fidei formulam, quam *συνοδικως ἀπ' αὐτῶν* communi consensu omnes composuerant, καὶ τῶν ἱερογραφῶν subscriptionibusq; confirmarant, memorante Theodoro, d) præsente, & cum Episcopis se d) *Hist. Eccl. l. 1. c. 6.* conjungente Imperatore, ceu testatur literis ad Ecclesias exaratis *de Actis Synodi Nicænae*, apud Eusebium, e) Edicto cunctis comendavit, e) *de Vir. Const. M. l. 3. c. 16.* Synodiq; decretis obsequi mandavit, f) eodem scriptore. Basiliscus etiam, tyrannus Constantinopolitanus, boni & pij Principis speciem præ se laturus, ad Episcopos, ut literis circularibus, ad condemnandum Chalcedonense Concilium, quaquaversum emissis, subscribant, ita loquitur apud Evagrium: g) g) *Hist. Eccl. l. 3. c. 4.* Quoniam Imperatoris est sedulo prospicere, ut subjectis non in presentia solum, sed etiam in posterum *secura tranquillaq; vita* provido ejus consilio *suppediteatur: decernimus, ut sanctissimi ubiq; Episcopi huius divinis nostris literis, generationem scriptis ad omnes, palamq; divulgatis, subscribant, quo declarent perspicue, se in solo divina* 318. *sanctorum Patrum symbolo velle insistere &c. antecessorum Principum jure & exemplo ad malam causam agendam usus.*

§. 26. Meretur etiam observari, unde jus constituendæ Formulæ doctrinæ in Ecclesia publicæ petierit Zeno Imper. male licet eo ad Syncretismum stabilicendum ulus fuerit, cum *Henoticum* Ecclesiæ obtruderet; nimirum quia à religionis sinceritate, & con-

servatione, salus Reipubl. dependet. Sic e-

- a) *H. E. l. 3. c. 14.* *ἀρχὴ καὶ οὐσία, δυνάμει τε καὶ ὄπλων ἀκαταμάχτων τῆς ἡμετέρας εἰδότες βασιλείας πλὴ μόνων ἑρδῶ καὶ ἀληθινῶ πίσει, νύκτωρ τε καὶ κατ' ἡμέραν, πῶς ἡ περὶ ἀρχῆ καὶ αὐτῆ καὶ νόμοις καχεύμεθα πληθύνειν αἱ δὲ αὐτῆς ἰσχυροίαι, quoniam pro certo scimus, Imperium nostrum a syncreta solum, & vera fide tum inisium habuisse, tum stabilitum esse, tum robur ac praesidium, quod expugnari nequit, ex ea sumpsisse, noctes diesq, non precibus solum, sed studio omni & legibus sancitis laboravimus, ut abundet ea in Ecclesia; prolixè exponens, quæ bona ex cultu Christi in Ecclesiam proveniant, & inde pro Principis in Ecclesia officio & jure, quoad cultus divini & religionis conservationem, & Formulæ doctrinæ publicæ publicationem, & constitutionem, concludens. Non minus & Occidentis Imperatores, melioribus Ecclesie temporibus, sui juris, & muneris esse judicarunt, Symbola Ecclesie confirmare, & edictis promulgata munire, ne quis contra ea doceat. Legitur, inquit *Lupoldus Bambergensis Episcopus*, b) *in historia Francorum, quod jussu Caroli Magni, Geter. li. M. plura in regno Francorum fuerunt ab Episcopo concilia celebrata, ac constitutiones in singulis factæ, ab eodem Carolo confirmata.* Sane nisi olim ex meliori disciplina agnitum fuisset, magistratus esse, & ad potestatem Ecclesiasticam, juraque ejusdem circa sacra pertinere,*

b) *de German. Geter. Princ. Zelo Sc. c. 11.*

nere, etiam libros Symbolicos, qui formam doctrinae publicae, ceremoniarum item & rituum Ecclesiae contineant, atque Symbola certa constituere, & ut pro talibus recipiantur, edictis praecipere, ab Episcopis, quae Principum in hoc negotio jura sint, probe considerantibus, non fuissent Imperatores ad id faciendum rogati. Patres certe Concilij Constantinopolitani Oecumenici missis ad Theodosium I. literis, Actorum, quibus & Symbolum, ceu *ἡ ἐπιτέπρωσις τοῦ ὑμεινόντων λόγου* de Spiritu S. continebatur, confirmationem petierunt. *Necessaria ea, scribunt, quae acta sunt in sancto Concilio, ad tuam referimus pietatem. Breves etiam praescripsimus ac praenunciavimus quosdam quasi terminos, regulasve, quibus & Patrum qui Nicaea congregati fuerunt fidem confirmavimus comprobavimusq; &c. Praeterea etiam ad recte constituendum ac ordinandum statum, & disciplinam Ecclesiarum, certos canones statuimus, ac praescripsimus. Rogamus igitur tuam Clementiam, ut per literas Tuae pietatis ratam esse jubeas, confirmesq; Concilij decretum. Et sicuti literis, quibus nos convocasti, Ecclesiam honore profecimus es, ita etiam summam eorum quae decreta sunt, conclusionem sententiam atq; sigillo tuo corrobore. Factum hoc prudenter, asserit Baronius c) quidem, c) *Annal. tom. 4. ann. Cbr. 381. f. 432. sq.**

duraturam oppignorarent : Sed id neque jus Caesaris tollit, neque officium Patrum, ex debito

bito actorum confirmationem, & scripti symboli, seu *formula doctrinae publicae*, approbationem petendi à Magistratu suo supremo, cuius est hoc de quo agimus jus, non inferioris. In Chalced. Concilio sanè hæc vox audita fuit: *Modo ita placuerit divinissimo & sanctissimo no-*

d) *H.E.l. 2. f. 18. stro Domino, Imperatori, apud Evagr. d) qui*

etiam explicat, quomodo in Synodo Chalcedonensi *Fidei decisio*, ad Martianum Imp. ab Episcopis relata, postea ipso Cæsare præsentate, & verba faciente, *ipsius jussu lecta*, atque sic, ceu formula de recte credendo, Ecclesiae Catholicae præscripta fuerit, *subscribentibus ad*

e) *l. c. sub unum omnibus, e) ut recte dici possit, Principem ab Episcopis oblatam accepisse, atque iisdem dedisse fidem, & de recte credendo formulam Ecclesiae Catholicae præscripsisse, quæ componere noluit Baronius. f)*

f) *Annal. 1. 8. f. 352. 5. 9.*

§. 27. Cæterum cum *subscriptionibus acta & decreta Synodorum Episcopi confirmarint, & ab Imperatoribus subscribendo simul fidem dare jussi fuerint, quod decretis & Symbolis Conciliorum, Formulæque doctrinæ propositæ, sine fraude velint insistere, uti*

a) *Evagr. H.*

E. l. 3. c. 4.

b) *Evagr.*

l. c. c. 15.

c) *Baron.*

Annal. 1. 8.

ad ann. C.

637. n. 16.

799. f. 354.

& Basiliscus, a) Zeno & Herachus; iste suis *litteris Circularibus*; b) ille suo *Henotico*; c) hic suæ *fidei expositioni*, partim subscribi præceperunt, partim subscripserunt; sæpe licet istæ subscriptiones non sine fraude factæ fuerint, aliis *verbis tantum, non animo, subscribendo consentientibus, uti manu sola non mente, in*

Con-

Concilio Nicæno subscriptisse Arianos, testatur *Ruffinus*, d) de quorum fraudulentis subscriptionibus etiam *Iacob. Gothofredus* egit, e) atque *Basilisci* lateris necessitate adductos subscripsisse, *Alia* Episcopi Confessi sunt apud *Evagrium*; f) aliis cum exceptione subscribentibus, uti Actis Synodi Ephesinæ secundæ, qua *Eutyches* absolutus fuit, g) nonnullos subscripsisse idem refert scriptor, h) seu expressè, seu tacita, & cum reservatione mentali; cum, inquam, hæc ita contigerint, temporibus hinc nostris, & superioribus, quibus in Ecclesia eadem acta fuit fabula, mutatis tantum personis, quæstio mota fuit, qua ratione Formulis doctrinæ publicæ receptis, seu *libris Symbolicis*, subscribi debeat, ut religionis incolumitati, adversus prurientia ad novandum ingenia, consulatur? Abesse debere omnia verborum involucra, finis subscriptionis satis docet, qui est perspicue declarare, quod subscribens omnia probet, quæ in dictis continentur libris, ceu scripturæ consona, & in illis etiam persistere, nec contraria docere velit. Unde merito pro fallaci habetur illa *Zanchij* subscriptio, qua *Consensui inter Theologos & Professores, in Ecclesia & Schola Argentinensi* anno 1563. ita subscripsit: *Hanc doctrinæ formulam, ut piam agnosco, ita eam recipio, ego Hieronymus Zanchius*; i) suspensum lectorem relinquens, an pro male pia, an pro vere tali, eandem agnosceret, minime vero definite

d) *Hist. Eccl. l. 1. c. 50*
 e) *ad Philostorg. Disc. l. 1. c. 9.*
 f) *H. E. l. 3. c. 9.*
 g) *Baron. Annal. t. 6. ad. an. 449. f. 94.*
 h) *H. E. l. 1. c. 18.*

i) *Ag. Eccl. Argent. P. 1. S. 13.*

CALIA

eam recipiens. Quam proinde non solum nostri, sed & Reformati improbarunt. Varias subscribendi Augustanz Confessioni formulas suorum producit Hoornbeeck, k) laudatque, quod passim non detrectarint subscribere Augustana Confessione, pro sensu Auctorum magis quam verborum, & in suam (Reformatorum) sententiam haud difficulter exponenda. Sed hoc revera non est subscribere, nec bona fide sine fraude, quod doctrinz illius vere velis insistere, promittere, qui tamen finis omnis subscriptionis esse debet. Non enim vero sensui Confessionis, sed ejus detorsioni, subscribitur.

k) Summo. Controv. l. 9. p. m. 633.

§. 28. Quando vero quaeritur, an libris Symbolicis, & Confessionibus Ecclesiarum, quas Scripturis Canonicis per omnia respondere certum est, cum aliqua limitatione, exceptione, restrictione, aut reservatione mentali, sive tacite, sive expresse sic excipiantur, aut restringatur, subscribendum sit? dupliciter quaestio intelligi potest: Nimirum, vel an possit, vel an debeat ita subscribi, quia cum verbo DEI consentiunt istae doctrinae formulae, non vero cum conditione & limitatione, si, vel quatenus veritati congruae fuerint. Utroque sensu acceptam quaestionem affirmamus, & quod sic possit, & quod sic debeat subscribi, si nimirum finem librorum Symbolicorum, & subscriptionis, contra bilunges & callidos novatores obtinere velimus.

Nam

Nam quod sic Categorice subscribi possit, ci-
tra conditionem seu expressam, seu tacite
subintellectam, inde patet, quia quando ista
facienda est subscriptio, istorum librorum
consensus cum scriptura sacra jam pro certo
& explorato habetur. De quo cum subscri-
benti ex Scriptura sacra, & sic fide divina con-
stet, & de jure constare debeat, nulla appa-
ret ratio, quare non exclusa omni conditio-
ne, sed categorice, & plene, subscribi Symbo-
lis Ecclesiarum debeat, quia doctrina illorum
sacris respondet literis, quatinus iisdem ita
convenire, in conscientia convictus est sub-
scribens. Nec est quod vel *jus superioris*, DEI
scil. contra cujus verba ejusmodi libri Symbo-
lici obligare non possint, *conditionem* ejus-
modi urgere, quis excipiat; vel *restrictionem*
hanc ex ipsa negotij natura intelligi, necessari-
amq; esse ad vitandam & impietatem, & absur-
ditatem, dicat, a) cum scripta hæc humana
sint, & humano modo & diligentia facta. Ubi
enim subscribitur ideo, quia statuitur, & fide
ex verbo DEI concepta pro certo habetur, li-
brum aliquem consentire cum Scriptura sa-
cra, ibi tali subscriptione jus superioris jam
salvum & exceptum est. Nec committitur
impietas, & absurditas, si citra talem restri-
ctionem fit subscriptio, cum hæc fiat non ob
autoritatem talium librorum infallibilem, sed
ob exploratum consensum cum Scripturis sa-
cris, de quo fide divina, ex verbo DEI orta,
con-

a) *Vffelmann.*
de offi. quo
homo in
serm. oblig.
c. 13. §. 33.
17.

constat, & constare debet; & sic propter ipsam sacram scripturam.

§. 29. Sequitur hinc etiam, debere sic subscribi, categorice scilicet, & quia cum verbo DEI ejusmodi libri Ecclesiastici conveniunt, cum quod subscribentes de hoc plane persuasi esse debeant, alias non subscripturi; tum si sic subscribi Magistratus præcipit. Possent Rectores civitatis Ecclesiæ Doctorem sic obstringere, ut Formulæ doctrinæ à se propositæ, sine ulla conditione, limitatione, & exceptione, & sub hac ratione subscribat, quia DEI verbo conveniens est quoad omnia doctrinæ capita, quæ continet, dubio caret, Custos enim cum veræ religionis sit Magistratus, & operam dare teneatur, ne Pseudoprophetarum artibus & fallacis detrimenti quid eadem accipiat, uti Doctores Ecclesiæ ad certam normam, scripturam sacram, obligare potest, ut eam sequantur ideo, quia est DEI verbum; ita & adstringere eosdem potest ad docendum secundum certam formulam, ideo quia cum verbo DEI talis est conveniens, eandemque cum Scripturis Canon. convenire judicant subscribentes. Sicut enim pius Magistratus nihil vult doceri in Ecclesia, nisi quod cum verbo DEI convenit, & quia eidem respondet, Symbolicos suos etiam libros pro talibus habet, ob consensum cum divinis literis; ita jus etiam habet tales constituendi Ministros, qui nolint ea, quæ in istis libris Symbolicis

licis continentur, ex alia causa in Ecclesia docere, quam *quia* pro explorato habent, istas doctrinae formulas respondere divinis scripturis; istosque etiam obligandi, quod ex nulla alia causa ita in Ecclesia docere velint, quam *quia* illos libros sacrae Scripturae consentientes esse credunt. Nec hoc pacto vis inferatur Conscientiis. Nam si libris Ecclesiae Symbolicis subscribere ideo quis detrectaverit, *quia* illos cum divinis paginis non consentire credit, sibi erit relinquendus; si vero illorum cum scripturis consensum confitetur, etiam à Magistratu cogi poterit, ut subscriptione externa id significet, quod se bona fide ex scripturis credere dicit, cum ei non aliter, quam secundum istos libros in Ecclesia docere permittatur; atque ea etiam ratione subscribat, qua ratione, & cur se libros Symbolicos probare testatur, *quia* scil. cum verbo DEI conveniunt. Non etiam cogitur contra Conscientiam docere is, qui se sic obligavit. In tali enim casu, si videantur ministro dubia, adversus Formulam, cui adstrictus est, insolubilia, non propagare tamen, vel propagare contrariam sententiam, invito Magistratu, contra Symbolum receptum in Diocesi, sed vel obligationi renunciare, vel dissentienti impetrare veniam debet: a) *Commissi*

quod posterius tempore Reformationis orthodoxos Theologos fecisse refert D. Egidius Strauchius, a) Idemque in terris Saxonibus sic obtinere testatur. Et sane nisi sic subscribatur, conatibus

Reposit. Fr.
dei vero Lib.
ber. Vin-
dic. art. 162
p. 494. § 1

improbis, & clandestinis molitionibus fraudulentorum hominum, illorumque novandi pruritus, obex satis bene non ponetur; qui tamen finis librorum Symbolicorum, & subscriptionis eorundem præcipuus est, ceu monument *August. Confessioni addicti Electores, Principes, & sacri Romani Imperij in Germania ordines,* in Præfatione Formulæ Concordiæ præmissa.

§. 30. Pertinet huc, ut novaturientium pruritus obex ponatur, *juramentum religionis*, tanquam vinculum accessorium, quo propter DEUM, ceu testem & vindicem promissionis factæ invocatum, peculiari ratione jurans obligatur, & à potestate civili obligari potest, ne quid contra receptam doctrinæ formam innovet. Nititur hoc ratione, nec caret exemplis. Habet enim & hic locum finis & effe-

a) *Ev. G. 16.* Aus juramenti, *Apostolo a)* laudatus, πάντες ἡμῶν ἀποστολὴν ἰσχυροῦς ἐστὶν ἡμῶν, ὡς βεβαίωσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο ἄλλοις ἐπισημασμένον, ὡς βεβαίωσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο ἄλλοις ἐπισημασμένον. *controverfia finis, ad confirmationem.* Nam,

b) *ad. b. l. s.* ut *Theodoretus b)* loquitur, ἔδωκεν ἡμῶν ἀνθρώποις ἰσχυρῶς βεβαίωσιν τὰς λέξεις, *mos est hominibus, ea qua dicuntur juramento confirmare.* Et sicut

III. Opp.

in hoc negotio religionis subscriptione facta promissio, vel verbis ore tantum prolatis, sit de re licita, imo necessaria, DEIque cultum & gloriam concernente, & pro licita proin censetur, ita de superveniente juramento idem habendum est. Unde *Aśa Judæ Rex* populum *jurare* coëgit, *ad querendum DEUM*, à quo per idololatriam defecerat. c) *Nehemia*

e) *2. Paral. 15. 14.*

etiam

etiam autore d) convenerunt, qui ex Babylo- d) *Nebem.*
 nia Hierosolymam redierant Judæi, cum exe- 10. 30.
crations & juramento, ad ambulandum in lege
DEI, que data erat per Moſen. Neſtorium
 quoque Concilium Ephesinum e) juffit jura- e) *Epist. ad*
mento confirmare, ſe ita ſentire, ut ſentiunt Ori-
entis & Occidentis Epifcopi, ſi Eccleſia ſatisfacere
velit. Quanquam vero juramentum vincu-
 lum iniquitatis eſſe non debet, non tamen
 ſub conditione ſeu expreſſa, ſeu tacita, juran-
 dum eſt, nec cum reſervatione mentali, atque
 exceptione & limitatione, *quatenus ſcil. &*
quouſq; formula doctrinæ canoni divino re-
 ſpondeat, ſed potius *quia* talis, ob rationes
 eaſdem, quibus categorice ſubſcribi poſſe &
 debere libris Symbolicis diximus: Licet, cum
 talem facultatem juramentum religionis in
 genere deferendi habet Magiſtratus, con-
 tingat, ut ad errores ſcripturis divinis contra-
 rios, quos pro veris habet dogmatibus, non-
 nunquam civem obliget. Minime ſane
 hoc caſu cenſendum, juramentum eſſe vin-
 culum iniquitatis. Quanquam enim ideo
 juratum fuit, quia jurans de veritate doctri-
 næ fuit, male licet, perſuaſus: Ubi tamen
 poſtea errores fuerint monſtrati, vel depre-
 henſi, non quidem contra conſcientiam tales
 erunt aſſerendi, ſed nec citra conſenſum Ma-
 giſtratus contra tales erit docendum, cum fi-
 des juramento fuit data, vigore cujus is qui
 Sacramentum dixit, non aliter docere tene-

tur, quam promisit. Neutrum licet facere, neque errorem deprehensum propugnare, neque eundem impugnare: illud prohibente dogmatis falsitate, hoc dissensu Magistratus, & Sacramento.

§. 31. Satis vero patet, tale juramentum nec citra Magistratus civilis consensum ministro Ecclesie imperari, nec ejus formulam eidem, citra Rectoris civilis cognitionem, atque requisitam approbationem, proponi posse, nisi ministri Ecclesie, tale quid faciendi, aliunde jus questum habent. Nam ne dicam, totius Ecclesie, & consequenter civilis etiam Magistratus, Christiani imprimis & orthodoxi, interesse, tale juramentum haud raro proponi; sane cura ad custodiam primæ tabulæ Decalogi externam, Magistratui divino jure competentem, istius generis juramentum per se pertinet, eique in illis, quæ hujus indolis sunt, etiam directorium debetur, qui citra ejus consensum, vel eo ignorante, ab alio tale juramentum ministro Ecclesie, vel toti ministerio, proponi & impe-

a) *de Magist.* rari possit, non apparet. Mixta hæc causa
 §. 210. est, & ad jura Magistratus Episcopalia etiam
 b) *Isag. p.* pertinet, quæ ministerium Ecclesiasticum sibi
 464. n. 19. soli, jure non arrogaverit. Annuunt Theo-
 c) *Consil.* logi, Gerhardus, a) *Carpzovius*, b) qui pro se
 d) *de Reg. logi*, allegat *August. Confess. Dedekennus*, c) & *J. C. ti*
sec. Eccl. *Reinking.* d) *Carpzovius*, e) & alij. Nec ju-
 l. 3. *Class. 1.* ramentum religionis, quod ex *Babylonica*
 e) *Jurisp.* *Eccl.* *l. 2.* capti-

captivitate reduces Judæi *Nehemia* f) præsti- f) c. 10. 29.
tisse dicuntur, soli Levitæ & sacerdotes impe-
rarunt, sed & *Principum* fit mentio, g) g) *Nehem.*
9. 38.

§. 32. Cæterum uti contra veritatem & ju-
stitiam nulla ex juramento nascitur obligatio:

Ἄμεινον γάρ, inquit *Isidor. Pelusiota*, h) ἐν τοῖς h) l. 4. *Epist.*
ἐκαγίστοις τὰ κακῶς ἐπαγγελθέντα λυεῖν καλῶς, ἢ 96.

τὸ δοκῶν εὐσεβεῖν κακῶς, præstat enim in iis qua
habent atrocitatem facinoris, male promissa bene
rescindere, quam male videri servansem esse jurif-
jurandi: Ita nec perjuri fuerunt *Lutherus*, &
alii, qui conjuncta cum illo opera à Romana

Curia, & quatenus illam sequitur, non qua-
tenus ex P. P. scriptis nota est, i) Ecclesia, seces- i) *August.*
serunt. Nam, ne dicam, ipsum *Thomam* k) *Conf. Epil.*
docere, quod, quando id quod cadit sub jura- k) *ad art. 21.*
mento promissorio, est manifeste repugnans justi- k) 2. 2. *art.*
tia: vel quia est impedivum majoris boni, tale 9. 9. 89. *ad*
juramentum dispensatione non indigeat, quia *tert.*

materia hoc casu non est capax juramenti ob-
ligatorij, explicante *Reginaldo*: l) juramenti l) *Prax.*
formula dicenda Candidatis Licentiz & Do- *For. Pen.*
ctoratus Theologici in Academia Witteber- l. 18. c. 4. n.
gensi, docente ex *Statutis* B. *Hülsemanno*, m) 40. f. 529.

nil continet, ob quod *Lutherus* perjurus dici m) *Brev. c.*
possit, ceu qui juravit, quod *vanas*, *peregrinas* 19. 5. 29.

doctrinas, ab Ecclesia damnatas, & *piarum au-*
rium offensivas, non sit dogmatizaturus; quod

etiam servavit, juramento, quod esset vincu-
lum scripturis contrarium, adversus genui-
nam fidei doctrinam, non adstringendus ad

doctri-

li 3

doctri-

doctri-

doctri-

doctri-

n) 1. de Con- doctrinam quæ tunc vige- bat. Bellarminus n) est. c. 21. §. ipse autor est, quod juramentum non tollat Epi- scoporum libertatem, qua in Concilio necessaria est, jurantium se fore obediētes summo Pontifici, quod intelligant, donec Pontifex est, & dum jubet ea, quæ secundum DEVM, & sacros canones jubere potest. Ergo & nec Doctorum Ecclesiæ, quo minus improbent ea, quæ Scripturæ sacræ, quæ unica credendorum norma est, contrariari convicti sunt.

§. 33. Non minus ad securitatem religionis in civitate rite facit, quando imperantes, non veræ tantum, sed & erroneæ addicti religioni, interposito juramento promittunt, se non admissuros, aliquid in detrimentum religionis fieri ab ullo, nec aliquid, quod in ejus mutationem & damnum cedat, molituros, vel commissuros, sive tali religioni ipsi sunt addicti, sive non. Sic refert Loccenius, a)

a) Hist. Suec. l. 7. p. 420.

Sigismundum ante coronationem in Regem Sueciæ promississe, quod omnes superioris & inferioris ordinis, Ecclesiasticos & Politicos, nobiles & non nobiles, in sua religione tueri & conservare velit, ita ut ea libere, & absq; ullo impedimento fruantur, secundum tenorem veræ Aug. Confessionis: Nec commissurum, aut permissurum, ut contra eam in ullis Regni (Sueciæ) locis, Scholæ & Ecclesiæ amice aut per vim aliquid admittatur, vel intrudatur, aut obstaculum, vel fraus huic ullo modo fiat. Idem alibi contigisse legitur, ut subditi reformationem, vel alias

alias in religionis causa mutationes metuentes, per pacta & literas reversales, vel alia ratione sibi prospexerint, quo religionis libertas à Principe intacta servaretur. Exemplo sunt decantatissimæ, & ex historia Bohemica notissimæ illæ *Reversales Regiæ*, vulgo *Majestät Brieff* dictæ, quas Rudolphus II. Cæs. Bohemæ sub utraque, h. e. Evangelicis concessit ann. 1609. Item *Assecurationis Decretum Imperiale Statibus Superioris Lusatia* concessum à Matthia Imp. an. 1611. apud *Fritsch.* in *tract. de literis Reversalibus.* b) Falsam religionem uti tolerare licet, etiam semper, in certo casu, ita tamen *ne vera*, quando illa simul viget, opprimatur; c) sic promissa hoc nomine licentia est tantum ratione impunitatis in foro exteriori, ne ob professionem externam, institutumque falsæ religionis exercitium, civilibus censuris quis subjiciatur, ita ut in gratiam personarum tantum ea fiat, non *cause*, seu falsæ religionis, uti distinguit *Marcus Mantua Benavidius*; d) & d) quicquid patrocinij & defensionis promittitur, illud erranti tantum, non errori fieri, censeri debeat, ceu prolixius disputatur à *Dor-scheo.* e) *Nec qui veniam pena mutuo sanciant, veniam culpa ideoq; sacrilegij approbationem illico largiuntur*, eodem notante.

b) *e. 2. §. 9.*
 c) *Grot. 1 B. P. III. c. 15. 10.*

d) *Tom. II. Consil. 141. 5. 8.*

e) *Anticris. Theol. sec. 4. q. 2. p. 14. 9. 3. p. 31.*

§. 34. Facile etiam explicatur, quæ sit *indoies Pacis religiosa.* Nimirum quæ hoc nomine transactio inter diversis religionibus addictos peracta est, ne quis ob suæ religio-

nis exercitium turbetur, vel in eo per vim impediatur, vel hostilia patiarur, sed libere eandem exercere, & circa ejusdem exercitium statuere possit, publica sic urgente tranquillitate; illa ex transigentium intentione, non ipsam religionem, quæ in ejusmodi transactionem humanam non cadit, sed jus religionis tantum alterius concernit, quod summis imperantibus etiam vigore summi civilis imperij competit, cæteris vero mortalibus, ex juris naturalis præcepto, quo ad verum DEUM colendum, rectumque ejus cultum institutum, quivis obligatur, conceditur. Juris hujus usum alteri, etiam in quem mihi aliquid alias juris est, tanquam suum permitti posse, jurato etiam promitti, dubio videtur carere. Ita Constantinus M. memorante Eusebio, a)

*U. 2. de Vit.
Caus. M.
6. 54.*

Edicto ad Orientis provincias exarato, asserta Christianæ religioni pace, eandem Paganis dissentiendi libertatem his concessit verbis, interprete Christophorsono: *Qui errore ducuntur, pacem cum fidelibus patrie & tranquillitatis oblectationem læto animo capiant. Ipsa enim recta, communis, & societatis humana moderatio, etiam ad illos in rectam viam deducendos, valebit plurimum. Nemo alteri exhibeat molestiam; quod cujusque animus vult, hoc quisque transigat.*

§. 39. Nec censendus jure is est cooperari ad falsam religionem, qui cooperatur ad jus religionis alterius, permittendo ipsi li-

libe-

betum ejus exercitium, cui impediendo impar est, vel quod impediri majus prohibet bonum, vel alia ratio: Sicut non ad zizaniorum proven- tū cooperari is dici meretur, qui crescere sinit, quæ contra tritici damnum eradicare nō potest, ipso Christo Doctore. a) Pari ratione nec securitatis promissione, quod contra dissentientes violenta non adhiberi media debeant, errori patrocinium, sed erranti procuratur. Prolixius hæc disputantur contra *Antonium Posserinum*, Pacificationis Passaviensis osorem, à *B. Gerharo*, b) contra *Franciscum Burgkard*, Pacem Religiosam Augustanam improban- tem, à *Iusto Springero*, c) & contra *Ernestum de Eusebiis*, negotio Pacis Westphalicæ se oppo- nentem, post alios præprimis à *B. Dorscheo*. d)

a) *Math. 13. 29. 30.*

b) *de Mag. Polst. 9. 201.*

c) *tract. de Pac. relig.*

d) *Anticris. Theol. sect.*

4 7. 1. 199.

§. 36. Cæterum cum contingere pos- sit, ut & apud alios Christiana religio, ejus- que cultores opprimantur, quid hoc casu liceat queritur. De Constantino M. au-

tor est *Eusebius* a) quod non solum Lici- nio, contra concessam, Edictoque confirma- tam religionis libertatem, fidemque ipsi et- iam Constantino datam, Christianis vim & persecutionem intentanti, vim opposuerit, op- pressisque opem tulerit; sed & de Christiano- rum in Persia Ecclesiis sollicitus, utpote quod communis quadam cura eum tangeret, ad Sa- porem Regem pro illis scripserit. b) Persis;

a) *de vit. Const. M. l. 2. c. 3. Hist.*

Eccles. l. 10.

c. 5. 199.

b) *de No. Ca. 4. c. 13.*

Ti s

bello,

bello, solenne fuit Christianos subditos quo-
vis modo affligere ex furore. Ita refert *Paul-*

c) *Hist. Mi-lus Diaconus*, c) quod Chosroes, bello cum He-
scel. l. 18. c. raelio furens, miserit & tulerit thesauros cun-
27.

tarum Ecclesiarum regionis, qua sub Persis erat
constituta, coegeritq; Christianos Nestorij fieri
sectatores, ad perstringendum sive percellendum
Imperatorem. Victores hinc Christiani hi Prin-
cipes, in Christianorum gratiam vel mitius ut-
tebantur victoria, uti Theodosium II. Imper.

d) *L. 14. c. 7.* idem *Paulus*, d) benignitate motum, licet Persas
vicisset, parentem tamen Christianis, qui habita-
bant in Perside, pacem amplexum scribit; vel
alia ratione in pacem cum hostibus redibant,
ut calamitati afflictorum à Paganis consule-
rent. Sic cæso à suis Chosroe, non prius Heracl.
cum Syrohi pacem pepigit, quam hic omnes
Christianos, qui in carceribus, & in omni Persi-
de captivi tenebantur, remisit. Certe sicut
omnes Christiani per fidem cum Christo ca-
pite suo uniti, inter se autem charitatis vin-
culo connexi, unum cœtum sic constituunt,
ut obligationi, qua certi civilis cœtus mem-
bra audiunt, nihil decedat, cum Evangelium
non abolet politiam; ita nil obstat, quo mi-
nus subditis alterius civitatis, & civibus vici-
ni populi, fidei nostræ consanguineis, si ob
communem nobiscum religionem injuste pa-
tiuntur, hoc officium, etiam non implorati,
præstemus, ut pro illis intercedamus pacata
quadam ratione, ob vinculum illud cœmune,
quod

quod per & propter fidei consanguinitatem nobis cum afflictis istis intercedit. Ista enim fidei consanguinitas, & exortum inde vinculum spirituale, quo cum vicinæ gentis civibus connectimur sub capite Christo, non est sub alterius imperio civili, nec obligationem subditorum ipsi debitam concernit, quæ tali etiam intercessione pro libertate conscientiæ, & religionis, nostrorum fidei consanguineorum, neque læditur, neque minuitur, cum de jure in religionem ipsam non detur civile imperium, quod circa eandem se tantum exercit, salva conscientiæ libertate. Consociatio politica, civilisque capitis & membrorum unio in republica, non tollit spiritualem communionem, quam diversarum civitatum cives inter se habent, & exercent, vigore corporis mystici, quod constituunt. Καὶ ὅτι πάρεστι ἐν μέλει, συμπάρεστι πάντα τὰ μέλη, sive patitur unum membrum, simul patiuntur omnia membra, ait Paulus. e) Ita nostra ætate, ut pro-

e) I. Cor. 12. 26.

lixè non producam superiorum temporum acta, in Comitibus Ratisbonensibus 1653. Protestantes exhibuerunt *litteras intercessionales, pro Evangelicis oppressis in provinciis Cesaris hereditariis.* Uti & Romano Catholicos Principes intercessisse constat pro suæ religionis sociis, apud Protestantes. Minus dubij datur, quin, si in eadem civitate plures per pacta & transactiones tolerantur religionis, & ob religionem nonnulli ex civibus affliguntur,

tur, ejusdemque libertate, qua alias gaudebant, privantur, cæteris pro religionis suæ sociis afflictis, & iniqua patientibus, intercedere liceat; sicut in Imp. Germanico id fieri atque licere constat, in quo Protestantes causam religionis, licet unum tantum concernat Statum, haud raro communem omnium faciunt, & tanquam communem tractant, intercedendo pro iniqua patientibus, quæ juribus & libertati religionis repugnant; ceu in causa Donaverdana factum in Comitibus Ratisbonensibus, ann. 1608. refertur à Carrassa f) & scriptore historia Pacis Westphalica, g) frustra licet. Singulos tamen idem etiam facere, patet exemplo Electoris Saxonie Christiani II. pro Bohemis Evangelicis intercedentis apud Rudolph. II. Imp.

f) *Comm. de Germ. Sacr. rest.*
p. 4.
g) *Histor. Pac. West.*
l. 1. s. 8. p. 23.

§. 37. Nec vero qui sic licite pro alienis subditis in causa religionis, ob quam affliguntur & premuntur, intercedit, si nil proficit, jus perfectum consequitur, vel directe habet, armis vim arcendi ab illis, qui eandem patiuntur, nisi talis violentia simul pactum violet, fidemque intercedenti datam. Sic enim, quod Grotius a) etiam observavit, & supra jam notavimus, in Maxentium & in Licinium Constantinus, in Persas alij Romanorum arma ceperunt, aut capere minati sunt, nisi vim à Christianis religionis nomine accerent. Contra pacta quippe in Christianos favierant. Liberaliter equidem etiam respondebunt, &

a) *I. B. P. II.*
25. 8.

extra

extra casum pacti quoque, in gratiam religionis subditorum alienorum initi, affirmabunt *Grotius*, b) *Albericus Gentilius*, c) & alij, qui statuunt, permissum esse subditos alienos contra Dominum defendere, licere eosdem, male propter religionem à suo imperante habitos, defendere, secuti *Covarruvianus*, d) 'qui nos posse, ait, & quandoq; teneri contendit, injuriam à proximo propulsare, & repellere, atq; cum lege charitatis ab injuria defendere: quia ipse proximus alioqui non poterit se defendere, & ideo ab inimicis & tyrannis opprimetur. Verum si non simul alia causa junguntur, quae bellum justum faciunt, sola afflictio subditorum alienorum propter religionem, alteri jus belli inferendi perfectum non largietur, cum non ad istum, sed ad afflictos ista injuria pertinet. Hos proin intercedendo pacate, non arma movendo defendet, universali ista cognatione, quae inter mortales, & spirituali illa communionem, quae inter ejusdem fidei consanguineos intercedit, pari in parem hoc casu non nisi jus imperfectum concedente. Quare vero *Grotius* & *Albericus Gentilius* ita statuerit, laxior etiam hujus disciplina, quam illius in hoc argumento, quid armis liceat pro subditis alienis, fuerit, ex *Dinotho*, e) & *Camdeno* f) haud difficulter augureris: *Elisabetha* licet, Angliae regina, non solum ejusdem religionis communionem allegaverit, ad Belgarum patrocinium palam & armata manu suscipien-

b) l. 6.
 c) de l. B. 1.
 16. add. l. 1.
 s. 9. p. 64.
 d) l. 1. Opp.
 Rel. c. pec-
 cas. p. 11.
 s. 10. n. 2.
 e) de bell.
 Civil. Belg.
 l. 6. p. 418.
 s. 10. n. 2.
 f) *Elisaba*
 ann. 1589

dum. Quæ cum ita sint, tantum hinc abest, si mere subditi, ob veram religionem pressi, defectionem, vel bellum adversus superiores moliantur, ut ab alio in patrocinium recipi-

g) *Gerhard. antur. g)*

de Mag. Pol.

§. 211.

§. 38. Edicta etiam cum adversus novatores in rebus religionis, ne quid innovent contra antiquam religionem,, fidemque Apostolicam & Catholicam, tum adversus falsæ religionis sectarios, & fanaticos, ne irrepant, promulgare licet civili imperanti, quibus aditu partim tales arceat, partim qui clam irreperunt, ejiciat, ne alios seducant, vel in detrimentum divinæ veritatis quid moliantur. Non solum enim tanquam custos veræ religionis ita Magistratus debitam dat operam, ne detrimenti quid illa accipiat; verum & illius est illa in republica exercere, quæ coactionem externam, & civilem inferunt. Ex-

a) *l. 4. Annal. an. 383. f. m. 490.*

hibet ex *Codice Theodosiano* edictum *Baronius*, a) quo Imperator Eunomianorum, Arianorum, Macedonianorum, Apollinaristarum, cæterarumque sectarum homines & ministros, conventus agentes, & doctrinam suam disseminantes, *perquisitos, ab omnibus urbibus, & locis, proposita vigore legis, qua ejusmodi congregationes prohibebantur, constrictos à cæteris expelli, & ad proprias unde oriundi erant terras redire jussit, ne quis eorum aut commeandi ad qualibet alia loca, aut evagandi ad urbes habeat potestatem.* Pulsos vero iterum revertentes,

tes, sequæ fidelium cœtibus in civitatibus in-
 sinuantes, alia lege rursus proscripsit, b) *omni- b) L. 13. de*
busq; urbu Constantin. latebris indagine curiosiori heret. Cod.
perspectis, sine ulla gratia interventione pelli jus- Theodos.
 sit. Idem Gratianus, Honorius & Arcadius,
 Theodosius junior fecerunt, quorum edicta
 in *Cod. Theodos.* exhibentur. Constat idem de
 Justiniano, non negante *Baronio*, c) qui ve- c) *Annal. r.*
terem esse regum morbum dicere non erubuit, 7. ad Ann.
ut dira istiusmodi prurigine urgeantur, ut ex- 528. f. 144.
 petant, qua sunt sacerdotum.

§. 39. *Apostasias* etiam à vera religio-
 ne constat ivisse prohibitum, imo punitum,
 pios Magistratus. Competit hoc jus omni
 Magistratui qua tali, ex officio custodiae ve-
 rz religionis, ne petulanter ea habeatur lu-
 dibrio, vel ne quid impie in ejus detrimen-
 tum fiat, cum suo exemplo plurimum
 haud raro soleant apostatae nocere. Sane
 cum sub Principe, & omni Magistratu civili,
 debeamus vitam degere cum *omni pietate &*
honestate, a) uti Magistratus est scandala con- a) *1. Tim. 2.*
 tra honestatem commissa impedire, sic ejus- 2.
 dem est intercedere, ne fiant scandala in pie-
 tatem impingentia, qualia sunt quæ dantur
 ab apostatis. Hinc Imp. Constant. b) *si quis b) Cod. Theo-*
ex Christiano Iudæus effectus sacrilegii cœtibus dos. de A-
aggregetur, cum accusatio fuerit comprobata, post. l. 3.
facultates ejus dominio fisci jusse vindicari. Et c) *Ann. r. 4.*
 de Theodos. autor est *Baron.* c) quod, illis ad *Ann. 381.*
 qui ex Christianis pagani facti sunt, facultatem, ad *Ann. 391.*
 f 640

just

jusque restandi eripi rescripserit. Imperator Frideric. II. etiam, fortissimus ille jurium Principum assertor adversus Curiam Romanam, quoad vixit, in *apostatas à fide Catholica, eandem pœnam statuit.* d) Etsi vero nulli imperanti, qui summa civili gaudet imperio, hoc jus denegari debet; interim tamen, cum sæpe affectu potius, quam sufficienti scientia res geratur, & cuilibet sua religio hinc videatur optima, ob jus religionis, quod quilibet homo habet, in foro externo etiam falsæ religioni, quia pro vera habetur, paria, imò eadem tribui solent ab ejus cultoribus jura, tribuque necessario permittuntur, quæ jure non nisi veræ competunt, sic urgente imperfectione rerum humanarum, & insuperabili vitæ socialis necessitate.

d) *Constit. l. 1. c. 1. §. 3.*

SUBSECTIO II.

DE

IMPERII ET SACERDOTII JURE CONCURRENTI CIRCA SACRA.

§. I.

PLantant Ecclesiam, veramque in cœtum aliquem, profligata omni superstitione & impietate, introducunt, propagantq; religionem, verbum prædicando divinum Sacerdotes, quorum est sacra curare, & divina do-

cerere

Cere. Videmus etiam apud barbaras gentes, maxime etiam idololatricas, quales sunt Americanæ, certis personis istam curam ex officio competere, impellente necessitate melioris ordinis in vita sociali, ut certum genus hominum sacra gentis alicujus administret. Licet negandum non sit, variasse hic gentium instituta jam olim, præprimis ubi Religio inter dominationis instrumenta referri cœpit; ceu à Numa factum esse ex Livio a) constat. Ali-

a) d. r. 448.

bi ministri status etiam sacerdotes erant, apud priscos nimirum Ægyptios, Chaldæos, Persas, Gallos, §. 2. Aliud vero est jus, potestas, & imperium circa sacra, aliud functio sacra. Cum functione civili & seculari hæc in uno sub-

jecto æqualiter, & ordinarie, concurrere neque debet, neque potest; nec pro libertate Ecclesiæ, quæ divini & naturalis juris sit, haberi, ubi uterque status conjungitur, sacerdotesque civilis imperij juribus muniti, æqualiter & ordinarie suam potestatem spiritua-

a) Luc. 21. 25.

lem exercent. Non vult Christus a) verbi a) ministros, quorum est prædicare Evangelium, *κυριεύειν, dominari, & ἐξουσιάζειν, potestatem habere super alios.* Antiquiora etiam, & meliora Ecclesiæ tempora, quid de hac re habuerint, ex Cypriano b) satis cognoscitur. Sy-

b) Serm. de laps. f. m. 217. c) Epist. 57.

nesio, c) *συνάπτεν τὴν βασιλείαν τῆ ἰερωσύνης, regnum cum sacerdotio conjungere; est συκλωθεῖν τὰ ἀσύκλωστα.*

Kk

53.

§. 3. Caterum hæc non impediunt, quo minus potestati civili, seu Imperio, aliqua jurisdictio Ecclesiastica, externa scil. competat, quæ circa sacra se exerat, & cum potestate Sacerdotij amice conspiret. Per se enim, & vi muneris, quo DEI vice inter mortales funguntur Populorum rectores, & custodes utriusque Tabulæ Decalogi a) esse debent, tenentur ad curam religionis. Etsi enim, ceu à Theologis b) etiam recte observatur, *forma regiminis politici exerceri potest, & conservari integra, sine omni contactu potestatis Ecclesiasticæ, specificæ, & ab orthodoxa Ecclesia sic denominata*, uti sub Imperatoribus Ethnicis, aliisque Principibus Gentilibus, v. c. sub Nebucadnezare, exercita est jurisdictio civilis ad beatitudinem civilem subditorum, sine ullo contactu potestatis Ecclesiasticæ, quæ veræ & orthodoxæ Ecclesiæ propria erat; *non tamen integra conservari potest sine jurisdictione aliqua circa sacra, seu religionem de DEO in genere dictam.* Determinatur hæc in Magistratu Christiano etiam ad ea quæ ipsi Ecclesiæ, cujus etiam pars est, curæ sunt: Salvo licet ordine, tanto negotio, & objecto hujus potestatis convenienti. *Possam enim Christo aperire, c) quod Principibus præceptum est, ut recte B. Hülfemann. explicat, d) significat cooperationem positivam, ad introductionem, constitutionem, & conservationem genericam cultus divini orthodoxi, quod patet ex locis parallelis*

Psal.

- a) *Deus. 17.*
18.
b) *Hülfemann.*
Brev. c. 20.
S. 8. n. 1.

- c) *Psal. 24.*
7.
d) *L. c. S. 8.*
n. 1.

Pſalm. 118. 19. 20. Coloff. 4. 3. Apocal. 3. 7. 8.

Ad hoc peragendum habiles Rectores civitatum eſſe debere, nec quovis modo id præſtari poſſe, per ſe patet.

§. 4. Cæterum quouſque utriuſque, Imperij ſcil. Chriſtiani & Sacerdotij, extendatur poteſtas, quibuſque ſinibus contineatur, utriuſque etiam quæ jura ſint, & libertates, non ab omnibus recte explicatur. Nobis poteſtas Imperio, etiam Chriſtiano, & Sacerdotio propria, non confundenda eſſe cenſetur cum poteſtate, quæ & huic, & iſti, eſt communis. Quæ ſoli Imperio, ſeu imperantibus ſecularibus competit, eſt poteſtas illa civilis in & circa reſ hujus ſæculi, temporales ſc. & terrenas: Qua vero, ceu propriâ, gaudet Sacerdotium, *ſpiritualis* eſt. ſtriçte ſic dicta; interior ſcil. illa poteſtas verbi & ſacramentorum, quæ operatur fidem, & efficax eſt ad ſalutem omni credenti, *conceditque*, ut loquitur *Aug. Confess. a) non reſ corporales, ſed*

a) *art. 28.*

reſ æternas, juſtitiam æternam, Spiritum ſanctum, vitam æternam. Aſt quæ Sacerdotio & Imperio communis eſt poteſtas, *Eccleſiaſtica* dicitur, qua conjunctim, & bono ordine, cooperantur ad introducendum, conſtituendum, conſervandum & propagandum publicum religionis cultum, ejuſque circumſtantias externas determinandas, ea tamen ratione, ut utrique ordini ſuæ relinquuntur partes.

b) *Epist. ad Solit. Vir. agens.*

Nec hoc negat *Oſiu*, b) Cordubeniſis Epico-
pus,

Kk 2

pus, verbis ad Constantinum Imp. directis, & ab Athanasio relatis : Tibi DEVS Imperium commisit, nobis qua sunt Ecclesia concedidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divina; ita & tu cave, ne qua sunt Ecclesia, ad te trahens magno crimini obnoxius fias : Quanquam Pe-

c) de Concord. sacerdot. & Imper. l. 2. c. 1. §. 4. f. 55.

trius de Marca c) his verbis soli Principi potestati in hac terrena & temporalia imperandi asseri contendat, ut Ecclesia sacra & spiritualia procurandi. Τα τῆς ἐκκλησίας enim non de gubernatione externa Ecclesiarum, curaque verum DEI cultum introducendi, conservandi, propagandi, collapsum autem restaurandi, intelligi debere, sed potius de potestate interiori Ecclesiae, quae est verbi & Sacramentorum, sequentia Osiij verba satis docent : "Ουτε τοίνυν ἡμῶν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἔτι οὐδὲ θυμιατῶν ἔχεις, βασιλεῦ, neq; igitur fas est nobis in terra imperium tenere, neq; Tu thymiatum potestatem habes, Imperator. Respicit nimirum pius Cordubensium Præsul ad factum

d) 2. Reg. 15. 5. 2. Paral. 26. 18. e) 2. Paral. 29. 11.

Usuræ, thymiamata adolentis, d) quod solis sacerdotibus e) competebat; improbatq; in Principe seculari potestatem architectonicam, equaliter & indifferenter se diffundentem ad omnia sacra & profana Christianorum; & differentem tantum longiore vel propinquiore distantia influxus in effectus supernaturales, & civiles, ut Magistratus quidem efficienter influat in conversionem, regenerationem, justificationem

nem

nent &c. Christianorum, sed influxu remotiore, quam ministri Ecclesiz; quæ *Parei* f) fuit sententia, cum non nisi pædagogiam quandam externam ad talem effectum præstet jurisdictionis Ecclesiastica, qua civilis est. g)

§. 5. *Paulus Voetius*, a) doctus Vir, disquirens quid Princeps possit in sacris, præsertim si Christianus sit, & religionem orthodoxam præstetur; externam ejusdem potestatem, quæ versetur circa sacrorum jura nonnulla, & circumstantias, sic restringit, ut episcopem imperanti competentem valde coërceat, de vera doctrina, de decore, de ordine in Ecclesia servando, congruenter item verbo DEI, sub Christo capite, ferre judicium ministeriale, tantum eorum esse contendens, qui donis & vocatione sunt instructi, quales sunt Apostoli, presbyteri, Doctores in Ecclesia, A. c. 15. & omnes actiones, deliberationes, definitiones ad substantiam rei Ecclesiastica pertinentes, à cætu esse servorum DEI affirmans; sic ut Magistratus Politicus in conventu Ecclesiastico ne quidem Præsidere possit, ut Collegij Ecclesiastici Præses; quatenus ibi de negotiis agitur Ecclesiasticis, quantumvis pietatis & eruditionis donis instructus; b) Excluso etiam Principe ab electionis ministrorum Ecclesiz jure, c) quod libertatem Ecclesia appellat, ad oppositionem procerum Belgij, ut alibi loquitur. d) Jcto Belgæ subscribit *Jacobus Triglandus*, e) Theologus. Collega ejus, *Constantinus L'Empereur*, f) religionem quod atti-

f) *Comm. in Rom. 13. dub. 5. præc. 4. & 6. prop. 8.*
 g) *Hülsembr. c. 20. n. 9. §. 1. add. M. Ant. de Domin. R. E. l. 6. c. 5. a) Jurispr. sacr. c. 1. sect. 3. §. 5. p. 77.*
 b) *ib. p. 89.*
 c) *ib. §. 11. p. 121. § 99.*
 d) *l. c. p. 87.*
 e) *de civil. & Eccles. potest. p. 24. 110. 118.*
 f) *Dispp. Theol. XIII. §. 79.*

net, inquit, ejus administranda cura solis Ecclesiasticis competit. Scoti etiam, ut refert *Tré-neus Philalethes*, g) ad presbyterium suum, & proin non ad Regem, pertinere dixerunt iudicium omnium appellationum à Consistorio, potestatem decernendi de sententiâ excommunicationis, pastorum admissionem, suspensionem, Ecclesiarum visitationes, & hujus generis similia. Verum qui jure divino custos est etiam Tabulæ primæ Decalogi, is quo satisfaciat muneri divinitus injuncto, de vera doctrina iudicium per se ferendi, non per alios tantum, ministros scil. Ecclesiæ, jus habet; præsidebit etiam divino jure in conventibus, in quibus de negotiis Ecclesiasticis agitur, conjunctaque cum clero opera de fidelibus ministris eligendus sollicitus erit, ne neglectæ debitæ custodiæ à DEO accusari possit, liber ab isto reatu mansurus, si in nullam partem curæ religionis administrandæ, ex ratione officij, quod renuntiare non licet, veniret. Idem *jus natura* docet. Hoc enim cum dicitur, DEI vice summos in terris imperantes gubernare, dicitur quoque talibus vicariis, præcipietque eisdem, ut curam quandam gerant cultus divini publici, eundem per se etiam, qualis sit, cognoscant, & de illo etiam quoad tempus, locum, personas & qualitates disponant, deliberationesque hoc nomine instituant. Recte *Thomas* h) docet, Reges & Principes toto conatu, & sollicitudine, ad cultum divinum

g) *Hist. mor. Scot. p. m. 2.*

h) *de regim. Princ. l. 2. c. 16.*

utrum debere insendere. Et hujus rei Regem magis esse debitorem, propter tria quae sunt in ipso. Et quia videlicet homo; & quia Dominus, vices DEI gerens in terra, à quo dependet, sicut ejus minister; & quia rex. Melius Reformatis Doctoribus, Batavis compluribus, statuerunt M. Antonius de Dominis, i) & Ismael Bulialdus, k) recte contendente hoc, l) quod, si ad instantiam Hispanorum, à quorum dominatu Portugallia se liberaverat, Pontifex in eorundem gratiam Episcopos instituire, & imminenti Ecclesiarum Lusitanicarum ruina consulere ulterius differat, possit ac debeat Lusitania Rex, post continuas preces per octennium integrum frustra in Curia Pontificia factas, jure providendi ad se revoluto, ac tanquam pro derelicto in illius possessionem reversum, ob affectatus à Pontificibus minime honestis de causis moras, Episcopos juxta formam antiquam deligere, & à Metropolitibus regni sui, atq; Episcoporum cœtu consecrari jubere.

i) de Rep. Eccles. l. 6. c. 5. §. 1. § 99. f. 62.
k) pro Eccl. Lusitan. p. 5. § 99.
l) l. c. p. 192

§. 6. Cæterum ad Sacerdotium redeundo, ejus in vita sociali institutionem jus naturæ præcipit. Religio enim, & Sacerdotium, necessario nexu inter se connectuntur, si in vita sociali ordo actionum, & quo ordinate omnia fiant, ordo certus personarum esse debet, cui sacra & cultus divinus publicus curæ sint. Præcipit quippe J. N. cum ut DEUS colatur, tum ut bono ordine id fiat: modum licet, qui DEO certo placeat non

præscribat. Absoluto enim suprema ratio di-
vini cultus pender à divina voluntate. Veri-

a) de LL. E. simile putat quidem, doctissimus Spencerus, a)
braor. Ritua- quemlibet loci privati hominem, ante Mosi tem-
al. l. 1. c. 6. pora, sacrificia privata licito obtulisse, & sacer-
p. 112a dotis officium, sibi ipsi, & nomine suo peregrisse.

Rectius vero censetur, etiam in mundo ante-
diluviano certum fuisse locum, in quo cultus
divini publici causa convenire solebant, an-

b) Franz. nuantibus, post nostrates, b) Augustino Torn-
Schol. sacri- ello, c) & Boulducco, d) Et si enim Abel & Cain
fc. VII. 26. munera sua ad Dominum adduxerint, e) in
f. 36. f. 99. sequentibus tamen temporibus cuilibet pri-
VIII. § 24. vati loci homini ita licuisse, ad Mosen usque,

c) Annal. non sequitur, solidius probante B. Franzio, f)
an. M. 130. § 7. f. 63. ab Adamo usq; ad Mosen non nisi à primogenitis

d) Eccles. Patrum, aut ab iis, qui in eorum locum à mor-
antelog. l. 1. tes vel aliis accidentibus, substituebantur, sacri-
c. 2. ficis fuisse administrata. Docuit idem de Ec-

e) Genes. 4. clesia antediluviana, & Noachica B. D. Be-
3. f. 99. belius. g)

f) Schol. sa- §. 7. Consensus hic juris naturalis
crif. disp. cum jure divino tendit ulterius ad ordinem
8. f. 99. inter sacerdotes ipsos, seu ministros Ecclesiæ
g) Eccles. instituendum. Urgent hunc diversæ qualita-
antedil. § 9. tes complurium obsectorum numeris Eccle-
p. 16 f. 9. siastici. De quibus licet jus naturæ per se non
Eccles. Noa- cognoscat, attamen cum aliunde, ex sacris
chic. ars. 4. §. 4. nimirum paginis, a) constet, diversam istam

a) 1. Cor. 12. obsectorum conditionem, diversos quoque
28 f. 99. Eph. parere actus, horum ordo & diversitas, ordi-
4. 12. 13. nem

nem quoque personarum inferre colligitur, quo *curantur*, quod J. N. præcipit, omnia fiant & gerantur, eadem diversitate objectorum, atque actuum ipsis convenientium, dignitatis quoque externæ inter ministros, seu sacerdotes, differentiam insinuante; modus licet constituendi istam *curam* Ecclesiasticam, seu diu duraturam, neque naturali jure, neque divino etiam sit in N. Test. definitus. Tantum abest, ut dicatur, in tali subordinatione, superiores aliis esse divino jure statim tales; qui, quicquid sit, de jure humano, quo aliis sunt præpositi, pro primis inter pares tantum, ratione ordinis scilicet, censeantur debent. Ex hac juris divini inprimis, & naturalis concessione, unitatis, pacis & disciplinæ servandæ causa, ne hæc periclitaretur, inter presbyteros ordo fuit constitutus, ut sub Episcopi nomine quidam cæteris præponeretur, qui ordinis primum & dignitatis, mox aliis prærogativis illis major factus est. Nec male Calvinus ad Poloniæ Regem scribens, b) *hoc*, b) *Epist. 190.* inquit, *natura dicitur, unum ex singulis collegiis deligendum, cui præcipua incumbat cura.* Unde B. Hieronymus, c) explicans quid discriminis inter Episcopum, presbyterum, & Diaconum intercedat, quod postea, inquit, unus electus est, qui cæteris præponeretur: in Schismatis remedium factum est, ne unusquisque, ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Semina hujusmodi factionum jam Apostolorum tem-

c) t. III. opp.
Epist. ad
Evagr. f. m.
150.

pore in Corinthiorum apparuerunt Eccle-

d) 1. Cor. 1. 11. 12. *fia, d) Addit vero Hieronymus : Nam & Alexandria à Marco Evangelista usq; ad Heraclam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum EPISCOPVM nominabant. Hoc Apostolorum tempore nondum sic erat, ex Christiana autem libertate ita instituebatur insequentibus temporibus; illo etiam postmodum ex Episcopis facto Metropolitano, pacis conservandæ, & æmulationis inter Episcopos coercendæ gratia, cujus Episcopatus esset in urbe, quæ amplioris alicujus Provinciæ, in quibus plures Episcopatus erant, Metropolis foret.*

e) *Can. 9. Concil. Antiochenum III. e) hac de re ita statuit : Per singulas regiones, ἐπαρχίας, Episcopos convenit nosse, Metropolitanum Episcopum sollicitudinem totius provincia gerere, propterea quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant. Unde placuit, eum & honore præcellere, & nihil amplius præter eum ceteros Episcopos agere, secundum antiquam à patribus nostris regulam constitutam, nisi ea tantum quæ ad suam diæcesin, παροικίας, pertinent,*

f) *Can. 6. possessionesq; subjectas. In Concilio Nicæno f) jam ante sic decreverant de Primatibus Episcoporum Metropolitanorum : Τα ἀρχαία ἔδη κρατεῖτω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει ὡς ἐπὶ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐπίσκοπον πάντων τῶν ἐκεῖ πλὴν Ἰερουσαλὴμ καὶ τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπων τῶτο σωήδεις ὄντων ὁμοίως δὲ καὶ*

ἡ τῶν Ἀποστόλων ἐκείνη ἢ ἄλλαι ἐπιταγῆς τῆς
 πρεσβυτέρια οὐκ εἶναι ἢ ἐκκλησίας, mos antiquus
 perduret (non perdurat ut vetus habet ver-
 sio à Catanzag) producta) per Ægyptum, Ly- g) Summ. &
 biam & Pentapolin, ita ut Alexandrinus Epi- Concil. p. 65.
 scopus horum omnium habeat potestatem, quo-
 riam quidem & Episcopo Romano parilis mos est.
 Similiter & apud Antiochiam, ceterasq; provin-
 cias, suis privilegia serventur Ecclesiis. Humā-
 ni juris ergo hæc ordinum in Sacerdotio, at-
 que Hierarchiæ exterioris in Ecclesia consti-
 tutio est, permittente tamen jure naturali, &
 divino etiam in V. T. quod ordinem præcipi-
 endo in genere, rationem ordinis liberam re-
 linquit.

§. 8. Modum proin excefferunt Sco-
 ti, Presbyteriani, unanimi consensu in Synodo
 Taoudinensi anno 1580. decernentes, auctoritatem
 illam, quam in Ecclesias sibi arrogarant Episco-
 pi, sublata ministrorum per presbyteria pari-
 tate, esse Antichristianam usurpationem, per
 quam AntiChristus in Cathedram Christi surre-
 pfit; Hierarchiam ipsam cum abusu eodem
 loco habentes, & presbyteriale regimen ab-
 rogato Episcopali constituentem, de quo pro-
 lixe Irenæus Philalethes. a) Rigidiores his In-
 dependentes, in Anglia postea, quo magis o-
 mnem ordinem Episcopalem penitus ex Ec-
 clesiis suis eliminarent, nullo ejusdem vesti-
 gio relicto, etiam combinatum classico-presby-
 teriale regimen, h. e. explicante Hoornebeck, b)

a) Hist. mō-
 tum in
 regn. Scot.
 p. 2. 199.

b) Summ.
 Controv. 7.
 10. p. 780.

com-

combinationem Ecclesiarum in Synodos, & harum autoritatem in illas, improbarunt; congregationes suas atque cœtus particulares, recte institutos & ordinatos, esse immediate, & independentes, quoad alias Ecclesias, sub solo Christo, uti loquitur Robinsonus, c) Independentissimi præcipuus autor. Sicut neutiquam se teneantur submittere examini plenario aliarum Ecclesiarum. Quamquam & illi in altero versentur extremo, qui non solum Episcopos jure divino potestate jurisdictionis Presbyteris majores, & superiores esse statuunt, quod cum Episcopis Anglicanis in superiori, cum Presbyterianis, atque Schismaticis in Ecclesia Anglicana aliis, certamine, & cum Tridentino Concilio, d) etiam sensit M. Antonius de Dominis; e) sed etiam regimen Ecclesiæ, seu Politiam Ecclesiasticam, Monarchicum esse debere, & Hierarchiam, quæ constat ex Episcopis Presbyteris & ministris, divina ordinatione institutam esse f) contendunt.

c) *Apolog. c. 5. add. Burmann. Synops. Theol. l. 8. c. 8. §. 4. p. 495.*

d) *Seff. 23. cap. 4. can. 6. § 9. e) de Rep. Eccles. l. 2. c. 3. n. 3. § 99. f) Concil. Frid. Seff. 23. c. 6.*

§. 9. Satis vero constat, quantum turbarum in Republica dederint origines variorum in Sacerdotio ordinum, non rite explicataz, & errores circa regimen Ecclesiasticum commissi, locutique sunt motus Britannici. Presbyteria enim ista, de quibus verba fecimus, *juris divini esse, ut vult Hoornbeck, a) verbuinq; DEI præscripsisse, & antiquius fuisse observatum, ut Ecclesia absq; aliquo, cui præcipua ejus cura incumberet, per Presbyteria classibus*

b) *Summ. Controv. l. 10. p. 773.*

*bne, subordinata, & classes Synodis subditas, rege-
 retur, in consortium adfectis, & constitutus Pres-
 byteris Laicis temporarius, vel annuus, quate Eccle-
 siasticum regimen Geneva formatum per Galliam,
 & Scotiam, & foederatas Belgij provincias ob-
 tinuit, nondum est probatum, negaturque à
 Calixto; b) æque atque divinæ ordinationis esse negant Hierarchiam Episcopalem. Utri-
 usque tamen regiminis origines, divinæ credi-
 tz, magnorum motuum causa fuerunt, jam
 Elisabethæ temporibus, nonnullis apud Cam-
 denum, c) qui Genevensis Ecclesie disciplinam
 unice admirabantur, non aliam rationem con-
 stituendi eandem in Anglia excogitari posse pu-
 tantibus, quam Anglicam Hierarchiam insectan-
 do, & Presulibus invidiam apud populum con-
 flando. Etsi vero regimen Presbyteriale tale,
 quale Scoti urgebant, & apud Belgas etiam
 obtinet, verbo DEI præscriptum, ut loquitur
 Synodus Glasguensis, d) & sic divini juris, &
 mandati, esse gratis dicatur; inficete tamen, B.
 Hülfsmanno e) notante, inficiatus est Wilhel-
 mus, Cantuariensis Archiepiscopus, in oratione
 ad Regem & Proceres habita an. 1638. in Ec-
 lesia quicquam auditum fuisse de Laicis Pres-
 byteris usq; ad Calvinii novum Genevense com-
 mentum.*

b) Appar. Theolog. p. 231.

c) ann. 1588. sub fin.

*d) Philal. Hist. Mor. Scot. p. 293.
 e) Brev. c. 19. §. 18.*

§. 10. Relinquitur ergo, non solum di-
 versos ordines, & gradus personarum, sacer-
 dotium admittere, illorumque differentiam
 specificam, atque proportionem ad invicem,
 quo-

quoad gradus dignitatis, & objecti determinationem, neque divino N. T. multo minus naturali jure prohiberi; sed & liberam eodem jure permitti diversorum horum ministrorum ordinationem, ad constituendum regimen Ecclesiasticum, seu presbyteriale sit, seu Episcopale. Religioni enim, quæ Politicam civilem non abolet, non repugnat, quominus Ecclesiâ, quoad externam faciem atque ordinationem, suum regimen accommodet ad statum Reipublicæ, ejusque indolem, modo id faciat ad τὰξιν ἔνδοξον, quam neque Presbyteriale, neque Episcopale regimen per se tollit. Habet vero & hic sua etiam jura potestas civilis, & is penes quem est in civitate τὸ κρείον. Interest enim & Ecclesiæ, & Reipublicæ, qua ratione ordo inter ministros constituatur. Illius, quo singulis sui officij partes recte assignentur, decorque harmonicus, quoad officij determinationem, qualem cum Ecclesiæ ordinatio externa, tum ædificatio requirit, obtineatur. Quod à Magistratu civili non magis negligi potest, cui Ecclesia, nec detrimenti quid accipiat, curæ esse debet, quam alia in civitate Collegia, Academica v. c. Mercatorum &c. quæ certum personarum ordinem, & dispositionem desiderant, de qua Rectores constituere solent in Rep. Curam ergo publice sibi sumere tenentur Christiani imperantes, ut externus iste in Ecclesia ordo, qui est pars etiam ordinis

externi Reipublicæ Christianæ, recte constituatur, & ut legibus præscribatur, ut omnis ordo, pro officij determinatione, cuncta rite, nec præpostere agat. Ex hoc jure potestatis Ecclesiasticæ civilis David Sacerdotium ordinavit, a) in XXIV. familias sacerdotes distribuens, ut singulis Sabbathis nova Sacerdotum familia sacrorum ministerium præstaret; Levitas autem alios sacerdotum ministros, alios cantores, alios janitores, alios scribas constituens.

§. II. Quantum autem Reipubl. quam Ecclesia non evertit, intersit, in ordinis inter sacerdotes & Ecclesiæ ministros institutione, etiam civiles Rectores suas habere partes, maximo suo malo Germania sensit, ex quo jus investituræ Episcopalis Imperatoribus per vim fuit ademptum, de quo peculiari tractatu

egit *Heinricus Meibomius*, a) annuente *Onuphrio Panvinio*. b) Floruit è contra hinc Gallia, & retenta interna unione, potentissima facta est, Rege retinente jus investituræ, contra conatus curiæ Romanæ. Non abs re etiam judicavit *Elisabetha Angliæ Regina*, apud *Camdenum*, c) novatores istos, qui abrogata Hierarchia Episcopali, Presbyteros constitui malebant, secundum disciplinam Ecclesiæ Genevensis, non Ecclesiastica tantum administrationis, sed & Regiæ prerogativa nervos succisuros esse: Unde & Puritanos istos audire noluit: Alij licet disciplinam hanc per angulos,

a) *Tract. de jur. invest. Episc. &c.*
b) *Gregor. VII.*

a) *Annal. ann. 1588. sub fin.*

spreta

*Ipse a LL. autoritate, exercere ceperint, Synodos
 atque classes certis locis habendo, & Presbyteria
 instituendo.* In Scotia etiam motuum causa
 fuit, quod Sacerdotium invaserint, regi-
 menque Ecclesiasticum Presbyteriale, pro-
 scripta Hierarchia Episcopali, instituerint ho-
 mines Monarchomachi, quales *Knoxum, Good-
 mannum*, aliosque fuisse, primos Scotorum
 Reformatores, illorum scripta docent. Un-
 de quod prudentioribus in aula suboleret,
 homines Monarchomachicos, Episcopalem
 Politiam Ecclesiasticam animo parum æquo
 ferentes, non minus ægre ferre Reges, ubi
 non pro sua libidine eos grassari permiserint,
 Episcopale regimen restituere tentarunt,
 Presbyterianis contranitentibus; donec post
Synodum Glasguensem ann. 1638. habitam, quæ
 cum contemptu regie autoritatis, regimen
 Hierarchicum, cum acri Archiepiscoporum
 & Episcoporum censura, explosum iverat;
 quod manifestum Monarchici regiminis damnum
 secum trahere, mandatum Regium de dissol-
 venda Synodo arguebat, quod exhibet *Ire-*

d) *Histor. nam Philalethes*; d) exorto bello armis Scoti
mor. in Scot. extorquerent regi abolitionem totius Hierarchie,

p. 186. uti constat ex *Honorio Reggio*; e) pessimo ex-
 e) *de Stat. Eccles. Bri-* emplo, quod ad paria tentanda Anglos ex-
ann. p. 47. civit, explicante *Georgio Bateo*. f)

f) *Elench. Mor. in* §. 12. Forma regiminis externi Eccle-
Angl. P. 1. siastici, & ordinatio sacerdotij, cum non ju-
p. m. 25, sq. re tantum naturali, sed & divino in N. T.

libera

libera sit, non improbandum, si accommoda-
 te ad formam regiminis civilis ea instituat.
 Cum enim Respublica in sinum suum recipit
 Ecclesiam, ne difformitas quaedam exterior
 appareat, mavult in re indifferenti, externi
 istis decori, quo τάξις καὶ εὐνομίαν etiam
 conservatur, conservandi causa, se Ecclesia ad
 civilis regiminis quoque indolem accom-
 modare. Partim vero hic petitionem prin-
 cipij, partim *μὴ τὰς αἰεὶ εἰς ἄλλο ἕξει* commit-
 tit Bellarminus, a) Regimen Ecclesiasticum præ-
 cipue Monarchicum esse debere contendens.
 Constat præterea, Burmanno, b) Reformato
 Theologo, etiam monente, pro multiplici po-
 pularum locorumq; genio, & Reip. varia forma,
 externum quoq; Ecclesie regimen variasse; omni
 seculorum quoq; experientia docente, plerumque
 politie secularis formam sequi Ecclesiasticam.
 Concilium sane Nicanum, c) pro præcipuis Me-
 tropolitanis Alexandriae, Romæ, & Antiochiæ
 Episcopos habendos esse sanciens, cum jura
 Alexandrini turbarentur, ad τὰ ἀρχαῖα ἥθη,
 antiquos mores, antiquam scil. consuetudinem,
 provocavit. Quanquam vero M. Antonius de
 Dominis d) putat, consuetudinem hanc, ut sub
 istis Patriarchis plures particulares Ecclesie sic
 unirentur, inde natam esse, quod initio na-
 scentis Ecclesie, in maximis & latissime patenti-
 bus provinciis, ob paucitatem Apostolorum, Viro-
 rum Apostolicorum & Episcoporum, fidelium deni-
 que, in multis civitatibus Episcopi non constitui

a) r. l. Opp.
de Rom.

Pontif. l. 1.
c. 9.

b) Synops.
Theol. P. II.

Loc. 47. p.
469. S. 5.

c) Canon. 6.

d) de Rep.
Eccles. l. 3.

c. 10. n. 12.

f. 312. add.

n. 14.

potuerint, passim etiam constitui non opere pretium fuerit; hinc existimans, in magnis & integris regionibus, & quidem in regni earum civitatibus, Metropolitanos esse constitutos, qui totius illius regionis Episcopos crearent, & quidem tres tantum; cum in toto Imperio Romano tres haec tantum, supra jam nominata, vere regia civitates, & Metropoles fuerint. Quanquam, inquam, Dalmatarum Praesul haec ita disputet, ea tamen, quae de paucitate Episcoporum, quales nimirum Apostolica tempora habebant, dicuntur, confutantur per

e) *Cap. 2. & Apocalypsin Iohannaam. e)* Ad Angelos enim, h. e. ad Antistes Ecclesiarum septem in Asia,

scribere iussus fuit à Christo Johannes. Ne dicam *Ticum f)* in Creta καὶ πέλιον, oppidatim, presbyteros constituisse. Idem cur alibi factum non sit, vel fieri non potuerit, nil solidi contra adferet. Res ipsa docet, nec abnuere potest *M. Anton. de Dominis*, in istis Patriarchalibus sedibus ordinandis, Ecclesiam propter Rempublicam ad regimen ejusdem civile se accommodare, illudque imitari potius voluisse, ita ut quae Ecclesiae particulares, civili unionem sub uno regimine seculari, in unum partiale corpus civile coierant, melioris harmoniae gratia pari ratione in unum corpus Ecclesiasticum partiale, sub certo unoque regimine Ecclesiastico, unirentur, sic ut Metropolitanorum istorum, seu, si mavis, Patriarcharum potestas intra certos limites coerceretur,

retur, nec universalis foret. Hac ratione, cum Byzantium nomen & dignitatem novæ Romæ obtinisset, ex sanctione Concilij Constantinopolitani g) Episcopus quoque Constantinopolitanus Primatus honorem post Romanum Episcopum accepit, *ſi q. 21) αὐτὴν νέαν Πόλιν, propterea quod sit nova Roma, probante Concilio Chalcedonensi Oecumenico, h) b) Can. 28.* etſi altum apud Caranzam i) hac de re sit ſilentium: Censentibus Patribus, urbem qua & Imperio & Senatu honorata aequalibus cum seniore regia Roma privilegia fruatur, etiam in Ecclesiasticis rebus, non ſecus ac illam extollendam, & magnificandam eſſe, utpote qua poſt illam ſecunda ſit.

g) Can. 50
h) Can. 28.
i) Summ. Conc. Chalced.

§. 13. Competit præterea Imperio in Sacerdotium hoc jus, ut ſacerdotes ſibi ſubditos ad Concilium evocet, & cogat; ex contemptu licet religionis Chriſtianæ non uſurpatum à Principibus Ethnicis fuerit. Sacerdotium hinc ad ſe pertraxit, ſuumque hoc jus ex conſuetudine convocandi Synodos eſſe voluit; id quod tamen Principibus Chriſtianis ſequentium temporum fraudi eſſe non potuit, quo minus jus hoc exercerent, cum Eccleſiæ curam ex officio nutritiorum in ſe ſuſcepiffent; uti omnia Concilia, exceptis ordinariis, a) non Oecumenica tantum, ſed & Diœceſeorum Concilia Imperatores convocaffe conſtat. Ex eo tempore, quo Conſtantini eſſe ceperunt, inquit Socrates, b) Eccleſiæ

a) Petr. de Marc. de Conſ. Sac. & Imp. l. 6. c. 17. §. 4.
b) Hiſtor. Eccleſ. l. 1. p. Proem.

negotia ab illorum nusu pependunt, atq; adeo maxima Concilia de eorundem sententia convocata fuerunt, & adhuc convocantur. Ab illo enim rite & recte fit Conciliorum convocatio, cujus est externum Ecclesiae ordinem curare; ad hunc enim pertinent ista Comitia Ecclesiastica. Congregandi etiam cives jus, & quidem sub obligatione parendi, nemini in civitate competere debet, nec potest, quam imperanti, cujus saepe interest, ne id fiat: qui etiam solus vim cogendi cives, quorum numero sunt de jure sacerdotes, habet. Solus is, penes quem est in civitate summa potestas, dicere potest, quod Constantinus M. ad Alexandrinam Ecclesiam scripsit, apud Socratem: c)

c) *H. E. l. 1.*

c. 6.

Magnam Episcoporum urbem ad Urbem Nicaenam accersivi. Hoc, & plura alia exempla nota sunt. Unde cum Imperatoribus sua jura adhuc essent integra, quo precibus, quibus Concilium convocari à Caesaribus petere Pontifices R. solebant olim, pondus adderent, officij sui Imp. etiam simul admonuerunt. Pro integritate fidei Catholica, scripsit Leo ad Theodosium, d)

d) *Epist. 9.*

Christianissimum principem convenisse sollicitum &c. Unde si pietas vestra suggestioni ac supplicationi nostrae dignetur annuere, ut intra Italiam habere jubeatis Episcopale Concilium. Etiam Gregorius M. e) Theodoricum

e) *l. 9. Epist.*

54.

Burgundionum regem hortatus est ad Synodum convocandam: Vestra Excellentia DEI nostri mandatis inharens, studium ad congregandam

dam Synodum pro sua mercede adhibere dignetur, ut omne à sacerdotibus corporale vitium — potestatis vestra imminente censura, & Concilij definitione, tollatur, & abscissum à radicibus amputetur. Nimirum, uti censet Petrus de Marca, f) optime noverat Gregorius, quamam in f) de Conc. Conciliis convocandis esset Principum autoritas: Imper. & persuasusq; fuit, Regibus competere auctoritatem sacer. l. 6. convocandi Synodum. c. 19. §. 1.

§. 14. Quemadmodum itaque ex jurisdictione coactiva, & potestate supereminenti, civili imperio jus cogendi sacerdotes ad Synodum competit, ita & *directio externa*, cæteraque, quæ ad decentem ordinem externum in Conciliis pertinent, civilis potestatis curæ relinqui debent, ut turbulentis ingeniis, & pertinacibus dissensionibus, obex ponatur. Hoc muneris sui esse ratus Constantinus M. in aula palatij, cum Concilium celebraretur Nicænum, *sellam ex auro fabricatam*, ut refert Eusebius, a) sedendo occupavit, summo loco affidens, ex quo, ut Socrates b) & Theodoretus c) commemorant, *hortatoriam* l. 3. c. 30. Orationem habere cœpit, qua illos ad consensum animorum & concordiam admoneret. Legitur hæc oratio apud Sozomenum, d) qua inter alia sic Princeps optimus loquitur: *Cum certior factus essem, vos discordare mutuo, quos neutquam deceret & ob eam causam hoc sacrum Concilium convocandum curavi. Ac cum Imperator sim, & vester conseryus, munus hoc à vobis*

a) de Vit. Const. M. l. 3. c. 30.
 b) Hist. Eccl. l. 5.
 c) Hist. Eccl. l. 1. c. 7.
 d) Hist. Eccl. l. 1. c. 18.

postulo &c. Synodo Tyrensi etiam cum non interesset, non solum literis Episcopos monuit, ut nulla interposita mora, sed omni qua possent celeritate in unum locum confluentes Synodum instituerent, egentibus opem ferrent, &c. suam ad hoc pollicitus operam; sed & Dionysio Consulari viro id commisit, ut suis verbis eos admoneret omnium rerum, illorumq; Synodo adesset: Maxime vero, ut idem animadversor esset, & custos conservanda aequilibratio & ordinis: Addens, quod si quis rejecto & spreto suo mandato adesse nolueris, delegatum à se missum talem, regia autoritate in exilium ejetum, docturam, hominem minime decere, summi Imperatoris praeceptis, ad tuendam veritatem edi-

e) *Euseb. de Hist. Const. l. 4. c. 42. Theodoret. H. E. l. 1. c. 28.*

tu, repugnare. e) Simile quid in aliis Conciliis Oecumenicis exercuerunt Imperatores. In Occidente Carolus M. in Concilio Francofurtano Synodici Praesidis officium exercuit, confessum dirigendo, quo cuncta ordinate tractentur, observentur, vindicante hanc

f) *Collat. ad Conc. Fr. m. cof. sect. 3. v. 1. p. 96. sq. g) de auctor. S. Concil. c. 2. §. 7. p. 5. b.*

Praesidentiam contra negantes B. Dorscheo. f) Nimis frigide pro Romana Curia excipit Thomas Campegius. g) id, quod Imperatores olim Concilia vocarint, non esse trahendum in exemplum, quoniam id factum est suadente temporis qualitate & necessitate: quod Ecclesia libere tunc congregari non potuisset ad vocationem Romani Pontificis. Propterea eorum tacito consensu permissum ab Imperatoribus congregari, quin etiam quandoq; rogatos, ut id facerent: Injuriam enim

facit

facit pietati horum Principum, Constantini M. inprimis, Theodosij junioris, & Caroli M. qui id non fuissent facturum, nisi congregandæ & dirigendæ Synodi jus ad se pertinere persuasissimi fuissent; nec sedis Romanæ jura invasissent, si juste à Pontificibus hoc nomine moniti fuissent. Sane nec monere omisissent Principes Rom. Episcopi, uti Osius Cordubensium Præsul Constantinum M. monuit, ne τὰ τῆς Εκκλησίας, ea qua Ecclesia sunt, ad se traheret. Manet proin & hic notum ἀξίωμα: Primum in quovis genere est mensura reliquorum. Civilis denique Imperij est de actis Synodorum judicare, eademque confirmare.

§. 15. *Delinquit Clericus* dupliciter, vel Ecclesiastice, vel mere civiliter. Utriusque criminis tam Ecclesiastici, quam quod mere civile est, cognoscendi & vindicandi jus habet Imperium civile, ob custodiam utriusque tabulæ Decalogi, qua obligatur providere, ne Ecclesia detrimentum accipiat, sed omnia ad ejus ædificationem dirigantur, scandalo è medio sublato. In una etiam republica regulariter administranda, non nisi una jurisdictio vigere debet. Exercitium vero quod attinet, & modum cognoscendi, boni ordinis omnino est, ut, si jurisdictionem circa res Ecclesiasticas, & delictum aliquod Ecclesiasticum, civilis imperans exercere velit, id faciat per judicium Ecclesiasticum, à se constitutum, uti causas civiles, seu seculares, tractat per ministros seculares, ita tamen, ut tam seculare,

quam Ecclesiasticum ministerium, suam jurisdictionem ab eo, vel illis accipiat, qui summam habent in civitate imperium. Et si enim, quemadmodum, quo simili utitur *Pau-*

a) *haispr.*
f.c. 3. sect. 5.
§. 2. p. 497.

tus Voëtius, a) *milites armata militia fori gaudent praescriptione, sic ut in delictis & causis militaribus, non nisi coram militum Magistris conveniri debeant, ita & clerici convenienter coram judicio Ecclesiastico in causis & delictis Ecclesiasticis conveniantur*; exinde tamen

b) *f.c. §. 2.*
p. 410.

non sequitur, quod contendit *Voëtius*, b) *Jurisconsultus Ultrajectinus, Ecclesiasticam potestatem, circa delicta Ecclesiastica etiam se exerentem, cum publico regimine nihil habere commune, & in suo genere esse independentem. Ad ordinem jurisdictionis circa diversas ob-*

c) *Wadell. 83.*

nius Imp. ita sanxit: c) 'Ει μὲν τοι ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἀμάρτημα, δέκμενον σωφρονισμῷ, καὶ ἐπιπύμων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῆτο κεινέτω, μηδὲν ἐπικοινωνήτων τῶ λαμπρετάτων τῶ ἐπαρχῶν, si Ecclesiasticum sit delictum, orens castigatione Ecclesiastica, & multa, DEO amabilis Episcopus hoc discernat, nihil communi-

d) *Concord.*
fac. & Imp.
l. 11. c. 7.

cantibus Clarissimis provincia judicibus. Pro-
baturus etiam *Petrus de Marca*, d) *cenfuram Clericorum legibus Principum non subjacere, exemplum Athanasij, & aliorum Episcoporum, facto Principum, jurisdictionem & judicium*

in

in delictis Ecclesiasticis sibi arrogantium, ed-
 date contradicentium; quidem producit. Ve-
 rum abusi partim, & neglectui boni ordinis
 illi contradixerunt, partim iniquitati judicij,
 non judicio Principum simpliciter, ut patet
 ex colloquio Liberij, Episcopi Romani, cum
 Constantio Imp. apud *Theodoretum. e)* Et de *e) Hist. Ec-*
 Athanasio idem autor est, *f)* quod *κτὴν ἡ* *cles. l. 2. c. 16*
διὰ ζήτησιν δυσμενείαν ἐπέσπευον, *f) H. E. l. 1.*
spectam habens malevolentiam, ad Synodum *c. 27. al. 26.*
 non venerit, *κτὴν ἀδικον ὀδυρόμενον* *κείνον*, de
 iniquo judicio questus postmodum coram ipso
 Constantino M. *g)* non submitbens se Impe- *g) l. c. c. 29.*
 ratoris, ab Arianis circumventi, judicio.

§. 16. Similiter censendum de remo-
 tione ministrorum ab officio, si vel scandalose
 vivendo Ecclesiam destruunt, vel alias in lu-
 pos degenerant. Cujus enim est curam age-
 re, ne publicus cultus corrumpatur, vel falsa
 dogmata disseminentur, ejus quoque est no-
 xium & inutilem sacerdotem functione Eccle-
 siastica privare, meliori in ejus locum substi-
 tuto. Custos etiam boni ordinis externi in
 vita sociali cum sit is, penes quem est sum-
 mum civile imperium, concurret quoque ut
 ad vocandos, ita & ad dimittendos inutiles &
 lupescentes Ecclesie pastores, ut decenter, &
 bono ordine sub sua, ceu supremi in civi-
 tate directoris, curâ id fiat. Quæ enim ma-
 jor confusio esse potest, quam si, uti apud *in-*
dependentes fieri amat, & exemplo docet

a) *Summ. Hoornbeeck*, a) quilibet coetus particularis ministri sui deponendi jus habet, citra causæ cognitionem, à Magistratu factam. De regibus Ebræorum V. T. ex sacra res certa est Historia. Constat enim Salomonem Abjatharem,

b) 1. *Reg. 2.* summum Sacerdotem, ab officio removisse, b) summi Principis jure. Exercuerunt etiam non Orientis tantum, sed & Occidentis Imperatores, ante extortum à Pontifice Romano jus investituræ, hanc sibi competentem potestatem, ut saltem insipidum rejicerent. Modum tamen per abusum sui juris Principes nunquam excessisse, ego non dixerim. Quis enim factum Constantini M. Athanasium

c) *H. E. l. 1.* Trevirim relegantis, explicatum *Theodoro*; c) & filij ejusdem Constantini, eundem vix Alexandriam reversum rursus in exilium expel-

d) *Hist. Eccl. l. 2. c. 3.* tentis, de quo *Socrates*; d) vel Constantij, Liberium Episcopum Romanum, quod in Athanasij condemnationem consentire nollet, exulatum mittentis, ex Actis historiae Ecclesiasticæ enarrante *Larroquano*, e) probaverit?

e) *Dissert. de Photin. & Liber.* §. 17. Sacerdotium uti ministerialem operam præstat DEO, & Salvatori nostro Christo, hujusque instituto etiam Ecclesiæ, non seculari, sed spirituali quadam ratione; ita per se non habet *jus armorum* hujus seculi, ad morem militiæ mundanæ, ut jura regni Christi armis asserant, & armata manu suo fungantur ministerio ministri Ecclesiæ, Christi

a) *Job. 18. 36.* stumque propugnent. a) Arma enim respondent

dent militiæ, quam sacerdotes non militant, quæ nullo modo secularis est. Antiquitas melior quid de sacerdote milite statuerit, *Canones*, quos *Apostolicos* vocant, docent: b) *Episcopus*, b) *Canon. 82.* aut *Presbyter*, aut *Diaconus*, qui *militia vacaverit*, & simul utrumq; retinere voluerit, tam officium Romanam, quam functionem sacerdotalem, deponitor. Quæ enim sunt *Cæsaris*, *Cæsari: quæ DEI, DEO.* Turcarum sacerdotes quidem inter concionandum, quod ad duas circiter horas durare autor est *Bartholom. Georgieviz*, c) stricto acinace verbis suis pondus c) *de Turcar. morib. c. 1.* addere scribunt. d) Verum mirum id non est, cum ex *Alcoranica Muhammedis disciplina*, e) d) *Schöffer's flamme ferroq; exstipari debeant*, qui fuerint increduli. In Ecclesia vero *Arianus Episcopus* fuit *Gregorius* quidam, qui militari manu stipatus *Alexandrinam* sedem occupavit, exturbato inde *Athanasio* apud *Socratem*; f) f) *Hist. Eccles. l. 2. c. 8.* improbante interim *monstruosam hanc omnium ordinis inversionem*, uti appellatur *Diana*, g) g) *Resol. Moral. P. X. tr. 2. Resol. IV. f. m. 11.* semper Ecclesia, ita ut ob *Cyrilli*, Episcopi *Alexandrini*, magni alias defensoris *Christophiz*, ingenium armorum cupidius; cujus specimen dederat *Alexandriæ*, militari manu inde *Judæos* ejiciendo, scriptore *Socrate*; h) h) *Hist. Eccles. l. 7. c. 13.* videatur *Synodus Chalcedonenfis* i) decrevisse, eos qui semel in clero taxati fuerint, seu in monasterio deputati, μήτε ἐν spatείαν, μήτε ἐν ἀξίαι κοσμηθῶ ἐρχομαι, neq; ad militiam, neq; ad honores seculares venire. Displicuit sane

Her-

k) Canon. 1. Ilerdensi Concilio k) armatus clericus, & sacerdos miles, tempore quoque obsidionis, statuendo, ut Clerici in obsidionis necessitate positi, Sum. Conc. p. 290.

l) Dist. 50. a sanguine humano etiam hostili se abstineant. Adducit hunc Canonem etiam Gratianus. l) c. 37.

Cumque non apud Hispanos tantum, & Longobardos, sed & apud Francos, sub Childerico, Pipino, Carol. M. & Ludovico Pio sacerdotes arma traxerint, & in castris militaria munia obierint, *pravo & pernicioso quidem exemplo*, iudicio doctissimi Sorbonici doctoris,

m) de Sacri- leg. Lac. p. 864. m) Carolus M. & Ludovicus Pius, sacerdotibus pugnare non esse licitum censentes, sanxerunt, n) *ne servi DEI, vel in*

n) Capitul. Karol. & Lud. Imp. l. 7. cap. 91. sq. c. 103. sq. n) *hostem pergant, vel armaturam bajulent, armis sacerdotibus prohibitis.* Jus vero naturale quod attinet, et si Dian. o) Trullench, p) Becanus, q) & alij contra Valentiam r) contendant, jure hoc in certis casibus Clericis permissum esse pugnare, v. c. si id necessarium ad defensionem propriæ vitæ; vel si respublica est ob-

o) Resol. Moral. P. X. vr. 2. Resol. 1. & 5. o) *sessâ ab hostibus, & uti Trullench s) loquitur, magna est probabilitas, si clerici pugnant, quod ab hostibus defendetur:* Non quidem urgebo, quod posterius displicuerit Concilio Ilerdensi, ut modo vidimus: Id vero addo, hanc juris naturalis concessionem, ultra moderamen inculpatæ tutelæ, & casum defensionis plane necessariæ, cuilibet homini concessæ, nisi ratio magis universalis & superior obstat, non esse extendendam. Extra hanc interim ne-

p) Explic. Decal. P. II. l. 5. c. 2. dub. 7. n. 1. p) *cessi-*

q) Theol. Schol. Part. II. tom. 2. c. 25. q. 18. n. 6. q) *cessi-*

r) tom. 3. disp. 3. q. 16. par. 4. s) l. c. n. 2. r) *cessi-*

cessitatem, quæ rationem boni ordinis habere nescit, recte censetur, jure naturali clericis militiam esse interdictam, cum sit res statui sacerdotum ex natura sui plane indecens, vel vel ipso *Diana* t) annuente, quod sufficit. t) l. c. *Resol.*

Quod enim est contra ordinem juris naturalis, id qua tale est jure hoc improbatum. Nec clerico qua tali jure hoc semper permissum censendum, quod eidem ex naturali hominum æqualitate concessum, cum concessiones hæc per statum clericorum restringantur. Recte proinde *Baronius* u) morem Hispanorum Episcoporum, qui armati in acie certabant contra Arabes, pravum usum ac plane execrandum appellat, notatus licet hoc nomine à *Diana* x) & aliis. x) l. c. *Resol.*

Discussit quæstionem hanc etiam peculiari diatribe *Casparus Zieglerus*, sub titulo: *Episcopus miles in veteri Ecclesia invisus.* u) *Annals* t. II. ad an. 1010. f. 36. s. f. 12.

§. 18. Concurrentem etiam Imperium cum sacerdotio habet potestatem, quoad ea quæ ad religionem conservandam, & à corruptelis reformandam spectant, ita ut civiles imperantes, qua tales, non destituantur omni jurisdictione circa sacra, sive religionem de DEO in genere dictam. a) Idem & spe-

cifice, quoad religionem Christianam, illis tribuendum est Magistratibus, qui cum voluntate, sufficientem quoque de ea judicandi, & talia faciendi, aptitudinem habent, necessariis b) 1. *Tim.* 2. requisitis, & convenientibus præsiidiis hoc 12. *add. D.* nomine instructi. b) Sub *gentilibus enim re.* 3. 69. *100. 3.*

gibus

7. 32

gibus etiam, & omnibus in eminentia constitutis, debemus, Paulo Doctore, vitam transigere in omni pietate. Omnis ergo secularis, gentilis etiam Magistratus, officium est curare, ut subditi vivant in concordia; gentilis licet, quamdiu talis manet, debita ad hujus officij exercitium destituatur aptitudine, qua minime caruerunt Nebucadnezar, & Ninive Rex, ad DEUM conversi. Dubium itaque multo minus est, quin idem Christianis etiam imperantibus, itidem qua talibus, ideo quia Christianis civibus imperant, competat. c) Sibi solis tamen, excluso ministerio Ecclesiastico, istos actus non arrogabunt. Potestas enim illa Ecclesiastica exterior, & directiva, non constituit imperantes civiles ministros Ecclesiarum, ut ad ea quæ ad horum functionem pertinent, peragenda jus habeant. Nam cum divino & naturali jure civiliter imperantium, & ministrorum Ecclesiarum ordines distincti sunt, potestatem Ecclesiasticam uterque quidem habet, positive cooperandi ad religionis conservationem, iis tamen actibus, qui potestati cujusque ordinis internæ, & propriæ respondent. Regum est, inquit Grotius, d) efficere, ut sacerdotes secundum legem officium faciant; non vero ut ipsi id præstent. Ita & quod attinet religionis conservationem, & ab erroribus repurgationem; Magistratus monet ministros Ecclesiarum, vi potestatis Ecclesiasticæ, in quantum in illo residet, ad informandum

c) Deut. 17.
18. Ps. 24. 7.

d) Nor. ad
2. Reg. 12. 4.

au-

auditores, ad confutandos errores? At, uti

B. Hülfemannus c) loquitur, particularis propo- c) *Brev. e.*
sio capitum; informatio auditorum de iisdem, 20. *suppl.*
deductio & confirmatio eorum, refutatio adver- 1h. 3. S. 6.
sariorum &c. non pertinet ad Magistratum; imo
ne quidem exercetur per pastores loco & vice
Magistratus.

Hi enim, & similes actus, ad
internam ministerij potestatem, quæ ipsi vi
ordinis propria est, pertinet, non ad pote-
statem externam, quæ utrique ordini, modo
tamen convenienti utriusque indoli, commu-
nis.

Ου βασιλέων ἐστὶ νομοθετῆν τῇ ἐκκλησίᾳ,
Regum partes non sunt, ut Ecclesia leges prescri-
bant, ait Damascenus, f) excluso nimirum mi-

nisterio Ecclesiastico. Unde Casaubonus, g)

curam, inquit ad Jacob. Magnæ Brit. Regem,
instituentorum Pastorum dividis cum Tuis Episco-

pis, & partem tibi debitam, quæ ad temporalia
spectat, intrepide tibi vindicas; partem alteram

cura, quæ spiritualia attingit, ipsis relinquit.

§. 19.

Duo tamen hic notanda sunt.

Alterum est, quod laicæ, seu seculari contra-
distincta potestas Ecclesiastica, quæ Principi,
& Rectoribus Christianis competit vigore
summi civilis imperij, sive ἡ πολιτεία,
& κρείν τῆς πόλεως πανταχῶ, majestatis, quæ
est in civitate summa potestas ubique, explican-
te Aristotele; a) cujus proinde arbitrio nihil

est subtrahendum, quod ad finem Reip. qui
est honeste & pie vivere, b) facere possit:

& quam habent jure hierarchico, seu qua-

tenus

f) *Orat. 2.*
de Imag. f.
m. 736.
g) *Exercit.*
contra Ba-
ron. Annual.
dedic.

a) 3. *Polit. 6.*
b) 7. *al. 4.*
c) 5.
d) 1. *Tim. 2.*

tenus peculiarem Hierarchiam in Ecclesia conficiunt, eadem quidem sit, sed non eodem modo competat. Posterior enim modus habendi, & consequendi, jura hæc circa sacra, seu Ecclesiastica, Christianis imperantibus proprius est, & proxime competit illis, etiam quatenus membra sunt Ecclesie, cum specialiter hinc nata obligatione, qua omnibus Christianis religionis, & Ecclesie incolumitas, curæ cordique esse debet. Priori vero modo omnes imperantes, etiam infideles, ex ratione divini vicariatus habent potestatem directivam, & externam, cultus divini, ita ut ubi ad ejus exercitium apti fuerint, quales qua infideles non sunt, & quoad religionem Christianam eam legitime exercere voluerint, id tales etiam jure vicariatus sui facere posse, censeri debeat.

c) *Apolog.*
c. 30.

ne, solo DEO, ut *Tertullianus* c) loquitur, *minoris*, muneri convenienter fecisse, citra *πλου-
μεγιστοῦ*, vel *ἀλλοτρίων ποικίλων*, dicendus est Mahomedes II. Turcarum Imperator,

d) *Turc.*
Grac. f. m.
107/99.

quando *Martino Crusio* d) scriptore, ipsius animum magna cupido incessisse dicitur videndi Patriarcham Constantinopolitanum, & cum eo de religione colloquendi, ut ex eo querens res divinas cognosceret; cui etiam Patriarcha universam veritatem fidei Christiana aperuit, scriptam dedit; qui etiam de religione Christiana certus factus, edicto proposito gravia minatus est illi, quicumq; molestarent, aut calumniarentur aliquem Christianorum, in eosq; graviter animad-

madversis iussit. Male contra vero jure au-
dit Gallion, Achaiae Proconsul Romanus, c) *Actor. 12.*
Judzos Paulum accusantes, quod *contra le-* 12. 13. § 29.
gem eis eadē τὸν Θεόν, DEVM colere hominibus
persuaderet, audire nolens, & à tribunali ab-
igens.

§. 20. Alterum est, quid liceat, si vel
hujus Gallionis exemplo negligat civilis im-
perans, vel detrectet cum Sacerdotio concur-
rere ad ea, quae ad religionem & cultum di-
vinum legitimum constituendum, vel conser-
vandum faciunt, & alios actus mixtos : Vel
si Sacerdotium lupescat, & cum Imperio suam
operam ad ejusmodi actus non solum non
conjungere, sed nec actus sui ordinis puros, &
formaliter spirituales, praestare velit ? Priori
casu, negligente suum officium potestate ci-
vili, nihilominus valide sua jura exercet Sacer-
dotium, & Ecclesia : Uti dubium non est, Ec-
clesias Galaticas, Ponticas, Asiaticas, Graecas,
aliasque ab Apostolis fundatas, sine concursu
idololatricorum Magistratuum illorum tem-
porum, valide regimen Ecclesiasticum exer-
cuisse, a) etsi ad exercitium potestatis Eccle-
siae cooperari noluerint, quod potius im-
peditum ibant. Omnes enim à Julio Cæsare
ad Constantinum M. *idolorum cultibus additi,*

& à vera pietate alieni, Christianam religionem
aut persecuti sint, aut certe, qui mitiores vel
moderatores aperti odii abstinebant, contemse-
runt, observante Calixto. b) In abusum ta-

a) *Blundell.*
Apol. pro

Hieron.

sent. de Epi-

scop. & c. f.

H. obs. 10. p.

53.

b) *Apparatus.*

p. 206 add.

Græc. de por.

circa fact.

s. 10.

Mm

mea

men id trahi non debet, ut Sacerdotium exinde jus quæsitum faciat, & exclusa potestate civili, solum velit actus Ecclesiasticos mixtos exercere; cum Gentiles Principes in præjudicium successorum Christianorum valide nihil neglexerint, vel negligere potuerint, quoad actus qui fluunt ex potestate imperantium circa sacra. Considerans id Constantinus M. exorta in Ecclesia contentione Ariana, missis ad Alexandrum Episc. & Arium pro pace literis, quod tali casu suum sit officium, quæq; jura Principis, quove animo, ceu Christianus Princeps, Rempublicam administrare susceperit, significaturus, id sibi curæ fuisse ait, *ut omnium gentium de numinis cultu opinionem, ad unius habitudinis, ritusq; formam consilio traduceret, arbitrum se dissensionis constituens,* apud

a) *de Vit. Euseb. c)* Posterioris casus exemplum dissidii superiorum temporum, inter Imperium & Sacerdotium Romanum, haud raro dedit, quando Pontifici, injuste Cæsares excommunicanti, illorumque coronas calcanti, æque injuste sacerdotes adhærentes, etiã rem divinam facere detrectarunt, uti Dominicanos tempore Ludovici IV. Bavari, à Johann. XXII. vexati, fecisse; & bello inter eundem Principem, & Henricum Bavariz Ducem, exorto, repetiisse autor est *Aventinus,* d) quos vim & extrema minatus, obtemperare coëgit Imperator. Ita cum, quod *Paralipom. Vrspergen-*

e) *f. m. 45. siac)* tradunt, Clemens VI. Pontifex, juratus lau-

a) *de Vit. Euseb. c)*
Const. l. 2.
c. 63. 66.

d) *Annal.*

Boj l. 7 f.
614. C/9.

e) *f. m. 45. siac)*

laudati Ludovici, pro quo contra *Bzovium* Apologiam edidit *Hervvartus*, hostis vetuisset sacra Argentorati fieri, quod exemplo aliorum civitas, de quo *Nauclerus*, f) *processus Papa* f) *Chronogr. Gener. 45. f. 891.* *parum curans*, Ludovicum pro Imperatore agnosceret, monachique cantare cessassent; *dixerunt cives illis, ut canendo pergerent, aut solum verterent.* Jura enim sunt totius Ecclesie; cui in præjudicium malitia ordinis lupefcantis non cedit.

§. 21. *Ufus clavie ligantis, concernens majorem excommunicationem, quod ad jura Magistratus civilis pertineat, inde evincitur, quia ad exercitium disciplinæ exterioris etiam pertinet, quam, quum non sine censura quadam exercetur in foro exteriori, jure sibi Imperium vindicat; ligandi licet, peccatorumque retinendorum actus, potestatis Ecclesiasticæ interioris, & proin ministrorum Ecclesie sit.* *Articuli Smalcaldici a) majorem illam excommunicationem, non nisi pœnam civilem esse ducunt, non pertinentem ad ministros Ecclesie.* Sed loquuntur de excommunicatione, prout ex usu Curie Romanæ obtinuerat, & in *civilem pœnam abiectas, monente B. Carpovio, b) qua fontes etiam politica proscriptione b) Isag. in puniros, civili statu exutos, Imperatores etiam & Reges Imperio dejectos, subditos ab obsequiis officiis liberatos, & solutos constat, contra naturam & indolem clavie hujus, ejusdemque potestatis.* *art. Smalc. p. 871.* Hujus enim est anathemate

percutere, & ab omni consortio Ecclesie excludere præfracte sceleratos, salvis juribus temporalibus. A cognitione ergo causæ, & flagitij, propter quod tales è gremio Ecclesie ejiciendi censentur, Magistratus arceri non debet, cui cognitio scelerum, quæ in vita exteriori grassantur, incumbit; tantum abest, ut ejus judicium, & consensus, in ejiciendo cive ex Ecclesia, negligendus sit. Aliud ordo à clavarcha Christo præscriptus, c)

c) *Marb. 12.*
15.

d) *Lindembrog. Cod. LL. Antiq. f. 1198. c. 7.*

e) *Apolog. f. m. 877.*

f) *Broë. c. 19.*
6. 18.

docet. Carolus etiam HLudovici Imp. F. in *Capitulu* Episcopis præscripsit, d) qua ratione *privatio communionis Ecclesiastica* fieri, & *anathema* dici debeat. In primitiva Ecclesia hinc totius Christiani cœtus, cujus membrum erat flagitiosus, hæc censura actus fuit. Unde Tertullianus e) de Christianorum congregationibus differens, *ibidem*, inquit, etiam *exhortationes, castigaciones & censura divina, nam & judicatur magno cum pondere, us apud certos de DEI conspectu, summumq; futuri judicij præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis, & conventus, & omni sacri commercij relegatur. Præsident probati quique seniores &c.* inter quos ex instituto Apostolorum etiam Laicos fuisse, contra Curiales Pontificios, Episcopos Anglicanos, & complures Reformatos Batavos, à suo *Calvino* dissentientes, asseruit *Hülsemannus*. f) Sub directione etiam Imperatorum in Conciliis Patres hæreticis anathema dixerunt. Asserit hoc

hoc

hoc disciplinae jus Magistratui quoque Rein-
king, g) ceu concurrenter exercendum cum
ministerio Ecclesiastico.

g) *Regim.*
sec. 3. Eccl.
claf. 3. claf.
2. c. 2 n. 30.
p. 557.

§. 22. Competit etiam sua circa ma-
trimonia Imperio civili potestas, non quate-
nus tantum sunt juris naturalis, ex lege na-
turali contrahuntur, & seminaria audiunt ci-
vicatis, sed etiam quatenus Christiana sunt.
Circum dico matrimonia, non in matrimonia,
contra quorum naturalem honestatem, quam
naturalis pudor comitatur, & societatis ma-
trimonialis indolem, nil statuere potest civilis
imperans. Ipso jure ergo irritum fuit, quan-
do contra naturalem pudorem, Valentinian.
I. bigamus factus, legem etiam tulit, ut omnes
qui voluissent, impune bina matrimonia susci-
perent, ceu Socratem, a) ut videtur, secutus re-
fert Paulus Diaconus, b) anilem quamvis fa-
bellam vocet Baronius, c) Jure autem suo,
hæc Regio, fuit usus in Gallia Henric. IV. Rex,
cum Archiep. Rothomagensis, in secreto suo
cubiculo, sororem suam cum Duce Barensi
copulare juberet, verbis de presenti, addens,
cum id facere Præsul tergiversaretur allegatis
LL. Ecclesiasticis, quibus se prohiberi cre-
debat, *secretum suum conclave aque sacrum esse
locum, regisq; presentiam omnibus aliis equipa-
rari solennitatibus*, scriptore Peresixio. d) Quan-
quam enim matrimonium Christianorum
normam habet ipsum verbum DEI, ex quo
docendum, sacerdotibus inprimis, seu Eccle-

a) *Hist. Ec-*
claf. l. 4. c.
26.
b) *Hist.*
Misc. l. 12.
c. 16.
c) *Annal.*
ad an. Chr.
370. tom. 4.
f. m. 271.
d) *Part. III.*
de l'histoir.
de Henr. le
Grand. p.
291.

siæ ministris, quid cum divina institutione conveniat, vel eidem repugnet; nunquam ta-

e) Exam. Concil. Trid. P. II. de Matrim. f. 241.

men, B. monente Chemnitio, e) *vetus Ecclesia causas matrimoniales ita ad suam forum transfudit, ut prorsus excluderet politicum Magistratum, maxime si Christianus esset.* Ex Vicarij enim divini in his terris, & custodis utriusque tabulæ Decalogi officio, uti cura & inspectio quoad cætera, quæ sunt divinæ ordinationis in Ecclesia, imperanti competit, ne quid detrimenti accipiant, ita & quoad matrimonium, quo maneat $\tau\mu\theta \cdot \delta \gamma\mu\theta \cdot \delta \iota \pi\alpha\sigma, \kappa \iota \delta \kappa\alpha\iota\tau\alpha \delta\mu\alpha\tau\theta$, conjugium inter omnes hono-

f) Ebr. 13. 4. 5.

g) contr. Bellarm. de matrim. c. 32.

rabile, & cubile impollutum. f) Proprio hinc & independenti jure potestas civilis Magistratus Ecclesiastica, citra subordinationem g) ad Magistratum Ecclesiasticum, h. e. Episcopum, in matrimonialibus judicare, & leges ferre potest. Imperio enim, non Sacerdotio, competit judicium coactivum cum potestate coercendi, & jurisdictione ordinaria.

h) de Casar. in Theodos.

Aurelius Victor h) sane de Theodosio I. autor est, quod *multum pudori tribuens, & continentia, consobrinarum nuptias veteris, tanquam sororum*: Satis innuens his verbis, quod ex Principis jure & motu, citra subordinationem ad Principem Ecclesiasticum, legem hanc tulerit Casar laudatissimus. Nec aliter de lege hac censuit B. Ambrosius, ita scribens ad

i) l. 8. Ep. 66.

Paternum: i) *Si divina te prætereunt, saltem Imperatorum præcepta, à quibus amplissimum*

acce-

accepisti honorem, haud quaquam praterire Te debuerunt. Nam Theodosius Imperator etiam Patruales fratres & consobrinos, reuocauit inter se conjugij conuenire nomine; & seuerissimam poenam statuit, si quis temerare ausus esses fratrum pia pignora. De principe Ecclesiastico approbante, quem Bellarminus k) fingit, nullum hic extat vestigium, ceu quod praconcepta ejus opinio tantum, secundum quam factum hoc Theodosij ite examinatum Cardinalis, fulcit. In Gallia etiam leges de Matrimonio ferre Regem suo, h. e. regio, & ab omni Principe Ecclesiastico independente jure, docet nup-

rum ann. 1681. *Decretum consilij status Regij*, l) in causis matrimonialibus, ipso Rege praesente, factum. SA MAIESTE enim estant en son Conseil a deffendu & deffend a tous Curez & Prêtres demeurans es terres de son obeissance, même a ceux dont les Parroisses qu'ils desseruent, sont scituées dans des Dioceses Estrangers, de celebrer aucuns Mariages, &c., si ce n'est en observant ce qui est prescrit par les Regles de l'Eglise, & les Ordonnances du Royaume, a peine d'être punis &c. Id enim non censendum

est inferre subordinationem, quando consilium & suffragium ministerij Ecclesiastici, in matrimonialibus legibus promulgandis, & executioni mandandis, Politicus Magistratus non omnino praetermittit, explicante B. Gerbardo. m) Egit de hoc argumento etiam Lau-

l) Arrest du
Conseil d'e-
stat du Roy,
du treiz se-
me Decemb.
1681.

m) de Cona-
jug. §. 695.
§. 703.

nojus in tract. de potestate Regia circa matrimonium.

§. 23. Jejuniorum quoque ordinatio ad causas mixtas pertinet, in quibus Imperium & Sacerdotium concurrentem habent jurisdictionem. Sacerdotium fines ejus examinat, de quibus B. noſter *Cbennitius*, a) & *Dal-*

a) *Enam. Conc. Trid. P. IV. f. 90. f. 99.*

b) *de Jejun. & quadrag. l. 1. c. 10.*

law. b) Inter quos cum & hic fit, ut habeat rationem disciplinae exterioris in exercitiis *ſe-*

ria, & praecipue publica, ſeu ſolemnis poenitentiae: Sane uti Christianis imperantibus directorum; jubendi item, praecipendi, ordinandi; potestas in ejuſmodi externis, cum civiliter etiam talia imperari queant, competit; ita probetur ab Ecclesia ſolemnis jejunio, ejus indicendi, tempus item, modumque determinandi, jus erit penes civitatis rectores. Hinc rex Ninives, extremam, ob peccata gentis,

c) *e. 3. 7. 8.*

civitati cladem *Jona* c) denuntiante, ſolenne per imperium jejunium inſtitui praecipit, & tempore, & modo illud habendi determinatis.

d) *2. Paral. 20. 3.*

Idem *Jotaphatus* fecit, d) imminente tempeſtate bellica. Ipſum etiam jejunium quadrageſimale cum Ecclesia quaedam *conſue-*

e) *Epist. 119. ad Leonar.*

tudo, *Auguſtino* e) notante, roborasset, contro-

f) *2. de Vic. Conf. M. c. 17. f. 9.*

verſia paſchali prius in Synodo Niczna Conſtantin. M. ſollicitudine, de qua *Euſeb.* f) deciſa; Imper. *Theodoſius*, in ejus gratiam, iſto quadrageſima dierum ſpatio omnem cognitionem criminalium quaſtionum inhiberi, nullaq; cor-

poris

peris supplicia irrogari præcepit, ceu ex Codice Theodos. docet B. Stronius. g)

§. 24. Eiusdem indolis est cura pauperum. Cum enim societas civilis non ex di-
tioribus tantum, sed & ex egenis constat, ho-
rum quoque calamitas imperantibus curæ es-
se debet. Cognoscere etiam tenetur, qui vi-
vant, quid agant, quidve moliantur, quales-
ve sint; quæ paupertatis & afflictionis cau-
sa, pauperum denique quæ artes & studia,
bona-ne, an mala, & civitati noxia; quo ab-
usus tolli, mali coërceri, vere miserabiles sub-
levari, & bonus in Rep. ordo, etiam quoad
egenos, servari possit, ne detrimenti quid
hinc capiat civitas.

Legibus ad hoc opus est, quas & rectores civiles ferre, quarum-
que auctoritatem vi præsentis, ubi opus,
tueri debent. Directioni enim civilis im-
perij coactivæ subjacent, quæ ad vitam so-
civalem externam, & civilem, etiam pertinent.
Rescripsit hinc Constantin. M. ad Menan-
dram pro sublevandis pauperibus, fame pere-
nntibus, a) ex fisco suo atq; barren. Mini-
stros autem Ecclesiæ docere decet, quid hic
charitati Christianæ sit congruum, & conve-
niens; pauperes Magistratui commendare,
pro illis intercedere, ditiores, cujuscunque
sint ordinis, ad elemosynas liberaliter cro-
gandas monere, quæ etiam ratione illæ di-
stribuantur, observare, & sic ubique diligen-
tem pauperum, cum Christo peculiari ratione

g) l. 17. An-
mal. ad an-
380. f. m.
416. ad an-
389. f. 607.

a) Cod. Theo-
dos.

M m s cura

curæ sint, nunquam non habere rationem. *Paternus*, Episcopum Abridgensis, refert *Baronius*, b) Parisiis Childeberti Francorum regis aures pulsasse, regem autem Crescentio cuidam, ad quem publica cura spectabat, mandavisse, ut quæ *Paternus* a se exigeret, id exequi non omitteret. Apostoli quantam pauperum egerint curam, *Acta* docent.

§ 25. Restitutionem disciplina Ecclesiastica, excluso Imperio, sibi arrogare Sacerdotium, historia Concilij Tridentini docet. *Hieronymus Ragazonus* a) laudat Concil. Tridentinum, cum alio, tum hoc etiam nomine, quod labentem, ac prope cadentem Ecclesiasticam disciplinam restituerit. A qua restitutione tanto ardore Sacerdotium arcuit Imperium, ut, cum Cæsar Carol. V. contenderet in Concilio, ab emendationis tractatione inchoandum, & emendationis leges prius sanciendas esse, quippe identidem à Germania expetitur, contrarium fenserint semper & prædicaverint Pontificij, vehementer contranitente Curia Romana, & pervincente, apud *Sfortiam Palavicinum*. b) Verum olim non erat sic. Non sane Constantinus M. eo se haberi à Concilio Nicæno loco passus est, quo loco Carolum V. habuit Synodus Tridentina; quem constat Episcopis Nicææ coactis præscripsisse, peramanter licet eos tractarit, ea quæ ad disciplinam, modumque tractandi pertinere ipsi videbantur. *Optans*, inquit in oratione ad

b) *Annal. rom. 6. ad ann. 514.*

a) *Orat. habita in ult. sess. Concil. Trid.*

b) *Histor. Conc. Trid. l. 6. c. 7.*

Concilium apud Eusebium, c) ut *dissensioni vestra mea opera & sedulitate remedium inveniretur, omnes vos absq; mora accersebam.* ^{Constant. l. 3. c. 12.} Agnovisse etiam Synodum Nicænam, restitutionem disciplinæ Ecclesiasticæ, ejusq; emendationem, ad jura civilis Principis pertinere, inde patet, quod *Socrate* d) memorante, Episcopi, qui se invicem accusaverant, *multos supplices libellos, pro se singuli, pridie ejus diei, quo concilium convenerat, Imperatori obtulerant, quos ille comburi jussit.* Cyrensis Episcopus, *Theodoretus*, e) autor est, quod *actos ante constitutam concordiam, linoq; colligatos, & annulo obsignatos, servari præceperit; quos constituta pace prolatos in medium, παύτως αὐτῶ κατήκουον, coram omnibus exussit, dato juramento, nihil esse quicquam illorum à se lectum.* Orta etiam dissensione propter ferias Paschales, & tempus solennitatis istarum, cum eodem tempore alij jejuniis, aliisque afflictionibus corpus macerabant, alij se otio & remissioni animorum tradebant, animis utrinque exacerbatis, *solum fuisse Constantinum, scribit Eusebius, f) qui malo remedium inveniret.* Constantinum nimirum non latebat, cognitionem, & censuram Principis, etiam ad civium & subditorum quosvis mores se extendere, qua ratione hi formentur, quove modo exorbitantes ad officium revocentur; hoc non obstante, quod sint sacerdotes. Nam hic civis status imperantis jura

d) H. E. l. 1. c. 5. 1

e) H. E. l. 1. c. 10. al. 11.

f) l. c. l. 3. c. 5.

in civitate non tollit, quam Evangelium non abolet. Noverat quoque, non posse in civem, invito Magistratu ipsius civili, ab alio aliquid, quod coactionem quandam inferat, statui; vel morem agendi, & vivendi eidem præscribi, in quem is non consentiat, penes quem est τὸ κρείον in Republica. Interest enim ita salutis publicæ: Interest ita Ecclesiæ, in qua omnem bonum ordinem conservari, lapsumque restitui, ad potestatem Magistratus

g) 2. Tim. 2.

2.

h) H. E. l. 5.

o. 8.

tus directivam pertinere, etiam Paulus g) docuit. Theodoretus h) quoque autor est, quomodo Orientis Episcopi, Concilio Constantinopoli à Theodosio coacto, ipsius jussu γρόναι περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οὐκασίας, canones ad rectam Ecclesiæ administrationem pertinentes, scripserint. Carolum M. etiam, & Francorum Reges, pro conservanda & restituenda disciplina Ecclesiastica, ex jure Principis laborasse, docent Capitula, & LL. Ecclesiasticæ, & civiles horum Principum, ab Ansegiso & Benedicto Levita collectæ. Facta esse Capitula ista ad sancta Ecclesiæ profectum, ad Christianam religionem conservandam, atq; ad concordiam pacis & dilectionis in Ecclesiæ Catholica tenendam

i) Præfat. in

Capit. Re-

vol. M. &

H. Ludovic.

Pg.

edita, scribit Ansegisus i) laudatus; quorum etiam præsidio & auctoritate bonam disciplinam diu conservatam esse in Ecclesiis Gallicanis, Germanicis, & Italicis; quibus denique etiam Romani Pontifices obtemperare se velle olim apud eosdem Principes scripto professi sunt, monente

Stephano Baluzio. k) Ne de contentionibus in Gallia, propter Concilij Tridentini promulgationem, quid dicam, de quibus Thuanus, l) cui etiam Petrus de Marca m) addendus; l) respondente Henrico M. Rege, ann. 1606. cum instantius repeteretur, ob easdem causas, ob quas decessores sui sepius interpellati illam distulissent, se quoq; retineri, quo minus in illam consentiret. Præcipua Concilij capita in regias constitutiones inserta esse &c. eodem memorante Thuanus. n)

k) Capitul. Regg. Francor. Præfas. mis. l) Hist. l. 93. f. 361. m) Concord. sac. Imper. f. 132. sq. n) l. 136. f. 1145.

§. 26. Concurrit præterea Imperium, & potestas civilis imperij Ecclesiastica, cum Sacerdotio ad constituendas in sua Ecclesia Cereemonias Ecclesiasticas, quæ boni & decentis ordinis, & cultus divini exterioris gratia instituuntur, vel etiam mutantur, & abrogantur. Ministerij Ecclesiastici orthodoxi est judicare, quinam ritus doctrinæ verbi & sacramentorum sint conformes, nihilq; impietatis & superstitionis habeant admixtum, ordini etiam & decori Ecclesiastico serviant, utili denique, & pia commonefactione adificationem populi promovere possint, monente Chemnitio. a)

Magistratus autem est, ceu custodis primæ etiam tabulæ Decalogi, cui religionis cura incumbit, talia secum communicata, & cognita, probare, confirmare, edictoque ut servantur munire, vigote juris hyperepiscopici, & tanquam Episcopi ἐν τοῖς ἕξ τοῖς ἑκκλησίαις, ut loquitur Constantinus M. apud Euseb. b)

a) Exam. Conc. Trid. P. II. f. 35. b) de Vit. Constans. l. 4. c. 24.

turus

turus sane Ebrorum Rempublicam DEUS, non per Aaronem, sed per Mosen, factorum hyperepiscopum, LL. ceremoniales proposuit, istarumque curam suo huic in Theocrazia ista vicario præcepit. David etiam instituit, quibus ceremoniis arca fœderis ad tabernaculum, quod ipsi construxerat, portaretur,

e) 1. Paral. 16. & sq.
d) l. c. c. 24. sqq.
e) H. E. l. 5. proam.

c) complura alia, ad decentem ordinem cultus divini externi pertinentia, constituens. d)

Non minus ex quo Ecclesia Christi Christianos habuit Principes, uti *Socrate* e) autore, à nutu Imperatorum Ecclesia negotia pependunt; ita ritus quoque, ceremoniarum, & dierum festorum ordinationem, partem sui circa sacra Imperij esse, recte iidem censuerunt.

Unde Constantinus M. non solum exortum in Ecclesia Paschatis dissidium composuit, operâ Concilij Nicæni, sed & alios dies festos instituit, *precesq; Ecclesiasticas præscripsit*, memorante *Eusebio*. f)

f) de Vit. Const. M. l. 4. c. 18.

Pertinent huc **Canones** Concilij Constantinopolitani, à Theodosio M. coacti, *ὡς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐυκοσμίας*, de quibus paulo ante ex *Theodoreto* g)

h) H. E. l. 5. c. 8.

fecimus mentionem; cujus pars etiam sunt ceremoniarum Ecclesiasticarum. Idem constat de Carolo M. &

i) Capitul. Carol. M. & Ludov. l. 1. c. 162.

Ludovico Imp. ex Capitulorum libris; decentque constitutiones illorum, seu capitula

j) l. 6. c. 74. edit. Lem. Ambrog.

de ampullis in cœna Domini habendis: h) de *Letania Majori*, i) atque aliarum complures.

SUBSECTIO III.

De

JURE QVOAD BONA EC-
CLESIASTICA.

§. I.

Bona Ecclesiastica quæ sic dicuntur, externa
nimirum illa, quæ ad usus & necessita-
tes) Ecclesiæ externas varias ordinantur, & a) *Ambros.*
humanis usibus serviunt, alendis scil. Ecclesia. 2. *de Offic.*
rum ministris, Scholarum item Magistris, & *c. 28.*
Academicis Doctoribus; ædificandis etiam,
conservandisque, & reparandis ædibus sacris,
exulibus denique, pauperibus, aliisque egenis
levandis, mixti juris sunt, humana licet im-
positione variis superbiant attributis, & jam
res nullius, & quidem absolute tales; jam res
divini juris, & soli DEO dicata; etiam res spi-
rituales; quin & Patrimonium, sive pecunia
Christi audiant. Utut enim ultimæ antiqui-
tates Ecclesiasticæ, Apostolicæ etiam, obla-
tiones & collectas à fidelibus in usum paupe-
rum, & Evangelij Ministrorum factas doceant,
& ceu necessarias etiam probent: Nam τίς
ἐστὶν ἰσθὶς ἐξ ἁγίων ποτὶ; τίς οὐτὸν ἀμπε-
λῶνα, καὶ ἐκ τῆς καρπῶν αὐτῶ ἐκ ἐδίου; ἢ τίς ποι-
μαίνει ποίμνῳ, καὶ ἐκ τῆς γάλακτος τῆς ποίμνης
ἐκ ἐδίου; quis militat suis stipendiis unquam?
quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit?
quis quis pascit gregem, & de lacte gregis non
edit?

qua ratione edicto Imperator Ecclesiam bono-
 rum à Martyribus, de quorum cognatis nemo su-
 perfuerat, relictorum heredem esse iusserit; bo-
 na etiam, quæ recte vereq, ad Ecclesias pertinere
 videbantur, sive domus, sive agri, sive hortus, vel
 si quæ alia forent ejusdem generis, restitui præ-
 ceperit. Auctæ sunt hæc in sequentibus tempo-
 ribus Ecclesiarum dotationes, partim ex spon-
 tanea, ferventique piorum liberalitate, par-
 tim quod Conciliorum decretis istæ urgeren-
 tur, vergentibus in pejus hominum moribus,
 præprimis ex quo donationes & oblationes
 Ecclesiis concessæ, remedij animæ causam
 continere cœperunt, atque, ut habet Marcul-
 fus h) in formula donationis de parva re ad Ec- h) Formulæ
 clesiam, creditam fuit, donantem merendo re- solem. 15.
 missionem peccatorum suorum, & veniam deli-
 ctu suis consequi posse: Contra mentem A-
 postoli, i) qui Evangelium annunciantes ex 5 i) 1. Cor. 9.
 εὐαγγελίῳ ζῆν, de evangelio vivere vult, ex εκ 5 14.
 εὐαγγελίῳ πλετεῖν, non ditari ex Evangelio, ut
 explicat B. Theodoretus, Cyrensis Episcopus, ad-
 dens: Τὸν ὃ ἀναγκαῖον μόνον ἑσῶν λαμβά-
 νει ἐκείλων, solum enim necessarium victum
 sumere iussit.

§. 2. Non itaque divino, sed humano
 tantum jure, ex piorum oblatione & dona-
 tione voluntaria, istæ dotationes, atque bo-
 na, competunt Ecclesiæ, ad externos & hu-
 manos usus supra nominatos. Unde sicut
 ministri Ecclesiæ tantum ex jure, per dotatio-

N n nns

nēs istas quæsito, postulare possunt, quantum ad illorum sustentationem, & externas Ecclesiæ necessitates satis est, ita & Laicæ potestatis dominio eminentiori non subtrahuntur. Non solum enim hujus consensu in dominium Ecclesiæ vulgare ista bona concesserunt, ex Christianorum liberalitate, sed &, destinata licet ad usus sacros & Ecclesiasticos, qui naturam illorum non immutarunt, ceu bona temporalia, sub imperio civili, ejusque dominio eminenti, per se manserunt, manentque, summo civili imperio suo circa, & in bona ejusmodi temporalia jure, ista sua benignitate non excidente, cui suum beneficium in damnum jurium suorum cedere non debet. Etsi vero istorum bonorum administratio jam olim, ex sententia Conciliorum, penes Episcopos fuerit, quam ex *Apostolorum instituto atq; traditione* gratis deducere satagit

a) *de Rep. M. Antonius de Dominis*, a) in eximio alias de

Eccles. l. 9. Republ. Ecclesiastica opere, intelligi tamen

c. 6. n. 21. § 9. id debet, ut alibi loquitur idem *Antonius*, b)

26.

b) *l. c. n. 14.* *citra præjudicium dominij publici proprij Principum in omnia bona terrena & temporalia*, cui superior in eadem potestas, & cura competit, cum juribus dominij eminentis. Constat plurimum ditasse Ecclesias Justinianum Imperatorem, quem ex *Cedreno* referunt cuncta bona donasse Ecclesiis, simul ac Imperator creatus erat, quæ privatus possederat. Sollicitus tamen idem de legitima bonorum Eccle-

cle-

clerasticorum dispensatione , cum Concilio
 Chalcedonensi c) placuisset. omnes Ecclesias Epi- c) c. 26.
 scopos habentes, habere Oeconomum de proprio
 clero, qui gubernet Ecclesia res cum arbitrio sui
 Episcopi, ut non sine testimonio sit gubernatio ipsa-
 rum rerum Ecclesiasticarum; quo pacto ejusmo-
 di Ecclesiarum Oeconomi expensas, quae sunt
 ex Ecclesiasticis redditibus, in pios & DEO placentes
 usus erogare debeant, lege lata constituit. d) d) Novell. 3.
 Legum Justiniani de Episcopis, & Oeconomis, c. 3.
 etiam mentionem facit Paulus Diaconus. e) e) Hist. Ma-
 Vetuit idem, f) ne bona Ecclesiarum alienari scell. l. 16.
 debeant, Clericos petens, ut recte explicat f) Novell. 7.
 de Dominis, g) ne ipsi, dilapidatis Ecclesia bonis, 46. 67. 120.
 illam, vel eorum precia in fraudem Ecclesiae sibi g) de Repr
 usurparent. Quae Baronius h) de LL. Justinia Eccles. l. 9.
 ni circa res Ecclesiasticas ariolatur, quod istas c. 3. n. 11. f.
 per Imperatorem sanciverint Episcopi Constanti- 22.
 nopolitani, quod libentius illas edi voluerint b) Annal.
 nomine ipsius Imperatoris, ut validioris observan- rom. 7. ad
 tiaessent, ita ferente statu Ecclesiae Constan- ann. Chr.
 tinopolitanae, arguunt malam causam, quam 528. f. m.
 Cardinalis ita defensum, & pari facilitate ne- 144.
 gantur, qua affirmantur. Francorum Reges
 etiam, legitimae dispensationis bonorum Ec-
 clesiasticorum curam agentes, varie de illis
 constituerunt. In Capitulari i) Carol. & Lu- i) l. 2. c. 29.
 dovici Imp. legitur Constitutio de rebus ad ve- eds. Linden-
 nerabiles locos pertinentibus non alienandis, ita brog.
 ut nulli Ecclesiae, vel Xenodochio, vel Ptochotro-
 phio, vel nosocomio, vel Orphanotrophio, vel ge-

rentocomio, vel brephorrophio, vel monasterio tantum monachorum, quam sanctimonialium; nulli sacerdoti, Oeconomo, aut Episcopo, contra agere

k) *Capitul. Carol. & Lud. Imp. l. 3. c. 82.* licuerit. Alibi k) beneficia Episcoporum, Abbatum, vel Abbatissarum, comitum, vassorum, equum atque fisci regales in breve describi jubentur.

l) *Capitul. l. 7. c. 188.* Confirmarunt denique iidem l) rerum Ecclesiasticarum potestatem, quam juxta canonum sanctiones Episcopi habere debuerunt. Ita quam ex Occidentis Imperatoribus Germanicis Otto M. habita Ravennæ Synodo, Apostolico Johanni Urbem, & terram Ravennatium, aliisque complura, multis retro temporibus Romanis Pontificibus ablata, reddiderit, scriptore Re-

ginone Prumiensi; m) ipsæ tamen donationis Tabulæ, quibus Romanæ sedi multa Otto donasse dicitur, quasque Baronius n) etiam exhibet, testantur, quod id fecerit salva in omnibus sua potestate & dominatione, & filij sui, posterorumque suorum. Henricus III. Imp. Ecclesiam Canonorum secularium, quam Conrad I. Imper. fundavit in castro Hartsesborch,

o) *de Imperat. ex domo Brunsvic. or. p. m. 26.* transtulit, notante Engelbusio, o) Canonico Hildeshemensis, Goslarium, ubi fundavit Ecclesiam, quam consecrari fecit in honorem B. Virginis, & SS. Simonis & Iudæ. Plura exempla, quibus de bonis Ecclesiasticis in Germania Imperatores, & alios Principes, olim statuisse doceatur, ut adferamus, institutum non permittit.

o) *de Imperat. ex domo Brunsvic. or. p. m. 26.*

o) *de Imperat. ex domo Brunsvic. or. p. m. 26.*

o) *de Imperat. ex domo Brunsvic. or. p. m. 26.*

o) *de Imperat. ex domo Brunsvic. or. p. m. 26.*

o) *de Imperat. ex domo Brunsvic. or. p. m. 26.*

§. 3. *Effectus, & consequens hujus juris, est vi dominij eminentis, secularisatio bonorum Ecclesiasticorum.* Consistit hæc in declaratione, à summo civili imperio, vel summi civilis imperij nomine facta, qua res & bona ista pronuntiantur libera à nexu Ecclesiastico, ut loquuntur, h. e. ab obligatione atque onere, ex dedicatione illarum ad usus Ecclesie nato, quos præstare tenentur eidem; atque sic, cessantibus hoc ipso simul immunitatibus illis & privilegiis, quæ intuitu illius oneris, à summa civili potestate illis concessa sunt, in conditionem secularem rursus revocantur, publica sic urgente necessitate. Non enim quælibet dilapidatio bonorum Ecclesiasticorum, vel quælibet rapina circa illa commissa, *secularisatio* dici debet. Merito *perniciosa dilapidatio* audit apud Petrum de Marca a) illud Francorum factum, de quo Zachariam Papam Bonifacius monuit, ann. 742. quod *maxima ex parte per civitates Episcopales sedes tradite sint Laicis ad possidendum, vel ad uteratis Clericis, scortatoribus, & publicanis seculariter ad persfruendum.* Verum uti ex vi dominij eminentis iste secularisationis actus peragitur, ita ex iisdem causis rite tantum exercetur, quibus legitime exercetur dominium eminens, data scil. Republicæ vera necessitate; ita ut in subsidium necessitatis publicæ, Ecclesiastica conditione ejusmodi bona eximantur. Sique Ezechias recte fecit, quod

a) de Concord. sac. & Imp. tom. II. l. 3. c. 11. n. 2.

omne argentum in templo reperitum, & laminas auri, quas ipse affixerat, Regi Assyriorum, à quò bellum metuendum erat, misit, & pacem politicam hac ratione emit;

b) 2. Reg. 18. 15. b) quidni Christianus Magistratus & Princeps, dato simili casu, citra Pontificis consensum, idem facere poterit? Cum video, inquit Escobar, c) sanctissimum regem Ezechiam aurum & argentum ex templo accipere, aureas laminas vellere, mihi persuadeo, licitum esse ad Republica defensionem

c) Comm. ad 4. Reg. 18. f. 524. d) de L. B. p. 11. 6. §. notat, in omnibus ius, quae humani sunt instituti, excepta est summa necessitas. Hujus vero instituti esse assignationem bonorum temporalium ad usus Ecclesiae externos, ex supra dictis patet. Nec publicam, publicam patriae necessitatem etiam Ecclesiae necessitates complecti, uti secundum Ciceronis e) disciplinam, omnes omnium caritates Patria una complexa est.

d) de L. B. p. 11. 6. §. e) l. 1. Offic. c. 17.

§. 4. Ex hoc, quod dominium emi-

a) Sarmient. de redd. Eccles. P. l. c. 1. n. 17. nens, vel ut alij loquuntur generale, a) & universale, in bona Ecclesiastica sit penes Rempublicam, eosq; qui sumum in ea habent imperium, sequitur praeterea, posse, sic urgente publica necessitate, retento istorum bonorum dominio, secularem potestatem illorum usumfructum etiam haereticis in perpetuum concedere, hoc imprimis etiam casu, quando illi jam ista bona sibi vindicarunt, atque possident. Nec potest hoc dici alienatio bonorum

rum

rum Ecclesiasticorum ab Ecclesia. Non enim, recte censente B. Dorotheo, b) alienatis quia b) Anticris. Theol. sect. 4. q. 5. p. 7. d. transfigit cum possidentibus, qui sibi illa vindicaverant, nunquam illa Ecclesia detracturi, quibusque ille eadem eripere, sine incomparabili Imperij, & totius Ecclesia ruina, non poterat. Permisit itaque, & tradidit libertatem possidentibus usurpandi eadem ad Ecclesia commodum, & detinentibus preteritum, & apud DEI tribunal excusandum. Certe si valide sit alienatio plena & perfecta rerum Ecclesiasticarum in casu, & ex causa necessitatis, valide quoque pari casu aliis fuit concessio ususfructus earundem, salvo manente dominio penes concedentem. Illud vero certum est ex sententia Covarruvia, c) Antonini, d) Sylvestri, e) Bonacina, f) & aliorum.

§. 5. Cæterum uti bonorum Ecclesiasticorum legitima dispensatio seculari potestati naturali jure competit, & hoc nomine penes eandem etiam est constituere, qua ratione bona ista temporalia, beneficiorum, dotationum, & donationum nomine concessa, in usus Ecclesiarum, & qui illis inserviunt, cedere debeant; ita eadem omni jure sic ordinare, & factæ donationi, vel aliis concessæ facultati ejusmodi donationes Ecclesie faciendi, hoc onus adjicere potest, ut sibi liceat frui redditibus Episcopatus vacantis, donec novus Episcopus fide præstita Ecclesia possessionem adipiscatur, cum jure conferendi præbenda & alia

c) Tom. II. Var. resolut. l. 2. c. 16. n. 8. sq.

d) Summ. P. III. tit. 12. c. 5.

e) Summ. P. Alsenat. n. 2.

f) Theol. Moral. t. I. f. 1053. n. 1.

beneficia, quod in Regalia in Gallia hodie & olim vocatur, Regique competit, prolixius id

a) *de Concord. sacerdos. & Imper. l. 8. c. 1. c. 17. 4. c.*

19. n. 1. c. 22.

b) *Brevi l. ad Reg. d. 12. Mart. 1673.*

Brev. III. ad

Reg. d. 27.

Decembr.

1679.

c) *de Concord. fac. & Imp. l. 8. c.*

22.

d) *Histoir. de la Decadence de l'Empir. l. 3. p. 319. 399.*

e) *Epist. 40. p. m. si. b.*

explicante *Petro de Marca. a) Pontifex, Innocentius XI, qui Christianissimo Regi Ludovico XIV. jus hoc in Gallia Ecclesias competere*

negatum ixit, non sine ingenti animorum

motu, utrinque hinc orto, appellavit b) id usum antiquum custodia fructuum vacantium Ecclesiarum: item consuetudinem custodiendi

fructus vacantium Ecclesiarum. Jure autem Reges Francorum ad se trahere custodiam bonorum Ecclesiasticorum, sede vacante, prater

ea quae à Petro de Marca, c) & Maimburgio, d) in hanc rem adferuntur, solide hinc etiam evincitur, quod Ecclesiae bona temporalia jure

& ordine naturali, sint sub dominio, & imperio potestatis secularis. Hoc etiam, usus esse

videri voluit Philippus, Francorum Rex, qui Electioni Galonis in Beluacensem Episcopum non assensum praebens, nec electo bona episcopalia dimittere voluit, apud Leonem Carnaten-

sem. e)

sem. e)

§. 6: Prohibere hinc etiam laici LL. civilis potest imperans, ne in bonis temporalibus ad Ecclesia, & illorum, qui eidem inserviunt, usus assignandis modus excedatur, nimisque fiant hoc nomine donationes, & dotationes, cum id neque Republicae, neque Ecclesiae

conducatur. *Ammianus Marcellinus. a) sane, religione Paganus, Damaso & Ursicino de Episcopali sede Romana acerrime, Valentiniano*

Imp.

Imp.

Imp.

Imp. concertantibus, non omisit ob ambitionem & luxum Romanos istorum temporum Episcopos notare, quos *ditatos oblationibus matronarum, processisse scripsit vehiculis insidentes, circumspicere vestitos, epulas curantes profusus, adeo ut eorum convivia regales superaverint mensas.* Et cum variz fuerint causae, quibus ad ditandas Ecclesias, & Ecclesiasticos, superiorum temporum simplicitas movebatur, praeripis tamen in animis mortalium valuit persuasio, qua ejusmodi donationes *in remedium animae* cedere credebatur, observante Hieronymo Bignonio, b) viro quondam in Gallia doctissimo, istas donationes, oblationes Ecclesiis concessas, *remedij animae causam* continuisse; quae largissime hinc, etiam cum damno Reipublicae, à Viris Principibus factae sunt, ita ut sensus mali justas haud raro cordatis in Republica viris querelas extorserit. Ecce pauper, querebatur jam olim, apud Gregorium Turonensem, c) Chilpericus Francorum Rex, *remansit fiscus noster; ecce divitiae nostra ad Ecclesias sunt translata.* Nulli penitus, nisi soli Episcopi regnant, *perit honor noster, & translatus est ad Episcopos civitatum.* Majoribus itaque malis alij obicem posituri Principes, ex jure dominiij eminentis, & universalis, lege lata prohibuerunt, ne quid Ecclesiasticis legaretur, ut fecisse Nicephorum Phocam, autor est Zonaras; d) & de Manuele Comneno, Graeco itidem Imperatore, testatur

b) *Nor. in Form. Marc. c. 308.*

c) *Hist. l. 6. c. 46.*

d) *Annal. p. 3. Phoc. f. m. 152, &*

e) *Annal. Mon. Com. l. 7. f. m. 25. b.*

tur *Nicetas.* e) Unde ferentē sic Reipublicæ necessitate, Ludovicus M. Franc. Rex, ejusmodi oblationes & donationes, Collegiis & Conventibus Religiosorum fieri solitas ab illis, qui certæ religionis amplectendæ gratia Monasteria intrare secum constituerunt, coercuit, edicto hoc nomine promulgato anno 1693. prohibens superioribus, *d'exiger aucune chose pour la reception, prise de l'habit ou profession, a l'exception néanmoins des Monasteres des Carmelites, des filles de S. Marie, Ursulines, & autres qui ne sont point fondez, auxquels on permet de recevoir des pensions vingeres, pourvu qu'elles n'excedent pas 500. livres pour les grandes villes, où il y a Parlement, & 350. livres pour les autres. On defend aussi très-expressément a tous Peres, meres, & autres, de donner a ces Monasteres autre chose, que ce qui est prescrit par la declaration. De plus, le Roi declare nulles toutes les acquisitions & donations faites au profit des Communantez, qui ne seront pas confirmées par Lettres patentes :* De quo *Lettres Historiques* f) de rebus præcipuis in Europa singulis mensibus gestis.

h) *Mois de Juin 1693. Lettr. 3. p. 651.*

SECTIO III.

ARTICULUS I.

De

JURE NECESSITATIS.

UT explicemus, unde, & qua ratione ex-
ne-

necessitate vera, non imaginaria vel ficta, & dato necessitatis casu, jus agendi exoritur, præcognoscendum, quod necessitudo variet vel ratione graduum, vel ratione adjuncti, quæ & *necessitas finis* dicitur. Ratione gradus, necessitas Moralium doctoribus a) *l. B. P. 11.* alia esse dicitur *extrema*, Grotio a) vocata *gravissima*, alia *gravis*; quibus additur à Ludovico de Reja b) *communis*. Ratione adjuncti vero, cum necessitas alia sit ratione honestatis, alia ad incolumitatem, alia ad commoditatem; rursus intelligi potest quaestio, quæ sit vis necessitatis *extremæ*, seu *gravissimæ*, vel *gravis*, vel *communis*, quando vel honestas jubet, aut actionem prohibet, vel si incolumitati consulendum, vel si commoditatis nostræ intuitu aliquid sit necessarium. Major quippe vis inest necessitati *extremæ*, & simpliciter insuperabili, ad agendum, vel factum aliquod defendendum, aut excusandum, quam illi quæ minus talis, & ut Covarruvias c) loquitur, *remissior*. Ita quæ est honestatis necessitas summa est: Quæ incolumitatis, illi proxima: Minima omnium quoad jus agendi censetur, quæ refertur ad commoditatem. Recte etiam hic observant, aliam esse publicam, aliam privatam necessitatem; multumque insuper interesse, necessitas, quæ factò alicui justè relictique æstimationem conciliare debet, clara ne sit, an incerta & dubia. Quæ distinctius explicanda, & ad propositum applicanda sunt.

Agenda

1. B. P. 11.
2. 6.

b) Colleg.
sacr. Bonon.
mens. Part.
1. p. 395. add.
Bacl. Cons.
Grot. P. 1.
p. 137.

c) t. 1. opp.
c. peccat.
part. 2. §. 1.
n. 3. f. 473.

d) l. 2. de
indem.

Agendum autem erit de necessitudine, ut Cicerone d) loquitur, cum adjunctione, quam sic explicat: Cum ita erit necesse, ut aliquid effugere, aut adipisci velimus, tum adjunctio illa quid habeat utilitatis, aut quid honestatis, erit considerandum. — Nam omni tempore id pertinebit, ut aut ad honestatem hoc modo exponenda necessitudo sit: necesse est hoc faciamus, si honeste volumus vivere: aut ad incolumitatem, hoc modo: necesse est, si sine incommodo vivere velimus.

§ 2. Quod itaque atinet necessitatem honestatis, seu necessarium, cujus ratio est honestas, dupliciter illa se habet. Vel enim talis est ex ratione finis, quando scilicet honestas rationem habet finis, uti, cum finis societatis humanae vita est honesta, ex ejus necessitate omnes homines honeste vivere oportet, ita ut necesse sit omnes nostras actiones esse honestas: Vel talis est ex ratione praecepti, & legis tam naturalis, quam positivae, item tam divinae, quam humanae. Variat enim haec honestas, prout variat ipsa ratio praecepti, quod jam divinum, jam humanum, jam naturale, jam positivum audit; jam simpliciter, jam vero secundum quid, & pro certo rerum statu, atque sub certis circumstantiis; jam absolute, jam ex hypothese, atque certi alicujus actus, vel rei alterius suppositione aliquid praecipit. Prout itaque honestas, tam ex parte finis, quam ex parte praecepti, naturalis est, habens,
de

de jure scil. παρταχῆ πλὴν αὐτῶν δυνάμει, καὶ ὁ
 πρὸς δεξιῶν, ἢ μὴ, ubiq, gentium eandem vim, non
 quod ita vel decretum sit, vel non decretum, se-
 cundum Aristotelem; a) vel positiva, quæ, no- a) 5. Exhici
 tante rursus Philosopho, b) Ἐ ἀρχῆς μὴ ἐδὴν c. 7.
 ἀρχῆς, ἢ τῶς ἢ ἄλλως. ὅταν ὃ δῶν, ἀρχῆς, b) l. c.
 ab initio hoc, an illo modo fiat, nihil refert, cum
 vero constituta fuerit, tunc demum refert; quæ
 etiam causa est, ut, Cornelio Nepote c) scriptore, c) Prolog. 7.
 non omnibus eadem sint honesta atq, turpia, sed
 omnia majorum instituta judicentur; ita quo-
 ad eandem non dispensari & dispensari pot-
 est; Ita ut hinc rationem quoque petere li-
 ceat, quare necessitudini honestatis legalis
 nunc præferri queat necessitudo incolumita-
 tis, nunc non queat. Sic in Sabbatho, & in
 reliquis ceremonialibus Leviticis observan-
 dis, necessitas incolumitatis præferri pote-
 rat legibus ejusmodi, ceu Christus ipse do-
 cuit. d) DEVS, inquit B. Chemnitius, e) leges d) Marc. 12.
 ceremoniales ita sanxit, etiam quando addit 2. 4.
 (jure perpetuo,) ut necessitati cedant, que facit e) Harmonia
 ut illa licita fiant, qua per legem ceremonialem Evang. ad
 alias non licerent. b. l.
 Cujus rei ratio est hæc,
 Chemnitio quoque agnita, quod in casu ne-
 cessitatis dispensatio poterat fieri in ceremo-
 nialibus mere talibus.

§. 3. Quod vero istum necessitatis ca-
 sum attinet, quem Appianus a) explicat, quan- a) de bell.
 do Coponio à triumviris proscripto, prostra- civil. l. 4.
 ta pudicitia uxor vitam imperavit ab Antonio f. 612

ἢ ὅτι

σωφρων μὴ ἔσται τίς, ἀτυχίματι δὲ τὸ ἀτυχία
 ἰωμένη, pudica hactenus, sed cum malum malo
 medicans: *Scrupulosius quidem B. Augustinus*

b) *l. 22. cōtr.* b) disputari posse ait, verum illius mulieris pu-
Fauf. c. 23. dicitur violaretur, etiamsi quisquam carni ejus
 commixtus esset, cum id in se fieri pro mariti vita,
 nec illo nesciente, sed illo jubente, permetteret;
 uti Accindinum quendam refert, cum fisco
 non esset solvendo, annuisse, ut uxor unius
 noctis concubitus diviti cuidam, qui talem
 anxie desiderabat, venderet, quo prostituti
 corporis mercede maritum liberaret. Verum
 cum LL. naturales atque morales æternæ sint,
 & dispensationem non admittant, necessitas
 incolumitatis mariti, non cedit necessitati
 honestatis ab uxore observandæ. Cordate

c) *l. c.* B. Chemnitius: c) *In legibus moralibus, quæ uni-*
versales & æterna sunt, nulla necessitas, nullum
periculum facit, ut violatio earum sit licita.
 vulgo dicunt: Malum pœnæ non est redi-
 mendum malo culpæ; quod coincidit cum
 regula immutabili Sp. S. *Non sunt facienda*

d) *Rom. 3. 8.* mala, ἵνα ἐλθῆ τὰ ἀγαθὰ, ut eveniant bona. d)
 Hanc sequi oportet, quando conflictantur
 inter se necessitas præcepti immutabilis, &
 necessitas finis, quando media quæ ad hunc
 obtinendum facere creduntur, prohibita vi-
 dentur.

§. 4. Altera necessitudinis species,
 priori proxima, est *necessitas incolumitatis,*
 quæ urget ad effugiendum vel obtinendum
 ali-

aliquid, ut simus incolumes; seu ut necessa-
rio aliquid faciamus, si incolumes esse veli-
mus. Hujus necessitatis casus varij dantur,
prout tam pacis quam belli tempore in mul-
tiplicem conjici possumus, & conjicimur dif-
ficultatem, quam insuperabilem esse credi-
mus, nisi tali, vel tali ratione nobis consulere
velimus. Complura quippe sunt, quæ no-
stram salutem & incolumitatem, quæ potior
utilitatis species est, extremo discrimini ex-
ponere possunt, & haud raro exponunt. Pe-
riclitatur enim jam salus publica, jam vita no-
stra, jam corpus, jam pars corporis atque
membrum, jam dignitas nostra atque fama.
Premunt autem, & ad extremas nos redigunt
angustias, interdum belli tempore hostes, ut,
quo internecio evitetur, etiam cum jactura
libertatis pax peti debeat. Ita Tacitus a) de a) 4. Hist.
liberatum à Galliarum Civitatibus tradit, *libertas* 67. 5.
aut pax placeret. Sic enim, Grozio b) monen- b) I. B. P. II.
te, recta dicitur ratio: Vitam scilicet que funda- 64. 6.
mentum est omnium bonorum temporalium, &
æternorum occasio, plurius esse quam libertatem,
sive utrumque, sumas in uno homine, sive in toto
populo. Saguntinorum hinc factum, *paci ma-*
gis necessaria, quam æque, excidium præferen-
tium, apud Livium, c) idem non laudandum c) l. 21.
censuit: Cui similis fuit Xanthiorum furor,
simili-fato majori libertatis, quam vitæ amo-
re occumbentium, Appiano d) equidem mul-
tum laudatum. Pertinet huc ex historia sa-
cra

d) de Bell.
Civ. l. 41
f. 633. 59.

e) 2. Sam. 31. 4.

cra furor Saulis, e) qui, ne in Philistæorum manus veniret, sua manu cadere maluit. Sic inter gentes belligerantes ea belli indoles,isque belli status, nonnunquam oritur, ut nisi bello vel prælio vinci, res hostium stare augerique, nostras vero diminui malimus, extraordinario actionum genere opus sit. Et belli & pacis tempore fames etiam, & pestis, multa extorquent ex mortalibus, quæ alias nunquam committerent. Talia sunt v. c. ex necessitate commissa, & excusata furta: Caro humana, cæcæ etiam sobolis, urgente fame

f) 2. Reg. 6. 28. / q. feret. 19. 9. g) l. 5. c. 48.

devorata: f) Turba imbellis, obsidione cum fame imminente, oppidis expulsa. Superatis enim, inquit Livius, g) *humanis malis, famem unam natura vinci non finit.* Ex Peste necessitas orta non solum à consueto iudicandi, & justitiam administrandi modo, abeundi privilegia concedit, Jctis explicata; sed & rigori, extra hunc necessitatis casum spectato parum humano, locum relinquit, cum in tractandis iis, quos ex loco infecto ad nos venire suspicamur, tum in variis ordinandis, ne

h) Hist. l. 21. pag. m. 19. tom. II.

malum ulterius serpat. Iovius h) certe autor est, quod cum Roma exorta pestilentia læs se-
veris legibus, more Italorum, Pontifici minime coercenda videretur, contactu agrorum ita exarsert, ut haud multo dierum spatio urbem vastari appareret. Datur præterea alia vis humanâ major, quæ in necessitates insuperabiles mortales haud raro conjicit; venti scil. quando,

uti

uti *Homerus* i) de tempestate, quam *Ulysses* i) *Odyss.* l. 5.
 gravem habuit, cecinit: *σὺ δ' εὐχῆς τε νότον*
τ' ἔπειτα, ζέφυρος τε βορέης, καὶ βορέης αἰθήρη
ἤμενος, μέγα κῆμα κωλίνδων, simul *Eurusq;*, *No-*
thus incidit, *Zephyrusq;* vehemens, & *Boreas* (ere-
 mus, ingentem fluctum provoluens; nec, si *Ovi-*
dus k) audiendus, levius laterum tabula feri k) 1. *Trist.*
 untur ab undis, quam grave balista mania pul- *Eleg.* 2. 5047.
 sat onus. Isto enim naufragij periculo præ-
 sente, navis levandæ causæ jactum fieri pos-
 se, ex consilio majoris partis nautarum, etiam
 invitis mercatoribus, *Loccenius* l) docuit. Du- l) *de iur.*
 rus necessitatis casus est, si latro, vel alius si- *Mar.* l. 2. 6
 carius, vitam meam perit, ut sub moderami- *7. 5. 1. 599.*
 ne inculpatæ tutelæ, pro salute mihi ferrum
 stringendum sit, & invasor occidendus, nisi
 ipse occidi malim. Quid tali casu filius pos-
 sit, si ⁶⁷ vi patris injusta, & atroci, in extremum
 vitæ periculum se coniectum videt: Aut quid
 adultero liceat pro incolumitate, si à marito
 superveniente oppressus, in extremo discrimi-
 mine vitæ versatur. Violento pudicitæ im-
 minente invasore, an mortem præripere po-
 tius liceat, uti sæviente *Diocletiana* persecu-
 tione, matronam quandam *Antiochenam*, quo
 suo & filiarum honori consuleret, se cum illis
 in flumen coniecisse tradit *Eusebius*; m) an m) *H. E.* l. 8.
Lucretiæ exemplo pati dedecus, cum obsti- *c. 12.*
 natæ, & ne mortis quidem metu ad adulte-
 rium inclinatæ, diceret adulter, cum mortua
 jugulatum servum nudum se posuerunt, us in
 ser-

n) l. 1.

sordido adulterio necata dicatur, scriptore Livio. n) Quid ex vitæ nostræ necessitate in vitam innocentis liceat; vel in res & bona alterius.

§. 5. *Necessitatem commoditatis* vero quod concernit, uti ad bene esse illa referatur, quo & bona fortunæ pertinent, cæteraque quæ ad statum nostrum augendum & conservandum, rerum item sufficientiam faciunt; ita quoque per omnes generis humani status transit. Et cum urgente incommodo, præsentem etiam damno, vehementer nonnunquam premat, prout jam minor hæc necessitas est, jam major; non minus propter illam sibi agendi facultatem competere mortales censent, quam propter necessitatem incolumitatis. Satis constat, inter causas bellorum etiam commoditatis necessitatem fuisse relatam, maluisseque gentes bella suscipere, & continuare, quam impeditam, vel abreptam, non vindicare commoditatem. Lusitanix certe re-

a) *Comm. de repert. ab Hisp. & Lusitan. in Ind. navigat. Ill.*

§. 3.

ges, ex quibus Iohann. Matalio Metello a) scriptore, Emanuel proposito propagandi per Indiam religionem Christianam, hanc utilitatis causam adjunxit, ut hac Oceani maris navigatione, si portus, quemadmodum firmandus viribus ei necesse fuit, occuparet. Venetis India commercia præriperet, ac ea sibi totas id quod consigit, adfereret; hanc commoditatem opulentiam suam augendi nacti, Morisoto b) autore, per Atlanticum mare, Indicum, Æthiopicum, & Septentrionale navigantibus mortis pœnam constitue-

b) *Orb. Marit. l. 2. c. 19. f. 464.*

runt.

runt. Hac etiam ad Indos navigandi commoditate cum Batavos privatum iret Hispanus, bellum se malle potius significarunt Ordines, apud Bauldium, c) quam ab Indicis navigationibus abstinere; quod nervos incideret potentia sua atq; autoritatis. Auctum in freto Orefundico vectigal, quod navigationem & commercia incommodaret, Anglis adversus Danos querelas, apud Camdenum, d) Suecis autem arma ut caperent extorsit, allegantibus inter causas belli & hanc, apud Loccenium, e) quod vectigali nimium aucto, complura alia fecissent Dani, quae cum non levi rerum suarum dispendio, in longa navium detentione, venti & itineris neglectu conjuncta esse, mercatores querebantur. Monet etiam commoditatis necessitas, ut, si certum ab alio bellum nobis imminere apparet, ipsum praeveniamus. De quo, semper studere debes, inquit Vegetius, f) ut prior instruas aciem, quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile judicas, cum nullus obsistit: deinde & tuis auges confidentiam, & adversariis fiduciam minuis, quia fortiores videntur, qui provocare non dubitant. Huic, mox pergit scriptor illustris, additur maximum commodum, quia tu instructus paratusq; ordinantem & trepidum adversarium praecipuas. Pars enim victoriae est, inimicum turbare antequam dinices. - Rationem juris explicant Albericus Gentilius, g) & Grotius. h) Mutati denique cultus rationem petit Jeroboamus à necessitate commoditatis, i) impie licet, & contra

c) de Indat. Bell. Belg. l. 2. p. 109.

d) Elisab. ann. 1582.

e) Histor. Succ. l. 9. p. 720.

f) de re milit. l. 3. c. 18.

g) l. B. t. 14.

h) l. B. P. th. 1. 5.

i) l. Reg. 170. 27. 59.

ius superioris, legitimamque necessitatem honestatis, atque divini præcepti.

§. 6. Repetendum præterea, quod supra jam monuimus, hanc *cum adjunctione necessitatem* suos habere gradus, sic ut alia sit extrema, seu gravissima, alia gravis; notandumque, quod diversitas hæc ex rerum causarumque diversitate peti, nec semper ultimus necessitatis gradus intelligi debeat, quando terminus hic auditur. Prius, quod major scilicet, minorque necessitas, ex rerum, causarumque diversitate arcessi debeat, manifestum est. Res enim variant cum ratione præstantiæ, atque dignitatis, majoris item minorisque indigentia & usus, tum prout recuperari, vel non recuperari possunt: Temporis quoque, & consilij, diversa interdum est ratio. Variat hinc necessitatis vis, prout variant necessitatis casus & pericula, item res & mala, à quibus in istas angustias, ordinario medio insuperabiles, conjicimur. Diversa hinc etiam ratione afficiuntur, qui istis difficultatibus premuntur, ita ut sensus mali, & necessitatis insuperabilis, diversus plus minusve obtundat illorum libertatem, ut impossibile sit actus omitti, alias non committendos, vi ejus, quod premit, usque eo insuperabiliter urgente. Tanta vis est necessitatis in quam fames conjicit. *Λίμνη, inquit Menander, μέγιστον ἀλγος ἀνθρώποις ἔσθαι, fames maximus dolor*

a) *Declam. lor hominibus est. Hæc enim durissima necessitas, uti Quintil. a) dicitur, homines sic in-*

12.

vin-

vincibiliter efferat, ut etiam sine horroris sensu cadaveribus humanis dentes imprimant. Non sic furere cogit nuditas: Nec aliarum necessitatis species sic extra se rapiunt homines. Maxima quidem bona sunt vita, & pudicitia; illam tamen minime præripere licet, etsi vis insuperabilis huic immincat; cum comparata cum vita, sit bonum ordinis inferioris, quoad corporis scilicet corruptionem. Ipsa enim pudicitia virtus, ut B. loquitur Augustinus, b) *amitti non potest, sine proprio consensu ejus, qui oppressionem patitur: In potestate vero cujusque est non consentire.* Ita Cicero c) in delenda Corintho, *opportunitatem loci maxime secutos Romanos existimat, ne posset aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhortari; cum aliis civitatibus captis parcerent, ex quibus istud periculi non imminebat; etiam Syracusis, licet eas Marcellus, apud Livium, d) militi diripiendas dedisset, quod non eadem necessitas urgere videbatur. An enim, inquit Albericus Gentilius, e) si periculum salutis urbis Romæ ostensum fuisset, nec dum Syracusas illas pulchras delendas Marcellus, aut Cicero censuisset?* Hac etiam ratione, ex causarum rerumque inter se facta comparatione, necessitatem, in qua res Galliarum versabantur, æstimans Vercingetorix, *oppida incendi oportere, inquit apud Casarem, f) qua non munitione, & loci natura, ab omni sint periculo tuta: non suis sint ad detrectandam militiam receptacula, neu Romanis propofita ad copiam cominearum, prædamque tollendam.*

b) l. 1. de Zib. art. c. 5.

c) l. Offic. 11.

d) l. 25.

e) l. B. l. 3. c. 2.

f) de Bell. Gall. l. 7. c. 14.

Hac si gravia, aut acerba videantur, multo illa
 gravius estimari debere, liberos, conjuges, in ser-
 vitutem abstrahi, ipsos interfici; qua sit necesse
 accidere videtur. Mox addit scriptor, g) quod,
 etsi incendia ista magno cum dolore omnes tu-
 lerint, tamen hoc sibi solatiū proposuerint, quod
 se prope explorata victoria, celeriter amissa re-
 cuperatos considerent. Eandem etiam Rei-
 publicæ æstimans necessitatem, considerans

h) 1. Reg. 15. 18. urgentem rerum statum Assa, Judæ rex, h) sa-
 cram pecuniam Ben Adado, Syro, misit, qua
 à fœdere cum Baësa, Israël's Rege, adversus
 se icto, cum abstraheret. Pertinet huc &
 factum Hiskiz, pacem à Sennacheribo emen-
 tis, facta in usus publicos hoc necessitatis ar-
 ticulo adhibita pecunia. i) Szpius apud scri-
 ptores, premente necessitate, hujus generis
 consulationes institutz leguntur.

§. 7. Posterius itaq; quod attinet, quod va-
 riante necessitatis gradu, non extremus ejus
 articulus semper accipiendus sit, non solum ita

a) 1. B. l. 1. c. 13. Alberic, Gentili, a) Bæclerus, b) & alij monue-
 runt; sed & inter incolumitatis & comoditatis
 b) Comm. necessitatem instituta comparatio docet, qua-
 Gros. l. l. c. rum quælibet ad id utile quidem respicit, gra-
 1. p. 137/99. du licet inæquali, qui tamen ad agendum fa-
 tis gravis est, ut vel periculum, vel incom-
 modum evitemus. Non sane Marius, apud
 c) Bell. Jug. Sallust. c) extremo necessitatis casu impulsus,
 c. 91. Capsam à suis captam incendi jussit, sed quia
 locus lugurthæ opportunus, Romanis aditu diffi-
 cilis,

citio, genus hominum mobile, insidum, ante neq. beneficio, neq. metu coërcitum; necessitate scilicet commoditatis sic urgente, ut obstaculum istud removeretur, quo non remoto, non absque gravi impedimento, & incommodo, bellum cum Numida potuisset finire. Nimirum non male Cicerō, d) in hoc loco, inquit, mihi caput d) l. 2. de illud videtur esse, ut queramus, quid sit illud, vent. c. 58. quod si adipisci, aut effugere velimus, aliqua res nobis sit necessaria, hoc est, quæ sit adjunctio, ut proinde, uti quæq. res erit laboremus, & gravissimam quamq. causam vehementissime necessariam iudicemus. Ipse Salvator noster Christus, quando Davidem, panibus propositionis vescendo, id ex necessitate, ὡς γειῶν ἔχῃ, cum opus haberet, e) fecisse testatur, sic ut præc) Marc. 2. lens necessitas ipsi jus agendi dederit, non loquitur de extremo necessitatis casu, sed de eo, ubi quis aliqua re indiget, etsi nullum extremum evidens periculum adsit, aut necessitas, f) Dn. D. pluribus explicatum Theologis. f) Seb. Schmid, de Sabbat. Deuterop. §. 12.

§. 8. Ex his diversis necessitatis gradibus atque speciebus id inferitur, necessitudinem, non simplicem illam, quæ si data fuerit, nihil erit, monente Cicerone, a) quod multa dicamus, cum eam nulla ratione tenere possimus, uti necesse est corpus mortale aliquo tempore interire; sed quæ nos urget ad agendum insuperabiliter, si vel bonum aliquod adipisci, h. e. honeste vivere cupimus, incolumes etiam esse, aut sine incommodo vivere

volumus; vel si malum aliquod effugere, h. e. nil quod parum honestum committere cupimus, vel non incolumes esse volumus, nec incommode vivere & agere volumus; actum nostrum antecedere, quoad mediorem usum, libertatem etiam penitus impedire; *necessitas tollit*

b) de Benef. l. 2, c. 18.

arbitrium ait Seneca; b) & ad actus, quos simpliciter omittere non possumus, nos determinare & adigere, ita ut sub talibus circumstantiis non potuerit non agens id committere, vel etiam omittere, quod commisit & omisit. *Necessitas lex temporis* Seneca c) hinc dicitur. Unde & ratio agendi, quæ ejusmodi urgente necessitate instituitur, non nisi extraordinaria & subsidiaria est, ita nimirum ferente præsentis rerum statu, & conditione, non instituenda, si difficultates, cum quibus conflictandum, aliter forent superabiles, & ordinariis mediis locus esset relictus. *Necessitas est, quæ navigia jactu exonerat: necessitas est quæ ruinis incendia opprimit*, rursus inquit

e) Ep. Com. 1709. l. 4. Cms. 4.

Seneca. d) 'Ουδεις ἑαυτὸν ἔλεγοι καὶ αὐτὸ πρὸ τοιούτων ἰδεῖν, nemo enim quitquam tale ipsum propter se elegerit, monente Aristotele. e) Hinc Tertullianus f) nulla, inquit *necessitas excusatur, quæ potest non esse necessitas.*

d) l. c.

e) 3. Ethic. c. 1. f) Exhort. ad castit. f. m. 562.

§. 9. Cæterum cum Philosophus observet, soliteque moneat, illa quæ urgente necessitate committuntur, & *πρᾶξις μίχται*, actiones mixta a) dicuntur, quoad effectum moralem variare, sic ut alia non quidem laudantur,

a) l. c.

dem,

dem, συγγνώμην, veniam tamen mercantur,
 ἕταιρ δὲ τοιαῦτα δεξιῇ πρὸς ἃ μὴ θεῖς, ἀ καὶ τὸν
 ἀνθρωπίνον φύσιν ὑπερβαίνει, καὶ μηδεὶς ἀνθρώπων
 μίσηται, cum videlicet quæ minime sunt agenda,
 ea quis egerit ob huiusmodi aliquid, quod hu-
 mana natura vires superet, quodq; nemo qui per-
 ferat reperiat; alia vero ejusmodi sint, ut for-
 tasse nulla vi, aut necessitate coacti ea agere de-
 beamus, ἀλλὰ μάλλον ἀποδυνητέον παθόντα τὰ
 δευρότατα, ut potius mors nobis sit oppetenda,
 gravissimiq; cruciatus perferendi: investigan-
 dum, quando, & quo casu necessitas jus agen-
 di largiatur, quibusque principiis illud jus a-
 gendi nitatur; quando eadem veniam me-
 reatur; & quando quæ ex necessitate com-
 missa dicuntur, neque sub æstimatione justæ
 rectique defendi, vel excusari possunt, sed
 turpia audiunt; qualis fuit illa necessitas,
 quam Quedæ rex parricidij impie commissi
 excusandi gratia allegavit, apud Fern. Mendez
 Pintum, b) quod Patrem interfecisset; quia si-
 bi ab illo infidia struerentur: vel si quis cum
 uxore tyranni patria liberanda cupiditate con-
 fuescit. Hoc enim, hoc necessitatis casu effici
 non turpe, credit Eustratius, c) Scholiastes Græ-
 cus, si interficiendi tyranni causa fiat. Sed ne-
 cessitas commoditatis, vel etiam incolumita-
 tis, tali modo necessitati honestatis non de-
 bet præferri. Nec probat disciplina Chri-
 sti. d) Benc hinc loquitur ex Theologis B.
 Brensius; e) Regula hæc: Necessitas non habet

b) Memo-
 rab. per Eur.
 Af. Afric.
 p. 39.
 c) in Arist.
 3. Ethic. 1.
 Comment.
 p. m. 152. sq.
 d) Luc. 9.
 24.
 e) in Matt.
 12. 13

legem: recte est intelligenda; Non enim loquitur de lege morali; Sed ceremoniali & judiciali. Moralia enim seu naturalia sunt inviolata, nec potest ulla incidere necessitas, qua liceat ea violare. Neq, enim ulla necessitate permittitur, ut verum DEVM abneges, & multos Deos colas, ut DEVM blasphemia afficias, ut parentes consuetudine inseceris, & inique eos trahes, ut privata temeritate proximum occidas, ut iniquas imposturas exerceas.

§. 10 Quando itaque necessitas jus agendi tale concedit, ut illa quæ fiunt, juste & recte facta isto necessitatis casu censentur, hoc ideo contingit I. *prima*, quia per istam vim immutabilem, & insuperabilem, quæ tam vehementer ad media extraordinaria & subsidiaria impellit, & actiones, lege alias prohibitas, urget, status objecti præcepti, vel prohibiti ita mutatur, ut non amplius illud sit, de quo lege aliquid fuit statutum; & proin etiam non prohibitum, vel contra eandem commissum censi debeat, quod dura imperavit necessitas. Cum enim non de tali casu lex fuerit constituta, rebus in ejusmodi necessitatis statum deductis, illæ actiones legibus non prohibita, sed permissa censentur, quæ secundum istum rerum statum, ceu medium unicum atque proprium, adversas istas angustias, aliter insuperabiles, adhibentur. Id quando contingit, non lex mutatur, vel id quod honestum, justum, rectumque alias est; sed

sed id quod alias lege præceptum probi-
bitumque est, in alium statum, ob mutatas
circumstantias transit, ut non amplius præci-
piatur, & prohibeatur, ut ante. Bene Gra-
tius, a) ferri, inquit, leges solent ab hominibus, a) *I. B. P. 2.*
& debent, cum sensu humana imbecillitatis. Un- *4. 7.*
de Frideric. I. Imperator apud Radevicum; b) b) *de gest.*
Sive ergo jus nostrum, sive vestrum in scriptum *Frider. 1. l.*
redigatur, in ejus constitutione considerandum *2. c. 3.*
est, ut sit honestum, justum, possibile. Respon-
debit enim, ni hoc ita sit, Atheniensis ho-
spes apud Maximum Tyrium, c) ὅτι καὶ πόλιος c) *Differ.*
τῆ καλύματος δὴ τὸ το νόμου, ἀνευ παιδῆς ἤστ 21. p. 213.
ἡρώμωνε σύγγεγραμμά δεῖν ἄλλως κινῶν, id quod
legem vocant in republica, nisi accedat civium
obsequium, frustra ferri ac rogari. Ex benevola
itaque, ut Pufendorfius d) loquitur, *legulato-* d) *I. N. G. l.*
rum mente, simulq, natura humana considera- *2. c. 6. §. 2.*
tione præsumitur, casum necessitatis sub lege ge-
neraliter concepta non contineri. Datur autem
in tali casu impossibilitas aliter agendi, nisi
perire malimus, quod à lege præcipi non fa-
cile præsumendum. Unde Agesilaus apud Plu-
tarchum, e) cum post cladem Leuctricam, ob e) *r. l. opp.*
Republ. necessitatem, in illos qui ex acie su- *Agesil. f.*
gerant secundum leges agere non liceret, in *612. § 9.*
concionem progressus, dixit, ὅτι τὰς νόμους
δεῖ σήμερον εἶναι καὶ δεῖν, ἐὰν ὅ τις σήμερον ἡμέ-
ρας κρείως εἶναι πρὸς τὸ λοιπὸν, sinendum leges
illo die dormire, atq, ex eo vim suam recipere in
posterum. Docet sane ex Theologis etiam in-

com

f) *Harmon.* comparabilis *Chemnitius* f) noster, ex facto *Evang. c.* Christi, discipulos excusantis, quod Sabbatho *47. ad Luc.* *aristas evellerent, comederentq, conterentes ma-*
6. 3. 4. *nibus*, probatque eximie, quicquid *mere cere-*
Matth. 12. *moniale est, lego ceremoniali tantum V. T. probi-*
3. 4. Marc. *bitum, illud legi charitatis, & casu necessitatis,*
2. 25. *etiam sub V. T. cedere posse & debere.*

§. 11. II. Jus agendi, dato veræ neces-
 sitatis, hoc est præsentis & manifestæ, casu,
 competit ob ejusdem *exceptionem à Lege*, qua
 talia inedia alias prohibentur, quæ per bonam
 legis interpretationem cognoscitur. Sic e-

o) *Matth. 12.* unum Christus, a) legis de Sabbatho facta ge-
 nuina explicacione, ostendit, casum propter
 quem suos discipulos, Sabbatho spicas avellen-
 tes, reprehenderent, ista lege non contineri,
 eximie explicante *Brentio*. b) Fundatur au-

b) *l. c.* tem hæc *exceptio summa necessitatis* primo in
 ratione legis, & pacti, quæ non esse solet sum-
 mæ necessitatis casus, & quid tali dato, statu
 item habituque rerum plane insperato, & in-
 superabilibus difficultatibus cincto, liceat;
 nisi expresse, aut per negotij naturam iste ca-
 sus comprehensus sit. Unde à gentibus mo-
 ratoribus sæpius responsum fuit, fidem pa-
 ctorum, foederum, & promissorum, obligare
 cum exceptione summæ necessitatis, in quam

c) *Hist. Suec.* quis citra suam culpam incidit, vel mutationis
 temporum, & status rerum; ceu recentiora

p. m. 769. docent Acta apud *Lozen.* c) *Londorpium*, d)
 804. & alios; urgentque Belgij *Confœderati Or-*
 d) f. 8. f. *dines*
 207.

dines literis ad Electorem Brandenburgicum, Fridericum Wilhelmum, exaratis. e) Ita Veneti anno 1573. animadverso rerum suarum periculo, ob parum servatas fœderis leges, à fœdere cum Pontifice, & Hispano Rege, recedere sibi licere crediderunt, apud Iustinianum; f) factum necessitate excusantes, scriptore Thuanò. g) Eadem ordinariè legum humanarum obligatio esse rectè creditur. Cum enim LL. pacta item, promissa, & fœdera, ordinaria agendi regula esse debent, casus plane extraordinarios, cum difficultate ordinariè insuperabili conjunctos, non comprehendunt. Ordinaria enim extraordinariorum regula esse nec possunt, nec prudenter debent: Ad quæ applices illud vulgare: Si dabitur casus, respondebitur. Etenim, inquit Dn. Textor, h) omnia pacta, omnesq; stipulationes intelligi debent rebus ita stantibus: & casus emergentis necessitatis à regulis est exceptus. Colligit hinc, casum necessitatis imminenti relevare Regem, vel principem, ab observantia LL. fundamentalium; cum verisimile non sit, voluisse pacificentes etiam eum casum sub lege, quamvis fundamentali, comprehendere, qui noceret rei publicæ.

§. 12. Fundatur præterea hæc summæ necessitatis exceptio in æquitate. Sicut enim, ut ex Cicerone a) mentem nostram explicemus, generi animantium omni est à natura tributum, ut se, vitam, corpusq; tueatur, declinetq;

c) d. 2. 12.
August.
1679.

f) Hist. Ven.
lib. 1. 16. f.
352.
g) l. 55. Hist.
f. 893.

h) synops.
l. G. c. 11.
c. 12.

a) 1. Offic. 42

ea qua nocitura videantur, ita & homini: Qui ex sanæ etiam rationis dictamine, & ne neglectæ custodiæ vitæ reus agi possit, à natura incitatus, omni studio sui curam habet,

b) *Eph. 5. 9.* annuente Paulo. b) *Quantumlibet, inquit Aug. 1. de doctr. gustinus, c) homo excidat a veritate, manet illa Christ. c. 23.* dilectio sui, & dilectio corporis sui. Nullus

hinc inter mortales datur affectus, qui, ceu maxime naturalis, delicatius haberi vult, quam amor sui, & qui læsus dolorem usque adeo sentit. Unde Legislatores legibus suis vim naturæ facere voluisse, merito non præsumuntur, quos rectius credere potius licet, leges ferendo ante oculos habuisse humanam imbecillitatem, & hunc naturalem affectum cavendi qua noceant, experendiq, qua profint, uti

d) *1. Offic. c. 27.* Ambrosius d) loquitur, & quam non possit non homo conniti, ad se conservandum, refugere etiam, & amoliri ea, quæ se destruere, sibi que nocere credit; ita ut salutem & commoditatem mortalium ex humanitate, & juvandi potius quam destruendi studio, institutis suis quæsiverint, & extraordinarios istos casus, tantopere urgentes ad agenda ea, quæ litera legis sunt prohibita, neque lege comprehendendi, nec ad istos legem suam applicari voluerint. Nam & in legibus ferendis humanitatis, & imbecillitatis humanæ habenda ratio est. Respexit ad eandem Christus quoque, in responso pro discipulis suis Pharisæis dato, e) de quo supra ex Chemnitio, f) & Bren-

e) *l. c.*

f) *ad Math. l. c.*

g) egimus, insinuantque ita *Chrysoſtomus* b) *Comm. in l. c.*
 h) *Comm. in l. c.*
 i) *Comm. in l. n.*

§. 13. Verum equidem est, *Grotioq;* a) *Comm. in l. n.*
 etiam, aliisque observatum, à *Lege etiam hu-* a) *I. B. P. l. 4. 7.*
mana, quosdam virtutis actus posse præcipi, sub b) *de Inr. Marit. l. 3. c. 2. n. 2.*
certo mortis periculo, ut de statione non deserenda. Ad cuius generis præcepta etiam non-

nulli apud *Loccen.* b) referunt mandatum, quo classarij pulverem pyrium incendere jubentur, ne navis in hostium potestatem veniat; quodque sacramento militari nautico insertum suo tempore fuisse scriplit *B. noster Richsbofferus.* c) Sed, ut ipse respondet *Grotius*, nec temere ea voluntas legem condentis fuisse intelligitur. Unde vel expresse casum necessitatis positum esse oportet, vel eum sic comparatum esse necesse est, ut ex negotij natura cognosci possit, eum lege fuisse comprehensum.

Nam ubi expressa ejusmodi, vel etiam tacita, satis tamen manifesta adest provisio legis, casum necessitatis includens allegatione necessitatis, non licebit à lege recedere, movente & illustrante hanc disciplinam *Textore.* d) *Synops. l. G. c. 11. n. 19.*

Alias *leges positiva* censentur excipere casum necessitatis, seu non obligare, quando ipsarum obligationem comitaturum esset malum, humanam naturam destruens, aut communi animi humani constantia superius, explicante *Puffendorfio,* e) nec abnuente *Bæclero.* f) Ne dicam, illud jus imperantium præcipiendi subditis, ut prætens subeant vitæ periculum, imo

si sic

si sic casus tulerit, ipsam mortem, nisi quatenus superior, eaque longe major necessitas incolumitatis ita exegerit, non dari. Etiam Magistratus, & quivis gentium Rector, cogitare debet, parcendum sibi esse sanguini humano, civemque qui occiditur, vel cujus cædes pro re vili ducitur, *ad imaginem DEI factum*

- g) *Gen. 9. 6. esse;* g) & quod DEUS $\Phi\iota\lambda\acute{o}\varsigma\upsilon\chi\omicron$ h) *hauisti*
 h) *Sap. 11. sanguinis humani osor sit, adeo, ut Davidem*
26. sq. ob hanc causam noluerit domum sibi sacram ex-
 i) *1. Chron. 23. 2. trueret, i) observante Dannhavvero. k) Unde in*
 k) *Coll. Decal. p. 702. Belgio etiam ex Theologis Riverus, l) disputans*
 l) *Explic. de facto classiariorum, in pulverem pyrium*
Decal. pag. 217. ignem immittentium, non ausim, inquit, de-
217. jnure, an in potestate Reipubl. sit jubere homi-
nem innocentem, ut seipsum vel opprimat ruina,
vel incendio tollat, ut hostes Reipublicæ extermini-
net, quando ne quidem nocentem & legibus da-
mnatarum cogere licet, ut sui ipsius sit carnifex.

§. 14. Alij ad dispensationem hic confugiunt, & dato necessitatis irresistibilis casu, agendi jus ex *dispensatione* dari existimant. Verum ubi casus à legislatore non comprehenditur sub generali lege, ibi nulla dispen-

- a) *Gros. l. 2. fatio proprie loquendo locum habet. a) Quo*
 p. l. 2. c. 20. *in casu lex non obligat, eo quoque non est*
 m. 27. *necessaria relaxatio à lege. Unde quod le-*
ge, pacto, juramento, & promisso non ob-
stante, casu necessitatis urgente sibi adversus
ejusdem difficultates, aliter insuperabiles visas,
nisi tale vel tale quid fiat, modo alias non

con-

concesso consulere licet, rectius permiffum esse dicitur ex æquitate, quod ad impossibilia, citra agentis culpam talia, nemo sit obligatus, & quod talis casus, ejusmodi circumstantiis extraordinariis vestitus, lege, pacto, promisso atque juramento non fuerit comprehensus, quam ex dispensatione. Negavit hinc *Textor*, b) casu quo rex apertissime servando b) *Synopf. l. 2. G. r. 1. 5. 18.* rempublicam, recedit necessitatis intuitu à legibus, necessariam esse relaxationem à juramento, quod prestavit; quia jurata promissio non obligat in casu probabiliter haud præcogitato. Nam & juramenti obligatio intelligi debet, rebus sic stantibus, uti respondit Elisabetha, Angliæ regina, Ordinibus Belgij Confœderatis, cum ex contractu contenderent, pecuniam, quam necessitate sic urgente restitui postulabat, non repræsentandam priusquam bellum finiretur, nec à pacto resiliendum, censendo, apud *Camdenum*, c) omnem conventionem, quamvis juratam, c) *Elisab. ann. 1595.* intelligi rebus in eodem statu permanentibus: idem eximie explicante *Sanderfsono*, d) Theologo Anglo, & quo sensu juramentum stricti d) *de jurament. promiss. obligat. prælect. ll. 5. 10. p. 49.* juris esse dicatur, monente. Simili fere ratione, qua *Nicomachus* apud *Curium*, e) et si e) *l. 6. c. 7.* commissi se silentio esse rectorum jurasset, ubi de insidiis regi comparatis audivit, se fidem in parricidio dedisse constanter abnuis, nec ulla religione, ut scilicet regat, posse constringi.

§. 15. III. Ut necessitatis casus illis, quæ tunc sunt & gerantur, justè rectique

estimationem conciliare queat, accedat necesse est etiam *propositum innocens agentis*. Ad hoc requiritur, ut voluntas libera sit non solum à malitia, uti Abimelechus, Saram Abrahami uxorem, quam ejus sororem esse crederat, in domum ducens, DEO factum reprehendente, *in simplicitate cordis sui, & puritate manuum suarum, id se fecisse ait*; a) sed &

a) *Gen. 20 5.*

ab omni culpa, ita ut ex vi necessitatis agentis, neque hæc, neque illa imputari possit. Si

b) *Com. in*

Gen. c. 20. 3.

& doc. ex

P... 6. p. 935.

b) *explicante, Abimelechus, etsi ab adulterio & ejus intentione innoxius esset, ab omni etiam injuria innoxius fuit, quia invitam tulerat. Licet itaque*

in negotiis non peccaverit, à peccato tamen absolvi prorsus non potest, imò filius mortis pronuntiatur; quia inquirere potuisset, ac debuisset diligentius, antequam animum induceret Saram ducendi, utrum ea juncta esset matrimonio, nec ne. In omni actione, ex proposito agentis innoxio hæc sunt necessaria.

Absentia malitia cognoscitur ex fine, & intentione agentis; quando ille justus, rectusque est, honestus atque licitus, juris v. c. nostri consecutio, defensio vitæ, pudicitæ &c. hæc vero non habet nocendi propositum, vel damnum aliquod inferendi, aut alias animum malignum, sed mente innocente sibi tantum consulere, & ea quæ aliter, nisi sic agatur, invincibiliter nocere judicantur, declinare intendit. Sic ex innocenti proposito factum, quod

mari

mari vehementi exorta tempestate intumescente, Jonam navigationis socij in profundum projecerint, c) quem sui periculi causam esse, ipso dictante, & ad jactum se hoc nomine offerente, cognoverant. Simili casu haud raro constat ejusmodi navium, quando non omnes qui illis vehebantur capiebant, naufragij metu factam esse exonerationem, illis exire jussis, super quos fors ceciderat. Vehementior hic amor sui, atque nimia quae omnes occupat consternatio, bono ordini, qui isto necessitatis casu observari debebat, locum interdum non relinquunt. Ita *Linschotten* d) de Lusitanis, qui ad famosam rupem, quae *Baixas de India* dicitur, naufragium ann. 1585. fecerant, autor est, quod cum majorem scapham nonaginta insiluissent, quadraginta ex illis in mare praecipitaverint, brachiis & manibus illorum amputatis, qui apprehensam conscendere nitebantur. Hujus generis facta, etsi culpa omni non carent, quod ex reliquis dignoscendum circumstantiis, veniam tamen merentur.

§. 16. Nimirum, quod & *Grotius* a) observari jubet, ad jus agendi multa consequuntur indirecte, & extra agentis propositum, ad quae per se jus non esset: quae tamen quo minus committantur, proximi charitas prohibet, vel prohibere videtur. Quare etiam quae extra propositum accidunt, & accidere posse praevidentur, cavenda erunt, *Grotio* b) monente,

nisi multo majus sit bonum, quo nostra actio tendit, quam malam id quod metuitur, aut nisi in pari bono & malo multo major spes sit boni, quam mali metus, quod prudentia arbitrandum relinquitur: sed ita ut semper in dubio ad eam partem, qua alteri magis quam sibi consulit, ut tutiorem, inclinandum sit. Non ergo sub circumstantiis certis is, cujus ductu vel auspiciis bellum justa ex causa geritur, tenetur usu tormentorum abstinere, si ab hostibus è suis captivos ibi locatos animadvertit, ubi vel terra est effodienda, vel murus ad impetum faciendum dejiciendus, vel lacerandus, id quod sine suorum clade fieri nequit. Ille enim furor hostilis, cui gratis necessitas prætenditur, quique in defendendo ultra finem & ordinem naturæ socialis sævit, juste bellum gerenti fraudi esse non potest, nec eum in juris sui usu impedit, ceu qui ab alterius crudelitate, & inhumanitate, qua homines injuriæ, cui muri sunt obnoxij, objicit, abhorret. Ex indignatione c) quoque potius, quam jure belli, justaque belli ratione urgente, Ebrazi & Idumæzi Charoschetæ, regis Moabitarum sedis, obsidionem solverunt, cum obsessus rex, & ad extrema redactus, postquam facta eruptione per castra hostilia perrumpere frustra tentasset, ferali sacrificio, filium suum primogenitum, qui regnaturus erat loco ejus, in holocaustum obtulisset, non Israëlitarum DEO, ut cen-

e) 2. Reg. 9.
27.

d) 1. Cor. 6. 1. sicut cum Iosepho Grovius, d) sed ut rectius ex

En-

Eusebio e) statuitur, Molocho, seu Saturno. e) *Prepar.*
 Sive enim *idoli sui placandi, & opus ejus advo-* *Evangel. l. 4.*
canda gratia, sive infestorum regum ad miseri-
cordiam permovendorum, & desperatione hac
sua percellendorum gratia fecerit. quas ratio-
nes Escobar f) allegat, nil erat, quod jure Re- f) *Com. b. l.*
ges istos ad abeundum moveret: Frangat li-
cet, ut loquitur idem Escobar, intuentium ani-
mos dira necessitas, qua parentem invitum cogit,
eog, adigit, ut filij sui primogeniti sanguine manus
cruentes. Addit mox idem: Doluisse reges,
miserum Moabitam ad hujusmodi necessitatem
desperatione adactum, quasi in ipsos pars ali-
qua tanti criminis redundaret. Verum, qui
jure suo legitime utitur vir prudens, non
ignorat, quæ hostis ex pertinacia & despera-
tione committit, & sic ad juris sui legitimam
persecutionem per accidens sequuntur, citra
omnem suam veram culpam, plane non sibi,
sed hosti imputanda esse; & ejus rabie se suo
non excidere jure, nisi ex bonitate libere il-
lo velit cedere; uti reges hi fecisse videntur,
indignati, quod huc furoris Moabita proces-
sisset: Imo si, quod nonnulli, Rabbini potissi-
imum, volunt, g) cædes hæc, non de filio Moa- g) *B. D. Seb.*
bitz, sed Edomi, Regis obsessoris, intelligi *Schmid.*
debet, quem crudeli hac filij cæde motum, *Annot. ad*
cum cæteris regibus, obsidionem solvisse pu- *b. l.*
tant, de facto & ex dolore, non defectu ju-
ris obsidionis ulterius continuandæ, id eos
fecisse, habendum. Sed priori, de regis Moa-
bita-

bitarum filio. explicationi ipsum historię textum favere, etiam interpretatio Schmidiana docet. Necessitate etiam, citra culpam adactus, non ex proposito crudeli, Titus tot cladibus affecit Judæos, qui pacem toties oblatam respuerant. Unde circumiens valles, in quas ex muro mortuos præcipitaverant obsessi Hierosolymitani, ubi plenas cadaveribus vidit, altamq; sanie tabefactis corporibus defluentem, ingemuit, exientiu manibus DEVM restatus, factum illud suum non esse, scriptore Iose-

b) de Bell. Judæic l. 6.

c. 14.
i) l. c. l. 7.
c. 24.

pho: h) Cui etiam Hierosolyma excidium Titus miseratus dicitur, i) cum multa imprecatione seditionis autoribus facta, aliisque, a quibus fuerat coactus ad pœnam hanc huic civitati inferendam.

§. 17. Facto Titi minime simile est illud Grecij, Hiberniæ proregis, apud Camdenum, a) quod voluntatis innocentiam attinet, qui, cum deditij munimenti del Or in Hibernia, Anglos equarent, periculum a rebellibus imminere credens, & quod Angli victu & vestitu ita destituerentur, ut tumultuaturi essent, nisi ex munimento spoliis hostilibus sublevarentur, naveq; deessent, quibus aveherentur, invitus & lachrymans, in hanc sententiam ivisse dicitur, ut servati ductoribus, reliqui in terrorem promiscue occiderentur, Hibernici autem suspenderentur. Crudelitati quippe prætendebatur necessitas, sed non usque eo urgens; cum depositis armis in partes insulæ varias dispersi dimitti

a) *Elf. ann.* 1580.

po-

potuerint captivi. Sanctior Elisabethæ, reginæ, fuit voluntas, quæ istam *servitiam ex animo aversata, rationes cædis commissæ egre admisit.* Nec ita crude & simpliciter, ceu ex

d.ictis patet, admittimus illud *Velthuysij*; b) *Esi quid sua natura malum sit, ita ut nunquam bonum fieri possit; illud per accidens sequi posse ad usum, aut defensionem mei juris, extra peccati labem, neq; ideo me teneri temperare ab usu juris mei, allerentis.* Propositum enim agendi innocens non erit, nisi etiam liberum sit omni ab culpa, qua carere debet. Talis vero agens, qualis Grejus, non dici debet causa per accidens illorum, quæ suam actionem sequuntur malorum, ut h. l. cædis tot miserabilium, quos extra nocendi statum aliter constituere potuisset victor durus, cum potius sit causa per se ex parte intentionis, certe secundariæ, Sanior est *Polybij* disciplina, hominis licet *Gentili*, *Grotio* c) etiam laudata. Cavendum itaque, quantum fieri potest, ne occidantur innocentes; etiam præter propositum; & si in juris nostri usu id fieri contingat, id non nobis, qui jure nostro legitime utimur, sed alterius pervicaciæ & culpæ imputari potest & debet: Uti nemo Tito, sed Judæis potius ipsis, atrociam ista, quæ in obsidione Hierosolymorum acciderunt, tribuerit. Contra vim, sine vi fieri nil potest.

b) de Prin-
cip. Inst. &
decor p. 167

c) de l. B. P.
III. 11. 8.

§. 18. Cæterum quæ de *immunitate à culpa*, quam ad propositum innocens requiri

diximus, modo disputavimus, intelligi etiam debent ratione necessitatis; ne scilicet vi & impulsu necessitatis, agens, sua culpa in illam inciderit, cujus etiam pœnas luit, subeundo istas angustias, in quas se conjecit. Hoc qui facit, à necessitate, in quam sic sua culpa lapsus est, parum juris ad talia facta, quæ vera alias necessitas, quæ omni dolo & culpa caret, permittit, sibi polliceri potest,

a) *Exhort. ad castitat.*
f. 562.

ceu ex *Tertuliano* a) supra audivimus, dolum licet illa non includat. Ubi enim voluntas agentis culpæ alicujus argui potest, ibi non est plane innocens; nec actio tum censeri potest ab omni culpa libera.

b) *l. 5. Ethic.*
c. 9.

Aristoteli b) dicitur ἀμάρτημα. "Ὅταν, inquit, μὴ ἀπρόσμενον ἄνευ ὅταν κακίας, ἀμάρτημα, quando non inopinatum

c) *l. R. p. III.*
1. 11. 4.

sed non tamen malitiose, h. e. *Grosio* c) interprete, sic ut expectari ac prævideri aliquo modo potuerit, sed non improbo animo, culpa erit aliqua. Unde & occasiones peccandi vitandæ,

d) *Gen. 39.*
10.

Josephi exemplo. d)

§. 19. Præterea quæ casus necessitatis ceu licita permittit, vel permittere creditur, IV. ita debent essent comparata, ut ad difficultates superandas medij unici habeant rationem;

a) *Iobann. Schmid.*
Com. in Iam.
l. c. p. 707.
in Loc. Mor.
n. 31.

ut emissio *Jouæ* ex nave in mare, a) ad selandam tempestatem, sic *DEO* ordinante. b)

b) *Iam. 1.*

Quæcunque enim alia ratione expediendi possunt, non creduntur necessaria, quæ sunt ad unum modum agendi determinata, nec aliter fieri possunt. Negat hinc *Demosthenes*, providus *Atheniensium Dux*, apud

Iba.

Thucydidem, c) periculum subeuntes in necessitate debere videri intelligentes, reputando omnes c) l. 4. de R. Pelop. f. 124. quæ ipsos circumstant difficultates. "Οσα γδ ἐσ ἀνάγκη ἀφικέσθαι, ὡππερ τὰδε, λογιζομένων ἡμῶν ἐκδεχόμενα, κινδύνους δὲ ταχίστου προσδέσθαι", quæcumque enim in necessitatem devenerunt, ea minimam rationem, celerrimum periculum desiderant. Ita cædes inuasoris justa creditur, quando vis ejus vitam alterius petens, non aliter est declinabilis; vel securitati tutius consuli aliter non potest. Ex qua ratione etiam jure divino cædes furis nocturni permixta fuit. d) Contumelia d) Exod. 22. 2. autem ex accepta alapa, verberare, percussione quæ fit fuste, cum aliter vindicari, & honor læsus reparari possit, quam cæde inuasoris, illius interficiendi necessitatem nondum dari, contendimus ex jure divino, à Christo e) e) Matth. 5. 39. explicato, contra *Lesium*, f) *Escobar*. g) *Villoriam*, h) & alios, quibus melius sapit *Lugo*, i) f) l. 1. § 1. l. 2. c. 9. dub. 12. n. 79. cui ejusmodi occisio non defensio, sed *vin-* g) Theol. Moral. Tr. 1. Exam. 7. c. 3. q. 47. dicta *privata* dicitur. Sic in bello etiam contra feroces, & incorrigibiliter crudeles hostes, non aliud efficacius haud raro medium esse creditur, quam si sua exempla pati coguntur. Ita *Florus* k) h) Relect. de jur. bel. n. 5. eventum belli *Thracij* enarrans, i) de l. 1. § 2. l. 1. de sp. 10. f. 10. n. 129. non aliter, inquit, *cruentissimi hostium*, quam k) l. 1. § 3. c. 4. *sui moribus domiti*, quippe in captivos igne, *ferroq; scivitum est.*

§. 20. Observandum V. quod ex necessitate nil facere liceat, quod *intrinsece malum* est, juxtaque naturali repugnat. Cujus-

- cunque necessitatis impulsu, adulterium, fur-
 tum, scortatio, homicidium innocentis, &
 similia committantur, atque commissa fuerint,
 sive peccato nunquam committuntur. Car-
 ceres proin præferre maluit Josephus inhone-
 sto heræ suæ favori, & amicitia, a) quod si
 istud *malum* adulterij fecisset, DEO peccaturus
 foret, b) carceris licet, imo mortis, vitandi
 causa id commisit. Nunquam enim facien-
 da sunt mala, ut inde eveniant bona, c) mo-
 nente Apostolo; quod vere *blaspheme* etiam
 dici contendit Chrysostomus. d) Recte hinc
 Ciceronius, e) merito laudatus à Cornel. à La-
 pide, f) intellige, inquit, quod secundum sanam
 veramque doctrinam, peccata non sunt eligenda ut
 media ad quemcumque bonum finem: quia suapte
 natura peccato repugnat, quod sit eligibile. Et
 propterea nec propter se, nec propter aliud, bo-
 num est eligibile. Et nonnullis interjectis addit:
 Eadem doctrina, qua horremus facere mala ut
 eveniant bona, eadem horrere debemus facere
 mala, ut evitemus pejora. Evitare enim pejo-
 ra quoddam bonum est, & multo minus bonum,
 quam evenire bonum. Et propterea si propter
 bonum non est faciendum malum, necessario se-
 quitur, quod nec propter vitandum majus malum.
 Inculcant hoc ipsi Gentilium sapientes, Ari-
 stoteles, g) quem supra audivimus; Seneca, h)
 negans id semper esse ignoscendum, quod alicui
 necesse fuit facere: quod ad quaedam nulla de-
 beat necessitas compellere. Talium enim na-

taram cum necessitas non immutet, nec facit ut adulterium tale non sit, nec fornicatio, sub iisdem circumstantiis non fornicatio ; nec à tali actu separare poterit malitiam moralem, cui hæc intrinsece inhæret : Quare nec sine peccato committentur. i) Maluit certe Jo. i) *Sayr. Theop.* sephus carceres, imo si casus ita tulisset, vitæ *Clas. Consc.* iacturam, quam stupri consuetudinem cum *Clas. reg.* heri uxore eligere. k) Viri etiam boni officii præstitit Papinianus, qui, ut *l. 2. c. 2. n. 8.* *k) Genes. 39.* Spartianus l) autôr est, mori & occidi maluit, quam l) *Sever.* à Bassiano commissum, fratre Geta casu, patri- *Imp. o. 21.* cidium excusare. Improbatur hinc B. Augustinus m) factum illarum fœminarum, quæ, ut m) *1. de Ci-* tempore persecutionis, vel hostilis invasionis, *vit. Dei ca* insectatores suæ pudicitie devitarent, volun- *26.* tariam subierunt mortem. Hoc dicimus, inquit, hoc affirmamus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum. De quo casu infra rursus.

§. 21. Non minus VI. ut necessitas jus agendi licite largiatur, ne agendo quid contra jus superioris, vel parvi committatur, nisi vel hic de illo cedere legitime præsumi, vel casus necessitatis exceptus esse censi possit. Et quod Groningenses expresso pacto fecisse, Geldrorum scriptor Pontanus a) memoriam a) *Hist. Geldr.* prodidit, spondendo Henrico Geldro, & hæ- *l. 11. p. 572.* redibus ejus, fidem, obsequium, officia omnia solita

- lit. & bonis subditis, nisi vi majori, ac necessitate adacti aliter facere cogentur; id tacita contineri & naturali exceptione alij contendunt:*
- b) *Not. in Feldeno* b) licet videatur, *partii jus non esse recedendi a societate, si tentetur id eo tempore, quando societati infligitur damnum: si quid ex necessitate fit, non quidem juste fieri, sed veniam mereri facientem.* Cui et si *Grasvinkelius* c) sufficiens non respondet, existimans, *injustum esse non posse, quod fit necessario: Rectius tamen contra Feldenum assertitur, nisi ex circumstantiis & natura rei, atque negotij, aliud colligatur, illa quæ sunt instituti & pacti humani, habere exceptionem impossibilitatis moralis, nec per se includere pereundi necessitatem; quidquid sit de periculo mortis, ad quod subeundum homines obligari posse dubio caret. Illud quoque non minus controversiæ habet, Vasquid* d) licet id negare placuerit, an possit civitas corporis sui partem quandam, oppida, vel etiam provincias, publica sic urgente necessitate & utilitate, alienare irrevocabiliter, nisi annuat; quem *Grætius* e) sequitur, contendens, *necessitatem quæ ad jus natura rem reducit, hic locum habere non posse, cum in eo jure alienandi jus non comprehendatur, quod facto humano introductum est, atq; ideo inde mensuram accipit. Verum nisi expresso pacto cives de non alienando sibi consuluerunt, nisi in alienationem prius consentiant, ex libera & illimitata agendi facultate*
- b) *Not. in Gros. 2. 6. 5. 9.*
- c) *Striff. contra Feld. l. c. p. 130.*
- d) *Controv. II. l. 1. c. 4. n. 4.*
- e) *I. B. P. 2. 4. 99.*

cultate quæ salus publica exigit, quam habent illi penes quos est τὸ κέρειον, recte colligit *Conringius*, f) sequi jus, ut, si hæc necessitas postulerit partem alienationem, institueret illam imperantes possint ex suo arbitratu : Id quod in herilibus imperiis manifeste verum esse idem monet. Nec jus alienandi ipsum facto humano tantum introductum est, continetur enim in jure se atque sua servandi, quod naturale esse, ipse *Grotius* g) agnovit: Exercitium est id, quod ex facto humano mensuram nonnunquam accipit, quod tamen jura necessitatis tollere non præsumitur. Sæpius in Germania quæstionis hujus usus apparuit, etiam in Pacificatione Westphalica, memorante *Autore Histor. Pacis Gallo Sæclicæ Westphalicæ*. h)

f) de Fin. Imper. c. 19. p. 349.

g) I. B. P. 26 6. 5.

h) l. 3. n. 17. p. 258. l. 4. n. 62. p. 506.

§. 22. Quando itaque superior, vel par, de jure suo cedere non potest, cedere etiam non debet, cedere denique etiam ex justis non vult causis, licite contra agendi necessitas facultatem non concedit. Ita cum DEUS seipsum abnegare nequeat, nec ab obligatione debiti sibi veri, sanctique cultus, liberos morales pronunciare possit, nulla hinc tanta unquam dari potest, dabiturque necessitas, quæ evitandæ mortis causa veram religionem abnegare, supremum & sanctissimum Numen conviciis proscindere, illique debitum cultum omittere, concedat; fuerint licet apud *Lactantium* a) idololatrarum, qui stultos esse

a) l. 5. de just. c. 13.

Chris-

Christianos arbitrati sunt, qui cum habeant in sua potestate supplicia vitare, cruciari tamen, & emori maluerunt. Hanc impietatem, non-

b) *H. E. l. 6.* nullis etiam hæreticis, ceu ex *Eusebio*, b) *Epi-*
c. 37. phanio, c) & aliis constat, probatam, Christus
c) *hæres. 19.* ipse damnat: d) *Quisquis me abnegaverit co-*
d) *Matth. 8.* ram hominibus, cum ego quoq; abnegabo coram
33. patre meo, qui est in cælu &c. Ne dicam,

quo l alia occasione etiam docuerit Salvator
φιλάνθρωπος, dato isto casu, necessitatem in-

e) *Luc. 9.* columitatis cedere necessitati honestatis, e)
24. dicendo: "Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτῆς σῶσαι,
ἀπολέσει αὐτήν." "Ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν
αὐτῆς ἐνεκὸν ἐμοῦ, ἔσται σώσει αὐτήν, quisquis volue-
rit animam suam servare, perdet eam; quisquis
vero perdidit animam suam propter me, hic
inveniet eam. Similiter cum in pari necessi-
tate cum altero quis est constitutus, uti in pa-
ri causa possidentis semper melior est condi-

f) *Grot. l. B.* tio, f) uti hic de jure suo cedere non tene-
P. 2. 2. 8. tur, ceu jure prior, ita alteri necessitas facul-
tatem agendi adversus istius jura non largitur.
Unde si vel maxime verum esset, quod, uti
fingunt, in gravissima necessitate revivisceret
jus illud pristinum rebus utendi, ac si mansif-
sent communes, minime tamen necessitas e-
genti in res alterius, qui pari premitur neces-
sitate, illas occupandi, & in usus necessarios
convertendi, jus aliquod permetteret. Ita
cum alteri innocenti nocere non licet; si da-
mnum, quod ex necessitate extrema datum
est,

est, gravitate & praesentia periculi sic urgente, sine pravo affectu urgente, ex se compensari potest, veniam equidem ob innocens propositum factum merebitur, cum infortuniam potius, quam injustitia dici debeat, & in pristinum statum res restitui possit; certe spes ut sic fiat, esse queat: quod si vero damnum datum, vita v. c. ablata restitui non possit, actione abstinere decet, nec excusabit in totum necessitas. Innocentem ergo, qui interpositus sine sua culpa fugam, sine qua mors evadere non potest, impedit, transfodere aut obterere non licet; cum, ut fugiens, vitam servet, innocens interpositus suam proferre non teneatur. Negat etiam *Lactantius*, g) *justi esse, si facto naufragio imbecilliores viribus, qui tabulam cepit, inde deturbat, ut ipse conscendat, eaque nixus evadat, cui alias pereundum, nisi fecerit; vel si, cum aciem suorum hostes insequi coeperint, & ille nactus fuerit aliquem saucium equo insidentem, ex equo hunc dejicit, ut ipse hostem possit effugere: In pari enim causa, melior est conditio possidentis.* g) l. 3. c. 170

§. 23. Jus hoc necessitatis VII. non est ultra necessitatem extendendum, ita ut quicquid ultra veram sit necessitatem, ad id facultatem agendi nullam fuisse censeri debeat. Ex necessitate enim jus hoc suam accipit mensuram. Hanc quicquid excedit, pro illicito, si ceu ex necessitatis jure factum defendi velit, habendum. Frequenter tamen contin-

tingit, ut facta ex avaritia, crudelitate, rabie quadam, & furore mentis exacerbata, ambitione etiam, cui alias satisfieri non potest, vindictæ item libidiuæ commisso, per stratagemata politicum necessitatis nomen prætendatur. *Præceptum in avaritiam & crudelitatem*

a) l. 26.

animus Hannibalis, apud Livium, 2) ad spolianda quæ meri nequibat, ut vastata hosti relinquerentur, inclinavit, ex iudicio Historici, fædo consilio. Nimirum, quod recte monuit Bæ-

b) *Dissert. Grot. 5. pag. 215.*

clerus, b) sapius jactatur apud bellantes ritulus necessitatis, ut Grotius, aut ratio belli, sicut hodie loquuntur. Et nonnullis interjectis: Nihil illo titulo, & simulacro juri frequentius: sed alium de liminibus positum, & temperamento aequitatis silentium. Neque enim vel jurisdictio, vel fructus, vel necessitatis obrepta, facta rerum commutatione, cessante, restitutio verum dominum sequuntur. Ut ab hostibus capta, non nisi finito bello, & intervenientis pactiois reddi videmus, quamvis pacato in solo occupata.

§. 24. Denique VIII. ut de innocenti proposito agens ex necessitatis impulsu, & quod sine dolo omni, culpaque sua rem gerat, testetur, si sibi consulendo difficultatibus, quibus premebatur, damnum aliquod alteri dedit, vel alicujus damni causa indirecte etiam fuit, id *resarcire* debet. Etsi enim *injuria* notam talis agens facto suo non inurat, orta tamen inæqualitas, vel jurium alienorum diminutio, corrigenda, & ad æqualitatem re-

du-

ducenda est, ne ex aliena jacturâ lucrum tā-
lis quasiville argui possit; cum *Cicerone* a) mo- a) 3. *Offic.*
nente, *hominem hominis incommodo suum au-*
gere commodum, contra naturam fit.

§. 25. Cæterum quod attinet divinas
leges, quæ dato necessitatis casu obstant, vel
obstare creduntur, quo minus adversus ean-
dem in ista constituti quacunque sibi contu-
lant ratione, cum non omnium eadem sit ra-
tio, non etiam, dato tali rerum statu difficili,
omnium est obligatio. *Grotio* a) cense[n]te, et a) *L. B. P. L.*
iam leges DEI quadam, quanquam generaliter 47.
prolate, tacitam habent exceptionem summa ne-
cessitatis: quod probatur exemplo legis de Sab-
batho, & de non edendis panibus propositionis:
Non quod DEO jus non sit ad certam mortem
subeundam nos obstringere, sed quod leges qua-
dam ejus sint argumenti, ut non credibile sit, da-
tas ex tam rigida voluntate. Cum vero le-
ges divinæ aliæ sint naturales, seu morales,
aliæ positivæ, seu voluntariæ, quæ naturali-
bis præceptis contradistinctæ dividuntur in
Ceremoniales & Forenses; quæ, qualisque sit
obligatio legum naturalium, seu moralium,
dato necessitatis casu, præcipuis quæritur.

Gregorius Sarrus, b) Anglus, negat omnes leges b) Thef. Caf.
naturales obligare cum discrimine vite, ut patet Conf. f.
in lege naturali de satisfaciendo creditori, aut de Cla. Reg.
deposito reddendo, cum periculo vite. Cui enim l. 3. c. 7. f.
maximum bonum sit vita humana, jus natura- 154. n. 34.
le dicere ait, non teneri hominem vitam expo-

vere pro lege cuiuscumq; naturalis observatione, nisi aliunde obstaret aliud maximum malum. Unde etiam in extrema necessitate putat licitum esse accipere rem alienam invito domino. Verum supra jam monuimus, leges naturales & morales, interpretatio illarum modo recta & bona sit, æternæ esse obligationis, & proinde, cum nulla necessitas, nullum periculum ab earum obligatione, in quantum scilicet obligant, solvat, mortem potius esse subeundam, & si ordinem moralem spectamus, in periculo, non nisi peccati commissione evitabili, pereundum. Quæ enim hoc jure prohibita sunt, non ex hypothese tantum mandati divini sunt vitia, sic ut DEVS aliter ea potuisset præcipere, uti Szydlovius c) fingit, ita ut quæ Vasquij d) est opinio, eo ipso quod DEVS dedisset, bonum id præceptum fuisset futurum; sed, ceu alibi e) explicatur, ita se habent, ut manente eodem objecti statu, fieri nequeat, nec autoritate divina concedi, ut aliquid ab hominibus citra crimen & peccatum aliter, vel contra tractetur, quam lex naturæ exigit.

§. 26. Variat tamen interim Legum naturalium ratio. Cum enim ordo rerum detur, circa quas LL. naturales præcipiendo & prohibendo versantur, quæ diversis circumstantiis diversimode afficiuntur, ex ratione conditionum, & circumstantiarum moralium potiorum, vel minus talium, actionum quoque certus ordo oritur. Unde uti minus potiores

- c) *Vind. 99. diffic. c. 3.*
 d) *Controv. lib. 1. 27. n. 11.*
 e) *de Orig. 1. N. ars. ult.*

res circumstantiæ, potioribus & nobilioribus datis, quiescunt; ita quoque actiones, quæ circa objecta minus nobilia, vel etiam necessaria, circumstantiis etiam minus potioribus vestita, occupantur, licet alias J. N. sint præceptæ, quando sunt impossibiles cum actionibus, LL. naturalibus itidem mandatis, quæ versantur circa objecta nobiliora, digniora, vel etiam magis necessaria, potioribus item vestita circumstantiis, in hac collisione illis cedunt, illarumque exercitium, ceu nondum, datis omnibus ad agendum requisitis, suspenditur. Ita si Princeps tuus injuste invadendo in extremum te vitæ conjicit periculum, in quo pereundum, nisi vim vi repellas; vel si invasor fortis vilioris corpus impetât vi præsentem, cum certo vitæ discrimine, hoc necessitatis casu, imminente Principe re-ctius sequeris Nicolai Sturij exemplum, apud

Loccenium, a) qui pugionem, quo in ipso carcere cubiculo ab Erico Suecorum rege transmissus fuerat, è vulnere eductum cum osculi veneratione Principi suo reddidit, quem sine peccato occidere non potuerat:

a) *Hist. Suec. l. 7. p. 372.*

b) *Contra alium vero aggressorem defensio erit concessa, etiam, si ita necesse, cum insultatoris eadem.*

b) *Grot. l. B. p. 11. 1. 9.*

§. 27. Quod vero attinet leges naturales de satisfaciendo creditori, aut deposito reddendo, quas non obligare cum discrimine vitæ Sayrus ait, verum id equidem est; sed non ob rationem Sayri, vel quasi necessitatis casu le-

Q 9 a

ges

ges naturales non amplius obligarent, ut ante, vel dispensatio aliqua interveniret; verum partim quia in objecto aliqua contigit mutatio, quæ facit, ut desinat quoque tandiu esse objectum legis, non ad qualvis circumstantias, sed ad certas tantum, nec ad omne, sed ad certum tantum tempus obligantis, nisi scilicet causæ magis honestæ, necessariæ, & utiles impediunt. Nam & leges naturales hanc admittunt interpretationem, & æquitatem, quando ob casuum diversitatem ipsæ leges inter se collidi videntur, ut præferri & observari debeat, quod rationes habet magis honestas, necessarias & utiles. Unde cum conservatio vitæ sit magis necessaria & utilis, quam debiti solutio, quæ cum juste prohiberi, tum differri, & alio etiam tempore fieri potest; si ob eam præstandam, vel præstitam, vitæ discrimen sit subeundum, cum lex naturalis, quæ creditori alias satisfacere præcipit, id sub talibus circumstantiis non præcipiat. Ita quod attinet *depositum*, in naturæ LL. peccasse illum trapezitam Siculum, cujus mentionem facit *Conon*, a) & peccare, qui λαβών,

a) *Narrat.*
38.

ἢ καὶ ἡ ἀποδοχὴν ὁμολογῶ μὴ λαβών, διείρητο δ' ἀποδοχάναι, *depositum accipiens, id e-*
quidem se accepisse non negat, reddidisse vero
contendit, dubium non est; interim magis honesta & utilis dari potest causa, quæ depositum reddendum esse negat. *Multa* nimirum,

b) *l. 3. Offic.*

ut *Cicero* b) etiam loquitur, *quæ natura honesta esse*

esse videntur, temporibus sunt non honesta. Facere promissa, stare conventu, reddere deposita, commutata utilitate sunt non honesta.

§. 28. Quando itaque, dato necessitatis casu, leges naturales actiones, ad istas difficultates superandas unice necessarias creditas, prohibere videntur; casum ipsum, e-
jusque circumstantias, quibus est vestitus, accurate intueri oportet, & cum ipsis legibus naturalibus conferre, ita ut illarum ratio obligandi cognoscatur, & sub quibus, qualibusque eadem se exerat circumstantiis, observetur. Semper enim quae plus honestatis, dignitatis, & utilitatis habent, praeferrī debent illis, quae minus habent. Ibi enim quae datur obligatio, majoris momenti est, quam quae hic locum habet. Cedat ergo illi necesse est, cum inferiori naturaliter haec sit addita exceptio, ut non praestetur, si per majoris momenti obligationē fieri nequeat: Quemadmodum alias etiam contingit, quando leges casu aliquo inter se colliduntur, monente ex *Cicerone Pufendorfio.* a) Praeterea quae legibus naturalibus praecipuntur, & prohibentur, nonnunquam ita se habent, ut ab *objecto* actus praeccepti, vel prohibiti, ratio legis praecipientis, vel prohibentis, sit inseparabilis, quibuscunque etiam vestiatur circumstantiis. Hoc casu nunquam datur jus agendi. DE-
UM conviciis proscindere, vel mendacium loqui, aut adulterium committere, nulla, ur-

a) de I.N.D.
l. 3. c. 12. n.
23.

gente etiam, licet necessitate, ut in foro inter-
no non pecces. Inte. dum vero ratio moralis
sub qua actus jubetur, & interdicitur, ab ob-
jecto, variatis nimirum circumstantiis, sepa-
rari potest, & tum nonnunquam contingit,
ut casu necessitatis exorto, jus agendi detur,
non-quidem contra jus naturale, sed quia va-
riatis tam insigniter circumstantiis, non am-
plius præceptum manet, quod ante præcepti
vim habebat; sic ut non ipsa lex naturæ mu-
tata, sed materia præcepti potius immutata,
& propterea legi non amplius obnoxia, dici

b) *1. B. P. 1.* debeat: *Gregio* b) etiam monitum, & supra
1. 10. explicatum.

a) *Rom. 3. 8.* §. 29. *D. Apostolus* a) prohibens fieri ma-
la ut eveniant bona, etiam prohibet fieri mi-
nus malum, ut evitetur majus, ceu ex *Caje-
tano* supra notavimus. *Absolute* enim loqui-
tur. Minus etiam malum, etsi sit apparens bo-
num interdum, appetitui tamen rationali hoc
ipso non redditur congruum moraliter: cum
naturam non immutes, defectusque morales

b) *32. Moral.* retineat. *Gregorius* b) equidem dissentire vi-
detur, dum, inquit, mens inter minora & ma-
xima peccata constringitur, si nullus omnino
sino peccato evadendi aditus pateat, minima sem-
per eligantur. Minus recte vero illius men-

c) *Cam. in*
Rom. 3. 2.
n. 148. tem intelligit *Cornel. à Lapide*, c) cum de *scrupulo-
sis, & perplexis*, ei sermonem esse monet.
Nimirum quod si *his* videatur se peccaturos,
quicquid agant, eligant minus, scil. id quod cu

mi-

mitte, sed convulsis & remota omnibus terrarum
instituto spatio cuncta intrabunt, atque regna-
bunt.

§. 30. Ex his ita positis respondemus
ad casum, rariorem licet, cujus mentionem

a) *Obstr. Med. l. 1. c.*

43.
b) *Nbr. in Græc. l. B. P.*

2. 1. 3.

c) *de Offic. secund. l. N. c. 3. n. 11. p. m. 198.*

fecit *Nicolaus Tulpinus*, a) cujus verba etiam a-
pud *Zieglerum* b) extant, de septem Britan-
nis, quos cum navicula sua interveniens tem-
pestas longius ab insula *Christophoriana* ab-
ripuerat in mare, quam ut comearus suffi-
ceret. Cum enim cum inedia lactari coge-
rentur, qua eo gravior illis fuerat, quo ardenti-
us id temporis aestuabat sol, & vehementius exu-
ca eorum guttura exaresciebat exhibans inca-
lescentis maris falsedo, fortis commiserunt, cujus
carne urgentem famem, & quo sanguine inex-
plebilem sitim compeferent; probante *Roberto*
Sbarrock, c) Anglo, qui eundem casum tra-
ctat, ejusmodi contractus genus. Vel enim
cum ita necessitas Britanos hos ad hoc pactum
adigeret, adhuc mentis compotes fuerunt, vel
insuperabilis famis, sitive vis jam eos, subacta
plane ratione, in furorem egerat. Si posterius
obinet, habentur isti actus pro actibus fu-
riosis & ferinis, ob defectum principij actio-
num humanarum, rationis nimirum procre-
ticæ: Sin vero prius asseritur, nego necessi-
tatem tale jus paciscendi dedisse, cum major
honestas, jus nimirum superioris, id prohi-
buerit. Solius quippe DEI est, hominem
homini in cibum assignare. Nec necessitas

feri-

ferissimum jus largitur mortalibus; etsi nec omnes bestias, nec feras semper urgente fame, etiam uno instabulo inclusas, se devorare videas. Et sicut nulla necessitas justitiam ordinem & actus substantiales tollit, ita nec in parvis innocentis vitam pari jus largitur; nec alter alteri tale in suam vitam jus concedere potest, cum in se tantum facultatis non acceperit.

§. 31. Sic ob majorem honestatem neglectam pudendum, non pretextu necessitatis excusandum, pronunciamus pactum Mauregati Asturum regis, quinquaginta nobiles puellas, totidemque plebei generis, Arabum libidini, veluti tributum annuum, exponentis. Idem de factio Lothi statuendum, cum Sodomitis, libidine nefaria flagrantibus, filias offerret, quo sceleratos ab impetu furoris in hospites revocaret. a) Etsi enim Chrysostomus & b) Am- brosius c) laudare id potius, quam improbare videantur, Casetano d) etiam Lothum excusante, rectius tamen B. Augustinus e) ad Lothum dici potuisse ait: *Noli facere magnum scelus tuum, dum magis horrescis alienum. Minorem honestatis, quam incolumitatis aliorum, habuit vir alias justus rationem, cum hæc illi cedere debeat; peccaverit licet ex infirmitate potius, quam ex malitia, ex subita perturbatione, & consilij inopia, quod urgente Sodomitarum, ædes suas petentium, furore, in isto necessitatis casu, hospitem incolu-*

a) Gen. 19. 7.
b) Homil. in Gen. 42.
c) l. 1. de Abrah. c. 6.
d) in Gen. c. 19.
e) in Gen. 9. 42. cont. Mendac. e. 9.

mitati consulendi modus alius non occurrerit, explicante B. Gerardo. f) Quæ vero sit ratio agendi, quando dato necessitatis casu, leges divinæ positivæ, & ceremoniales obstant, supra jam fuit monitum.

f) *Com. in
6. Petr. 2.
p. 231. 19.*

§. 32. Cæterum et si necessitas non semper jus agendi directe concedat, id quod sit, si major honestatis, & utilitatis, id prohibet ratio, unum etiam atque alterum illorum requisitorum deficit, quæ dato necessitatis casu requiri diximus; hoc tamen casu largitur nonnunquam vel jus permittendi aliquid, super certo aliquo negotio, quod in se equidem parum honestum, nec licitum est, declinare interim nullo modo possumus, notante B.

a) *Compend.
1. N. P. II. c.
6. §. 24. 19.*

Dn. D. Alberti; a) vel actioni ex insuperabilis necessitatis angustiis susceptæ, tantum favoris & veniæ conciliat, ut factum excusationem admittere censeatur, licet directa via, & præscriptione juris, defendi non queat. Prius quod attinet, haud raro majoris mali evitendi gratia, permissio rei turpis, cum declinari nostris viribus non possit, sit non inhoneste; imo nec inhonestum est inhonesta pati, si, cum illa declinare nescimus, mentem incorruptam retinemus. Pati stuprum per vim irresistibilem, honestatem pudicæ feminæ non minuit, quod præ *ἀνοχη* admitendum esse, supra jam monuimus. Addimus nunc verba Ansbimi, Nicomediensis Ecclesiæ antistitis, apud Nicephorum: b) *Filia Euphrasia,*

b) *Hist. Eccl.
1. 7. c.
33.*

pud-

perhervimum quidem est castissimum virginita-
tis donum, sed majus constantiusq, est fidei prae-
ceptum: Si utramq, conservare non licet, ani-
mam saltem puram conserves: & hoc faciendum
tibi duco, ut mente ipsa per fidem in Christo confir-
mata, carnem improborum consumuliu & injuri-
a projicias. Ipse Christus Zizania colligi no-
luit, c) ne eradicetur fenum cum illu & triticum, e) *Matth. 13.*
sed aperi, inquit, ουναυζάρου αμώβριες υίχες 29. 59
ἔσθωσαν, finite pariter crescere utraq, usq, ad
messem. Veram autem intelligimus necessi-
tatem, qualem dari ad toleranda Lupanaria,
non evicit Covarruvius, d) Hac data, vacat
culpa: qui qua scit non potest prohibere, ut lo-
quitur Grosius. e)

§. 33. Promittere etiam licet, urgente
necessitate, permissionem & tolerantiam
rei alias illicitae, item impunitatem super ne-
gotio in se non honesto, in primis si, censen-
te ita B. D. Alberti, a) hoc ipso honestas certa
promovetur. Non enim probat statim, qui
quae mutare nequit, & permittere sine sua
culpa tenetur, etiam se permissurum esse pro-
mittit, si promissionis hujus summam cogno-
scit esse necessitatem. Non sane zizania proba-
vit pater familias, b) colligi ea prohibens; sed
quod sufficienti se urgeri necessitate animad-
verteret. Nam, ut Ovidius, c) curando fieri
quadam pejora videmus vulnera, qua melius
non tetigisse fuit. Tali quippe casu, quae per-
mittuntur, desinunt habere rationem mali

MO-

moralis respectu permittentis, induuntq; rationem mali physici. Unde tolerantiz permissivæ promissio quando fit, munitur eâ tantum facta permissio, ne pro lubitu turbari possit; obexq; illis ponitur, qui publicam tranquillitatem, ex necessaria permissione ortam, turbare conatu violento nō dubitant, existimantes, ea quæ necessitate suadente constituta sunt, eadem cessante non amplius obligare, cum quod contra regulas juris necessitate ita ferente statuitur, locum tantum habere censi debet, quatenus subsit necessitas. Obex his pacto & promissione permissiois, etiam perpetuæ, ponitur, & illorum, quibus illa facta est, securitati hoc modo consulitur. Suspicious enim, & extrema quæque timentes, à consiliis bonum publicum eventibus revocari non possunt, nisi perpetuæ transactionis sanctione, d) qua perpetua promittitur securitas, Paulus Diaconus e) certe autor est, Justinum I. Imper. motum minis Theodorici, Gothorum in Italia regis, interminanti, quod, nisi quanto citius Arianis suas redderet Ecclesias, unde hæreticos expulerat, eosq; in pace degere sineret, universos Italia populos gladio extinguere vellet, legatis, inter quos ipsum Pontificem Johannem I. fuisse ferunt; vehementius licet, quam solidius, id neget Baronius; f) id quod petebatur concessisse, Athanasio, sui juris relinquisse. Athanasium etiam Sozomenus g) refert, Constantio intercedente, Arianis apud

d) *Dorschb. Prodom. Anticrif. p. 19. sq.*
 e) *Hist. Miscell. l. 15. c. 19.*

g) *Hist. Eccl. l. 3. c. 19.*
 f) *Annal. p. 7. ad an. 325. f. 106.*

apud Alexandrinos Ecclesiam ad suæ religionis exercitium concedere voluisse, si & Antiochiæ suis concederetur Ecclesia, in qua *libere, ac sine metu in unum conveniant.*

§. 34. Pertinet huc disputatio tempore Pacificationis Westphalicæ agitata, inter quendam Ernestum ab Eusebio, a) & D. Dorscheum, b) super quaestione, an pax qualem per quæst. desiderant Protestantes, sit secundum se illicita; ita ut illis propterea non liceat traderé Archiepiscopatus, Episcopatus, Monasteria, Ecclesias, bonaque & jura Ecclesiastica, cum libertate Evangelicæ religionis in perpetuum permessa: Negante Ernesto ideo, quod id esset positive hæresi cooperari; quo tamen fallitur: Affirmante autem Dorscheo, necessitatis casu etiam in juribus religionis, & Ecclesiæ, aliquid extraordinarie disponi posse ab iis, quibus ordinarie alias id non licet. c) Superiora tempora etiam dederunt exemplum coactæ cessionis, qua Henricus V. Imp. *jus investiture Episcopalis* Calisto Pontifici concessit, quod cruentarum turbarum, à Papis motarum, non alium, uti Mornæus d) loquitur, quam in imperij exitio exitum previdisset. Necessitates, quæ Principem juris sui conservandi cupidissimum, undique urserunt, notarunt Otto Frisingensis, e) Avensinus f); prolixius autem memoriæ prodidit Conradus, Abbas Urspergensis. g) Videbat nimirum Imperator, Pontificem frustra oppugnari, prævalere

a) *Judic. Juris.*
 b) *Ansierf. Theolog. contr. Ernest. de Eusebio.*

c) *Dorsch. Prodrum. Anticrisf. p. 51.*

d) *Myser. iniquit. f. m. 289.*

e) *Chron. l. 7. c. 16.*

f) *Ann. l. 6. f. 491.*

g) *Chron. f. 275. § 99.*

lere potius ubique: *Clam palamque, fieri conjurationes: tuere principes in perniciosam reipublicam, parumque se ab infelicis parentis fortuna abesse, uti loquitur Meibomius h)* unde

h) *Tract. de Jur. invest. Episcop.*

cessit, maximo licet cum Reipublicæ damno. Confirmarunt factum indignum in-

i) *Constit. Imper. Jam. L.P. l. f. 207.*

sequentibus seculis *Concordata nationis Germanica*, quæ sic vocantur, cum sede Apostolica, quæ *Goldastus i)* exhibet, sibi quæ curæ futura

k) *Capitul. art. 18.*

esse promisit Ferdinandus III. Imp. k) & Josephus I. l) Promissa denique talia etiam ju-

l) *Capitul. art. 18.*

ramento possunt, urgente ad id eadem necessitate, confirmari.

§. 35.

Ex vero quæ sic per vim extorquentur promissa in perpetuum facta, & juramenta, cessante necessitate, cum ea non evanescent; cum causa quidem promittendi, & rem licite promissam juramento confirmandi, ista impellens fuerit, non vero causa conservans sit juramenti, vel promissionis, quæ ex sua natura, & per se est obligatoria. Ca-

a) *2. 2. quæst. jesanum a)*

quidem, & alios secutus *Fernandez, b)* *invalidam* pronunciat promissionem,

b) *Exam. Theol. Ma-*

qua per vim extorquetur. Verum *Josua*, ne

val. P. l. c.

deceptus quidem à *Gabaonitis*, qui ex locis

15. § 7. n. 1.

remotioribus se pacem petiti venisse asseruerant, c) juramento, quo foedus initum confirmaverat, rescisso, mala fide agentes lædere

c) *10f. 9. 3. 19.*

pium censuit. Secundum *Aristotelis d)* disciplinam etiam vis externa non impedit, quo-

minus promissum, & juramentum vi extor-

tum,

tam, sit ab animo deliberato profectum, & sponte; *καὶ καὶ* licet, pro ratione nimirum istius temporis, & aliarum circumstantiarum; atque verum proin juramentum, & promissum appellandum; cum principium ejus sit *καὶ ἀπαρὸς* Morte enim, uti loquitur Sander-sonus, e) interminata ni juraret, vel promitteret, permiffum est jurantis, promittentis, arbitrio, malleque damnus interminatam pati, an juramenti obligatione ab illo damno liberari; annuente Grotio. f) Sunt equidem hi, Forst-
 vero g) notante, mortalium mores, ut que necessitate, temporisq; injuria coactus qui promissis, non nisi eadem necessitate cohibente servari soleant; quod complurium Principum dictis & factis ostendit. Verum recte idem pronunciat, non ita fieri debere: & jurum gentium esse, etiam servare, que vi bellica coactus promiserit. Observavit hoc Henric. V. Imp. qui Adelbertum Moguntiz Archiepiscopum, quem arctissima mancipaverat custodia, quod contra se conspirasset, cathedra sue remisit, ut coactus promiserat civibus Moguntinis. Autor quippe est Abbas Urspergensis, h) armatos cives Cæsarem coëgisse tanto furore, ut, nisi datus ad presens obsidibus, ea que imponebantur, facturum se citissime confirmasset, ipsum fortasse Palatium cum universorum, qui in eos erant, eade crudelissima corruiisset.

e) de juram. oblig. Prat. 4. p. m. 128.

f) l. B. P. 2. 11. 7.

g) Not. Penit. in Tac. 11. 6. prior, p. 213.

h) Chronic. f. 271.

§. 36. Habent autem hæc, que de permissionibus & promissionibus, super rebus

bus illicitis, ex inevitabili & physica necessitate factis, diximus, hanc limitationem primo, quod iste casus necessitatis non debeat esse nominatim, & expresse lege definitus, & sub regula comprehensus. Nam, uti Dn.

a) *Synops.*
Jur. Gent.
c. 11. n. 19.

Textor a) loquitur, ubi expressa adest provisio legis, casum necessitatis includens, ibi cessat praesumptio. Nihil ergo Syncretismo in veræ religionis detrimentum ineundum, vel ex arcano status quodam, vel quod ratio status, & præsens Reipublicæ necessitas ita jubere videatur;

b) *2. Iohann.*
6. 10.

ob gravius apostoli b) interdictum: *Si qui venie ad vos, & hanc doctrinam non afferit, non recipiatis eum in domum, nec ave ei dixeritis.* Et proin jus DEI superius. Deinde cum ista permissio mali, & promissio super illa facienda, fiat intuitu periculi summi & inevitabilis, quo vel Respublica, vel Ecclesia veretur, atque præsumptione damni maximi; observandum, quod intelligi debeat de casu necessitatis, & periculi physici, cujus exitus est exitium, quod alio medio, quam tali permissione, quæ promissione munita est, averti non potest; & de damno quod, si permissio omittatur, certo & longe majus est futurum, quam illud, quod facta permissione, certo pacto munita, metuentum, ita ut permittendo certius tendamus in bonum longe majus, quam malum quod rationabiliter timendum; secundum moni-

tum

tum Grotij. c) *Tertio* notandum, quod aliud c) *L. B. P. 3.*
 fit cooperatio ad malum ipsum, quando vo- *1. 4.*
 luntaria & libera actione, iustu, consilio il-
 lud, ejusque introductionem promovemus;
 aliud cooperari ad permissionem tantum ma-
 li, & quidem minoris. Cooperari, inquit B.
 Wilsomannus, d) *directe ad permissionem mino-* *d) Breviar.*
ris mali per jussionem, consilium, aliasq; directa *c. 20. sup-*
cooperationis species, non significat facere ma- *plem. 5. 80*
 lum, ut eveniat bonum. Terminus enim ad quem,
 & objectum adequatum talis cooperationis est
 sola passio, toleratio, permissio mali culpa in alia
 persona, alias infallibiliter eventuri, non ipsum
 malum culpa, ut patet.

§. 37. Urgente etiam necessitate extre-
 ma, an liceat *silentium* promittere, jurare et-
 iam, quod injuriam sibi factam, atrocem et-
 iam, aliorum scelera, latronum & prædonum
 vim sibi infestam, nemini, ne quidem Magi-
 stratui, quis sit expositurus, aut illos eorumq;
 complices proditurus, quæritur. Contigisse
 hoc *Steuberus* a) docet exemplis, probatque, a) *Tract. de*
 tale silentium necessitate promissum servari, *Conse. c. 4.*
 maxime si juramenti vinculum accesserit. De *9. l. p. m. 312.*
 jure quippe suo, quod ex illata habet inju-
 ria, quilibet potest cedere. Ergo cum amor
 sui honestus, & ordinatus, id suaserit per jura-
 mentum, vi quanquam extortum, promittere,
 servandum id erit, *ita ut filere oporteat, μή μὲν*
νοῦ τῆ γλώττης, πολὺ ἢ μᾶλλον τῆ ψυχῆς, non lin-
gua duntaxat, sed animo multo magis, ut cum

Rr

Po-

b) l. 9. hi-
stor. c. 12.
c) Thom. 2.
2. q. 89. art.
7. ad tert.

Polybio b) loquar. Obligat juramentum vi extortum, etiamsi injuria intercedat. c) Et quod silentium, de quo sermo, non sit natura sua illicitum, etiam sub illis quas posuimus circumstantiis, patet exemplo *sigilli confessionis*, quod sic vocant, quo, uti loquitur *Adria-*

d) de sigill.
Confess. c. 2.
s. 1.

nus Bejerus, d) *confessorem, quicquid pro exoneranda conscientia ipsi conceditur, secretum ad summum usq; servare decet*; cum huic opponere liceat silentio, quicquid nostro objeceris. Quam sancte igitur illud habendum, tam sancte hoc nostrum haberi posse censemus silentium, cum sit materia juramenti capax.

§. 38. Posterius autem quod concernit, quod necessitas actioni, ex vi ejusdem aliter insuperabili illicite susceptæ, tantum conciliat favoris, ut vel omnino venia, vel certe minori pœna dignum factum judicetur, ratio est naturalis ille, & per se innocens affectus, quod, ut omni generi animantium, ita homini quoque hoc sit insitum, *ut se, vitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea que nocitura videantur*, ut Cicero a) loquitur. Quis enim unquam carnem suam odio habuit? b) *Diligentius quisque, B. Theophylactus inquit, c) carnem suam curat.* Unde cum non possit non homo omni cura ferri, ut se conservet, si inter angustias summas constitutus, quæ hominem superant, ex innocenti proposito, quamlibet honestam rationem salutis expediendæ credit, venia non immerito dignum ha-

a) 1. Offic.

b) Ep. 5. 29.

c) Emarrat.
b. l.

ha-

habetur, factum ipsum licet non per omnia moraliter rectum sit. Nam *οεις φυσικω πάδω ανάγκω ανησῖναι παρχάλεπὸν εἶναι*, *perdifficile est homini, adversus necessariam naturam affectionem pertendere*, ipso extra necessitatem constituto censente *Plutarcho*. c) Venia pro in dignum esse censemus, si quis gravissima urgente necessitate, non aliena invadendi libidine, nec pravo cætera affectu, sui tantum conservandi, & illius unice quod nociturum videtur avertendi gratia, rebus alienis, pane v. c. alieno utitur, cum animo restituendi, ubi meliora affulserint tempora. Tali quippe facto, inordinato licet, *injustitiam* inesse non concedimus; cum talis actus principium hic nominare nec liceat, nec detur. Quo nomine etiam LL. divinarum æquitas *furu nocturni occisorem* à judicio capitis liberum pronunciat. d) Ita quando famis vis extrema mortales in rabiem, ipsam rationem subigentem, agit, ut non abhorreant ab esu carnum humanarum, sed &, quod durante obsidione Samaritana, *historia sacra* Regum; e) & Hierosolymitana accidisse *Iosephus* f) refert; vi animi & necessitate compulsæ, rebus adversis contra naturam excitata mater, rapto filio dicat: *Esto mihi cibus*: quin, quando casus ita fert, judicio non cessante, si furorem hunc coërcendum censet iudex, ob facti atrocitatem, ne in exemplum forte abeat, mitius id possit fieri, quam pœna ordinaria requirit,

c) 1. 2. Opp. de ser. Num. Gimm. dist. f. 555.

d) Exod. 22. 199.

e) 2. Reg. 6. 28.

f) Bell. Iuda. 6. 7. c. 8.

dubium non esse videtur, cum factum hoc ob circumstantias, non minus miseratione, quam

g) *de Offic. secund. l. N. c. 3. n. 14. p. m. 198.*

h) *Not. Gros. l. 2. c. 1. 3.*

i) *Histor. Grec. l. 1. f. 437.*

odiosum sit. Robert. Sbarroch g) sane, & Zieglerus, h) nil movent de iudice insulæ Martiniz, qui Britannis istis ex insula Christophoriana, qui sociorum carne & sanguine aliquandiu se sustentaverant, parricidij accusatis, veniam dedit. Rectius Lacedæmonij, apud Xenophontem i), Anaxilaum proditoris accusatum, quod Byzantium hostibus tradidisset, absolverunt, quod ob famem id fecisset.

παῖδας ὀρῶν καὶ γυναῖκας λιμῶ ἀποθνήσκουσας, cum pueros ac mulieres fame pereuntes videres. Supra nimirum hominem cum hæc sit necessitas, inopia scilicet victus quotidiani perire, nisi necessitas honestatis naturalis prohibeat, licite eidem ceditur, ita ut crudeles cum in se, tum in alios censeantur, qui id negligunt. Unde cum Brisacum, ad ultimam famis necessitatem adactum, BernharDO Vinariensi Duci deditioem tandem fecisset, ratas jam subscriptasq; deditiois condiciones pene e-

k) *Histor. nostri temp. l. 5. p. 48.*

vertisse iram Duci, scripsit Brachelium, k) postquam intellexit, triginta fere captivos Gallos media per ergastula misere periisse, ex quibus septem à semivivis adhuc sociis in cibum absumptis essent.

§. 39. Contingit vero nonnunquam, ut plures necessitatis casus simul concurrant, inter quos collisio quædam intercedere videtur; vel sic sint comparati, ut unum ante

ceteros expedire deceat. Id hoc ordine fieri existimamus, ut necessitati honestatis cedat necessitas incolumitatis, si illa oritur ex legibus divinis naturalibus, atque moralibus, sic ut non possit, ceu supra explicatum, exoriri tanta necessitas, ut adversus eas quæ committuntur, sub justæ rectique æstimatione venire queant; non fornicatio tantum, quod concedit *Covarruvias*, a) sed nec contrectatio rei alienæ, quam *Grotius* b), Scholasticos secutus probat. Leges autem positivæ ceremoniales, atque humanæ, necessitatem incolumitatis ratione vitæ, nisi ex circumstantiis aliud licet colligere, excipiunt. Quod si Judæi olim observare voluissent, non diem Sabbathi in otio & quiete superstitione agendo, uti *Agatharchides Cnidius* illis apud *Iosephum* c) objicit, Ptolomæum Lagi Hierosolymam occupare permisissent. David sane cum esuriret, panes propositionum comedere non dubitavit; d) qui alias non nisi Sacerdotibus in cibum cedebant, secundum legem, e) famis nimirum necessitate dispensationem admittente, Christo etiam probatam. f) Docet hoc exemplum, monente *B. Brenio*, g) quem *B. D. Sebast. Schmid*. h) sequitur, quantum necessitas in dispensatione circa legem ceremonialem valeat. Consentit *Chemnitius*. i) Periculum quod ratione incolumitatis urget, quo præstantior est res, quæ in discrimine extremo versatur, item prout reparari, & non reparari potest,

a) *s. l. Rel. c. peccat. de reg. jur. P. II. §. 1. n. 5. f. 474.*
 b) *l. B. P. II. 2. 6.*
 c) *Antiq. Jud. l. 12. c. 1.*
 d) *1. Sam. 21. 6. 7.*
 e) *Levit. 24. 9.*
 f) *Marth 12. 3. 4. Luc. 6. 3. 4.*
 g) *Com. h) Com. h. l. p. 724.*
 i) *Harm. ad Marth. 12.*

ita præ altero potius largitur jus agendi. Si enim duplex tibi imminet periculum, quod evitare nescias, alterum vitæ, alterum pudicitæ; prius dispicere licebit, quæ ratione tibi adversus illud consulas, etsi hoc simul subeundum sit; uti Lucretia fecit. Non minus periculum, quod certo tantum tempore depelli potest, imponit agendi necessitatem præ illo, contra quod omni tempore sibi consulere licet. Hinc privato pro vita armis, sub moderamine inculpatæ tutelæ tantum, non ita pro fama certare permissum est, cum illam sæpius vindicare liceat. Periculum quod ob majus damnum, quod post se trahit, imponit agendi necessitatem, est attendendum præ illo, quod cum minori damno & incommodo est conjunctum. In pari autem necessitatis articulo, prius illi succurrendum, qui sanguine propior; in impari autem ei qui propior, & calamitosior. Nota est B. *Augusti-*

k) 1. de do- ni k) regula : *Omnes homines æque diligendi, Grim. Christ sed cum omnibus prodesse non possu, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictius tibi, quasi quadam sorte, junguntur : quæ & hic observanda. Si consti-*
c. 28.

1) 1. *Offic.* tueris, inquit Cicero, 1) te cuiuspiam advocatum in rem præsentem esse venturum, atq; interim graviter filius agrotare coeperit, non sit contra officium, non facere quod dixerit.

§. 40. Quando disquiritur, penes quem sit definire casum necessitatis, eundemque aestimare; nos existimamus, competere hoc iudicium naturaliter illis, quibus natura commendavit, & præcepit conservationem sui ipsius. Hi enim optime omnium vim, & omnis necessitatis sentiunt, quidque humeri possint, quid ferre recusent. Satis cito dolebit, cum dolor venerit, ait Seneca. a) Γινώσκω σίτο a) Epist. 13. πῦμα, inquit Bacchus ad Methen apud Nonnum Panoplit. b) καὶ εἰ κρύβειν μετὰ τῆς δακρυῶν οὐκ ὀδύνας μετὰ δότους, cognosco tuam calamitatem, est celare velis; lacruma tuos dolores varicimantur. Puncto quippe necessitatis extremæ ad istas redigimur angustias, & in eo res versantur statu, ut consilium & vires deficient, plane aliter quam modo ordinario agendi. Unde accidere potest, ut is qui viribus & ingenio magis pollet, nondum habeat pro necessitatis casu, alteri licet talis incidisse credatur, cui ejusmodi præsidia desunt. Hæc an absint, vel desint, cum quilibet melius quam alii cognoscere possint, quod unicuique rerum suarum status optime præ aliis notus esse recte præsumitur, bene. Covarruvias, c) necessitas extrema, inquit, tunc c) s. l. Reddicitur, quando imminet vita periculum, cui aliter, nisi hoc vel illud, alias non permissum, fiat, subveniri non potest, quod cujusq; rectum & sincerum arbitrium definire opportune, & pie poterit. In civitate nisi pacto sit definitum,

a) Epist. 13.
b) Dionysiac. l. 18. sub fin. p. 309.

c) s. l. Reddicitur. e. peccat. de reg. jur. P. II. S. 1. m. 4. f. 473.

judicium cognoscendi, & definiendi casum necessitatis, qui exercitio dominij eminentis locum relinquit, illis competit, penes quos summa est potestas, pro ratione & forma rei publicæ, explicante *Baclero. d)*

d) *Comm. Grot. P. I. p. 86.*

ARTICULUS II.

De

JURE CHARITATIS.

§. I.

AD quid agendum *Charitas jus* largiatur, & quid *salva charitate* liceat, explicare potuissimus superfedere, si recte se haberent, quæ de Charitate passim finguntur, & cum jure naturali, qua homines dirigit, eandem coincidere omnes docerent. Cum enim in definienda charitate non omnes consentiant; alij *legem chari-*

a) *Bacler. Com. Grot. P. II. ad l. 2. ant;*
 b) *apud Escobar. Theol. Moral. str. V. Exam. s. c. 6. n. 96.*
 c) *I. B. P. proleg ad l. 2. 6. It. 1. 4. 10. sq. c. 17. 9. 13. c. 20. 10. 22. 111. II. 2.*

tatis cum jure nature non confundi debere mone-
 sali ita contradistinguant, ut asserant, solum obligationem charitatis dari posse, ubi obligatio justitiæ nullo in jure inveniatur; b) quorum vestigia etiam *Grotius* sequitur, qui charitatem *ad majorem in N. Test. præceptam sanctimoniam* refert, c) quam *solum per se jus natura* exigit; contingit hinc, ut nec idem sentiant de jure charitatis. Cujus disfidij prolixior discussio præsentis instituti non est: *Sequentia tantum notabimus.*

§. 2. Aliud nimirum primo est, loqui de charitate *communis*, seu, si ita placeat, *universalis*, aliud de charitate *Christiana*, aliud de *fraterna*, quæ est certus charitatis modus. Sic enim genuini charitatis doctores de hac mo-
nent disciplina. S. Petrus a) distinguit inter a) 2. Ep. 1. 7. ἀγάπην & φιλαδελφίαν; intelligens b) per b) Gerhard. ἀγάπην *amorem generalem, quo omnes homines complectimur, quem fraterno amori, consanguineo fidei peculiari ratione debito, con-* *Com. in 2. Epist. Pet. 2. p. 53.*
jungi præcipit. Quod & Paulus c) fecit, ἐφ' ἡμᾶς, inquit, τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας μάλιστα ὃ πρὸς τοὺς οἰκίους τῆς πίστεως, *operemur bonum, cum erga omnes, tum vero maxime erga domesticos fidei;* h. c. Theodoro d) expli- *d) Com. h. l. f. 287.*
cante, ὁμοπίστους, qui sunt ejusdem fidei.

§. 3. Charitas *universalis*, qua contra-
distingui debet eidem, ut notat virtutem The-
ologicam, atque fructus fidei audit, oritur
ex naturali ista atque sociali propensione,
qua erga se invicem feruntur mortales, atque
sibi bene cupiunt intuitu communis huma-
nitatis, nisi barbaries ejus sensum elidat:
Quamquam & novi orbis barbaros ob insi-
gnem humanitatem, novis hospitibus Hispa-
nis exhibitam, cum *navis illorum saxo illisa es-*
set, qua nec affines affinibus apud nos majori a) *Rev. Oce-*
miseri cordia tacti succurrunt, laudavit Martyn. *an. l. 1. p. 5.*
a) Ὁυδὲν γὰρ, inquit B. Basilius, b) ἄπὸς ἰδίου *b) r. 2. Opp.*
τῶς φύσεως ἡμεῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ *Reg. sustineo*
ἡμεῖς ἀλλήλους καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον, nihil *diffus. q. 3a*
f. 534

enim natura nostra est tam peculiare, quam mutua inter nos communicatio, mutuaq; aliis aliorum opera indigentia, & in eos qui ejusdem nobiscum sunt generis charitas. Indidit naturæ nostræ autor DEUS hominibus naturalem hunc amoris affectum, quo ad necessitudinem cognationis, dum ex unius hominis sanguine omnes descendimus, colendam, stimulos sentiremus. Ad humanum quippe genus non solum natura similitudine sociandum, verum etiam quadam cognationis necessitudine in unitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex uno homine DEUS homines voluit instituere, cen-

c) de Civ. sententia B. Augustino. c) Et B. Hieronymus, d)

Dei l. 14. c. 1. grandem vim, inquit, vim obtinet vera dilectio:

d) ad Cel. Et qui perfecte amatur, totam sibi amanti vendicat voluntatem: Nihil est imperiosius charitate. Quæ licet de charitate Christiana ab Hieronymo dicantur, ad communem charitatem bene accommodari possunt. Non solum hinc inter vincula jungendi inter se homines charitas hæc naturalis, & universa-

e) L. 1. Offic. 6. 17.

lis, referri debet, Cicerone e) etiam agnoscente, cum cari sunt, inquit, parentes, cari liberi, propinqui, familiares; sed omnes omnium caritates patria una complectitur; pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus: Sed & ab hoc fonte veniunt universa mortalium officia, quæ ex affectu sociali profecta, & sincera esse oportet, per latissime patentem omnium mortalium inter se societatem

tatem hominibus præscripta. Varia & com-
 plura hæc uti sunt, ita variis distingui debue-
 runt nominibus, *fortitudinis, liberalitatis, mo-
 destia, mansuetudinis, clementia, iustitia* &c.
 quæ habitibus, per crebra ejusmodi officio-
 rum exhibitionem acquisitis, postmodum
 sunt imposita. *Praeschius* f) hinc *quot*, inquit, f) *Comm. de*
harum rerum, quot officiorum ac virtutum sunt *Leg. Charit.*
appellationes; tot sunt caritatis nomina, tot *5.7. p. 17. 57.*
species. Quo firmius vero homines nece-
 rentur, atque obligationis quendam sensum,
 ad præstanda illa semper, & ubivis, officia,
 in conscientia sua experirentur, hunc cogna-
 tionis affectum lege naturali DEUS munire
 voluit, cum ut sociale istam propensionem,
 omnibus mortalibus insitam, convenienti
 modo dirigeret, tum ut homines obligaret,
 atque se obligatos iidem sentirent ad socialia,
 hoc est caritatis sibi invicem præstanda mu-
 nera. Hinc Almanzor, Muhamedanus Prin-
 cept, Raleigho scriptore in *historia de Mabo-*
mete, g) in tentorio sui copiam publice fecit, g) *Sharrocks*
quo facili fieret ad eum pauperibus aditus; cui- *de Offic. se-*
libet se in nomine DEI petenti liberaliter ero- *cund. l. N.*
gans, & an Christianus, Maurus, Iudæus, Eth- *c. 9. p. 443.*
nicus esset, nihil moratus. Inter venandum et-
iam aliquando via deceptus, & à sociis dereli-
ctus, occurrit misero homuncioni, qui in ejus con-
spectu præ virium defectu in terram deciderat,
desiliens ex equo, infirmoq, equo suo imposito, ipse
ad latera per duas Leucas pedes ivit, frenâ reti-
nens:

mens: Infirmum tandem ad hospitium deduxit, iustiq., ut ei sedulo in omnibus inserviretur, quoad usq. convaluerit. Veniam etiam postea eadem petenti, imo, respondit, neq. mihi gratias agas, sed supremo mundi creatori, a quo ita est ordinatum, ut ipse tibi occurrerem; illo quippe officio tantum jan. functus sum, quo erga miseros teneor.

§. 4. Cum itaq; Charitatis hujus officia & actus coincidunt cum officiis, & actibus jure naturali præceptis, imo, quia lege hac præcipiuntur, in officia, & actus jure hoc præceptos transeunt, denique tam late etiam erga eadem objecta se exerunt, atque ea quæ jus naturale injungit; patet ipsam legem naturæ esse legem charitatis, & rem lege naturali præceptam, esse ipsam charitatem, ita ut lex charitatis communis, & universalis, ceu æque late patens, & eadem præcipiens, prohibensque, cum J. N. coincidat, & quoad rem ipsum J. N. sit.

a) *Vindic. Orig. t. N. contro. 5. n. 2. p. 77.*

alibia) diximus, Charitatem, ceu magis latitudini J. N. & ejus disciplinæ adæquatam, pro socialitate mortalium inter se tantum, posse substitui, ad propositionem aliquam hujus doctrinæ fundamentalem, & universalem, formandam; quemadmodum & *Cum-*

b) *de LL. var. c. 1. §. 4. p. m. 4.*

berlandus b) omnes naturæ leges ad unam, de Benevolentia erga rationales creaturas, reduxit. Ipsa hæc est Charitas. *Liceat, inquit enim, hoc nomine compl. Et etiam illum affectum,*

quo

quo superioribus grata volumus, qui pietatem in DEVM, patriam, parentes, nomine speciatim insignitur. Prout ergo juris naturalis leges aliz obligant hominem in respectu ad DEVM, aliz in ordine ad seipsum, aliz quoad officia, proximo in vita sociali debita; ita Charitas directe sub se continet officia hominis erga DEVM, seipsum, & proximum seu socium. Hanc dici summam legis æternæ, & immutabilis, ipse Christus probavit, c) docuitque: d) c) Luc. 10. 27. Ἀγαπήσεις, inquit Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει σου, Diliges Dominum DEVM tuum ex toto corde tuo. & in tota anima tua, & in tota mente tua; & τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν proximum tuum perinde atq; teipsum. Præceptum Magistri nostri secuti Ecclesie Doctores idem inculcarunt. Iustum est Domine, B. inquit Cyprianus, e) ut diligamus te, quia & ipse nos diligit: Et iniquum omnino est, ut te in aliquo dilecti tui offendant. Vere hoc mandatum legem complectitur & Prophetas, & in hoc verbo omnium scripturarum volumina coartantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc verbi tui clamas autoritas. Gloriosus Martyr Iustinius f) vero ita scripsit: Οὐδὲν τὸν πλησίον ὡς σεαυτὸν ἀγαπῶν, ἄσφ' αὐτῷ βούλει ἀγαθὰ, κακίαν βουλῆσι. Οὐδεὶς ὃ σεαυτῷ κατὰ βουλήν, πῶτ' ἐν τῷ πλησίον ἐξαιτ' ἄν, καὶ ἐργάσατο. Ἡμέτεροι ἄσφ' καὶ σεαυτῷ ὃ τὸν πλησίον ἀγαπῶν· πλησίον ὃ ἀνθρώπου εἶδεν ἄλλο ὄσιν, ἢ τὸ ὁμοιοπαθές, καὶ λογικὸν ζῶον ὃ ἄν-

d) Mark 22. 37. 39.

e) Serm. de Bapt. Christi f. m. 434.

f) Dial. cum Tryph. f. 321.

ὁ ἀγαπῶν, cui proximus perinde, atq; ipse sibi charus est, in qua sibi ipsi obvenire vult, eadem illi optatis commoda. Nemo certe quidem sibi ipsi male vult; proinde proximo precabitur & prestabit, quacunq; sibi expetet, proximus diligens. Homini autem propinquius nihil est, quam iisdem perfectionibus obnoxium & ratione praeclitum animal homo. *Ἀνακεφαλαίωσις* ergo, *summaria* quaedam *comprehensio* Decalogi, & *πλήρωμα τῶ νόμου*, plenitudo, *summaria* scil. legis

g) Rom. 13. 9. 14. *moralis*, Paulog) monente, cum sit Charitas, Juris naturalis quoque eandem quandam *anacephalæosin*, & quoad rem ipsum J. N. esse relinquitur; ita ut quae *ex sola lege charitatis debentur*, etiam *jure natura deberi dicantur*, explicante *Hülsemanno*. h)

h) *Corrept. frat. §. 5.*
n. 30. §. 7.
n. 31. §. 13.
n. 320.

§. 5. Ratio vero, quare lex naturæ lex Charitatis sit, & dici queat, hæc est, quia ipse naturalis cognitionis affectus, & socialis ista propensio, qua se invicem mutua benevolentia mortales complectuntur, sibi que bene cupiunt, ad ea quæ jure naturali præcepta sunt inclinatur, ita ut officia legis naturalis, si recte se habent, ex insito hoc amore proficisci, nihilque pro vere sociali haberi debeat, nisi ex affectu hoc sociali, amore proximi scil. profectum fuerit.

a) *Epist. 95.* Eximie *Seneca*, a) *natura*, inquit, nos cognatos edidit, cum ex iisdem & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociales fecit. Ex nostris vero *La-*

b) *l. 6. c. 10.*
add. c. 11. *Stansius* b) ita loquitur: Dedit DEVS præter cetera

cetera homini hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foveat, contraque omnia pericula & accipias, & præstet auxilia. Item: Consanguinei sumus, & ideo maximum scelus putandum est, odisse hominem, vel nocentem. Unde mox sic infert: Ergo pro bellis inhumanis sunt habendi, qui hominibus nocent, qui contra jus humanitatis, & fas omne spoliant, cruciant, occidunt, exterminant. Satis hæc docent, quæ officia juris naturalis officia charitatis sint, atque dici debeant.

§. 6. Coincidit hæc charitas præterea cum Justitia universali: Debetur enim proximo. *Μηδεν μηδεν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, nemini quicquam debeatis, nisi hoc ut invicem diligatis, Paulus a) monet, Legale a) Rom. 13.8. hoc debitum est. Οὗ ἵ νόμου ὁ δίκαιος πάντα τὰ νόμια ἔτι πως δίκαια, qui vero leges servat justus; quæ legitima quodammodo justæ sunt, justitia scil. universali, secundum Aristotelem. b) Unde Thomas, c) justitia, inquit, universalis scil. est circa operationes, quæ sunt ad alium, sub ratione debiti legalis. Dubium vero nullum est, quin Charitas ita proximum respiciat, & sit ad alterum, sub tali ratione: cum unicuique suum æque tribuat æqualiter, atque justitia; & proin eodem adæquatoque nitatur fundamento, & ratione quo justitia. Licet justitiæ vocabulum debiti rationem in his præstandis officiis; Charitatis vox autem propensionem animi benignam,*

a) Rom. 13.8.
b) 1. 2. 2. q. 23. c. 1.
c) 2. 2. q. 23. art. 3. ad prim.

ex

ex qua proficisci debent, magis exprimat.

d) l. 4. Memorab.

Oppositam injustitiam Xenophon d) vocat ἀνομιαν; significans; justum esse id, quod est legi confertaneum. Quam late itaque lex naturæ, quæ justa præcipit, & cum lege charitatis coincidit, patet, tam late patet justitiã universalis, jus universale.

e) Gal. 5. 14.

Summam vero omnium legum, & sic universalis justitiæ, quoque esse Charitatem, rursus Paulus e) docet: Ο πας νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀγαπᾶται, ὅτι τοῦ ἀγαπίστis τὴν πλησίον σου ὡς ἐαυτὸν, tota lex in uno verbo completur, nempe hoc: Diliges proximum tuum ut teipsum. Justitiæ lex: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, lex etiam est charitatis.

f) l. c.

Præterea uti, Aristoteles f) ulterius notante, justitia hæc ἐστὶ μέρϑ ἀρετῆς, ἀλλὰ ὅλη ἀρετὴ ὄντιν, non virtutis pars est, sed universa virtus; συναγωγὴ τῆς ἀρετῆς συμπασῶν, ἐν ᾗ δὲ πάντα ἐνεσι σὺλλήσσω, universalium virtutum collectio, in qua cuncta comprehensim insunt, hinc dicta Iamblichus apud Stobæum, g) ita nec pars est charitatis, sed ipsa charitas, quæ ab ipsa virtute in genere sumta quoad rem non differt.

g) Sermon. 9. f. 104.

Nihil est enim, Heideggero h) etiam observatum, virtus aliud, quam charitas. Unde apud Platonem i) dicitur, τὸ εἶν, καὶ δικίως, ταυτὸν εἶν. bene & honeste & juste vivere idem esse. Omnium virtutum actus in generali hac ratione conveniunt, quod sint actus charitatis, non finaliter tantum, quod contra Thomam, k) & qui eum sequuntur

h) Dissert. select. tom. 1. diff. 14. §. 7.

non differt.

i) Crisostom. f. 372.

k) l. c. ad serm.

etiam observatum, virtus aliud, quam charitas. Unde apud Platonem i) dicitur, τὸ εἶν, καὶ δικίως, ταυτὸν εἶν. bene & honeste & juste vivere idem esse.

Omnium virtutum actus in generali hac ratione conveniunt, quod sint actus charitatis, non finaliter tantum, quod contra Thomam, k) & qui eum sequuntur

no-

notamus, sed etiam formaliter. Sunt enim per naturam suam actus sociales, & in omnibus aliqua ratio charitatis datur, cum qua inseparabiliter conjuncta est laudata modo juris regula: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Grosium eundem, incaute Scholasticos sequendo, cum illis errasse passim errorem, in opere de J. Belli & Pacis, jam monuimus. *Sciendum est, inquit, 1) latius patere 1) l. B. p. 112. charitatem, quam juris regulas.* Atqui hæc est, *13. 4.* *Christo m) doctore, summa, & regula charitatis: Πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ἕτω καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς, omnia quacunq; volueritis ut faciant vobis homines, sic & vos facite illis; quæ est ipsius justitiæ præceptum: imo utriusque, & charitatis, &, quæ Hieronymi n) verba sunt, totius justitiæ brevium. Explicans hoc eruditissimus Doctor, in- n) r. l. Opp. ad Celant. f. m. 50. finita namq; sunt, inquit, species partesq; justitiæ: quas non modo stilo persequi, sed cogitatione etiam capere difficillimum est: Quas omnes una ac brevi sententia comprehendis &c. Ad omnem igitur actum, ad omne verbum, ad omne etiam cogitatum, hac sententia retractetur: qua tibi quasi speculum quoddam paratum, & ad manum semper positum, qualitatem tuæ voluntatis ostendat, ac etiam vel de injusto opere redarguat, vel de justo latifcet. Summa legis ergo, cujus brevium est charitas, cum sit ipsa summa totius justitiæ quoque, latius illius quam hujus patere regulas, non recte*

asseritur. *Justitiæ* particulari, tanquam parti, *Charitas* tanquam totum contra distinguitur, atq; sic *Charitate* aliquid vetari dici potest, quod *justitiæ*, particulari scil. non sit prohibitum.

§. 7. Idem etiam de *Charitate Christiana*, quam scriptura sacra, quæ principium Christiani est officij, omnibus hominibus exhibere jubet, verum est. Ad Christianos

a) *Gal. 5. 10.* scripsit *Paulus*, a) ἑργαζώμεθα, inquit, τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, operemur bonum erga omnes.

Decalogus, cujus summa est *charitas Christianis præstanda*, repetitio non solum est juris

b) *Matth. 7.* naturalis, sed & à Christo b) proponitur, tanquam breviarium *Charitatis*, & totius *justitiæ*.

12.

Nec quia *Christiana* dicitur hæc *charitas*, restringitur, & communis erga cunctos esse desinit: Proximus quippe Christiano diligendus, qui talis natura, ideo scil. quia homo est, & idem quod nos sumus, ut *Lactantius* c)

c) *l. 6. c. 11.* explicat, & necessitate: *Omnes homines aequè diligendi*, ait *B. Augustinus*: d) Sed ad singulare hujus virtutis principium, & peculiare gratiæ auxilium in ejus exercitio, quo soli regenti & Christiani gaudent, majorem denique perfectionem respicitur, quam habet præ illo sociali *charitatis* affectu, quam ex naturæ viribus sibi invicem præstant, qui Christianismo non sunt initiati. Hoc sensu *Tertullianus*, e) *amicos diligere omnium esse* dicit; *inimicos autem solorum Christianorum*, Paulo aute

d) *l. 1. de doctr. Christ. c. 28.*

e) *ad Scap. pul. c. 1.*

ante sic scripserat: Ita enim disciplina jubemur diligere inimicos quoque, & orare pro eis, qui nos prosequuntur: ut hac sit perfecta & propria bonitas nostra, non communis. Pertinet huc eximius Gregorij Nysseni f) libellus: f) r. 3. Opp. Ὁμοίως γὰρ εἶδ' τὸν χριστιανὸν, qualem deceat esse Christianum.

§. 8. Charitas hæc Christiana, quæ debetur, exhibeturque à Christiano fidei consanguineo tantum, vocatur *Fraterna*. In scripturis sacris a) φιλadelphία dicitur, quod proximum ceu fratrem complectitur, tanquam ex DEO secum natum, b) explicante *Musæo*. c) Prior his & intensior dilectionis gradus debetur, præ extraneis, frequentior exhibitio officiorum, quæ ad plura etiam, atque Christianis solis propria se extendit, quæ aliis, quia non habent eandem nobiscum fidem, nec eandem spem vocationis, nec idem baptismum, præstare nec possumus, nec debemus. Debemus hæretico charitatem quidem communem; adversus eandem vero non peccavit Johannes, Apostolus, in eodem balneo cum Cerintho lavandi gratia morari detrectans, quando, fugiamus, inquit apud Eusebium, d) ne balneum corruat, in quo Cerinthus d) *Hist. Eccl. l. 4. c. 14.* veritatis inimicus lavat: quem tamen Christiana charitate ardentissime flagrasse constat. Polycarpus etiam Marcioni Pontico dicenti: Ἐμπένομα ἡμᾶς, agnoscisne nos, respondit, eodem

e) *ibid.* dem scriptore e) memorante, *agnosco primogenitum Satanae.*

§. 9. Deinde, quemadmodum non eodem modo ea, quæ juris naturalis esse feruntur, ita dicuntur, monentibus ita fratribus *Grotius, Hugone, a) & Guilielmo*; b) ita pari ratione inter *Charitatem præcipientem, concedentem, & suadentem*, distinguere licet, cum eadem sit illorum consequentia, quæ idem significant. Præcipit enim, prohibetque *charitas* eadem, quæ jure naturali præcipiuntur, vetanturque, cum pari obligatione, qua *J. N.* mortales ad obsequium ligat. Et cum naturæ jus etiam facultatem conferat aliquid juste habendi, vel agendi, v. c. se defendendi adversus periculum; vel non repugnando aliquid permittat, eo modo, quem *Hugo Grotius c) reductivum*, alij *negativum* appellarunt, quemadmodum & *justa* appellantur, non solum quæ ex *justitia* debentur, sed etiam ea, quæ non sunt contra *justitiam*: Ita pari ratione *Charitas* nonnunquam aliquid non quidem præcipit, ejus tamen agendi facultatem positive largitur, protegendi v. c. infirmiorum adversus imminentem vim injustam potentioris; vel non obstat, quo minus aliquid fiat, quo minus v. c. bello justo novo armorum genere, quod crudele non est, hostis oppugnetur; vel de suis bonis ultima edita voluntate quis disponat; aut læsus injuriam remittat, nullam urgens vel admittens satis-

fa-

factionem, exemplo M. Catonis apud *Senecam*; d) qui, cum in balneo quidam eum im-
 prudens percussit, postea satisfaciendi, non me-
 mini, inquit, percussum me. d) 2. de tra
 c. 32. Hac posteriori
 ratione etiam opera charitatis, non præcipi-
 entis quidem, sed non repugnantis, dici pos-
 sunt actus, qui cum sint indebiti, ex præva-
 lente charitate communem liberalitatis, mi-
 sericordiæ, benignitatis, & mansuetudinis
 modum, sine vitio tamen, excedunt. Talis
 fuit humanitas Alexandri erga gregarium mi-
 litem apud *Curtium*, e) quem rigore frigoris
 torpentem, quanquam ipse tunc maxime admo-
 to igno refoveret artus, demptis armis in sua se-
 de, unde exiluerat, confidere, & requiescere ius-
 sit. e) v. 3. c. 4. Non minus multa sunt, quæ jus natu-
 rale suadet, non ideo tantum, quia sunt ho-
 nestæ, sed etiam quia oppositis suis meliora,
 & pro certo rerum statu ad securitatem, pæ-
 cem, atq; tranquillitatem, præ aliis facere cre-
 duntur; eodem modo charitatis aliquid esse
 dicitur, quod melius sit suo opposito, & quod
 charitas fieri potius, quam omitti suadeat.
 Hoc sensu charitatis est, omitti usum armo-
 rum veneno infectorum in bellis Christiano-
 rum: Cum non ad internecionem, sed ad
 victoriam consequendam, bella gerere debe-
 ant.

§. 10. Triplex hinc nascitur *jus Cha-
 ritatis*, & ex Charitate agendi: Ex præcepto
 nimirum, ex concessione, & permissione, atque

ex charitatis *suasione*. Jus agendi quod ex Charitatis *præcepto* oritur, pertinet ad obsequij gloriam, quod J. naturali *præceptivo* debemus. Quod suas vero origines Charitatis concessioni positivæ, & permissioni negativæ refert acceptas, ratione *concessionis* est facultas quædam moralis ad agendum, vigore charitatis alteri debitæ, citra tamen agendi obligationem, personæ competens; & ad habendum aliquid, postulandumque, ob charitatem ab altero debitam. Dico citra agendi obligationem. Licet enim v. c. teneatur invasor alterius admittere defensionem ini- que ab eo oppressorum, contra vim injustam; a) l. 6. c. 10. dedit enim DEVS, ut loquitur *Lactantius*, a) *homini præter cætera hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foveat, contraque omnia pericula & accipiat, & præstet auxilia*; defensio tamen ista concessa potius, quam præcepta est, & proinde licita, citra tamen obligationem agendi. Redderetur enim ejus, qui opera charitatis exercet, conditio dispar, & longe deterior conditione ejus, qui auxilio indiget, si, cum aliquid est charitati congruum, statim à charitate præceptum foret. Quapropter cum charitas, cæteris paribus, primo omnium rationem ejus habet, à quo charitatis officia expectantur, non ea illi legali imperat obligatione, quorum exhibitione proximum jure & comòdo sibi quis anteponeret. *Nam sibi ut quisq; malit, quod*

ad

ad usum vita pertineat, quam alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura, ait Cuius b) 3. offic. c. 5.

ro. b) Unde in talibus facultatem agendi potius, cum libertate quadam, concedit charitas, in quibus semper præstandis iniquior exhibentis, quam accipientis reductur conditio. Quod vero ex nuda facti *permissione* jus charitatis oritur, fundatur in nuda non repugnantia charitatis, cum, quod illi non adversatur, ex naturali agendi libertate agere liceat; & ibi ex proprio arbitrio agendi jus detur, ubi neque physicum, neque morale obstat impedimentum. Quod charitate denique *suadente* jus habemus agendi, oritur ex majori cum illa propinquitate & convenientia, quam factum aliquod habet præ suo opposito, contrario nimirum, & omissione; prout præsens status rerum, aliarumque circumstantiarum conditio, socialem inter mortales affectum, indeque ortum *συπαθείας* sensum, benevolam item, benignamque animi propensionem erga proximum prævalere suaserit. Bene ex nostra, h. e. Christiana disciplina B. Basilius, c) τῆς ἀγάπης, inquit, ἑξαί-
 ρετα δύο ταῦτα τὸ λυπεῖσθαι μὴν καὶ ἀγωνιᾶν ἐφ' οἷς βλάβη) ὁ ἀγαπώμενος χαίρειν δ', καὶ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ, charitatis præcipua sunt duo hæc, dolere, & angere in iis rebus, ex quibus læditur ei, adversus quem charitas habetur: similiterq; ipsius utilitate lætari, & pro ea laborare.

c) s. 2. Opp. Epitom. Regg. q. 175. f. 683.

§. II. Amant vero charitatis officia, atque jura, certum quendam ordinem, secundum quem exercentur, idque tam ratione personarum, quibus charitas exhibetur, quam ratione bonorum, quæ aliis procurare studemus. Initium hujus ordinis est propria cujusque persona, cæteris tamen paribus. Incipit enim charitas à seipfa, sic ut in eodem bonorum genere quis priorem & potioerem sui, quam proximi possit habere rationem. Unde B. Augustinus, 2) quatuor, inquit, sunt dili-

a) l. l. de doct. Christ. c. 23. genda: *Unum quod supra nos est, DEVS: alterum quod nos sumus: tertium quod juxta nos est, scil. proximus: quartum quod infra nos est, scil. corpus proprium.* Proximum nimirum, quantum ad salutem animæ, magis debemus, ut

b) 2. 2. q. 26. Thomas b) loquitur, *diligere, quam proprium corpus;* quod & divinus charitatis doctor, S.

c) 1. Ep. 3. 16. Iohannes c) monuit. Defensionem itaque vitæ ex charitatis concessione, etiam cum eæde aggressoris, licet instituere, si quis ab insultatore injusto in extremum salutis discrimen est coniectus. Utitur enim in tali defensione invasus jure suo. Et cum, ceu recte Dica-

d) de l. c. l. stillo d) monet, *injustus aggressor ex mera, & libera culpa sua alium aggreditur, sic ut suum anima periculum possit impedire, non aggrediendo alterum, ad sibi parcendum, ejus, quem injuste & summa malitia opprimit, charitatem non obligabit, cum vitæ suæ homo non habet hanc potestatem, ut petulanter alie-*

num

nam scelus, in ea destruenda, se exercere finat. Quod uti de charitate, quam exteris, & à fide nostra alienis debemus, dubio caret, ita non minus dubium est, quin charitas fraterna, propter fratris animæ periculum plus juris, majoremque tali casu concedat patientiam; quanquam nec tum liceat vitam temere profundere. Habet enim & hæc charitas suos terminos. Vitæ quippe custodiam non solum instinctus naturæ, omnibus animantibus communis, e) commendat, sed & e) *Cicer. 11. off. 4.* lex charitatis imperat, & ceu naturæ jus præcipit, ne DEI injussu, qui vitæ nostræ Dominus est, ex hac vita demigrantes, ejus nos subducamus arbitrio. Idem monuerunt Gentiles, ex quibus *Plato f)* expectandum f) *Phaedon. f. m. 377.* præcepit, ἵνα ἂν ὁ Θεὸς αὐτὸς ἀπολύσῃ ἡμᾶς, *f. m. 377.* quoad ipse DEVS nos solvat.

§. 12. Cæterum cum hoc jus charitatis, quo homo se suamque vitam amat, non sit contra jus superioris, DEI nimirum, cujus dilectioni dilectionis sui ipsius jura cedunt, recte fecerunt Martyres, qui, uti *Constitutiones Apostolicæ a)* loquuntur, pro verbo veritatis, a) *l. 5. c. 9.* ἵνα ἂν οἰκονὶ αἱμάτων, proprio sanguine effuso decertarunt. Et cum idem non sit contra jus Magistratus commissa scelera puniendi, præcipere potest reo, qui supplicio capitali est afficiendus, passive ut mortem admittat, & ea proin agat, quæ ad passionem mortis admittendam sunt necessaria, vestes nimirum

§. 5 ut

ut exuat, rogamq; conscendat, vel scalam patibuli, expansisq; membris, rotæ se dextre applicet &c. Hoc juri charitatis adversari affirmamus, si judex reo præcipit, ut mortem quam meritus est, ipse procuret *active*, uti a-

- b) *Japon. f.*
83. / 9^a reus sibi ventrem sciadere jubetur. Ut cum reum puniat, non necesse est, ut affectum, & amorem hominis naturalem erga seipsum, impugnatum directe, & destructum eat, & vim non necessariam ipsi naturæ inferat; cum, monente Dn. D. Stryckio, c) *judici facultas non sit exercendi in corpus alterius arbitrium irrestrictum, cum non profluat illa ex jure dominij, sed sola delicti proportionem.*
- c) *de iure hominis in seipso. c. 3. n. 34.*

§. 13. In ordine quem charitas amat, amantis propriam personam sequitur PROXIMVS. Debes enim proximum diligere, *ut, sicut teipsum.* Et si vero omnis homo proximus sit, cui ex justitia amor debetur; unde

- d) *in 1. iob. 3. p. m. 272.* & Oecumenio a) *ὁ ποιῶν δικαιοσύνην* dicitur *ἀγαπᾶν τοὺς ἀδελφούς, ὁ δὲ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην, πῶς μὴ ποιῶν αὐτῶν μισῶν τοὺς ἀδελφούς, is qui justitiam facit diligere fratres; qui vero non facit justitiam, eo quod eam non facit odisse fratres; quod & quoad cæteros homines verum est: Attamen cum proximi hujus non eadem sit ratio, sed alter altero propior, illum vult charitas observari ordinem, non quem voluntaria benevolentia, sed quem in doles vitæ socialis fert, & constituit. Sic enim Cicerone b) do-*

docente, optime societas hominum, conjunctioq;
servabitur, si ut quisq; erit conjunctissimus, ita
in eum benignitatis plurimum conferetur. O.

omnium itaque hominum ab unius sanguine
descendentium arcta uti datur societas, ita
omnium mutuus hinc nascitur amor, atque
universalis ista omnium mortalium charitas,
ut homo hominon ideo, quia homo est, sin-
cere diligere debeat. Obligatio universalis
hujus charitatis, omnibus hominibus debita,
quoad habitum semper durat, quoad certum
speciem actus licet interdum suspendatur, vel
actibus aliis debitis cedat, prout nimirum
specialis aliqua obligatio universali isti super-
veniens prævalet: secundum regulam B. Au-

gustini c) supra adductam: Omnes homines e-
que diligendi, sed cum omnibus prodesse non pos-
sis, his potissimum consulendum est, qui pro lo-
corum, & temporum, vel quarumlibet rerum op-
portunitatibus constrictius tibi, quasi quadam
sorte junguntur. Ex Gentilibus Cicero d) gra-

c) l. 1. de
doct. Christ.
c. 28.

duus gradus societatis humanæ in hunc finem, ceu ra-
tionem ordinis in exhibendis charitatis offi-
ciis, exponit, *Ve enim, inquit, ab infinita illa
hominum societate discedatur, propior est ejus-
dem gentis, nationis, linguæ. Interius etiam
est, ejusdem esse civitatis. Arctior est vero colli-
gatio societatis propinquorum, primo in ipso
conjugio: proxime in liberis, deinde in una
demo. Sequuntur fratrum conjunctiones,
post consobrinorum, sobrinorum sequuntur*
affi-

d) 1. offi-
17.

affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Addit bonorum virorum, familiaritate conjunctorum, societates, eximie commendatas, communitates item ex beneficii ulro cirroq; datu acceptisq; Illam vero quæ est unicuiq; nostrum cum Republica, omnibus præfert, ceu cunctis gratiores & chariores. Sed si contentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, principem locum tribuit patriæ & parentibus; proximum liberis, totiq; domo; deinceps bene convenientibus propinquis, & cæteris amicis. Monet etiam in omnibus officiis tribuendis videndum esse, quid cuique maxime necesse sit, & quid quisq; nobiscum, vel sine nobis aut possit consequi, aut non possit, quodque non sint iidem necessitudinum gradus, qui & temporum. Multa etiam quæ hic usum habere possunt, differunt simplicium. e) Ante illorū tempora Aristoteles f) hanc tractans disciplinam, cum πάντα τὰ τοιαῦτα ἀρετῆς ὡς μὲν διοέσται ἢ ῥαδίον, omnia in particulari subtiliter & enucleate definire difficile esse dixit, generales tradit regulas, exemplis declaratas, quæ non parum adferunt lucis, quæstioni huic de ordine, quo unicuiq; charitatis officia sunt exhibenda: Καθόλου μὲν τὸ ὑφείλημα ἀποδόντων, universe quidem sanciendo, id quod debetur reddendum esse, non & primo; addit tamen primo, quando aliquid ἰσχυροῦς τῷ καλῷ, ἢ τῷ ἀνεγκλίω, ὡς τῷ ἀποκαλιῶ, plus honestatis, vel necessitatis habet, ad illud propendendum.

e) Comm. in
Enchir. L
p. 6. c. 37.
f) 9. Ethic.
c. 2.

Et

Et cum i ταυτὲ πᾶσιν ἀποδοτέον, non eadem omnibus tribuenda, verum ἕτερον γένους, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ ἰταίροις, καὶ συνεργάταις, alia atq; alia parentibus, & fratribus, & sodalibus, & bene meritis deberi, dixisset, secundo ἐπέσει τὰ οἰκίαι, καὶ τὰ ἀρμόζοντα ἀπονεμητέον, ἡμαυτοῖς, & accommodata esse tribuenda. Tertio addit, καὶ συγγενέσι β, καὶ φυλάταις, καὶ πολιταῖς, καὶ τοῖς λοιποῖς, ἀπασιν ἀμὲν ποιητέον τὸ οἰκίαι ἀπονεμῆν, καὶ συγκεῖναι τὰ ἐπέσει ἐπ' ἀρχόντα κατ' οἰκίαιότητα καὶ ἀρετὴν ἢ χεῖρον, ut cognatis, tribulibus, civibus, ceterisque omnibus suis καὶ κατὰ, summa honorem tribuamus, dandam operam esse, conferendo inter se, & perpendendo, qua cuiq; insunt ratione necessitudinis, & virtutis, vel usus. Observandum tamen, quod Theophrastus, Aristotelis discipulus, ceu huc quoque pertinens, caute monuit apud A. Gellium: g) Has omnes g) Νοθ. Α. officiorum existimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atq; alias quasi appendices personarum & causarum & temporum, & circumstantia ipsius necessitates, quas includere in precepta difficile est, moderari & regere, & quasi gubernare, & nunc ratas efficere, nunc irritas. Hæc Philosophus Peripateticus modestissimus, & doctissimus, Gellij iudicio; quæ Christianorum disciplinæ, & Theologiæ morali, non contrariantur.

§. 14. Sequimur hanc veterum sapientiam, & ejus vestigia, notamusque ordinem istum, quem exhibitio officiorum charitatis

ritatis amat, & jus ex charitate agendi, spectari vel inter propriam cuiusq; personam atq; proximum, quando scil. amor sui cedit amori, quem alteri debemus; vel in proximo ipso diligendo. Primum enim quod attinet, contingit ut amor sui sic cedat amori alterius, ut suam vitam quis alterius salutis præferendi jus non habeat, si v. c. patriæ salus ita requirit, vel si à principe suo, vel parente, quis invaditur, vel quando citra animæ propriæ exitum proximi animæ periculum averitur. Patriæ vero, & salutem plurium quod attinet, commune etiam aliis, & ex legitimi officij ratione debitum est periculum, non vicarium, ad quod subeundum quis teneatur. Vicaria enim vice pro alio mori homine, qui non est vitæ suæ dominus, vitæque suæ ponendæ jus non habet, non licet. Anomala ergo illorum est charitas, Boetio a) relata, qui aliorum supplicia pro eorundem maleficio expiando sibi poposcerunt: quo loco etiam haberemus amicitiam Damonis & Pythiæ, apud Valer. Maxim. b) nisi alteri de sinceritate alterius satis constitisset. Ast qua ratione pro patria vita poni debeat, ita docet apud Dionys. Halicarnass. c) C. Horatius: *Captis, inquit, armis una cum illis, qui patriam salvam cupiunt, bona spe factisq; freti ad certamen ibimus &c. Quod si quis DEVS forte nobis obfistat, & Reipublicæ salutis adversetur, haud tamen pro ea pietate, & animi alacritate, qua in*

a) l. 6. de sign. Eccles. c. 1.

b) l. 3. c. 7. Exter. 1.

c) l. 10. An- 119.

vobis est peribit : sed mortem omniam honestissimam pro patria eligemus. Obligat ad hoc cives cum summum imperium, tum fides hoc nomine civitati data ex jure, quo mutuz defensionis gratia cum aliis pacisci licet, quod etiam primis civitatis pactis continetur. Disputans autem *Vasquius* d) contra *Dominicum Sotum*, licere se defendere etiam cum noce aggressoru, licet is sit Princeps, vel dux, fallitur. Amor enim sui uti ordinatus est, ita debito quoque Principi juri conformis, ut à subdito scil. sanctus, & inviolabilis habeatur. *Nicolai Sturij* factum supra ex *Loccenio* e) laudavimus. Ex ejusdem pietatis sensu apud *Famianum Stradam*, f) *Taurellus* comes in *Alexandrum Farnesium Parmensem*, Principis sui filium, cum eum forte agnoverat, ferum humi abjectum stringere ulterius noluit, ferro licet provocatus, reverenter veniam orans. Non minus improbamus *Covarruvia* g) disciplinam, permittentis filio patrem percutere, seipsum defendendo, quia percussor, ut ait, non est, qui se defendendo pertusserit alium. Utrique si legitime se defendendo id fecerit. At, quod rectius sentit *Iustinus*, h) in parricidio nulli satis justa causa ad sceleris patrocinia prateri potest. Nam, quod & *B. Dorschew* i) monet, respicit pater filium, non communi relatione humanitatu, sed etiam relatione superioritatu: Unde juxta communem legem tantum charitas his ordinari non potest.

d) *Controv. Illustr. l. 1. c. 18. n. 8.*

e) *Hist. Suec. l. 7. p. 372.*

f) *de Bell. Belg. Dec. l. 1. p. 463.*

g) *s. 1. de test. c. Raynuz. c. 16. n. 12. f. 64.*

h) *l. 16. c. 14. n. 4.*

i) *Theol. Moral. n. 284. p. 100.*

Hæc

Hæc superioritas juris, potestatis & impetij, impune se parentibus opponendis, ad interfectionem usque, facultatem in liberis omnem excludit; cum liberorum pietatis debitum, nulla patriæ potestatis solutio tollat.

§. 15. Prolixioris instituti est explicare, quomodo pro fratribus animam debeamus ponere: Debemus tamen ex Apostoli a) præcepto, scilicet, ut D. Hunnius b) id explicat, si verum usus id postulet. Explicatius B. Hülsemannus, c) obligatio, inquit, omnium Christianorum, imo omnium hominum, usq; ad vitæ periculum pertingit, si proximus versetur in presenti & extremo periculo anima. Ratio sumitur ab equali intensione dilectionis proximo debita, cum gradu dilectionis, qua meipsum diligo. Concurrente autem periculo anima mea cum periculo corporis mei, teneor subire periculum corporis, ad avertendum periculum anima mea: igitur ex eadem regula teneor subire periculum corporis ad avertendum periculum anima proximi, quia teneor proximum diligere sicut meipsum: Et concurrente necessitate liberandi animam alterius cum necessitate liberandi corpus meum, teneor conservationem boni incomparabiliter majoris, etsi alieni, præferre conservationi boni minoris, etsi proprii. Ita periclitatus est Johannes ipse, memorante Eusebio, d) cum juvenis cujusdam ex consortio latronum, ad quos transierat ex contubernio Episcopi illius, cui eundem commendaverat, revocandi

cau-

a) 1. Job. 3.

b) Com. 4. 1.

c) de corrept. Frat.

§. 6. n. 42.

p. 30.

d) H. E. 4. 3.

c. 20.

causa, magno cum periculo sceleratorum ho-
rum speluncam adiisset. Periclitandum ni-
mirum ita est in casu incerto, ac evitabili, si
vel maxime eventus spei non respondeat, &
animam poni contingat. Unde etiam, ut
B. Dannhavver. e) loquitur, *cum spes est, posse* e) Coll. Dea-
re, salva sua vita, proximum ex vorticibus a- cal. p. 575.
quarum liberrare, libera. Nam si laudandus
David, qui oviculam ex Leonis faucibus eripuit
quidni qui hominem? Ita dubium non est,
quin animæ curator ægrotos, etiam lue pesti-
fera, vel aliter contagiosa laborantes, officij
causâ vocatus, adire teneatur. A quo chari-
tatis præcepto, etiam si de humana charitatè
loquimur, multum aberrat iste Solduriorum,
sive Devotorum mos, olim, & hodie adhuc
apud Barbaros, frequentatus, quo cum domi-
nis & Patronis suis eosdem ferebant casus,
isdem morientibus unâ fâti diem occupan-
do comorientes. De Gallis præcis ita refert
Iulius Cæsar. f) Et cum, quæ Solduriorum a- f) 3. de B. G.
pud hos fuit conditio, exposuisset, addit, c. 22.
neque adhuc hominum memoria repertum esse quen-
quam, qui eo interfecto, cuius se amicitia devo-
visset, mori recusaret. De Hispanis idem tra-
dit Plutarchus: g) Constatque de aliis etiam g) r. 1. Opp.
populis. Nec hodie hic furor desuit, ceu de Sertor. f.
Afris testatur Dapperus; h) de Sinentibus 575.
Martinus Martinus: i) Quos summum fidelita- h) Descript.
ti decus esse credere ait, cum Imperatore suo mo- Afr.
vi, ne alteri inimico subesse cogantur, vel ab illo i) de Bell.
Tartar. p.
48.

T t

Uccia

k) *Part. III. occidentur; de Japoniis Tavernier. k)* Pertinet huc illa uxorum consuetudo, quæ, ut sum-

2. 9.

mmum erga maritum amorem etiam post fata testarentur, cum defuncto mori voluerunt; quem passim apud gentes olim viguisse, & adhuc vigere morem, notum est. Exsuperantiz amoris vitiosæ, rectius stoliditatis ser-

l) 3. *instit.*

c. 18.

vilis, hæc sunt exempla, quæ *Lactantium* l) damnat, *sicut*, inquit, *in hanc vitam non nostra sponte venimus, ita rursus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis assignatum à DEO est, ejusdem jussu recedendum est, qui nos in hoc corpus induxit, tamdiu habitaturos, donec jubet at emitti.* Per fidem, cæteraque charitatis vincula, obligamur alteri ad mortem usque, illo defuncto liberi sumus ab ista obligatione speciali, quam certa personarum & rerum conditio viventibus imposuit. *Viventi viro,*

m) *Rom. 7.*

2.

ait *Apostolus, m) mulier alligata est per legem. Εὰν ὁ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, καὶ ἡ γυνὴ ἴπῃ ὁ ἴσθμῳ ὁ ἀνδρός, quod si mortuus vir fuerit, liberata est à lege viri.* Amicorum bona sunt communia, quæ scil. communia esse possunt, quo rerum genere vita non est.

§. 16. Nobilioris fidei, & εὐνοίας, cedentis saluti Principis, exemplum dedit *Ribischius*, pro *Mauritio Saxoniz Duce*, quem confosso à *Turcis*, in quos in *Hungaria* voluntarie militans inciderat, equo in terra jacentem, toto corpore superincumbens protexit,

n) *Comm.*

l. 15.

sansiper, Sleidano a) scriptore, barbaros demo-

tatum

ratus atq; sustinens, donec equites supervenientes Principem eriperent. Vitam Domino quidem servavit, ipse vero multo acceptis vulneribus in castra relatus, non multo post inseriit. Nimirum pro Principe, cujus casus tot civium animas, imo nonnunquam ipsam rempublicam in casum trahere potest, summum subire periculum mortis subditus tenetur, ex obligatione erga patriam, & vigore pacti, quo primo civitas coaluit. Hoc enim, licet non primo, & per se, profusio vitæ civis spectetur; sic enim naturali sui ipsius amori, quem natura semper præcipit, plane contrarium pactum mortali inire nunquam licet; spondetur tamen, præter intentionem istam primam si secutura sit vitæ jactura, illam non tantum momenti habituram, ut civem ab officio mutui auxilij, quo integra servatur societas, sit revocatura: Ita ut hic locum habeat illud Seneca: b) *Ad cætum geniti sumus: Salva autem esse societas, nisi amore & custodia patrium, inter quas dignitate, & necessitate, princeps eminet, non potest. Mutua hæc esse debet, ut in lapidum fornicatione, quo simili alibi idem utitur. Unde, ut idem rursus loquitur, suam incolumitatem populi amant, cum pro uno homine decem legiones in aciem deducunt, cum in prima fronte procurrunt, & adversa vulneribus pectora ferunt, ne Imperatoris sui signa versantur. Ille enim est vinculum, per quod respublica coheret: ille spiritus vitalis, quem*

b) 2. de Ira c. 31.
 c) Epist. 95.
 d) de Clement. l. 2. c. 4.

tot millia trahunt. &c. Ideo, mox infert, principes regesque, & quocumq; alio nomine sunt tutores status publici, non est mirum amari ultra privatas etiam necessitudines.

§. 17. In æquali autem necessitate, & vitæ periculo inter pares, prius est jus, & potior conditio ejus, à quo charitas incipit.

a) de ortu
infans. con-
tra natur.
per sect. Caf.
c. 3.

Unde, si vel maxime, quod *Raynaudus* a) contendit à majore medicorum recentiorum parte asseri, desperato partu naturali, ad matris & fœtus vitam retinendam, utilis atq; adeo licita sit viventis matris dissectio, quia naturalis exitus negatur; nego tamen matrem ex charitate tenei ad sectionem istam subeundâ, quam omnino renuere potest: Non quidem quod

b) Resol.
Moral. P. II.
sr. I. mi-
scell. resol.
446

sectio talis sit directa matris occisio, uti *Diana* b) loquitur; supponimus enim, salva matre ejusmodi fieri posse sectionem; sed quod in casu eventus plane incerti, vitæ retinendæ gratia, nemo tenetur subire cruciatus plane atrocissimos, & usurpare medium plane extraordinarium, quod ob atrocitatem suam justum inquit horrorem, unde nonnisi acutif-

c) in Thom.
a. IV. q. 65.
art. I. concl.
f. 205.

simos dolores, & certius mortem, quam finem speratum, sibi quis promiserit. Consentit

d) l. c. c. 3.
S. 4. § 99.

Bannez, c) nec improbat ipse *Raynaudus*, d) *Escobar*, e) alij. Debemus proximum diligere ut nos, non magis quam nos.

e) Theol.
Moral. sr. 5.
Ex. 5. c. 6. q.
142.

§. 18. Posterius vero quod concernit, ordinem nimirum in proximo amando: Plures, cæteris paribus, esse præferendos pau-

cio-

cloribus, si omnibus simul prodesse non possis, ita ut id quod pluribus, non quod paucioribus conducit, spectetur; in ritibus v. c. in Ecclesia ordinandis, a) in legibus in civitate ferendis, dubium non est. Dico cæteris paribus, h. e. nisi aliunde id impediatur; prohibente v. g. majori propinquitate pauciorum, uti Paulus b) domesticas fidei præferri cupis exteris; vel nisi pauciores jam aliunde jus quæsitum habent. Singulos vero inter se conferendo, quo cuique suum ex charitate debitum præstetur, vel etiam quæ ex charitatis concessione exhiberi possunt, rite & decenter conferantur, primam rationem habendam esse dicimus *propinquitatû*, alteram *necessitatû*, tum *cæterorum*, quæ alicui præ aliis, ad habendum aliquid ab alio, jus aliquod parere possunt. Hoc factò, bonorum inter se, quibus unus præ altero indiget; malorum item, in quibus huic præ illo auxilium ferendum, collatio instituenda, illique charitatis opus præstandum, qui rationum momentis reliquos vincit. Propinquitas variat, ejusque complures dantur gradus; mavultque eadem non tam naturaliter, quam moraliter æstimari; quemadmodum nec amor, cujus jam investigamus jura, naturaliter, & prout ad prima naturæ, si ita loqui licet, & instinctum naturæ refertur, sed moraliter prout à recta, renata etiam ratione dirigitur, spectatur. Hoc modo proxima est

a) *Hilfens
Man. Aug.
Confess. disp.
XIII. n. 5. p.
553.*
b) *Gal. 6. 10.*

T 3 cui-

culque, in comparatione reliquorum, patria & respublica, agnoscente Cicero: c) Cum omnia, inquit, ratione animoq; iustraveris, omnium societatum nulla est gratior, nulla carior, quam ea, quae cum republica est unicuiq; nostrum. Carissimi sunt parentes, cari liberi, propinqui, familiares: Sed omnes omnium caritates Patria una complexa est. Unde principes, rursus ait, sunt Patria & Parentes, quarum beneficium maxime obligati sumus. In tantum vero patriae Charitas, quae plurimum salutem, bonum publicum, sacrorum etiam incolumitatem complectitur, praeferranda est parentibus, qui & ipsi patriae hanc pietatem debent, ut illam suis charitatibus praeponent; ut Patriae potius subveniendum esse, quam parenti, in pari peri-

d) *de ecclesiam. c.*

Rayn. 16. 13. f. 64.

e) *Thool. Mor. Prae. IV. §. 284.*

f) *3. Offic. 6. 23. add. l. 35. Dig. de relig. & sunt. fun.*

g) *Relet Polir. P. l. c. 4. sect. 5. n. 32.*

h) *Arc. Romp. l. 4. c. 20.*

culo & necessitate, censeat Covarruvias; d) ex nostris etiam B. Darsbeum e) non impugnet asserentes, filium contra parentem ad defendendam patriam, & Rempublicam, posse manus atollere violentas, quia hic publicum bonum privato superius est, Docet idem Cicero: f) Quid, inquit, si tyrannidem occupare, si patriam prodere conabitur pater, stibitne filius? Immo vero obsecrabo patrem, ne id faciat; si nihil proficiet, accusabit: minabitur etiam? Ad extremum si ad perniciem patria res spectabit, patria salutem anteponeat patri. Refert etiam ex Zasio Arnisau, g) duos Nobiles de Falckenstein id facientes, à parricidio praetextu publicae utilitatis fuisse excusatos; Conaturq; Clapmarus h)

hoc

hoc nomine excusare matricidium Neronis sed nobis non persuadet : Tantum abest ut nefariæ exauktiones Ludovici Pij, & Henrici IV. Imp. à filiis factæ, & ab *Annalibus Bertinianis*, i) & *Mutio* k) descriptæ, colorem boni ordinis, quo salutis patriæ præ parentibus potior habenda ratio, admittant. Eadem quæ patriæ, Principis est conditio, quem, si contentio quædam & comparatio fiat, ob paritatem rationis parentibus in pari necessitate præferendum esse hinc sequitur.

§. 19. Arctior quidem, non tamen dignior, imo arctissima est colligatio, & propinquitas inter conjuges, quæ in charitatis debito & benevolentia, patriam tantum alteri præfert comparari, anteponens eundem in summo parique necessitatis puncto parentibus: *Deseret enim homo patrem, & matrem, & agglutinabitur uxori, & erunt duo in carne una*; a) atque liberis. Horum quippe, & parentum vitam, conjux morte conjugis redimens, cum hunc illis præferendo servare potuisset, non solum *valenter stabilitam fidem*, ex *Valerij Maximi* b) elogio, de non deserendo, laxat, sed & quantum in se est separat, quæ separare non debet. c) Minus solvi potest vinculum, quo colligantur inter se parentes, quam vinculum, quod inter parentes & liberos intercedit. Ardentis quidem, & concitati, non vero ordinati affectus fuit, (superstitio per se patet) quod *Plusarcho* d) scriptore,

i) ad ann. 830. f. 99.
k) Germ. Chron. l. 16. f. 142. f. 99.

a) Gen. 2. 24. *Mash. 19.*

b) l. 4. c. 6. - *inst.*

c) *Mash. 19.*

d) t. 1. *Græch. f. 82v.*

Tiberius Gracchus, Corneliam uxorem magis quam se amans, ex anguibus mare ac foemina apprehensis, *draconem marem sustulerit dimissa foemina*, mori praeruptis pro uxore, deceptus ab aruspice fingente, *ὡς ὁ μὲν ἀρρίμω πῶ Τεβείῳ φέροι θάνατον ἀναίρεθις, ἢ ὃ θύλεια τῆ Κορνηλία, σὶ νεοαίμα μάσ ἐφετ, funestum Tiberio esse: Cornelia, σὶ foemina*: Ita enim de sua vita disponere nulli licet, nisi ejus sit dominus. Tertius vero, ad quem ista cognitio non pertinet, necessitatem aliasque respicit circumstantias, nec hoc tenetur ordine, sed consulit ei, quem in majori constitutum videt necessitate.

§. 20. Sanguinis conjunctio inter parentes & liberos, prima & summa quidem est, excipitque eandem, quae est inter conjuges; cæteris tamen amoribus, quam Patriæ & civitati debet, præfert charitatem: Quia quæ Valerij Maximi a) est Philosophia, *exversa domo intempertus rei status manere potest: urbis ruina, penates omnium trahat secum necesse est*. Liberi hinc non solum debitam patriæ pietatem prætulerunt pietati in parentes, sed & boni parentes in amando initium fecerunt à republica, & bono publico. Brutus, Consul Romanus, de filiis proditoribus supplicium exegit apud Livium, b) exercens publica pœna ministeriam, cum eum fortuna exactorem supplicij dedisset. Dicitur etiam, Cornelio Nepote c) autore, eo tempore, quo Pausaniam

Spas-

a) L. 5. c. 6.

b) l. 2.

c) Pausan. l. 5. 3.

Spartani supplicio affecerunt, ob societatem cum Persarum Rege initam, ad patriam opprimendam, matrem rei vixisse, eamque jam magno natu, postquam de scelere filij comperit, in primis ad filium in aede Minerva claudendum, lapidem ad introitum adu attulisse. Comparando autem parentes ex se natos cum suis genitoribus, à quibus prognati sunt, illis, nisi, quod semper subintelligendum, aliunde accedens imparitas præponderans prohibeat hunc ordinem, præferunt liberos; Quia præter sanguinis propinquitatem, quæ hic ordinem facere non potest, etiam quoad liberos in potestate & domo sui patris constitutos, datur vinculum societatis patris adhuc durantis, ex qua tales parentes, qui suos adhuc habent genitores superstites, exiverunt. Homo, uti relicto patre & matre adhaeret uxori, ita quoque liberos ex ea susceptos, quod in illis suum, & conjugis sanguinem dari novit, arctissime complectitur. Hinc uti uxoris, ita & liberorum amorem præfert illi, quem parentibus suis adhuc & perpetuo, certo licet ordine, præstare tenetur, ceu jam relictis suo modo. Subscribit Aristoteles: d) Μαλλόν, inquit, σωματικῶς, τὸ εἶναι τῆς μητρὸς, ἢ τὸ ἡρώμενον τῆς πατρὸς, μαῖονε necessitudine conjunctum est ei, quod generatum est, id à quo generatum est, quam id quod natum est ei, quod generavit. Unde concludit: Γονίς μὴ ἔν τέχνῃ φιλοῦσιν ὡς ἑαυτὸς.

d) 8. Ethic. c. 12.

Ττ 5 τῷ

τὸ δὲ αὐτῶν, εἶπε ἑαυτοὶ τῷ κελύφῃ
 τέκνα ἢ γονεῖς, ὡς ἀπ' αὐτῶν ποικίλα, ergo pa-
 rentes quidem liberos ut seipsos diligunt, (nam
 qui ex eis nati sunt, eo ipso quod separati sunt,
 tanquam alteri ipsi sunt) liberi autem parentes,
 ut qui ex illis nati sunt. Unde quod plura
 dentur exempla patrum, qui pro filiis, quam
 filiorum, qui pro parentibus mori voluerunt,

e) *Quintil. e)* cum etiam filius apud Gandavenſes, *Bodi-*
declam. XI. no f) memorante, *Patriu carnifex* esse, *caſſi*
f) de Rep. jugulum haurire, volente ita iudice, non de-
l. 4. c. 8. f. tractarit, deprecante impium hoc munus ad-
961. al. 574. versus natum patre, cui id sorte prius obti-
 gerat; factum hinc constat, ut iudex ad ve-
 rum reum sceleris commissi cognoscendum,

quando certum erat à patre, vel filio, id fu-
 iſſe perpetratum, utrumque extremo suppli-
 cio affici juberet, quo is qui deliquit, pater
 imprimis, urgente *σοφῆς* affectu, delictum à
 se commissum confiteretur, ad natum inno-
 centem à morte liberandum, cum sibi certo
 moriendum esse sciret genitor. In persecu-
 tionibus etiam male tractatos coram paren-
 tibus infantes, & cæteros liberos, constat, quo
 parentes ad suam ejurandam religionem adi-
 gerentur. Exterorum vero amor cum in pa-
 ri periculo, & necessitate, præferatur amor
 liberorum, etiam hoc nomine peccavit Lo-

g) *Gen. 19. 7.* thus. g) *Quis enim dubitet esse grande pecca-*
zum, si pater filias suas prostituat fornicationi-
bus impiorum, merito dicimus cum *B. Augu-*
ſtino,

h) 1. 11. Op. Cont. Mem. ad Con- sens. c. 9.
h) Pro hospitibus enim, ne Sodomitæ nefariæ libidinis impetu in illos irruerent, filias obtulit. Et licet hæ propiori sanguinis conjunctione ipsum attigerint, ceu patrem, quam peregrini, & exteri, si vel maxime summa sic urssisset necessitas, ut alterum esset faciendum, peregrinorū tamen potius incolumitati, quam filiarum famæ & pudori, consulere maluit; notatus hoc nomine etiam à Gerhardo. *i) 1. Comm. in 2. Ep. Petr. c. 2. p. 292.*
Quoad cæteros denique Consanguineos res parum difficultatis habet, quos patris, liberis, parentibus, in ordine charitatis postponendos, propiores remotioribus in pari necessitatis casu præferendos, majori autem afflictos præ illis, quos minor urget angustia, juvandos esse, dubium non est.

§. 21. Naturalem propinquitatem excipit moralis, inter herum & servum primo, sive locationis conductionis contractu talis, sit, sive jure captivitatis, vel emtionis. *Tæ Signor, & sua iocunda, jure & æquabilitatem his a) Colof. 4. 1. exhiberi Paulus a) præcipit; quem Aristoteles, b) qua homo est, pro amico; Seneca c) pro homine consubernali, imo humili amico, imo conserva haberi vult; omissa omni superbia, crudelitate, & contumelia. Peculiare vero cum inter dominum atque servum vinculum intercedat, ex ratione consociationis, per quam ad res, & ea quæ heri sunt, pertinet; etiam cum liberis *utpote autem, pars ejus, licet non eodem modo, ab Aristotele d) esse dicitur. d) 1. Ethic. c. 6.**

Amat

Amat ergo Dominus servos suos etiam jure *ἐλευθερίας*, qua quis ut se, ita etiam sua salva esse cupit, præ aliis sive hominibus, sive rebus; sequantur licet parentes, conjugem, liberos tuos; quin & cæteros consanguineos. Servum ipsum vero quod attinet, inæquali existente parentum ejus, fratrum, consanguineorum, atque heri necessitate, huic præ illis succurret, cum ex sine societatis herilis, in qua societate parentum domestica relicta vivit; tum quod parentes, fratres, cæterique consanguinei, cum filium, fratrem, consanguineum suum, sua relicta societate vivere cum hero consentirent, in accessoria quoque consenserint. Infert hinc Sylv. e)

e) *Summ.*
P. II. Verb.
Herf. n. 7.
f. 342.

servum contrahentem teneri magis conjugem quam domino, si voluntate ejus contraxit; ignorante autem domino si contraxit, hunc etiam teneri ad non impediendum servum, si sine suo præjudicio hoc fieri potest. Quod tamen ita crude concedendum non est, cum omnia sint sub imperio patrisfamilias, & ejus, si non expressa, præsumta certe voluntate fieri debeant. Ita majore parentum data necessitate, servum non impediet herus, quo minus officia pietatis iisdem præstet, quos injuste læderet, privando eo, quod tacite sibi reservarunt. Ne dicam æquitatis id esse, cum, quod Galgacus

f) *Agric. 31.*

etiam apud Tacitum f) sensit, liberos cuique, & sic etiam servo, ac propinquos suos, natura carissimos esse voluerit.

§. 22. Datur etiam propinquitatis moralis inter eos, qui sunt ejusdem civitatis ci-
 ves, quod sint ejusdem corporis moralis mem-
 bra, quorum hinc præ exteris, etiam fœdera-
 tis, habenda ratio. Membrorum quippe ma-
 la, atque pericula, sua mala atque pericula ef-
 se ducit civitas, corpus nostrum, imo homi-
 nem ipsum imitata, de quo eleganter B. Au-
 gustinus: a) *Attendite, in populo quando statur, a) l. 50. hom.*
& est aliqua coarctatio, si alter alterum calcet,
lingua dicit: Calcas me. Num ipsa calcata
est? Quid ergo est quod sonat: Calcas me. Si
& ille respondeat: Libera es ô lingua, more tuo
vocem habes: Ego si calcavi pedem calcavi. Sed
calcas me, charitas dicit: Calcas me, compassio
unitatis, & vinculum societatis dicit. Pertin-
et huc proverbium: Indusium propius adia-
cet tunicâ. Hinc fœderato debita auxilia
 non mittuntur, si domestica illa retinet ne-
 cessitas, revocatque. b) Hinc bello existen-
 te inter diversas civitates, pacata suis civi-
 bus non patitur interdici omni commercio
 cum belligerantium parte altera.

b) *Albericus*
Genesl. l. B.
l. 3. c. 14. p.
599. sq. Pu-
sendorf. de
l. N. & G.
8. 9. §.

§. 23. Arctior quoque conjunctio, &
 hinc nata propinquitatis, nascitur ex fœdere,
 pacto, atque promisso inter eos, inter quos
 hoc vinculi genus intercedit, ita ut ex pacto
 tali, promissive, huic præ illo debeantur au-
 xilia, beneficia; hujusque sit habenda ratio,
 cum omnibus non possis succurrere, ordinem
 inter plures faciente propinquitatis fœderis:

Sc,

Sc. ut illum, cui ex fœdere obligamur, præferamus isti, cum quo nihil ejusmodi propinquitatis nobis intercedit. Tempore etiam prior fœderatus, ceu jure quoque prior, fœdere posteriori cum aliis inito, jure antiquiorem socium, ne quid contra illum cum aliis contrahens facere teneatur, excipit. Ita Carthaginienſes formula fœderis, cum Philippo Macedone contra Romanos initi, apud

- a) *l. 7. c. 2. Polybium*, a) Ἐσόμεθα, inquit, ὃ καὶ ἡμῶς πλείμοι τοῖς πόλεμοις πρὸς βασιλεῖα Φιλίππου, χεῖρες βασιλέων, καὶ πόλεων, καὶ ἰδιῶν, πρὸς ἕς ἡμῶν εἰσὶν ὄχθοι καὶ φίλιαι, *erimus & ipsi hostes hostium regis Philippi, Regibus exceptis, civitatibusq; & gentibus, quibuscum fœdus nobis est atq; amicitia.* Similiter suos antiquiores fœderatos Philippus jam exceperat. Complura antiquior & recentior historia exhibet exempla. Pertinet huc Consulſis Romani responsum, apud *Grotium*, b) qui hunc etiam deduxit ordinem inter fœderatos, si plures bellum gerant; utri fœderatorum potius auxilium ab eo ferendum, qui utrique est fœdere junctus: *Amicitias ita institui par est, ne qua vetustior amicitia, ac societas violeatur.* David sane, antiquissimæ inter Labanem, Syrum & Jacobum initæ societatis memor, non in Syros perrexisset, nisi prior Mesopotamiæ rex c) jam fœdus istud violasset: licet nec Euphratem transierit, *injurias propulsans* tantum, notante *B. Calovio*. d)
- c) *Jud. 3. 7.*
d) *Comm. in Genes. 31. 9.*

§. 24. Ordinem etiam in charitatis officiiis facit tempus, sic ut ejus, cui certo tantum tempore succurrere licet, prius habeatur ratio præ illo, cui quovis id præstari commode potest. Etiam si qui scedere duobus præsentiam promisit, cum individua hac est, ratio postulat, ut is preferatur, cujus scedus est antiquius, censente Grotio. a) Sic qui inter pares quoad cætera, loco est propior, jure præ illis, qui sunt remotiores, expectat charitatis beneficia. Non enim necesse est, ut diu expectes, vel alibi, & in locis remotioribus quæras, quibus benefacias, si præsentés sùnt, quibus hoc officij genus debes. Habet hic, locum illud Poëtæ: b) Tempora dispensant usus; atque Plinij: c) Ipsa loca in quibus esse solemus, acrius me sui commonent. Applies etiam ad afflictum, propiori loco existentem, ejusdem Plinij d) verba: Quo propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Dictum B. Augustini huc pertinens supra produximus. Pertinet huc, quod Christus e) Judæi murmuranti, ob factum Mariz pedes Christi unguentis, & venditi unguenti pretium pauperibus assignanti, respondit: Τὸς πάντως πάντοτε ἔχετε μετ' ἐαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε pauperes semper habetis vobiscum, me vero non semper habetis.

a) I. B. P. II. 15. 13.
 b) Pedon. Albino G. e. leg. de Obis. Marcen.
 c) G. Epist. 1. 1.
 d) l. c.
 e) Ioham. 11. 4. 99.

§. 25. Religionis non minus habere de-
 cet rationem, si bono servato ordine indi-
 genti succurrendum. Et si enim ex religio-
 nis

his odio ipsius proximi odium proficisci non debeat, singulare tamen vinculum, quo fidei ejusdem consanguinei connectuntur, hos sibi invicem propiores reddit, quam ceteros, quos religionis dissidium separavit, non aliis quam comunibus humani generis vinculis conjunctos, *dissipantes de cetero unitatem Christi discordiis furialibus*, uti loquitur B. Augusti-

- a) *Epist. 162. nus. 2)* Erga omnes equidem beneficia exercenda, *μάλιστα δ' ὡς τὸς οἰκίους τῆς πίστεως*, maxime vero erga domesticos fidei, monente Paulo, b) gentium doctore. Hujus disciplinam secutus Hieronymus, c) quod si, inquit, in cunctos indifferenter frena liberalitatis laxantur; quanto magis in domesticos fidei, & in Christianos, qui eandem habent patrem, ejusdem magistri appellatione censentur. Et si enim Evangelium Politiam non abolet, ordinem tamen, quo charitas à se, & suis incipiat, facit.

§. 26. Idem de bonitate cause habendum. Facit hæc inter cetera pates ordinem, non utilitas major, quæ non sit cum honestate conjuncta; bene licet interim moneat

- a) *pro Me. Demosthenes: 2)* Δεῖ δ' σκοπεῖν μὴ ἀεὶ καὶ ὡραῖα τῶν τὰ δίκαια συμπραττεῖν δ', ὅπως ἅμα καὶ συμφέροντα ἴσῃ ταῦτα, *semper quidem spectari & agi debent ea, qua justa sunt: simulq, danda est opera, ut eadem etiam expediant.* Infert hinc Grotius, b) qui *foederatorum justam habet belli causam, praferendum, si cum extraneo res sit.*

fit. Etiam si cum alio federato. Turpia enim, & injusta, non solum quovis fœdere naturaliter censentur excepta, sed & honesto & justo cedunt. Nihil est liberale, inquit Cicero, c) quod non idem sit justum. I. Offic. 14.

§. 27. Similiter etiam virtutis intuitu, alterum alteri in benefaciendo præferre licet. Refert hanc non solum Aristoteles a) inter rationes & fundamenta ordinis, sed & Cicero, b) sollicitè monet, ut in beneficentia delectus sit dignitatis, in quo & mores ejus erunt spectandi, in quem beneficium conferetur, & animus erga nos, & communitas, ac societas vita, & ad nostras utilitates officia ante collata: quæ ut concurrant omnia, optabile est: si minas, plures causa, majoresque, ponderis plus hab. bunt. Nimirum secundum Ciceron. & hujus ordinis ratio, quæ à virtute petitur, sic intelligi debet, nisi aliunde plus honestatis vel necessitatis habeat, dare, alij, quam illi. Origenes c) ex ratione virtutis etiam in diligendis inimicis notavit ordinem: c) Homil. 3. in Cantoc.

Puto ergo, quod in his sit ordo charitatis: verbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in alio tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata plurima DEI ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans ut homo. Est alius, qui inimicus quidem sit, & ipse nobis, tamen sit suæ vitæ atq; animæ inimicus, paratus ad scelera, præceptus ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, non tibi

Vv

vide-

videtur etiam inter ipsos inimicos quadam di-
versitas habenda charitatis?

§. 28. Meritum quid hic possit, quo
cum de nobis, tum de aliis, aliquis bene me-

a) 9. Ethic. 2. ruit, disquirens Aristoteles, a) etiam de nobis
meritum, minus tamen probum, postponen-

2. dum esse censet viro bono, & meliori. Εὐιοτι
28, inquit, εἰδὲ ὅτιν ἴσον τὸ πλὴν ἑτέρῳ ἀγαθῶν
χρὴ ἀμείψασθαι· ἐπειδὴν ὁ μὲν, ἀγαθῶν εἰδὼς,
εὖ παύσῃ· τὸ δ', ἢ ἀνταπόδοις γίγνεται, ὅν οἷός τις
μοχθῆσεν τῷ, interdum enim ne aequum quidem
est, ei, qui alteri prior dederit beneficium, gratiam
alterum referre, ubi videlicet ille sciens hunc esse
virum bonum, beneficium in eum contulerit;
illi autem gratiam referens hic alteri hominem
improbum ornatus esse videatur. Ordina-

tie alias, nisi propter majorem necessitatem
vel honestatem avocemur, beneficium red-

b) l. 1. de ne b) monente, nullum officium gratia referen-
Offic. c. 15. da magis necessarium fit: Sed habet, ut di-

c) in moral. c) Etum, & hoc suam limitationem, Eustratio c)
Arist. l. 9. explicatam his verbis: Exempli gratia, Pole-
Comments marchus ab hostibus fuit captus, redemitq; eum

Antisthenes suo are: cumq; nondum ille id per-
solvisset, accidit ut ab iisdem hostibus & Antisthe-
nes, & Polemarchi pater captus fuerit. Vtrum
igitur Polemarchus, si utrosq; nequit, redimere
debet? patremne suum, an Antisthenem, a quo
ipse fuit antea ab hostibus liberatus? patrem
procul dubio: quippe cum sibi ipsi quoq; antepo-

nerit

here patrem debes, nedum ei qui ipsum redemit,
aut cuiquam alteri, sodali, vel amico. Cause
enim ut simus & vivamus, quia pater est, honor
supra omnes exhibendus est, postpositisq; omnibus
gratia reddenda. Similiter si amicus in pe-
riculo vitæ versatur ob pecuniam, ei subve-
niendum magis est, quam bene merito, qui
in nullo periculo constitutus est. Consentit
rursus Cicero. d)

d) l. 6.

§. 29. Nimirum & necessitati in ordi-
ne officiorum charitatis, & beneficentiæ, ha-
benda est ratio, prout nimirum illa vel ma-
ior vel minor, & prout ratione bonorum æ-
ternorum, vel temporalium, quæ & ipsa va-
riant, existit. Quæ officij hic sit ratio, ex-
imie ex nostris B. Basilius a) explicat: Neces- a) Homil.
sariorum distributio perite, & apte, juxta unius- 4. ad Psalm.
cujusq; necessitates fieri debet. Ex Gentilibus 14.
autem Cicero, b) in collocando, inquit, benefi- b) l. Offic. 13.
tio, si cetera paria sint, hoc maxime officij est,
ut quisq; maxime opis indigeat, ita ei potissimum
opitulari. Cum majori conflictatur necessi-
tate, qui periclitatur ratione animæ æternum
perituræ, quam qui necessitate mere tempo-
rali tantum premitur; cui proin etiam præ
illo succurrendum. Jactura boni inferio-
ris ordinis, & minoris, licet redimere conser-
vationem boni ordinis superioris. Permissa
etiam à charitate censentur, quæ vera, & ex-
tréma, non imaginaria imperat necessitas, a-
lias non probanda, v. c. ut in summa fru-
mentis

Vv 2

mentis

c) *I. B. P. 2.* 2. 19. *Grosio c)* etiam observatum. Ita
 quando famis tempore egenorum peregrinorum tanta multitudo urbe aliqua continetur, ut copia deficiente, salva esse non possit, nisi partem quandam hospitem, quos sustinere nequit, emittat; licere censemus tali casu, si ali non possint, illis ut emigrant imperare. *Grosius d)* quidem negat, *in tali necessitate expelli posse semel admissos peregrinos, commune malum communiter tolerandum esse existimans.* De peregrinis vero, sine discrimine spectatis, id non probamus. Alij enim opera sua profuerunt, alij tantum indigentia compulsi, ut nostra liberalitate & beneficentia se sustentarent, venerunt. Pro illis Grotij disciplinam militare arbitramur, præprimis si vocati accesserunt: His vero dato casu urbem exonerari posse, non dubitamus. Ordinata enim Charitas incipit à se ipsa in pari necessitate; nec jubet me cum aliis perire, quibus meo interitu non consulitur. Debeo quidem pari intensiōnis gradu alium diligere, sed ut à me incipiam; tantum abest, ut alium plus diligam, quam meipsum. Pauperes alere onus commune est, & quilibet Magistratus suorum subditorum curam hoc nomine habere tenetur. Aliis ergo hoc onus, afflicto præprimis tempore, imponi non potest: Qui potius egenos prius beneficio aliquo

quo affectos, ad alios licite dimittent, ut & ibi
stipem quærant. Sapienter hinc Carolus M.

Capitular. II. ann. 805. e) apud Baluzium, f) e) n. 4.

& Lindenbrogium, g) famu inopia urgente sta- f) Capitul.

tuit, ut suis quisq; adjuvet prout potest, & su- Regg. Franc

am annonam non nimis care vendat. Et ne r. l. f. 423.

foris imperium suum vendatur aliquid alimonie. edit. Baluz.

Nec dissentit Covarruvias. h) Sic si duobus, g) Cod. LL.

altero in necessitate spiritali, altero vero in Antiq. Ca-

corporali constituto, præsentia tua, vel alio pitul. ad

modo, simul auxilio esse non possis, subveni- leg. Salic. f.

es necessitati proximi spiritali. Quemad- 354. n. 3.

modum & ille, qui periclitatur quoad vitam h) rom. II.

suam corporalem, jure præ illo expectat o- Var. Resol.

pem, qui periclitatur tantum quoad bona a- l. 3. c. 14. n.

lia temporalia. Non negligendi denique 6. f. 247.

sunt in hoc ordine indigentæ & necessitatis

gradus, monente Reginaldo, i) quam triplicem i) Præu. For.

posse esse docet; extremam, gravem & com- Pen. l. 4. c.

muniem, ita ut cæteris paribus hæc illi cedat, 20. sect. 2.

uti & supra Ciceronem loquentem audivi- n. 250.

mus.

§. 30. Ordinate præterea jura Charitatis exercentur, si habita ratione, ut dictum, graduum necessitatis, quam indigens patitur, officia præstantur actibus convenientibus; hoc est, pro ratione & ordine graduum necessitatis præstitis. Ita locando, vel mutuando rem suam, subvenire licet, non necessario donando, si v. c. is qui indiget extreme in uno loco, bonis abundat in alio; vel humana fa-

Vv 3 cul.

cultate in presenti destitutus, spem habet non dubiam tantum bonorum consequendi, ut accepta restituere possit: Dandum etiam

a) *Reginald. l. 5. n. 20. f. 145. Syl. Sum. §. Eleemos. §. 31.* licet tali sit, ut nil inde speretur. Donandum vero illi, qui & bonis, & facultate, atque spe, talia acquirendi penitus caret. a)

b) *Antoin. Sum. P. II. tit. l. c. 24. §. 3. f. 99.* §. 31. Nimirum non ordinem tantum personarum, sed & rerum, charitas in agendo amat, & secundum illum jus agendi largitur, ceu ex supra dictis sæpius patuit, Probat Charitas hunc agendi ordinem ratione

a) *I. B. P. l. 3. §. 3.* personæ, *Grotio* a) etiam observatum, ut, *ubi par malum imminet, non vetemur nobis potius, quam aliis consulere.* Ex quo sequitur, quod & ex charitatis permisso, *vitam propriam, e- jusq; tuitionem, aliorum vitæ praponere liceat,* monitum & *Zieglero.* b) Etsi vero vitam su-

b) *Noe. in Gror. l. c. 1. §. 3.* am, etiam cum cæde petulantis inuasoris, defendere concessum sit, cum cæteris paribus charitas à seipsa incipiat, ceu norma & ratio proximum diligendi; non tamen censendum,

c) *I. B. P. II. §. 10.* si cui periculum imminet accipiendæ alapa, aut

d) *Moral. 99. tom. 2. tr. 29 c. 3. n. 50.* mali finitæ, charitatem largiri jus id arcendi licet aliter videatur, *Filiucio* d) item, *Lesio,* e) *Escobari,* f) at-

e) *de §. I. l. 2. c. 9. d. 12. n. 17.* que aliis, ad quos provocant, Repellere enim tantum talem, non vero occidere per-

f) *Theol. Moral. tr. 1. Exam. 7. c. 3. §. 3. n. 46.* missum est. Neq; sui etiam officij esse censet charitas, læsionem, quæ illata capitis non meretur pœnam, & reparari potest, arcere

cum lædentis periculo æterni supplicij, & ja-
ctura

Aura vitæ ipsius. Lætionem hujus tantum
 seculi, circa bonum aliquod fortunæ, quod
 revera non aufertur, in proximo charitas,
 cujus est *non irritari*, & *παροξύνει*, sed *omnia*
sustinere, *πάντα ὑπομένειν*, g) non licet æstimare
 permittit, ut, quem sincere amare debemus,
 optime ei, ac nobis ipsis cupiendo, illi infe-
 ramus malum infinitum, æternum, suffum,
 ob culpam, quam salva nostra dignitate, quam
 lædere intendit, bene eidem condonare po-
 tuimus, atque possumus, etiamsi Nobilis
 sis, h) Nec novam legem, sed legem Cha-
 ritatis, cujus eadem semper fuit ratio, urfit
 Christus, i) jubens ut alapam potius accipe-
 pere malimus, quam ut cor ad nocendum
 proximo habeamus. Minus juris datur ad
 eadem accepta alapa, si qui eam impegit fugi-
 at, ad honorem ut ajunt recuperandum; ne
 quidem *speculative* disquirendo, ceu opinan-
 tur *Lessius*, k) *Tamburinus*, l) non dissentiente
Reginaldo. m) Nam id non defensionem, sed
 potius ultionem privatam spirat, & alia ratio-
 ne, judicis auxilio, quod vix continue cessa-
 bit, recuperari potest, si illata injuria, de di-
 gnitate aliquid deliberaverit. Tantum abest
 ut in praxi ficta hæc Charitatis concessio tuta
 sit, ceu opinatur *Henriquéz* apud *Escobarem*; n)
 justa censura notante disciplinam hanc, man-
 suetudini & Charitati Christianæ contrariam,
 etiam Facultate Theologica Lovaniensi, o)

g) 1. Cor. 13.
5. 7.

h) contra
Less. l. c.

i) Matth. 5.

k) de l. 1. c. 1.
l. 2. c. 9. dub.
12. n. 80.

l) Explic.
Prax. l. 6.
c. 1. §. 3. n. 36
f. 236.

m) Prax. P.
P. l. 21. c. 5.
n. 63. f. 639.

n) l. c. n. 47.

o) art. 4.

- perniciosam damnante Innocentio XI. Pontif. An. M. DC. LXXXIX. Fer. I. d. 2. Martij. p) Minus adhuc charitatis habet propositio Amici, q) asserentis, Clericos & religiosos posse bonorem ex virtute & sapientia natum cum mortem ex inculpata tutela, etiam cum morte invasoris defendere: quin interdum lege saltem charitatis videri ad illum defendendum teneri, si ex violatione propria fama integra religio infametur. Elati quippe animi ab omni patientia Christiana remotam impotentiam, & privatæ inde natæ vindictæ furorem, hæc spirat assertio. Aliter docet exemplum Magistri Charitatis, qui λοιδορούμενος ἐκ ἀντελοιδόρου, cum maledictis incessetur, non recessit maledicta, r) tantum abfuit, ut eadem suorum hostium spiraret. Rectius Iohannes Hussus: s) Charitativa correctio non est contumelia, multo minus cædes, sed ex odio procedens, præsertim si fit in propriam vindictam.
- p) Propos. 30.
 q) Tom. 5. disp. 36. n. 18. in Theol. Moral. P. III. p. 280. n. 7.
 1) 1. Petr. 2. 23.
 s) h. l.

§. 32. Intuitu ordinis hujus, qui dignitatis & præstantiæ ratione inter res ipsas intercedit, easque inæquales facit, jus istius rerum defensionis, quæ ad eadem usque ejus, qui res nostras impetit, progrediatur, charitas non semper largitur. Adi Syracidæ: a) Perde, inquit, argentum propter amici & fratris temporale commodum. Si itaque propter fratris commodum temporale, ad avertendum majus incommodum, casu deficientis commodi exoriturum, damnum aliquod

quod temporale & fortunarum mearum pati debeo; multo magis debeo tolerare minus malum rei familiaris, quam ut semper, & ob cuiusvis rei damnum, etiam injuste acceptum, ad eandem proximi descendere velim. Consentit B. Hülfemannus. b) Tum ob-
stare Charitatem per modum precepti, Grotius c) *rept. Frat. p. 31. §. 42.*
 ait, si res sit, qua minimum valeat, & proin-
 contemni mereatur. At Pufendorfius, d) si ra-
 tio, inquit, suadet, rem qua minimum valeat, d) *l. N. G. 2. §. 16.*
 eaq; propter contemni mereatur, non ita acriter
 esse defendendam; id non fieri in gratiam furis
 aut raptoris; sed ne ipse propter exiguam rem
 multum molestia suscipiam, aut humili nimis
 animo, avarusq; videar: Quæ ratio non nisi
 suaforia est, ad omittendum id quod jure ali-
 as liceat; recte vero in casu posito à Grotio
 salva charitate non licere existimatur. Cha-
 ritati autem Pufendorfius e) *l. 1. v.*
 professum, qualis est raptor rei meæ, etiamsi
 reparabilis sit, hactenus duntaxat locum esse ar-
 bitratur, quatenus probabilis spes allucet, eo mo-
 do istum ad pœnitentiam injuriarum, & com-
 ponendam pacem moveri posse. Verum has ori-
 gines charitas hostibus debita non agnoscit,
 impulsivum licet exercitij ejusdem spes talis es-
 se possit. Sed manet inter hostes, qui consan-
 guinei ejusdem fidei sunt, certe manere debet,
 adhuc vineulum Charitatis, quæ ex fide na-
 scitur; inter omnes autem homines, exorto
 bello, vinculum Charitatis universalis, quam

Vv s cum

cum ipso jure naturali coincidere supra diximus ; impediatur licet utriusque exercituum, in quantum id necessitas finis belli, qui est victoria, & quæ hanc sequi debet, Pax, requirit. Suo itaque loco relicto, quod civitates super hoc statuerunt : In statu naturali, vel etiam in statu civili, si lex, uti apud Athenienses, memorante *Demosthene*, f) talis fuit, per vim aliquid auferentem impune defensionis gratia occidere permittit, nego id salva charitate fieri, cum rei amissæ recuperandæ alia ratio suppetit. R. Cte quippe *B. Augustinus* : g) *Quomodo apud divinam providentiam à peccato liberi sunt, qui his rebus, quas contemni oportet, humana cade polluti sunt ?* Nec tamen ita nude etiam probaverim sententiam *Lessij*, h) *Escobarj*, i) *Bonacina*, k) *Tamburini*, l) & aliorum, statuentium, licere occidere volentem mea bona alicujus momenti ; magni momenti, ait *Lessius* ; injuste occupare, si ea aliter defendere nequeam. Etiam contra *Ex. 7. c. 3.* charitatem esse negat *Bonacina*, m) occidere furem surripientem res meas, quas non possum iudicio recuperare, nisi cum magno molestiis. Non enim sic à quantitate materiæ, sive parva ea sit, sive magna, vel à molestia, & difficultate rem raptam recuperandi, quid hic charitas concedat, derivandum videtur, sed potius à necessitate indigentis, & inde dependentis incolumitatis, ita ut censendum sit, eadem à charitate concedi pro defensione

f) in *Art. Socrat. s. 436.*

g) *I. de lib. arb. c. 1.*

h) *de l. c. 2. l. 2. c. 9. dub. 11. n. 66. sqq.*

i) *Theol. Moral. tr. 1.*

Ex. 7. c. 3. n. 42.

k) *Theol. Mor. t. 2. f. 672. n. 1. sq.*

l) *Explic. Decal. l. 6. c. 1. s. 2. n. 1.*

m) *l. c.*

re-

rerum, sine quibus incolumes esse nescimus, quæ eadem concedit pro ipsa incolumitate; cum qua pari passu iudicio charitatis ambulare necessitatem commoditatis, non credendum. *Omnibus animantibus*, inquit *Ambrosius*, n) *innascitur primum salutem tuere*; n) 1. *Offe. c.*
Cavere quæ noceant, expetere quæ profint, ut 27.
pastum, ut latibula, quibus se à periculis, im-
bribus, sole, defendant, quod est prudentia. Mo-
 rali sane æstimatione idem est, sive directe quis vitam meam impetat, sive indirecte res meas impetendo, sine quibus vivere non possum. *Tutela*, ait *Seneca*, o) *certissima ex o) Epist. 121,*
proximo est, sibi quisq; commissus est. Præter-
 ea, uti charitas societatis civilis securitati, & ut certa & tuta sit cuique rerum suarum possessio, & custodia, plurimum favet, & pro fine eandem habet; ita non solum probat, summæ potestatis & iudiciorum autoritate fures raptoresque supplicio capitali affici, si à scelere aliter deterreri se non patiuntur; verum etiam cessante iudicis copia, continue inprimis, vel eodem iubente, aut lege permittente, concedit rerum, maxime necessariarum, talem defensionem, quæ vi illatæ repellendæ respondeat; licet, raptoris conatu violento ulterius procedente, si aliter quiete, & rerum, sine quibus vivere non possum, securitate mihi gaudere non datur, ab illius superveniente cæde eadem quærat; modo id non fiat, vel ex avaritiâ, vel odio, vel affectu nocen-

cendi, vel studio vindictæ, vel alia perversa libidine, atq; furore exacerbationis. Minus difficultatis res habet casu, quo ob raptoris violentiam simul etiam vita mea periclitatur. Quæ justitiæ sunt consentanea, quando aspera, extremo necessitatis casu etiam Charitas tandem, licet invita, permittit, ceu ultimum & adæquatum remedium: Justa quippe, non cæca est. Ne dicam de Charitate alteri proximo, domesticis scil. quibus

p) 1. Tim. 5. providendum, p) debita; & quod Charitatis
 6. 2. Cor. 12. non sit, uni indulgendo pluribus nocere, at-
 14. que sua patientia irritare improbitatem adver-
 sariorum, ut sumant inde licentiam pejora per-
 petrandi, & plures ledendi; vel exemplo alios
 ad similem petulantiam incitare, ut loquitur B.

q) LLoc. P. Chemnitius. q) Aliter tamen habendum, si
 11. de Vind. raptorem major ad rapiendum agit necessitas,
 f. m. 139. quam me ad retinendum: Concedendum e-
 nim tunc ad usum id, quo ego commode ca-
 rere possum; cum inter homines sit natura
 conjuncta societas, monente Antipatro apud

r) 3. Offic. 12. Ciceron. r)

§. 33. Reciproce etiam se charitas ha-

a) Matth. 7. bet, Christo explicante: a) Omnia quaecumque
 12. volueritis, ut faciant vobis homines, sic & vos
 facite illis; ita ut sit æqualitas, quæ non vult,
 ut aliis ita beneficiamus, ut illis sit *ἀνάσσειν*, re-
 laxatio. *ὅμῶν δὲ ἀλίψης*, nobis vero afflictio;
ἀλλ' ὅτι ἰσότητος, sed ut ex æquabilitate; &
ὅπως ᾗσῶν ἰσότης, ut fiat æquabilitas, monente

Pau-

Paulo. b) Sequitur hinc charitatem jus largi b) 2. Cor. 9. 13. sq.
 giri ad recipiendum, postulandum etiam, *cen-*
sus annuos ab illis, qui pecunia nostra nego-
 tiantur, lucrantur, & commoda sua parant, in
 compensationem lucri cessantis, & præstiti
 officij non necessarij; cum & nos illius usu
 res nostras augere potuerimus. Utriusque
 contrahentis rationem habet Charitas. Non
 hoc est *ex calamitatibus pauperis sibi ipsi redi-*
tus excogitare, & opulentiam colligere, quod
 merito Basilius c) *ἡσυχολωὶ ἀπανθρωπία,* *exces-* c) Homil. 4.
sum inhumanitatis habere dixit. Nec assertio ad Psal. 14.
 hæc Lombardorum & Trapezitarum causam a-
 git, quæ superioribus temporibus in Belgio
 magnas lites peperit, impugnantibus Theo-
 logis Batavis usuram mordacem & gravem,
 cum pauperibus non exercendam, ceu patet
 ex Responso Facult. Theol. Lugdunens. ad Pre-
 sbyterium Amersfurtan. d) Aliud etiam a-
 pud veteres fuit *usura*, aliud *census*. Ipse Ca-
 rolus M. ctsi omnibus omnino interdictum esse
 voluerit, e) *ad usuram aliquid dare*; postea *jectum. edit.*
 tamen, urgente necessitate belli, consensit, f) *P. 52.*
ut sub precario & censu aliqua pars Ecclesiæ e) *Capitul.*
pecunia, aliquanto tempore retineretur, ea con- l. 1. c. 5. s. 6.
ditione, ut annis singulis de unaquaq; casata so- Capp. Regg.
lidus, i. e. duodecim denarij ad Ecclesiam vel mo- Franc. edit.
nasterium reddantur; ne Ecclesiæ vel monaste- Baluz.
ria penuriam & paupertatem patiantur. In
 Synodo jussione Apostolica à Bonifacio &
 Francorum Episcopis, sub Karlomanno Du-
 ce,

g) *Capp. l. 5. ce*, ita dicitur statutum. g) Quamquam vero Ecclesiastica pecunia non de pecunia numerata præcise intelligi debeat, sed de bonis Ecclesiasticis, censente *Marca* apud *Baluzium*; h) id tamen quod ex bonis istis Ecclesiasticis accipiebatur ad usus belli necessarios, pecunia fuit.

§. 34. In pœnis an, & qua ratione, jus charitatis locum habeat, quaeritur. *Grotius* a) *1. B. P. II. 29. 22.* omnem pœnam, præcipue graviolem, aliquid habere ait, quod per se spectatam non quidem iustitia, sed charitati repugnet, ita ut facile patiatur ratio ea abstineri, nisi major ac iustior charitas quasi irresistibiliter obstat. Verum cum punire, & pœnarum inflictio, si fines illarum genuinos spectemus, b) sit actus charitatis, certumque etiam charitatis exercendæ modum iustitia notet; *αγαθὴ πείρασι τῶν ἁμαρτανῶν οἱ ἰταροφείμενοι*, si qui corriguntur, illis à iusto bene sit, ait *Clemens Alexandrinus*; c) *1. c. 3. f. 116.* Iustitiæ sane repugnabit æque, quod repugnat charitati; cum genuinus charitatis actus, qualis est pœna, iustitiæ respondens, non possit non esse charitati conveniens. In injuriis vindicandis, inquit *Seneca*, d) hæc tria lex secuta est, qua Princeps quoque sequi debet: aut ut eum quem punit emendet; aut ut pœna ejus ceteros meliores reddat; aut ut sublatis malis securiores ceteri vivant. Charitas operatur diversimode ex affectu benevolentissimo in hominis commodum: Unde diversarum

rum

tum virtutum oriuntur nomina, quarum singulae sunt ipsa charitas inadæquate, & sub certo officiorum genere, & agendi modo concepta, & expressa; licet in aliis magis, v. c. in liberalitate, mansuetudine, in aliis minus, v. c. in pœnis, appareat. Injustum proin, quicquid à charitate abit; cum justitia, ut dictum, sit ipsa charitas, quatenus unicuique suum, etiam vindicando, tribuit. Nam & tunc verum est illud *Augustini*: c) *Cogunt sa-* c) *Epist. L.*
pe diversas invenire medicinas, variorum experi-
menta morborum. Charitati hoc in puniendo inprimis curæ est.

§. 35. Charitatis etiam est *correptio* ob malos mores facta. Obligat enim divina lex, scripta etiam, homines rationis compotes, ut servatis prudentiæ, justitiæ, æquitatis, & charitatis regulis, proximum errantem, ejus commendandi gratia, corripiant. *Corrumpendo corrumpies proximum tuum*, præcipit Jehova. a) a) *Levit. 19.*
 Corrigunt Principes & Magistratus subditos; 17. *Matth.*
 iudices delinquentes; parentes liberos; ma- 18. 15.
 gistri discipulos; patresfamilias suos dome-
 sticos: Corrigit at & par parem, privatus
 privatum; & sic etiam gens gentem. Illi
 ad corrigendi officium obligantur non solum
 ex lege charitatis, monente *Basilio*, b) sed &, b) *Reg. Mor.*
 monente *B. Hülsemanno*, c) etiam ex lege ju- *L. II. c. 2.*
stitia, rectoriæ scil. ad quam exercendam in su- c) *de Cor-*
 os specialiter sunt vocati. Hi vero correctio- *rept. frat.*
 nem istam præstant ex sola lege, uti *B. Vir* *S. 7. n. 51. p.*
 tur. 33c

rursus loquitur, *charitatis*, quæ & ipsa tamen justitia est, universalis scil. *sub fine & intentione emendandi fratrem, & lucrandi eundem,*

d) *Marth. 18.*
 18. *Gal. 6. 1.*
 e) *Serm.*
XVI. de
Verb. Dom.

d) juxta illud *Augustini*: e) *Ideo debemus amando corripere, non nocendi avilitate, sed studio corrigendi.* Debetur sic etiam jure naturæ infuso, quo teneor à proximo declinare ea, quæ ipsi nocitura videntur, & à via aberrantem reducere, sicuti hoc officium charitatis ab aliis expecto, atque postulo. Præstatur etiam, & præstari debet ex affectu, quem proximo debeo, æquali intensione dilectionis, cum gradu quo meipsum diligo, & sic ex charitate; quæ ibi, ubi peculiaris vocationis ratio ita postulat, etiam per officia istius vocationis, illa animando, se exerit. Correctionis hinc officium illorum esse dixit *Isocrates*, f) qui sunt *ὀνομακῶς ποῖς πᾶσι ἔχοντες,*

f) *Rusir.*
sub inst. p.
m. 476.
 g) *Padagog.*
l. 1. c. 9. f.
 124.

f) *in alios animo bene affecti.* Eleganter hoc ex nostris *Clemens Alexandrinus* g) his declarat verbis: *Ἐλεγχῶ καὶ ἐπίπληξις, ὡπερ ἔν καὶ τῆνομα ἀνίπῃς, αὐτὰς πλῆξαι βυχῆς εἰσὶ, σφραγιζέτω τὰς ἀμάρτιας, καὶ δύνατον ἀπέργεσαι. Εἰς ἧ πλεῖ σφραγισώμεν ἀγνοῦν, τὸς εἰς ἀκολασίαν ὑποφρεσμένους,* reprehensio & increpatio, sic-
 ut vel ipsum *græcum* nomen significat, sunt ipsi

h) *de Cor-*
rept. Frat.
 i) *Theol.*
Conscient.
tom. 1. pag.
 1103. 1109.
 111. 597.

ius animi, qui peccata castigant, & mortem prohibent: ad moderationem autem & temperantiam deducunt eos, qui feruntur ad intemperantiam. Præclare hanc doctrinam explicant *Hülsemannus*, h) & *Dannhavverus*. i)

Se.

Sequitur hinc, licere Europæis Barbaras nationes, apud quas sacrificia humana, carnum humanarum esus, & alia immania grassantur, hoc nomine corripere, atque ne talia committere pergant, urgere. Quid enim immanius, quam *cruore humano idolorum labia illinire?* ceu de Barbaris novi, qui sic vocatur, orbis refert *Petrus Martyr ab Angleria.* k) Ex *ecrabile certe humano generi facinus fuit, ut cum Lactantio l) hanc bestiarum superantem feritatem exprimamus, quando, ut scripsit Iohann. de Summaraga, m) incola urbis Mexicana Diu suis annuatim ultra viginti millia puerorum, puellarumq; corda sacrificarunt.* Ex *charitate cum erga errantes, tum erga caecos innoxios, à cæteris gentibus furor hic corripiendus est.*

k) *de insul. invent. p. 337. in reb. Ocean.*
 l) *1. de fals. relig. c. 21.*
 m) *Epist. ad sui ord. con- greg. ann. 1572. 6. Nov. orb. insul. f. 606.*

§. 36. Charitatis præterea, & æquitatis, debitum est illud *temperamentum juris belli,* a) quo mitigatur iste armorum rigidus usus, iustitia externa tantum, & facti licentia impune munitus; cum nec in bello vere iustum & licitum sit, quod Charitas prohibet, quæ neglecta pudore delinquentes suffundit. Et quod de mancipio dixit *Seneca,* b) etiam ad hostes applicare licet: *Cogitandum scilicet, non quantum impune pati possint, sed quantum tibi permittat æqui boniq; natura,* h. e. Charitatis universalis, quæ parcere etiam captivis, & pretio paratis jubet. *Cogitate,* inquit *Platæenses, de urbis suæ excidio questi, ad Athe-*

a) *Num. 21. 15. 199. 2. Paral. 28. 8. 199. 13. 199. 2. Reg. 6. 23.*
 b) *1. de Clem. c. 18.*

c) *Platonic.* nientes apud *Isocratem*, c) *εἰ δίκαιόν ἐστιν, ἰσὺν*
p. m. 638. *πληκτέων ἐγκλημάτων ἕως ἀνόμου, καὶ δεινὰς*
ποιῶν τὰς πινυείας, an æquum sit, ob tanta
scilicet crimina, tam iniquas & acerbis exigere
pœnas. Interficere in bello iusto hostem Cha-
 ritas non prohibet, hostium res perdere, ter-
 rasque illorum vastare permittit, bello etiam

d) *Luther.* capta retineri non improbat, d) quando ita
s. III. Alren- finis belli jubet, ejusque necessitas, & justitia
burg f 664. commutativa non repugnat. Ab hac quæ
Dieteric. de abeunt regula, jus belli quidem, externum
grad. mili- nimirum, defendit, sed uti justitia, ita & cha-
tar. ritate, quæ inter hostes non penitus cessat,
 invitâ. Eximie *Cicero*: e) *Suscipienda quidem*

e) *L. Offic. II.* *bella sunt ob eam causam, ut sine injuria in pa-*
ce vivatur. Parta autem victoria, conservan-
di sunt ij, qui non crudeles in bello, nec imma-
nes fuerunt. Non enim vinculorum hu-
 mani generis, inter quæ refertur Charitas, &
 omnium humanorum jurium penitus fieri
 bello dissolutionem censeretur debet, quod usus
 belli non nisi subsidiarius sit, cum nimirum
 quies gentium non nisi armis obtineri pos-
 sit. Quare illa tantum Charitatis, atque na-
 turæ jura hosti denegari juste possunt, quo-
 rum exercitium non nisi statu pacato dari pot-
 est, quæque bello fortiter ad victoriam, &
 pacem consequendam gerendo obstant. Un-
 de sicut hosti non omnia jura naturalia salva
 possunt relinqui, qui alioqui nec cædendus
 foret, ita nec omnia jura Charitatis. Ne di-
 cam

eam, mutato rerum statu actus & opera Chari-
 tatis fieri, quæ tali non dato, p. o talibus
 non habentur, præclare id docente B. nostro
Luthero. f) Unde *Grotius*, g) præcipit, inquit,
de diligendis & adjuvandu singulis ita impleri,
nisi major ac justior dilectio impediatur. Eximie
Ambrosius, h) fortitudo, inquit, qua vel in bello
 suctur patriam a barbaris, vel domi defendit in-
 firmos, vel a latronibus socios, plena est justitia,
 & sic etiam Charitate. Laudandum itaque
 est *Grotij* i) institutum, id quod gentium jure
 externo, etiam contra Charitatis & Justitiæ
 internæ regulas impune licet, ab eo quod æ-
 quitate naturali, & interna justitia honestum
 est, diligenter distinguendis; cum *Albericus*
Gentilius, k) quid in læsione hostis liceat, non
 ita distincte docuerit.

f) *rom. III*
Altemb. f.

664.

g) *l. B. P. 1.*
2. 8.

h) *l. de Off.*
fic. c. 27.

i) *l. B. P. 3.*
c. 4. c. 10 § 99.

k) *de l. B.*

§. 37. Quanquam vero omnis actio
 Justitiæ universalis, & jure naturali præcepta,
 sit actio quoque Charitatis, cum ad justitiam
 universalem nil referri, & lege naturali præ-
 ceptum dici possit, nisi ex affectu sociali pro-
 ductum in proximi tenet utilitatem, ita ut,
 ceu supra jam notatum, Charitatis notio præ-
 ter Justitiæ & juris universalis officia, etiam
 affectum, ex quo proficisci debent, exprimat:
 Non penitus tamen improbari debet, si cum
B. Bæclero a) nostro quis inter *legem Charita-*
tis, & consilium distinguere velit. Quanquam
 enim istud consilium non ad majorem agen-
 tis perfectionem faceret quid possit, quam

a) *Comm.*
Grot. P. II.
l. 2. c. 1. n. 8.
p. 11.

lex ipsa Charitatis postulat, cum qui legi satisfacit, satis perfectus sit ; nil tamen impedit, quo minus ardentior in proximum affectus, quo *melius & expeditius finem consequatur*,

b) 1.2.9.108. *1ur.* uti loquitur de consiliis *Thomas*, b) atque *ars. 4. res.* nihil omittat inexpertum, tale quid commendet, quod certa ex causa utile videri queat. Sic ex heroicæ Charitatis consilio, at-

c) *H. E. l. 3. c. 20.* que motu, *S. Johannes*, scriptore *Eusebio*, c) juvenem quendam, de quo supra etiam aliquid diximus, Episcopi cujusdam, cui eundem commendaverat, nimia indulgentia corruptum, è latronum, quorum Dux factus fuerat, satellitio revocaturus, accepto equo properavit ad illorum latebras. *A latronum vero excubitoribus captus ; neq; fugiens, neq; directans, sed clamans, ducite me, inquit, ad Principem vestrum :* Et ad eum perductus, non recessit, priusquam eundem *Ecclesie restituisset.* Non ex debito legali Charitatis præcise hoc fecisse *D. Johannem*, inde concludi posse videtur, cum quod ad latebras latronum ordinarie nemo evocetur ; tum quia, ut *B. Dor-*

d) *Theol. (schem d)* loquitur, *proximum tenemur diligere, sicut nosmet ipsos, nosmet ipsos autem nunquam ita ordinate diligere possumus, ut proximo vitæ periculum, quale S. Johannes adiit, velle debeamus, quo, nostris difficultatibus spiritualibus vincibilibus, quales erant juvenis principis latronum, in quas sponte se conjecerat, subveniatur.*

niatur. Charitas est præcepta, non item omnis modus ex Charitate agendi.

§. 38. Habet tamen & hoc jus ex consilio Charitatis agendi suos terminos: Nimirum *πὲρ* SICUT: Quod ultra, ἀλόγως. Diliges proximum *sicut* teipsum, non plus, quam teipsum. Ordinata Charitas subministrat consilium etiam ordinatum, nec tollit *ἐαυτοφιλίαν*. Charitas ordinata, in eodem gradu diligendorum, incipit à seipsa. *Ordinarie* etiam, notante *Dorſcheo*, a) *in eodem genere bonorum* a) *l.c. §. 242.* nobis non impositum est, ut nobis proximum præponamus, quanquam propter majus bonum proximi, minus bonum nostrum postponere debeamus. *Pari dilectionis conditione nobiscum esse debet proximus, tam quoad corporalia, quam quoad spiritualia.* Excessus ergo amoris erat, cum Pylades se Oresten esse clamaret, ut pro illo necaretur. Non tollit etiam hoc consilium Charitatis ordinem in vita sociali necessarium, vel proprii muneris functionem; ex potiori causa necessariam, vel rationem honesti. Unde non probandum factum Paulini Nolani, apud *Rosveydum*, b) *ex Gregor. Dial. 3. c. 1.* semetipsum, officio Episcopali deserto, certe neglecto, captivum Vandalici regis in Africa genero tradendo, filium viduæ cujusdam redimentis. Tandem abest ut laudetur factum Pambi, Monachi Alexandrini, in lupanaria ingressi, sub prætextu habendæ

b) *Vir. Paulin.*

consuetudinis inhonestæ, quo impudicos converteret, Dantur aliæ conversionis occasiones,

ARTICULUS III.

De

JURE PATIENTIÆ.

§. I.

Quid justum sit, & liceat, & ad quid obligemur ex lege *Patientiæ* inquirunt, non improbamus, licet insufficientem, etiam Christiani, Gentilis *Cicero* a) disciplinam, cui *Patientia* dicitur *honestatim, aut utilitatim causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpissio*; v. c. si quis pro Christo, & vera religione exilium, imo mortem pati potius velit, quam ejurata doctrina Evangelij, & abnegato perfide Christi nomine vivere, Unde *B. Augustinus* b), *Patientiam esse ait, qua mala a quo animo toleramus, ne animo iniquo bona deseramus, per que ad meliora pervenimus.* Conservat quippe, ne ratio tristitiæ succumbat, & doloribus cedentes, rebus etiam adversis fracti, officio nostro indigna committamus, & in majora mala incidamus. Legendi *Thomas*, c) & qui eum sequitur, *Vincentius Beluacensis*, d) Unde rursus *Augustinus*, e) hoc nomine & *Aquinati* laudatus, *patientes proprie tales malle, ait, mala*

non

a) l. 2. de in
Geni. n. 37.

b) r. 17. opp.
de patient.
c. 2.

c) 2. 2. q. 136.
art. 1.

d) Spec. Moral.
l. 1. p. 3.
d. 86.

e) l. c.

non committendo ferre, quam non ferendo committere.

§. 2. *Hugo Grotius* secundum Christianorum disciplinam jura Patientiæ explicaturus, quæ cum ob doctrinæ sanctitatem, tum ob exempli sublimitatem in Christo, a) eximii-Cypriano b) prædicatam, omnium maxime illustris est; cum *Christum majoris patientiæ Magistrum* in N. T. constituens, c) eundem, cum *toties crucem nos subire jubeat, exactiorem patientiam requirere* asserit, d) sanioris Christianæ disciplinæ formulas, & ὑπαινόντων λόγων non servat. Nil novi enim, quod prius in lege recte intellecta non continebatur, à nobis Christus exegit; qui nec præceptum de non occidendo completius tradidisse censi debet, ceu in rem præsentem eunti patet; e) sed qui legis implendæ gratia potius venit, & à Phariseorum corruptionibus eandem vindicavit.

§. 3. Res illæ arduæ ac difficiles, in quarum perpeffione Patientia consistit, sunt omnis generis mala, quæ animum, corpus, vitam, & fortunas, honorem & famam petunt, & destructum nonnunquam eunt: Injuriz v. c. tam reales, quam verbales, violenta stupra, exilium, rapinæ, incendia, cædes &c. Mala quæ religionem, ejusdemque libertatem, & jura concernunt; & similia. *Late patet patientia virtus*, inquit Cyprianus, a) & *ubertas ejus, ac largitas, de unius quidem nominis fonte*

a) 1. Petr. 2.
21. Job 13. 15.
c) 15. 12. sq.
b) Serm. 3.
de bon. pat.
f. m. 199.
c) 1. B. P. L.
2. 8
d) 1. B. P. L.
4. 7.

e) *Stephanus Phoenician.*
diff. 19. q. 38
p. 214. sqq.
Calov. Bibl.
Illustr. t. 1.
ad l. lud. c.
16. f. 727.

a) Serm. III.
de bon. patientis.
f. m. 204.

proficiscitur, sed & exundantibus venis per multa
gloriarum itinera diffunditur, nec proficere ali-
quid in actibus nostris potest ad consummandam
laudem, nisi inde consummationi accipiat firmi-
tatem. Rursus paulo post addit: Patientia
facit humiles in prosperis, in adversis fortes, con-
tra injurias & contumelias mites, docet delin-
quentibus cito ignoscere, si ipse delinquas dim, &
multum rogare: tentationes expugnat, perse-
cutiones tolerat, passiones & martyria consum-
mat. Tristitia hæc mala appellantur, & justis
accidunt; differuntque ab illis, quæ turpia
mala dicuntur, & ceu merita malæ causæ to-
lerantur, v. c. pœnæ capitales, mulctæ, & quæ-
cunque ob delicta à Magistratu infliguntur.
Et si enim in his perferendis Patientiæ etiam
detur locus, & ad pœnas tolerandas per le-
ges obligetur reus, ut justitiæ satisfiat; non
usque adeo tamen illustre hoc Patientiæ o-
pus est, quam quod in aliis malis, tristibus sc.
perferendis, illucescere, atque suam vim exe-
rere debet. Ποιον ἴδ κλέος εἰ ἀμῆτάνοντες
καὶ κολαφιζόμενοι ἕσπομενῶτε; quæ enim est glo-
ria, si cum peccantes alapis cadimini, suffertis?
jure quærit Petrus, b). Sane Quintilianæ c)
impat. entiam potius, quam Patientiam in no-
centibus damnatis videtur probare. Hoc,
inquit, ab afflictibus vestris omnium mortalium
nomine peto, ne cui nocenti pœna præstetur ar-
bitrium. Levat omnes cruciatus, omnem dolo-
rem, præparata mentem composuisse patientia.

Falli-

b) 1. Epist. 2.
20.

c) Decla-
mat. XI.

*Fallitur quisquis humana tormenta sola nomi-
num atrocitate metuit, nulla pœna est, nisi in-
vito. Non habemus ullum nisi ab impatientia
dolorem, & ut aliquid crudele, scævum sit, metus
facit. Et rursus: Tunc est pœna, cum periturus
trepidat, hæret, cum restringit supremo vincula
conatu. Invidendum tamen pœnas sustinen-
ti non est, si Patientia dolorem sibi mitigare
quærit. Qui fruitur pœna ferus est, bene ca-
nit Claudianus, d) legumq̄, videtur vindictam
præstare sibi, cum viscera felle canduerint.*

d) de Consul-
lat. Manl.
Theodor.

§. 4. Illustrior est Patientia, uti di-
ctum, quæ præter meritum illatas injurias,
atque mala, cum quibus conflictatur, æquo
animo tolerat. Hujus alia sunt jura *activa*,
alia *passiva*. De his prius. Notant autem
hæc, cum quid juste, hoc est sine peccato, &
quousque mala quæ eveniunt patiens, qui il-
lis affligitur, tolerare possit; tum quatenus
ad ea subeunda, & toleranda, teneatur & ob-
ligetur. Non enim existimandum est, jure
naturæ, atque Charitatis debito, quæ omnia
sufferre, omnia suscinere dicitur, a) nos simpli-
citer obligari ad perferendam cujusvis mali-
tiosi petulantiam, atque petulantes insultus,
qui, ut nocendi pruritus satisfaciatur, vim aliis
petulanter inferre non cessat. Satis quidem
constat, asseruisse *Ambrosium*, b) *Christianum*,
etiamsi in latronem armatum incidat, ferientem
*referre non posse, ne, dum salutem defendis, pie-
tatem contamines.* Ipse etiam Christus, c)

a) 1. Cor. 13
7.

b) 3. Offic. 3.

c) Matth. 5
39.

ἔγω δὲ λέγω, inquit, ὑμῶν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πο-
νηρῷ, ego vero dico vobis, ne resistatis malo; ita
ut etiam impingenti alapam in dexteram ma-
xillam, & alteram obverti jusserit. Verum a-
liud est defensio sui, injuriæ etiam, atque il-
lorum quæ nocitura videntur, justa declina-
tio; aliud ultio privata. Hanc ignorat Pati-
entia; ad illam vero omittendam, si rite in-
stitui potest, non obligat; quæ injuriam, &
malum in continentem, vel antequam infertur,
vel interim dum infertur, propulsare permit-
tit; hoc quippe est se defendere; non vero

d) Chemnit. ultionem exigere. d) Non major enim est

LL. r. 2. de- in obligatione Patientia, quam Charitas re-
Fund. f. 123. quirir, cujus est omnia sufferre, omnia tole-
rare. Incipit vero hæc à seipsa, & jubet pro-

ximum amare ut nos ipsos, non præ nobis
ipsis. Hinc ex naturæ etiam rationalis instin-
ctu φίλος αὐτῷ πᾶς ἄνθρωπος οὔσιν, amicus

e) 5. de Leg. sibi quisq; natura est, secundum Platonem, e)
f. 605. suique curam atque conservationem omitte-
re nescit. Οὐδεὶς γὰρ ποτε τῷ ἑαυτοῦ σάρκα

ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐτρέφει καὶ θάλπει αὐτῷ, nemo
enim unquam carnem suam odio habuit, sed nu-
trit & fovet eam, Doctore Paulo. f) Ordi-

f) Ephes. 5. nata est Patientia, & animatur Charitate, g)
29. quæ & ipsa ordinata est. Superiorem etiam,

g) Cyprian. judicis, atque aliorum opem implorare eadem
de bon. pat. f. 202. permittit contra petulantiam violentam, &
injustam; modo animus ex dolore, & impa-

tientia acceptæ injuriæ non exacerbatus, nec
pro-

proximo nocere, malumque arcessere cogitet, nec vindictæ cupiditate flagret. Non solum enim Magistratus est Θεὸς δίκαιός σοφιστὴς τὸ ἀγαθόν, DEI minister tibi in bonum, ut Paulus h) loquitur; ἕκδικε vero, eis ὀφείλεις τὸ ἀγαθόν, ultor ad iram ei, qui quod malum est fecerit; sed & homo in adiutorium mutuum generatus est, ex Seneca i) sententia. In mei bonum ergo, hæc est, ut me contra vim injustam defendat, eo, quod à DEO in hunc finem ordinatus est, uti licet; ejus etiam opem implorare, cujus, ut me contra vim injustam vindicet, officium est ex divina institutione. Patet hinc, quid B. Augustino k) responderi debeat, quando, ne quisquam, inquit, hoc ita excusaret, ut diceret, iustum se habere negotium; sed iniquitatem se pati, quam vellet à se iudicium sententiam removeri, continuo talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit Paulus, & ait: Quare non magis iniquitatem patimini. Omnino patienda est iniquitas, ommissa scilicet privata vindicta, si publicæ copia haberi non potest. Scio, inquit Cyprianus, l) plurimos vel pondere injuriarum ingentium, vel dolore de iis, qui adversus se grassantur & sæviunt, vindicare velociter cupere: Hos patienter vult expectare ultionis diem, nec ad vindictam doloris nostri querula festinatione properare. Τὸ μὴ ἀντιστῆναι, ne resistatur Christi, oppositum est, eximie explicante B. Gernonio, m) corruptelis Phariseorum de vindicta,

h) Rom. 13.

i) de Ira l. 1. c. 5.

k) Enchirid. c. 78.

l) l. c. f. 204.

m) l. c. de Vind. f. 125.

Et, contententium, *privatum hominem recte facere, si lege rationis aut seipsum vindicet, aut etiam si privata cupiditate vindicta, contra dilectionem proximi, querat à Magistratu ultionem, non peccare.* Ne dicam, nec ipsum Christum imminentem hostium sævitiam, vel illatas injurias reales, colaphos, cæca excepisse tali Patientia, sed vel fuga, n) vel defensione verbali, o) cum aliter non liceret, sibi contra vim injustam consuluisse; Paulo, Apostolo, Magistratus civilis, gentilis etiam, iudicium & opem implorante p) contra iudicium inimicorum. Nec aliter denique admittit socialitas humani generis. Nam socialiter vivere nequirent mortales, sublata omni securitate, & tranquillitate; omnique injustitia impune invalescente, melioribus à peioribus oppressis, nullum quod socialiter contineret homines vinculum sufficeret. *Ἰχθυοὶ μὲν καὶ θύραι καὶ οἰωνοῖς πετανοῖς, ἕδειν ἀλλήλους, ἵπποι δὲ δίκην ἔδιν ἑπ' αὐτοῖς, piscibus quidem, & feris, & avibus volucribus, se mutuo ut devorent, quando quidem iustitia carent, permissum est, ut canit Hesiodus; q) sed inter homines id non habet locum.* Sanciens itaque natura, ut secure vivamus, atque rerum nostrarum possessione tuta & quieta gaudeamus, hoc ipso probat tutelam & defensionem, qua turbatores hujus tranquillitatis arcantur; *precipue quidem, ut loquitur B. Bæclerus, r) ex prescripto ordinis socialis, summâq; potestatis auctoritate, sed*

n) Job. 8. 59.

o) Job. 18. 23.

p) Act. 25. 10.

q) Oper. & doctr. 4. 277.

r) Com. P. II. in Hug. Greg. p. 17.

sed ubi iudicis, nulla copia, proprio cuiusq; domini auspicio & viribus. Suo interim tempore & loco verum est illud: *Feras, non culpes, quod mutare non potes*; legitimis scil. & convenientibus mediis, & bonis artibus. Si enim Christianus, eleganter rursus monet Cyprianus, s) à furore & contentione carnali, tanquam de mari turbinibus excessit, & tranquillus ac levis in portu Christi jam esse cœpit, nec iram aut discordiam debet intra pectus admittere, cui nec malum pro malo reddere licet, (hoc enim est vindicare, non defendere,) nec odisse.

§. 5. Hic vero quaeritur, annon pacto quis ad talem Patientiam se obligare possit, ut omnia, quæcunque etiam sibi immerenti inferentur, etiam mala, firmitatem animi nostri communiter superantia, sustineat, nec mortem vel vulnera inferenti resistat. Negat Hobbius, quenquam suis pactis quibuscunq; obligari, ne mortem aut vulnera, vel aliud damnum corporis inferenti resistat. Rationes ejus examinat Pufendorsius; b) notatque in quem finem sic disputet idem. Nobis videtur, pactum hoc ita crude & simpliciter initum, contrariari amoris sui ipsius naturali, c) & custodiz sui ipsius jure naturali, & divino, ordinarie præceptæ. In sui etiam destructionem cum aliis conspirare non licet. Unde Pythagoras, d) *πρῆνε, inquit, ὃ παῖς, ἀ σέ μὴ βλάψῃ, ea facito quæ tibi non noleant*; quem

s) de bono patient. f. 208. /

a) de C. G. e. 2. §. 18.

b) Elem. Jur. resp. V. 160 l. 1. def. 12. §. 3; add. l. N. G. 3. 7.

c) Eph. 3. 29.

d) Luc. Cap. 9. 39.

- e) *Com. l. c.* ejusmodi verbis sæpius usum esse *Hierocles* e) p. 202. notavit, ut cum dixit: Ἀλλὰ τὰδ' ἐκτελεῖν, ἃ σὺ μὴ ματέπειτ' ἀνιήσῃ, sed illa perficias. quæ tibi postea non exciuent molestias. Item: Μὴ δὲῖς μῆτε λόγῳ σὺ παρήτη, μῆτε π' ἔργῳ πρῆξασθαι μὴδ' οἴπειν ὅ, π' τοι μὴ βέλτερόν ᾖ, nil tibi vel verbo quisquam male suaserit, aut re, ut facias dicasve, nocens quo tu tibi fas. Licite ad nil se obligare licet, nisi quod habetur in potestate, quod de vita & corpore, ejusque membris asserere non licet: diversa ratio est rerum cæterarum, in quibus nobis plus juris, quod remittamus. Ex superstitione ergo, non genuino Patientiæ fonte oritur, quod de Japoniorum fœminis gravidis referant; quæ accepta pecunia sponte se offerre dicuntur, ut à templum aliquod, vel arcem, aut pontem extructuris fundamento substernantur, quo Dij novo ædificio propitij reddantur. Desperationis etiam potius, quam sanæ rationis consilium fuit Galliz antiquæ Solduriorum, quorum hæc, autore *Julio Cesare*, f) erat conditio, ut omnibus in vita commodis una cum his quidem fruerentur, quorum se amicitia dediderant: Si quid eis per vim accideret, aut eundem casum una ferrent, aut sibi mortem consciscerent; nec mori recusarent. Obtinet hodie hic excessus adhuc apud Barbaros, ceu Africæ, Indiz item, tam Orientalis, quam Occidentalis, rerum scriptores memorant.

§. 6. Cæterum obligationem ad patiendum quod atinet, exoritur illa cum ex legis divinæ, naturalis item, atque Charitatis præceptis, tum ex Christi exemplo ad imitationem proposito, tum ex socialitate humani generis. Docet verbum DEI, veram *Patientiam*, prout Christiana nostra disciplina, & Theologia moralis de illa agit, esse *fructum Spiritus*, a) Eandem quoq. præcipit, b) cum quod ex sapienti, & benigno DEI consilio calamitates nobis imittantur, tum quod ob corrupti seculi mores, & mundi odium, non possint non manere pios, qui non sunt de mundo, variæ tribulationes, & angustia, quas Christus etiam prædixit; c) quæ tamen DEUM diligentibus in bonum cooperabuntur. d)

a) Gal. 5.
b) Rom. 15.
4. Ebr. 10.
36. c. 12. 1.

Unde *Theodoretus*: e) ἰσομονῆς ἢ περὶ ἡμῶν ἄλλων ἀπάντων δόμωδα, ἵνα τὸν περὶ κείμενον ἀγῶνα νικῶμεν, *patientia præ aliis omnibus opus habemus, ut propostæ certaminis victoriam reportemus.* Juris naturalis præterea est, ut pro bono publico, & salute Patriæ, omniumque, quorum licite defensionem in nos suscipimus, vitam profundamus. Debemus enim hanc, tali rerum statu, ex officio, & sic ex ratione *Justitiæ*. Τελειῶν ἢ, inquit *Plato*, f) καὶ πᾶσις ἢ ἀνὰ ἀνάγκη φαίνῃ γίγνεσθαι, πρὶν εἰδέναι δέλιον ἰσομείνωσιν ζυγὸν ἀρχαῶν ἰσὸν χρεῖνων, ἢ λείπειν θυγῆ πῶ πῶλιν, *pro patria si necesse est, mori homo paratus sit, antequam velit aut eversam videre civitatem, jugoq. servium-*

c) Job. 16. 2.
199.
d) Rom. 8.
e) Comm. in Ebr. 12.

f) de LL. l. 6. f. 621

10

- ius subjectam à peioribus gubernari, aut fugam
 e) l. 5. c. 18. ipsam deserere. Ex nostris v. Lactantius g) ita loquitur: Quid ergo iustus faciet, si nactus fuerit aut in equo saucium, aut in tabula naufragum? Non invitus confiteor, morietur potius, quam occidet. Quid enim melius, quid carius esse homini debet, quam innocentia? Vicaria quidem vice pro altero mori non licet, cum eiusmodi libera de vita sua dispositio nulli mortalium competat: Ut meo tamen unius bono velim posthaberi bonum plurium, Caritas non permittit: Nisi plurium vicâ unius potior sit. h) Ex causâ enim superiori, & universaliori cessat jus inferioris; sufferendaque censet Caritas, quæ hoc nomine inevitabiliter eveniunt molesta. Exemplum Christi, i) ut diligamus nos invicem, sicut ille dilexit nos, docet, pro proximo etiam teneri nos ad subeunda, & patienda etiam varia incommoda, mortem quoque, licet non prodige; quando nimirum ratio diligendi ex Charitate superior, potior, & universalior in proximo, quam in patiente datur. Quod-
 k) l. c. f. 200. si in Christo sumus, B. ait Cyprianus k) rursus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ via, qui Christum vestigium salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur, si ut Iohannes Apostolus instruit dicens: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse ambulare. Passus mortem Christus est ex causâ universaliori, pro bono nimirum universi

verſi generis humani, k) ad aſſerendam DEO k) *Job. 11. gloriam miſericordiæ & juſtitia, præſtita pro ſo. 1. Cor. 9. nobis ſatisfactione. Recte itaque fit, ſi pro 15. ſalute animæ proximi, mala in corpore ſuſtinemus, etiam propria vita extremo expoſita discrimini, & rationabili. Facimus enim hoc ob rationem n̄ diligibilis, ex Charitate potior-tem in proximo, quam in nobis patientibus, de quo eleganter etiam *Thomas* l) diſputat. Ita l) 2.2. q.26. ratio boni publici ſuperior oſtendit, propter *art. 3. reſp.* ejus neceſſitatem veram, nobis, in bonis noſtris temporalibus, aliquod incommodum eſſe ſuſtinendum. Unde etiam ſequitur, in communitatis neceſſitate ultima, etiam mete temporali, decere mortales pro ejus ſalutē vitam exponere. m) Laudantur hinc *Sebulun* m) *Dorſch. Theol. Mor. ſer. prac. 5. 253.* & *Naph:hali*, quod cæteris tribubus quieſcentibus, cum *Baracko* in ſumma reipublicæ neceſſitate, contra *Siſſeram* in prælium pro patria, & ejus libertate profeſti fuerint. n) Ita n) *Luc. 3. 18.* nimirum & ſocialitas humani generis requirit, ut pauci, imo & unus moriantur, niſi unitatem perire malimus. Leproſus, nullius alias culpæ reus, exilium quaſi quoddam pati cogitur, ne tota civitas inficiatur. Et licet omnes juris ſui tranquille fruendi cauſa coierunt, ita & omnes extrema hoc nomine pati, ferente ita ſorte immutabili, ſi ſalvam ſocietatem velint, obligantur. Vere *Seneca*: o) o) *de ira 6. 31.* Ad cæcum geniſi ſumus; ſalva autem eſſe ſocietas niſi amore & cuſtodia partium non poteſt.*

Yy

Qua

Quapropter uti vitæ socialis custodia divino imperio homini est injuncta, ita quoque pro illa vitæ ponendæ facultatem, urgente vera necessitate, à DEO accipit. Hinc *ὡς ἀνδρὶ ἀποδύνασθαι καλὸν ἰστέρι τε αἰτίαι, ἰστέρι τε ἐλευθερίας, ἰστέρι τε ἑαυτῷ, ὡς αὐτῶς καὶ γυναίκι ἢ γὰρ τῆς ἑσθ' ἀρρέναν φύσει τῷτο ἴδιον, ἀλλὰ τῆς ἑσθ' ἀγαθῶν, ut Viro pulchrum & honestum, & pro virtute, & pro libertate, & pro seipso mori, ita etiam mulieri. Non est enim hoc proprium masculorum natura, sed bonorum, monente Cle-*

p) l. 4. *Stromas. f. 500.* mente Alexandrino. p)

§. 7. Causa propior, qua data ad patiendum obligamur, est *jus superioris*, & primo quidem DEI. Præstat mori, quam cedere coactioni, quæ nos ad blasphemandum divinum nomen, & peccandum contra DEUM, ad veram etiam religionem abnegandam, adigere laborat. Ita Polycarpus apud

e) H. E. l. 4. c. 15. Eusebium, a) Proconsule Romano Smyrnæ instante, *per Caesaris fortunam juraret, & Christo conviciaretur, & bestias, ferrum, flammamque,*

ni id esset factururus, *minitante, infer, respondit, quicquid lubet.* De Martyribus etiam *Am-
mianus Marcellinus* b) verba faciens, scribit, *quod deviare à religione compulsi, pertulerint cruciabiles pœnas, ad usq; gloriosam mortem in-
zemerata fide progressi.* DEI & Christi causam proderere non licet. Præcipit hic, ut simus

c) *Apocal. 2.* fideles usq; ad mortem; c) nec se abnegemus *coram hominibus, ni velimus, ut & ipse nos coram*

patre suo caelesti abneget. d) Non ergo cum d) *Marb. 10.*
 Gnosticis, & Valentinianis censendum, φο. 33.
 νέα, ut refert *Clemens Alexandrinus*, e) *Ἐὶ ἀ-* e) *4. Strom.*
 τὴν ἑαυτῷ, καὶ ἀδίντω τὸν δεξιὸν θάνατον ὁμολο- *f. 481.*
 γήσατα, eum esse sui occisorem, & sibi mortem
 consciscere, qui per mortem fuerit confessus. Dein
 cum jura civitatis, & imperantium, etiam sint
 jura superioris, ad quorum custodiam cives, &
 subditi, ex fine consociationis civilis obligan-
 tur; non solum ex jussu & lege ejus, qui jus im-
 perij habet, valide obligantur ad varia patien-
 da incommoda, tam belli, quam pacis tempore,
 ad civitatis defensionem, & ejus jura asserenda;
 modo non Davidis, Uriæ mortem quærentis,
 exemplo f) id de industria agatur, ut cives f) *2. Sam.*
 pereant, quos repugnare nō decet, quo minus *11. 15.*
 periculo mortis exponantur, sed stationem
 periculosam occupare, etsi casu ita ferente
 pro ea moriendum sit: Verum etiam tene-
 tur sponte sua patriæ & Principis salutem, ceu
 bonum superius, & universalius, suæ vitæ præ-
 ferre. Hoc tamen asserto non probamus fa-
 ctum *Zopyri*, apud *Herodotum*, g) domi se ver- g) *libr. 3. o.*
 beribus lacerari toto corpore jubentis; na- *154.*
 sum, aures, & labia sibi præcidi imperantis,
 quo *Babyloniam* *Dario*, *Perfarum Regi*, pro-
 deret, hostibus voluntaria mutilatione dece-
 ptis: Aut *Sexti Tarquinij*, virgine à patre in
 foro cadi volentis, explicante *Dionys. Halicar-* h) *Antiq.*
nass. h) quo simulanti transfugam apud hostes *Rom. l. 4.*
 hinc fides esset, ut loquitur *Florus*. i) *Repu-* i) *l. 1. c. 7.*

gnat hoc quippe legi naturali de non ut occidendo, ita nec vulnerando, mutilando se ipso. Custos, non Dominus, suorum membrorum homo est. Nec respectus boni publici factum hoc legitimum reddit; cum ex *εσχαρίσει* erronea ista mutilatio ad hunc finem ordinata fuerit, nec medium ex se aptum sit, ad istum finem obtinendum. Nec cum bono & jure superioris jus & bonum Zopyri, integritas scil. corporis, ita ambulavit, ut isto casu hæc necessario illi cedere debuerit; cum illud nec sic necessarium, nec ejus consecutio ita desperata fuerit, ut tale mediū foret necessarium; *Florus* certe Tarquinium patrem ob factū hoc, *cruentum in suos* appellare non dubitavit.

§. 8. *Codri* factum, quo Athenienses bello vincerent, sumpta famulari veste ad personam occultandam, castris hostium se immiscens, & quo interficeretur, rixas ciens, non Græcis tantum, atque Romanis, sed & Christianis scriptoribus laudatum, tanti nobis non æstimatur. *Immissus enim castris hostium, de industria, imprudenter, rixam ciens*

a) *Hist. l. 1. c. 2.* *interemptus* dicitur *Vellejo Paterculo*. a) Non alio ergo animo ad hostes descendit, quam ut mortem quærendo, ab illis interficeretur, quos etiam *in cadem suam compulisse* dicitur

b) *l. 3. c. 6.* *Valerio Maximo*. b) Sed vir fortis non hoc animo ita simpliciter in pugnam proficiscitur, ut vulnera accipiat, aut interficiatur. Ο' μὲν δάνατο' ἔσσι τὰ τραύματα, λυπηρὰ τῆς ἀνδρείῃς
 ἔσσι

ἡ ἀνορία ἔσται, mores & vulnera forti viro sunt illa quidem molesta futura, & nolenti atq; invito accident, secundum Aristotelem, c) ita ut im- e) 3. *Ethic.*
patienter suam ferat mortem. Nec ab auto- 6. 9.
poriq; indirecta liberat factum necessitas pu-
blicæ salutis, quæ ex Oraculi monito Regem
hostili manu occidere postulabat. Æque fa-
cile enim in pugna hoc contingere potuif-
set: Ne de superstitione, ex qua omnia facta
sunt, quid dicam. Plus laudis mereretur fa-
ctum Leonidæ, Herodotus, d) & Diodoro Sicu- d) 1. 7. 219.
lo e) explicatum, qui idem quod Codrus O- e) 1. 11.
raculi responsum, aut regi, aut urbi caden-
dum, acceperat; nisi superstitio id contami-
naret. Fortissime enim cum suis pugnavit, qui
ad postremum non victi, sed vincendo defatigati,
inter ingentes hostium stratorum catervas occi-
derunt omnes, narrante ex Trogo Pompejo Iusti-
no, f) mortui pro statione, ad quam tutan- f) 2. 11. 18.
dam venerant. Eadem laude excidit illa Va-
lerio Maximo g) tantopere prædicata fratrum g) 4. 5. c. 6.
Philænorum, juvenum Carthaginensium, Pa- *Ext. 4.*
tientia pro patria, qui ut terminos patriæ in
longius injuste promotos assererent, ibi se vi-
vos terra obrui maluerunt. Jus nimirum su-
perioris, & universalius, patriæ nimirum, cui
jus vivendi horum juvenum cederet, isto ca-
su non dabatur, cum punica fraude & perfidi-
dia, quæ jus non parit, egerant. Minime
interim cum his factis comparandum Simso-
nis obitus heroicus; h) quem Epistola ad h) *Judic. c.*
16. 30.

i) c. 11. 32. Ebrzosi) Catalogo Sanctorum inseruit. Divino quippe impulsu, atque auxilio, vires & robur ad columnas subruendas subministrante, & sic Domino vitæ ipsius supremo volente, & probante, cladem Philistinis inferre voluit, & intulit, ædibus licet simul opprimeretur, quarum lapsus cum magna hostium strage conjunctus fuit, quamq; tantum, non sui ipsius necem, intendebat; vocationi suæ ignotus, & divino mandato interno obsecutus.

k) s. P. opp. l. Unde Augustinus, k) non ipse, inquit, occidit, qui ministerium debet jubenti, sicut adminiculum gladius est utenti. Addi meretur ex recentioribus B. D. Seb. Schmidius. l)

§. 9. Jus etiam superioris, Magistratus nimirum, est vindicta. Meipsum ergo privato ausu vindicando cum Magistratus jura involem, quod peccato non caret, melius est injuriam pati, quam privata instituta vindicta aliena involare jura, atque injuste agendo peccare. Cum ergo Christo docente, a)

b) Massb. s. à vindictæ studio & affectu tantum abesse debemus, ut potius malimus novam ferre injuriam, quam illatam vindicare, relinquitur, nos obligari ad patientiam injuriæ, quam convenienti defensione declinare non licet. b)

b) Dunto Caf. Conf. Summus impatiencia stimulus dicitur Tertulliano c) ultionis libido, negotium curans aut gloria aut malitia.

c) de Pati. aut. f. m. 12. §. 10. Contigisse legitur, ut imperantes sæpe fuerint injuriæ in subditos. Varia vero

vero id cum contingat ratione, diversimode quoque de Patientia subditorum casu dato habendum. Vel enim injuria ista subditis infertur ratione religionis, uti Ethnici Imperatores atrocissimis sævierunt persecutionibus in Christianos, nulla neque sexus, neque ætatis habita ratione; vel ratione vitæ; vel ratione bonorum; vel ratione libertatis, aliorumque juri. Si vis infertur conscientiæ, si Ecclesiæ suis orbantur doctoribus, si partim blanditiis, partim minis, partim vi & tormentis religionem ejurare coguntur subditi, vi ista repellenda non sunt, sed, si fuga sibi consulere non licet, quam Christus cõmendat, patienter ferenda, exemplo veterum Christianorum, de quibus ita Tertullianus: a) a) *ad Scævitiq, ex disciplina patientiæ divini agere nos sapul. f. 553.* *is manifestum esse vobis potest, cum tanta hominum multitudo, pars pene major civitatis cuiusq, in silentio & modestia agimus &c. Absit ut indigne feramus ea nos pati qua optamus, aut ultionem à nobis aliquam machinemur, quam à DEO expectamus. Et gloriosus Martyr Cyprianus: b) *Lesos DEI & Christi servos ultio divina defendit. Inde est quod nemo nostrum, quando apprehenditur, reluctatur, nec se adversus injustam violentiam vestram, quamvis nimis & copiosus noster populus, ulciscitur. Patientes facit de securura ultione securitas. Innocentes nocentibus cedunt. Infontes pœniis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes, quod in-* b) *tract. 2*
contr. De-
metr. f. mo
147.*

ultimum non remaneat quodcumq; perposimus &c.

c) *I. B. P. I. Annuit Grotius.* c) Et Gramondus, d) una, inquit, *fuga contra Reges defensio, seu odio, seu amore caleat* : Laudatque Mommoranciam,

4. 4. 19.
d) *Hist. Gall.*
l. 2. p. 142.

Condæo nuptam, invictæ pudicitæ adversus regios amores foeminam, quæ *cum infracta diu resistisset, tandem cum marito, cui ex summa autoritate metus intendebatur, fuga sibi consulerat.* Idem locum habet in aliis Principum injuriis, atrocioribus etiam, & cum extremo patientium, privatorum imprimis, discrimine conjunctis ; idque ex causa universaliori, quæ est publica tranquillitas, & salus omnium ; & jure superioris potiori, injuste licet usurpato, cui patiendo jus inferioris cedere debet. Habet tali casu subditus injuste afflictus jus adversus civitatem, principem, injuste affligentem : sed id DEO curæ manet, qui imperandi & parendi ordinem à privata resistendi licentia inviolabilem constituit. Unde divinæ voluntatis interpret

e) *Rom. 13. 2.*

Paulus : e) Οὐ ἀντιτάσσομεν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς ὀρθῆς ἡγεσίας ἀνδρόκεν, qui resistat potestati, divina ordinationi resistit. Præstat pati durissima ; & injustissima, quam privati commo-

f) *1. Ep. 2.*
13.

di causa, bonum publicum, ordinem humani generis divinitus institutum, turbare. Malum minus tolerandum, ad evitandum malum majus. Unde *Petrus subditos f) servos esse debere monet dominum, non solum bonum, sed & τοῖς ἀδικίαις, qui variis injuriis servos affligunt,*

re-

requirens, ut non male Grotius g) notat, sub- g) *U. B. P. 4.4. ad. Ger- hard. Com. in l. c. p. 313.*
 jectionem, qua injuriarum patientiam secum fe-
 rat. Hoc quam eximie disciplina Christia-
 na tradat, Melito, Sardenſis parœciæ olim E-
 piſcopus, apud Euseb. h) docuit in Apolog. ad h) *H. E. l. 4. c. 25.*
 Antonin. Imperat. Cum enim de novis edi-
 ctis per Asiam contra Christianos promulga-
 tis egisset, subjicit: *Quod si hoc te jubente*
committitur, sit recte factum: iustus enim Im-
perator nihil unquam volet injusti. Et nos cu-
pide martis hujus honorem ferimus. De prin-
cipe etiam verum, quod de patre liberis de-
dit præceptum Epistolæ: i) Πατήρ βου; ἰσα-
ροῦδος, ἐπιμαλῆδος, ὡς χειροῖν ἀπάντων, ἀνέ-
χιδος λυδρῶντος, παύοντος· ἀλλὰ πατήρ κακός
βου; μή π ὡς πρὸς ἀγαθὸν πατέρα φύσει φιλει-
δους; ἔκ, ἀλλὰ πρὸς πατέρα, πατερ (princeps)
est? præcipitur, curam ejus agendam, cedendum
ei in amicis: si convicietur, si verberet, feren-
dum esse. At pater (princeps) malus est? Nun-
quit igitur natura (DEI ordinatione) cum
bono patre (Principe) conjunctus es? Non, sed
cum patre. (principe.) David etsi interne-
 civo odio Saulem suæ vitæ imminere nosset,
 ex Jonathanis indicio, unctus etiam in Regem
 esset, attamen ab omni vi in eundem absti-
 nuit, ejusque furori cessit, petens loca devia,
 ad quærendam securitatem. Hac mente Ly-
 simachus, illustri Macedoniæ loco natus, cum
 Alexandri jussu, quod Calisthenis, libertatis
 non culpæ pœnas pendentis, misertus fuerat,

i) *Enchirid. c. 37.*

ferocissimo leoni esset objectus, feræ victor, magno animo, regis, veluti parentis contumeliam tulit, omni ex animo facti hujus memoria

k) *L. 15. 3. 10. exturbata, scriptore Iustino.* k) Nicolai Sturrij factum laudabile, & comitis Taurelli, su-

pra vidimus : Illud ex *Loccenio*; l) hoc ex *Fa-*

l) *Hist. Suec. l. 7. p. 372.* miano *Strada*. m) Elucescit quoque hic exu-

m) *de bell. Belg. dec. 1. l. 9. p. 463.* perantia patientiæ Turcarum in sustinenda

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* Principum suorum crudelitate, prolixius ex-

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* plicata *Ricaut*. n) quibus persuasum ait, qu'il

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* n'y a point de martyr plus glorieux, que celui

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* de mourir de la main, & de la main propre, ou

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* le commandement du grand Seigneur, & que

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* ceux, a qui ce bonheur arrive, sont emportez im-

n) *Histoire de l'Empir. Ottom. l. 1. c. 3.* mediatem en Paradis. De Kara Mustapha

o) *l. c.* etiam, Visirio supremo, item autor est, o)

o) *l. c.* quod cum aliquando felix plurimis nomini-

o) *l. c.* bus à suis amicis prædicaretur, responderit:

o) *l. c.* *Que pour la consommation de tous ces honneurs*

o) *l. c.* *& pour la juste recompense de sa fidelité, il luy*

o) *l. c.* *manquoit encore le saint martyr, & le bon-*

o) *l. c.* *heur, de mourir par le commandement du Grand*

o) *l. c.* *Seigneur. Dubium licet sit, annon potius*

o) *l. c.* *catus hic homo sancti hujus martyrij vitandi*

o) *l. c.* *gratia hæc ita, quo cæca sua obedientia suo*

o) *l. c.* *placeret Principi, jactaverit, quam quod serio*

o) *l. c.* *illud expetierit. Interim bene à Seneca p)*

o) *l. c.* *dictum : Principes, Regesque, & quocumq, alio*

o) *l. c.* *nomine sunt tutores status publici, non est mi-*

o) *l. c.* *rum amari ultra privatas etiam necessitudines.*

o) *l. c.* *Nam si sanis hominibus publica privati potiora*

o) *l. c.* *sunt,*

o) *l. c.* *sunt,*

o) *l. c.* *sunt,*

o) *l. c.* *sunt,*

o) *l. c.* *sunt,*

o) *l. c.* *sunt,*

o) *l. c.* *sunt,*

sunt, sequitur, ut his quoque carior sit, in quem se respublica convertit. Recte etiam & pie Ebraei, qui Davidi quoque adhererant, anticipati quoque) 2. Sam. 18. 3. cum Absalomo bello, Principem secum in praelium descendere debere negarunt, non exhibu, dicentes: Si namque fugiendo fugerimus, non apponent ad nos cor: quin si moriantur dimidia pars nostrum, non apponent ad nos cor: quoniam adhuc (erunt tibi) sicut nos decem millia. Scelerate vero fecit iste nobilis Macedo Pausanias, Philippi regis percussor, quod cum de stupri injuria apud Principem questus, variis, ut loquitur Iustinus, r) frustrationibus non sine risu differretur, & honoratum insuper ducatu adversarium cerneret, iram in ipsum Philippum verterit, & ultionem quam ab adversario non poterat, ab iniquo iudice exegerit. l. 9. c. 6. 8.

§. II. Improbandum etiam factum Coriolani, quicquid sit de pietate ejus in matrem, patriam, à qua in exilium eiectus fuerat, oppugnantis; cum non solum non omni culpa caruerit, ceu historia rei gestae à Plutarcho a) explicata docet, & furore suo precipiti atque ferocia populum, ex vulgi ingenio, & caractere Sallustij, b) seditiosum atque discordiosum, cupidum rerum novarum, adversus se excitaverit: sed & ex vindicta injusta bellum concitarit Patriae, unde non S. C. T. o, quem semper benevolum expertus fuerat, sed ira populi,

a) C. Marc. Coriol. f. 222.

b) Bell. In-gurth.

puli, quem τῆν οὐρανὸν ἔχουσαν, ingenium secu-
tus suum, vehementer offenderat, pulsus ex-
ierat. Quanquam enim alia ratio sit exulis,

e) *I. B. P. II.*
s. 25.

in quem, *Grotio c*) docente, civitati nullum
jus; exilium etiam, quo jus civitatis amitti-
tur, obligationem erga civitatem solvat, ex-
plicante *Pufendorffio*; d) profugus tamen pa-

d) *Dissert.*
Select. de
oblig. erga
patr. §. 40.
p. 79. sq.

trium in qua natus est, censente cum *JCtis* An-
glis *Zouchao*, e) non exuere, nec solum natale.

e) *de iur.*

aut Principem pro arbitrio ejurare potest; pro-
ut ita judicatum in Anglia refert *Camdenus*, f)

f) *Fec. P. II. f.*

in causa *Stori* cujusdam, *JCti*, & Angli pro-
fugi, qui in *Brabantia* cum Principe extero

g) *Elisab.*
an. 1571.

consilia de invadenda patria contulerat, & ra-
tiones invadendi monstraverat, frustra judicio
& Angliae legibus se submittere recusanti, judi-
cesq; nullam in se potestatem habere affirmanti,
eo quod non Regina Angliae, sed regi Hispania
fueris subditus juratus: Exulem praeterea cum
deportato, & relegato, confundere non lice-
at, & poena damnationis *Marci* fuerit addi-
tione, & sic perpetuum exilium: Tandem ta-

g) *l. c. §. 43.*
p. 85.

men, censente *Pufendorffio*, g) est in nomine pa-
triae venerationis, ut quansiscumq; nos injuria
affecerit, ad concoquendum tamen dolorem no-
strum multum valere debeat cogitasse: Patria
fuit. Vix ullibi generosius ira reprimitur. Non
compositi solum, sed & magni animi est, nefas
ducere patriae irasci, non solum quamdiu adhuc
patria est, sed etiam quando desit. Sum mi-

h) *l. 3 Ep. 65.*

hi, inquit *Symmachus*, h) conscius tenera in vos
affe-

affectionis, & illius desiderij, quo praecunctis, viam voluptatibus patriam meam diligo. Ne dicam, exules etiam sub pacto tacito, quando promissum expressum non accedit, de non vindicando, praesumi ejectos. Melior certe Coriolano fuit Scipio Africanus superior, qui *verecundia* ingratam patriam *pulsavit*, Coriol. *metu* & armis eandem, quam vehementia sua irritaverat, modum licet irritata excefferit, pulsante, apud *Valer. Maximum*. i) Themistocles etiam patriae condonans injurias, cum à Persarum rege, à quo proditionis absens domi calumniis oppressus damnatus, fuerat receptus, ad res Graeciae suscipiendas moneretur, ἕτε δὲ ὀργῶν πῖνα παρεξωθεὶς καὶ τῶν πολιτῶν ἕτε ἰπαρθεὶς πῆν τοσούτην καὶ δυνάμει πρὸς τὸν πόλεμον, neq; ira inflammatus in cives suos ulla, neq; tantis honoribus & potentia, quibus apud Persas gaudebat, incitatus ad bellum, ut loquitur *Plut. archus*, k) hausto veneno fati diem l) *Themis* occupare, quam patriam oppugnare maluit. *Soc. f. 127.*

§. 12. Sed quid, si imperans sedit non in privatum tantum, hunc vel illum, sed in populum, & insignem ejus partem? Excipiendo hujusmodi casum, reservant haud raro gentes sibi *jus non obediendi*, vel etiam *resistendi* certo eventu, a) quod in delatione imperij dici, & formulæ delati regni inferi b) *solet*. In *Capitulatione* b) *Michaelis*, Polon. b) *ars. 270* Regis an. 1669. Rex & Ordines regni inter se convenerunt, ut, si quid contra *Capitulationis* arti-

articulos commissum fuerit, Poloni & Litvuani non tenerentur ad obedientiam. In formula juramenti, quod olim Hungariæ rex præstabat, jurans tenebatur promittere, se Andreæ Regis decreta observaturum esse, quibus hæc verba continebantur: c) *Quod si vero Nos, vel aliquis successorum nostrorum, aliquo unquam tempore, huic dispositioni nostræ contraire voluerit, liberam habeant harum auctoritate, sine nota alicujus infidelitatis, tam Episcopi, quam alij lobagiones, ac nobiles regni, universi & singuli, presentes & futuri, posterique, resistendi & contradicendi nobis, & nostris successoribus in perpetuum facultatem.* Novissimis licet Posonensibus Comitibus Electoralibus Monarchomachica & seditiosa hæc clausula abrogata, & in formula juramenti, quod *Serenissimus Iosephus*, Archidux Austriæ, cum ann. 1687. in Regem Hungariæ inauguraretur, præstitit, omissa fuerit. Verum enimvero, quanquam ejusmodi modus habendi imperij, ex conventionem obsequium detrectare, resistere etiam permittat in illis, quæ ejusmodi limitata potestas vi pacti non attingere debet, quando nimirum vim infert; cum inter imperantes atque cæteros parentes, tali casu ex pacto nulla ratio imperij & obsequij, sed potius paritas quædam detur, quæ resistantiam adversum vim aliena-jura involantem, admittat; Cordatorum tamen nemo negaverit, laudabilis cum, & melius munus boni civis explere, qui

c) *art. 31. conf. lwo Tripart. jur. consuetudinary inclyt. Regn. Hungar. f. 43.*

qui tali casu tutius, & suo characteri, qui est subditi, convenientius elegerit, hoc est non resistere, sed quidvis potius pati, antequam in imperantes, etiam sub tali pacto admissos, aliquid moliaris. Eximia sunt quæ huc referre licet ex *Gregorio Nazianzeno*, d) & quæ d) *Orat. II. ex Roman. I. c.* docuit ejus vitæ & studiorum *advers. Iul. socius fidissimus e) Basilius M. f)* Nam & c) *Ruffin. H. E. l. 2. c. 9. Sozomen. H. E. l. 6. c. 7.* de tali Principe in regno pactionato verum est illud *Artabani ad Themistoclem*, apud *Plutarcb. g)* quod deceat *πᾶν βασιλεία, καὶ προσκυῶν εἰκόνα θεῶ τὰ πάντα σὺζονται*, venerari regem, & imaginem adorare omnia conservantur DEI. Militat hæc Patientiæ commendatio à fortiori in *παμβαλαρία*, seu regno absoluto, & regno quod est in patrimonio Principis, nec populi voluntate delatum, rege degenerante in tyrannum. Nisi ipsum ordinem imperandi & parendi solverit, cum Marcello apud *Tacitum h)* censendum, bonos imperatores b) *Hist. 4. 8. vobis expetendos, qualescumque tolerandos esse. Vixerunt Christiani sub atrocissimis tyrannis, Caligula, & Nerone, quibus obedientiam præstandam, non vim opponendam esse docuerant Apostoli, Petrus, i) & Paulus. k)* Com- i) *1. Petr. 2. 13. 14. k) Rom. 13. 1.* mendarunt eandem etiam *Tertullianus, Augustinus, & alij. Generale pactum est, inquit Augustinus, l) societatis humane, obtemperare regibus suis.* Licet suas etiam hoc habeat exceptiones. l) *2. Confess.*

125

§. 13. Patet hinc, necessitatem etiam boni ordinis Præcipere Patientiam. Allegare hanc non tantum licet pro necessitate patientiæ, ad tolerandas superiorum, imperantium, injurias, ut modo vidimus; verum etiam ad privatam vindictam, & quæ ad eandem pertinent, duella v. c. omittenda, ne læsi in DEI & Magistratus jura involemus. In Theologorum Scholis, ex Christianorum disciplina, prolixius explicatur ratio divini ordinis, ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δὲ ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, quod per multas afflictiones nos oporteat

- a) *AB. 13. 22.* introire in regnum DEI. a) *Ἐπομὸν τῶν* hinc ἔχομεν *χεῖρον*, patientia nobis opus est, ut ubi voluntatem DEI peregerimus, reportemus promissionem. b) Præclaræ hinc extant admonitiones, ad Patientiæ debitum persolvendum, Christianorum Doctorum, Tertulliani, c) Cypriani d) inprimis, aliquoties jam auditæ. Abusus vero hujus ordinis fuit in vita sociali, quando Alexander, apud Curtium, e) Dario persuasurus deditorem, quo secundus ei, non par haberetur, nuntiari jussit, nec mundum duobus solibus posse regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum posse habere. Ita qui superiori seculo, Mariam Scotam ab Anglis ad patientiam supplicij adigi potuisse, censuerunt, à ratione ordinis in civitate; rectene, an secus? non disquiro; sententiæ suæ petierunt patrocinium, apud Camdenum. f) existimantes, subditam eam fuisse, licet non originariam, tamen

sem-

Temporariam, quia duo absoluti Principes quoad
 auctoritatem regiam, simul in uno regno esse non
 possunt. Nullam etiam esse cognationem propio-
 rem, quam patriam. Item, qui crimen commi-
 sit, non meruisse gaudere securitate promissa;
 & hospitij quidem jura sancta esse, ac patria
 sanctiora. Addebant, meliorem futuram con-
 ditionem principis in alterius regno peccantis,
 quam bene regnantis, nisi ita liceat. Suadet
 præterea melior etiam ordo, ut à crudeli ge-
 nitore te interfici patiaris potius, quam ut sub
 moderamine inculpatæ tutelæ autorem vitæ
 tuæ interficias. Legibus quidem humanis, vel
 ab omni, vel certe majori supplicio liberari, ex-
 cusariq; filium, quem eo necessitatis adegit pa-
 ter, ut resistendo vitam eripere conantem
 occideret, censuerim, inquit Enekelius : §) g)
 Valde tamen vereor, ne talis à DEO, propriæque Parent. &
 animi conscientia, & seipso iudice, non plane ab- lib. Præd. lib.
 solvatur. c. 6. n. 9. p. 160.

§. 14. Exigit Patientiæ exercitiū et-
 iam ratio Charitati, ejusque ordo supra tradi-
 tus. Unde in dilectione proximi, uti ani-
 mam ejusdem, & quæ ad salutem illius per-
 tinent, non tantum dilectioni corporis pro-
 ximi, verum etiam corporis absolute, adeo-
 que etiam nostri, antepone debemus ; ita
 recte exiñde infert Dorscheus, a) extrema ne-
 cessitate spirituali proximi unumquemq; teneri,
 etiam cum vitæ expositione, juvare proximum,
 si scilicet ut bene limitatio addita habet, aliter

a) Theol.
 Mor. §. 247.

Zz

Jura-

juvari proximus non possit. 2 Nullum aliunde ex subventione majus incommodum timendum sit; & 3. spes certa sit juvandi proximum;

- b) *1. Ep. 9. 16. ad. Job. 15. 12.* Dignior est & nobilior anima proximi, quam meum corpus; ergo in extremo ejus periculo hoc potius pati, quam illa perire debet, si hoc est medium necessarium unice proximo, ad salutem animæ, cente Iohanne. b)
- c) *in Gros. 1. 3. 3.* Idem postulat justior aliorum dilectio: Quos enim præ nobis amare debemus, pro illis etiam pati non iniquum est.

§. 15. Postulat etiam, ut pro aliis patiamur, atque moriamur, *officij ratio* nonnunquam. Ita miles ex officij, & disciplinæ militaris ratione tenetur in loco pugnæ manere, etsi in eo sibi occumbendum esse sciat: Periculosam etiam & cuniculis expositam occupare stationem, pulveris incensi pyrij impetu licet inde se ejectum iri ei appareat. Licet etiam ex ratione, & sine belli, militi periculosas stationes, & alia discriminis plena deponere loca, & expeditiones militares. Lau-

- a) *Judic. 5. 12.* datur hinc à Debora, a) *Sebulun, populus, qui devovit animam suam ad moriendum, fiducia in DEUM plenus, imminente Siffera cum instructissimo exercitu, & nongentis curribus falcatis.* Jonathan etiam b) cum armigero suo ad stationem Philistæorum, maximo cum periculo ascendit, hostes feliciter cædens. Ita refert *Rom. 2. 2.* Florus c) *Calpurnium Flammam, strepidente*

Re-

Romano exercitu circa Camariensium saltum, lecta manu infestum & infessum ab hostibus tumulum occupasse, adeoque moratum hostem dum exercitus omnis evaderet. Simili, si recentiora adducenda sunt, facto, cum Brachelio d) d) *Hist. nov. sri temp. l. 7. p. 145 ad ann. 1649.* scriptore, Riva, Præfectus Classis Venetorum, Turcarem classem in portu Foggiano, haud procul Smirna urbe, stantem, in ipso aditu portus instructa acie aggressus esset, animadvertens nauta Venetus, navem quandam, quæ magnam vim pulveris nitrati & globorum pyrobularium vehebat, ignem concepisse, contempto mortis periculo, una cum centurione navali Iacobo Santorinio defiluit in mare, & ardenti navigio per ignem & aquam adnans, anchorarios funes ascia intercidit, navigio, illis sine incommodo renatantibus, vento ac flammis in classem Turcarum impulso. Etsi in hoc atque simili casu, quo aliquid æque bene per alios, atque per me perfici potest, citra imperium Superioris, ad id in me suscipiendum ego præcise non teneor, specialis licet rerum status obligationem etiam in me augeat. Alias vitæ suæ prodigum esse non decet. Hoc sensu bene Augustinus: e) *Nimum præceps est, e) de singul. lar. Clerici qui transire contendit, ubi conspexerit alium cecidisse: & vehementer infrenis est, cui non incutitur timor alio pereunte.* Idem habendum in aliis, quæ pro Rep. suscipiuntur, si ratio negotij & functionis vitam impendi postulat, uti qui in bello contra Sisseram se conjun-

- xerant Ebræi pro Rep. cum Baraco, ad moriendum se quoque se devoverant. f) Ex hoc enim, quod civile imperium potestatem origine divinam, Christo Doctore, g) in caput civis habet, ex obligatione obsequij, valide eo usque civis vitam obligabit, quousque obligatio civitati debita, tam expresse, quam tacite ex natura negotij, postulaverit. Urias, & cæteri, cum à Joabo, Rabbam Amonitarum oppugnante, collocarentur in loco periculoso, ubi is sciebat, quod viri *roboris essent*, h) non restiterunt, sed periculosa ista ad tuendum loca occuparunt; ceciderint licet. Ita quorum ex pacto officium est pestis tempore laborantibus inservire, non debent aegrotos relinquere, ab illis fugere; sed cum speciale officium speciali quoque ratione augeat obligationem, ad subeundum contagij periculum, moriendum etiam, si casus ita tulerit, *afflictus*, ut Seneca i) loquitur, & *fortius laborantibus, multo libentius subvenient*. Ad vulnera etiam excipienda, mortemque pro aliis sustinendam, tenentur potius, quam ut fuga sibi consulant, *isti socij itineris, ea lege contracti, ut vim ab aliis arceant*, Grotio k) etiam monitum. Etsi enim vitam privatis obligare, privato ex jure in vitam suam, non licet, valide tamen hujus faciendi facultatem nanciscitur, cum ex consensu imperij civilis, quod ex imperio in caput & vitam civis, ad talia aliis præstanda efficaciter obligare potest, talem-

talemque agendi potestatem etiam tacite largitur, quo subditorum securitati consulatur, ita ut ex jure à summo imperio concessio agat; tum ex jure defensionis plurimum unito, quo quilibet ad commune arcendum periculum tenetur. Disputat de hoc etiam erudite Dn. Stryckiu. l)

§. 16. Parum sapienter Iohannes Bodinus a) suggillat Papinianum, Bassiano, cum illi occiso fratre, ut Spartianus b) refert, mandasset, ut & in senatu pro se, apud populum facinus dilueret, respondentem: Non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri: Fortiter, inquit, ille quidem magis, quam sapienter. Verum quæ contra honestatem & justitiam atrocissime committuntur, nec facienda, nec dicenda sunt, propter scandalum, etsi moriendum sit. Ex nostris B. Ambrosius, c) et si potestates non irritandas esse præceperit: Prospiciendum tamen etiam monet, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, sed etiam ignavia ipsi videtur. Unde Bongarsius d) improbata Bodini disciplina, recte, inquit, & ordine fecit Papinianus. & viri boni officium functus est, qui mori præoptavit, quam tyranno impia & iniqua imperanti parcere. Negat vero recte Iustinus, e) in parricidio ullam satis justam causam, ad scelus patrociniæ, prætexi posse. Nam quod Bodinus ulterius excipit, non debuisse Papinianum tanto viro, id est, seipso Rem-

l) *Iur. hom.*

in seipf. c. 3.

§. 14. p. 56.

seq.

a) *de Rep.*

l. 3. c. 4. f.

294.

b) *Anton.*

Caracall.

c. 8.

c) *Offic. l. 1.*

c. 42.

d) *Not. ad*

Iustin. 16.

l. 4.

e) *l. 16. c. 1.*

n. 4.

publicam orbare, sed Principi, vel potius suo do-
lori indulgendo sibi Rempublicam, ac seipsum
Reipublica servare: Locum habet in illis, quæ
patienda sunt ex injusto Principis mandato,
non si injusta, & quæ contra pietatem & hone-
statem sunt; scandaloq; non carent, ab eodem

f) c. 5. 23.

g) 9. 20.

imperantur ut fiant. *Va*, inquit *Iesaias*, f) ju-
stum pronunciantibus impium propter munus.
Paulo ante g) sic dixerat: *Va* dicentibus de
malo bonum est, & de bono malum, ponentibus
tenebras in lucem, & lucem in tenebras, ponentibus
amarum in dulce, & dulce in amarum.
Quod etiam hic dicere licet. Nec male no-

h) *Comm.*
in l. c. *Esaï.*
f. m. 84.

tavit *Procopius*, h) *χρῆσθαι*, inquit, ὃ τέτε τι
καὶ σωτηροῦν τὸ κακόν, καὶ λέγειν τὸ καλὸν πονη-
ρῶν, ἢ μόνον ἰδοῦσι φασὶν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ σω-
δωκῶσι τοῖς πειρασμοῖς, longe deterius facit, qui
malo patrociniatur, quod tale est, bonum non ve-
retur dicere. Non enim, ait, ista faciunt tam-
tum, sed facientibus etiam congratulantur.

§. 17. Ad patiendum etiam, atque ea,
quæ mutare nescimus, ferenda omnis generis
mala, quæque aliter fieri malumus, injurias
etiam, atque contumelias, animus obfirman-
dus, si malum aliquod factum est insupera-
bile, ita ut bonæ deficient artes, atque media,
quibus corrigatur. Ita *Grotius* a) scriptore;

a) l. B. P. l. 4.

adus imperij, quos invasor exercet, vim habere
possunt obligandi, non ex ipsius jure, quod nul-
lum est, sed ex eo, quod omnino probabile sit; eum
qui jus imperandi habet, sive is est populus ipse.
sive

sive Rex, sive senatus, id malle, interim rata esse qua imperat, quam legibus, iudicium sublatis summam induci confusionem. Annuit Pufendorfus, b) licere id subditis ex præsumpta Principis voluntate contendens, quem malle, ait, cives suos quocumq; modo servari; quam dum ne quidquam fato oblectantur, & à viribus defrutum affectum intempestive ostentant, nullo cum fructu perire. Eadem eximie disputat Robertus Sandersonus, c) Anglus, memor temporum, quibus sub Cromwello invasore Britannis vivendum fuerat. Necessitas nimirum insuperabilis voluntati hanc necessitatem patientiæ imponit, ut abripi se patiat, ad conformandum se legi, et si legi obligari nolit, sed quod sibi & patriæ id se debere censeat, jure etiam externo tantum, non interno. d) Quæ nimirum ita tolerantur, ad vitanda mala pejora, Sylvestro Prierati e) tolerari dicuntur. Tyrannos hinc invasores rectius tolerandos, quam tollendos censent, si tolli nequeunt, nisi cum Reipubl. maxima concussione. Fieri hinc posse, rursus ait Grotius, f) ut is qui jus habet imperij malis invasorem in possessione relinqui, quam periculosiss, & cruentis motibus occasionem dari, qui plerumq; sequi solent in violatū, aut interfectū, qui validam habent factionem in populo, aut externos etiam amicos. Docet Appianus; docent alij rerum Romanarum scriptores, cædem Cæsaris quam atrocia bella civilia secuta fuerint. Censuit

b) *Differt. Acad. sc. est. de Interreg. S. 16. p. 292*

c) *Oblig. Conscient. Prælect. 5. S. 16. 199.*

d) *Grot. L.B. P. 3. 7. 6.*

e) *Summ. P. Patient.*

f) *l. c. S. 19.*

etiam T. Quintius Flaminius in oratione ad Græcos, Corinthi congregatos, apud Livium, g) cum Nabis, Lacedæmoniorum tyrannus, aliter quam ruina gravissima civitatis opprimi non posset, satius visum esse, tyrannum debilitatum relinqui; quam intermori vehementioribus, quam que pati posset, remedium civitatem finire, in ipsa vindicta libertatis perituram. Singulare etiam patientiæ exemplum fuit Aristidis, cum Athenienses id agere cerneret, ut se Ostracismo urbe ejicerent. Cum enim, ut

h) p. 2. Opp. Plutarchus h) autor est, homo quidam rusticus, Apophth. f. litterarumq; rudis, testam ei attulisset, petiissetque, ut nomen Aristidis inscriberet. Τιμώνος δ' (ἴσθ) τὸν Ἀριστίδου; nosti vero, inquit, Aristidem? Non equidem, respondit rusticus; ἔχθρο δ' ὄ, addens, τῶ τῦ δινὰ ὀσονυεία, sed molestum mihi est iusti cognomensum. Tum Aristides silens nomen suum testa inscripsit, eamq; homini reddidit. Usque adeo prudentiæ est furori, cui impares sumus, patienter cedere. Pertinet huc deliberatio: Libertas, an pax

i) 4. Hist 67. placeat, apud Tac. i) & Græc. k)

k) l. E. 1. 4.

19. l. 2. 24. 6.

§. 18. Inhonestorum honesta etiam cum detur patientia, quod contingit, si plane inviti, & per vim insuperabilem, mente incorrupta aliquid ob bonam causam pati cogimur; non debemus ad talia evitanda turpe quid eligere, vel committere, quo ab ejusmodi passione injuriosa nos liberemus. Atrocissimæ lationis species est stuprum per vim illa.

ferit. Hujus virtus castitas est, quæ triumphare potest, atrocissimam licet injuriam corpus passum fuerit. Nec ob carnis integritatem, per vim à violento oppiessore ereptam, mentis integritas male potest audire, si non consenserit. Christiana B. Augustini c.) disciplina de hac re ita judicat: *Proposito animi permanente, per quod corpus sanctificari meruerit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis aliena, quam servat perseverantia consentientia sancta.* Non minus egregie B. Bassilius, d) ante omnia, inquit, puritas ipsa in mente nostra consistens predicanda venit beata, quoniam radix earum, quæ per corpus fiunt, actio- num, cogitatio ipsa seu consultatio est in corde conquiescens.

§. 20. Sufficiant hæc originibus jurium Patientiæ Passivorum eruendis: Sequuntur jura Activa. Competere talia injuste & inique patientibus, patet, quia minus habent suo, h. e. quam ipsis competit, & quia id quod patiuntur pugnat cum jure illorum stricto, sive id sit ex mera natura, sive accedente facto humano, sive ex lege, eximie Grotio a) explicatum. Nascitur hinc jus adversus eos, quorum vel culpa quis suum non habet, sed minus, atque damnum: Vel à quibus rationabili ex causa nobis metuemus, quod documento satis manifesto declaraverint, quæ erga nos sint voluntate; nam qualiscunque metus hic non sufficit, monitum & Grotio. b)

Va-

a) de bon. Conjug.

d) s. l. Opp. Com. in Ps. l. f. 121.

a) I. B. P. II. 17. 2.

b) I. B. P. II. l. 5.

Valent hæc etiam, seu jura communia apud Christianos, cum Evangelium politiam non abolet.

§. 21. Hinc, laxiorem licet B. *Ambrosij* a) a) *Off. l. 3. f. 4.* disciplinam esse non ignoremus; quam & B. *Augustini* b) b) *Epist. ad Public. 154.* fuisse constat; hinc, inquam, ne injusta læsione Patientiæ nostræ illudatur, non consultius tantum est prævenire, quam præveniri, sed & injuste aggressurum præveniendi jus habemus, si causa timendi nimirum, ut modo dictum, satis probabilis & justa fuerit. Nihil tamen hic præcipitandum esse, prudentiores, & meliores semper censuerunt, *Grotio* c) c) *l. B. P. II. 1. 5.* explicatum. Unde *Poloni*, scriptore *Pastorio*, d) d) *Flor. Polon. l. 6. p. 308.* cum de tuenda regni securitate deliberarent contra *Chmelnicum*, *Cosacorum Ducem*, imprudentium fore judicarunt, *fidere diffidenti, & nudum Reipubl. latere exponere cupidini hominum, tantum exercitum in prociñctu habentium*; Ablegandos proin ad *Chmelnicum*, qui hominem monent, ne *Nobiles Ukraine incolæ* premendo, tum *Principes externos ad patrocinium sui sollicitando, metum, & sic porro causam novi belli prabeat regi & regno*. Notat autem *Albericus Gentili*, e) e) *de l. B. l. l. c. 147. 101.* non unam causam timendi c) *de l. B. l. l. c. 147. 101.* probabilem esse, & generaliter de ea definiti nihil posse. Ex circumstantiis ergo, aliisque signis moralem certitudinem facientibus, de alterius voluntate mihi nocendi statuendum. Nimirum si vel ex manifestis indiciis, vel ex prævia denuntiatione, vel aliunde satis constet,

stet, alterum in inferenda nobis injuria occupari, viribus licet nondum satis instructus sit, præveniendò utique ejus hostiles erga me conatus disturbare licebit, prolixius explican-

f) *L. N. G.* te *Pufendorfio*, f) & laudato *Alberico*, g) modo

2. 5. 6.

g) *L. B. P.* 2. licet statui rerum convenienti. Fatetur hinc

l. 5.

h) *L. c. p. 98.* ita, ut appareat eum id facere occidendi animo, occupari posse facinus. Ephori etiam Sparta-

i) *L. i. f. m. 43.* norum apud *Thucydidem*, i) *Pausaniam* Sparta non solum, sed totius Græciæ proditi-
 consilia agitantem cum Xerxe, prævenerunt, & comprehendi jusserunt, cum ex literis partim ejus, partim etiam verbis, in certo latibulo in hunc finem constructo, hoc hominis machinamentum cognovissent. Aggressori

enim injusto se opponere licet ex jure, quo

permittitur ea declinare, quæ nocent, id quod

k) *Eph. 5. 29*

l) *Dialog.*

cum Tryph.

f. 321.

largitur naturalis sui ipsius amor, *Apostolo* k)

commendatus, & probatus. *Iustinus* l) Mar-

tyr certe, proximi amorem, amori quo quis

se complectitur, non præfert, sed postponit,

ceu amorem regulatum per *ἐαυτοῦ λαοῦ*. Pro-

ximus enim secundum ejus disciplinam mihi

perinde carus esse debes, atque ipse mihi sum; ita

ut illi præstem, qua mihi ipsi expeto. Ordina-

rie ergo custodia vitæ meæ antecedit custo-

diam vitæ alterius: Nisi ex causa superiori,

& universaliori, aliter contingat. Non vero

tunc demum aliquis audit aggressor, quando

actu vim prior intulit; nec ut quis seu in

ge-

genere morum, seu in genere naturæ, aggressor dici jure queat, requiritur, ut quibus impetere constituit ictus prius excipiam, sed jure talis habebitur, si, cum pacifice mecum vivere tenetur, in eam pugnandi & resistendi necessitatem conatibus meis suis conjecerit, ut ex inevitabili salutis meæ ratione, nisi cladem accipere malim, præveniendum mihi sit, ut patet exemplo furis nocturni; m) ^{m) Exod. 22.} cujus percussio rata non fuisset, nisi divino judicio pro aggressore habitus fuisset. Hoc enim qui facit, recte *aggressionis actum moraliter incipit*, ut loquitur Bonacina. n) Cujus non im- ^{n) s. 2. Theolo. Mor. f. 671. n. 1. 59.} probamus disciplinam, quando, non, inquit, *est licitum prævenire aggressorem propria vi, antequam inceperit moraliter aggressionis actum: Quod si jam moraliter incepit actum, nec est alia spes evadendi, licite potest occidi, quia vim inferre censetur: Etsi definitioni ejus justo laxiori, quando moraliter incepisse quis dici debeat, non subscribamus; nec exemplum, quo suam disciplinam it illustratum, penitus probemus, cum addit: Hinc sequitur, licitum esse uxori occidere maritum, qui paravit pugionem sub cervicali, aut venenum, ad eam occidendam: Modo non adfit alia spes evadendi ex manibus mariti.* Nam si sub cervicali tantum is ferrum occultavit, non solum de ejus mente vix certo quid constat, ante sceleris conatum, & annon terroris faciendi gratia tantum id forte fecerit; sed & sub talibus circumstantiis non

ap-

apparet, qui casus, qualem Bonacina fingit, detur; cum antequam se ad tentandam eadem accingat crudelis conjux, res mulieris nondum eo redierint, ut ipsi cadendum sit, nisi illum occupet. Non minus laxa est *Les-*

o) *de l. G. l. 11, o*) & aliorum disciplina, alia occasione examinanda. Recte interim *Demosthenes*, p)

p) *in Philisp.* in Philippi Macedonis, Amyntæ filij, sub præ-
III. f. 46. 2.

textu amicitie nocendi, artes invectus, οὐδὲ, inquit, οἷς ἂν ἐγὼ ἀποδείλω, πάντα πρῶτον ἐγὼ καταπαδάζομεν. Ἐπὶ ἐμοὶ πολέμῳ, καὶ μὴ πωδέλλῃ μὴ ὅ τῷδε, qui quibus ego capiat, ea agit aut instruit: is bellum tecum gerit, est me nondum vel jaculum, vel sagittis petat. Et inter Byzantinos scriptor non ignobilis *Nice-*

q) *Hist. l. 5. p. 19.* *phorus Gregoras*, q) φρονίμων ἴδι), inquit, πρὸς
f. 10. 19.

ἡμῶν τὰ δυσχερῆς προνοοῦντες ὅπως μὴ ἴκνηται ἡμῶν δὴ ἐκγονομεῖν, ἵνα τὸ μὴ μείζονο κινδύνου ἀεποεῖν, μὴδὲ τότε φειδεῖν, prudentia esse, impendentes praeavere calamitates: & si quid ad graviora mala avertenda novandum sit, non esse cunctandum. Non inviti tamen largimur, majorem hujus præveniendi juris dari licentiam in statu naturali, & inter imperia superiori potestati humanæ non obnoxia, quam in statu civili, & inter privatos, illorumque in causis, benemonitum, explicatumque *Albe-*

r) *L. B. l. 1. 14.* *rigo Gentili*, r) & *Pufendorfio*. s)

p. 99.
s) *L. N. G. 2.*
s. 6. 17.

§. 22. Cæterum imminentem, & certo metuendam vim injustam, non solum præveniando avertere & propulsare, sed & vim illa-

illatam repellere, & contra eam se defendere licet. Quæ enim me pati injustum est, mihi ut nec accidere, nec me affligere debent, ita me adversus illa tuendo, eadem declinandi, meque, mearumque rerum statum incolumem conservandi, jus est. Sacrorum hinc, vitz, corporis, famæ etiam, rerumque cæterarum, sive bonorum, quæ injuste damno afficiuntur, defensionem instituire licet, personæ & rebus convenientem, distinctius alibi explicandam. Et quando vi aliorum injustæ, atque maleficio alieno depellendo non pares sumus, ad hunc finem obtinendum licebit aliorum implorare auxilia, & fœdere invito aliunde talia accipere, & cum nostris viribus unire. Hic enim consociationis humanæ finis etiam est, ut mutua conservemur ope, & homini hominis conservatio curæ sit.

§. 23. *Fugere etiam licet, atque fuga sibi adversus vim injustam consulere, si vel sanctior est persona, quam ut ei resisti possit, vel vis major, quam ut ei tolerandæ, vel repellendæ pares simus. Cataphrygum equidem errore infectus Tertullianus, a) cum ad Montanistas defecisset, fugiendum esse in persecutione negavit: Hoc nostrum esse contendens, stare sub DEI arbitrio, quam fugere sub nostro, quia nihil fuga profit, si DEVS nolit. Verum cum ipse Christus fugam suaserit, b)*

a) *de Fuga in perseo. f. m. 541. sq.*
 b) *Matth. 10. 23.*

den-

denter possint illa declinare. Ita Elias propter odium Achabi latebras quæsit, & pro-

e) 1. Reg. 17. pter minas Jezabelis fugit. c) Fugit & Paulus: d) Refertque idem de Polycarpo Eusebius:

d) Act. 9. 25.

e) H. Eccles.

l. 4. 18.

f) 1. 1. opp. ejusdem Apologia ad Imper. Constantium: f)

Modo officij necessitas non aliud requirat.

Nam non tuta tantum, sed & honesta fuga

esse debet; universaliori autem, & superiori

prohibente ratione, non esse honestum fugere, etsi tutum sit, etiam Seneca g) monuit.

g) Sæsar. Joo.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

Optime qui tyrannis vexantur, adversus eosdem sibi fuga consulunt. Vir fortis inclinata acie, quam restituere nescit, honeste fugit, ut ad pugnam redeat, secundum illud Græcorum: Ανὴρ ὃ φεύγων, καὶ πάλιν μαχίσεται, qui fugit, ad pugnas ille redire potest: Nec secum nullo reipublicæ æmolumento interfici, tenetur pati.

SECTIO IV.

De

JURE BELLI.

§. 1.

Bellum gerere licere, ex divino jure scripto, & cōnato, gentiumque consensu patet, annuente saniorum Christianorum disciplina. Gladium, & proin etiam gladij usum, ad

ad

ad necessariam, civibus & subditis debitam, tutelam armatam præstandam, concedit *Apostolus*, a) urgetque socialis vitæ necessitas, sug- a) *Rom. 31. 4.* gerente naturali hominum ratione, in eorundem æqualitate fundata: *Licere vim vi repellere.* De bellis injustis, & injuste gestis, loquitur *Cyprianus* b) ita scribens ad *Donatum*: b) *l. 2. Ep. 20*
Cerne tu itinera latronibus clausa, maria ob-
fessa prædonibus, cruento horrore castrorum bel-
la ubiq; divisa. Madet orbis mutuo sanguine,
& homicidium cum admittunt singuli crimen
est, virtus vocatur, cum publice geritur. Impu-
nitatem sceleribus acquirit non innocentia ratio,
sed sevitia magnitudo. Licitum bellum esse
justis ex causis, Athanasius c) his censuit ver- c) *l. 2. ep. 1.*
bis: Φονδεν ἐκ ὄξεσιν, ἀλλ' ἐν πόλεμοις ἀνα-
ρῆν τὸς ἀντιπάλους, καὶ ἔννομον, καὶ ἐπαίνου ἀξίον,
cadem facere non licet, in bello autem hostem
trucidare, & legitimum, & laude dignum est.
Ammon. fi
m. 37.

§. 2. Non sine certamine quidem, nisi componitur, bellum, peragitur, in eo tamen ut certetur, ipsum bellum non consistit, quod cum *Grotio* a) rectius per *statum* de- a) *(l. B. P. l. i:*
 finitur, quam per *actionem* describitur. Nam
 & hæc certum statum mortalium pro funda-
 mento requirit, si non absque ratione, qua-
 lis sit in genere morum, de illa disquirere ve-
 limus. Certum ergo dissidentium statum,
 divino & naturæ jure ante omnia probatum,
 bellum notare necesse est, ex cuius indole,
 & qualitate, proveniunt certæ actiones, quæ

pro justis & licitis habentur, minime sic æstimandæ, nisi naturæ status, ad quem pertinent, responderent. Hic enim cum justus sit, cæteris nimirum paribus, principium etiam est justitiæ actionum bellicarum, quæ ex status bellici indole, & finis belli, qui pax est, necessitate per se nascuntur.

§. 3. Justitia enim status bellici nascitur ex justitia causæ atque finis, tam universalis, qui est victoria & Pax, quam particularis, qui variat; & necessitate belli gerendi, asserta etiam olim à *Tito Bostrensi* a) contra Manichæos. Urgere hæc debent bellum ceu unicum, & adæquatum, ob finem istum agendi medium; ita ut deficientibus aliis, mediij *subsidiarij* tantum rationem habeat. Ex quo sequitur, quod status belli non nisi *subsidiarius* sit, non ordinarius, nec naturalis, cum ad socialem vitam homo à DEO conditus sit, quæ bello turbatur, & dissolvitur, etsi non penitus quoad vinculum legis socialis naturalis, quoad actum secundum tamen, atque exercitium. *Nabuchodonosori, Chaldeorum Regi, DEVS in manum dedit Hierosolymam, ut pugnando contra eandem, illam caperet, accenderet igne, & combureret eam atq, domos, quod sub ira ejus & excandescencia fuerat, inde à die quo edificata erat, usq, ad istum diem, ut removeret eam à facie sua, quod nunquam dicto audientes fuerint ad admittendā disciplinam* b) filij

a) l. 2. adv.
Manich. p.
87. f99.

b) Jerem. 32.
28. seq. 33.
c. 11. 8. f99.

filij Judæ, medio hoc ceu extremo, & subsidiario, in ordinem redigendi.

§. 4. Status belli autem quod etiam status dissolutæ societatis humanæ sit, satis docent cum animus belligerantium hostilis, tum actiones, quas indoles istius status secum fert, atque concedit. Hostili quippe affectu mentes hominum non solum dissident & dissociantur: Amor unit, odium disjungit: Sed & per viam tam manifestam, quam occultam, cuncta geruntur, & cum cædibus impune & rapinis in seinvicem mortales sæviunt, terrore, metu, desperatione, fuga, rabie denique furoris cuncta inter exacerbatos implentur, ceu ex sacra & profana satis constat historia.

Dissolutio tamen hæc non intelligi debet quoad vinculum, quo mortales in universalem aliquam sub DEO, qui fecit ut *ex unius hominis sanguine omne genus humanum habitaret super universam terram*, a) & ejusdem legibus socialibus, b) societatem coiverunt; sed quoad exercitium tantum, ceu dictum, istarum legum, in quantum nimirum hoc cum belli statu, & ejusdem fine proximo, qui est victoria, & actionibus ejusdem legitimis, & necessariis, componi nescit; quod omnium jurium humanorum dissolutionem minime infert. Docuit hoc ipse DEUS, populo suo rationem belli gerendi, & quæ belli jura observare debeant, præscribens; c) & in N. c) Test. *Johannes Baptistæ*. d) Habitu ergo erga d) *Luc. 3. 14.*

a) *Act. 17.*
 b) *Rom. 20.*
 c) *Deut. 20.*
 d) *Luc. 3. 14.*

seinvicem amici esse debent belligerantes, vinculo legum naturalium adhuc vere inter illos intercedente, sublata licet obligatione, seu potius quiescente, & suspensa eadem, quoad exercitium, sublato inter mortales statu in quo illud exerceatur. Manent qui pugnant homines, injustæ causæ inimici, non hominum ipsorum. Illius ergo injustitiam justa vindicant ultione, & puniunt ex justitia, cujus ex officio exequuntur vindictam, humano erga seinvicem animo non deposito, ex amore justitiae, & ira convenienti, non avaritia & crudelitate rem gerentes; uti Magistratus ex odio delicti per se, non odio personæ, ceu vindex justitiæ publicæ, reum publico adjudicat

e) 22. *contr. Faust. c. 74.* supplicio. Præclare B. Augustinus: e) *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia hæc sunt, quæ in bello jure culpantur, quæ plerumq; ita culpantur, ut etiam jure puniantur:* Eximie etiam rursus

f) *L. 2. ad G. Manich. p. 88.* Titus Bostrensis: f) *si quis, inquit, ipsam causam bellorum malam esse dicat, sive ira sit, seu inimicitia, seu avaritia, non aberrabit à recto, & decenti; tribuendum tamen est hoc hominibus pravo animo affectis.* Absente vero hac animi pravitate, in bello bona conscientia versari, ad sacram synaxin accedere, & si fors ita tulerit, fortiter pugnando pie & beate cadere possunt, qui pro Republica ex imperantium jussu arma stringunt, *justitiam, & fidem hostibus*

bus etiam exhibentes, ex Iobannu g) praecepto, g) Luc. 3. 14.
 & Christiani Doctōri h) pia disciplina. I- h) Ambros.
 p̄s etiam Gentiles pia & iusta bella probasse
 constat. l. 1. Offic. c. 29

§. 5. Cum itaque bellum notet statum
 sublatis iurium socialium exercitij, in quantum
 illud ex ratione belligerendi quiescere neces-
 se est; spectandum insuper est meritum cau-
 sae, propter quam eiusmodi status subsidiari-
 us quiescentis, & suspensae ad tempus socia-
 litatis, qui iura belli largiatur, licite & iuste
 introducitur. Hanc dicimus sic comparatam
 esse debere, ut mereatur rigorem iustitiae vin-
 dicativae, & vindictae publicae, quo nomine
 eam publicam quoque esse necesse est, PACIS
 scilicet inter mortales *publica* conservationem.
 Haec enim ex omnium saniorum, Christiano-
 rum & Gentilium, iudicio finis belli est, & ef-
 se debet. Non enim, ut *Augustinus* a) monet,
*pax quaeritur, ut bellum excitetur, sed bellum ge-
 ritur, ut pax acquiratur.* Complectitur autem
 pax sincera, quae fraude & dolo caret, quie-
 tam & tranquillam rerum & iuriorum suo-
 rum possessionem, & usurpationem. 'Εἰ οὐ-
 ρήνη, inquit *Isidorus Pelusiota*, b) τῆ δικαιοσύνη
συγκραμένη εὖ εἶναι δεῖ χεῖμα· εἰ δὲ παρὰ τὴν ἀνδ
 τῆς ἐπίσεως εἶναι, λυμᾶνεται τὰ τῆς ἀρετῆς κάλλι,
*pax si annexam iustitiam habet, divina quaedam
 res est. Si autem altera sine altera sit, virtutis
 pulchritudinem labefaciat.* Quare cum ista ma-
 litiose per injuriam violetur, quando res, &

b) 3. Epist. 246.

jura ista vel aliunde vi injusta petuntur; vel injuste auferuntur, vel injuste etiam damna inferuntur; uti licet vim injustam vi depellere, sic illatam armis vindicare licet. Nimirum,

c) *F. B. P. II. l. 2.* ut recte Grotius c) docet, plane quot actionum forensium sunt fontes, totidem sunt belli. Illæ enim ad privatam, hoc ad publicam pertinet justitiam. Et sicut judicia ad subsidia pacis inter privatos conservandæ pertinent, ita bellum subsidium est pacis publicæ conservandæ, muniendæ & revocandæ, seu restituendæ.

Ibi gladij inter privatos, hic inter publicas personas publico nomine usus datur. Patet hinc, nō errare illos, qui bellorum tres statuunt causas justas, *necessariam defensionem, 2. justam vindicationem, & 3. legitimam ablatorum recuperationem.* Consentit ex Patribus rursus

d) *tom. IV. opp. 99. su- per Ios. I. 6. c. 10.*

B. Augustinus, d) *justa autem, inquiring, bella definiri solent, qua ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, qua bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est.* Bene tamen addit magnus Doctor: *Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione justum est, quod DEVS imperat, apud quæ non est iniquitas, & novit, quid cuiq; fieri debeat.* In quo bello ductor exercitus, vel ipse populus, non ipse tam autor belli, quam minister judicandus est. Probat, & explicat Præsulis Hipponensis disciplinam Grotius, c)

e) *l. 7.*

§. 6. Rerum & personarum defensione, cum hanc pro causa belli justa allegamus, intelli-

telligimus etiam alienas quidem, sed sub ratione tali, qua etiam nostræ sunt, quoad defensionem sc. quam vel jure perfecto iis debemus, ex pacto, nimirum, sicut qui scedere juncti sunt, ejus, cum quo tale inierunt, esse censentur, qui hoc nomine etiam pro uno stant: Vel jure imperfecto, ob consanguinitatem sc. vel religionem, vel similem causam. Illo casu postulatur jure perfecto, hoc imperfecto. Illo casu præstatur necessario: Hoc libere, licite tamen, si reliquæ circumstantiæ ita suadent, permittuntque. Ita cum quatuor reges, exoliata Sodoma Lothum captivum, substantiamque ejus abduxissent, Abrahamus, ex jure cognationis, parva licet, expedita tamen manu exivit ad liberandum fratris filium. a) *Divino mandato licet excitatum Abrahamum, & aperta promissione confirmatum, id fecisse D. Calov. b) notaverit. Unde Brentius c) disquirens, num Abram peccasset, si non persecutus esset hostes cum tam paucis vernaculis, ad liberandum cognatum suum Lothum, respondet: Si Abraham non fuisset excitatus singulari spiritu, ad persequendos hostes, non insultasset Lotho in animo suo, sed condoluisset ei ex animo, tunc non peccasset quidem, sed non factus esset tantus Patriarcha.*

a) Gen. 14. 12. 199.

b) Com. b. l.
c) Com. b. l.

§. 7. An rerum defensione etiam religio contineatur, disquirunt. Ipsam hic dicimus veritatem religionis adversus contradicentes armis asserere non licere. Maximis equidem laudibus extollitur à Simone Okols-

- a) *orb. Polonio, a) paterfamilias Sázlavná in Russia rubra,*
no 1. 111. 211. quod cum paganus natus, & educatus, in Pa-
Sala & Va. f. triam Christianus rediisset, ac hoc nomine
 13. *à primoribus non sine blasphemia Christi deri-*
sus fuisset, commotus in iram, ut pro fide vera
& sancta secum armu agerent, omnes tres pro-
vocaverit, facto circulo ad duellum in terra, &
pro DEI gloria, & fide pugnando infidetes inter-
fecerit. Verum Zelus est absque scientia,
- b) *Tit. 1. 9. Non armis, sed clencho uti jubet Paulus, b)*
 23. *πρὸς ἁλοῖν ἐν Ἀσιαλίᾳ τῇ ὑμει-*
νίσῃ, καὶ τὸς ἀπλήροντας ἐλέγχειν, exhortati
per doctrinam sanam, & contradicentes convin-
cere, ἵνα ὑμείων ἐν τῇ πίσει, ut fani sine in
- c) *Lactans. fide. Argumentis c) itaque, & Logica bene-*
 § 20. *ficio verum, cuius species est vera religio, à*
falso discernendum, nec armis religionis ve-
ritas asserenda, & vindicanda est: Cum, uti
non jus, ita nec id quod in religione verum,
in armis haberi debeat. Etsi vero religio in
se armis defendi non possit, nec debeat, ceu
objectum armis per se intractabile; armis
tamen impedire licet quo minus quis in reli-
gionis suae jure independente, à pari impedia-
tur, vel ob ejus professionem ab Ecclesiae
- d) *Epist. 50. hoste opprimatur. Laudat etiam Augusti-*
ad Romas. nus d) Maximianum Episcopum Vagiensem, au-
xilium petentem ab Imperatore Christiano (con-
tra persecutores) non tam sui ulciscendi causa,
- e) *Brev. c. quam tuenda Ecclesia sibi creditur. Diligenter,*
 20. *suppl. & ex genuinis principiis, hanc quaestionem ex*
 §. 12. *sq. nostratibus tractavit etiam B. Hülsemannus. c)*

§. 8. *Necessitas defensionis* oritur ex necessitate mediæ conservandi tranquillitatem publicam, quam confociatio humani generis amat. Jubemur à Paulo a) preces ad DEUM a) 1. Tim. 2. fundere pro regibus, & omnibus qui in supereminencia sunt, ut tranquillam & quietam vitam transigamus in omni pietate, & honestate. 2.

Cum vero ex nostro voto non nobis semper tranquillis esse liceat, nec bonis nostris quiete frui possimus, pacate etiam vivere ulterius non concessum sit, quam alter velit, cum quo nobis vivendum; armata omnino tutela nostrorum jurium & bonorum-necessaria est, ceu medium; quo vis injusta imminens, quæ quiete nos vivere non patitur, repellatur. Cum illis enim qui nos lædunt, pacifice vivere non possumus; si læsio ista fiat quoad res, quæ per naturam alicujus sunt, v. c. vitam, corpus, membra, libertatem, pudicitiam; seu quoad talia quæ pacto, & conventionem, vel alio legitimo titulo habentur. Ita divino impulsu excitatus Jiphthachus defendit exercitu terras, quas injuste Ammonitæ ab Israelitis, facto bello injusto, repetitum ibant. b) Si enim, ut loquitur Chrysostamus, c) b) Judic. 11. cum non desint Magistratus, & milites in armis 12. præsto sint, furor paucorum hominum promiscuum c) Homil. 6. ad Pop. Antioch. & advenarum, in brevi temporis momento magnam inflammat incendium, & magnam procellam excitat, quid futurum credimus, si armata civitatis tutela plane omitteretur, vel

pro illicita censeretur? Hinc in *armorum ratione antiquior cavendi, quam ictum inferendi*

d) 4. *Inst.* 2. *cura est, monente Quintiliano, d)*

§. 9. *Nascitur hinc defensionis justitia.*

Cum enim homo ab homine, gens à gente, hoc expectet officium, ne ab altero lædatur; juste securitas armis alteri inquieto extorquetur, ceu jus quod perfecte in vasor inquietus debet. Injustum est quod alter contra mea tentat jura: Hoc ne data noxa inferatur, ergo quo æqualitas servetur, nec ego in fruitione juris communis deterior inferente damnum reddar, præter meum meritum, juste arma & vis opponuntur. Obligatio enim ad colendam cum omnibus hominibus, si pacate vivere velint, vitam socialem, omnes æqualiter ligat.

a) 1. *Off.* 29. Ne dicam, quod & *Ambrosio* a) monitum, *omnibus animantibus innasci, primum salutem tueri, cavere qua noceant, expetere qua profint.* Verum tamen interim est illud *B. Augustini*:

b) *XIX. de Civ. Dei* c. 7. b) *Iniquitas partis adversa justa bella ingerit gerenda sapienti. Quæ iniquitas utriq, homini, quia hominum est, eisi nulla ex ea bellandi necessitas nasceretur.*

§. 10. *Pænalia bella à superioribus geruntur adversus inferiores, si refractarij armis ad officium debitum reducendi sunt. Qui enim*

a) *Matth.* 26. *gladium injuste sumit, juste gladio perit.* a) 50.

b) *Com. b. l.* f. 576. cant; sed placet illud *Hunnij*, b) qui accipere, inquit, *gladium dicuntur, quibus ille ratione*

offi-

officij non est demandatus. Bellum pœnale etiam DEUS præcepit, c) jubens ut *habitatores* c) *Deut. 13: 12-19.* *urbis, qui servierunt Diis alienis, gladio percussantur; ipsa urbe deleta.* Tale etiam gesserunt Tribus Ebræorum cum Benjamitis, ob atrox Gibeonitarum scelus, cujus autores tradere ad supplicium detrectaverant; d) & d) *Iud. 20.* cum cives Jabesch Gileadis interneccione dederent, quod contra commune Reipublicæ edictum, atque placitum, quieti in isto contra Benjamitas bello mansissent. e) Unde & e) *Iud. 21: 8.* *Ambrosius, f) fortitudo, inquit, qua vel in bello* *199.* *quesur à barbaris patriam, vel domi defendis infirmos, vel à latronibus socios, plena est justitia.* f) *1. de Offic. c. 2.* Fundatur hujus belli justitia in imperio in personam, & caput civium, quo summus pollet imperans, quod potestate, vi & gladio coactivo armatum est. g) g) *Rom. 13.*

§. 11. Bellum à subditis susceptum, & superioribus illatum, ubi, quando, quamdiu quatenus, & quousque subditi sunt, illegitimum est. Potestati enim qui resistit, ordinationi divina resistit. a) Graviter, & pro dignitate Christianæ disciplinæ, *Chrysostomus* b) ad mentem Apostoli, *noli, inquit, talem subjectionem tibi turpem reputare.* DEVS enim ita *Rom. 13.* *constituit, qui est vehemens ista contemnentium ultor est.* *2.* *Neq; enim vulgares pœnas reposcet, si non obedieris, sed quam maximas. Neq; quicumquam erit, quod contra dicentem eximat, quo minus & ab hominibus gravissimum feras supplicium.* b) *Homil. 23. in Ep. ad Rom., b. l.*

cium. Et nemo siquidem tutabitur, & DEVM ipsum magis irritabis. Characterem autem subditi, cui obsequij & patientiæ gloria ita relicta est, qua is se habeat ratione, declarat formula constituti & delati imperij, & modus, quo imperans illud consecutus est. Huc enim tandem redeunt illæ limitationes, & cautiones, quibus quæstionem de bello inferiorum in superiores circumscripsit Grotius, c) eximie ob disciplinam hanc à B. Bæclero d) laudatus. Recte hic etiam observat, quod jus defensionis, & resistenda injuria, nunquam naturale fuerit, nisi cum respectu ordinis, seu salvo ordine, quem natura socialis suo fini consequendo, supremo loco destinavit: lèrio inculcans, in jure resistendi naturaliter hanc dari exceptionem, nisi resistendo violetur ordo socialis, id quod fit, si subditi qua tales resistunt. Tendunt etiam ad nostram disciplinam, quæ ex nostratibus circa hanc quæstionem monuit B. Hülsemann, e) Sanctiores sunt Scholæ invariatae A. Conf. additæ quam ut vel Iunij Bruti, f) vel Buchananig) Scoti, Camdeno h) notati, vel Davidu Parei, i) Althuisij, k) Milioni, l) Schelym) etiam ex recentioribus, & aliorum disciplinam Monarchomachicam probemus; vel Mariana, n) Santarelli, o) de quo Gramondus, p) & similium à Sorbona etiam, & Parlamento Lutetiano improbatam doctrinam admittamus, quæ & subditorum conscientia, ordinique vitæ so-

cia-

c) de I. B. P.

l. 4.

d) P. I. Com.

b. l. p. 263.

e) Bræc. c.

20. §. 11.

f) Vindic.

contra Ty-

rann. q. 3.

g) de iure

regni apud

Scotos.

h) Annal. f.

no. 362.

i) Comm. in

Rom. 13.

dub. 4.

k) Polit.

l) Defens.

popul. Au-

glis.

m) de iure

Imperij.

n) de iustit.

o) Tract. de

barof.

Schufw. &c.

p) Hist.

Gall. l. 1. p.

no. 10. l. 15.

p. no. 675.

§99.

cialis imperantium, & parentium, divino Jure scripto, & naturali praecepto, directe repugnat.

§. 12. Etsi vero *vindicta privata* justa non sit, aliter tamen de *vindicta publica* inter pares solo DEO minores, & Gentes, statuendum. Legatos gentium jure inviolabiles esse, & injuriam illis illatam in mittentis injuriam cedere, cum belli legitime gesti status Legatorum usum per se non tollat, ex juris Gentium disciplina constat. Censuit hinc David, atrocissime in legatis latus ab Hannonem, Amonitarum Rege, a) licere sibi armis vindicare illatam istam injuriam, quod etiam severissime fecit. b) Vindicta legitima etiam fuit bellum, quod DEI jussu Midianitis Moses intulit, c) quod Ebræos seducendo maximæ calamitatis in gente hac causa fuissent; quod etiam tanquam ultionis publicæ legitimæ exemplum explicatur à B. Brentio. d) Gladius enim, quem summi gentium rectores, ceu divini in terris vicarij, publicæ tranquillitatis & honestatis conservandæ causa, cujus sunt custodes, à DEO acceperunt, uti usus ejus adversus inferiores in *puniendo* consistit, & hoc nomine iisdem jus largitur in subditis *puniendi* scelera & delicta, adversus civitatis leges commissa; ita adversus pares, & solo DEO inferiores, qui neminem nisi DEUM & enses supra se agnoscunt, jus *vindicandi* illatas injurias concedit, usu ejus existente

a) 1. Sam. 10. 4.

b) 2. Sam. 12. 27. 199.

c) Num. 31. 2.

d) Com. h. l. f. 994.

iii

in vindicando. Lædens enim per injuriam reddit se obnoxium vindictæ ejus, quem læsit, nisi satisfacere voluit, sic urgente indole justitiæ publicæ inter pares, & juris æquatorij inter mortales supremi, vigore legis naturalis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris:*

e) *Matth. 7.*
12.

à Christo sic expressæ: e) πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ἕτω καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς, *omnia quacunque volueritis, ut faciant vobis homines, sic & vos facite illis.* Ex-

f) *Enarrat.*
in h. l.

imie Theophylactus, f) brevem, inquit, ad virtutem viam ostendit Christus. Ex nobis enim scimus, quod factu opus. Nam si vis beneficia accipere, benefac, si vis diligere ab inimico, dilige etiam inimicos. Ego si vis injurias in alterum à te commissas ab eo non vindicari, noli injurias isti inferre. Justum est, jubetq; ratio, ait

g) *de l. B. l.*
c. 8. p. m. 43.

Albericus Gentilius, g) *discedentes ab humana societate, & jura hominum non tuentes ulcisci, atq; in ea jura, legesq; & mores cogere.*

§. 13. Ablatorum injuste legitima armis, & per multitudinem armatam, quod detur recuperatio, facile probatur. Unicuique enim uti suum tribuendum, ita unicuique suum defendere, & injuste ablatum, seu suum, quamdiu jus in id reservatur, & reservatum fuit, recuperare licet. Interest enim tranquillitatis humani generis, possessiones & dominia rerum non turbari. Hoc juris titulo usus, male licet eundem allegando, Rex Ammonitarum, quod suam terram recuperatum

ratum iret, quam Israel ex Ægypto ascendens ceperat, bellum Ebræis intulit, causam belli hanc per se justam esse non negante Jiphthacho; negante tantummodo, hanc belli illati culpam penes gentem suam esse, quod non

Ammonitarum, sed Emorzorum terram occupasset. a) Naturalis sane, eaque perfecta obligatio est, ut, qui damnum dedit alteri, sic ut minus habeat suo, id refarciat: Ergo si id quod perfecte debet non vult reddere, uti, si iudicis subest arbitrio, ad restituendum quod debet ejus sententia tenetur, ita si solo DEO minor est, armis ut id præstet cogi potest, licebitque vi injuste ablata recuperare, quæ in pace alter reddere detrectavit. Unde Si-

a) *Judic. 11. 13. 99.*

mon b) Antiocho, novorum motuum causas quærenti, & per Athenobium, amicorum quendam, arcem Hierosolymorum, & alia oppida, quæ Judæi receperant, repetenti, renuntiavit: *Neq; terram alienam sumimus, neq; alienam occupavimus, sed hereditatem Patrum nostrorum; ab inimicis vero nostris in aliquo tempore sine iudicio occupata fuit.* Recte hoc se habuit responsum. *Ἀπᾶτάς τις, ἢ πᾶσι τῶν αὐτῶν ἀποδέχεσθαι, εἰ παρ' ἐτέρου γινόμενα βλέποι; an enim quisquam stomachari debet, si qua ipse à se facta approbat, ab aliis fieri videat?* bene quærit B. Athanasius. c)

b) *1. Macc. cab. 15. 33.*

c) *r. 1. opp. Apol. ad Const. f. m. 742.*

§. 14. Laudabilis hinc consuetudo est, socialitate humani generis digna, jure naturæ probata, imo præcepta, scripturæ sacræ exem-

exemplis passim, & gentium praxi, in quarum jus etiam cessit, confirmata, ut antequam arma inferantur, repetitio rerum injuste ablatarum instituatur per *Clarigationem*, hoc

a) *Hist. Nat.* 22. 2. est, explicante *Plinio*, a) per rerum raptarum claram repetitionem. Nimirum, ut cum *Cicero*

b) *1. Offic. II.* loquar, cum duo sint genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim; cumq; illud propriam sit hominis, alterum belluarum: Confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore. Gravius adhuc disciplina Christiana nobis concordiam præcipiens, amicam commendat transactionem, præcruento armorum usu, illis qui dicunt: *Pater noster, non meus, qui es in cælis*: De quo

c) *4. contra Armenid.* *Optatus Milevitanus* c) Magno studio eandem præceperunt ex disciplinæ nostræ præceptis *Nazianzenus, Basilus, Hieronymus, Augustinus, alij.*

§. 15. Requirit vero jus belli non solum ut id geratur justis ex causis, sed & ut limites justis & rectis, cum temperamento rigoris bellici convenienti, in modo gerendi belli observentur. Licet enim in N. T. Christiani, & ex his illi, qui sunt ejusdem fidei consanguinei, præ aliis se invicem diligere debeant; a) erga

a) *Galat. 6.* reliquos tamen mortales, atque externos, non in infinitum armis sævire licet: Non solum quia non est utile, secundum illud *Hannibalis* apud *Livium*: b) *Virumq; ferrum, utrinque corpora*; sed & quia non est justum, Cha-

rita-

ritati qua ratione nimius rigor adverteretur, supra c) explicatum est. Justitiæ verò commutativæ, secundum quam bella tam pœnalia, quam vindicativa geri debent, repugnat, vindictam & pœnam esse majorem delicto, & damnum datum exsuperari vel restitutione, vel satisfactione. Nam & in bello verum esse debet, ne quis plus, vel minus suo habeat: quicquid sit de jure externo, de quo intelligenda vox militaris Marcelli, Livio d) nota:

Quicquid in hostibus feci, jus belli defendit; quam jus belli divinum non probat. e) *Unde B. Augustinus, f) hostem, inquit, punnantem necessitas perimat non voluntas, sicut bellanti & resistenti violentia redditur, ita violo & capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur.*

§. 16. Sicut Evangelium non abolet Politiam, ita nil impedit, quo minus in causa belli justa orthodoxus heterodoxo adversus orthodoxum opem ferat. Quemadmodum enim omnes homines citra religionis intuitum, comuni juris naturalis vinculo, sub divino copulantur imperio, ad universalem quandam societatem & civitatem, cujus Rector DEUS sit constituendam, ceu alibi docetur: ita religio per se non impedit, quo minus, uti alias homo ab homine auxilia humana petere potest, ad sua asserenda jura contra vim injustam, ita & in bello idem liceat. Quo minus enim orthodoxi delicta ab hete-

Bbb

rodo.

c) pag. 689a
69.

e) Deut. 20.
14. 19.
f) ad Bonif.
Ep. L.

rodoxo, qui adversus istum hoc nomine jus habet, vindicentur, orthodoxia non impedit, cum quo hoc nomine & orthodoxo, si res ad eundem etiam pertinet, se conjungere licet. Consilij autem est hoc ita dirigere, ne in veræ religionis detrimentum, quod quantum fieri potest cavendum, cedat. Recte

a) *Brév. c. 20. §. 19.* hinc observat B. *Hülsemannus*, a) *undecim tribus vindicasse stuprum violentum commissum in pellicem Levitæ heterodoxæ, non sine aliquo damno, orthodoxæ etiam religionis, Ind. 21.* Minus dubij habet, orthodoxos sub signis heterodoxi

militare contra heterodoxos, uti Christianos olim constat sub signis Gentilium Imperatorum stipendia fecisse contra infideles, quorum castra, tribus, decurias, nostri olim imple-

b) *Tertull. Apol. contr. Genil. f. m. 375.* verant. b) *Cui bello, inquit Tertullianus, c) non idonei, non promti fuissetus, etiam impares copiu, qui tam libenter trucidamur?*

c) *l. c.*

§. 17. Id non probandum, quod in obsidione *Claudiopolitanz* urbis, in *Transylvania*, anno 1662. contigisse autor est *Beisenius*-

a) *Rerum Transylv. l. 2. f. 18. p. 48. 325.*

a) *Kucsuck* *Membet* enim *Turcorum* *Purpuratus* producto cum vexillo, quicumq; *Christiano-rum* sub auspiciis suis potentissimo suo Imperatori militare voluerint, quinque, singulis mensibus, præter gratuitum comitatum, iis imperiales se persolururum promississet, intra paucos dies confluisse tot transfugas tradit, qui turmam aliquam constituerent. Perjuri enim non solum, & perfidi in Principem, cui militaverant,

fue-

fuerunt : Sed & Turcarum arma directe in rei Christianæ perniciem tendebant, cui succurrere Christianos decebat, ob commune periculum, quod à jurato Christiani nominis hoste, qui in Christiani nominis opprobrium Christianos conducebat, Christianæ Reipubl. imminebat.

a) l. B.P. II,

25. 9.

§. 18. Recte Grotius, a) *nullam vitam genus, inquit, improbius, quam eorum, qui sine causa respectu mercede conducti militant, & quibus ibi fas, ubi plurima merces.* Vitam enim suam, cujus nemo est dominus, nulli vendere licet. Et cum ad ejus custodiam jure naturali, & divino præcepto *de non occidendo*, teneamur : Hoc ipso etiam prohibetur, ne quis temere vitam suam, ob bonum longe minus, & ordinis inferioris profundat, neglectæ ejusdem custodiæ, debitæ DEO, & ab eo præceptæ, supremo vitæ nostræ Domino rationem redditurus. Ne dicam, lædere tales acceptæ mercede infantes, à quibus nil mali acceperunt, & fundere sanguinem innoxium, in causa ad se minime pertinente. Non sane qui sui sunt juris, illi sub alieno imperio, ad ministerium tam horrendum se conduci patientur, tantum abest, ut Christiani id sint facturi. Justa etiam quod si causa est, etiam abstinebunt iidem, nisi vel summa aliorum necessitas, communis etiam causa, atque commune periculum, vel vera sic urgeat charitas, casu nimirum quo licet alteri esse auxilio.

Bbb 2

Un-

Unde nec DEO placuit, cum Amaziah, Judæ Rex, ex Israele census millia robore fortissimum virorum conduxisset, quos DEO sic volente, rursus dimisit. Suis viribus, non conductorio auxilio, eum uti DEUS voluerat. Cle-

b) 2. Strom. mens Alexandrinus b) sane de milite mercenario non adeo magnifice sentit: Μαχητικοὶ ἔσονται ἰσχυροὶ ἀποθνήσκουσιν ἐν πολέμῳ ἢ μισοφόρων ἢ πάντοιοι ὧν πλείους γίνονται δραστής καὶ ἀδικοί, ὑβρισταὶ τε καὶ ἄφρονες, ἐκπῆς δὲ μάλα ὀλίγων, pugnares autem & in bello mori volunt permulti mercenarij, quorum pleriq; fere omnes sunt audaces & injusti, insolentes, & prudentia expertes, pauci admodum exceptis. Bene hinc aliorum populorum moribus & legibus invaluit, ut sine consensu Principis non liceat civibus apud externos militare.

§. 19. Idem de milite voluntario, quem sic vocant, censendum. Dicitur talis nobis is, qui sponte militiam subit, nec mercede conductus, sed suis sumptibus militat, ita ut sponte quoque sua isthoc vitæ genus, quando ita placuerit, rursus relinquere possit. Animo pugnandi ergo cum in exercitu versentur, quaeritur, an tale genus militiæ sit probandum? Et sane nisi ipsam militiam mercenariam in se injustam dicere velimus, quod fieri debere modo negavimus, nõ poterit, ceu injusta in se, improbari militia voluntariorum. Si enim mercede accepta operam militarem conductori præstare licet, cæteris ut dictum paribus, quid-

quidni & sua sponte, suisque impensis, eandem prestare licebit ei civitati, quæ ejusmodi alterius auxilio uti è re sua esse putat. Siquelicit injuste oppresso cum onere ejusdem auxilio venire, qui non ad asserendam justitiam ejusdem voluntaria militia, suisque impensis, auxilio ire amico permissum fuerit ? Τι ἔστιν ἢ τὸ ἀλέξασθαι διχουότερον, ἢ τὸ τοῖς φίλοις ἀρῆσαι χεῖλλον, quid vel justius est, quam vim propulsare ; vel honestius, quam subvenire amicis ? recte ait Xenophon. a) Quod itaque de mercenaria pronuntiavimus militia, idem de voluntaria pronuntiamus. Nimirum, quemadmodum non ex quavis, sed ex justa tantum causa, justique, non mercedis amore illam licet eligere, ita nec ex quavis, sed ex justa tantum causa militem agere licet voluntarium, justis non prædæ amore. Recte Victoria b) oportet, inquit, ad bellum justum magna diligentia examinare justitiam & causas belli, & audire etiam rationes adversariorum, si velint ex equo & bono disceptare. Idem incumbit militi mercenario, idem militi voluntario, si in eligenda militia mercenaria & voluntaria conscientia, ne lædatur, velint satisfacere. Exemplum voluntarij militis David dedit, offerens se ad decertandum singulari certamine cum Goliatho. c)

a) *Inst. Cyri*
f. m. 25.

b) *Relat. G.*
n. 21. p. m.
25.

c) *1. Sam.*
17. 16.

SECTIO V.

ARTICULUS I.

DE

JURE PERFECTO ET
IMPERFECTO,
EIVSQUE PRINCIPIIS.

§. I.

AD disciplinam de jure, ut significat qua-
litatem moralem personæ competen-
tem, ad aliquid juste habendum, vel agendum;
etiam pertinet doctrina de *jure perfecto &*
imperfecto, ejusdemque Principiis & Origini-
bus. Ista quippe qualitas à Grotio a) dividi-

- tur in *perfectam*, quæ ei etiam *facultas* dici-
tur; & minus *perfectam*, quæ & *aptitudo* illi
a) I. B. P. I. tur; & minus *perfectam*, quæ & *aptitudo* illi
1. 4. II. vocatur. Alibi, b) eodem sensu, distinguit
b) I. B. P. II. inter *jus proprie aut stricte dictum*, & quod
17. 2. 19. *jus minus proprie dicitur*. Reducturus etiam
hanc disciplinam ad Aristotelicam doctrinam,
c) I. B. P. I. *facultatem*, inquit, c) *respicit justitiæ expletivæ*,
1. 3. *quæ proprie aut stricte justitiæ nomen obtinet*:
Aptitudinem respicit attributivæ, quæ Aristoteli
δυσκριντὸν, comes earum virtutum, quæ aliis
d) I. N. G. I. *hominibus utilitatem adferunt, ut liberalitatis*
1. 20. & *misericiordiæ, providentiæ restrictivæ*. Distinguens
Elem. I. def. autem inter potestates & jura *Defensoris*, d)
3. 5. 1. quæ

quæ tamen, si non semper, certe plerumque, rationis potius, quam rei esse videtur distinctio, facultati & aptitudini Grotianæ, tertiam addit e) juris speciem, illam scilicet, secundum e) *1. N. l. e.* quam recte aliquid admittimus, sed ita tamen, ut nulla nobis sit potestas idem exigendi, nec alteri obligatio idem tribuendi, qualis est habitus accipiendi donum aliquod mere gratuitum. Eiusmodi vero qualitatem, seu jus, non plane de nihilo fingi, vel inde licere intelligere affirmat, quod v. c. iudici, ne à partibus quocumque, prætextu donum accipiat, interdici possit. Jus autem perfectum illud esse dicit, f) quod si quis *f) Elem. d. e. §. 2. l. N. G. l. 7. 7.* læserit, injuriam lædendo talera facit, qua læso in foro humano actionem adversus lædentem dat: Cum vigore juris imperfecti ab invito extorqueri per vim non possit id, quod ab eo alteri debetur, quod negando inique quidem faciat, non tamen læso injuriam inferat.

§. 2. Cæterum hæc non omnibus placeant. Feldenus a) hoc in Grotio primo reprehendendum censet, quod de jure nimis late a) *Not. in Gros. l. 1. 4. p. 13.* loquatur; & mavult jus definire potius per facultatē aliquid agendi circa alterum, quo iustum obtineatur, quam per qualitatem moralem, uti modo cum Grotio fecimus. Verum cum non minus recte aliquid ab altero accipere, quā ab eodem postulare, & exigere possimus; illud autem qualitatem quandam moralem passivam in nobis dicat, cum hoc qualitatem quandam moralem activam inferat; nil obstat, quo minus

ejusmodi genere latissimo in juris hujus descriptione *Grotius* usus fuerit. Deinde dubitat, an jus hac acceptione in perfectum & imperfectum, & *qualitas* hæc in *facultatem* & *aptitudinem*, seu *perfectam* & *imperfectam* distingui possit; & de ea parum magnifice, ceu *obscura*, & de cuius sensu non satis constat, sentit. Verum cum vir cætera doctissimus, satiscam non intellexerit, quod tamen vix asseruerim, certe præ se ita tulerit, ceu allata ab eo explicationes inconuenientes docent, non mirum est, quod eandem etiã non probauerit. Desiderio ejus sequentia forte satisfaciunt.

§. 3. Dari itaque jus *perfectum*, cujus virtute alterum vel invitum, etiam, si opus, vi adigere liceat ad præstandum, plene isto ad id faciendum obligato, quod citra injuriam non denegaverit; & *imperfectum*, quo aliquid ab altero quidem petere, & postulare, non autem vi ab invito extorquere licet, etsi is ex virtute aliqua morali, humanitate v. c. id præstare debeat; cum ex rerum, in quas jus nobis esse dicimus, diversitate patet, tum ex debendi modo, atque origine. Res enim quod attinet, alie jam meæ sunt, & quantum absunt, & penes alterum existunt, meæ esse existimantur, ita ut quamdiu non à me accipiantur, & ab altero exhibeantur, vel reddantur, aliquid mei abesse judicetur. Ita quæ furto mihi sunt erepta, licet apud possessorem malæ fidei existant, meæ tamen adhuc sunt,
mi-

mihique ex perfecto jure debentur. Aliæ autem ita meæ res nondum sunt, expectantur tamen à me, ceu ex ratione aliqua juris universalis, & vinculi socialis, quod mortales continet, intuitu, mihi debitæ. Unde etiam jus illas postulandi mihi nascitur, idque non ex justitia particulari, sed universali. Ita mendicus stipem, ceu beneficentiæ & humanitatis debitum expectat à proximo, quam ab eodem etiam ex jure, quo homo homini auxilio esse debet, petit, quique eodem jure eandem indigenti, si potest, exhibere tenetur.

Ita Cicero a) disputat: *Optime societas hominum, conjunctioq; servabitur, si ut quisque erit conjunctissimus, ita in eum benignitatis plurimum conferetur.* Item: *Omnium rerum, quas ad communem usum hominum natura genuit, est servanda communitas.* Rursus: *Vna ex re satis præcipitur, ut quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur vel ignoto.* Quæ passim sæpius repetit. Et sane naturale hoc est præceptum: In omnibus quæ absque detrimento possunt communicari, servandam esse communionem, cum non sui tantum, sed & socij, proximi, vitæ socialis obligatio, à DEO supremo ejus Rectore imposta, rationem habere præcipiat. Elegantissima hæc fuit Platonis & Stoicorum disciplina, Ciceroni b) laudata. *Platonis, quod nos nobis solum nati sumus, ortusq; nostri partem patriæ vindicet, partem parentes, partem amici.* Stoicis autem

a) 1. Offic.

16.

b) 1. Offic. 2.

placuit, *que in terris gignuntur, ad usum hominum omnia creati, homines autem hominum causa esse genitos, ut ipsi inter se, alius alij prodesse possent. Ergo in hac naturam debemus Ducem sequi, & communes utilitates in medium afferre (origines hęc sunt juris imperfecti) mutatione officiorum, dando, accipiendo. Quanquam vero intuitu vitę socialis hęc debeantur, attamen cum is qui illa expectat, nondum ea pro suis habere possit, obstante alterius jure potiori, dominio scil. & proprietate, jure tantum imperfecto illa postulabit, cujus effectus ultra postulationem exhibitionis se non extendit, cum hęc tantum, uti in sequentibus dicitur, juri imperfecto respondeat.*

§. 4. Variat præterea etiam res *debendi modus.* Nam, ut alios debendi modos mittamus, contingit, ut res potius nostra sit, quam alterius, qui pari dominio & proprietate earum nobiscum non gaudet. Et quanquam ab earundem communione non possit excludi, ceu debitarum, intuitu obligationis, quę homo homini prodesse debet; attamen uti non debentur ex postulantis jure pleno proprietatis, quod est penes possidentem, sed ex jure indigentię, quę & ipsa suos gradus habet, quia socialitas humani generis largitur cujusvis implorare auxilium, ita nec tam perfecte, sed imperfecte, ob imperfectam sc. possidentis obligationem, debentur. Perfecte autem debentur, quę debita sunt ex ju-
sti-

stitia comutativa, & quæ in alterum ita sunt pleno, & perfectio jure translata, ut inter sua ea numerare possit, notante *Pufendorfio*. a) a) *I. N. G. l. 7. 8.*
 Stat axioma: Quæ ab aliquo non pari modo alteri debentur, ab eodem non pari jure postulantur: & contra. Quando vero alter aliquid postulat, quod suum sit, alter vero quod sibi debeat ex obligatione socialitatis humani generis, eo quod ipso indigeat, manifestum est, quod hoc casu pari modo non debentur, quæ petuntur. Major enim & perfectior est obligatio ad dandum alteri suum, quod non ex jure tantum universali, sed & particulari simul jam tale est; quam ad faciendum demum aliquid alteri suum ex obligatione juris tantum universalis, & liberalitatis, seu beneficentiz. Debeat enim & hoc ex lege naturali; attamen quæ priori modo debentur denegata, efficacius ceu perfecte debita vindicantur, quam quæ posteriori modo sunt debita. Cogere aliquem ut liberalis & beneficus sit, indoli harum, & aliarum etiam virtutum, repugnat. Bene *Sallustius*, b) *inu. b) lug. nificus nemo putatur, nisi volens: dona omnia in benignitate habentur.*

§. 5. Docent idem *origenes debendi*, quæ & juris perfecti & imperfecti origines sunt, cum illud perfecte, hoc imperfecte debitum respiciat. Ut vero aliquid perfecte & imperfecte debeat, ad quod alteri, cui id debetur, jus sit perfectum, vel imperfectum
 tan-

a) *de I.N.G.* tantum, causa est secundum *Pufendorfum*, a) l. 7. 7. inter eos quidem, qui in naturali libertate invicem vivunt, diversitas preceptorum juris naturalis, quorum alia ad esse, alia duntaxat ad bene esse societatis faciunt. Vnde cum minus necessarium sit, haec quam illa alteri exhiberi; rationis quoque esse, infert, illa, quam haec, rigidiori posse modo exigi. In civitatibus autem discrimen illud oritur ex legibus civilibus actionem dantibus, aut negantibus. Necessitatis vero hujus diversitatis, quae etiam parit hanc debendi, & juris debitum solvendi diversitatem, ut hunc effectum producat, ut aliud ceu perfecte, aliud ceu imperfecte debitum postulare liceat in statu naturali, & apud illos, qui in naturali libertate vivunt, & quidem nonnunquam tam rigide, ut ad ea quae debent praestanda, vi alterum adigere fas & concessum sit, cum ab imperata in legibus naturalibus incolumitatis custodia, tum à concessio commoditatis studio, provenire existimamus. Ita nimirum ordo in societate ratione utentium, finis etiam hujus consociationis fieri jubet, ut quis alterum extremam in qua versatur perniciem, & gravissimum periculum, avertere sinat, nec eum impediat, etsi cum aliquo suo incommodo id fiat. Hunc enim ordinem natura socialis, omnium hominum aequalem habens rationem, ad finem socialis vitae consequendum instituit; & ad hunc servandum omnes etiam aequaliter, ceteris paribus,

ribus, obligantur. Tunc enim, uti contra *Hobbianum* jus ad omnia eximie disputat *Puffendorfius*, b) facultas naturalis aliquid agendi, in jure proprie dicti naturam evalescit, quando in ceteris hominibus hic effectus moralis produ-
 ducitur, ne alij cum impedire debeant, aut ipso invito ad easdem res usurpandas concurrere. Sin plures ad eandem rem jure, sed non necessitate pares, quæ alterum extreme urgeat ad illam rem in usum suum adhibendam; ordo sane, & finis societatis ratione utentium, quo omnes obligamur, istum cum extrema necessitate conflictantem cæteris, quorum melior est conditio, præfert cum jure, istos, ni sponte quiescere malint, vi adigendi, ne se turbato hoc ordine naturali in rei sibi tam necessariæ usu impediunt. Unde jure hoc evenire dicitur, c) ut quod quisq; ob tutelam sui corporis fecerit, jure fecisse existimetur; perfectio sane, non imperfecto. Annuit *Albericus Gentilius*, d) etiam justo, ut paulo post dicitur, liberalior. Ita quanquam pacato, bello inter duos populos flagrante, alteri belligerantium omnis generis merces subvehere licet, antequam scilicet pacto ratio commerciorum aliter ordinetur, & in statu naturali; quatenus tamen ejusmodi commercium, & mercium transvectio irreparabile damnum est illatura, & certa spe victoriæ privatura alterum belligerantem, uti hic belli status in pacato hunc effectum producit, ne alteri belliger-

b) I. G. N. III. 5. 3.

c) l. 3. dig. de inst. & iure.

d) l. B. l. 19.

ligeranti necessaria subvehendo, hunc in juris sui executione impediatur, ita jus huic perfectum inde nascitur ad avertendam & impediendam, etiam vi armata, istam rebus suis tam noxiam in hostium gratiam institutam subvectionem, ubi isto invito ea fuerit peragenda, militante pro belligerante isto rerum statu necessitate incolumitatis, cum pro pccato militet potius necessitas commoditatis. Ordinem ex necessitatis diversitate natum, cum turbari prohibet J. N. invito eo, qui ejus jure & beneficio gaudet, ceu necessarium ob finem consociationis humanæ, & vitæ socialis rationem; ita qui salutis suæ causæ aliquid facere cogitur, facit id jure perfecto adversus eum, qui injuste, & contra finem societatis humanæ, ipsius periclitari facit salutem. Aliter censendum, quando plures ad eandem rem sunt jure imparcs. Tunc enim qui propter jus alterius potius atque prius, dominij v. c. jure tantum gaudet imperfecto, propter necessitatem non consequitur adversus istum alterum jus perfectum; cum circumstantia hæc tantum agentem ex necessitate concernat, à qua alterius jura non dependent. Quæ vero sunt necessaria ob commoditatem ab altero vel præstandam, vel promovendam, uti talium præstatio non tanquam simpliciter necessaria imperatur à fine societatis humanæ, nec inter prima & immediata socialitatis officia referri potest, unde ipsum

ipsum esse societatis humanæ simpliciter dependet, sed ad bene esse tantum ejusdem facit, & proin officium est membri hujus con- sociationis bene tantum quod decet facien- tis ; ita cum expectatur ab ejusdem virtuti- bus potius, quæ ad membri socialis bene esse tantum pertinent, sic non nisi jure imper- fecto postulantur. Sicut enim alterum co- gere non possum, ut sit virtutibus instructus, ita ad officia illarum præstanda, quæ ad vitæ socialis bene esse tantum faciunt, non licet eundem vi adigere, & rigide ab illo extor- quere. *Virum quippe bonum per vim non que- as efficere, ait Themistius. c)*

c) Orat. ad
Valentin.
Imp. sus.

§. 6. Præterea cum debiti tam postu- landi, quam solvendi, origo & causa vel pa- ctum sit reciprocum, cum obligatione perfe- cte mutua initam ; vel promissum perfectum, similem, Grotio a) explicante, *habens effectum, qualem alienatio dominij ;* vel contractus, ali- usve modus, quo res in alium ita translatae sunt, ut ejus factæ sint propriæ, quique jure postulandi gaudet, dicere possit : Hoc meum est, mihi que debetur ; vel ideo ceu debi- tum expectetur, atque postulari posse creda- tur, quod virtus ita alteri præcipere videat- ur, ut is ex ultroneo ejusdem impulsu, atque ex pudoris cujusdam, conscientia etiam ur- gentis sensu, id quod ex virtutis, & sic etiam juris naturalis præcepto debet, præstare velit.

a) L. B. P. II.
II. 4.

Nimirum, quod eleganter Seneca b) pronun- tiat,

b) 2. de ira
c. 27.

riat, profiteatur se quis omnibus legibus innocen-
tem; ut hoc ita sit, quam angusta est innocen-
tia, ad legem bonum esse? Quanto latius officio-
rum patet, quam juris regula? Quam multa
pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exi-
gunt: Qua omnia extra publicas tabulas sunt.

c) *I. B. P. III.* Alia hinc Grotius c) ait, in jure stricte dicto, a-
lio. 1. lia in aliarum virtutum præcepto posita. Po-
stulans etiam jure ejusmodi imperfecto sibi
debita, alterum virtutum admonet, ut quæ ex
illarum præcepto atque obligatione debet,
præstare velit. Socialis quippe vitæ virtutes
in officia, ex jure naturali alteri debita, ex-
eunt.

§. 7. Patet hinc, res quæ jure perfe-
cto debentur atque postulantur, & à nobis
postulari possunt, esse res ex ratione justitiæ

a) *I. B. P. I.* cominutativæ, seu, ut Grotius a) loquitur, ex-
pletivæ, nobis debitas, h. e. res pacto, pro-
missio, assignatione, emtione, vel alio modo,
quo res perfecte acquiri possunt, nostras, à
nobis licet nondum possessas; res item ex
mera natura, vel etiam ex lege nobis compe-
tentes: Uti natura homini *suum est* vita, non
quidem ad perdendum; perfectum enim
tantum, non item illimitatum hoc jus est;
sed ad custodiendum, corpus item, membra,
b) *Moral.* fama, honor. Filiucius b) per *suum*, quo si-
gnificatur id quod jure perfecto debetur, in-
telligi vult illud, quod cuiq; secundum justitiæ
leges est debitum, sive sit dominium rei, sive
usus

usus & usufructus, sive possessio, sive quod alteri debetur ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto vel quasi delicto, quo quis alteri intulerit injuriam, vel damnam.

§. 8. An vero & in justitia distributiva jus perfectum locum habeat, disquiritur. Negat Grotius, a) cui differentia illorum a) quæ perfecte & imperfecte debentur, ratio fuit distinguendi inter justitiam Expletricem & Attributricem: facultatem, seu ea quæ sunt juris perfecti, respiciente Expletrice, quam proprie aut stricte justitia nomen obtinere affirmat; circa a) spiritudinem autem, h. e. ea, ad quæ jus imperfectum habemus, occupata justitia Attributrice: Negando per se justitiam Expletricem ab Attributrice differre tali proportionum, arithmetice & geometricæ, usu, quali Aristotelis b) differentiam utriusque declarare placuit. Pufendorfius c) autem perfectum jus ad justitiam distributivam etiam relaturus, jus, inquit, isthoc oritur vel singulis ex pacto (tacito, aut expresso) cum societate aliqua inuito hoc sine, ut ipsius membra fiant; vel societati ex pacto eodem cum singulis, ut eos sibi membra adjungat: Vel oritur deniq, ex pactis quorumlibet cum quibuslibet, circa res & actiones in commercium venientes. Addens, ubi exercentur ea, quæ ex pacto societatis cum membro, aut membri cum societate ob finem jam dictum inuito debentur, vocari justitiam distributivam: Ast si alicui exhibeantur, quæ debentur

a) l. B. P. l. 1. 8.

b) 5. Ethic. 3. & 4. c) de l. N. G. l. 7. 9. sq.

ex pacto reciproco, circa res & actiones in commercio venientes, vocari justitiam commutativam. Cæterum, quicquid sit de speciebus justitiæ, de quibus alio loco, omnino cum Pufendorfio statuendum censemus, dari & jus perfectum in illis, circa quæ distributiva versatur justitia, si non quoad ea, quæ singuli à societate expectant, certe quoad ea quæ societas à singulis, vi pacti postulare potest, quando promiserunt, quod pro rata parte velint ferre onera, quæ ad societatem, qua talem servandam faciunt. Obligatio enim quæ inter singulos & civitatem, & proin imperantes etiam contrahitur, uti non est perfecte mutua, ita civitati quidem atque imperantibus jus cogendi cives largitur, in his vero non æque efficax est, nec tale jus producit, ex quo per se nascatur actio adversus imperantes, in foro humano bello perseguenda, eosque cogendi facultas. Nec licet excipere, istam imperfectionem esse in ratione *mutui*, non in vi & efficacia obligationis. Ista enim inæqualitas, quam imperium & obsequij gloria inter imperantes & subditos producit, etsi in foro divino hos illis jure inæquales non reddit, alia tamen ratio est in foro humano, ob indolem imperij, quod inter mortales obtinet: Nisi in delatione imperij dictum sit, ut

d) *I. B. P. I. certo eventu resisti regi possit, de quo Grovius. d)*

4.14.

§. 9. Ad jura perfecta referuntur *Præfensiones* jultæ, & legitimæ. Valorem hæc
quip.

quippe inde suum habent, unde & jura, ut sint perfecta & valida. Dicuntur etiam *jura prætensa*. Et *jurium* quidem nomine gaudent, quod illarum vigore, vel personis recte aliquid imperare, vel aliquid, ceu nobis debitum, & ad nos pertinens, postulare licet. *Prætensa* autem vocantur, prætendique dicuntur, partim quia ab illo cujus sunt, ita ceu jura allegantur, & objiciuntur, antequam satis clare sint probata, & deducta; partim quia ab illo, quem petunt atque concernunt, in dubium vocantur, qui contraria haud raro jura prætendit. Exhibent ejusmodi prætensiones

Sprengerus, a) & *Strauchius*. b) Infirmo jure uti nitebatur Ammonitarum Rex, Ebræis bellum illaturus, causatus, quod cepisset Israel, ex Ægypto ascendens, terram suam ab Arnon usq, ad Iabok, & usq, ad Jordanem, eas sibi restitui postulans; ita solide injuriam hanc retudit prætensionem Jiphtha, c) allegata, belli & gentium jure firmata, nemine contradicente, trecentotum annorum possessione. Prætensionem, vanam licet, Solymani Turci in Romanum Imperium *Jovius* d) explicat: *Se unum esse, jactabat, ad quem Romanorum imperium legitimo jure pertineret: p. m. 411.*

Quoniam magni Constantini, qui universi orbis Augustus Imperator extitit, sedem & sceptrum, atq, urbes ejus imperij teneret, uti proavus Mahometes expugnata Constantinopoli, & Constantino supremo Græcorum Imperatore superato oc-

a) de Prætens. illustr. b) Dissert. Exotic. 1. fam. 1. caus. 1. consens. 5. 2. 1799. c) Judic. 10. 13. 1799.

d) Hist. 1. 30. p. m. 411.

sisque, hac omnia jure belli capta Ottomanicis regnis adjecisset. Elidebat vero eandem transactio Caroli M. cum Nicephoro Græco dudum inita, qua Constantinopolitanus Princeps omni jure in Imperium Occidentale exciderat.

§. 10. Juris hujus tuendi atque conservandi, prætensionisque innuendæ causâ, titularum usus invaluit, si debita vel injuste denegentur, vel alio interveniente impedimento obtineri non possint. Docet id *Feltman-*

a) *de rit. bonus*, 2) *primum effectum*, cur titulis sine re unior. c. 21 §. tantur, esse affirmans, ut *prescriptio aliorum* 1. 199. p. 95. *impediatur*. Ita Rex Christianissimus pergit se

59.

dicere Navarræ Regem, cujus potio rem partem Hispanus tenet, ad justam prætensionem continuandam. Per id enim, uti loquitur *Felt-*

b) *l. c. §. 3. manius*, b) *quod alter provincia, quam tu detines, titulum palam usurpat, non potest non videri tibi denuntiasse. Ast denuntiatio (justa sc.) re ponit in mala fide. Sequitur ergo, interrumpi civiliter præscriptionem territorij, quod bona fide quoque possidere cœpisti, si alius postea ejus titulum publice sibi inscribas. Palam se hic prodis civilis interruptio, ut palpari queat. Constat sane, inter causas illati à Carolo Gustavo, Suecorum Rege, Polonis belli, allegari usurparum à Polono rege regi Suecicæ titulum, & quod sub specie abstinendi titulo regis, Gallico interea sermone & more, quo solennia titularum non semper observantur, ad Reginam Suecicæ Christianam literas composuerit, memorante *Locc-**

599.

nio, c)

nio, c)

no, c) & explicante *Manifesto Suecico*: d) Ob-
 jiciente Suecis *Nicephoro Nicoymito*, e) cur ta-
 lia ad animum revocantes, istas literas rece-
 perint? *sufficere*, monendo, in tali casu lite-
 ras non recepisse. Italicæ etiam Principes, Du-
 ces scil. *Serenissimi titulo decorandos* censet Lu-
 dovicus *Rodolfimus de Sabloneta*, f) ad signifi-
 candum, quod *ex privilegio habeant jura Im-*
perialia. & in suis territoriis equiparentur Im-
peratori. De abrogandis prætenſionibus egit
 B. *Kulpifius*. g) Pertinet etiam huc *alienorum*
insignium armorum usurpatio.

§. II. Solent etiam ad jura sua illæsa
 conservanda, si debita non præstentur, vel
 intercipientur, vel alio modo lædantur, uti
Protestatione. Declaratio hæc quippe mentis
 est, juris vel acquirendi, vel conservandi, vel
 damni depellendi gratia facta. *Sylveſter Prie-*
us a) de *Protestatione sub Recusatione* egit.
 Protestando nimirum recusamus ea admitte-
 re, quæ ab aliis injuste adversus nos, & jura
 nostra, dicta & facta sunt, reclamantes &
 contradicentes, ne præjudicium inde aliquod
 creetur, vel de jure competente quicquam
 remittere videamur, quod ullo tempore con-
 tra nos allegari possit. Ita memorabilis fuit illa
Protestatio, unde *Protestantium* nomen apud
Steidanum, b) qua interposita, nonnulli Prin-
 cipes Imperij opposuerunt se decreto *Conventus*
Spirensis, quo imperabatur, *ne in rebus ad re-*
ligionem pertinentibus quid innovaretur, ad

c) *Histor. Suec. l. 9. p. m. 761.*

d) *Caus. ob quas Carol. Gust. R. & Regem Pol. bel. ador. est, §. inc. tia.*

e) *Respons. ad prælim. enumer. caus. far. ob quas Suec. rex*

Polon. &c.

f) *de Orig. dignit. & prest. Duc. Ital. n. 926. p. 84.*

g) *Comm. in Monzamb. P. II. c. 3. §. 4. p. 272.*

a) *Sum. V. Protestat.*

b) *l. 6. comment.*

c) *Declarat.*
nullitas.
artic. pac.
German.
vulg. Ca-
thol. &c.

usq; Concilij tempus; quod superiorum conventus decreto, & sic juri quaesito, contrariari contenderant. Nostro etiam seculo Innocent. X. Pontif. c) promulgata Romae bulla, protestando; quo jure, alij jam inquisiverunt; utriusq; pacis, Osnabrugensis & Monasteriensis, articulos, caeteraq; in dictis instrumentis utriusque pacis contenta, quae Catholica religioni, divino cultui, animarum saluti, sediq; Apostolica, Romana, & inferioribus Ecclesiis, ac ordinibus & statui, illorumq; personis, membris, rebus, bonis, jurisdictionibus, auctoritatibus, immunitatibus, libertatibus, privilegiis, prerogativis, & jure quibuscumque, quomodolibet efficiunt, seu praesudicium etiam minimum afferunt, aut inferre, seu intulisse, & alias nocere, seu nocuisse quoquomodo dici, intelligi, pretendi, vel censeri possunt, cum omnibus inde secutus, & quodcumque secuturus, ipso jure nulla, irrita, invalida, iniqua, injusta, damnata, reprobata, inania declaravit. Addimus formulam Protestationis Burgundicae Petri à Weyms, adversus eandem pacem Westphalicam. Scripto, inquit, se publicam interponere Protestationem, & repetitis iis, quae per sepe in publico à se dicta, contradicta & reclamata sunt, de nullitate, deq; injustitia omnium eorum, quae ratione conditionum pacis in Catholici Regis praesudicium aut damnum, acta, decreta, vel conventa sunt, quaeque adhuc agi, decerni vel conveniri poterunt, cum rebus omnibus exinde emergentibus ac dependentibus,

ribus, ad jus & justitiam provocando, de novo contestari: contendendo, quod jura omnia, sacra ejus majestati, quocumq; modo, vel quavis de causa competentia, illi ejusq; heredibus & successoribus, sine diminutione, damno, vel detrimento, facta, recta, conservata sunt, erunt & permanent. Omnibus & singulis, tam juris, quam facti, medii & remedii, omni meliori modo salvo & reservatis. Contingit equidem haud raro, ut ejusmodi Protestatio non solum non acceptetur, sed etiam audiri, admitti, & allegari, decreto interdicatur: Verum etsi, quando illa acceptata, & ad acta relata est, acceptantem eandem & Protestantis jura non improbasse, id sit indicio; attamen ad Protestationis validitatem acceptatio per se non requiritur, cum per vim injustam nemini invito sua jura, ceu res incorporalis, eripi possint, quamdiu illa retinere, sibi que afferere, de quo testatur Protestatio, intendit. Sufficit contra vim injustam juste contradixisse.

§. 12. Solet vulgo dici, illum qui bello res capit, fieri rerum captarum Gentium jure Dominum, si in bello soleñi illas hosti eripit: Et verum id est, præprimis si ex causa justa capiens bellum gerit. Sic enim Jacobus Josepho filio, præ fratribus cæteris, præcipuum designans legatum: Ego dedi tibi, inquit, partem unam supra fratres tuos, quam accepi è manu Emorai, gladio meo, & arcu meo. a) Sic enim simpliciter verba hæc cum D. Calovio b)

a) Gen. 48.
 22.

b) Com. h. l.

accipimus. Quod si vero bellum est injustum, & vis quæ consensum in subjectionem extorquet injusta, hoc quod sic gentium jure tantum justum est, externa justitia, neq; ipsum capientem, neq; alios causam ab eo habentes, a-

- e) *Nos. in* *pud DEVM absolvere*, recte judicavit Grotius. c) *Id quod recte ex verbis DEI*, d) *Ammonitarum injustitiam, adversus Israelitas tali modo commissam, reprehendentis, probat.*

§. 13. Jus perfectum qui lædit, injuriam facit, quam in statu naturali vindicare liceat, & quia id damni quoq; rationem habet, postulare, ut quod quis minus suo habet, restituatur ab eo, qui damnum intulit.

- a) *Ex tali culpa*, inquit Grotius, a) *naturaliter oritur obligatio, si damnum datum est, nempe ut id resarciatur.* Recte Cicero: b) *Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommoda suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor.* Damnum ergo malefice datum resarciendum, & ejus quod deest, cum quis minus suo habet, *restitutio* facienda, vel in se, vel in æquivalenti, quo societas generis humani non lædatur, eximie rursus Ciceroni c) *explicitum: Quæ est obligatio ex re.* Cum vero etiam detur obligatio ex delicto, d) *vel præstanda lædenti satisfactio, vel expectanda à læso vindicta, pœna, vel alia ad eandem læso persolvendam coactio,*

§. 14. Etsi vero *satisfactionem* hant, quam læsus à lædente omni jure postulare potest, ne minus suo habeat, illi sibi invicem remittere possunt, inter quos *jus equatorium* intercedit. Hoc casu enim unicuique licet de jure suo, quantum vult remittere, si nec publica lex, nec tertius aliquis, vel ejus jus, hoc facto læditur. Ast inter quos *jus rectorium* intercedit, inter illos ejusmodi remissio debitz satisfactionis locum non habet. Tenetur Magistratus punire fures, licet à privatis, quorum res furto contrectaverant, illis delictum commissum fuerit penitus remissum. De essentia justitiz rectoriz est, unicuique & justo & injusto, & sic etiam delinquenti, suum tribuere. Illi præmiis, huic pœnis. Quod nec de justo. DEI Rectorio negari debet, cui sua justitia essentialis est. Incepte proin Socinus a) infert: *Si quilibet homo jure potest injurias sibi illatas libere condonare, & ob eam causam laudibus ad cælum tollitur.* An eo jure & potestate DEVM privare audebimus, nosq; infandi sacrilegij reos constituere non exhorrescimus? Nam quod attinet *jus* inter mortales *rectorium*, falsum est quod contendit Socinus. Si de *aquatorio* loquitur, male ab hoc concludit ad *Rectorium*.

a) de Servat. Christ. P. III. c. 10.

§. 15. *Jus imperfectum aptitudinem*, a) l. B. P. I. a) *ἀξία*, id est dignitatem, Aristotelem vocare affirmat Grotius, a) notatus hoc nomine à celeberr. Dn. D. Schiltero, b) & aliis; refert

17.
b) Philos. Jur. c. 8. §. 36. p. 325.

Ccc 5

que

que id ad justitiam *Attributivam*, quæ *Aristoteli* *ἰσχυρομένη*, comes, ut loquitur, earum virtutum, quæ aliis hominibus utilitatem adferunt, ut liberalitatis, misericordie, providentia restrictis. Verum non apparet, qui, quæ ex liberalitate, & commiserationis affectu, vel uni dantur, vel inter plures etiam distribuuntur, ob hujus vocabuli rationem, secundum rationem justitiæ particularis, & quidem *ἰσχυρομένης*, dividi, & unicuique tribui debeant: Nisi justitiam universalem, ad quam liberalitas & misericordia pertinent, cum particulari distributiva coincidere dicere velimus, cum & in illis, in quibus justitia universalis observatur, jus imperfectum detur.

c) *de Praejud. justit.* *Grasvinkelio* c) equidem secundum ea quæ contra *Rebellum*, Lusitanum Jesuitam, disputat, id non videtur videri dici absurde. Verum ne de Aristotelica disciplina, à qua sua placita abire negat vir eximius, & cui hoc manifeste repugnat, quid dicam; probamus

d) *l. N. G.* *Pufendorhij*, d) etiam in illis, circa quæ distributiva versatur justitia, nonnunquam jus dari perfectum. Et cum *Rebello* c)

e) *de obligation. justit. relig. Charissat.* rationem differentie inter commutativam & distributivam justitiam hanc assignasset, quod secundum illam, suum unicuique redditur, quod magis severo jure debeatur tribui; secundum hanc vero, quod non debetur tam severo jure:

f) *l. c. pag. 179.* Excepit quidem *Grasvinkelius*, f) posse in commutativa justitia esse debitum, rigido jure sum-

sumptum; posse item esse, non rigido ex jure sed ex equitate, quæ juri stricto, perfecto & rigido contradistinguitur. Sed de hoc merito dubitaveris, cum illa quæ ex ratione justitiæ correctivæ, seu commutativæ debentur, qua talia, perfecte debentur.

§. 16. Juris imperfecti etiam non sunt ea, quæ præstantur ex *exuperantia* Charitatis, obsequij, vel etiam alterius cujusdam obligationis, alias etiam imperfectæ. Solent enim, ceu constat, ad exuperantiam referri illa, quæ cum sint bona, ceu virtuti congrua, non tamen ex officio aliquo, vel aliqua necessitate morali præstantur; sed ex libertate, atque voluntate, uti *Seneca* a) loquitur: *Quicquid est, a) 3. Benef. 21.* iniquiens, quod servilis officij formulam excedit, quod non ex imperio, sed ex voluntate præstatur, beneficium est. Id enim *Seneca* b) beneficium audit, quod quis dedit, cum illi liceret & b) 3. de Benef. c. 19. non dare. Unde infert: c) *Quamdiu præstatur, quod à servo exigi solet, ministerium est: ubi plus quam quod servo necesse est, beneficium.* c) l. 1. c. 21.

Non debita sunt talia, alias enim non exsuperarent. Quæ virtus urget, non possunt dici virtutis exuperantia, nec in potestate nostra, & arbitrio, atque mera voluntate posita esse. Quæ debentur etiam imperfecte, postulari possunt, aliquo jure, & de non præstitis queri licet. Uxor marito ægrotanti assistens, etiam pestis tempore, officium humanitatis, non exuperantiam ejusdem præstat.

Ex-

Exuperantia est, si maritum in carcerem ducendum, ubi licet, sequitur, Mommorantiz exemplo apud Gramondum. d) Illam maritus jure aliquo, imperfecto scil. hanc nullo postulare potest. Juris fuit, non exuperantiz, & quod Q. Lucret. marito postulare prois licuit, cum a triumviris proscriptum uxor, inter Cameram & lectum cubiculi abditum, ab imminente exitio, non sine magno periculo suum prastitit, laudatum Valer. Maximo e) Exuperantiz autem non juris, quod ab Æmilia uxore postularet Africanus prior, erat illa patientia, quod cum sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, id dissimulaverit, ne, explicante eodem Valerio, f) domitorem orbis Africani femina impudicitia reum ageret. Ratio æqui & boni, quæ ad ejusmodi exuperantiam movet, concessive potius, quam præceptive se habet.

§ 17. Juri imperfecto respondet obligatio imperfecta, quæ violenta coactione adversus denegantem agere non permittit. Injuriz enim & damni loco aliquid habere non licet, cum is, cui tali modo aliquid debetur, dicere non possit, quod id sit suum, nec de eo, seu suo, disponere possit. Ridiculus factus foret mendicus, monente Pufendorffio, a) si stipem, quam ab opulento viro expectat, sutori loco prætij pro calceo delegare velit. Πλειονατῆρῖν inquit Aristoteles, b) ὁ ἔστιν ἄριστος χεῖμας εἰ ἀρῶν ἀδυνατῶν, sibi plus boni, quam oportet, non dici-

sur sumere aut vendicare, qui pecunia alicui non est opitulatus propter illiberalitatem. Ergo alter non solum non minus habet suo, quod repugnat iustitiæ particulari correctoriæ; sed & avarus ipse non peccat sua illiberalitate in iustitiam particularem, sed universalem. Sequitur hinc, talem etiam vi quidem non posse adigi ad satisfaciendum, & resarciendum damnum, per injuriam datum: Attamen cum proximum neglecto humanitatis & misericordiae officio; quod lege Charitatis in genere præceptum est, quicquid sit de modo agendi, nec nuda virtutis exuperantia dici potest; occidi siverit, vel ingens aliquod damnum accipere; uti causa est damni hujus à proximo accepti, non faciendo id, quod ex juris naturalis præcepto facere tenebatur; ita non pudor tantum, h. e. æqui & boni ratio, damnum resarciri jubet, si correctioni adhuc locus sit relictus; certe in tantum, in quantum licet, si non in totum: sed & coram DEO, ad id præstandum, talis tenetur, & in conscientia per legem naturalem, per cujus obligationem damni causatio, quocumque modo illa facta fuerit, & ejusdem restitutio connectuntur. Leges enim J. N. ad humanitatis, misericordiae officia perfecte obligant; quicquid sit de jure, quod homo averfus hominem inde nanciscitur in foro humano. Coram DEO perfecte obligamur ad proximo laboranti benefaciendum; c) etsi inter

*1. 106. 3.
17.
mor.*

mortales non pariat hunc effectum, ut homo hominem ad id præstandum cogere possit.

§. 18. Sed quid in casu necessitatis? Disputari constat, si quis gravissima necessitate compulsus, quod ad vitam necessarium est aliunde sumit, an furtum committat? negante, ut de aliis taceamus, *Covar-*

a) *Tom. 1. Rel. P. 11. f.*

473.

b) *l. N. G.*

2. 6. 6. l. 1.

1. 20. *Elem.*

l. 1. *def. 8.*

§. 5.

ruvia. a) Pufendorfius b) non abnuît, necessitatem inevitabilem indulgere id, quod ex obligatione imperfecta debetur, per vim vindicare.

Nobis uti non penitus negandum videtur, posse nonnunquam jus imperfectam in juris pleni, & perfecti, vim transire, ita ut talicasu tam clam, quam palam, aliena sibi vindicare liceat, invito etiam possessore, quæ jure ita pleno debentur; sic non præcipitandum judicium censemus quoad hoc, hic, & nunc. Difficile quippe judicatu est, an ex voluntate vere hostili, & hostili æquipollente, quæ jus perfectum alteri largiatur; an vero ex mera tantum *ἀπαθεία*, quæ proximi necessitatibus non tangatur, ista proficiatur inhumanitas. Negamus interea, licere à necessitate *per se* petere jus perfectum illa sibi vindicandi, quæ jure tantum imperfecto debentur, ob præceptum de *abstinentia alieni*: Quicquid sit de justitia facti externa, & venia, quam id consequi debet. Præceptum enim hoc cum fundetur in dominio rerum; uti alterius necessitate præcise nemo sui dominij jure exuitur, ita hoc munitur etiam isto necessitatis articulo

con-

contra quamcunque invasionem, per eandem legem de abstinendo à re aliena. *Quid melius, inquit Lactantius, c) quid carius homini esse debet, quam innocentia? Quae utiq; tanto perfectior sit necesse est, quanto illam perduxeris ad extremum: Moriq; malueris, ne quid innocentiae ratione minuatur.* Communio rerum primæva, quæ prætenditur, ceu tali casu reviviscens, ens rationis morale est, ceu alibi explicavimus, & repugnat dominio, Adamo primis istis temporibus à DEO concessio. d) *d) Gen. 1.28.* Communio bonorum in Ecclesia primitiva, ad quam haud raro provocant, itidem nec ubique, nec semper obtinuit, ceu ex *Iustino Martyre e)* perspicue doceri potest. Notanter dixi *per se.* Nam si contumelia accesserit, qua indigens afficitur, uti David ignominiosam à Nabale tulit repulsam, f) plus juris dari, non negabitur; ad vindictam licet hic se accingens, modum in irascendo excesserit.

§. 19. Cæterum hæc juris differentia non tantum in Jure naturæ, ut modo vidimus, sed & in Gentium, & Civili jure occurrit, usufque ejus insignis est; cujus beneficio plures controversi juris quæstiones decidere licet. Dictis unicum adjiciemus exemplum, alibi a) licet jam tractatum. Juris Gentium esse contendunt, jus transeundi terrarum, & omnibus, per alterius territorium. *Custavus Adolphus, Succorum Rex, Pomerani Prin.*

Principis Legatis transitum deprecantibus at.

b) *Bell. Sus-1630. respondit apud Chemnitzium: b) Inno-*
co Germ. xium transitum apud omnes gentes semper fuisse
Vol. 1. f. 41. liberum: ejusve denegationem, divino humano-

c) *I. B. P. 2. cet etiam Grotius, c) transitum negatum armis*
2. 13. vindicari posse. Verum jus petendi transitus

non nisi imperfectum est, ceditque juribus
 alterius ex dominio ejusdem in rem fluenti-
 bus, qui solus istam suam appellare potest;
 unde vi & armis, nisi ex hostili animo id fiat,
 transitus denegatus vindicari statim nō debet.

Ita cum jus commercia postulandi cum gene-
 te imperfectum sit, fallitur *Franciscus à Victo-*
ria, d) censens, neminem qui negotiandi cau-
sa populum adit, prohiberi posse. Pertinet
huc jus morandi in litore, & alia, de quibus

d) *Releb. 5.*
f. 2. n. 2.

e) *I. B. P. 11. Grotius. e)*

2.

§. 20. Contingit denique, ea quæ sic
 ex obligatione imperfecta, juris alterius im-
 perfecto respondententi, debentur, ab obligato
 aliâs, seu debitore, varie limitari, restringi,
 atque determinari, prout id quod interest
 ipsius, potiores etiam ejusdem rationes, qua-
 rum curam habere licuit, ex superiori quo-
 dam, perfectiori & potiori jure, imperij scil.
 dominiij, vel similis cujusque, id requirere vi-
 dentur. Sic commerciorum libertas non
 censetur obstare, quo minus bono quodam
 ordine, majori etiam erga cives quam exte-
 ros favore, ejus exercitium concedatur. Nec
 etiam

etiam hoc jus externorum imperfectum impedit, quo minus territorii Principi vectigalia constituere, vel augere liceat, quæ persolvant commerciorum gratiâ vel adeuntes ipsius cives, vel transeuntes per terras ejusdem. Vectigalia in freto Oresundico contestationes, in bellum erupturas, peperisse notum est, constatque ex historia Pacificationis Bromsebroënsis, relata à Bœclero. a) Principes enim, a) *Hist. Belli* uti loquitur Camdenus, b) vectigalia quæ semel Sueco-Danintenderunt, vix unquam relaxant, qui hujus ^{ms. 3. p. 272.} modi regalia, ut vocant, ad cuiusq; regni jus & b) ^{199.} *Elisab. f.* libertatem spectare, nec externa moderationsi subsacere judicant. ^{m. 339.}

ARTICULUS II.

De

PRINCIPIIS, SEU ORIGINE JUSTI ET DECORIS.

§. I.

PRima acceptio Juris Grotiana est, qua jus nil aliud, quam quod justum est, significat; ut jus sit, quod injustum non est; notetq; attributum actionis, seu facti, non necessario quidem ex habitu justitiæ manantis, ei tamen congruentis. Unde *Jctus Ulpianus jus à justitia appellatum censuit, origine utiq; rei, non*
D d d
verbi,

- a) *Com. du verbi*, explicante Gifanio, a) Quod vero idem Aristot. 5. *Jus nil aliud esse dicit*, b) *quam justam actionem, seu factum, ex justitia ut habitu suo manentem, eiq; consentaneam*; nec ab ipso concedetur Aristotele, secundum quem aliud est *justa agere*, quæ in præsentì considerantur, aliud *juste agere*. Hoc manat ex habitu. Unde Thomas, c) *illud, inquit, in opere nostro dicitur esse justum, quod respondet secundum aliquam æqualitatem*; quæ secundum Cicero- nem, d) *justitia maxime propria est*; alteri, puta *recompensatio mercedu pro servitio impenso*. Sic ergo *jus seu justum dicitur aliquid, quasi habens relictitudinem justitia, ad quod terminatur actio justitia, etiam non considerato qualiter ab agente fiat*. Varias etiam, Grotioque usurpatas juris acceptiones explicans, ut plures ex Moralium doctoribus mittamus, Escobar, e) *jus accipi, inquit, primo pro justo & a quo*, in actione nimirum, à quo actio denominetur *justa potius, quam persona, explicante Pufendorfio, f) cum injusti hominis etiam justæ actiones esse possint*.
- e) *Theol. Mor. tr. 3. Ex. l. c. 1. §. 1.*
 f) *LN. G. I. 7. 6.*

§. 2. Quod vero Grotius negante magis, quam agente sensu, jus justum significare contendit, id scil. quod injustum non est, ratio est, sicut ex ipso Grotio à B. Bœclero a) explicatur, quia non necessario ejus omissio injustitiæ labem contrahit, quod alias juste fit: *Quemadmodum enim non sequitur, si liberalis Rex dicendus est, qui alicui mille talenta dederit, ideo si*

non

a) *Comm. p. 83.*

non dederit, illiberalem fore: Ita non est perpetuum, ut id, quod juste fiat, non nisi injuste omitatur. Juste David Joabum extremo affecisset supplicio, ob eadem Abneri b) & Amasa, c) si pœnas crudelitatis hominem dare jussisset, sed nec injuste omisit. To justum nimirum, qua attributum actionum notat, laxiori sensu accipi debet, ut non tantum significet aliquid fieri debere, seu quod aliquod factum justum sit, quia quod factum est, fieri debuit; sed etiam aliquid fieri posse, quod sic deceat, congruum, & conveniens sit, etsi non strictè debitum atque necessarium, & proinde etiam non esse injustum, seu fiat, seu non fiat: Ita ut si dicam, aliquid esse justum, idem sit, ac si dicam, aliquid non esse injustum. Hoc sensu etiam justa sunt, quæ fiunt ex virtutis exuperantia; non injusta, si omittuntur, sed nec justa, hoc est à justitia præcepta ut fiant. Ita non injustum, h. e. regulis justitiæ non contrarium, nec ab eadem præceptum fuit factum scœminarum Germanicarum, apud Tacitum, d) quas neque natorum, neque maritorum in prælio acceptas plagas: & vulnera numerare, aut exsugere expavisse, refert. Hoc sensu de justo etiam locutos olim Aristotelem & Ciceronem constat. Hoc sensu JUSTUS apud Athenienses audivit olim Aristides, scriptore Plutarcho, e) edendo actiones justas ultra tabulas LL. publicas.

b) 2. Sam. 3.
27.
c) 2. Sam.
20. 10.

d) Germ. e.
7. 4.

e) Aristid.
f. 321. 17.

§ 3. Ad jus hoc respiciendum, & hujus justii quidem in agendo habenda ratio. Verum unde justitia hæc æstimanda, non o-

- a) *l. B. P. l. 1. 1. 3.* *mnium est sententia. Hugo Grotius* 2) æstimationem justii metitur juxta socialitatem humani generis, seu rationem vitæ hominum socialis, id *injustum esse* pronuncians, quod *natura societatis ratione utentium repugnat*; faciens eundem fontem justii in actione, & juris naturalis, atque officiorum jure naturali præceptorum. Sane si justa actio dicitur, b)
- b) *Defend. l. N. G. 1. 7. 7.* quia debito & convenienti modo applicatur ad personam, cui ista applicatione tribuitur, quod ipsi debitum est, vel conveniens; necessario quoque etiam sic eam comparatam esse oportet, ut neminem lædat, vel offendant, & socialitati humani generis inimica non sit, eique non repugnet. Prolixo commentario jam olim hæc Cicero c) declaravit: *Detrahere, inquit, aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, tollit convivium humanum, & societatem. Si enim sic erimus affecti, ut propter suum quisq; emolumentum spoliaret, aut violes alterum: dirumpi necesse est, quæ maxime est secundum naturam, humani generis societatem. Ut si unumquodq; membrum sensum hunc haberet, ut posse putaret se valere, si proximi membri valetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse esset. Docuit id Menenij Agrippæ fabula de dissensu artuum humanorum, rerum Roma-*

narum Scriptoribus explicata. In sequenti-
 bus addit Cicero: Societas inter homines ar-
 tiffimum vinculum est, magis arbitrari esse con-
 tra naturam, hominem homini detrabere sui
 commodi causa, quam omnia incommoda subire
 vel externa, vel corporis, vel etiam ipsius animi,
 qua vacent iustitia. Et M. Antonin. Imp. d) l. 2. de re-
 γρόναμιν, inquit, πῶς συναρξίαν, ὡς πόδες, ὡς ^{ἑαυτῶν} χεῖρες, ὡς βλέφαρα, ὡς οἱ σῶχοι τῆς ἀνω, καὶ τῆς
 κατω ὀδόντων. Τὸ ἐν ἀντιπράσσειν ἀλλήλοις πρὸς
 φύσιν ἀντιπρακτικὸν ἢ τὸ ἀγανάκτην καὶ ἀπο-
 σφίγειν, ad mutuas operas nati sumus, quomodo
 pedes, manus, palpebra dentium superiorum in-
 feriorumq; ordines. Adversari sibi invicem ita-
 que prater naturam: adversantis est autem suc-
 censere & aversari. Addimus ob disciplinae
 elegantiam, Seneca e) locum: Quid si nocere e) 2. de ira,
 velint manus pedibus? manibus oculis? ut omnia 31.
 inter se membra consentiant, quia singula ser-
 vari, totius interest: ita homines singulis par-
 cent, quia ad cœcum geniti sumus. Salva esse
 societas, nisi amore & custodia partium non pot-
 est. Unde sicut corporis membra sibi non
 nocent, ita nec homo homini nocere debet,
 cum simus τὰ μίλη τῷ σώματι, ut loquitur
 Antoninus f) idem. Consentit disciplina f) l. 7. 5. 13.
 Christianorum, quibus unitatem corporis, quæ
 ad mutua Charitatis officia cunctos moveat,
 frequenter Apostolus inculcat. Οἱ πολλοὶ ἐν
 σῶμά ἴσμεν ἐν χρεῖσιν, ὃ ἢ καθεὶς ἀλλήλων μίλη,
 multi unum corpus sumus in Christo, sin-
 gula-

g) *Rom. 12. 5.* ait. g) *Eadem est Cypriani, Augustini, Gregorij Nazianzeni, & aliorum doctrina.* Verum quanquam sociale nil esse possit, nisi sit justum, hoc tamen non inde est, quod sociale sit causa & radix justi, cum effectus potius ejus dici debeat, ita ut rationem à priori reddituri, cur actio aliqua sit socialis, recte respondeamus, quia est recte applicata ad personam, modo, & ratione, quo illi debetur, h. e. justa; responsuri autem, cur dictum aliquid, factumque sit justum, à posteriori tantum hanc reddamus rationem, quia est sociale: quicquid sit de impedimento actuali consociationis, aliunde haud raro intercedente. Unde, quod aliquid non sit injustum, naturaliter scil. in vita sociali, tale esse exinde tantum cognoscitur, quod *natura societatis ratione utentium non repugnat*, non vero per hoc tale vere redditur. Licet non negemus, fundamentum & rationem à priori hoc etiam esse posse, propter quam LL. civilibus aliquid pro non injusto habeatur, ceu non iniustum permittatur. Denique etsi ex socialitate ostendi possit ratio juris, sive justitiae, in actionibus, quibus mortalibus ad invicem aliquid commercium, quo unicuique suum tribuitur, intercedit; insufficiens tamen illa est ad fundandam rationem justitiae, quod in actionibus, quibus cum DEO aliquid nobis est negotij, dari debet. **Justi hujus mentionem**

nem facit *Clemens Alexandrinus*: h) Ἀὐτὸν ἢ τὸν ἡ) *Strom. l. 1. c. 10.*
 ὄντι διακρίσειν. μὴ πλεονεκτεῖν πατέρων ὅλον ὃ
 ἔτι) ἡγιασμένον νεὼν ἔκειν, *haec est quae vere est*
justitia, nolle rei alterius plus quam par sit ha-
bere, sed totum esse templum Domini sanctifica-
rum. Unde *Lactantius*: i) *Primum officium ju-* i) *l. 6 in-*
stitia est conjungi cum DEO, secundum cum ho- *st. c. 10.*
mine: Sed illud primum religio dicitur, hoc se-
cundum misericordia, vel humanitas nomina-
tur.

§. 4. *Autor a) de Principiis justis & de-* a) *P. 2. oppo-*
cori, quem Lambertum Velthuyfium esse opera *Epist. Dis-*
cedita hujus viri docent, rationem justis & de- *sert. de*
cori in actionibus humanis reducit ad confer- *princ. justis*
vationem sui, (non sensu Hobbiano talem) *& dec.*

quam, si mentem viri satis assequi licuit, re-
 fert ad finem in creatione mundi à DEO in-
 tentum, qui complectitur simul gloriam di-
 vinx bonitatis, sapientix, justitix, & sanctita-
 tis. Hunc finem uti mundum creando DE-
 US sibi, & homini, proposuit, ita refert: b) b) *l. c. p. 964.*

Quaecunq; natura sua ita comparata sunt, ut
finem in creatione mundi à DEO intentum im-
pediant, illa omnia jure naturali prohibita sunt:
Quaecunque autem istius sunt natura, ut sine iis
idem finis obtineri non possit, illa omnia jure na-
turali sunt imperata. Monst c) autem, de- c) *l. c. p. 967.*
bere habere talia nexum necessarium cum fine
generali, à DEO intento. Ex hoc autem, quod
dixerat, illa omnia jure naturali prohibita es-
*se, quæ finem istum impediunt, colligit, d) d) *l. c. pag. 1005.**

illa peccata graviora esse caeteris, quae nos ma-
xime à fine remouent, & in devia ducunt. Hu-
jus disciplinae eximia etiam occurrunt in ejuſ-

e) Part. 1.
pp.

dem *Velsbuij* o) tractatu de Pudore naturali.
Cui si convenienter erit philosophandum,
dicendum fuerit, naturaliter, & in se iustas
esse illas actiones, quae sua natura subordi-

nantur isti fini diuino, ceu ordinatas in DEI
gloriam, proximi emolumentum, ceu rem à
me ex debito illi praestandam. Inde enim
potissimum mei conseruatio dependet, cuius
cura ex diuino mandato mihi incumbit, si
DEUM & proximum amicos habeo. Hos
tales experior, ubi DEO, quae sunt DEI, &
proximo quae sunt proximi dederò. Τὸ δὲ

πλὴν τοῦ Θεοῦ οὐδὲν σελαμίνῃ φιλίας ἢ ἂν ἐπ' αὐτῷ
ποιτοῖ; τίνα δ' ἂν ὑπερῷτο ὁ Θεὸς ἀγαθῶν τὸν δι-
μικρὸν ἔχοικεῖμεν; qui enim semel diuina
amicitia munere ornatus sit, quid tandem is ul-
tra desideret? quid ei desit, qui bonorum au-
ctorem omnium sibi diuinctum habuerit? recte

f) Prophan.
Evang. l. 2.
f. 1. f. 2.

quaerit *Eusebius*, f) de diuinae amicitiae felici-
tatis amplitudine praestare uerba faciens. Si
itaque exinde iustae sunt actiones, quia sunt
subordinatae sua natura fini in creatione mun-
di à DEO intento, & huius finis consecu-
tioni inserviunt, & per istam subordinatio-
nem recte ad DEUM, & proximum, cui de-
bentur, applicatae & directae; sequitur, na-
turalem istum ordinem, quo actiones nostrae
necessario & immutabiliter subordinantur
fini,

fini, quem DEUS mundum, & hominem, ceu partem mundi, secundum bonitatis, sapientiz, & sanctitatis dictamina creaturus intendit, esse justum, quod in actionibus datur, principium & rationem.

§. 5. Etsi vero Cartesianas hypothesas, quas in Physicis & Mathematicis, quatenus non pruriunt adversus Theologicas veritates, suo loco relinquimus, in originibus justitiz & decori eruendis, justo liberius, cum in *Epistolica de Principij justitiz decori dissertatione*, tum in *tractatu de Pudore naturali*, adhiberi non probemus; purgatam tamen ab iisdem *Velthuyssij* supra explicatam disciplinam non omnino improbamus, cum illâ, quo pacto id quod justum radius sit divinæ justitiz, ratione aliqua declarare possimus, quod & Gentiles antiquissimi agnoverunt. Δίκη, inquit, *Homerus*, a) ἔτι θεῶν οἱ Ὀλύμπου ἔχουσιν, *justitia* a) *Odyssej. l. est Deorum, qui olympum habitant. Et Hesiodus*: b) Ἡ δὲ τε περὶ Διὸς ἐκγεγαυῖα, κωδρὴ τ' αἰδῖν τε θεοῖς οἱ Ὀλύμπου ἔχουσιν, *virgo est justitia Iove prognata, augusta, & veneranda Diis qui cælum habent. DEUS* nimirum ex essentiali, & sic simpliciter immutabili perfectione sibi suum tribuens, & tribui volens, in rerum natura à se constituta, ordinem quoque, quo rerum universitas carere nescit, dictaminibus essentialium suarum perfectionum, & sic etiam justitiz convenientem, pro rerum creaturarum capacitate, non

Ddd 5 pot-

potest non instituere. Nequit itaque alium agendi ordinem, aliasque agendi leges mortalibus, ceu supremus Rector, præscribere, quam ut DEO suum, sibi que invicem suum illi tribuant. Sic enim conservationi sui ipsius optime homo consulat. Non etiam aliud vere justum in actionibus mortalium dabitur, quam id quo illæ affectæ ita se habent, ut DEO & proximo, ipsique etiam agenti suum, h. e. debita tribuant officia. Pertinent huc ea quæ de Lege DEI æterna, dictaminibusque divinæ rationis Practicis, alibi c) dicitur.

e) *de Orig. Nat. Art.*
4. §. 2.

sputavimus. Ex veterum disciplina referimus huc, atque addimus, egregium ex *Platone*

d) *Theates.*
f. 128.

d) locum, cum Socrates, Θεός, inquit, ἰδὲ μὴ ἰδὲ μὴ ἰδὲ μὴ ἀδικῶ, ἀλλ' ὡς οἶδόν τε διακρίναται. καὶ ἐκ ὅσων αὐτῶν ὁμοιοτάτων ἰδὲν, ἢ ὅς αὐτῶν ἡμῶν αὐτῶν ἡμῶν ὅτι διακρίναται, DEVS nequam & nullo modo injustus, sed quam justissimus, totam videlicet justitiæ complexus potestatem, nihilq; illius similis, quam justissimus homo: Conjungendum cum alio Philosophi divini loco: e)

e) *Protag.*
f. 198.

e) Ζεὺς δέσποτα θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πάντων, Ἐρμῆν πέμπει ἄροντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἴην πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας σωτηριώδη, Iupiter humanae salutis consulens, Mercurium misit, pudorem & justitiam hominum cæcibus illaturum, ut duæ

f) *2. l. opp. de his qui sero à Num. p. 550.*

hæc civitates ornarent, devincirentque, & mutua benevolentia cives conciliarent. Similia leguntur apud *Plutarchum*, f) alios.

§. 6. Consentit itaque sanior Gentium & Christianorum disciplina, quod debeamus in agendo esse justus, & justas edere actiones, uti DEUS justus est, ejusque justæ sunt actiones, quem finem à DEO intentum in creatione agentium rationalium, eumque immutabilem esse, ex dictis constat. Verum uti ratio justus, à quo humanæ actiones justæ denominantur, in illis exurgit ea ratio, & immutabili necessitate, qua, *si trianguli aliqujus duo anguli fuerint æquales, etiam latera æquales angulos subtendentia, erunt æqualia*, seu Mathematici demonstrant ex *Euclide: a)* Ita statuum diversitas, cum objectum a) *Elem. l. 2. prop. 5.* sive res, atque personæ, in illis quoque variant, ejusmodi conditionem rei, seu objecti, infert, quæ non indifferenter omnes admittit actus, sed certos tantum circa se, ceu sibi congruos, deposcit. Sic actus qui justus est ratione rei propriæ, vigore dominij, cessat esse talis, quando res ista propria esse desinit, cum status istius sit mutatus, & proin non amplius conveniens actus objecto, qui ante talis fuerat. Ita status personæ obligat eandem ad hos, non illos, ceu justos actus exercendos, cum adversus se, tum adversus alios in vita sociali. Ita non minus pie, quam scienter, Josephus impudicæ heræ, à qua ad adulterium sollicitabatur, facti injustitiam ob oculos posuit, ab utriusque statu, & inde manante utriusque debito, Potiphari præstando à se,

à se, ceu seruo, isti tanquam hero suo, ab he-
ra, ceu uxore, eidem ceu marito. Dominus

b) *Genes. 39.* inquit, b) *meus non cognovit mecum, quid esset
9. in domo, & omne quod est ei, dedit in manu
mea. Et non prohibuit à me quicquam, nisi te,
in eo quod tu sis uxor ejus.* Duo sic idem

faciunt, etsi non sint idem; & duo etiam
cum faciunt idem, non est idem. Hic nimi-
rum contingere potest, ut variet status agen-
tium, unde non idem jus agendi, nec eadem
ratio iusti in actione; cum ibi non variet.

c) *Conf. 1.* Hinc etiam puerum c) *atas excusat, faeminam
Cor. 13. 11. sexus, extraneum libertas, domesticum familia-
d) 3. de ira ritas, ut Seneca d) loquitur, non item alium.
c. 24.*

§. 7. Licet itaque ratio iusti, quod per
se tale, immutabilis sit, actionibus tamen,
quibus iustum inest, & quæ iustæ denomi-
nantur, ob objecti, personæ agentis, & alia-
rum circumstantiarum immutationem, vari-
as quoque accidere mutationes, varietque e-
andem inesse, res ipsa docet, Variat nimi-
rum ratio loci, & conditionis, in qua quis
vivit in vita sociali & civili, sic ut alius belli,
alius pacis status sit; alius sit liber, alius ser-
uus; alius imperans, alius parens; alius sa-
cerdos, alius secularis; alius persona publi-
ca, alius persona privata. Quod iustum est
in bello, ex ratione defensionis, vel vindictæ,
res nimirum akerius perdere sine injuria,
non iustum est in pace, qua non pralia fessos
ulla vocant, certos non rumpunt classica somnos:

iam

Iam conjux, natis, rudes, & sordida secta, & non deductos recipit sua terra colonos, ut canit *Lucanus*. a) Justum est si puniunt imperantes, a) *l. 4. v. 399.* injustum si Magistratu, quem gerunt, deposito, privato nomine scelera vindicatum cunt. Hero in mancipio, ut *Seneca* b) monet, cogitandum, non quantum illud impune pati possit, sed quantum permittat aequi bonique ratio, qua parcere etiam captivis, & pretio paratis jubet. Cum enim in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune jus vetet. Vicissim explicante *Salviano*, c) nulli fervorum licet domino imperante, insolentissima abusione quod placuerit assumere, quod displicuerit repudiare. Justi hujus in his, & similibus actionibus, fundamentum atque ratio est, quod statui rerum & personarum, circa quas agendo versamur, certa tantum, non quavis actio quocunque modo recte, debitoque modo applicari possit, nisi turbare velimus cum ordinem & decorem vitae socialis, ipsam denique vitam socialem, tum ipsum etiam ordinem subordinationis immutabilis, qua fini in creatione à DEO intento, etiam actiones mortalium necessario convenire debent, ut DEO prestentur, qua DEI sunt, d) ipso *Christo* Doctore, & proximo quæ proximi, ut sic ordo iste universalis, & harmonia in agendo omnium agentium, à DEO in creatione ex lege ipsius æterna intenta, obtineatur. Idem *Paulus* vult, e) ἀπόδοτε, in-

b) *de Clem.*
l. 18.

c) *de guber.*
Dei l. 3. p.
82.

d) *Math. 22.*
21.

e) *Rom. 13. 7.*

quiens,

- quiens, *ἢ πᾶσι τὰς ὀφειλάς, reddite ergo omnibus debita.* Theophylacto, f) appellatur debitum *inexcusabile.* Nam ut status mundi bene se habeat, non tantum in agentium naturalium, sed & moraliter agentium actionibus ordo aliquis, & harmonia esse debet, respondens ordini, & harmoniæ rerum, & statuum, in magna humani generis consociatione. Etiam DEUS bene omnia & sapienter ordinaturus, ad eundem in primâ rerum creatione respexit. Congruit dictis disciplina Ciceronis g) etiam, de iusto, quod diversarum societatum & statuum homines, & quo ordine, sibi invicem debent, eximie differens.
- f) *b. l.*
 g) *1. Offic. 16 § 9.*

- §. 8. Etsi vero obscurum amplius non sit, leviter de iustitia & iusto sensisse *Carneadem*, apud *Lactantium* a) statuendo, *aut nullam esse iustitiam; aut si sit aliqua, summam esse stultitiam, iustumq; ac bonum stultum:* Satis etiam incongrue *Hobbium*, b) merito à *Templero*, c) Anglo Doctore, hoc nomine notatum, asseruisse, *quod ad actionis honorem attinet, modo actio magna & ardua sit, & proinde magna potentia argumentum, utrum iusta aut iniusta sit, parum referre;* pronuntiantem etiam, *pugnâ singularem privatorum, quamvis illicitam, tamen honorificam esse, cum genuinum honoris fundamentum virtus sit:* Non tamen probamus disciplinam *Velsbuisij*, d) iusto liberalioris, cujus hæc est sententia: *Cum ad tuendam sanitatem, & corporis integritatem,*
- a) *l. 5. 17.*
 b) *Leviath. c. 10. p. 47.*
 c) *Idea Theol. Leviath. dogm. 2. p. 27.*
 d) *de princip. iusti & dec. P. II. pp. p. 1002.*

tatem, jus habeam, quicquid sequetur actionem sua natura subordinatam isti conservationi; & ad quam actionem, ex lege conservationis sui, jus habeo; & qua actio per causam veram moralem efficacem producendi effectum conservationi oppositum, illud citra peccati labem sequi ad meam actionem permitto. Quare licebit medicata portione uti ad recuperandam collapsam sanitatem, licet sciam secuturam alienationem mentis & ebrietatem; licebit admittere clysteris infusionem, licet constet eam secuturam seminis effusionem. Habet enim & lex conservationis sui suos terminos, non solum jus superioris, & magis universale, sed & necessitatem honestatis, cui necessitas incolumitatis, ad quam lex conservationis sui pertinet, cedit; tantum abest, ut hæc illius terminus esse, vel jura incolumitatis ut sic, necessitatis origines esse possint. Abortus sane usum medicatæ portionis ad recuperandam sanitatem non aliter sequitur, quam mentis alienatio, & ebrietas; num vero licebit tali portione uti recipiendæ sanitatis gratia, etsi gravida sciat, secuturam esse prolis abortionem? Non abnuuat equidem *Rodriquetz* e) apud *Samuelem de Lublino*, f) *Sanchez*, g) *Fernandez*, h) cautius licet aliquanto loquens, & qui apud *Dianam* i) permittunt, ad evitandum periculum vita, & infamia puella pregnantis, procurare abortum, si fetus non sit animatus. Sed rectius alij negant, cum in vitam alterius, qui per omnia

c) s. l. c. 5. concl. 1.

f) *Sum. P. 18. tit. abort.*

s. 9.

g) l. 9. de *matrim. t.*

3. *diff. 20.*

n. 13. *sqq.*

h) *Ex. Theol.*

Mor. P. IV.

c. 12. §. 2.

n. 4.

i) *P. VI. Re.*

sol. Mor. 11.

8. *Ref. 37. f.*

m. 298.

pari

pari mecum jure gaudet, mihi tale jus, illum scil. perdendi, non competit. Vim vi repellere licet; sed si sciam mei Principis inde futuram cædem, non licet; nam is amandus est ultra privatas necessitudines, monente ex

k) *l. B. P. II. Seneca Grosio.* k) Limitatur ergo hic lex de *conservatione sui*, per magis universalem causam, & jus inde natum magis universale.

1. 9.

§. 9. Etsi vero unde aliquid alteri debeat, ex dictis satis constare possit, distinctius tamen rem explicando addimus, debere sibi invicem mortales aliquid, *vel* ex ordine rerum universali, quo actiones nostræ sint conformes bono illi ordini, qui ex divina intentione inter omnia agentia, & sic etiam inter DEUM & homines, hominesque ipsos esse debet, quemque cum mundi status, tum rerum humanarum perfectio, humanique generis socialitas, atque humana consociatio requirunt: *Vel* ex ordine vitæ socialis, qui sola justitia, ejusque exercitio constituitur, & incolumis servatur: Cujus merito *tantam*

a) 2. *Offic.*

vim esse dixit Cicero, a) ut nec illi qui scelere pascuntur, & maleficio, possint sine ulla particulari justitia vivere. Sicut enim partes ædificij apte inter se & harmonice conjungi, atque invicem apponi debent, ita per justitiæ officia multitudo societatis rite, apte, & harmonice ordinatur, quo cœtus talis stare possit. *Vel* ex ordine particulari statuum, quibus homines à se invicem etiam distinguuntur.

Hi

pugnat; jam justitia externa, quod scil. impune, & per leges, normam justitiae rectique, φαινομένως licet talem, fiat, & quod, uti Gro-

b) *I. B. II. 10. 1.* *tius* b) loquitur, *judicia coactiva suam illi auctoritatem accommodent, exorbitet licet à regula.* Hoc modo id quod justum est metitur, ejusdemque mensura audit, tam gentium jus, quam jus civile. Utrumque jus hoc facit, vel concedendo facultatem ad agendum; vel permittendo tantum: Nimirum non prohibendo, nec impedimentum aliquod ponendo, & nihil circa aliquod objectum lege quid constituendo. Effectus hujus justitiae externae est licentia, & impunitas; non facti, quoad ea quae hoc modo permittuntur tantum sunt, ap-

c) *Grot. I. B. P. III. 4. 5.* *de abst. in. l. 4. c. 13. p. m. 171.* probatio. c) Rem exemplo sic declarat Porphyrius: d) Ἐπειδὴ ἔδ' ἐταίρας ὁμιλίῃν ἀπορροῦσθαι τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἡμῶν τῆς ἐταίρας τὸ μίσθωμα, ἐπορεύουσιν ἡγεῖται μετείσις ἀνδράσι, καὶ αἰσχρὰν τιμὴν πρὸς ταύτας ὁμιλίαν, ἐπιτιμῶτο *lex vulgus non prohibet, ne meretricibus consuescat, sed à meretricibus ipsa mercedem exigens, hominibus tamen media tantum bonitatis probrosam, & turpem cum meretricibus censet esse consuetudinem.* Quamquam itaque lege talia permitti, licere, justaque etiam esse dicantur, quod lege sint permittuntur; pudor tamen, hoc est *æqui & boni*, aut certe ejus, quod *æquius meliusque est*, eadem vetare *recte* asseritur, *Grotio* c) explicatum.

§. II. *Causa quare gentium jus, & civile, justum in actione sic diversimode metiuntur, ut nonnullæ actiones ex internæ justitiæ regulis non provenientes, justitiæ cujusdam externæ æstimationem inde consequantur, quod tali jure sint concessæ, vel permis- sæ, primo est licentia, seu quod sint licitæ, & impune per leges istas committantur, impu- nitate nimirum exteriori. Speciem justitiæ hinc præ se ferunt justitiæ legalis, cum lex præsum- ptionem justitiæ pro se habeat. Deinde quod ejusmodi actus, qui sic impune perpetrantur, effectus jurishabent, qui ex illis, si secundum jus naturæ æstimationem, atque secundum veræ & internæ justitiæ regulas examinantur, non proveniunt, ita ut qui bellum ratione cau- sæ injustum gerit, & ut Grotius a) loquitur, a) l. B. P. III. 6. 2. III. 4. 3. *quivis in bello solenni, & sine fine modoque do- minus fiat eorum, quæ hosti eripit, nec tanquam homicida, vel fur accusari, & puniri possit, quod temperamenti bellici, & justitiæ inter- næ regulas transgressus fuerit. Cur vero gentium jus, vel civile, talia non solum im- pune committi permittant, sed & juris, ex- terni licet, rationem eis tribuant, distincte explicari debet.**

§. 12. *Gentium Jus itaque quod atti- net, quod pacto populorum, atque consue- tudine, possit certis actibus ratio justitiæ attri- bui, non talis quidem, ut cum Grotio a) rursus a) l. B. P. III. 4. 4. loquar, quod actum omni culpa liberet; sed*

Ecc 2 quod

quod non solum impunitatem eidem inter gentes, & in foro humano conciliet, verum etiam certos juris effectus eidem, dominij v. c. tribuat, dubium non est. Sicut enim aliâs gentes obligationem, qua propter damnum ex maleficio datum, altera alteri ad restitutionem tenetur, sibi invicem remittere possunt, ita & hic. Cum enim isti effectus juris sint voluntarij, & à gentium libera voluntate dependeant, nil impedit, quominus ex agendi libertate etiam attribuunt ejusmodi actibus, quos pro permissis habent, certos effectus juris, in quos sive tacite, sive expresse consenserunt. Et sane ex tali gentium consensu effectum juris, & justitiæ, tribuit illis Marcellus, quæ Syracusæ obsessæ & captæ passæ sunt, excipiens coram Senatu Romano contra victos, sui accusatores factos, apud Livium: b) *Non quid ego fecerim in disquisitionem venit, quum quicquid in hostibus feci, jus belli defendit; postulans à Patribus, ut acta sua rata habeant; quod etiam factum.* A Xenophonte c) hoc belli jus, cui gentium consensu effectus juris tribuuntur, à temperamenti bellici æquitate licet exorbitet, appellatur νόμος ἐν πᾶσι ἀνθρώποις ἀίδιος, sempiterna lex inter homines. Quod autem, & cur ita gentibus placuerit, ut actibus quibusdam certos juris, impunitatis scilicet effectus tribuerent, qui, cum à temperamenti regula abeunt, ex regulis justitiæ interioris

non

b) l. 26.

c) de Cyropad. l. 5.

potius locare. Hinc ceu permissa etiam iusti aliquam speciem induere cœperunt, quod impune talia inter gentes liberas committere liceret, extra tamen rationem dispensationis. Nam hujus declaratio est à superiori, ceu disputat *Vasquius*, g) qui inter gentes pares non datur, quas pacto tacito & consuetudine tale quid inducere, alibi docetur.

§. 13. Jura civilia vero quod in iusti æstimatione ita variant, ut actus pronuncient justos, qui tamen omni iustitiæ naturali adversantur, uti *Lycurgi* lege apud *Plutarchum* a) *furta* astute, & caute peracta, probata fuerunt; & plane turpes etiam sunt, uti, ex *Trogo Pompejo* Epitomatore *Iustino* b) commemorante, apud *Cyprios* virgines, ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quasi-tura, in questum ad littoræ maris mittebantur, pro reliqua pudicitia libamenta *Veneris* solutura.

Plura collegit *Sextus Empiricus*, c) Ex *Barthesanis Syri* fragmento refert *Eusebius*, d) quod, si quis apud *Parthos* & *Armenios* φανδ'σρ γωαίε κα' αὐτῆ, ἢ ἀδελφὸν ἀπικνον, ἢ ἀδελφῶ ἀγαμον, ἢ υἱὸν, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγελοῖται καὶ πρὸς αὐτῆ uxorem, aut fratrem liberis orbum, aut sororem innuptam, aut filium, aut filiam occiderit, nemmo accuset. Addit: νόμι τοῦτε ἰσάροχοντ' ἐσπῶς χείρας ἐκίνας, hoc enim ut liceat, certa populorum istorum lege cautum est. Cum apud *Græcos*, & *Romanos*, acerbius pœnæ constitutæ sint adversus propinquorum, & affi-

nium

g) *Contrôv.*
Illustr. l. 1.
c. 25. n. 6.

a) *Lycurg.*
f. 50.

b) *l. 18 c. 5.*
add. not.
Berneg.

c) *Pyrrhon.*
hypocr. l. 3.
c. 24.

d) *Prepar.*
Evang. l. 6.
c. 8. Trap.
al. f. 10.

nium interfectores. Nolumus hujus generis plura coacervare, quod præter laudatos alios præstitisse constat. Oppido quippe verum illud *Plutarchi*: e) Νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων, ἀλλὰ δ' ἄλλοις καλὰ, *leges mortalibus discrepantes sunt; alii alia honesta.* *Them.* Causa hujus diversitatis non est eadem. Non equidem negaverim, in LL. à tyrāno latis, & definitione justī à tyrānīs facta, obtinuisse illud *Thrasymachi* apud *Platonem*, f) ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη τε καὶ τὸ δίκαιον, ἀλλότριον ἀγαθὸν πᾶσι ὄντι, & κρείττονός τε καὶ ἄρχοντος ξυμφέρον, οἰκεία δ' ἔστι περὶ τοῦ κρείττου καὶ ἄρχοντος βλάβη. Ἡ δ' ἀδικία τὴν ἀντιθέσιν, καὶ ἄρχου ἢ ὡς ἀληθῶς ἐυθηκόων τε καὶ δικίων. Οἱ δ' ἀρχόμενοι ποιοῦσι τὸ ἐκείνου ξυμφέρον κρείττονον ὄντος, καὶ ἐυδαίμονα ἐκείνου ποιοῦσιν, *quod justitia justumq, alienum sit bonum, ac revera imperantis & potentioris emolumentum, detrimentum vero proprium obedientis & subditi: Injustitia vero contra vere ineptis & justis dominetur: Qui autem parent, faciant quæ imperanti potentioriq, conducunt, illumque obsequio beatum reddant, sibi autem ipsis non consulant: Uti nec penitus id inficias iverim, quod disciplinæ hujus interpolator Carneades postea in vulgus edidit, apud Lactantium, g) jura sibi homines pro utilitate sanxisse, scilicet varia pro moribus, & apud eosdem pro temporibus sæpe mutata: Cum hoc genus hominum, dari utile quod non sit justum censentium, jam olim notarint Euripides*

e) t. 1: Them.

f) de Rep. l. f. 416.

g) l. 5. c. 17.

h) *Herac. pides h) & Isocrates. i)* Certum tamen etiam
 princ. est, alia passim impedimenta prudentiæ Poli-
 i) *Orat. de* ticiæ, quæ est in discretione honestorum &
pac. p. m. turpium, hic regnasse, ut sunt præter naturæ
 302. corruptionem, & imbecillitatem, pervincen-
 te impetu affectuum, prava educatio, & con-
 suetudo, euntibus malis moribus & exem-
 plis etiam in leges, prolixius explicatum B.

k) *Dissert. Bæclero. k)* Ita *Lactantius l)* refert, *Venerem*
Polit. II. autorem mulieribus in Cypro fuisse, uti vulgato
 l) *l. 1. c. 17.* corpore quæstum facerent, ne sola præter alias
 mulieres impudica, & virorum appetens vide-
 retur.

m) *Hist. Ec- reur.* Scriptore etiam *Socrate m)* *Valenti-*
tes. l. 4. c. uianus Imp. ducturus Justinam quandam, ob
 26. formæ venustatem, in uxorem, Severa non
 repudiata, legem tulit, ut cuiq; volenti liceret
 duas uxores habere legitimas.

§. 14. Contingit præterea ut iusti æ-
 stimatio, uti in legibus, sic in actionibus sit
 ambigüæ æstimationis. Ita viri iudicii cæ-
 tera acrioris, *Covarruvias*, & *Fernandus Va-*
squius, dissentiunt inter se, in quæstione: An
 interfectio hominis, adulteri v. c. iusta sit ju-
 stitia tantum externa, an vero etiam jure in-

a) *l. 1. P. II.* terno. *Covarruvias a)* illi favet potius sen-
 tentiæ, quod *virus non liceat absq; mortali pecca-*
c. 7. 87. n. 15. to uxores, etiam in adulterio deprehensas, occide-
 re. Verum usque eo vehementer eum exce-

b) *Controv. pit Vasquius, b)* ut opinionem hanc nefandam
illust. P. II. sibi visam asserere non dubitaverit, cui tales
 l. 4. c. 8. §. 4. leges *justissima* censentur, licet ob rationes

non

non tanti momenti. Extendi potest ad alios casus etiam quæstio. Sic enim autor est Justinianus, c) quod seditione in Creta ali- c) *Hist. Venet. l. 3.* quando orta, quum sicaria manu nonnulli interfecti essent, publico edicto statutum fuerit ingens pramium interficientibus percussores, aut tradentibus vivos in potestatem regiminis. In legibus etiam juris militaris Germanici Imperiali statuto sancitur, d) si quis ordines egredi- d) *Art. Pe- & agmine egressus cogenti in ordinem resistere destr. milit. art. pedis. Germ. 12. ad. art. 22. c) art. 63.* ausus fuerit, ut impune occidatur. Ne dicam, in articulo militia Imperij equestris e) censeri, non peccasse non solum, sed gratias talem pro- meruisse potius, si quis fugam capeffentes, aut molientes, sclopo aut gladio perierit. Non improbamus, quod Grotio f) etiam monetur, f) *I. B. P. 11. 20. 17.* leges jam indulgendo pœnam humanam tollere, non vitium; jam jus ac potestatem publicam privato concedere, ita ut jam privatus non sit. Excipimus tamen cum B. Bœclero, g) in non- g) *Comm. Grot. P. 11. p. 26.* nullis ambigendi causam subesse, an venia prosequi cedem, vel justam pronuntiare voluerint leges. Finge etiam hoc posterius LL. voluisse; nil tamen impedit, quo minus leges ita latae sub examen interdum revocentur, annon ita permittendo terminos justitiæ internæ egressæ fuerint. Præterea cum justum duplex sit, aliud naturale, aliud civile; hoc posteriori tantum modo justa actio, ex vi permissionis legalis positivæ, facta esse, vel fieri, judicari

debet, cum naturale justum ex aliis oriatur principiiis.

§. 15. An *necessitas* principium justitiae in actione sit eandemque justam justitia interna reddat, etiam quaeri potest. Censendum vero, id quod per se malum & injustum simpliciter est, solam supervenientem necessitatem, seu casum necessitatis, non sic immutare, ut fiat justum & bonum. Quamquam enim ejusmodi rerum status sub diversa facie objectum exhibet, atque ante erat, ratio tamen, seu fundamentum injustitiae tam intime haud raro objecto actionis inhaeret, ut nulla necessitas ab hoc, & actione circa illud occupata, separare illam possit. Sic ex nulla necessitate licet, ceu justum, DEUM blasphemare, abnegare, proximum innocentem interficere. Ratio enim justitiae, quod alteri hic debetur, superior & potior est, quam ut inferioris, & minus potioris necessitati cedat, quae isti potius cedere tenetur, ceu digniori. Inter pares vero juris aequalitas vult, ne quis, cum alterum aequo secum jure frui teneatur permittere, cum ejus pernicie, & damno, suam quaerat salutem. Ex sociali erga alios affectu suas portare debet necessitates, quibus affligitur, si absque illorum damno ab illis liberari non potest. Interim non negamus, ex personae, aut causae favore, vel aliarum etiam circumstantiarum ratione, contingere, ut intuitu infirmitatis humanae, venia & miseratione-

tione dignum factum ex necessitate commissum videatur; & quæ tali rerum statu permessa censetur defensio, institui debeat, non tam præscriptione juris & directâ via, quam excusatione infirmitatis humana, per vocabula veniæ, & miserationis, & Clementiæ, explicante Bæclero. a)

a) *Comm. Grot. P. II. p. 66.*

§. 16. Contingit etiam sæpe, ut factum aliquod à justis, rectique regula aberrans, innocenti committatur proposito. Ita cum civem de justitia, & prudentia sui legislatoris bene sentire deceat, contingere potest, ut secundum legem injusta permittentem agat, existimans se agere ex regula justis, atque honestis. Refert Hugo Grotius a) inter leges planè injustas & illam, quæ bona naufragorum fisco addicit. Cumque ex Bodino b) & Seldeno, c) notante Loccenio, d) apud Gallos, Anglos, Neapolitanos, Siculos, & alios populos mos hic invaluerit; quem de Ducatu Megapolitano in Germania etiam Crantzius e) notavit, & in Dania etiam obtinuisse Constitutiones Iuticæ f) testantur; ad Gentium jus eundem referre non dubitavit in superiori seculo Annas Mommorancius, in Gallia Magister equitum, Bodino g) explicatum. Cui hinc error jus fecisse dicitur, cum quo apud bonos innocens concurrisset propositum, non dubitamus, faciendi nimirum id, quod majorum gentium consensu, & consuetudine probatum, vel probari creditur. *Opinio vero,*
inquit

a) *I. B. P. II. 7. 1.*
b) *1. de Rep. c. ult.*
c) *Mar. claus. l. 3. c. 25.*
d) *lur. max. l. 1. c. 7. n. 8.*
e) *Vandal. l. 13. c. 40. l. 4. c. 1.*
f) *l. 3. c. 63.*
g) *l. c.*

h) *Comen.*
Gror. P. II.
 p. 22.

inquit B. Bœclerus, h) *quam civis de legislatoris
 justitia & prudentia habuerit, licet omne in re
 vitium non extinguat, opinantem tamen pro-
 posito delinquendi vacare ostendit.* Accidit
 etiam, ut aliquis civilem legem, ceu naturali
 aequitati consentaneam, nec divino juri re-
 pugnantem, concipiat, atque agat ex hone-
 sto, non scelerato proposito, ex errore legis
 non recte intellectæ, non scientia. Quo
 facto licet opus justum, & rectum dici non
 mereatur, in *negatione* tamen personæ agen-
 tis, unde actio est profecta, cum nulla fuerit
 malitia, vel iniustitia, ipsa neque iniustitiæ
 accusari, nec iniuste, sed potius, quantum in
 illa fuit, iuste egisse dici potest, iniustum li-
 cet, quod egit, opus fuerit. Cæterum uti
 error diversimode causa actionis esse potest,
 ita ut eo non dato etiam non fuisset acturus,
 sic & innocentis propositi, & actionis, co-
 natuque ex ejusmodi innocenti proposito
 secuti. Ita persuasus ab Abrahamo i) Abi-
 melechus, Palæstinæ australis Princeps, Saram
 ipsius esse sororem, ob pulchritudinis præ-
 stantiam legitimo matrimonio illam sibi jun-
 gere voluit, proposito non iniusto. Prote-
 statur enim coram DEO, se *simplici corde,*
 hoc est, sine dolo, id fecisse. *Quia in*
perfectione, inquit, cordis mei, & in munditia
manuum mearum feci hoc, ut Saram scil. alic-
 ni viri uxorem, matrimonio sibi jungeret, ipso
 DEO justitiæ & simplicitatis cordis laudem ei
 tri-

i) *Gen. 20. 2.*

tribuyente, & ab adulterij intentione eundem
 absolvente : Ipse licet Abimelechi conatus
 circa alienam uxorem fuerit injustus, si spe-
 ctetur simpliciter. Unde Grotius, k) cum in-
 ter iustitiam operis, & operantis, seu iustiti-
 am, qua ad opus pertinet, & eam qua pertinet
 ad operantem, distinxisset, illamque positivam,
 hanc negativam vocasset, addit : Ipse operans
 iuste agere interdum dicitur, quoties injuste non
 agit, etiamsi id quod agit justum non sit. Quo-
 modo recte distinguit Aristoteles, l) $\pi \acute{\alpha} \delta \iota \kappa \nu \nu$,
 & $\pi \acute{\alpha} \delta \iota \kappa \nu \nu \omega \sigma \eta \nu$, injuste agere, & agere
 quod injustum est. Infert hinc, quod attinet
 quaestionem à multis agitatam, an bellum u-
 traque, ex parte justum datur, posse fieri, ut neu-
 ter bellantium injuste agat ; quod injuste agat
 nemo, nisi qui & scit, se rem injustam agere ;
 multos autem id nescire : Etli respectu operis,
 h. e. belli ipsius, bellum utrinque justum esse
 nesciat. Consentiant Albericus Gentilius, m) &
 Zoucheus. n) Ejusdem disciplinae est assertio
 Fernandi Vasquij, o) bellum injustum quoad
 principes, non esse injustum quoad milites, qui
 non habeant malam fidem. Ex Theologis et-
 iam B. Calovius p) considerans Abimelechi
 factum, justum eum pronuntiat, iustitia cau-
 sa, quia inscius, & ignarus conditionis Sarae, eam
 adduci curaverat. Addit tamen, q) propterea
 peccato eum absolvi non posse, etsi injuste nec
 egerit, nec injustum propositum habuerit,
 quia inquirere potuisset, ac debuisset diligentius,

23. 13
 l) Erb. 10. 11.
 Rhet. 1. c. 13.

m) l. B. l. 10
 c. 6.
 n) Jur. Fecl-
 al. 7. 11.
 fcl. 6. q. 2.
 o) Castro
 Illust. l. 1. c. 1.
 9. p. 16.
 p) Comm. in
 Gen. 20. p. 1.
 3. h. 8.
 q) l. c. 10. 6.

an-

antequam animum induceret Saram ducendi, utrum ea juncta esset matrimonio, nec ne. Unde relinquitur, innocens propositum ex ignorantia exortum, si ea sit probabilis, excusare in tantum, ab injustitia facti scil. non ab injusto opere, non in totum, nisi sit invincibilis, & nulla nostra culpa contracta. Sed hac de re suprar) etiam fuit actum.

n) p. 594.

§. 17. Disquirendum restat, an principium justii, extraordinarium licet, in actione etiam sit, vel esse possit *ratio status*, & *belli*, ita ut sub æstimatione justii, atque recti, & committatur & omittatur, defendatur etiam, ceu actio justa, & juste factum, quod absolute & simpliciter spectatum, justum, rectumque esse non censetur. Errant qui hic nudam urgent necessitatem, & exinde non tantum jus agendi, de quo supra, sed & rationem justii & recti in actione, ceu nunc quaeritur, petere non debitant. Dantur enim, *ad qua nulla necessitas impellere debet*, secundum

a) *Controv.*
III. 17.

illud Varii Gemini apud *Senecam*: a) *Causa impellens licet necessitas, in qua rerum status versatur, esse possit ad agendum ex ratione status.* Hanc quando *Ludovicus Septimus*

b) *de Ratio*
Stat. l. 1. c.
3. p. 33.

b) *per habitum intellectus practici, quantumdamq; ejus sagacitatem deliberandi de mediis, & modis, quibus instituire possimus, vel iveri nos in ea forma dominij, in qua sumus constituti, definit;* cum quo *Ludovicus Zuccolus*

c) *de Ratio*
Stat. p. m.
14/99.

c) *statuit, cui ars, vel facultas talia faciendi esse dicitur, quam*

quam & *Claramontio* tribuit *Conringius*; d) d) *de Civit.*
 confundit principium dirigens, atque adju-^{prud. c. 2.}
 vans modum agendi extraordinarium, cum ^{p. 11.}
 ratione, & fundamento, unde iste modus a-
 gendi extraordinarius oritur, & quo ille niti-
 tur, quam dicimus esse **RATIONEM STA-**

TUS. Censemus enim cum *B. Bœclero* c) ^{e) ad Hip-}
 nostro, *per rationem status proprie dictam non* ^{pol. à Lap.}
fieri, nisi qua modo, & ratione extraordinaria ^{de Rat. Stat.}
& subsidiaria, pro certo reipublica statu, ad sum- ^{p. 9.}
um in republica finem accommodantur. Quam

acceptationem licet in *Scipione Amirato* repre-
 hendat *Fridericus Bonaventura*, f) scriptor Ita-^{f) de Ratio.}
 lus, quem Latine loquentem introducit *Ioh.* ^{Stat. c. 12.}
Garmers; g) non est tamen, cur à famosio-^{l. 3.}

ri acceptatione usu hujus formulæ abeamus. ^{g) Annos. in}
 Nam quam ordinariam faciunt nonnulli ra-^{Zuccol. de R.}
 tionem status, non ita proprie talis videtur ^{p. 56.}

posse esse. Docet enim usus loquendi, quod
 id demum, & quidem potissimum, *ratione*
status, atque belli defendatur, quod, ut loquitur
Dissertatio OBRECHTIANA, h) à tenore, ^{h) de Ratio.}

& regula jura ordinarij defensionem mutuari ^{belli c. 2. §. 2.}
non potest. Annuit *Alberic. Gentilius*. i) ^{i) l. B. 1118.}

^{p. m. 388.}

§. 18. Extraordinarius itaque, atque
 certus civitatis, & belli status, cum suppedi-
 tet consilia talia agendi, quæ sunt quidem
contra jura ordinaria, ut loquitur *Gentilius*, a) a) ^{l. c.}
 justis tamen, atque rectis in actione æstima-
 tionem ex isto civitatis & belli statu trahunt;
 quæritur hinc, an iste certus atque extraor-

dina-

dinarius rerum status, extraordinarium quoque, atque singulare jus agendi largiatur, & ut
 b) *l. c. 2. 1.* verba dissertationis OBRECHTIANÆ, b) huc
 5. 4. accommodemus, *principium practicum sit, aptum ad concludendum de certis actionibus, & efficax ad producendam conclusionem, quæ sub æstimatione justæ & rectæ excusatur, vel defenditur id, quod absolute, & simpliciter spectatum, justum rectumq; non est, ut dicere liceat cum Alberico Gentile: c) Et contra belli jura ordinaria aliquid est factum, & est tamen ab extraordinario, atq; singulari jure.* Censemus vero extraordinarium illum statum, in quem tam pacis, quam belli tempore, res & salus civitatis deducuntur, uti per eundem civitas moralem existentiam plane singularem, & extraordinariam nanciscitur; ita quoque jure agendi ejusdem status gaudere, ad actiones etiam extraordinarias & singulares exercendas. Habet enim, uti Pufendorfius d) rem
 d) *jur. Princ. l. 1. def. 3.* 5. 1. *illustrat, status analogiam quandam cum spatio, quod iidem rebus naturalibus velut supponitur, ut in eo suam, quam habent, naturalem existentiam ponant, & motus suos physicos exercent.* Simili quippe ratione agentia moralia per statum, in quo constituuntur, in tali agendi conditione versantur, ut nisi aliunde impedimentum juris morale accedat, sub ratione justæ & rectæ tali rerum statu id agere possint, quod absolute & simpliciter spectatum, cessantibus istis circumstantiis, justum rectum-

rectumque non est. Notandum licet sit, quod si ista justī rectique æstīmatīo ex certo, & singulari rerum, tam pacis quam belli statu peti dicatur, non sic intelligi debeat, quasi rerum aut negotiorum conditio ipsam jurīs atq; honesti naturam dirigat atq; formet; sed quia deductis in certum statum habitumq; negotiis Civitatis, belli, ea actiones juri ac honestati desinunt esse contrariæ, quæ secundum hunc publicorum negotiorum statum habitumque, ad finem necessarium, tanquam media propria & adæquata coordinantur, uti explicat dissertatio Viri Illustris Dn. Obrechii: e) *Qua non jurīs e) de Rat. aut honestatis, sed objecti, rerumq; mutatio est: bell. r. 2 n. 3.* ad id solum efficax, ut modo actionem ipsam ab injustitia, modo agentem ab injustitia imputatione liberet: Cujus reatus extra hunc negotiorum statum, atq; ad id citra mutationem objecti, rerumque, huic aut illi adhasisset.

§. 19. Quæcunque enim J. N. præcipiuntur, atque prohibentur, talia sunt vel simpliciter, quæ quosvis homines, & in quovis statu obligant; semper, licet non ad semper; sic ut nunquam quidem detur tempus, quo liceat contra agere, casus licet incidere possit, quo agere nequeas, nec tenearis. Religionem & fidem ejurare nunquam licet, verum ut semper, quovis in loco & tempore, etiam non interrogatus confessionem edas, necesse non est. Vel secundum quid, *hyperbeticè*, quæ certum aliquem statum, aut actum ab

Fff

arbi-

arbitrio hominum dependentem supponunt. Quoad illa nunquam ejusmodi mutatio status, & rerum contingere potest, quæ contrarias illis actiones excuset, vel probet; quoad hæc eadem contingit, mutato nimirum statu, quem supponunt, aut quem tantum concernunt. Nam ultra statum quem respiciunt Leges, sive naturales, seu civiles, non obligant. Accidit etiam ejusmodi objecti rerumque status mutatio, quando ob rationem, & causam magis universalem, jus item superioris agendum. Hæc enim quando formant rei statum, quod huic in agendo est conforme, definit contrariari honestati, quod sub aliis circumstantiis sub inhonesti facie appareat. Duo cum faciunt idem, non est idem. Tandem uti causa universalior, potior & superior, non cedit inferiori, indigniori, minus universali, ita nec ex ratione status, sub æstimatione justitiae & recti, agere licet contra id quod justum est, & fieri debet, ex causa magis universali, potiori, & jure superioris. *Minor ratio majori concedit, bene ait Scipio Ami-*

a) *Dissert. Tac. l. 12. ratu. a)*

Diss. l. p. m.

§. 20. *Decorum, de quo præclare Cice-*

a) *1. Offic. 27.*

35.

ro, a) in actionibus origines repetimus à dignitate & excellentia hominis, quatenus natura ejus à reliquis animantibus differt. Dicimus enim cum Cicerone: b) *Decorum esse id, quod consecutaneum sit hominis excellentia, in eo, in quo natura ejus, & consequenter ejus*

b) *1. Offic. 27.*

quo-

quoque actiones, à reliquis animantibus, & eorum motibus differant. Fundatur hæc excellentia in hoc, quod homo sit animal rationale, & sociale. Ob rationem homini cum DEO cognitionem quandam, & similitudinem intercedere, etiam Gentiles agnoverunt. Hac præstat belluis. c) Ob socialis vitæ appetitum, & naturam per se socialem, non debemus negligere, quemadmodum nos adversus homines geramus. Prolixe hoc alibi jam explicavimus. Dignitas hæc humanæ naturæ læditur commissione talium, quæ irrationali & feræ congruunt naturæ, & bruto potius, quam homini, qui talia committendo peculiari etiam rationi contemptui se exponit, ceu indecore se gerens, cum dignitatis naturæ suæ custodiam & curam habens, decore se gerat, & per decoras actiones illam etiam conservet. Unde contra decorum naturale agentes, in semet peccare dicuntur *Velt-huyfio*. e) Decorum est, animalis socialis actiones respondere vitæ finis socialis, nec se difformen ab hoc fine hominem reddere. Finis hic est vitæ honestas, cum vivendi commoditate. Ab hoc fine suis actionibus, quocunque etiam veniant nomine, se difformem reddens, & convenienter agens homo, contra suam agit dignitatem, & excellentiam, & ejus oblitus indecore agit. Unde laudatus *Autor de principiis justis & decori* ita monuit: f) *Tunc res fit contra decorum naturale, aut homo*

c) *Cic. 1. de LL.*

d) *de Orig. 1. N. art. 7.*

e) *P. 11. opp. Princip. just. & dec. pag. 696.*

f) *l. c.*

Fff 2 in se-

in semet peccat, quando aut plane membra & facultates interciduntur; sic enim ineptus redditur ad vitam & commercium sociale; aut directe in aliquid contrarium admittitur, quam DEVS insendit: Aut sua dignitatis obliviscens, aliquid committit, quod ipsum in contemptum & odium rapere potest: ex quo odio & contemptu se privat auxilium, quibus commodius & securius vitam exigere possit.

C O R O N I S

De

JURIS, ET IMPERII DIVINI RESERVATIS.

§. I.

EGimus haecenus de illis, circa quae jurisdictionis humana occupatur, iuste & iniuste circa illa versando; ostendimusque geminos fontes iusti & recti in negotiis humanis. Terminos vero suos cum forum humanum etiam habeat, denturque modi agendi, quos suos tantum esse DEUS voluit, casusque, quorum tractationem & decisionem sibi divina Curia reservavit; coronidis loco de *Reservatis Juris & Imperij divini* aliquid addendum.

§. 2. Constituit equidem DEUS inter mortales certum agendi, & parendi ordinem; inte-

interca tamen supremus rerum Moderator nonnulla *sui tantum arbitrij* esse voluit, non item humani imperij, atque dispositionis. Fundatur vero hæc *reservatio* primo in *regimini* divini *summitate & universalitate*. Supremus enim quia DEUS est, inferioribus quam vult, quamque illorum statui congruere sapientissime censet, agendi facultatem concedere potest, reservatis sibi illis, quæ se potius, suamque sapientiam & potentiam, eminentiam etiam, decere judicat. Rector vero quia *universalis* est, quæ in negotiis humanis tractandis, rebusque vitæ socialis rite ordinandis, turbatis restituendis, supra vires humanas esse cognoscit, illa merito sibi reservat, quo ubique cuncta rite & recte se habeant, appareatque, *Tuam, ô pater, providentiam cuncta gubernare*. Rectius hic locum habet, quod *Chapeavillius* a) ad suum applicat intentum: a) *de reserv.* *Rationem boni regiminis postulare, ut causa graviores graviori judicio subdantur.* Necessitatem dein, ut ipse DEUS extraordinaria aliqua ratione sæpe intercedat, etiam B. Augustini b) b) *super Psalm. 100.* locus videtur docere: *Homines quando judicant, aliquando victi misericordia, faciunt contra justitiam, & videtur in eis esse misericordia, & non esse judicium: Aliquando vero rigidum volentes tenere judicium, produnt misericordiam. DEVS autem nec in bonitate misericordia perdit judicij severitatem; nec in judicando cum severitate amittit misericordia bonitatem.*

§. 3. Minime enim hæc divini inter mortales, & in mortales summi imperij *reservata*, cunctaque quæ ab humana jurisdictione exempta sibi reservare, suæque dispositionis & ordinationis esse voluit supremus imperans, ejus bonitati, sanctitati, & justitiæ contrariari dici debent; tantum abest, ut hic *Zwinglij* dogma locum habere dici possit: *Eundem specie actum, qui in hominibus peccatum est, in DEO non esse peccatum, quia*

a) *de Pro-* DEVS *sic exlex*: Quod etiam *Rhetorfortis*, a) Scoti Andreapolitani Theologi, fuit emblema, de quo B. D. *Hülsemannus*. b) Justus enim & sanctus est DEUS in omnibus suis operibus, & actionibus. c)

§. 4. Aliquanto distinctius ergo ut de his *reservatis* loquamur, aliud illorum in DEO concipi potest principium *movens*, aliud principium *dirigens*. Principium *movens* est DEI *bonitas*. Novit enim sic exigere etiam externam consociationis humanæ felicitatem, ut ipse interveniendo, rebus inter mortales desperatis, agat. Novit etiam, ut sic interveniat, suæ congruere bonitati. Unde calamitosissimis temporibus, cum gement Ebræi sub jugo hostium, Moabitarum, Cananzorum, Midianitarum, a) illorum misertus, extraordinaria ratione, qua nulli per se licebat uti homini, afflictis auxilio fuit. Complectitur autem hæc DEI bonitas, qua in mortalium commodum sibi certas agendi rationes, quas

a) *Indic.* 3. ordinaria ratione, qua nulli per se licebat uti homini, afflictis auxilio fuit. Complectitur autem hæc DEI bonitas, qua in mortalium commodum sibi certas agendi rationes, quas

mi-

mirari, non imitari hominibus licet, reservavit, etiam ipsius *gratiam, misericordiam, amorem, & dilectionem*. Divinæ enim commiserationis, & gratiæ monumenta ista *Reservata* sunt, ut nimirum rebus perditis, adhuc calamitatibus fracti haberent, quod ridentibus licet hostibus suis, sperarent. Contingit etiam, ut aliquid sit majoris momenti, quam ut per hominēs id fiat, seu ut isto hominibus aliquo jure uti liceat, quod nec convenienter sæpe per illos fieri potest, ob multiplicem qua res humanæ laborant imperfectiōnem, ita ut si talia exercendi homines liberam haberent agendi potestatem, tranquillitas humanæ consociationis multum periclitaretur, multisque discriminibus, & calamitatibus, res mortalium expositæ forent. Id ne fiat, ex amore erga genus humanum, sua hic agendi jura DEUS sibi reservavit. Ἀγαθὸς ὁ Θεὸς, ἔ φιλεῖ τὸν ἄνθρωπον, *bonus enim est DEUS, & hominum amans, ut loquitur Athanasius.* 2) a) *advers.*

§. 5. Nec vero amor tantum, sed & *Justitia DEI movens* est principium horum divinorum *Reservatorum*. Jam enim ordo vitæ socialis conveniens malis remedium adhiberi negat, si v. c. superioribus resistendum, quod citra ordinis istius sublationem non continget: Jam iniquitas Potentiorum sic prævalet armata potentia, cui humanis viribus resisti non possit. Divinæ hinc est justitiæ, ut quod homines nec licite, nec etiam

valde ob peculiare rationes agere possunt, id DEUS præstet, qui rationibus, & impedimentis istis non tenetur, & ex jure supremi Judicis, atque Domini intercedat, & quod justum est administret. Sæpius hoc nomine non vana fuit, uti eventus docuit, miserorum omni humano auxilio destitutorum, & injustissime oppressorum, ad tribunal divinum appellatio, contra extremam injustitiam & crudelitatem, quam patiebantur afflicti; temere licet non

a) *Epist. ad Zen. & ser. ven. f. m. 510.* tentanda, (Justinus Martyr a) notante. Præbuit etiam divinum auxilium inter omnia referendum censuit D. Dannhavverus, b) qui in notoria

b) *Repuls. appell. contra Duranum p. 12.* injuria Davidem & Zachariam, Barachiz filium, aliosque, à vi potentiori oppressos, ad hanc appellationem confugisse refert. Plane memorabile etiam exemplum Hungarica refert historia, explicans plane singularem Amurathis Turcarum Principis factam appella-

c) *Rer. Vng. d. 3. l. 6. f. 465.* tionem, quando, ut Bonfinius c) autor est, de promptum è sinu codicem initi sanctissime fœderis explicavit, intentis in cœlum oculis ingeminans: Hac sunt, Iesu Christe, fœdera,

quæ Christiani tui mecum percusserunt: Per nomen tuum sancte jurarunt, datamque, sub nomine tuo fidem violarunt; perfide suam DEVM abnegarunt. Nunc Christe, si DEVS es, (ut ajunt, & nos hallucinamur) tuas measque, hic injurias, te quæso ulciscere, &c. Ubi vix hæc dixerat, cum fortuna prælij contra Hungaros, mox gravi clade profligatos, inclinare cœpit. Solet

ni-

nimirum divina justitia enormiter laesa, ad vindicandam suam gloriam, detestandumque atque puniendum perjurium, extraordinarie nonnunquam luculentis indiciis, atque pœnis seipsam commonstrare, atque sceleribus hominum soli DEO subjectorum intercedere, ostendendo, se supremum inter gentes habere rerum moderamen, ut dicere necesse habeamus: **DIGITUS DEI HIC.** Nec male

Grotius d) de pœna divinitus per Nabuchodonosorem Sedeciae ob perjurium inflictam

d) Not. ad Ex. eccl. 21. 22.

agens, ita loquitur: *Nabuchodonosor per idola fidem datam servaverat, Sedecias per verum DEVM datam non servaverat. Id vero ad veri DEI contumeliam plurimum pertinebat, ideoque DEVM DECEBAT id ulcisci.* Confortamini,

inquit Irenaeus, e) ne timeatis, ecce DEVS noster

e) ad G. bar. l. 3. c. 22. in fin.

judicium retribuit, & retributurus est. *Ἄυτά, φησι, βοῶν, τὰ μεγάλα ὅτι αἱ μὲν ἡμαῖ κείους ὄρτα ἢ δικαίαι, ipsa, inquit DEVS, res clamant, judicia mea recta & justa esse, ait Theodoret. f)*

f) t. 2. opp. f. 391.

§. 6. Principium dirigens horum divi-

norum Reservatorum idem est, alio licet respectu, quod movens, divina nimirum bonitas,

a) contra quam, extra ordinem etiam agendo, absolutamq; suam omnipotentiam ostendendo, & ex supremi dominij potestate operando, DEUS nil committit. Eleganter etiam

a) Matth. 19. 17.

Epiphanius: b) *Ἀμείνων ἔδειξ Ἐεῦ, DEO nemo melior esse potest; Ἠὼς γὰρ ἀμείνων Θεῦ εἶναι πρὸ πάντων ἐν Θεῦ τὸ εὐεληφότων, nam quo-*

b) bar. 76. f. m. 952.

modo

modo quisquam DEO melior esse potest, cum ab eo sint omnia producta. Unde cum penes DEUM sit, summarum calamitatum dies definire, bonitati suæ convenienter hoc, quod li-

- c) *Matth. 24.* berī ipsius dispositionis est, c) exercet, propter electos. Sic enim Christus: d) *Καὶ εἴ μὴ ἐκολοβώσῃσιν αἱ ἡμέραι ἐκείναι, ἐκ αὐτῶν ἐσώθη πῖσας σαρξ· ὅτι ἂν τὸς ἐλεκτὸς κολοβώσῃσιν αἱ ἡμέραι ἐκείναι, nisi abbreviarentur dies isti (magis afflictionis) non conservaretur ulla caro: Sed propter electos dies isti abbreviabuntur:* agens de calamitatibus, cum quibus tempore ultimi excidij Hierosolymitani Judæi conflabantur, explicante Theophylacto; e) ex recentioribus vero B. *Egidio Hunnio.* f)

§. 7. Norma præterea ejus, quod suæ liberæ dispositioni soli reservat DEUS, est

a) *2. contr.* ejus *Iustitia.* Bene *Tertullianus* 2) *bonitas, in-*
Marc. f. 179. quit, *nisi iustitia regatur, ut iusta sit, non erit bonitas, si injusta sit. Nihil enim bonum quod*

b) *hæres. 33.* *injustum.* Annuit rursus *Epiphanius*, b) arguens ineptiarum Ptolemaitas, *διχροσωόμενοι*
f. 325. *ὅτι πρὸς ἀγαθότητα νομίζοντες, quod iustitiam à bonitate sejungerent.* Unde ex bonitate Iudices Ebræorum excitando, qui populum oppressum in pristinam vindicarent libertatem, tyrannis cæsis, nil contra iustitiam rectoriam supremam DEUS commisit. Heroum istorum facta non secundum regulas justitiae & recti, quod in rebus publicis humanis, pacto humano constitutis, obtinet, examinari de-

bent;

bent; sed secundum rationem *status Theocratici*, cujus Princeps civilis DEUS est, contra cujus jura, tyrannorum jura vi quaesita, & merito facta ulurpata, non consistunt. Ne dicam quod ex jure dominij supremi, quod in omnium hominum actiones, & jura quaesita DEUS habet, obligationem, qua quis alteri contra se injuste tenetur, solvere possit. Quod circa Judices Ebraeorum accidisse censendum. *Suscitasse enim dicitur Iehova Servatorem filius Israel, Othnielem, super quem Iehova Spiritus fuit.* c) Vocationis divinae haec est c) *Iud. 3. 9. seq.* descriptio, ab ipso DEO immediate facta, per *singularem impulsum, motumq, supervenientiu Spiritus sancti,* d) cum absolute excitatione d) *Sebast. Herois ab obligatione erga tyrannum, si ex Schmid. data isti fide aliqua fuerat. Haec enim DE- Comm. b. 1. UM, omnium jurium humanorum dominum p. 151. 236.* superiorem, sic non obligare poterant, quominus civem, injuste ad fidem dandam coactum, ab obligatione, qua se constrinxerat, liberum pronuntiaret. *Dispensasse hic DEVM, non contra justitiam, sed juxta eam,* notat B. D. *Seb. Schmidius.* e) Interim non negamus, e) *Comm. in cum divinam justitiam normam esse affirmamus illorum etiam, quae liberae suae, & supremae dispositionis esse DEUS voluit, verum esse, quod uti in aliis, ita hic quoque ipsius DEI justitia omnem excedat intellectum, cum sit omni creata natura incomprehensibilis, & innarrabilis, ceu loquitur Basilus.* f) Unde f) *10m. 1. in Psalms. 7. f. 142.* nihil

nihil hic contra suam justitiam DEUM face-
re censendum, si vel maxime, qui ei aliquid
respondeat, à nobis explicari non possit. Re-

g) *U. 2. contr. Marc. f. m.* Et à Tertulliano g) *justitia etiam plenitudo
ipsius divinitatis esse dicitur.*
180.

§. 8. Normæ rationem, quod attinet
divini Imperij *Reservata*, etiam habet divina

a) *Levit. 11.* *sanctitas*, in scripturis celebrata, a) contra
44. c. 19. 2. quam ista exercenda nihil committit sanctif-
1. *Petr. 1. 16.* *simum Numen.* Summorum imperantium,

qui subditis suis sancti & inviolabiles esse de-
bent, pœnam v. c. uti inter sua reservata DE-
US numerat, ita varia circa illos permitten-

b) *Exod. 7. 3.* do, *Pharaonem*, e. g. *indurando*, b) contra
23. *sq. 2. 2.* sanctitatem suam, ab angelis celebratam, c)
c. 8. 11. nil agit. Sua enim sanctitate sibi ipsi lux est

c) *Esai. 6. 3.* supremus rerum arbiter, ut ex summa & e-
minentissima perfectione, nil quod ipsius na-
turæ sanctissimæ contrarietur, eumque dede-
ceat, agere possit. Tam exactæ enim puri-
tatis est, ut nullum peccatum ferre possit,

e) *Iac. 1. 17.* *Pater luminum à Iacobo* d) hinc dictus. Opti-
me *Origenes*, e) *fatemur*, inquit, *DEVM non*
c) *contra Cels. l. 5.* *posse turpia, alioqui DEVS posset non esse DEVS:*
Nam turpe si quid facis, non est DEVS. Absit

ergo, ut contra DEUM murmuremus, si
ex sui juris reservatis eum agere apparet, ut,

f) *1. 2. opp. f. 321.* ut *B. Athanasius* f) loquitur contra duarum
naturarum in Christo hostes, *ἁγιότητος καὶ
θεότητος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ οὐκ ἑκείνου, quia di-*
vi-

vinicatis hac natura est, ut ab omni semper re-
prehensione absit.

§. 9. Quo ergo facilius conciliari
possint ea, quæ divini juris & imperij *Reserva-
ta* esse dicuntur, cum aliis divinis præceptis,
& exemplis, inserviet observasse id, quod ex
dictis sequitur: Actus DEI scilicet alios esse ut *su-
premi Legislatoris*, alios ut *supremi Domini*, alios
ut *supremi Iudicis*. Qua *Legulator* DEI est,
quid sanctum, justum & rectum sit, nobis
præscribit in lege morali, secundum suæ
sanctitatis, justitiæ, & essentialis rectitudinis
dictamina. In hac enim lege *Iustino Marty-
rea*) recte notante, τὰ φύσει καλὰ, καὶ ἠδυστά, a) *Dial.*
καὶ δίκαια νομοθέτηται πρὸς τὸν τῶν πεποιθότων *cum Tryph.*
ἰσότης, qua natura pulchra, qua pia, qua iusta *f. 263.*
sunt, ut ea illi morigeri faciant, sancita sunt.
Si quæ hic occurrunt divina reservata, ex li-
bertate & supremi dominij divini potestate,
ejusque plenitudine proveniunt, & legis hu-
jus externa atque circumstantialia, vel etiam
positiva, v. c. *ceremonialia*, & *forensia* concer-
nunt, quæ & ipsa tamen, qua præcepta, justii
rectique regulæ minime repugnant. Inter-
im ad *Reservata* DEI referri debet constitu-
tio umbræ futurorum bonorum, ejusdemque
significandi ratio. Nec abnuit *Gregorius Na-* b) *Orat. 42.*
zianzenus, b) *cujus verba supra c) jam pro-* *ed. Græc. f.*
duximus: Existimans proinde in ratione τῶ *m. 255. Lat.*
ceremonialis danda sibi sic differendum esse, c) *f. 315.*
p. 97.

ut

ut non nimium ineptus, neq, multis ridiculus videatur.

§. 10. Quia vero DEUS est *supremus rerum Dominus*, jus agendi habet ea, quæ ex dictamine infinitæ ipsius Justitiæ, ejus Æquitati, Sapientiæ & Bonitati non adversantur. Cum enim ab eo omnia dependent, libereque constituta & ordinata sunt, ex infinitudine potestatis suæ eminentissimæ, à Bonitate licet, Sapientia & Justitia non absolutæ, de rebus humanis, ob potestatem quam habet in illas, eo quo vult disponit modo, creaturas non solum decenter ordinans, sed & ordinem immutans, ut *Iosua* a) & *Hukie* b) temporibus factum constat, immutandique sibi potestatem reservans; negotiis etiam humanis interveniendo, mire & extraordinaria quadam ratione illa libere temperans. Quanquam enim hoc dominium supremum DEO ex creatione rerum omnium etiam competit, recte tamen B. D. *Osiander* c) monuit, non tamen in sola creatione dominium DEI à *Du-rov* fundari; ita ut ex nudo jure dominij DEUS agere dici non debeat, possit licet, uti contra *Grot. D. Calovius* d) disputat, *ceu vita necisq, Dominus, pro absoluta sua potestate de nobis & nostris statuere, ut & de vita & fortuna nostra, adeoq, immaturam mortem aut servitutem immittere, uti vult, & quibus vult, vigore potestatis suæ; nec ad causas secundas, & ad media, quibus tamen plerumque & ordinarie uti-*

a) *Ios. 10. 12.*
199.

b) *Esai. 38. 8.*

c) *Not. in*
Grot. I. B. P.
3. 11. p. 1494.

d) *Not. in*
Ezech. 18. 3.
in Bibl. (al-
lustr.

utitur, alligatus sit. Jure hujus domini) ab-
 soluti usus DEUS, homini, cujus opera u-
 titur, præcipit nonnunquam voluntatis suæ
 executionem, ad faciendum aliquid, quod
 ceu legislator non præcipit.

§. II. Agit denique etiam DEUS tan-
 quam *supremus* in orbe *Iudex*, exercens *rei-*
ματα ἀνεξέφθικτα, judicia inscrutabilia. a) a) Rom. II.

Huic, facta sæpe quidem, ceu mala, non 35.

probanti, ex justo tamen judicio ad scelera-
 tos puniendos eadem permittenti, dirigenti,
 determinanti justo judicio, & voluntate con-
 sequente, phrasi judiciali, ceu Judici supremo,
 eadem tribuuntur, quod illis permissis, & ad
 puniendum determinatis, utitur ut fiant im-
 piorum pœna, licet ceu legislator ea prohi-
 beat & puniat. Induratione justo judicio per-

missa, cum Pharaonem DEUS punire vult, b) b) Exod. c.

& in pœnam ejus dirigere id, cujus Diabolus,
 ipsum vero sanctissimum & optimum Numen
 nullo plane modo autor est, cum id DEUS
 facit judicialiter, ipsum Pharaonem *phrasi ju-*
diciali indurasse dicitur, quod *moraliter* dici
 non debet, nec DEO ceu Legislatori tribui.

Dico, inquit B. Basilium, c) c) s. l. Opp.

vi adversus eos, qui digni sunt supplicio, quod *quod Deus*

per bella infligitur. Hi respectus supremi re- *non sit aut.*

rum Moderatoris diversi si vel distincti, vel *mator. f.*

si fert ita reis & facti, quod consideratur, 424.

jussusque divini ratio, fuerint conjuncti, pla-

na complura apparebunt, quæ scrupulis suis

non

non carere videbantur. Iniqui erant erga Ebraeos, DEI populum Ægyptij; justitiam ergo illis juste impertiebatur DEUS, supremus Judex: Et ceu supremus omnium bonorum humanorum Dominus, illis assignabat *argentea* & d) *Exod. 11. aurea Ægyptiorum vasa*, d) eximie etiam id explicante *Irenæo*, e) ex Græcis, ex Latinis autem e) *l. 4. c. 4. 9. Tertulliano*. f) Jael contra jus DEI hostem ejus Sifferam excipiens, g) à DEO supremo suo & Sifferæ Domino excitata, errorem hunc g) *Jud. 4. 18.* justa cæde hostis divini correxit. h) Similiter de Jehu, i) qui familiam regnatricem in Israel extinxerat, censendum, quod DEUS; ceu Dominus & Rector supremus, qui in omnium hominum jura superius adhuc jus habet, illum ab obligatione Joramo debita absolverit, & ceu Judex supremus eidem supplicij, adversus domum Achabi juste decreti, executionem æque juste præceperit.

§. 12. Agnoverunt *Reservata* hæc, agnoscuntque non Christiani tantum, sed & Gentiles. *Xenophon* a) de victoria Spartanorum contra Thebanos, qui Spartam capere voluerant, agens: *πειρήγετο* inquit, *ὡς εἰσὶναι τὸν θεόν* & *θεῖον, μίχεται ὅτι ἢ νικῆν ἐξ ἑδδοτο αὐτοῖς*, *descripti divinitus erunt, uti quidem videtur, concessa ipsis victoria certi quidam fines.* Ita cum DEUS imperium de gente ad gentem transferre sibi reservavit, b) agnovit id apud *Iosephum* c) *Alexander M. Puto*, inquit, *me non sine numine in Darium exercitum ducere,*

- d) *Exod. 11. aurea Ægyptiorum vasa*, d) eximie etiam id explicante *Irenæo*, e) ex Græcis, ex Latinis autem e) *l. 4. c. 4. 9. Tertulliano*. f) Jael contra jus DEI hostem ejus Sifferam excipiens, g) à DEO supremo suo & Sifferæ Domino excitata, errorem hunc g) *Jud. 4. 18.* justa cæde hostis divini correxit. h) Similiter de Jehu, i) qui familiam regnatricem in Israel extinxerat, censendum, quod DEUS; ceu Dominus & Rector supremus, qui in omnium hominum jura superius adhuc jus habet, illum ab obligatione Joramo debita absolverit, & ceu Judex supremus eidem supplicij, adversus domum Achabi juste decreti, executionem æque juste præceperit.

a) *Histor. Græc. l. 7. f. 644*

b) *Daniel 2. 21. c) l. 11. An. sig. c. ult.*

*ducere, & brevi fore victoria compositum. Exem-
plis rem illustrabimus. Etsi ad supremam, di-
vinam scilicet vita socialis, justitiaeque in ea custo-
diam cuncta reduci queant.*

§. 13. Reservavit ergo sibi DEUS I,
*ius se immiscendi, & interveniendi consiliis, re-
bus, & negotiis humanis, ut ea vel secundet, vel
impediat, pro arbitrio suo sapientis, terminos
etiam iisdem ponat, & in fines à se intentos
ea dirigat, invitis haud raro mortalibus. Ex-
periuntur potentem DEI manum haud raro
hic illi, qui magnis Principibus sunt à consi-
liis. Haud raro enim quae solertissime exco-
gitata sunt consilia, finem quem nemo fin-
gere potuerat, consequuntur, ab intento pe-
nitus diversum. Agnovit hoc David: Unde
cum Achitophelem audivisset dirigere rebel-
lis filij sui Abschalomi actiones, contra con-
silia ejus DEUM imploravit, illis intercederet,
eaeque infatuaret. a) Plura exhibet exempla a) 2. Sam. 15.
Historia Ecclesiastica, tam antiqua, quam re-
centior. Quid factiosi contra Henricum Na-
varrum olim moliti fuerint, ex *Thuano* satis
constat. Unde ad miraculum proxime accessis-
se scribit *Gramondus*, b) positum regno Henri-
cum, rerum omnium penuria laborantem, quo
tempore inandabat Galliam aurum Indicum, &
Hispanum miles, quando fulgurabat acrimo Roma
in caput regium: Illi rarus miles, Catholica fa-
ctioni copiae ingentes, & si causam demum quam
fovebat optimam, erant illi adversa omnia.*

2. Sam. 15.
31.

b) l. 6. H. O.
p. m. 314.

Ggg

Pro-

Prolixe tradunt scriptores, quantam an. 1588. classẽ Angliz debellandæ causa Hispani commiserint, *virtu, machinis, & omni apparatu, omnium quas Oceanus unquam vidit, longe instructissimam, & arroganti nomine, uti Cam-*

c) *Elisaber. denus* c) loquitur, *invincibilem dictam.* Verum an. 1588. f. aliter hæc disposuit is à cujus nutu humana dependent consilia, *ventis & tempestatibus Anglorum loco praliantibus,* quibus Hispanis cedendum fuisse *Fam. Strada* d) agnoscit: Ipso

d) *Hist. l. 10. p. 575.* Hispano rege *cladem acceptam ut à DEO, composito animo ferente, DEOq; & sanctis, quod non tristior fuerit, gratias agentis* scriptore eodem

e) *l. c. f. m. Camdeno. e)*
495.

§. 14. II. Pro *reservato* DEI habemus *Heroum missionem.* Extraordinariis donis hos unctos atque instructos, in salutem Reip. & societatis humanæ extreme afflictæ destinat supremus rerum moderator, afflatuque divino motos concitat ad collapsa restauranda, ad turbata ordinanda, & corrupta corrigenda. Usque eo enim nonnunquam profligatur rerum humanarum status, ut non nisi divina ope is possit restitui. Intervenienti ergo DEUS, cum ad hunc, tum ad alios fines, sceleratos scilicet puniendos, per servos suos, Heroes immissos, tantam rerum, brevi etiam

a) *Ios. 45. 1.* sæpe numero tempore, facit mutationem, a) *ad. Brent. Comm.* ut *Digitum DEI* omnes agnoscere teneantur. b) *Charact. Fellej. 2. 13.* *jusmodi tempora, ubi magna rerum mutationes*

im-

imminent, Heronum nativitatem divina destinatione incidere. Divini quid subesse in virtute Heroica, ipse fatetur *Aristoteles*, c) alle- c) 7. *Esbit. li*
 gans in hanc sententiam *Homerum*: *Ἡρώες ἰ- d) Cratyl. f.*
μῦθοι, Semidei dicuntur *Platoni*. d) Id quod in 263.
Cyros; cui DEUS ipse hoc nomine testimō-
 nium perhibuit; e) etiam Gētilis *Xenophon*; e) *1es. 45. li*
 f) in *Alexandro M. Curtius* g) atque *Trogus*; f) 199.
 h) in *Scipione Livius*; i) in *Augusto Cæs.* f) *Insti-*
Tacitus; k) in aliis alij agnoverunt. Ordina- *Cyr. l. 1. f.*
 riis hinc quoque legibus, quibus ceteri ob- g) l. 10.
 ligantur mortales, Heroēs cōstringi nolunt, h) l. 12. c. 16.
 impetu quo aguntur ubique perfumpentes. i) l. 26.
 Excelluerunt inter Heroēs omnium tempo- k) l. *Anals*
 rum *Iudices Ebraorum*, quos ad res gēntis hu- li. 2.
 jus misere afflictas restituendas DEUS exci-
 tavit. l) Et sicut supra humanam potēti- l) *Iudic. 3.*
 am animi magnitudine præditi sunt, ita viri- 9: 15. c. 6.
 bus humanis ordinariis ad illam pervenire 34.
 non licet, quam solus DEUS ubi, quando, &
 quibus vult, largitur.

§. 15. III. Inter reservata DEI nū-
 meramus sui ejusdem supremum in res omnes
 vitam etiam nostram, disponendi de iis pro ju-
 stitia, sapientia, & bonitatis ratione. Regna
 hinc, allarumque rerum possessiones transfe-
 rendi jus habet, & transferte solet DEUS. Uti
 supra diximus, fecisse cum Ebræos domitios re-
 rum *Aegyptiorum*, quas ab illis poposcerant. a) a) *Exod. 11.*
 Pie etiam hoc reservatum DEI in se agnovit b) 2. *Sam. 15.*
David, fugiens imminente *Abcholomo*: b) 26.

Ggg 2 si

Si ita, inquit, dixerit Iehova : Non beneplacitum habeo in te : Ecce me : Faciat mihi sicut bonum in oculis ipsius. Pertinet huc locus

c) *c. 19, 19. apud Ezechiel. c) quo DEUS Nabuchodonosori promittit, quod ob labores contra Tyrios, Ægyptum cum opibus suis in mercedem ipsi dare velit. Ita tanquam vitæ Dominus dies hominis definivit, numerumque mensium vitæ e-*

d) *Job. 14. 5. iusdem constituit. d) Habet, inquit equidem*

e) *I. B. P. 2. Hugo Grotius, c) DEVS jus dominij plenissimum, ut in res nostras, ita & in vitam nostram, ut munus suum, quod sine ulla causa, & quovis tempore auferre cuivis quomodo vult potest: Igitur si morte inmaturo ac violenta rapit liberos Acanis, Saulis, Ieroboami, Achabi, in ipsos jure dominij, non pœna utitur, sed eodem facto gravius punit parentes. Verum enimvero jus dominij divini, ut supra monitum contra Remonstrantes, non credi debet esse absolutum à divina justitia, & à jure pœnæ, quæ in puniendo arctissime conjunguntur, sed distincte hic statuendum. Sceleratos puniendi jus habet supremus Vindex, idque conveniens ejus est justitiæ : Quod vero præmatura morte, vel bonorum jactura, vel aliis immis-*

f) *s. 2. opp. utitur. Ipsi etiam Gentiles jus DEI in vitam, Consolas. ad consiliaque nostra agnoverunt. Sic enim Apollon. f. secundum suam disciplinam Plusaribus : f)*

Mor-

Μυαίδιον χρίθ' εἰ) λίγατι τὴ ζῆν, ὡς ἀποδρ-
 ψοῦμον ὁ ἰδαρείσωτο οἱ περπάρτες, ὁ δὴ καὶ
 εὐκόλως κατακλητίον καὶ ἀσενάκτως, ὅταν ὁ δα-
 νήσας ἀπαυτῶ, *vita dicitur fatale esse debitum,*
quod cometauerunt maiores nostri, sitq; a nobis
persolvendum sine gemitu, ubi creditor repetet.
 Exempla vero à Grotio adducta quod non
 respondeant ipsius thesi, ostenderunt doctis-
 simi hujus operis censores, *Osiander f)* & *f) Obser. in*
Zieglerus. g) *Grot. L.B.P.*

§. 16. Divini Imperij reservatum IV.
 esse dicimus, *rerumpublicarum origines, & fa-*
ta. Hoc enim suæ curæ & dispositioni DE-
 US reservavit, civitates quomodo oriri, &
 rursus concidere debeant. a) Admirandum
 quomodo sæpe tales ab exiguis initiis, frustra
 contranitante humano consilio, ad maximam
 pervenerint potentiam, singulari providentia
 DEO cuncta sic ordinante, ut omnia ad illas
 augendas conspirare visa fuerint. Docent
 hoc origines, & incrementa Monarchiæ Per-
 sicæ, & ne de aliis dicamus, Ottomannicæ.
 Limites etiam DEUS ponit, ad quos victrica
 tantum arma proferre, non vero ultra pro-
 gredi licet, quibusque gentis alicujus gloria
 circumscribitur. Et hæc est illa divina ΟΡΟ-
 ΘΕΣΙΑ, b) alibi à nobis explicata. c) Mini-
 me enim putandum, DEUM ita regna alteri-
 us libidini exponere, ut suæ ditionis termi-
 nos pro lubitu proferre, & alias regiones sub-
 jugare queat. Rhenum & Danubium trans-

f) Obser. in
Grot. L.B.P.

2. 21. 14.
 g) *Nor. h. l.*

a) *Daniel. c.*
c. 7. 19.
Ezechiel.
31. 9. 11.

b) *11. 17.*
20.
 c) *de Orig.*
1. Gent. art.
2. §. 8.

gressi Romani, se imperij sui fines divinitus
positos attigisse senserunt. Certe Adrianus

d) *Hadr. e. s.* Imper. scriptore Spartiano, d) adeptus imperium, ad priscum se statim morem instituit, & tenenda per orbem terrarum paci, operam intendit: Nam deficientibus his nationibus, quas Trajanus subegerat, Danubium & Euphratem transgressus, Mauri laceffebant, Sarmata bel-
lum inferebant, Britanni teneri sub ditione Romana non poterant; Aegyptus seditionibus urgebatur: Lycia denique ac Palaestina rebelles animos efferebant, Quare omnia trans Euphratem reliquit; exemplo ut agebat, Cazonis, qui Macedoniae liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant. Nimis crude certe Lyfander apud

e) *Plut. archum,* e) gladium stringens, ὁ τὸς μωχαί-
opp. *Αρχὸς.* *pac,* inquit, *κεστὸν βάλαντα οὐκ ἴσως ὕψος ἔσται*
Luc. f. 229. *Ὁ δὲ ἄρχων,* qui hunc tenet, is optime de finibus agrorum disputat, quasi, ceu otiosus rerum spectator, DEUS gladio omnia inter mortales permitteret. Verum hominem sine fide & religione, callidum & ad fraudem acutum,

f) *Isai. 37.* ita iudicasse, mirum non est. Aliud Scriptura sacra docet. f) *Nulla modo DEVS credenda est, regna hominum, eorumque dominationes*

g) *do Cris. D.* *Et servientes,* à sua providentia legibus alienas esse voluisse, B. ait *Augustinus,* g) quae passim

a) *Jerem. 18.* repetit,

7. *sq. c. 27.*

7. *Exech.*

6. 29. 3. *sq.*

5. 30. 22. 24.

9. 17. In manibus DEI quoque sunt

Rerumpublicarum Periodi, & Revolutiones. a)

Tam sapienter, tam potenter cuncta DEUS

hic

hic administrat, ut dum homines sua agere
 sinit, salva libertate voluntatis humanæ, o-
 mnia ad eventus suæ justitiæ & bonitati con-
 gruos determinet. Agnoverunt hoc divi-
 num reservatum, rei evidentia moti, ipsi
 Gentiles. *Forſitan, inquit Darius apud Cur-
 ſium, b) ita Deorum fata ordinaverunt, ut Per- b) l. 4. c. 14.
 ſarum imperium, quod ſecundo curſu per ducen-
 tos triginta annos ad ſummum faſtigium eve-
 nerunt, magno motu concuterent magis, quam
 affligerent. Apud Herodotum, c) cum Croc- c) l. 1. c. 90.
 ſus de DEO Græcorum, quod ſe bellum ſc-
 Cyro illaturum decepiſſet, queſtus eſſet, in-
 cepte quidem Apollo reſpondit: Τὴν πνευ-
 ματικὴν ἀδυναμίαν οὐ δύναται εὐχεῖσθαι, ſortem fa-
 to deſtinatam deſugere, DEO quoq; eſt impoſſi-
 bile: Addidit tamen, luere illum crimen Tri-
 tavi, Gygis ſc. qui ſcelere regnum domino ſuo
 occiſo queſiverat. Divina nimirum juſtitia
 ſcelera ſtatim, ejuſmodi Reipublicæ mutatio-
 ne punire ſolet. d) Ita reſpublica Romana d) 1. Reg. 16.
 ſuas habuit periodos, quarum prima exactâ, 8. ſc-
 cum ſeditionibus eſſet concuſſa, Regibus eje-
 ctis libertas eſt introducta. Hæc cum in
 ſordam degeneraſſet licentiã, Salluſtio e) in- e) Bell. Ca-
 primis notatam, ut confuſione & bellis civi- ſil.
 libus invaleſcentibus, Taciti f) etiam iudicio, f) 1. Ann. 9.
 non aliud diſcordantiũ Reipublica eſſet remedi- 5. c. 1. 3.
 um, quam ut ab uno reſurgeretur; aſſeruerunt,
 uti Vellejus g) loquitur, ſalutaria Reipublica g) l. 1. c. 60.
 terrarumq; fata conditorum, conſervatorumque*

Romani nomini, Augustum. Iniquus est in
 h) *Princ. c.* hoc DEI reservatum Machiavellus, h) quan-
 do disputans, quantum in rebus humanis
 fortuna valeat, & de ratione, qua illi obsistā
 possit, vim suam fortunam exerere scribit, ubi
 nulla adest ad resistendum instructa virtus, &
 eos suos impetus convertere, ubi nullos aggeres,
 nulla impedimenta, quibus sibi obviam iri possit,
 novit esse extructa. Figurato & Poetico di-
 cendi genere ludere Machiavellum concedemus:
 Certum tamen est, infirmiores opes
 longe majores haud raro evertisse. Alexan-
 dri M. vires quales erant, quantæque, com-
 paratæ cum opibus Darij? Rectius sane
 Florentino scriptore judicavit Belisarius apud

i) *l. i. Pand. Procopium:* i) Dimiscant utrinq, ex acie homi-
 nes, Βεελζουβι ἢ ὁ Θεός, ὁπως ποτὲ αὐτοὺς δοκεῖ,
 καὶ τὸ πολέμου δίδουσι κερτα, et DEVS victori-
 am & robur bello quandocumq, lubicum, imper-
 tit. Nam & corporis firmitatem, & armorum
 diligentiam, ceteramq, belli apparatus longe
 inferiora esse justitia, & DEI observantia, non
 est dubium: Quam si quis sectatus fuerit, ma-
 gni ei, quam ex cetero, felicitas obvenerit. In-
 iquiora sunt, quæ sub finem hujus disquisi-
 tionis autor subjicit, satius, inquiens, esse ju-
 dico ferocem esse, quam circumspeditione ducti.
 Fortuna namq, famina est; & ut quis eam sibi
 subiciat, necesse est, ut fuste eam subagitet,
 atq, instigat. Nemo non videt eam libentius
 ab iis, qui ardentiores, quam ab illis, qui in a-

gen-

gendo frigidi sunt, pati se vinci. Nulla enim
 adversus DEVM hominum vires sunt, ipso iustis-
 mo, k) homine Ethnico, monente. Judæis, k) l. 2. 11.
 quos Nabuchodonosoris Chaldæorum Regis 10.
 potestati DEUS subjicere constituerat, ita
 minatus est per Ieremiam: l) Ecce ego converto ^{l) c. 21. 4. e.}
 instrumenta bellica, quæ in manibus vestris sunt, ^{32. 5. ad. E-}
 quibus vos pugnavit cum rege Babel & Chaldæ- ^{zech. 30. 24.}
 is, qui obsident vos extra murum, in vos scil.
 Hoc est, uti Theodoretus m) explicat, ἀρόνητά m) r. 2. opp.
 φασὶ ὑμῶν ἔσαι τὰ ὅπλα, ἡμῶν στρατηγῶν & ἡμῶν ^{in c. 21. Iere.}
 πολεμίων, καὶ κατ' ἐκείνων καὶ ὑμῶν ὄπλα ἡμαρ- ^{f. 205.}
 τήν, inutilia, inquit, vobis erunt arma, me
 ducem hostium agente, & cum illis contra vos
 in aciem prodentem. Satis profecto ferociter
 fortunam subagitaverant Hungari, post
 devastatam Germaniam, de summa rerum
 cum Henrico I. & Othone I. certantes, ab
 ea licet deserti, maximisque præliis victi.

§. 18. Ad reservata DEI V. etiam re-
 ferimus Ius reipublicæ puniendi. a) Armis ^{a) Ierem. 18.}
 vindicare quidem licet genti à gente ac- ^{7. 19.}
 ceptam injuriam, verum infirmior est haud
 raro læsa, quam ut vim vi repellere possit.
 Varie etiam imperantes delinquant, non so-
 lum si vitam illorum privatam, sed etiam si
 rationem regiminis spectemus, in quorum vi-
 tiorum communionem ipse populus venire,
 certe tacite illis consentire solet. Ipse non-
 nunquam populus tanta morum corruptio-
 ne corripitur, ut atrocissima scelera impune

in consuetudinem abeant. Talis erat facies gentium Cananazarum, & populi Romani, cum in illam ascendisset magnitudinem, ut externus non esset à quo sibi temeret hostis, *Præcipiti decursu à virtute descitum, ad vitia*

b) *l. 2. c. 1. transcursam*, scribit *Vellej. Patere*: b) *Com-*
 c) *Bell. Cæ-* mentarij loco esse potest *Sallustij* c) *historia,*
tit. c. 2. 199. Ob neglectum DEI cultum Ebræos punitos

d) *Ezech.* à DEO sacra tradit historia, d) Talibus e-
20. 7. 199. nim, aliisque populorum peccatis irritatus DEUS, ut gentem puniat, bella, pestem, famem, & alias immittit calamitates. Ita flo-

rentissima perierunt imperia; ita regnum de gente ad gentem transfertur. Sic Cananazas gentes excidia DEUS olim tradidit. Sic atrocissimis bellis civilibus Romana concidit

Respublica. *Aventinuse* e) cum Germaniæ clauda ab Ungaris imperante Ludovic. IV. illatam explicasset, subjicit: *iram DEI fuisse manifestum est. (Nationes pugnacissime, gentes fortissime, tot hactenus triumphu clarissima, de-*

speratione cœlitus debilitata, animoq. fracta, nil

f) *l. 130. f. nisi de fuga cogitabant.* Pia etiam *Thuani* f) est digressio, qua Ottomannicum Imperium ob Christianorum peccata in tantam molem, stupendo armorum successu, crevisse opinatur.

§. 19. VI. Soli DEO etiam competit jus *supremos ob delicta puniendi imperantes.*

Penis humanis hos non esse obnoxios, etiam ex scripturis docetur, a) Verum tamen est, quod

a) *Psalm. 51.*
61. Rom. 13.
1. 199.

quod Grotius b) monet, illorum peccata, quia b) l. B. P. 1.
 superiorem se iudicem non habent, DEVM sibi cura peculiari esse testari; qui ea aut vindicet, si ita opus iudicet; aut tolerat in poenam, aut exprobrationem populi. Prudentissimus scriptor Comineus c) singularem illum successum, quo Galli regnum Neapolitanum olim occuparunt, poenam fuisse dicit, qua Regnum istarum provinciarum improbitatem vindictatum iuit divina Nemesis. Cum enim illorum foeditates enarrasset, subjicit: *Eo solum ista commemoro, ut quam sit potens & iustus DEVS omnes intelligant. Nec enim ullum flagitium dimittit impunitum: Et hic videmus, quomodo Carolum regem adolescentem, nec rebus, nec hominibus idoneum instructum excitavit, ut eos reges tam prudentes, tam locupletes, tam exercitatos militia, quibus ad gerendum bellum nihil etiam deesset, multaret. Qui tamen multi ante praeviderent eam imminere tempestatem, tamen inopes consilij, & vetus astutia, non potuerunt eam a se depellere. Et nonnulli interjectis: Quare non dubitem affirmare, & multos per Italiam novi honestissimos viros, qui idem iudicant, hanc videlicet plagam illis institutam fuisse a DEO, ut reliqui principes omnes ipsum revereantur, & ius cuius suum reddant.* Addimus locum Gramondi, d) de morte & morbo Philippi II. Hispani: *Vix credi possit, inquit, morbo pedicuteri extinctam regem? saepe ex oculis causis, DEI ultio*
 in

c) Bell. Neap.
 pol. l. 2. p.
 m. 782. / 99.

d) Hist. Gal.
 l. 4. p. 262.

in reges est. Sape pro populo Reges, pro regi-
bus sape plebuntur populi, ut visum divina pro-
videntia, cui subjacent reges & populi, quamq;
hominum securitas & ultio aequo movent. DE-
UM solum itaque cum summi imperantes ha-
beant judicem,

Ergo quid ad summum de regni jure quid
oro

Pontificem spectat? nullam caput ista su-
per se

Aspicit, excepto caelorum rege, potestas.

Ecclesiam regat ille suam divinaq; jura

Temperet, imperium nobis fascesque relin-
quat :

recte canit ex mente Frider. I. Cæs. Gün-
therus Ligurinus. c)

c) l. 2. v. 360.

§. 20. Reservavit VII. sibi DEUS jus
liberum puniendi quosvis, uti & quando ipsi vi-
sum fuit. Constituta equidem sunt per or-
bem judicia, & ai ἄνω ἐξουσίαι, καὶ τὸ θεῶν τε-
ταρχεύειν, qua sunt Potestates, a DEO ordi-

a) Rom 13, 1. nata sunt, monente Paulo. a) Verum cum
complura atrocia scelera judicis cognitionem
fugiant; vel à judicibus negligenter etiam
justitia administretur haud raro; ipse hinc
supremus Judex, qui vindicem habet oculum,
surgens, in scelerum autores severe animad-
vertit, tarditate poenæ gravitate compensa-
ta. Et apparent hic ἀνεξέλεγκτα καὶ κείματα
θεῶν, καὶ ἀνεξέλεγκτα αἰ εἰδὶ ἀνεῖ, inscruta-
bilis

Billia DEI iudicia, & impervestigabiles via ejus

b) in delictis, quæ puniri societatis humanæ interest, & quæ vindictam ab ipso DEO ex-

b) Rom. 11. 33.

poscere videntur, producendis in apricum.

Nil dicam de *gruibus Ibyci*, de quibus *Plutar-*

chus : c) Singulare est quod *Evagrius* d) de

c) l. 2. opp. de Garrul. f. 509.

Addæo, homine Senatorio, scripsit. Ac-

d) Hist. Eccl. l. 5. 3.

cusabatur ille, quod socius sceleris fuisset,

quum *Aetherius* veneno *Justinum II. Imper.*

è medio tollere molitus esset : *Ast cum jam*

cervicem gladio subjiceret, dixit ingenue, se, li-

cer falso de iis rebus esset accusatus, justa ta-

men debitaq; à DEO, facinoris cujusq; contem-

platore, & vindice, sibi inflicta supplicia. Theo-

dotum namque, aula præfectum, se præstigiis

quibusdam è medio sustulisse. Agnoverunt

hoc DEI reservatum ipsi Gentiles. Sic enim

Plutarchus : e) *Ἀδράστια μὲν ἀνάγκης καὶ Διὸς*

e) de Ser. Num. Græc. l. 2. opp. f. 964.

δυάτης, ἐνὶ πᾶσι τιμωρὲς ἀνομιῶν τίτανται τῆς

ἀδικήμασι. Καὶ ἡ πόνησόν ἔτε μίγυς ἔδειξ, ἔτε

μυκρὲς γίνοντ, ὥστ ἢ λαδὼν ἀφροδίζεν ἢ βιασά-

μενθ. *Adrastea* Iovis & *Necessitatis* filia omni-

bus flagitiis vindex supremo loco collocata est :

Neque malorum quisquam ita vel magnus vel

parvus unquam fuit, ut aut latendo, aut vim

faciendo pœna se subducere potuerit. Notavit

idem in cruciabili morte *Scudilonis* & *Bar-*

bationis Ammian. Marcellin. f) addens : *Hæc*

f) l. 16. c. 39.

& hujusmodi quadam innumerabilia ultrix fa-

cinorum impiorum, bonorumq; premiatrix ali-

quosies operatur Adrastia, quam vocabulo du-

plici

plici etiam Nemesis appellamus: Iam quoddam sublime Numini efficacis, Prolixior est hic Theologiae gentilis locus, quam ut adduci possit integer.

§. 21. Sux quoque VIII. iustitiae & sapientiae reservavit supremus Vindex modum puniendi illum singularem, quo peccata peccati punio; dum permissa dirigit, ut cedant in punitionem, & flagellum sceleratorum, Magistratus equidem, quamdiu potest, non debet permittere peccata, cetera cultos divinae legis; sed DEI longe alia est ratio, qui peccata occulto & iusto iudicio permissa, in fines iustitiae suae congruos potentius dirigere novit. Singulare huius reservati exemplum

a) 2. Sam. 12. 11. in historia Davidis a) legitur, ubi DEUS homicidij & adulterij reo ita denuntiari iussit: *Ecce ego consurgere facio malum adversum te, de domo tua: Et tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis huius. Quia tu fecisti abscondite, & ego faciam verbum hoc coram omni Israel, & coram sole: Quae scelere Absolomi, adversus Davidem commissio, postea impleta sunt. Pertinet huc talis quoque divina, qua extra ordinem, & singulari sermo, à Gentilibus etiam agnito, supremus Vindex mortalium delicta vindicat. Dio-*

b) Biblioth. dorus Siculus b) divinam in sermo, animadversionem in scelera Agathoclis explicaturus, graviter ita scribit: *καταρτις τῆς ἐπιπέρας.*

σημειώγατο τὸ δαυμόνιον, οὗ δὲ πρὸς εἰς τὸν Οφέλλαν παρανομίαν, ἧς ὕπερον αὐτῶν χαλνημένων τὸ θεῖον ἐπισῆσαι, manifeste ostendit DEVS, quod ab perpetratum ab Agathocle in Ophellam scilicet, Numen, quae deinceps illi contigerunt dispensavit. Nam quo mense ac die necaverat Ophellam, exercitumq; ad se pertraxerat, eodem vicissim & filios & copias deperdidit. Et quod praecipue attendendum, DEVS, ut bonus legitimator, geminas ab eo pœnas reperivis. Nam qui nefarie unum sustulerat amicum, duobus simul filiis privatur, ita ut illi manus afferrent juvenibus, qui cum Ophella venerant, additque: Ταῦτα μὲν ἔν ἡμῖν εἰρήδω θεῶς τῆς ἐπιπέθεον ἔν τούτων, hac in contemptores id totum genus dicta nobis sumo.

§. 13. Reservatum DEI IX. ex S. S. dicimus esse Directionem cordis regij: uti Salomo, sapientissimus Regum, a) ipse hanc deprædicat: Rivuli aquarum, inquit, est cor Regis in manu levoa: Ad omne quo volueris, inclinabis illud. Agnoscunt his verbis tam Christianorum, b) quam Judæorum interpretes, & Doctores, specialem DEI providentiam, atque imperium in secretissima Regum, divinatorum his in terris Vicariorum, locum DEI tenentium, cogitata, consilia, atque destinata, superioremque solius Numinis, sub quo omnes mortales consociamur, in hæc potestatem, quam sibi reservavit, & gubernationem ejus, quod inter homines absoluti videtur esse imperij.

a) Prov. 21. 1.

b) Conf. B. Geier. Contra h. l.

- c) *Orat. 26.* perij. Ex Patribus hinc *Greg. Nazianzenus*, e) consilij & conatus regij successum ab hac potenti DEI manu petere mavult, quam à roborare exercituum. *Cor regis in manu DEI esse & dicitur & creditur, ibi sit potentia vestra, & non in auro, & phalangibus.* Et qui liberius hic philosophantur, loco hoc etiam ad *auspicium regium* explicandum utuntur. Nimirum hosce suos Vicarios visibiles, Principes sc. solo DEO inferiores, singulari ratione respicit Regum Rex, dirigendo illorum cogitata, & actus, ad fines quos ipse sibi proposuit, modo admirabili, atque sæpenumero inexplicabili, de quibus proin non temere judicandum. Protegendo etiam, ut sub sua potenti manu salvi sint. Unde & *pro Regibus*, ex Apostoli d) *1. Tim. 2.* præcepto, d) preces ad DEUM fundimus, quo gratiosos illos & benignos experiamur, *tranquillamq; & beatam vitam transigamus in omni pietate & gravitate.*

Et hæc hæctenus. Complura equidem adhuc divini imperij & juris *Reservata* dantur, e) *Math. 21.* v.c. admirabilis divina *Cardi. v. h. i. a*; e) *Hora & mora*, quas DEUS tenet in *beneficiis* conferendis, his etiam præ illis vocandis; Determinatio *Gen. 43. 14.* *f) Gen. 6. 3.* *mensuræ impietatis*; f) directio *fortis*; g) *Dispensatio à DEO facta, ex circumstantiis facti ipsius sapientiæ soli notis, judici seculari non imitanda, & similia*: Sed hic esto

F I N I S.

Τῶ θεῷ μόνῳ δόξα.

CON-

CONSPECTUS OPERIS.

SECTIONIS I.

ARTICULUS I.

De

Jure Divino.

- §. 1. *Per jus divinum h. l. non intelligitur Vlpiani l. N. animaliale, cujus definitio explicatur.*
- §. 2. *Brutus Ius proprie tale non potest praescribi nec praescriptum est.*
- §. 3. *Divisio juris in divinum & humanum.*
- §. 4. *Ius divinum quid, ejusq. divisio.*

SUBSECTIO I.

De

Jure Divino Naturali.

- §. 1. *Iuris divini naturalis existentia.*
- §. 2. *Distinctio inter morale & legale explicatur, & defenditur.*
- §. 3. *Fundamentum & ratio moralitatis, & discriminis honestorum & turpium.*
- §. 4. *Dignitas & valor actionum agentis rationalis.*
- §. 5. *Principia & requisita ut esse moralis.*
- §. 6. *Quae actibus humanis sint convenientia, vel non; & unde.*

Hhh

§. 78

I N D E X.

- §. 7. *Gentilis & Christiana disciplina conformitas cum dicitur.*
- §. 8. *Convenientia honesti cum natura hominis rationali & sociali.*
- §. 9. *Non dato DEO non datur lex naturalis.*
- §. 10. *Legulator hujus legis solus DEVS est.*
- §. 11. *Socialitas an, & quo sensu I. N. ratio fundamentalis.*
- §. 12. *Ius & imperium DEI in hominem unde, & quale?*
- §. 13. *Ratio hujus juri in DEO legislatoria sunt attributa divina, ex parte intellectus:*
- §. 14. *Et ex parte voluntatis.*
- §. 15. *Lex DEI aeterna quomodo fons I. N.*
- §. 16. *I. N. sedem habet in ratione, cui divinitus implantatum est, ejusq; dictaminibus innotescit.*
- §. 17. *Noëmata ad jus N. pertinentia sunt duplicia.*
- §. 18. *Quomodo ex pudore turpitudine factorum colligenda.*
- §. 19. *In eruendis originibus I. N. & fundamento LL. naturalium explicando, cautio observanda.*
- §. 20. *Obligatio LL. naturalium unde fit, & quomodo innotescat.*

SUBSECTIO II.

De

Jure divino positivo.

- §. 1. *Ius divinum positivum quid sit?*
- §. 2. *Datur jus tale.*
- §. 3. *Legis Mosaicae autor solus DEVS est, non Moses, vel angelus creatus.*
- §. 4. *Primaria LL. Mosaicarum ratio non fuit inhibitiō idololatriae Ebraeorum.*

De

I N D E X.

De

Decalogo.

- §. 1. *An Decalogus, & lex divina moralis, species sit juris divini positivi.*
- §. 2. *Numerus, ordo, & summa praeceptorum Decalogi.*
- §. 3. *Qua ratione Decalogus Gentiles obliget.*
- §. 4. *An lex moralis Decalogi, ut a Mose olim promulgata fuit, ad Gentiles etiam tum, hodieq; ad eosd. m & Christianos pertinuerit; pertineatque? a nonnullis negatur.*
- §. 5. *Rectius affirmatur.*
- §. 6. *Praecepta Decalogi ratione materiae sunt I. N.*
- §. 7. *Ostenditur ulterius.*
- §. 8. *Idem docetur.*
- §. 9. *Decalogo praecepta naturaliter & immutabiliter convenire objectis, ostenditur quoad tabulam primam.*
- §. 10. *Etiam quoad Tabulam Decalogi secundam.*
- §. 11. *Sanctio omnium praeceptorum Decalogi ex natura DEI fluit, contra Burmanni. & Essenium, duplex jus naturae hic fingentium.*
- §. 12. *Divina circa Decalogi praecepta non datur dispensatio.*
- §. 13. *Nec humana circa moralia ejusdem.*
- §. 14. *An morale sit, quod habet rationem moralem.*
- §. 15. *Leges Levit. 18. pro moralibus habenda.*
- §. 16. *Perfēctissima summa Theol. Moralis est Decalogus.*
- §. 17. *Regulae generales, explicationi Decalogi injerientes, Biblica.*
- §. 18. *Regula Ethica.*
- §. 19. *Regula Logica.*
- §. 20. *Regula Speciales.*
- §. 21. *Caput Levit. 18. quod sit *Prac.* VI. appendix docetur.*
- §. 22. *Legis moralis Decalogicae & I. N. differentia.*

Hhh 2

§. 23.

INDEX.

- §. 23. *Vsus Decalogi in jurisprudentia Universalis.*
- §. 24. *Idem in Theologia morali, quoad objectum personale.*
- §. 25. *Item quoad objectum reale.*
- §. 26. *Homo in Theologia morali spectatur qua carnalis, & spiritualis.*
- §. 27. *Virtutum & Christianarum actionum unica norma Decalogus est.*
- §. 28. *Non regula monachorum, & monialium, nec per se leges Ecclesiasticae, vel Canones Conciliorum &c.*
- §. 29. *Decalogus urget perpetuum in pietatis studio profectum.*
- §. 30. *Vsus Decalogi in vita civili.*

De

Lege Ceremoniali.

- §. 1. *Finis & usus legis Ceremonialis contra Spencer. assertus.*
- §. 2. *Quid de allegoricis LL. ceremonialium interpretationibus habendum.*

De

Lege Forensi.

- §. 1. *Quid sit.*
- §. 2. *Legis Forensis usus in Republ. Ebraeorum alius Theologicus, alius Forensis.*
- §. 3. *Abrogata lex hac est quoad Ceremoniale & Forense, manente tamen morali, jam quoad speciem etiam, jam quoad genus tantum.*
- §. 4. *Lex de nuptiis cum fratris vidua explicatur: & de dispensatione humana in tali, & similibus casibus.*

§. 5.

INDEX.

- §. 5. *Vsus LL. Forensum in moralibus & civilibus.*
- §. 6. *Ex iudicialibus istis praeceptis assumi possunt libere ea, quae nostris politis conveniunt, sine tamen divina obligatione.*
- §. 7. *De usu LL. poenaliu[m] forensum inter Christianos quaestio proposita.*
- §. 8. *Ejusdem decisio.*
- §. 9. *Ex LL. forensibus disci potest, quae ratione leges, civili felicitati inservientes, ferri debeant.*
- §. 10. *Item, quod supplicia capitalia in se non sint injusta.*
- §. 11. *Quibus etiam delictis, praeter aliis, supplicium extremum constituere liceat.*
- §. 12. *Fas est ad mortem damnare etiam ob alia delicta, quae à lege per Moysen data morte puniuntur.*
- §. 13. *De aestimatione paritatis delictorum cum illis, quae L. Mosaisca pro talibus habentur, & divina voluntatis circa eadem conjectura.*

SUBSECTIO III.

De

Jure divino novo,

seu

De Lege Evangelica.

- §. 1. *Diversi juris hujus appellationes examinatae.*
- §. 2. *De iure mundi & ejus speciebus.*
- §. 3. *An jus mundi ante-diluvianum Paradisiacum, etiam praeceptum de sanctificando Sabbatho continuerit.*
- §. 4. *Ius mundi post-diluvianum; & L. de non comedendo sanguine.*
- §. 5. *De effundendo sanguine homicidae.*

Hhh 3

§. 6.

INDEX.

- §. 6. *Lex nova Evangelica quid.*
- §. 7. *Quid Sociniani & Arminiani de ea sentiant.*
- §. 8. *Grotij, & aliorum de nova L. sententia rejecta.*
- §. 9. *Speci's novitatis ejus apparens est.*
- §. 10. *De praeceptis fidei & sacramentalibus.*

ARTICULUS II.

De

Jure humano.

- §. 1. *Juris humani necessitas.*
- §. 2. *Item LL. poenaliu, & imperij cogentis.*
- §. 3. *Ius hominum ferendi LL.*
- §. 4. *Origo juris humani.*
- §. 5. *LL. humanarum debita conformitas cum jure naturali.*
- §. 6. *Quid LL. ha possint in, & circa LL. naturales.*
- §. 7. *Uterius idem explicatur.*

SUBSECTIO I.

De

Jure Gentium.

- §. 1. *Ius Gentium quid sit.*
- §. 2. *Juris hujus necessitas.*
- §. 3. *Ebraorum jus Gentium imperatum, & interveniens.*
- §. 4. *Quid de illo habendum.*
- §. 5. *I. G. proprio tale Ebrais olim nec incognitum, nec neglectum.*
- §. 6. *Fundamentum juris G. remotum est gentium socialitas.*
- §. 7. *Diversitas vinculorum quibus mortales inter se connectuntur.*

INDEX.

- §. 8. *Gentium socialitas sibi proprium & conveniens requirit vinculum.*
- §. 9. *Status liberarum gentium qua complectatur.*
- §. 10. *De causis juris gentium distinctius agitur.*
- §. 11. *Voluntas gentium qua ratione sit causa I. G.*
- §. 12. *Multa saepe juris gentium esse dicuntur abusive.*
- §. 13. *Quomodo in gentium jus abierint juris naturalis praecepta.*
- §. 14. *Quomodo consuetudines.*
- §. 15. *Vniversalitas I. G.*
- §. 16. *Pacta & Conventiones gentium quid hic praesent?*
- §. 17. *Quid exempli à gentibus facta imitatio?*
- §. 18. *Exempli imitatio caute instituenda.*
- §. 19. *Pactis expressis gentium saepe gentium jus munitur.*
- §. 20. *Gentium jure publicum inter Gentes commercium dirigitur,*
- §. 21. *G. I. & vinculum populorum est, & regula publici illorum commercij.*
- §. 22. *De Obligatione I. G.*

SUBSECTIO II.

De

Jure Civili.

- §. 1. *Ratio instituti.*
- §. 2. *Homo natura fertur ad societatem civilem; origineſq; I. G. ex natura humana derivata.*
- §. 3. *Ordo in civitate alius personarum; alius actionum.*
- §. 4. *Societas Civilis, ejusq; finis, ratio est LL. civilium externa, & fundamentalis.*
- §. 5. *Finium civilium magna datur varietas.*
- §. 6. *Qua ratione utilitas inter juris Civiliſ fontes referatur.*

I N D E X.

- §. 7. *Quibus pactis civitas in civilem cœtum coactueris.*
- §. 8. *Potestas legislativa in civitate unde, & qualis.*
- §. 9. *Etiam absoluta obedientia est ex aliquo pacto.*
- §. 10. *Quid LL. civiles circa religionem possint.*
- §. 11. *Obligatio erga legislatorem.*
- §. 12. *Imperans in Civitate, DEI vicarius.*
- §. 13. *Causa LL. civitatum proxima.*
- §. 14. *Vfus Legislationis Mosaica circa originem LL. civilium, qualis.*
- §. 15. *Dicta exemplis illustrantur.*
- §. 16. *Expulsiō ulterioꝝ quoad LL. forenses.*
- §. 17. *LL. Mosaica forenses passim in gentium LL. deprehenduntur.*
- §. 18. *Qualis illarum hodie auctoritas.*
- §. 19. *Consuetudines saepe in LL. transeunt.*
- §. 20. *Temporis successu, & summi imperantis tolerantia id fit.*
- §. 21. *Quibus populi actibus.*
- §. 22. *Vnde conjectura de Principis consensu, hic necessaria, petenda.*
- §. 23. *Origines Iuris Publici derivantur etiam ex lege DEI æterna.*
- §. 24. *Propius ex ipsa civitatis constitutione, & sine, & pactis.*
- §. 25. *Quid hic possint consuetudines.*
- §. 26. *Origines juri municipalis.*

S U B S E C T I O III.

De

Jure Ecclesiastico.

- §. 1. *De Canonibus Apostolicis.*
- §. 2. *De Canonibus qui dicantur.*

§. 3.

I N D E X.

- §. 3. Dicitur etiam jus Ecclesiasticum,
§. 4. Jus Canonicum aliud Orientale, aliud Occidentale,
§. 5. Jus Ecclesiasticum humanum datur,
§. 6. Jus Ecclesiasticum Apostolorum quo sensu datur.
§. 7. Cœtus qua Ecclesiasticus, non confundendus cum cœtu,
qua civilis est.
§. 8. Societas Ecclesia externa & interna explicatur.
§. 9. Ecclesia est pars Republica illius, in qua sedem suam
habet.
§. 10. Ordo & jurisdictio in Ecclesia qualis.
§. 11. Objectum juris Ecclesiastici quodnam.
§. 12. Jus LL. Ecclesiasticæ ferendi ad totam pertinet Ec-
clesiam.
§. 13. Exercitium hujus potestatis quale primis à nato Chri-
sto seculis.
§. 14. Ratio regiminis Ecclesiastici antiqui ulterius expli-
catur.
§. 15. LL. proprie tales antiqua Ecclesia non ferebat.
§. 16. Ecclesia tamen statutis in sequentibus temporibus Chri-
stiani Principes vim Legis addebant.
§. 17. Jus Magistratus Christiani hac in re.
§. 18. Ratio juris Ecclesiastici constituendi quando, & qua-
modo, immutata.
§. 19. Jura Magistratus infidelis an, & qua hic sint?
§. 20. Quomodo variante statu Ecclesie jus Ecclesiasticum
variaverit.
§. 21. Juris hujus obligatio quomodo se habeat.
§. 22. Qualis usus juris Canonici inter Protestantes.

INDEX,

ARTICULUS III.

De

Jure Præceptivo & Permissivo,

- §. 1. Jus permissivum quæ sic dicatur.
- §. 2. Jure præceptivo quid intelligatur.
- §. 3. Vis, & obligatio hujus juris unde.
- §. 4. Præcepta alia sunt affirmativa, alia negativa.
- §. 5. Permissio juris, & naturalis libertatis.
- §. 6. Harum Permissionum origines explicata.
- §. 7. Permissio negative talis, & nudi facti.
- §. 8. In quibus rebus permissio locum habeat.
- §. 9. Effectus permissionis variet licet, nunquam tamen est contra jus superioris.
- §. 10. Permissio imperfecta, & ejus effectus qualis.
- §. 11. Interpretatio juris permissivi qua pacto instituenda.
- §. 12. Diligenter permissionis ratio hic examinanda.
- §. 13. Consuetudines, & mores, quæ in jus permissivum transeant.
- §. 14. Præceptum in l. N. est à DEO, fundaturq; in convenientia actuum cum natura humana, & sentitur in Conscientia.
- §. 15. l. N. quæ præceptivum est, obligat ad actus in se bonos, & malos, ideo quia tales jam sunt.
- §. 16. Terminus hujus præcepti; & huic quousq; subjaceat justum universale.
- §. 17. Non omnia ejusdem sunt natura, quæ jure naturali permittuntur.
- §. 18. Origines Juris Gentium præceptivi.
- §. 19. Diversitas præcipiendi in jure Gentium unde.
- §. 20. Quæ jure Gentium concessa sint, & quo effectu.
- §. 21. Ad quæ idem connivere soleat.
- §. 22.

INDEX

- §. 22. *Iuris Civilis praeceptivi origines quae.*
- §. 23. *Quid circa jura naturalia praecipere queat.*
- §. 24. *Quid circa Gentium jus.*
- §. 25. *Permissio Iuris Civilis qualis, & unde.*
- §. 26. *Præsumpta permissio ubi detur.*
- §. 27. *Iuris Ecclesiastici vis praeceptiva unde.*
- §. 28. *Plures ejus notantur fontes.*
- §. 29. *Adiaphora an praecipere possint.*
- §. 30. *Permissio juris Ecclesiastici qualis detur.*

SECTIO II.

ARTIC. I.

De

Potestate agendi, & habendi aliquid,
moralis,

qua in natura hominis fundatur.

- §. 1. *Ratio ordinis, & instituti ulterioris.*
- §. 2. *Quo pacto ab ipsa hominis natura jus agendi petatur.*
- §. 3. *Non excludendi hic sunt fines hominis, & consociationis humanae.*
- §. 4. *Ius defensionis unde.*
- §. 5. *Iudicandi libertas non impedienda.*
- §. 6. *Apprehensio qua intellectu fit, qualis.*
- §. 7. *De moralitate actuum internorum, etiam mera cogitationis.*

SUBSECTIO I.

De

Jure intellectus.

- §. 1. *Integritas intellectus ad iudicium, quod moraliter valeat, requiritur.*

§. 2.

I N D E X.

- §. 2. *Per imbecillitates intellectus à dementia qua jura impediuntur.*
- §. 3. *Idem praestat ebrietas.*
- §. 4. *Etiam somnus impedit sufficientem intellectus usum, & jurium, ad quae ille est necessarius, acquisitionem.*
- §. 5. *Contra jus suum vim passa voluntas quando obligationi in homine locum relinquat, & quando non.*

SUBSECTIO II.

De

Jure Sensuum.

- §. 1. *Sensus in homine qua ratione moralitatis capaces sint, & juris sensuum hinc qua origines.*
- §. 2. *Ius quid jam notet; & de quibus sensibus loquamur.*
- §. 3. *Epicureorum qua hic sit disciplina.*
- §. 4. *Abusus sensuum ad voluptates percipiendas reprehensus.*
- §. 5. *Omnibus sensibus peccare possunt homines.*
- §. 6. *Etiam in sensuum internorum actus impuritates cadunt, & qua ratione.*
- §. 7. *Pollutionis nocturna moralitas.*
- §. 8. *De Venere in somnio imaginaria ex Clem. Alex. exemplum; & de moralitate actionum Noctambulonis.*
- §. 9. *Iura ejus, cujus lesa est imaginatio, & qui dolo circumventus egit.*
- §. 10. *Quale jus agendi beneficio visus habeatur, & quando ad visum provocare liceat.*
- §. 11. *Visu quando rei possessio acquiratur.*
- §. 12. *Quid, si ex visione rei plurimum jus deatur.*
- §. 13. *Origines juris luminum.*
- §. 14. *Iuri per visum aliquid cognoscendi contrariatur pulchritudo fucata.*
- §. 15.

INDEX

- §. 15. *Concupiscentia oculorum.*
- §. 16. *Visu destituti jura visus per alios exercent.*
- §. 17. *Auditus qua ratione jus testimonij deponendi cotulerat.*
- §. 18. *Non audiendum, ut aliis malum injuste creetur.*
- §. 19. *Distinctius aurium abusus notatus.*
- §. 20. *Silentium quale injustum; mendacia etiam, aliq̄ in sermone doli, audientibus injuriam inferunt.*
- §. 21. *Surdus an matrimonium, & sponsalia contrahere & testari etiam possit?*
- §. 22. *Noxio & pestilenti fœtore hosti nocere licet, non peccato.*
- §. 23. *In edendo & bibendo cuilibet sua relinquenda libertas, nec fontes, & cibi hostium veneno inficiendi.*
- §. 24. *Jus tactus latius accipiendum, & complura comprehendit.*
- §. 25. *Licet dolorosa pœna afficere, & questiones per tormenta instituire.*
- §. 26. *Mos tactu ferri candentis innocentiam probandi superstitiosus est.*
- §. 27. *Memoria quando mereatur fidem.*
- §. 28. *Lex oblivionis quid importet.*
- §. 29. *Major minorq̄, oblivio jura obliviosorum variat.*
- §. 30. *Traditio quando, & qualem ad memoriam rei conservandam mereatur fidem.*
- §. 31. *Imperatum silentium loco oblivionis esse potest, quam etiam juvat.*

SUBSECTIO III.

De

Jure Affectuum.

§. I. *Ratio instituti.*

§. 2.

I N D E X.

- §. 2. *Amor vite subordinatur amori Numinis.*
- §. 3. *Cælibatus perpetuus imperatus, vel pacto promissus, in-
probat.*
- §. 4. *Dirigi quidem, sed non cogi, vel decipi, vult amor.*
- §. 5. *Amor inter parentes & liberos bona mutuo conciliat,
noxia prohibet.*
- §. 6. *Officia inter parentes & liberos non sunt contra jura
superiora, & potiora.*
- §. 7. *Officia humana ex sociali amore mortalium orta.*
- §. 8. *Per pocula amatoria amorem accendere non licet.*
- §. 9. *Ex odio delicti, & sceleris, multum laesis favoris oritur
contra delinquentem.*
- §. 10. *Diversitas religionis non odium ferale gignere debet.*
- §. 11. *Causa odij inter gentes explicata, & tollenda.*
- §. 12. *Ex metu gravi commissæ, quæ, & quo pacto valida &
rata sint.*
- §. 13. *Ob vim, metumque, non licet se in integrum restituere,
licet tamen à superiori communi id petere.*
- §. 14. *Ex metu agere nonnunquam licet, nonnunquam non
licet.*
- §. 15. *De metu ex suspitione.*
- §. 16. *Tempore persecutionis, pestis, fuga per se non est illi-
cita.*
- §. 17. *Periculis se temere offerre, vel in iisdem versari non
licet.*
- §. 18. *Periculis se offerre, eas, adire, sæpe peculiaris officij &
vocationis ratio urget.*
- §. 19. *Laetis temporibus talia concedi possunt, quæ publicam
fovent lætitiã.*
- §. 20. *Licet luctui cum ratione indulgere.*
- §. 21. *Afflicti beneficiis, & solatio sunt resuscitandi.*

§. 22.

I N D E X.

- §. 22. *Reis ad supplicium ducendus licet moderate vinum propinare.*
- §. 23. *Pro majori & minori sperata rei probabilitate variant contractus & pacta.*
- §. 24. *Salæ sententia, de mutuatione facta sub spe recipiendi aliquid ultra sortem, examinata.*
- §. 25. *Ex desperatione facta quando mereantur excusationem.*
- §. 26. *Desperationem saepe audacia, & spes, saepe etiam timiditas sequitur.*
- §. 27. *Ad desperata consilia non facile descendere licet.*
- §. 28. *Desperatio sancta quæ dicatur.*
- §. 29. *Audacia desperantis extraordinaria quæ in casu excusetur.*
- §. 30. *Furibunda desperatio quæ.*
- §. 31. *Desperationis ex sceleris conscientia orta exemplum memorabile examinatum.*
- §. 32. *Ius agendi ex ratione belli, & status, quando oriatur.*
- §. 33. *Pudori ex declaminibus rectæ rationis orto obsequendum.*
- §. 34. *Vnde pudor oriatur; qui vel pudor primi generis: quidve hic prohibeat.*
- §. 35. *Vel pudor secundi generis, & quæ illi contrariantur.*
- §. 36. *Vs pudoris naturalis etiam in Barbaris.*
- §. 37. *Tertij generis pudor quid urgeat.*
- §. 38. *Etiam pudori alieno parcendum.*
- §. 39. *An Milesij pudorem virginalem ex jure puniendi iuste aggressi fuerint?*
- §. 40. *Tiberij factum tyrannicum hac in re examinatur.*
- §. 41. *Stupra in bellis illicita.*
- §. 42. *Quando irasci liceat.*

INDEX.

- §. 43. *Vindicta qua licita, qua non.*
- §. 44. *In irascendo modus tenendus.*
- §. 45. *Quod ex calore ira committitur, quale sit.*
- §. 46. *Expolitio hujus disciplinae ulterior; & de eade ad-
alteri.*
- §. 47. *De calore juvenili.*
- §. 48. *Affectuum moralitas variat, nec negligenda in pœ-
narum taxatione.*

SUBSECTIO IV

De

Jure Corporis.

- §. 1. *Oritur jus hoc ex præcepta corporis curâ, & humanâ
natura dignitate.*
- §. 2. *Quid in corporis membra ex necessitate liceat.*
- §. 3. *Pulchritudo corporis fucata improbat.*
- §. 4. *Nuditas corporis regenda.*
- §. 5. *Vestium usus necessarius est.*
- §. 6. *Suus cuiq; sexui proprius esse debet vestitus.*
- §. 7. *Ius exequiarum explicatur.*
- §. 8. *Sectiones Anatomicae licite.*
- §. 9. *Licet corporales pœnas infligere.*
- §. 10. *Scelerate commissa non inferri possunt pœna corpora-
lis nomine.*
- §. 11. *Stuprum cadaveribus humanis illatum, quale scelus.*

ART. II.

I N D E X.

ARTICULUS II.

De

Jure Societatis humanæ & Christianæ.

- §. 1. *Ratio Ordinis.*
§. 2. *Boni publici prima omnium habenda ratio.*
§. 3. *Cui bonum privatam jure cedit.*
§. 4. *Appetitus rei alienæ est ex natura corruptione.*
§. 5. *Interesse universale humani generis requirit in vitâ sociali ordinem imperandi atq; parendi.*
§. 6. *Jura imperantium ad interesse hujus custodiam præstandam.*
§. 7. *Quid societati humani generis Christiana religio conferat.*
§. 8. *Christianam religionem minus sociatam reddunt impia sæpe additamenta: Gentilium calumnia.*
§. 9. *Religio Christiana non molles & supersticiosos homines facit.*
§. 10. *Regulis Christiana religionis jura & officia imperantium, & parentium, non tolluntur.*
§. 11. *Rerum sufficientia in civitate qua complectatur.*
§. 12. *Ius belli, & pœnarum, etiam inter Christianos locum habet.*
§. 13. *Origo dominij eminentiæ.*
§. 14. *Ius partis majoris.*
§. 15. *Vbi locum habeat hoc jus, ubi minus: scil. non in rebus fidei.*
§. 16. *Vtile in vita sociali cedit honesto, etsi utrumq; interesse generis humani universale constituat.*
§. 17. *An civis innocens hosti tradi possit.*

I N D E X.

- §. 18. *Deditio hujusmodi facta excusanda potius, quam probanda.*
- §. 19. *Origines jurium, & ordinis agendi in civitate, & humani generis societate, explicantur.*
- §. 20. *Fides publica etiam haereticis debetur, & in bello obtinet.*
- §. 21. *Societas inter imperantes & parentes in civitate, & qua istorum jura.*
- §. 22. *Societas nuptialis, & qua ejus jura.*
- §. 23. *Societas, & jura, inter parentes & liberos.*
- §. 24. *Societas inter herum & servum, & qua ejus jura.*
- §. 25. *Societates haec, & qua secum ferunt officia & jura, per religionem Christianam non tolluntur.*
- §. 26. *Diversitas qua officia haec sunt Christiana, & nude humana; vel fructus Spiritus sancti, & actus virium naturalium tantum.*
- §. 27. *Ius Christianorum ad commoda hujus vitae percipienda.*

A R T I C U L U S III.

De

Jure Sacrorum.

- §. *Ratio ordinis & instituti.*

S U B S E C T I O I.

De

Jure circa Religionem.

- §. 1. *Ratio disciplina tradenda.*
- §. 2. *Imperfectio religionis naturalis.*
- §. 3. *Salutaris & vera religio est ex revelatione externa.*

§. 4.

I N D E X.

- §. 4. *Ratio religionis primitus constituenda naturalis in statu sociali extralegali, contra Scioppium, & Bellarminum.*
- §. 5. *Vltterior constitutionis huius explicatio, contra eosdem.*
- §. 6. *Limitatio dictorum, cum censura Houtuyni & Hobbij.*
- §. 7. *Pactio humano quomodo hic relinquatur locus, rursus contra Sciopp.*
- §. 8. *Ratio religionis constituenda in statu legali & civili.*
- §. 9. *Factum Hellistai, victu Homeritu, hominibus Paganis, Christianum, qui illis imperaret, prebentis probatur.*
- §. 10. *Christiani Imperatores citra idololatriæ crimen Pontificis Maximi titulum assumere potuerunt.*
- §. 11. *An, & quo in casu, Evangelicus Episcopus possit diuinae religionis Principem in Coronationis actu ungeret &*
- §. 12. *Licet Ministro, vel seruo, Dominum & herum suum comitari ad diversa sacra officij politici, vel seruitij causa.* (ceat.
- §. 13. *Quid circa parvulos Iudeorum, baptismi causa, li-*
- §. 14. *Pater Ottomannus à Melitensibus captus, & sacris Christianorum initiatus iure victoria.*
- §. 15. *Ius religionis liberorum est ordinarie sub directione parentum.*
- §. 16. *Inter Coniuges quale ius religionis.*
- §. 17. *Iura religioni falsa in externa societate ex necessitate concedenda.*
- §. 18. *Distinctio inter religionem internam & externam examinatur.*
- §. 19. *Ex proposito nemo est impietatibus imbuendus.*
- §. 20. *Dissensus in religione per se non debet tollere commercium humanum.*

INDEX.

- §. 21. *Possunt in civitate diverse tolerari religiones sic urgente sufficienti causa.*
- §. 22. *Non licet ob temporalia commoda quamlibet recipere religionem.*
- §. 23. *Maimburgij distinctio examinatur.*
- §. 24. *Magistratus curam gerere debet religionis adversas corruptelas, ne quid innovetur.*
- §. 25. *Vsus ad hunc finem librorum symbolicorum.*
- §. 26. *Ius Principis formulas doctrinae publicas confirmandi.*
- §. 27. *Libris Symbolicis nostrarum Ecclesiarum quomodo subscribendum.*
- §. 28. *An iisdem limitate, & cum reservatione mentali, subscriptio facienda.*
- §. 29. *Categorice illis subscribi debet, quia scil. cum verbo DEI conveniunt.*
- §. 30. *De juramento religionis quid habendum.*
- §. 31. *Scienter & consentiente Magistratu id praestari debet.*
- §. 32. *Lutherus non fuit perjurus.*
- §. 33. *Qua ratione erroneae religioni securitas promittatur.*
- §. 34. *Qua fit indoles pacis religiosa.*
- §. 35. *Non semper cooperatur ad falsam religionem, qui liberum ejus exercitium permittit.*
- §. 36. *Pro illis, qui ob religionem patiuntur, ab aliis pacate intercedere licet.*
- §. 37. *Vi vero, & armis, per se intercedere non licet.*
- §. 38. *Iuste ab imperantibus innovatio in religione prohibetur: iuste etiam contra religionis falsa sectarios, ne irreperant, edicta promulgare licet:*
- §. 39. *Ut & edicta contra apostasiam à vera religione.*

INDEX.

SUBSECTIO II.

De

Imperij & Sacerdotij jure concurrente circa sacra.

- §. 1. *Officium Sacerdotum in Ecclesia.*
- §. 2. *Imperium civile cum sacerdotio, h. e. ministerio Ecclesiastico, ordinarie in eadem persona non conjungitur.*
- §. 3. *Competit potestati civili potestas aliqua Ecclesiastica externa circa religionem & sacra.*
- §. 4. *Imperio civili & Ministerio Ecclesiastico qua propria, qua communis potestas.*
- §. 5. *Paulus Voetius potestatem Imperantium in sacris externam plus justo coercet.*
- §. 6. *Sacerdotij necessitas.*
- §. 7. *Institutio ordinum inter ministros Ecclesia in N. T. est humani juris, divino tamen concedente.*
- §. 8. *Nimius rigor Scotorum in abrogando regimine Episcopali: Independentismus quid?*
- §. 9. *Necessitas hujus doctrinae ad tranquillitatem civilem ostenditur.*
- §. 10. *Regimen Ecclesiae externum accommodari potest ad formam Reip. ejusque indolem.*
- §. 11. *Interesse civile imperij in constitutione forma regiminis Ecclesiastici.*
- §. 12. *Non praecipue, & necessario Monarchicum id esse debet: Error M. Anton. de Dominis circa hanc quaestionem notatus.*
- §. 13. *Imperij est jus concilia cogendi;*
- §. 14. *Et directio in iisdem externa; item de actus judicium.*

INDEX.

- §. 15. *Qua ratione competat eidem jurisdictioni circa delicta Ecclesiastica.*
- §. 16. *Item remotio ministrorum flagitiosorum.*
- §. 17. *Sacerdotium jus armorum per se non habet.*
- §. 18. *Imperij cum Sacerdotio concursus ad religionis conservationem, & ab erroribus repurgationem.*
- §. 19. *An & qua ratione imperans infidelis, & Christianus, jura circa sacra teneant.*
- §. 20. *Quid, si hoc in negotio vel imperium suum negligat officium, vel ministerium Ecclesiasticum dissideat.*
- §. 21. *Excommunicatio major Magistratus concursum requirit.*
- §. 22. *Etiā cause matrimoniales ad eundem spectant, & Sacerdotium.*
- §. 23. *Nec non jejuniorum ordinatio externa.*
- §. 24. *Pauperum cura ejusdem indolis est.*
- §. 25. *De Restitutione, & Constitutione disciplina Ecclesiastica idem censendum.*
- §. 26. *Ut & de Ceremoniis Ecclesiasticis.*

SUBSECTIO III.

De

Jure quoad bona Ecclesiastica.

- §. 1. *Honorum Ecclesiasticorum antiquitas.*
- §. 2. *Illorum dispensatio pertinet ad imperium civile.*
- §. 3. *Eorundem secularisatio.*
- §. 4. *Illorum usufructus etiam hæreticis concedi potest.*
- §. 5. *Jus Regaliæ.*
- §. 6. *In bonis temporalibus ad Ecclesia usum assignandis modum excedere Reip. non conducit.*

SECT. III.

I N D E X.

S E C T I O III.

ARTIC. I.

De

Jure necessitatis.

- §. 1. *Necessitatis diversitas.*
- §. 2. *Necessitas honestatis quosuplex, & qua vis ejusdem.*
- §. 3. *An liceat uxori ad liberandum maritum, ipso sciente & volente, corporis sui usum impudice alteri concedere?*
- §. 4. *Necessitas incolumitatis quam multiplex, tam belli, quam pacis tempore; & qua vis ejusdem.*
- §. 5. *Necessitas commoditatis qualis.*
- §. 6. *Necessitas suos habet gradus; unde hi arcessendi, diversis casibus ostenditur.*
- §. 7. *Nominata necessitate, qua jus agendi largiatur, non semper extremus necessitatis casus intelligitur.*
- §. 8. *Ex necessitate oritur ratio agendi extraordinaria, & subsidiaria.*
- §. 9. *Quando, & quo casu id fiat.*
- §. 10. *Necessitas quo pacto actionem ab obligatione legis eximat.*
- §. 11. *Exceptio summa necessitatis explicatur.*
- §. 12. *Jus necessitatis ex custodia vita honesta, & amore sui ortum.*
- §. 13. *An actus virtutis precipere liceat sub certo vite periculo?*
- §. 14. *Dato necessitatis irresistibilis casu, quando jus agendi ex dispensatione natum censeri debeat.*
- §. 15. *De iis qua urgente necessitate fiunt ex proposito innocente.*

I N D E X.

- §. 16. *Ius agendi intuitu illorum, quæ extra propositum acciderunt, & accidere possunt.*
- §. 17. *Quid de facto Grey, Angli, deditios tumultus suorum vitandi causa occidendi, habendum.*
- §. 18. *Impulsu necessitatis agens, sua culpa in eam ne sit lapsus necesse est.*
- §. 19. *Quæ ex necessitate licite fiunt, etiam unici mediæ, ratione istius status in quo res sunt, rationem habere debent.*
- §. 20. *Ex necessitate non facienda mala, ut inde eveniant bona.*
- §. 21. *Quæ sunt instituti, promissi, & pacti humani, habent exceptionem sufficientis necessitatis, & impossibilitatis moralis.*
- §. 22. *Contra jus superioris, vel. paris, quando necessitas facultatem agendi concedat, & non concedat.*
- §. 23. *Ius necessitatis non est ultra necessitatem extendendum: Simulacrum juris quod sepe hic datur.*
- §. 24. *Damnum ex necessitate alteri datum resarciendum est.*
- §. 25. *Quæ sit obligatio LL. divinarum naturalium dato necessitatis casu.*
- §. 26. *Ordo inter LL. naturales ratione obligationis.*
- §. 27. *Ratio hujus ordinis ulterius docetur.*
- §. 28. *Applicatio dictorum ad jus agendi ex necessitate, quid liceat, & non liceat.*
- §. 29. *Non licet facere minus malum, ut evitetur majus.*
- §. 30. *Casus de septem! Britannis, qui in mari jactati, urgente fame, forse in cibum se ceteris tradiderant, expenditur.*

INDEX.

- §. 31. *Factum Lothi Sodomitarum libidini, quo hospites conservaret, filias exponentis, examinatur.*
- §. 32. *Neccssitas quid permittat, & quam facto veniam pariat.*
- §. 33. *De promissione, etiam in perpetuum duratura; idque in negotio alias non probando, ex necessitate facta.*
- §. 34. *Neccssitatis casu etiam in juribus religionis, & Ecclesie, aliquid extraordinarie disponere licet, ordinarie alias illicitum.*
- §. 35. *De obligatione promissionis necessaria, per vim & metum extorta.*
- §. 36. *Limitatio promissionis & permissionis rei illicita, ex necessitate facta, ob casum lege non definitum, & periculum Physicum, damnum item majus, aliter inevitabile.*
- §. 37. *De silentio ex necessitate promisso: & sigillo confessionis.*
- §. 38. *Ex necessitate vera commissa, quare veniam, vel minorem pœnam mereantur.*
- §. 39. *Qualis ordo inter casus necessitatis detur.*
- §. 40. *Quilibet suam necessitatem optime sentit & definit.*

ARTICULUS II.

De

Jure Charitatis.

- §. 1. *Diversitas disciplina de Charitate notata.*
- §. 2. *Charitas in universalem, Christianam, & fraternam distincta.*
- §. 3. *Charitas, seu amor generalis erga omnes homines, explicatur.*

I N D E X.

- §. 4. *Comprehensio hæc est summaria Iurû naturalis.*
- §. 5. *Cur lex natura sit lex Charitatis universalis.*
- §. 6. *Coincidit hæc Charitas cum iustitia universalis.*
- §. 7. *Charitas Christiana etiam erga omnes homines fertur.*
- §. 8. *Dicitur hæc etiam Fraternalis, & cur.*
- §. 9. *Distingui potest Charitas in precipientem, concedentem, & suadentem.*
- §. 10. *Tripliciter hinc ex Charitate agendi jus ortum; ex præcepto scilicet ejusdem, concessione item, ad quam permissio refertur, & suasionem.*
- §. 11. *Charitas ordinate incipit à se ipsa contra invasores injustos.*
- §. 12. *Non tamen contra jus superioris.*
- §. 13. *Ordo Charitatis in proximo diligendo.*
- §. 14. *Quando amor sui cedat amoris alterius.*
- §. 15. *Quomodo pro fratribus debeamus animam ponere: Devotorum, & uxorum apud Indos, marito mortuo, mos notatus.*
- §. 16. *Factum Ribischij, vitam Mauritio Saxoni sua morte servantis, probatum.*
- §. 17. *Mater non tenetur dissectionem sui admittere, ut fœtus exeat.*
- §. 18. *Inter plures illi, vel etiam illis, pro alio Charitatis opus præstandum, qui rationum momentis reliquos vincit, primo loco assignato Patriæ, & Principi.*
- §. 19. *De Charitatis inter conjuges debito.*
- §. 20. *De ordine inter parentes, liberos, & istorum genitores; ceterosq; consanguineos.*
- §. 21. *De ordine inter heredes, & servum, huiusq; parentes.*
- §. 22. *Extraneis, etiam fœderatis præferendi cives.*
- §. 23.

INDEX.

- §. 23. *Inter extraneos ordinem facit propinquitas fœderis, & inter fœderatos fœderis tempus.*
- §. 24. *Tempus, & locus, qua ratione ordinem in Charitatis officii faciant.*
- §. 25. *Idem monet religio, quoad fidei consanguineos.*
- §. 26. *Causa bonitas etiam præfertur, præ majori utilitate.*
- §. 27. *Etiam virtus referri debet inter rationes ordinis.*
- §. 28. *Bene de nobis etiam meritis alius præfertur, cæteris tamen paribus.*
- §. 29. *Qua ratione necessitas ordinem officiorum Charitatis faciat; & quid famis tempore in peregrinis liceat.*
- §. 30. *Officia Charitatis præstantur pro ratione, & ordine graduum necessitatis.*
- §. 31. *Periculum alapa accipienda, vel simile, qua tale, cum cade inimici arcere Charitas non probat.*
- §. 32. *Quid juris circa rerum defensionem Charitas largiatur.*
- §. 33. *De censibus annuis, & usuris.*
- §. 24. *Pœna iusta, etiam gravior, Charitati non repugnat.*
- §. 25. *Ob malos mores proximum, etiam integras gentes corripere, & monere licet.*
- §. 36. *Charitas urget temperamentum juris belli.*
- §. 37. *Distinctio inter Charitatis legem, & consilium, explicatur.*
- §. 38. *Quæ ex Charitatis exsuperantia fiunt, terminum suum habeant, sicut nosmetipsos, non ultra.*

ART. III.

INDEX.

ARTICULUS III.

De

Jure Patientiæ.

- §. 1. *Patientia quid; & qui patientes.*
- §. 2. *Grotij error, de majori & exactiori in N. T. patientia, notatur.*
- §. 3. *Quorum malorum perpeſſio ſit patientia.*
- §. 4. *Sui deſenſio patientia non contrariatur, ſed privata ultio.*
- §. 5. *Ad cacam patientiam ſui deſtructionem admittendi, citra meritum, & à quovis, nemo tenetur.*
- §. 6. *Obligatio ad patientiam qualis, & qua ejus ratio.*
- §. 7. *Ob DEI gloriam, & patriæ ſalutem, ferente ſic occasione, moriendum eſt: Zopyri factum improbatum.*
- §. 8. *Vt & Codri; Leonida, & fratrum Philanorum: Laudatum autem factum Simſonis.*
- §. 9. *Vindicta privata prohibita eſt.*
- §. 10. *De patientia ſubditorum datis imperantium injuriis.*
- §. 11. *Factum Coriolani, Romam oppugnantis, examinatur.*
- §. 12. *Imperante in populum ipſum ſeviente, tutius ſuadetur tolerantia, quam reſiſtentia.*
- §. 13. *Precipit patientiam etiam, ſuadetq; eandem neceſſitas boni ordinis.*
- §. 14. *Item Charitas proximi, ejuſq; ordo.*
- §. 15. *Exigit eandem etiam ratio officij nonnunquam in bello, & in pace.*
- §. 16. *Papiniani patientia deſenſa contra Bodinum.*
- §. 17. *Neceſſitati inſuperabili cedere, & prudenter eidem ſe accommodare decet.*

§. 18.

I N D E X.

- §. 18. *Inbonestorum etiam honesta datur patientia.*
- §. 19. *Lucretia ἀνοχηία improbat.*
- §. 20. *An, & quid ex patientia juste agere liceat?*
- §. 21. *Injustum aggressorem quando praevenire licet.*
- §. 22. *Vim illatam repellere, & contra eam se defendere licet.*
- §. 23. *Contra mala insuperabilia etiam fuga per se est concessa.*

S E C T I O IV.

De

Juste Belli.

- §. 1. *Licet bellum gerere.*
- §. 2. *Rectius per statum, eumq; subsidiarium, quam per actionem, bellum definitur.*
- §. 3. *Requisita ad belli justitiam.*
- §. 4. *Qualis societatis humanae, ejusdemq; jurium dissolutio belli statu detur.*
- §. 5. *Finis belli, & causa, ob quas juste bellum geritur, explicantur.*
- §. 6. *Iuste bellum geritur ob rerum nostrarum, & personarum, defensionem.*
- §. 7. *An rerum defensione etiam religio contineatur?*
- §. 8. *Defensionis armatae necessitas explicata.*
- §. 9. *Ejusdem justitia asserta.*
- §. 10. *Belli poenalis justitia in quo fundetur.*
- §. 11. *Bellum ab inferioribus adversus superiores, qua ratione illegitime suscipitur, & geritur.*
- §. 12. *Vindicta publica locum habet inter gentes pares.*
- §. 13. *Injuste ablata legitime armis repeti possunt.*

§. 14.

INDEX.

- §. 14. Clarigationem autem premittere decet.
- §. 15. Iustitia etiam, & equitas, in modo gerendi belli observari debet.
- §. 16. Licet iustus ex causis orthodoxo arma sociare cum heterodoxo, adversus alium orthodoxum, caute modo fiat.
- §. 17. Christianis militibus à Christianorum signis ad Turcarum, & infidelium castra, transfugere non licet.
- §. 18. Militia mercenaria agre concessa, & non nisi ceteris paribus.
- §. 19. Idem de voluntario milite pronunciatur.

SECTIO V.

ARTICULUS I.

De

Jure perfecto & imperfecto,

eiusq;

Principiis.

- §. 1. Explicatio hujus divisionis.
- §. 2. Feldeno eadem improbat.
- §. 3. Contra quem denuo asserta defenditur.
- §. 4. Non eodem modo omnes res alii debentur.
- §. 5. Unde proveniat, quod res diversimode debeantur.
- §. 6. Quae ex virtute debentur, postulantur, & praestantur, ceu officia vitae socialis debita.
- §. 7. Quae jure perfecto debeantur, atq; postulentur.
- §. 8. Quod in justitia distributiva jus perfectum locum habeat, cum Pufendorfio assertitur contra Grotium.
- §. 9. Praesentiones qualis juris species sint.

§. 10.

I N D E X.

- §. 10. *Quomodo continentur, & conserventur.*
- §. 11. *Protestationum usus & finis.*
- §. 12. *Res bello justo captae fiunt capientium I. N. non Gentium tantum.*
- §. 13. *Injuria descriptio; qua legitime vindicatur, nisi satisfactio, & damni dati restitutio facta fuerit.*
- §. 14. *Remissio debita satisfactionis ab aequali, non à Rectore, & Iudice fieri potest.*
- §. 15. *Quae ex virtute, hominibus utilitatem adferente, debentur, non pertinent ad justitiam distributivam.*
- §. 16. *Quae ex exuperantia praestantur, non debentur jure imperfecto.*
- §. 17. *Obligatio imperfecta sic dicitur respectu fori humani, non divini.*
- §. 18. *An, & quando jus imperfectum in perfectum transire queat?*
- §. 19. *Usus hujus divisionis, juris scil. in perfectum & imperfectum.*
- §. 20. *Etiam ea qua jure imperfecto debentur, varie pactis, atq; legibus possunt restringi atq; limitari.*

A R T I C U L U S II.

De

Principiis, seu origine justitiae & decori.

- §. 1. *Ius qua ratione idem quod justum.*
- §. 2. *Quo pacto justum negante potius sensu, quam affirmante, tale dicatur.*
- §. 3. *Vnde ratio & aestimatio hujus justitiae petenda?*
- §. 4. *Sententia Velthuylij, rationem justitiae & decori in actione*

I N D E X.

ctionibus humanis, ad conservationem sui redacemur explicatur.

- §. 5. *Nec plane improbat.*
- §. 6. *Non in ratione iusti, sed in objecto actionis iusta mutatio contingit.*
- §. 7. *Variatio hac distinctius ostenditur; unde origines decori manant.*
- §. 8. *Carneadis, Hobbij, Velthuysij etiam, legem conservationis laxius iusto extendentis, disciplina notatur.*
- §. 9. *Distinctius docetur, unde mortales sibi invicem aliquid debeant.*
- §. 10. *In quo consistat iustitia facti externa, & quis ejus effectus.*
- §. 11. *Causa iustitia hujus exterioris in factu, qua recte ratio iusti interioris & equi veterit, docetur.*
- §. 12. *An, & quid gentibus hic placuerit, & quam ob causam?*
- §. 13. *Cur factum, quod LL. civiles turpia & injusta pro honestis & iustis pronuntiaverint?*
- §. 14. *De actionibus in quibus estimatio iusti ambigua est.*
- §. 15. *Necessitas an, & quando, principium iusti & recti esse possit?*
- §. 16. *Innocens propositum, an, & quousque, in opere injusto excuset?*
- §. 17. *Ratio status, & belli, an sit principium iusti & recti extraordinarium?*
- §. 18. *Status rerum extraordinarius extraordinarium quoque jus agendi largitur, ob mutationem objecti.*
- §. 19. *Vbi, & quando objecti, rerumque, status mutatio talis contingit, ut contraria actiones locum obtineant.*
- §. 20. *Deiori unde petenda principia.*

CORO. §.

I N D E X.
C O R O N I S.

De
Juris & Imperij divini reservatis.

- §. 1. Ratio tradita hujus disciplina.
- §. 2. Ratio divini regimini, cui universum genus humanum subjacet, requirit, summo ejus tribunali quaedam etiam esse reservata.
- §. 3. Reservata hac divina bonitati, sanctitati, & justitia non contrariantur.
- §. 4. Reservatorum horum causa impulsiva interna est partim DEI bonitas, ejus gratiam, misericordiam, & amorem erga homines complexa.
- §. 5. Partim ejusdem justitia, ad quam non frustra homines interdum provocarunt.
- §. 6. Diriguntur hac divina reservata itidem ejusdem bonitate.
- §. 7. Iustitiâ etiam rectoriâ, cui Ebraeorum Iudicum excitatio non contrariatur.
- §. 8. Atq; sanctitate; cui Pharaonis induratio non repugnat.
- §. 9. Actuum DEI, qua supremus is Legulator est, qua in-
doles.
- §. 10. Eorundem, qua supremus rerum idem Dominus est, qua ratio.
- §. 11. Et eorundem, qua Iudex idem in orbe summus.
- §. 12. Agnoverunt reservata hac, & Christiani, & saviores Gentiles.
- §. 13. Reservavit sibi DEVS jus se immiscendi, & interveniendi consiliis, & rebus humanis.
- §. 14. Reservatum divinum est Heroum missio.

Kkk

§. 15.

I N D E X.

- §. 15. *Jus item ejusdem supremum in res omnes, vitam etiam nostram, & disponendi de iisdem.*
- §. 16. *Etiam rerumpublicarum Origines & Fata,*
- §. 17. *In DEI manu sunt eorandem periodi, & revolutiones, nideas licet Machiave!!us.*
- §. 18. *Penes eundem est jus respublicas puniendi.*
- §. 19. *Atq; supremos imperantes, ob delicta.*
- §. 20. *Reservavit sibi DEVS jus liberum puniendi quosvis, ob occulta etiam peccata, ubi, & quando ipsi visum fuerit.*
- §. 21. *Solius DEI est peccata peccatorum punire.*
- §. 22. *Ad eundem pertinet cordis regij directio; & reservata alia.*

F I N I S

AD LECTOREM.

Pag. 5. lin. 8. *lege δεινόντων*. P. 7. l. 20. *post Lex: adde*: Vel prout *notat facultatem ad aliquid*; qualitatem nimirum moralem personæ competentem ad aliquid iuste habendum, vel agendum. P. 23. l. 20. *pro si, lege sit*. P. 56. l. 1. *pro κατ'είρω lege κατ'είρω*. P. 61. l. 22. *pro vi vi lege viri*. P. 86. l. 21. *pro inferre lege inferre*. P. 109. l. 22. *pro quod lege quoad*. P. 129. l. 18. *pro obliget lege obligaverit*. P. 146. l. 16. *dele non solum*. P. 457. l. 27. *pro qua lege quæ*. P. 460. l. 2. *pro introduci lege introduci*. Ibid. l. 12. *post si adde*, quod non displicet *Hon-zuyño*, Jcto Belgæ, & *Hobbio*. *ibid.* l. 20. *post si, lege coram hominibus*. P. 468. l. 9. *post sacris, adde*, jure victoriæ. Pag. 481. lin. 5. *post alias, adde à nobis tales*. Pag. 488. lin. ult. *pro quæstionem explicationem lege quæstionis explicationem*. P. 526. l. 24. *pro nec, lege ne*. P. 545. l. 13. *pro lupescat lege dissideat*. P. 547. l. 9. sq. *pro lupescentis lege dissidentis*. P. 619. l. 21. *pro promovetur, lege promovetur*. P. 626. l. 7. *pro Confessorem, lege Confessarium*. P. 646. l. 19. *post potius, adde salvo tamen bono ordine*. P. 665. l. 19. *pro exiverun, lege exiverunt*. P. 712. l. 9. *pro consulerat lege consuluerat*. *ib.* l. 23. *pro resistat lege resistit*. P. 723. l. 7. *pro Turcarem lege Turcarum*. P. 724. l. 20. *pro afflictu lege afflictis*. P. 727. l. 30. *pro ergna lege erga*. P. 746. l. 22. *pro utri-que homini lege utique homini est dolenda*. P. 755. l. 4. *pro peticulum lege periculum*. P. 779. l. 28. *post nostra adde libera*. P. 795. l. 21. *pro delivit lege delinuit*. P. 819. l. 15. *pro rationi lege ratione*. *Ibid.* l. 27. *pro convenienter lege inconvenienter*. P. 843. l. 8. *pro Regnum lege Regum*.

